MEDULLA
THEOLOGICA
EX SACRIS SCRIPTURIS,
CONCILIORUM PONTIFICUMQUE
DECRETIS,
ET SANCTORUM PATRUM AC DOCTORUM
PLACITIS EXPRESSA.

IN QUA QUIDQUID, TUM AD FIDEI MYSTERIA ſanè ac rectè intelligenda, & ab erroribus quibuſvis ſecernenda; tum ad Sacramenta debitè conficienda & miniſtranda, tum ad actiones humanas juxta divinæ legis normam dirigendas, ſpectare poteſt, facili ac compendiaria methodo explicatur.

Authore Magiſtro LUDOVICO ABELLY Pariſino in Sacra Theologiæ Facultate Doctore.

EDITIO OCTAVA, ET POSTREMA, AB IPSO AUTHORE EMENDATA; & quamplurimis Capitibus & Sectionibus aucta: adjectis etiam variis indicibus, nec non Methodica catecheſi, ex ipſius Medullæ Theologicis effatis concinnatâ.

PARS SECUNDA.

LUGDUNI,
Sumptibus FRANCISCI COMBA, viâ Mercatoria ſub ſigno trium Virtutum.

M. DC. LXXVII.

CUM APPROBATIONE ET PERMISSU.

Digitized by Google

PRÆFATIO

In poſteriorem Medullæ Theologicæ partem.

POST explicatas in priori hujus operis parte, veritates illas, quæ myſteriorum fidei notitiam præſertim ſpectant, reliqua Theologicæ doctrinæ capita, quæ magis ad praxim accedunt, hac poſteriori exhibentur: atque in primis, ea quæ ad Sacramentorum rationem ac diſciplinam pertinent; quæ cùm ſint media quædam ad Chriſti Domini gratiam in nos uberrimè derivandam divinitus inſtituta, convenienter poſt ipſius gratiæ doctrinam ultimo prioris Partis tractatu traditam, ſubjungitur Theologiæ: Sacramentalis explicatio, in qua de ipſis Sacramentis tum generatim, tum ſpeciatim, diſſeritur: ut noverint illi, quibus myſteriorum tantorum diſpenſatio credita eſt, quomodo ſe in ſacra illa œconomia gerere debeant, & qua ratione populus fidelis dignè iiſdem participare, plenioreſque ac uberiores illorum fructus in ſe percipere poſſit.

Quoniam verò terra ſuper ſe venientem bibens imbrem, proferens autem ſpinas ac tribulos, maledicto proxima eſt, (ut teſtatur Apoſtolus,) qui præterea monet, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, hortatur que, ut exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros in omni opere bono fructificantes; idcirco in ſecundo poſterioris hujus Partis tractatu, agitur de ipſis actibus humanis, quibus unuſquiſque Deo vel morti fructificare poteſt (ut loquitur idem Apoſtolus) inveſtigaturque, ex quibus fontibus bonitas eorum vel malitia profluat, ac præſertim prima & præcipua illorum actuum regula, lex ſcilicet divina, Decalogi præceptis contenta, paulo attentius conſideratur: cui ſubjungitur notitia Eccleſiaſticarum legum ac cenſurarum; ac demum pro totius operis veluti coronide apponitur brevis quædam Appendix eorum, quæ ad ſtatum Clericalem & Eccleſiaſticæ Hierarchiæ diſciplinam ſpectant, quæ in aliis tractatibus explicari commodè non potuerunt.

Cùm autem univerſa hæc Theologia Moralis & practica, duobus præſertim fundamentis innitatur, ratione ſcilicet ac authoritate, rationem quidem, optimam ducem, author hujus operis arbitratus eſt, ſed in tanta rerum caligine, quæ nos undique circumdat, ſolam haud ſatis tutam; ideóque authoritatem tanquam certiorem, & fidei magis amicam illi adjunxit; imò plerumque ſolam ſequutus eſt; ac in primis divinam ſacræ Scripturæ facem ubicumque Deus illam allucere voluit tanquam certum & infallibile medium ad dignoſcendum verum à falſo, & pravum à recto, in iis quæ ad Sacramenta & mores pertinent, adhibuit juxta Propheticum dictum, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* Exinde Conciliorum, ſummorumque Pontificum decreta, nec non Sanctorum Patrum effata, tum

in propriis fontibus, tum in ipſo jure canonico ſolerter inquiſivit, denique Doctorum maximè probatorum reſponſa conſuluit, ac præ cæteris ipſum Sanctum Thomam Theologiæ totius apicem obſervavit, ejuſque doctrinæ ſemper adhæſit.

Et in iis quidem, quæ nullam aut perexiguam difficultatem recipiunt, unius tantum aut alterius probati Doctoris calculum adjecit: in gravioribus verò difficultatibus maximorum & nominatiſſimorum Theologorum ſenſa evolvit, eorumque authoritate ſtabilivit ea, quæ probabiliſſima & quoad praxim tutiſſima ipſi viſa ſunt: hæcque omnia quanta potuit brevitate, facilitate ac perſpicuitate præſtitit, aut certè præſtare voluit.

Cæterùm ſi quid in hac Theologiæ moralis & practicæ Synopſi, lectori minus arrideat, hoc ab illo ſuppliciter poſtulatur, ut apud ſe perpendat, difficillimum eſſe, imò vix poſſibile unjuſcujuſque mentem aſſequi, aut votis obſecundare, in tanta rerum adeò implexarum & arduarum varietate ac multitudine, quæ in hoc opuſculo tractari debuerunt, ejuſque anguſtis limitibus arctari: præterea conſideret authorem nihil ex proprio ingenio, cui maxime diffidere debuit, ſed omnia & ſingula vel ex Scripturis ſanctis, vel ex ipſo jure canonico, vel ex probatiſſimis authoribus protuliſſe, eaque inſuper non niſi doctiſſimorum virorum judicio examinata & probata in lucem edidiſſe, ac demùm ſanctæ Catholicæ, Apoſtolicæ ac Romanæ Eccleſiæ arbitrio & cenſuræ, quanta poteſt animi demiſſione ſubmittere.

APPROBATIO DOCTORVM.

NOs in Sacra Theologiæ Facultate Pariſienſi Doctores Sorbonici, fidem facimus lectum eſſe, examinatumque à nobis librum cui titulus eſt, *Medulla Theologica, &c. Authore Magiſtro* LUDOVICO ABELLY, *Doctore Theologo*, nihilque repertum in eo, quod ſit Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ Fidei, ac Doctrinæ, boniſque moribus contrarium. Datum Pariſiis die trigeſima Septembris, anno Domini 1651.

M. GRANDIN.

R. DU VAL.

Extrait du Privilege du Roy.

PAr grace & Privilege du Roy, donné à Paris le 29. Mars 1661. ſigne par le Roy en ſon conſeil le Coq. Il eſt permis à Meſſire LOÜIS ABELLY Preſtre Docteur en Theologie, de faire imprimer par tel imprimeur, & libraire que bon luy ſemblera Le Livre intitulé: *Medulla Theologica ex ſacris Scripturis, &c.* qu'il à de nouveau reveu corrigé & augmenté de diverſes choſes ſous le nom de *Editio poſtrema quam plurimis capitibus aucta, adjectis etiam de novo variis Indicibus, nec non methodica Cathecheſi ex ipſius Medulla Theologicis effatis concinnata*; Pendant le temps de quinze années. Et défenſes ſont faites à toutes perſonnes, de l'imprimer pendant ledit temps à peine d'amende arbitraire, comme il eſt plus amplement porté par ledit Privilege.

Achevé d'imprimer le 3. May 1662.

INDEX

INDEX
TRACTUUM, CAPITUM ET SECTIONUM
hujus poſterioris Partis.

TRACTATUS I.
De Sacramentis.

CAPUT I.
De Sacramentis in genere.

Sect. I. *Quid ſit Sacramentum.* pag. 1
II. *Vtrùm Sacramenta novæ legis conſtent rebus & verbis tanquam materiâ & formâ.* 2
III. *Vtrùm ad conficienda Sacramenta determinatæ res, ac determinata verba requirantur.* 3
IV. *Vtrùm, & quâ ratione Sacramenta novæ legis gratiam conferant.* 4
V. *Quam gratiam Sacramenta novæ legis conferant.* 6
VI. *Vtrum per Sacramenta imprimatur character.* 7
VII. *Quis ſit numerus, & quæ neceſſitas Sacramentorum novæ legis.* 8
VIII. *Quis ſit miniſter Sacramentorum novæ legis, & quæ in illo requirantur ad validam illorum adminiſtrationem.* ibid.

CAPUT II.
De Sacramento Baptiſmi.

Sect. I *Quid ſit Baptiſmus, & quæ ejus neceſſitas.* 11
II. *Quæ ſit materia Baptiſmi.* 12
III. *Quæ ſit forma Baptiſmi.* 13
IV. *Quis poſſit Baptiſmum conferre.* 14
V. *Quis Baptiſmum ſuſcipere poſſit, & quæ diſpoſitiones ad id requirantur.* 15
VI. *Quinam ſint effectus Baptiſmi.* 17
VII. *Quænam ſint ceremoniæ in collatione Baptiſmi ſervandæ.* 18

CAPUT III.
De Sacramento Confirmationis.

Sect. I. *Vtrum Confirmatio ſit Sacramentum.* pag: 20
II. *Quænam ſit materia & forma Sacramenti confirmationis.* ibid.
III. *Quinam ſint hujus Sacramenti effectus.* 21
IV. *Quænam diſpoſitiones neceſſariæ ſint ad Sacramentum Confirmationis validè & fructuosè recipiendum, & quæ ſit illius recipiendi obligatio.* 22
V. *Quis Sacramentum Confirmationis miniſtrare poſſit, & quo ritu miniſtrari debeat.* 23

CAPUT IV.
De Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento.

Sect. I. *Quo nomine ſanctiſſimum hoc Sacramentum nuncupetur.* pag. 24
II. *In quo propriè conſiſtat Euchariſtiæ Sacramentum.* ibid.
III. *Quænam ſit materia Euchariſtiæ conficiendæ.* 25
IV. *Quæ ſit forma ad conſecrandam Euchariſtiam, & quis verus & proprius verborum illius ſenſus.* 26
V. *Quid in hoc Sacramento per verba conſecrationis efficiatur.* 28
§. I. *De vera & reali præſentia corporis & ſanguinis Chriſti Domini in Sacramento Euchariſtiæ.* ibid.
§. II. *De tranſſubſtantiatione ſeu converſione totius ſubſtantiæ panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Domini.* 30
§. III. *Explicantur quædam difficultates circà tranſſubſtantiationem panis & vini in Chriſti Domini corpus & ſanguinem.* 31
VI. *Quinam ſint effectus Sacramenti Euchariſtiæ.* 33
VII. *De diſpoſitionibus ad hujus Sacramenti dignam perceptionem neceſſariis.* 35
§. I. *Quænam diſpoſitiones requirantur ex parte animæ.* ibid.
§. II. *Quænam diſpoſitiones requirantur ex parte corporis.* 37
§. III. *An ſit ex præcepto aliquo neceſſarium, ut quis pœnitentiam ſeu ſatisfactionem ſibi à Sacerdote injunctam ante ſumptionem Euchariſtiæ impleat.* ibid.
§. IV. *An ad dignam Euchariſtiæ perceptionem, requiratur excellens aliquis puritatis ac ſanctitatis gradus.* 38
VIII. *Quæ ſit hujus Sacramenti percipiendi neceſſitas.* 39
IX. *Solvuntur quædam dubia circà doctrinam præcedenti ſectione traditam.* 41
X. *Quis ſit legitimus hujus Sacramenti miniſter.* 42
XI. *De ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio.* 43
§. I. *Vtrum in Miſſa verum & propriè dictum ſacrificium offeratur.* ibid.
§. II. *Quænam partes Miſſæ, ad rationem ſacrifi-*

cij pertineant. 44
§. III. Quinam ſint hujus Sacramenti effectus. 45
§. IV. Quibus perſonis proſit Miſſæ ſacrificium, ſeu pro quibus licitè & validè offerri poſſit. 47
§. V. Quanam applicatio requiratur ex parte Sacerdotis celebrantis, ut Miſſæ fructus in alios derivetur. 48
§. VI. An Miſſæ ſacrificium pro pluribus oblatum tantùm ſingulis proſit, quantùm ſi pro uno ſolum offerretur. 49
§. VII. Applicationis à Sacerdote celebrante faciendæ facilis & optima praxis proponitur. 50
§. VIII. Explicantur reliqua quæ ad debitam hujus ſacrificij celebrationem requiruntur. 51

CAPUT V.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Sect. I. Quid nomine pœnitentiæ intelligatur. 55
II. Pœnitentiam eſſe verum & propriè dictum novæ legis Sacramentum contra hæreticos demonſtratur. ibid.
III. Quæ ſit materia Sacramenti pœnitentiæ. 56
IV. Quæ ſit forma Sacramenti pœnitentiæ. 57
V. Quinam ſint effectus hujus Sacramenti. 59
VI. Utrum per pœnitentiæ Sacramentum merita bonorum operum reviviſcant. 60
VII. Quid ſit contritio in genere. 61
VIII. Quid ſit contritio perfecta, & quo pacto ab attritione diſtinguatur. 62
IX. Utrum contritio perfecta neceſſaria ſit ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum, an verò attritio ad id ſufficiat. 64
X. Qualis debeat eſſe attritio illa, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ſuſcipiendum neceſſaria eſt. 65
XI. Utrum Confeſſio Sacramentalis ad peccatorum remiſſionem conſequendam, ex Chriſti Domini inſtitutione ſit neceſſaria. 68
XII. Quæ perſonæ, & quo tempore obligentur ad confeſſionem Sacramentalem faciendam. 69
XIII. Quænam ſint conditiones ad confeſſionem debitè faciendam requiſitæ. 71
XIV. Quæ ſit integritas confeſſionis ad validitatem & fructum ejus neceſſaria. ibid.
XV. An integritas confeſſionis ita neceſſaria ſit, ut in nullo caſu licitum ſit peccatum aliquod mortale in confeſſione reticere. 73
XVI. Quis ſit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ miniſter. 74
XVII. De caſuum reſervatione. 76
*XVIII. Quis poſſit à caſibus reſervatis abſolvere. 77
XIX. Quanam Conditiones requirantur in confeſſario, ut debitè miniſterio fungatur. ibid.
XX. Quæ ſit prudentia in Confeſſario requiſita. 78
XXI. Quæ ſit obligatio ſigilli ſeu ſecreti in confeſſione ſervandi. 79
XXII. In quibus caſibus confeſſio nulla ſit & ideò iteranda. 81
XXIII. Quid ſit ſatisfactio Sacramentalis. 82
XXIV. Quibus operibus Deo ſatisfieri poſſit. 83
XXV. Quomodo ſe gerere debeat Confeſſarius in imponenda ſatisfactione. 84
XXVI. Quæ ſit obligatio pœnitentis circa Pœnitentiam acceptandam & adimplendam. 85

APPENDIX.

De Indulgentiis & Purgatorio.

§. I. Quid ſit, & quotuplex indulgentia. pag. 86
§. II. Quis poſſit concedere indulgentias, & quanam cauſa ad id requirantur. 87
§. III. Quanam conditiones requirantur in eo, qui indulgentiarum fructum percipere intendit. 89
§. IV. Quid de Purgatorio ſentiendum ſit. 90

CAPUT VI.

De Sacramento Extremæ-unctionis.

Sect. I. Utrum Extrema-unctio ſit Sacramentum, & quis ſit ejus miniſter. pag. 92
II. Quæ materia & forma hujus Sacramenti. 93
III. Quinam ſint hujus Sacramenti effectus. 94
IV. Quis ſuſcipere poſſit aut debeat Sacramentum Extremæ unctionis, & quæ in eo diſpoſitiones requirantur. 95

CAPUT VII.

De Sacramento Ordinis.

Sect. I. Utrum Ordo ſit Sacramentum. pag. 96
II. Quæ ſit materia & forma Sacramenti Ordinis 98
III. Quis Sacramentum Ordinis conferre, quis item illud ſuſcipere poſſit. 99
IV. Quænam qualitates ſeu diſpoſitiones requirantur in illis, qui ad Ordinem ſunt promovendi. 101
V. Quinam ſint hujus Sacramenti effectus. 103

CAPUT VIII.

De Sacramento Matrimonij.

Sect. I. Utrum Matrimonium ſit Sacramentum. pag. 104
II. Quænam requirantur ad hoc ut Matrimonium validè contrahatur. 106
III. Quænam requirantur ut Matrimonium non modò validè, ſed etiam licitè contrahatur 107
IV. Quinam ſint Matrimonij effectus. 108
V. Quænam ſint Matrimonij impedimenta. 109
VI. De ſponſalibus. 112

TRACTATUS II.

De actibus humanis juxtà divinæ legis normam dirigendis.

CAPUT I.

De actibus humanis in genere.

Sect. I. Quis ſit actus humanus propriè dictus. pag. 113
II. Quis actus verè & propriè ſit liber. 114
III. Undenam actus humanus bonitatem ſuam vel malitiam deſumat. 116
IV. An detur aliquis actus indifferens, ſeu qui nec bonus nec malus ſit. 118

V.

INDEX.

V. Utrum ad hoc ut quis benè operetur, teneatur ſequi conſcientiæ dictamen. ibid.
* §. I. Quid ſit conſcientia & quotuplex. 119
* §. II. Quæ ſit obligatio conſcientiæ rectæ. ibid.
* §. III. Quæ ſit obligatio conſcientiæ errantis. ibid.
* §. IV. Quid de conſcientia ſcrupuloſa ſentiendum ſit. 120
* §. V. Quid de conſcientia dubia, & in dubiis quid agendum. 121
* VI. De opinione probabili. 122
* §. I. Quid opinionis probabilis nomine intelligendum ſit. ibid.
* §. II. An licitum ſit operari ex quacunque opinione probabili. [illegible]
* §. III. Utrum duabus opinionibus probabilibus, licitum ſit ſequi minus tutâ & minus probabilem. 124

CAPUT II.

De peccatis.

Sect. I. Quid ſit peccatum. 125
II. Utrum dentur quædam peccata mortalia & venialia, 126
III. Quâ ratione peccata mortalia & venialia inter ſe dignoſci poſſint, 127
IV. Undenam ſpecifica vel numerica peccatorum diſtinctio petenda ſit, 129
V. De peccatis commiſſionis, & omiſſionis, eorumque variis gradibus, ibid.
VI. Quænam ſint cauſæ peccatorum, 131
VII. Quâ ratione ignorantia ſit cauſa peccati, vel ab illo excuſet, 132
VIII. Quinam ſint effectus peccati, 134
Digreſſio. De loco inferni, & damnatorum ſuppliciis, 135

CAPUT III.

De Legibus.

Sect. I. Quid nomine legis intelligatur, & quotuplex ſit lex, 136
II. Quid ſit lex humana, & circa quam materiam verſari poſſit, 138
III. Utrum lex humana in conſcientia obliget, 139
IV. Undenam dignoſci poſſit utrum lex humana ſub mortali culpâ obliget, 141
V. In quibus perſonis reſideat legum ferendarum poteſtas, 143
§. I. De Romano Pontifice, ibid.
§. II. De Conciliis, 144
§. III. De Epiſcopis aliiſque Eccleſiæ Prælatis, 145
VI. Quibus modis ceſſare poſſit obligatio ſervandæ legis humanæ, 146
VII. An, & quâ ratione conſuetudo vim legis obtineat, 148
VIII. De lege divina poſitiva, 149

CAPUT IV.

De Legis divinæ, ſeu Decalogi præceptis.

Sect. I. Explicatur primum Decalogi præceptum, 151
§. I. Quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto præcipiatur aut prohibeatur, ibid.
§. II. De virtute ſpei, & peccatis illi oppoſitis, 153
* §. III. De Oratione, 154
* Digreſſiuncula. Brevem Dominicæ orationis explicationem continens juxta mentem Sanctorum Patrum, 157
§. IV. De virtute charitatis, peccatiſque illi oppoſitis, 158
§. V. De virtute Religionis, peccatiſque illi oppoſitis 160
§. VI. Quot modis peccetur in primum Decalogi præceptum, 165
II. Explicatur ſecundum Decalogi præceptum, 166
§. I. De juramento, ibid
§. II. De blaſphemia, 167
§. III. De voto, 168
§. IV. Quanta ſit voti obligatio, & quibus modis ceſſare poſſit, 170
§. V. Quot modis peccetur in ſecundum Decalogi præceptum, 172
III. Explicatur tertium Decalogi præceptum, 173
§. I. Quænam requirantur ad feſtorum dierum ſanctificationem, ibid.
§. II. Quot modis peccetur in tertium Decalogi præceptum, 175
IV. Explicatur quartum decalogi præceptum, 176
§. I. Quænam perſonæ ſint ex charitate diligendæ, ibid.
§. II. Quis ordo in charitate ſervandus ſit. 177
§. III. De actibus charitatis erga proximum, ac præſertim de eleemoſyna corporali, 178
§. IV. De eleemoſyna ſpirituali & correctione fraterna, 180
§. V. Quænam peccata charitati adverſentur, 182
§. VI. Quænam ſint obligationes filiorum erga parentes, & parentum erga filios, 184
§. VII. Quot modis peccetur in quartum decalogi præceptum, 193
V. Explicatur quintum decalogi præceptum, ibid.
§. I. Quomodo quintum decalogi præceptum intelligi debeat, ibid.
§. II. De homicidio & mutilatione ſui ipſius, 195
§. III. De homicidio & mutilatione alterius, 196
§. IV. Quot modis peccetur in quintum decalogi præceptum. 197
§. V. De reſtitutione ob alterius occiſionem vel mutilationem facienda, ibid.
VI. Explicatur ſextum decalogi præceptum. 198
§. I. Quid hoc ſexto præcepto prohibeatur, ibid.
§. II. Quot modis peccetur in ſextum decalogi præceptum, 200
§. III. Quænam reſtitutiones ob hujus præcepti tranſgreſſionem faciendæ ſint, 201
VII. Explicatur ſeptimum decalogi præceptum, 202
§. I. Quid juris, quid juſtitiæ nomine intelligendum ſit. ibid.
§. II. Quid ſit jus ad rem, & jus in re. ibid.
§. III. Quid ſit dominium & quibus perſonis competat, 203
§. IV. Quibus modis dominium proprietatis acquiratur, ibid.
§. V. De præſcriptione. 204
§. VI. De contractibus in genere. 205
§. VII. De promiſſionibus, donationibus, & teſtamentis, ibid.
§. VIII. De emptione & venditione, 207
§. IX. De mutuo, commodato, depoſito, & locato, 208

§. X. Quid

§. X. *Quid hoc ſeptimo decalogi præcepto prohibeatur*, ibid.
§. XI. *Quot modis peccetur contra hoc ſeptimum Decalogi præceptum*, 210
§. XII. *Quibus modis uſura peccatum committatur* ibid.
§.XIII. *Solvuntur quædam dubia circa uſuræ materiam frequentius occurrentia*, 212
§.XIV. *De reſtitutione ob violationem hujus ſeptimi præcepti facienda*, 214
Quæſtiuncula I. *Quiſnam reſtituere teneatur*, ibid.
Quæſt. II. *Cui ſit reſtituendum*, 215
Quæſt. III. *Quid, quando & quo ordine ſit reſtituendum* ibid.
Quæſt. IV. *Quænam cauſæ à reſtitutione excuſent*, 216
VIII. *Explicatur octavum decalogi præceptum*, ibid.
§. I. *De mendacio*, 217
§. II. *De iis quæ ad proceſſum judicialem ſpectant, ac primo de judice*, ibid.
§. III. *De Accuſatore*. 119
§. IV. *De Teſtibus*. 220
§. V. *De Reo*, 221
§. VI. *De Advocato & Procuratore*, ibid.
§. VII. *De injuriis honoris & famæ per detractionem & contumeliam*, 222
§. VIII. *Solvuntur dubia quædam circa peccatum detractionis*, ibid.
§. IX. *De judicio temerario*, 224
§. X. *Quot modis peccetur in octavum hoc Decalogi præceptum*, 225
§. XI. *De reſtitutione ob hujus octavi præcepti violationem facienda*, 226
IX. *Explicantur nonum & decimum decalogi præceptum*, 227

CAPUT V.

De præceptis Eccleſiæ.

SECTIO UNICA.

Explicatur tertium præceptum quod eſt de jejunio,

§. I. *Quid ad debitam jejunij obſervationem requiratur*, 228
§. II. *Quæ ſit obligatio jejunij*. 229
§. III. *Quot modis peccetur in hoc Eccleſiæ præceptum*, 231

CAPUT VI.

De Cenſuris Eccleſiaſticis & Irregularitate.

Sect. I. *De cenſuris in communi*. pag. 231
§. I. *In quibus perſonis reſideat ferendarum cenſurarum poteſtas*. ibid.
§. II. *In quaſnam perſonas cenſura ferri poſſint*, 232
§. III. *Ob quam cauſam cenſuræ infligantur*. ibid.
§. IV. *Quæ forma in ferendis cenſuris obſervanda*, 233
§. V. *Quænam cauſæ ab incurrendis cenſuris excuſent*, ibid.
§. VI. *Quis abſolvere poſſit à cenſura, & quæ requi*[illegible] 234
§. VII. *Quotuplex ſit cenſura Eccleſiaſtica*, 234
Sect. II *De cenſuris in particulari*. [illegible]
§. I. *De excommunicatione*, ibid.
§. II. *De ſuſpenſione*, 237
§. III. *De interdicto*, 239
Sect. III. *De Irregularitate*. 240
§. I. *De Irregularitate quæ oritur ex defectu*, ibid.
§. II. *De Irregularitate quæ oritur ex delicto*, 241
§. III. *Quâ ratione tollatur irregularitas*, 242

APPENDIX.

De ſtatu Clericali, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ Hierarchia.

Art. I. *De primo ad ſtatum clericalem ingreſſu*, pag. 241
II. *De habitu & tonſura clericali*, ibid.
III. *De beneficiis Eccleſiaſticis*, 244
Quæſtiuncula 1. *Quot modis beneficia Eccleſiaſtica licitè obtineri poſſint*, 245
Quæſt. 2. *Quibus modis ſimonia, tum in aliis caſibus, tum præſertim in obtinendis beneficiis committi poſſit*, ibid.
Quæſt. 3. *Quænam ſint pœnæ contra ſimoniacos conſtitutæ*, 248
Quæſt. 4. *Utrum licitum ſit plura ſimul beneficia poſſidere*, ibid.
Quæſt. 5. *Qualiter ſe beneficiarii gerere debeant in expendendis beneficiorum ſuorum reditibus*, 249
Quæſt. 6. *Quæ ſit obligatio beneficiariorum ad reſidentiam*, 250
Quæſt. 7. *Quænam requirantur diſpoſitiones, ut quis cenſeatur idoneus eſſe ad beneficium aliquod Eccleſiaſticum*, 251
IV. *De horarum canonicarum recitatione*, 252
Quæſt. 1. *Quænam perſonæ obligentur ad recitandas horas canonicas*, ibid.
Quæſt. 2. *Quomodo canonicæ horæ recitari debeant*, 253
Quæſt. 3. *Quibus pœnis ſubjaceant ij, qui horas canonicas recitare omittunt*, 255
Quæſt. 4. *Quænam cauſæ ab horarum canonicarum recitatione excuſent*, ibid.
V. *Explicantur reliquæ juxta canonicas ſanctiones ad clericalis vitæ diſciplinam ſpectantia*, 256

PERMISSION.

Sur la requiſition de François Comba a ce qu'il luy ſoit permis de faire imprimer le Livre intitulé *Medulla Theologica &c. Authore Magiſtro* LUDOVICO ABELLY, Doctore Theologo, attendu que le Privilege accordé pour L'impreſſion dudit Livre pour quinze années, le 29 Mars 1661 eſt expiré, Veu ledit privilege.

Je conſens pour le Roy à l'impreſſion requiſe & que les défenſes ordinaires ſoient accordées audit Comba pour trois années, à Lyon le 30 May. 1677.

VAGINAY.

Soit fait ſuivant les Concluſions du Procureur du Roy, les an & jour cy deſſus.

DESEVE.

Achevé d'imprimer en vertu des ſuſdites Permiſſions le 25. Septembre 1677.

MEDULLA

MEDULLÆ THEOLOGICÆ PARS POSTERIOR,

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

TRACTATUS PRIMUS, DE SACRAMENTIS.

QVOD olim per Prophetam pollicitus fuerat Deus Ezech. 36. effuſurum ſe ſuper ſervos ſuos & ancillas ſuas aquam mundam, quâ emundarentur ab omnibus inquinamentis ſuis, hoc præſertim in Sacramentis à Chriſto Domino poſtmodum inſtitutis adimplevit: hæc ſiquidem ſunt veluti vaſa quædam ſacra, quæ, ut declarat Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. can. 6. divinum illum gratiæ ſanantis & ſanctificantis liquorem in ſe continent, & ex ſe diffundunt: hi ſunt fontes illi Salvatoris, ex quibus haurire poſſumus in gaudio aquam vivam, quæ fiat in nobis fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Certè ſi bonorum illorum, quæ deſurſum ſunt, quæque à Patre luminum deſcendunt, juſti ſumus æſtimatores, inter alia innumera nobis cælitùs collata, Sacramentorum illorum inſtitutionem, & in ipſis Sacramentis divinæ charitatis exuberantiam, religioſo in primis cultu ſuſpicere, & grato quantùm poſſumus animo ſuſcipere debemus, nec non peculiari ſtudio, diligentiâ & affectu perdiſcendæ huic cæleſti de Sacramentis doctrinæ incumbere, ut eos decet, quos miniſtros ſuos, ac myſteriorum diſpenſatores Chriſtus Dominus conſtituere voluit, & à quibus diſpenſationis illius rationem ſe aliquandò exacturum eſſe conteſtatus eſt.

De ipſis igitur Sacramentis primùm in genere: tùm poſteà in particulari, ſecundùm ordinem à Sancto Doctore præſcriptum, nobis deinceps agendum eſt.

CAPUT I.

De Sacramentis in genere.

SECTIO I.

Quid ſit Sacramentum?

1 NOmen Sacramenti duobus præſertim modis apud ſacros ſcriptores acceptum reperitur 1. pro re occulta & latente; quo ſenſu Epheſ. 1. dicitur, *Vt notum nobis faceret Sacramentum voluntatis ſuæ.* Et Sap. 2. *Neſcierunt Sacramenta Dei*: 2. pro ipſius rei latentis & occultæ ſigno, ut Eph. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia*: ubi matrimonium ab Apoſtolo Sacramentum magnum appellatur, quia eſt ſignum magnum alicujus rei latentis & occultæ, nempè conjunctionis Chriſti cum Eccleſia.

In hac autem poſteriori acceptione nomen Sacramenti communiter à SS. Patribus & ab ipſa Eccleſia uſurpatum eſt, ad exprimendas ſacras quaſdam ceremonias ad noſtram ſanctificationem divinitùs inſtitutas, ut ex infrà dicendis patebit.

Hoc igitur ſenſu Sacramentum in Catechiſmo Concil. Trid. Part. 2. cap. 10. definitur: *Res ſenſibus ſubjecta, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis & juſtitiæ, tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.*

Dicitur 1. *Res ſenſibus ſubjecta*, ſeu, ut loquitur S. Doctor. q. 6. art. 2. ad 4. *ſignum ſenſibile*: quia ad ſuavem Dei providentiam pertinuit, ut per res exteriores, & ſigna quædam ſenſibilia ad cognitionem & perceptionem rerum ſpiritualium & divinarum veluti manu duceremur: *Si enim incorporeus eſſes*, (ut ait Chryſoſtomus Hom. 38. in ſanct. Matth.) *nudè ipſa dona incorporea tibi tradidiſſet: ſed quia corpori conjuncta*

eſt anima tua, ideò rebus ſenſibilibus tibi intelligenda traduntur.

Dicitur 2. *Ex Dei inſtitutione:* Sacramentum enim non eſt ſignum naturale aut phyſicum, ſed ex ſola Dei voluntate & inſtitutione, cujus ſolius eſt inſtituere ſigna illa, quæ juſtitiam & ſanctitatem ſignificare & conferre poſſint, ſicut illius ſolius eſt ſanctitatem ipſam & juſtitiam efficere, ut docet S. Thomas: quod tamen non obſtat, quin (ut idem S. Doctor aſſerit p.3. q.64.2. 2.art.3.) Chriſtus Dominus etiam in quantùm homo fuerit cauſa miniſterialis principalis ipſorum Sacramentorum, ad eorumque interiores effectus non ſolùm meritoriè, ſed etiam efficienter in ratione cauſæ inſtrumentalis operetur.

Dicitur denique, *Sanctitatis & juſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habere.* quibus verbis indicatur Sacramentum eſſe ſignum quoddam practicum, cujus uſu ſeu applicatione fideles interiùs ex opere operato ſanctificentur, & exteriùs veluti Symbolo, ſeu notâ quâdam ab aliis Gentibus diſcernantur; quæ omnia ex dicendis pleniùs & faciliùs poterunt intelligi.

2 Eſt autem obſervandum hâc ultimâ definitionis particulâ, Sacramenta legis gratiæ præſertim diſtingui à Sacramentis legis naturæ & Moſaicæ: quamvis enim eſſent ſigna quædam ſenſibilia ad ſanctitatem & juſtitiam ſignificandam divinitùs inſtituta, unde Apoſtolus dicit Rom.4. Circumciſionem fuiſſe *Signaculum juſtitiæ fidei:* non tamen illius efficiendæ, & ex opere operato conferendæ vim habebant, ut docet S.Thomas q.62.art.6.unde idem Apoſtolus *Gal*.4. illa vocat *Infirma & egena elementa*; & S. Aug. lib.19. contra Fauſt. cap.18. *Vetera* (inquit) *Sacramenta promittebant gratiam, noſtra verò eam exhibent.*

* Porrò ut rectè obſervat Laymannus libro 5. tractat.1. capite 2. Mæratius tractat. de Sacrament. diſp.1.ſect.1. & alij, ad rationem quoque Sacramenti propriè dicti requiritur, ut perpetuam ſeu ſtabilem inſtitutionem ac uſum habeat pro ſtatu durantis Eccleſiæ. Ea de cauſa linguæ igneæ, quæ in die Pentecoſtes apparuerunt, item inſufflatio Chriſti in Apoſtolos Ioan. 20. Licet ſigna fuerint gratiæ inviſibilis, ad hominis ſanctificationem, tamen propriè Sacramenta cenſeri non debent.

SECTIO II.

Vtrum Sacramenta novæ legis conſtent rebus & verbis tanquam materiâ & formâ?

1 AD juvandam humanæ mentis imbecillitatem in percipiendis iis, quæ ad Sacramentorum rationem ſpectant, Eccleſia divinitùs inſpirata certos loquendi modos adinvenit, & ex rerum naturalium ſimilitudine deduxit, per quos ideam quandam, licet aliquatenùs imperfectam, veram tamen & certam myſteriorum illorum ſupernaturalium conciperemus. Sicut igitur cernimus ſubſtantias omnes corporeas conſtare duobus principiis componentibus, materiâ ſcilicet & formâ; ſic ad percipiendam naturam Sacramentorum, duas veluti partes in unoquoque illorum diſtinguendas eſſe docuit: unam quæ materiæ, alteram quæ formæ rationem obtineret. Ita expreſsè declaratur in Concil.Florent. in Decreto Eugenij Papæ, ubi poſt enumerationem ſeptem Sacramentorum novæ legis, hæc verba ſubjunguntur, *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquàm materia, verbis tanquam forma, & perſona miniſtri.*

Eſt autem obſervandum nomine rerum, quæ dicuntur eſſe inſtar materiæ, intelligi id omne quod in Sacramentis indeterminatam habet ſignificationem; nomine verò verborum id, per quod illud determinatur: exempli gratiâ in Baptiſmo aqua naturalis ſe habet inſtar materiæ; quia (ut docet S. Thomas quæſt. 60. art.6.) *Significare poteſt & ablutionem propter ſuam humiditatem, & refrigerium propter ſuam frigiditatem: ſed cùm dicitur (ego te baptizo) manifeſtatur, quòd aquâ utimur in Baptiſmo ad ſignificandam emundationem ſpiritualem.*

2. Quæres an materia formæ conjungi debeat, & ſimul tempore cum illa exiſtere, ut Sacramentum validè conficiatur? Reſpondetur id ex cujuſque Sacramenti naturâ eſſe dignoſcendum. Nam in confectione Sacramenti Euchariſtiæ requiritur, ut eo ipſo tempore, quo verba formæ proferuntur, materia præſens ſit; hanc enim ut præſentem ſignificat pronomen demonſtrativum (*hoc* vel *hic*) quod in formâ ponitur. In Sacramento autem Pœnitentiæ, cum forma non ſignificet applicationem materiæ, ſed proferatur per modum judicij, nec in judicio requiratur ut ſententia judicis cum rei accuſatione tempore conjuncta ſit; hinc fit ut in hoc Sacramento non requiratur, ut abſolutionis forma cum confeſſione & aliis actibus pœnitentis, qui materiæ locum tenent, tempore conjungatur. In aliis verò Sacramentis quæ in actione aliqua tranſeunte conſiſtunt, & quorum forma applicationem ipſius materiæ ſignificat: quamvis aliqui Doctores arbitrentur ad illorum validitatem ſatis eſſe, ut moralis aliqua conjunctio inter materiam & formam reperiatur, ideóque validum, verbi gratiâ, fore Baptiſmum, ſi ſtatim poſt ablutionem verba formæ proferantur, aut poſt formæ prolationem ablutio ſequatur; certior tamen & tutior in praxi eſt aliorum omnium Doctorum ſententia, qui aſſerunt materiam ac formam ſimul

reipsâ debere conjungi, itaut ſimul tempore, materia Sacramenti applicetur, & verba formæ proferantur; aut ſaltem priuſquam materiæ applicatio finiatur, formæ prolatio inchoëtur, vel vice versâ. Ita Gloſſa in cap. (*detrahet*) cauſa 1. quæſt. 1. Joan. Major. Richardus, Scotus, Paludanus, Sylveſter, Navarrus, & alij quos citat, & quibus ſubſcribit Vivaldus in Candelabro aureo 1. part. tit. 1. num. 15.

3. Cæterùm ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ de unoquoque Sacramento in particulari dicenda ſunt, Theologi communiter duplicem diſtinguere ſolent materiam in Sacramentis, ſaltem in iis, quæ in uſu ſeu actione tranſeunte conſiſtunt (qualia ſunt omnia novæ legis Sacramenta, præter ſanctiſſimam Euchariſtiam, ut ſuo loco explicabitur) remotam ſcilicet & propinquam. Materia remota dicitur res illa, circa quam actio Sacramenti exercetur, ut aqua naturalis in Baptiſmo, oleum balſamo mixtum in Confirmatione, &c. Materia verò propinqua dicitur ipſe actus, ſeu uſus illius rei ſenſibilis, putà ablutio.

SECTIO III.

Vtrùm ad conficienda Sacramenta determinatæ res ad determinata verba requirantur?

1. AD propoſitam quæſtionem communis Theologorum reſponſio eſt affirmativa, nimirùm, ſuppoſitâ inſtitutione Sacramentorum novæ legis divinitùs factâ, ad validam illorum confectionem, res eaſdem & eadem verba requiri determinatè ſecundùm ipſius Chriſti Domini inſtituentis voluntatem. Ratio eſt; quia, cùm Sacramentum confici nequeat, niſi rebus illis & verbis, quæ ex inſtituto Dei gratiam ſanctificantem ſignificare ac efficere poſſunt (ut conſtat ex dictis ſectione primâ) ſi Deus ſignificationem illam & efficaciam certis tantùm & determinatis rebus, certis item & determinatis verbis impoſuit; ſequitur quòd nonniſi rebus & verbis illis à Deo determinatis Sacramentum confici poſſit. Ita argumentatur S. Doctor, quæſt. 60. art. 5. & 7.

Quod confirmari poteſt ex eo quòd Concilium Tridentinum ſeſſ. 21. capite 2. declarat Eccleſiam poſſe circa Sacramentorum diſpenſationem ſtatuere vel mutare ea quæ ſuſcipientium utilitati, & ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum ac locorum varietate magis expedire judicaverit, *Salvâ tamen illorum ſubſtantiâ.* Quibus verbis ſignificat non eſſe in Eccleſia poteſtatem immutandi ea, quæ ad Sacramentorum ſubſtantiam pertinent; ſed eſſe prorsùs neceſſarium retinere omnia illa, quæ ex divina inſtitutione determinata ſunt: unde etiam S. Auguſt. lib. 8. cont. Don. capite 25. *Certa ſunt*, inquit, *Verba Evangelica, ſine quibus non poteſt Baptiſmus conſecrari:* & libro 20. cont. Fauſt. capite 13. *Noſter calix & panis certâ conſecratione myſticus, fit nobis corpus Chriſti.*

2. Eſt autem obſervandum, determinationem illam materiæ & formæ, ſeu rerum & verborum, non eſſe æqualem & ejuſdem rationis in omnibus Sacramentis novæ legis. Quod enim ſpectat ad materiam, determinatio illius petenda eſt præſertim ex aptitudine ad uſum ipſius Sacramenti ſecundùm inſtitutionem divinam; unde fit ut aqua congelata, quamvis ejuſdem ſpeciei ſit cum liquidâ, non eſt tamen materia Baptiſmi ſufficiens; quia non eſt apta ad corporalem ablutionem. E contrario in Sacramento Pœnitentiæ quilibet dolor de peccatis ex ſupernaturali aliquo motivo elicitus, licet non ejuſdem ſpeciei, ſufficit ad illius Sacramenti validitatem: quia ſcilicet dolor ille quocunque ex motivo ſupernaturali elicitus, ac proinde cujuſcunque ſit ſpeciei, eſt diſpoſitio ſufficiens ex parte pœnitentis confitentis ad abſolutionem peccatorum recipiendam, ut infrà ſuo loco explicabitur.

Quod verò ſpectat ad formam; cùm in reliquis ſex Sacramentis certa quædam & determinata verba ore prolata requirantur, in Matrimonio ſigna vel nutus ad conſenſum de præſenti exprimendum verborum loco ſubſtitui poſſunt, ut ſuo loco dicetur.

In aliis etiam Sacramentis, quæ certa verba ore prolata requirunt, determinatio verborum illorum deſumenda non eſt ex qualitate ſoni ſyllabarumque quibus illa conſtant, ſed ex ſignificatione; itaut eadem determinatè verba cenſeantur, quorum eadem eſt ſignificatio, ut docet S. Thomas citato art. 7. in reſp. ad 1.

3. Quæres 1. Undenam ſcire poſſimus quænam ſint illæ res determinatæ, verba item determinata, quæ ad validam Sacramentorum confectionem ex divina inſtitutione neceſſariò requiruntur? Reſpondetur id conſtare, partim ex ſacris ſcripturis, partim ex traditione divina, quam ex ipſius Eccleſiæ vel expreſsâ declaratione, vel continuâ praxi diſcimus; unde S. Dionyſius lib. de Eccleſ. Hier. capite 1. ſic loquitur *Primi duces Sacerdotalis muneris viſibilibus ſignis cæleſtia Sacramenta texuerunt, & partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus nobis tradiderunt.* Quid autem ſcriptura vel traditio de propria ipſorum Sacramentorum materia & forma doceat, explicabitur, cùm de unoquoque illorum in particulari agetur.

Quæres 2. quænam mutatio in rebus illis &

& verbis divinitùs determinatis Sacramentorum validitatem impediat? Reſpondetur mutationem quamcunque in rebus illis, aut verbis, ſeu in materia aut forma, ſi ſubſtantialis ſit, Sacramentum irritum & invalidum reddere; ſin verò tantùm accidentalis, validè quidem, ſed tamen illicitè confici Sacramentum, niſi neceſſitas aut alia legitima cauſa excuſet. Ita S. Thom. citatâ quæſt.6. art. 8. & communiter alij.

Tunc autem materiæ Sacramentorum mutatio ſubſtantialis cenſetur, quando tanta eſt, ut ſecundùm communem uſum & æſtimationem hominum, differat ratione & appellatione à materia, quam Chriſtus præſcripſit, & Eccleſia uſurpat; ſive differentia illa ſit ſpecifica, ſive non ſit, ut rectè docet Suares diſp. 2. de Sacram. ſer.4. exempli gratiâ, farinacea maſſa nondùm piſta & igne cocta, non eſt apta materia ad conficiendum Euchariſtiæ Sacramentum; quia ſecundùm communem uſum & æſtimationem hominum, non eſt panis, ſive eandem ſpecie formam phyſicam cum ipſo pane habeat, ſive non.

4. Contrariâ ratione, mutatio illa materiæ cenſetur accidentalis, ſi materia ſecundùm communem uſum & æſtimationem eadem ſit, licet qualitas fortaſſe aliqua illi deſit, quæ ex præcepti Eccleſiaſtici neceſſitate aliàs requiratur, putà ſi panis ille ſit ater, fermentatus, &c.

Similiter formæ Sacramentorum mutatio illa ſubſtantialis cenſeri debet, cùm tanta eſt, ut communi hominum judicio non retineat eum ſenſum, quem habet forma à Chriſto præſcripta: quòd ſi ſenſum illum retineat, qualiſcunque mutatio fiat, accidentalis tantùm eſt. Ita S. Thomas citato art.8.

Ex quo intelligitur mutationem formæ fore tantùm accidentalem: exempli gratiâ, ſi ſit ſolius idiomatis; ut ſi quis baptizet vel conſecret lingua vulgari vel Græca: Si fiat aliqua verborum tranſpoſitio, oratione eundem ſenſum retinente: ſi vox aliqua detrahatur, quæ non pertineat ad ſubſtantiam formæ: Aut ſi verbum aliquod addatur, quod tamen illius ſenſum non evertat: Item ſi conſueta formæ verba mutentur in alia ſynonyma, dicuntur autem ſynonyma, quæ idem, non quomodocunque, ſed eodem modo, idque tam explicitè & diſtinctè ſignificant: ſi denique verba formæ corruptè proferantur, ita nihilominùs ut tota illa oratio corruptis dictionibus conſtans habitâ ratione materiæ, cui applicatur, & aliarum circunſtantiarum, juxta communem hominum concipiendi modum, eundem audientium animis ſenſum generet. In his omnibus & ſimilibus caſibus mutatio formæ cenſetur eſſe tantummodò accidentalis, ut docet S.Thomas quæſt.60. art.7. ad 3. & poſt illum Paludanus, Scotus & alij, quos citat & ſequitur Laymannus tract.1. de Sacram. in communi, cap.4. Hæc autem mutatio accidentalis, quamvis ſi advertenter & ſine ullâ rationabili causâ fiat, miniſtrum peccati reum efficiat, ipſius tamen Sacramenti validitatem non impedit.

SECTIO IV.

Vtrum, & quâ ratione Sacramenta novæ legis gratiam conferant?

1. Quod ſpectat ad primam quæſtionis propoſitæ partem, certum eſt ex fide novæ legis Sacramenta gratiam conferre, quocunque modo illam conferant. Huic veritati oppoſitus olim fuit error Maſſalianorum, qui teſte S.Epiphanio hæreſ.80. & S.Auguſt. lib. de hæreſ.cap.57. vim ſanctificandi non tribuebant Sacramentis, ſed ſolis precibus: à quo errore non longè abſunt noſtri temporis Hæretici, qui (ut obſervat Bellarminus com.3. lib.2. cap.2.) gratiam, quæ in Sacramentorum ſuſceptione recipitur, non eorum efficaciæ aut virtuti, ſed ſoli ſuſcipientium fidei aſcribunt.

Refellitur hic error, & veritas noſtræ fidei probatur 1. ex ſcripturâ, cujus teſtimoniis variis expreſsè conſtat Baptiſmum, Pœnitentiam, Euchariſtiam, Ordinem, & Extremam-Vnctionem gratiam conferre: Unde ſequitur & alia Sacramenta eundem effectum habere, cùm horum & illorum ſit par ratio.

De Baptiſmo conſtat ex his verbis S.Joan.2. *Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, &c.* quibus regeneratio ſpiritualis, quæ per gratiam fit, aquæ Baptiſmali tanquam cauſæ tribuitur.

De Pœnitentiâ S.Joan.20. *quorum remiſeritis peccata, remittentur eis:* quibus ſignificatur (ut declarat Concil. Trident.ſeſſ.14.cap.3. & 9.) Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ per abſolutionem verè peccata remittere, ac proinde gratiam conferre.

De Euchariſtiâ S.Joan.6. *Qui manducat me, & ipſe vivet propter me,* vitâ ſcilicet gratiæ.

De Ordine 2.ad Timoth.1. *Admoneo te ut reſuſcites gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*

De Extremâ-Unctione denique S.Jacob.5. *Vngentes eum oleo in nomine Domini, &c. ſi in peccatis ſit, remittentur ei:* Ubi declaratur vis hujus Sacramenti ad peccata remittenda, proindeque ad gratiam conferendam.

2. Probatur 2.ex Concil. Florent. in decreto Eugenij, & Tridentino ſeſſ.7. cap.6. ubi ex-

preſsè definitur, *Gratiam conferri per novæ legis Sacramenta ſemper & omnibus, quantùm eſt ex parte Dei, ſi rite ea ſuſcipiant.*

Probatur 3. ex S.Auguſt. in Pſal. 37. expreſsè aſſerente *Sacramenta novi teſtamenti dare ſalutem.* Et S.Chryſ. dicente hom. 60. ad pop. *Deum per viſibilia ſigna* (Sacramenta ſcilicet) *inviſibilem largiri virtutem.*

Quod ſpectat ad ſecundam partem propoſitæ quæſtionis, certum eſt etiam ex fide Sacramenta novæ legis gratiam producere & conferre, non ſolùm in quantùm ſuſcipientes ad aliquem actum fidei, aut alium pium affectum objectivè excitant, ut dicunt Hæretici; ſed propriâ virtute & efficaciâ; non quidem principaliter (quod ſolius Dei proprium eſt) ſed inſtrumentaliter, & (ut loquuntur Doctores) ex opere operato.

Ut hæc veritas faciliùs intelligatur, obſervãdum eſt gratiam conferri ex opere operantis in aliquo Sacramento idem eſſe, atque conferri intuitu meriti ipſius operantis, ſeu illius qui eſt conficiens, vel adminiſtrans Sacramentum, aut illud ſuſcipiens. Ex opere autem operato gratiam conferri idem eſſe, ac conferri gratiam præcisè vi ipſius operis operati, id eſt facti, prout juxta divinam inſtitutionem faciendum eſt.

3. His obſervatis, veritas noſtræ aſſertionis probatur, & error oppoſitus refellitur 1. authoritate ſcripturarum, quæ ſuprà relatæ ſunt, ex quibus ſatis apertè colligitur Sacramenta efficaciâ aliquâ & virtute ſibi propriâ, proindéque ex opere operato remiſſionem peccatorum & gratiam conferre.

Probatur 2. authoritate Concil. Trid. ſeſſ. 7. cap. 8. *Si quis dixerit per novæ legis Sacramentum non conferri gratiam ex opere operato, anathema ſit.*

Probatur 3. authoritate S.Auguſtini lib. 19. cont. Fauſt. c. 11. ubi dicit vim Sacramentorum eſſe *inenarrabilem*, & cap. 16. *Sacramenta novæ legis plurimùm à legalibus diſtare, & eſſe Virtute majora, utilitate potiora*: Atqui virtus Sacramentorum novæ legis nec eſſet inenarrabilis, nec major aut potior virtute Sacramentorum antiquæ legis, ſi eo tantummodo gratiam conferrent, quo aſſerunt Hæretici. Item S.Cypriani ſerm. de Cœnâ Dom. ubi dicit: *Sacramentis ineſſe æternæ vitæ effectum.* Et S.Bernardi in ſerm. de eâdem Cœnâ Dom. *Si quis veſtrûm* (inquit) *non tam ſæpè modò, nec tam acerbos ſentit iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujuſmodi; gratias agat corpori & ſanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.*

Addimus Innocentium III. ſummum Pontificem, qui lib. 3. de myſteriis Miſſæ cap. 5. dicit *Miſſæ ſacrificium conferre gratiam, licet per malos miniſtros; quia, etiamſi opus operans fortaſſe ſit immundum ex parte miniſtri, attamen opus operatum eſt ſemper mundum reſpectu Dei.*

4. Quærunt Theologi, utrùm Sacramenta novæ legis moraliter tantùm, an etiam phyſicè gratiam producant?

Reſpondetur 1. certum eſſe Sacramenta novæ legis ſemper eſſe cauſas morales gratiæ, quæ ex opere operato confertur dignè ſuſcipientibus; ſi quidem ad gratiam illam producendam & ſuſcipientibus largiendam movent ipſum Deum gratiæ omnis authorem & largitorem; qui ideò gratiam illam tunc vult conferre, quia Sacramentum rectè perfectum & debitè ſuſceptum eſt. Sunt autem cauſæ morales non quidem principales, ſed tantùm inſtrumentales; tùm quia ſic vocantur à Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 7. tùm quia cauſa moralis principalis ipſius gratiæ eſt Paſſio Chriſti Domini (ut ibidem dicitur) in cujus ſolummodò virtute Sacramenta hunc ſuum effectum attingunt.

Reſpondetur 2. probabiliſſimum eſſe Sacramenta novæ legis non tantùm moraliter, ſed etiam phyſicè gratiam producere. Ita Caietanus, Alanus Cardinalis, & plures alij, quos citat & ſequitur Suares diſ. 9. de Sacram. ſern. 2. Quibus etiam favere videtur S.Doctor quæſt. 61. art. 1. 2. & 3. Et SS.Patres id ſatis apertè innuere videntur, cùm modum illum, quo Sacramenta gratiam producunt, admirabilem aut inexplicabilem eſſe dicunt: ut S.Cyrillus Alexand. lib. 4. in S.Joan. ubi de Sacramentorum effectu loquens: *Quomodò autem* (inquit) *id fiat, nec mente intelligere, nec linguâ dicere poſſumus, ſed ſilentio atque firmâ fide ſuſcipimus*: Et S.Auguſt. tract. 80. in S.Joan. *Vnde* (inquit) *tantas virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Atqui virtus illa Sacramentorum nec tanta eſſet, nec ineffabilis, aut incomprehenſibilis dici deberet, ſi moraliter tantam gratiam produceret; cùm hæc moralis efficientia facilè intelligi & explicari poſſet. S.item Leo Papa ſerm. 5. de Nativit. aſſerit *Virtutem Altiſſimi, quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, facere quoque ut regeneret unda credentem*: Atqui Beatiſſima Virgo non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè ad Incarnationem Chriſti Domini concurrit: Ergo, &c.

Hinc obiter colliges quanta ſit Sacramentorum novæ legis excellentia & dignitas, quanta virtus & efficacia illis inſit; proindéque quanti à nobis illa æſtimari, quâ reverentiâ tractari & ſuſcipi oporteat, & quantæ Deo

optimo maximo, illorum authori & largitori gratiæ debeantur.

SECTIO V.

Quam gratiam Sacramenta novæ legis conferant.

1. Dicendum 1. certum eſſe, ut ex antedictis patet, Sacramenta omnia novæ legis conferre gratiam ſanctificantem, ſive primam, ut Baptiſmus Pœnitentia, ſive illius augmentum ut reliqua Sacramenta; de quibus ſuis locis fuſiùs agetur.

Dicendum 2. Sacramenta novæ legis præter gratiam ſanctificantem, conferre quoque virtutum ſupernaturalium habitus & dona Spiritûs ſancti, ſive illorum habituum & donorum augmentum. Id conſtat tùm ex Concil. Trident.ſeſſ.6. cap.7. aſſerente juſtificationem non eſſe ſolùm peccatorum remiſſionem, ſed ſanctificationem & renovationem interioris hominis per ſuſceptionem gratiæ & donorum; & in ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum ſimul infundi fidem, ſpem & charitatem; cujus quidem juſtificationis cauſam inſtrumentalem dicit eſſe Baptiſmi Sacramentum: tùm etiam ex eo quòd juxta communem & certam Theologorum doctrinam, gratiæ ſanctificantis infuſionem perpetuò comitatur habituum illorum, & donorum infuſio, ut in priori hujus operis parte, tractatu de gratiâ explicatum eſt.

Dicendum 3. præter gratiam ſanctificantem, dona, & virtutes, Sacramenta novæ legis conferre quædam actualis gratiæ auxilia conducentia ad conſequendos proprios fines, ob quos ipſa Sacramenta inſtituta ſunt. Ita S.Thomas quæſt.62. art.2. ubi expreſſis verbis dicit, *Gratiam Sacramentalem addere ſupra gratiam communiter dictam & ſuper virtutes & dona, quoddam divinum auxilium ad conſequendum Sacramenti finem.*

Et certè niſi hoc verum eſſet, fruſtrà tot Sacramenta inſtituta forent, eundem ſiquidem effectum haberent, ad quem unum illorum abundè ſufficeret.

2. Quæres 1. quænam ſint illa ſpecialia gratiæ auxilia, quæ à Sacramentis novæ legis conferuntur.

Reſpondetur illa eſſe, quæ in Concilio Flor. ſeſſ.7. can.7. in decreto Eugenij Papæ enumerantur his verbis: *Per Baptiſmum ſpiritualiter renaſcimur: Per Confirmationē augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur divinâ Euchariſtiæ alimoniâ: Quod ſi per peccatum ægritudinē incurrimus animæ, per Pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur: ſpiritualiter, & corporaliter, prout animæ expedit per Extremam Unctionem: per Ordinem verò Eccleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritualiter: per Matrimonium augetur corporaliter.* Quæ quidem omnia diſtinctiùs & faciliùs intelligentur ex iis, quæ infrà de unoquoque Sacramento in particulari dicenda ſunt.

Quæres 2. utrum Sacramenta gratiam ſanctificantem & prædicta auxilia conferant omnibus ſuſcipientibus.

Reſpondetur certum eſſe ex fide ac in Concilio Tridentino definitum, ſeſſ.7. can.7. gratiam ſanctificantem per Sacramenta novæ legis, quantùm ex parte Dei, ſemper & omnibus ea dignè ſuſcipientibus conferri. Quod autem ſpectat ad illa ſpecialia auxilia, dicendum eſt illa tribui omnibus, qui gratiam ipſam ſanctificantem ex Sacramentis dignè ſuſceptis recipiunt: diſpoſitio enim illa quæ ſufficit ad recipiendum primarium Sacramenti effectum, qui eſt gratia ipſa ſanctificans, ſufficit etiam ad ſecundarium, qui in iſtis actualibus auxiliis conſiſtit. Tribuuntur autem ſpecialia illa auxilia non ſtatim atque Sacramentum recipitur, ſed iis temporibus & occaſionibus quibus aptum & conveniens videtur illi, qui eſt, ut ait Propheta Pſalm.9. *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione*, ut fuſiùs explicat Gammachæus ad quæſt.62. cap.1. Ex qua doctrina ſequitur (quod valdè notandum eſt) nulla ejuſmodi auxilia ex opere operato unquam illis tribui, qui ob defectum diſpoſitionis ex Sacramento indignè ſuſcepto gratiam ſanctificantem nunquam recipiunt: cum gratia illa ſit primarius Sacramenti effectus, in quo reliqui veluti radicantur.

3. Quæres 3. utrum Sacramenta novæ legis æqualem ſemper gratiam conferant.

Reſpondetur quæſtionem illam in duplici ſenſu accipi poſſe: 1. an diverſa Sacramenta, verbi gratiâ Baptiſmus & Euchariſtia, æqualem conferant gratiam: & dicendum eſt conferre inæqualem; cùm probabiliſſimum ſit Deum voluiſſe per Sacramenta perfectiora & digniora cæteris paribus, majorem & uberiorem gratiam conferre: eſt autem de fide, & in Concilio Tridentino definitum ſeſſ.7. can.7. Sacramenta omnia non eſſe inter ſe æqualia, ſed alia aliis digniora eſſe & excellentiora; Unde infertur ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum majorem & uberiorem præ aliis Sacramentis conferre gratiam: cùm omnium digniſſimum & præſtantiſſimum ſit, ut ſatis indicat Concilium Tridentinum ſeſſ.13. cap.1. & ſeq. & multiplici ratione probat Sanctus Doctor quæſt.65. art.3. Ubi etiam ſecundùm dignitatis locum tribuit Ordini, tertium Confirmationi, quartum Baptiſmo, quintum Extremæ-Unctioni, ſextum Pœnitentiæ, & ſeptimum Matrimonio.

2. Propoſita quæſtio intelligi poteſt, utrùm unum & idem Sacramentum æqualem omnibus illud ſuſcipientibus conferat gratiam: Et dicendum eſt eò majorem conferre, non modò ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato, quò perfectiùs ad illud diſponuntur. Quod conſtat tùm ex Concilio Tridentino ſeſſ.6. cap.7. Ubi loquens de adultorum juſtificatione, cujus inſtrumentalem cauſam dicit eſſe Baptiſmum, expreſsè aſſerit illos juſtitiam recipere, *Secundùm propriam, cujuſque diſpoſitionem & cooperationem*: Tùm ex authoritate S.Doctoris, ad quæſt.62. cap.2. S.Bonaventuræ, & aliorum, quos citat & quibus ſubſcribit Gammachæus: Tùm etiam ex eo quòd ad ſuavem Dei providentiam pertinere videatur, ut meliùs & perfectiùs diſpoſitis majora & uberiora gratiæ ſuę munera largiatur.

4. Hæc autem melior & perfectior diſpoſitio conſiſtit præſertim in majori perfectione, intenſione, continuatione & multiplicatione actuum fidei, ſpei, charitatis, religionis, &c. qui in ordine ad Sacramenti ſuſceptionem eliciuntur; ſive tunc eliciantur cùm Sacramentum ſuſcipitur; ſive anteà in ordine ad illud eliciti fuerint: Ex quibus tamen videntur cæteris paribus meliùs diſponere actus illi, qui eo tempore exercentur, quo Sacramentum actu ſuſcipitur.

Dices inde ſequi gratiam illam uberiorem, quæ meliùs diſpoſitis tribuitur, fore ex opere operantis, cùm detur intuitu meriti ipſius ſuſcipientis.

Reſpondetur actus illos, per quos homo ad Sacramentum aliquod ſuſcipiendum diſponitur, ſpectari poſſe duobus modis: 1. prout ſunt ex ſe alicujus gratiæ meritorij: 2. prout paſſivè diſponunt ſubjectum ſuum, & magis aptum reddunt ad effectum Sacramenti recipiendum. Et ſic duplex illis reſpondet gratia: ſi ſpectentur priori modo, gratiam merentur ex opere operantis; ſi poſteriori, reddunt hominem aptum ad majorem gratiam Sacramentalem ex opere operato recipiendam.

Inſtabis, Sacramenta agere neceſſariò, ergo æqualiter.

Reſpondetur verum eſſe, ſi ſubjecta ſint æqualiter diſpoſita; falſum verò, ſi inæqualiter: ſicut ſol æqualiter undequaque lumen ſuum diffundit, quod tamen maximè inæqualiter in corporibus inferioribus recipitur; aliter ſiquidem in diaphano, aliter in opaco, aliter in ſtellis, aliter in luto & lapidibus impolitis.

SECTIO VI.

Vtrum per aliqua Sacramenta imprimatur character?

1. Nomine characteris intelligitur ſignum quoddam ſpirituale, quod animæ per quædam Sacramenta imprimitur, de quo

Dicendum 1. ejuſmodi characterem verè imprimi animæ per ſuſceptionem quorumdam Sacramentorum. Ita ſanctus Thomas & communiter omnes, eſtque de fide, ac in Concilio Florent. & Trident. definitum, ut infrà dicetur.

Probatur 1. ex capite 1. ad Epheſ. *In quo & credentes ſignati eſtis*, ubi Apoſtolus loquitur de ſignaculo ſpirituali quod accipitur in Baptiſmo, prout hunc locum exponunt SS. Chryſoſt. Hieron. & alij apud Bellarminum, tom.5. lib.2. cap. 20. Item 2. Corinth. 1. ubi Apoſtolus de Confirmationis Sacramento loquens, Vnctioni illius ſignaculum conjunxit *Vnxit nos Deus, & ſignavit nos.*

Probatur 2. ex ſancto Ambroſ. libro 1. de Spiritu ſancto: *Spiritu ſignamur*, inquit, *ut ſplendorem atque imaginem ejus tenere poſſimus quod eſt utique ſpirituale ſignaculum*: Et ſanctus Auguſt. ſerm. de geſtis cum Emerito capite 6. ubi loquens de Baptiſmo: *Iſte*, inquit, *eſt character Imperatoris mei; de iſto charactere militibus ſuis, vel potiùs comitibus ſuis, ut hunc imprimerent eis, quos congregabant caſtris ejus, præcepit dicens: Ite baptizate omnes in nomine Patris, &c.*

2. Dicendum 2. Characterem illum eſſe indelebilem, nec ullis peccatis poſſe obliterari; ac proinde Sacramenta quæ illum imprimunt, iterari non poſſe. Ita ſanctus Thomas art.5. Et expreſsè definitum eſt in Concilio Florent. in decreto Eugenij, & in Tridentino ſeſſ.7. can.9. Et antè præfata Concilia id ipſum docuerunt SS. Patres, ut S. Cyril. Hieroſol. præfat. in catecheſes ubi Baptiſmi Sacramentum per effectus definiens dicit eſſe *ſignaculum ſanctum & indelebile*. & S.Auguſt. libro 2.cap.13. cont. Epiſt. Parmeniani, loquens de Baptiſmo & Ordine, dicit Sacramenta illa non minùs inhærere apoſtatis, quàm corporalem notam Imperatoris militibus fugitivis; ideóque illa non eſſe iteranda, dum apoſtatæ redeunt ad Eccleſiam.

Docet autem S.Thomas in reſp.3. characterem illum manere etiam poſt hanc vitam, non ſolùm in animabus beatorum, ſed etiam damnatorum, in illis quidem ad majorem ornatum & ſplendorem, in iſtis verò ad majorem ignominiam & confuſionem.

3. Dicendum 3. tria tantùm Sacramenta imprimere characterem, Baptiſmum ſcilicet, Confirmationem, & Ordinem. Ita S.Doctor; & conſtat ex Concilio Florent. in citato decreto Eug. & Tridentino ſeſſ.7. can.9.& etiam ex praxi continuâ totius Eccleſiæ, quæ tria illa Sacramenta iterari non poſſe, alia verò quatuor iterari poſſe apertè demonſtrat: cujus

quidem diſcriminis alia ſufficiens cauſa afferri non poteſt, niſi quod tria illa imprimant characterem, reliqua verò non imprimant, ut fusè explicat Bellarminus lib.2. de Sacram.cap.22.

Quærunt Theologi quid ſit propriè character ille Sacramentalis ? Omiſſis variis ſuper hâc re Doctorum ſententiis, omnium probabiliſſimè loquuntur illi, qui juxta doctrinam S.Thomæ q. 63. a.2. & 3. aſſerunt characterem illum eſſe qualitatem quandam ſpiritualem ſupernaturalem, quæ tria præſertim efficit in anima, cui imprimitur. Primum eſt, quòd conferat quandam poteſtatem ſpiritualem ad ea peragenda quæ ad cultum divinum ſpectant : quæ quidem poteſtas eſt vel paſſiva ut in Baptiſmo, per cujus characterem redditur homo idoneus ad alia ſacramenta licitè & validè ſuſcipienda, vel activa, ut in Ordine & Confirmatione : per Ordinem enim efficitur homo idoneus ad Sacramenta aliis miniſtranda ; per Confirmationem verò ad fidem profitendam. Secundum eſt, quòd hominem Chriſto Domino configuret, à quo tanquam ſummo ſacerdote derivatur omnis poteſtas ſpiritualis, & ideo, qui charactere aliquo Sacramentali inſigniti ſunt, Chriſto Domino ſimiliores efficiuntur, præ aliis, qui ſimili charactere non ſunt inſigniti. Tertium denique eſt, quòd conſignet hominem, eumque ab aliis ſecernat, qui ejuſmodi characterem non receperunt ; ita ut (verbi gratiâ) illi qui charactere ſacerdotali prædiri ſunt, quovis in loco vel ſtatu reperiantur, per totam æternitatem ut tales agnoſci poterunt & ab aliis diſtingui, quæ omnia fuſiùs explicata apud eundem Bellarminum cap. 19. videri poſſunt.

SECTIO VII.

Quis ſit numerus, & quæ neceſſitas Sacramentorum novæ legis.

1. CErtum eſt ex fide ſeptem eſſe Sacramenta novæ legis, nec plura, nec pauciora: ſcilicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam-Unctionem, Ordinem, & Matrimonium. Ita expreſsè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Concil. Trident. ſeſſ.7. can.1.

Plura nullus unquam hæreticus agnovit, pauciora multi, præſertim recentiores, qui cùm in eo ſolummodò inter ſe conveniant quod veritati adverſentur, circa ipſorum tamen Sacramentorum numerum maximè ab invicem diſcrepant, & diſtrahuntur in varios & multiplices errores : Alij ſiquidem unum tantummodò Sacramentum eſſe contendunt : alij duo; alij tria recipiunt : nec tamen eodem modo: Quidam enim baptiſmum, Euchariſtiam, & & Pœnitentiam inter Sacramenta ſolummodò numerant. Alij Pœnitentiæ loco Matrimonium, alij Ordinationem ſubſtituunt : quæ omnia fuſiùs apud Bellarminum lib. 2. de Sacra. cap.23. explicata reperiuntur. Verùm falſitas iſtorum dogmatum hæreticorum, & noſtræ fidei veritas conſtat ex ſupradictorum Conciliorum, adeóque totius Eccleſiæ authoritate, quæ hunc ſeptenarium Sacramentorum numerum definivit, erroreſque omnes oppoſitos proſcripſit : & pleniùs adhuc conſtabit ex iis quæ dicenda ſunt, cùm de unoquoque Sacramento in particulari agetur.

2. Quod ſpectat ad neceſſitatem Sacramentorum novæ legis, certum eſt abſolutè loquendo, illorum inſtitutionem ad ſalutem hominum non fuiſſe neceſſariam, cùm Deus ſine ullis Sacramentis, ſive in ſtatu naturæ lapſæ, ſive in quocunque alio potuerit per alia media homines ad ſalutem conſequendam efficaciter juvare. At verò ſuppoſita inſtitutione Sacramentorum in ſtatu naturæ lapſæ divinitùs factâ, dicendum eſt quædam Sacramenta neceſſaria eſſe neceſſitate medij ; quædam ſolummodò neceſſitate præcepti, in quibuſdam neutram reperiri neceſſitatem, in aliis utramque.

In primis enim Baptiſmi Sacramentum reſpectu infantium ſolâ neceſſitate medij neceſſarium eſt, cùm nullum aliud ad ſalutem conſequendam medium ipſis ſuppetat : Idem etiam Baptiſmi ſicut & Pœnitentiæ Sacramentum in re vel in voto ſuſceptum, neceſſitate tùm medij, tùm præcepti neceſſarium eſt reſpectu adultorum, qui vel peccatum originale contraxerunt, vel poſt illud in Baptiſmo remiſſum, mortale aliquod actuale peccatum commiſerunt.

Euchariſtia quoad realem ſuſceptionem, ſolius præcepti neceſſitate neceſſaria eſt. Ordo & Matrimonium quamvis ad bonum commune totius Eccleſiæ maximè requirantur, ad ſalutem tamen uniuſcujuſque fideliũ nullam neque medij, neque præcepti neceſſitatem inferunt.

Quomodò autem iſta intelligi debeant, & quæ ſit etiam Confirmationis & Extremæ-Unctionis neceſſitas, infrà ſuis locis explicabitur.

SECTIO VIII.

Quis ſit miniſter Sacramentorum novæ legis, & quæ in illo requirantur ad validam illorum adminiſtrationem ?

1. SUpponimus ex S.Doctore quæſt.64.art.3. Chriſtum Dominum in Sacramentis dupliciter operari : 1. quatenùs Deus eſt, per poteſtatem ſupremæ & omnimodæ authoritatis. 2. quatenùs homo eſt, per poteſtatem miniſterij principalis, ratione cujus Sacramenta ipſa inſtituit, & ad eorum effectus concurrit, tùm ut cauſa moralis meritoria principalis, tùm ut cauſa inſtrumentalis divinitati per unionem hypoſtaticam conjuncta : ſicque primarius

marius & præcipuus cujuſque Sacramenti miniſter eſt ipſe Chriſtus Dominus; unde ſancti Joannis cap. 1. de illo dicitur *Hic eſt qui baptizat.* Hoc præſuppoſito,

ub Dicendum 1. Chriſtum Dominum alios, ſe Sacramentorum ſuorum miniſtros inſtituiſſe qui quidem ſecundùm legem ordinariam debent eſſe homines viatores. Ita S. Thomas art. 7. Et conſtat ex variis Scripturæ teſtimoniis 1. Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtro Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum, &c.* Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, quoſdam Paſtores & Doctores* Hebræor. 5. 1. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, &c. qui condolere poſſit iis, qui ignorant & errant; quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate.*

Diximus ſecundùm legem ordinariam, fatemur enim cum S. Doctore ſuprà, Angelos poſſe extraordinariè Sacramenta miniſtrare: Unde S. Auguſtinus lib. 2. contra Parmenianum: cap. 15. *Quod attinet*, inquit, *ad Baptiſmum, adeſt Deus qui dat, ſive per ſeipſum, ſive per hominem, ſive per Angelum.*

2. Dicendum 2. in miniſtro, ad hoc ut validè Sacramentum aliquod adminiſtret, duo præſertim requiri.

Primum eſt ſufficiens & legitima poteſtas; cùm enim Sacramenta nonniſi ſupernaturali modo agant, nec validè confici poſſint, niſi juxta præſcriptum divinæ inſtitutionis, hinc apertè conſtat neminem ad illa conficienda eſſe idoneum, qui ſecundùm rationem inſtitutionis cujuſque Sacramenti, ſufficientem à Deo non acceperit poteſtatem.

Hæc autem poteſtas reſpectu Baptiſmi, ſecundùm divinam inſtitutionem, in omnibus quibuſcunque viatoribus etiam infidelibus ſufficiens reperitur; reſpectu Matrimonij, in omnibus fidelibus baptizatis nullo impedimento canonico obſtrictis; reſpectu aliorum quinque Sacramentorum, in iis ſolummodò qui ſacerdotali aut Epiſcopali charactere ſunt præditi: quæ omnia ſuis locis fuſiùs explicabuntur.

Secundum eſt intentio conficiendi Sacramentum & ad ejus effectum cooperandi, vel ſaltem in genere faciendi id, quod Chriſtus faciendum inſtituit, vel quod ipſa Eccleſia facit. Ita S. Thomas quæſt. 64. art. 8. & expreſsè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trid. ſeſſ. 7. can. 11. Ubi anathema profertur in eum qui dixerit, *In miniſtro, dùm Sacramentum conficit, non requiri intentionem faciendi quod facit Eccleſia.* Ratio peti debet ex inſtitutione ipſius Chriſti, qui miniſtros Sacramentorum ſuorum humano & rationabili modo ea conficere & miniſtrare voluit; Unde & Apoſtolus vocat illos diſpenſatores, ut ſignificet conſideratè & cum certâ intentione illos operari debere: aliàs diſſipatores potiùs dicendi eſſent.

3. Eſt autem obſervandum intentionem illam triplicem eſſe poſſe, habitualem ſcilicet, actualem, & virtualem. Habitualis intentio nihil aliud eſt quàm propenſio illa & facilitas concipiendi aliquam actualem intentionem, quæ quidem propenſio & facilitas ex iteratâ ſæpius Sacramentorum adminiſtratione oritur: Et hæc habitualis intentio eſt inſufficiens ad Sacramentum validè conficiendum, ut docent Scotus, Gabriel, Richardus & alij apud Suarem diſp. 13. ſect. 2. eſtque communis Doctorum ſententia, & in praxi tenenda.

Actualis intentio ea eſt, quâ aliquis Sacramentum conficiens, actu & de facto intendit conficere, ſeu facere quod facit Eccleſia; eſtque optima, & ad Sacramenti validitatem ſufficientiſſima, non tamen abſolutè neceſſaria; quia ſufficere poteſt virtualis, ea ſcilicet, quæ cum paulo ante actu extiterit, nec revocata fuerit, ex illius vi miniſter actionem Sacramenti perficit: exempli gratia, cùm quis ex intentione actuali celebrandi Miſſam & conficiendi Sacramentum Euchariſtiæ, ſumit veſtes ſacras, & ad altare accedit: quod ſi poſteà in ipſo conſecrationis actu ex humanâ fragilitate diſtrahatur, dummodò verba conſecrationis ſuper materiam aptam debitè proferat, nec primam illam intentionem revocet, validè conficit Sacramentum: quia id facere cenſetur vi actualis illius intentionis quæ præceſſit, & quæ cauſa extitit, cur ſumpſerit veſtes ſacras, ad altare acceſſerit, & alia egerit, cum quibus conſecratio habuit connexionem. Ita expreſsè S. Doctor art. 8. in reſp. ad 3. ubi dicit quod *ſi in ipſo exercitio actûs, cogitatio miniſtri ad alia rapiatur, virtute prima intentionis perficitur Sacramentum*: cui ſubſcribunt Scotus, Durandus, Paludanus, Gabriel, & alij communiter omnes apud eundem Suarem ſuprà ſect. 3.

4. Obſervat autem rectè Gammachæus ad quæſt. 64. cap. 5. non requiri in miniſtro, neceſſitate abſolutâ explicitam & formalem intentionem faciendi, quod Chriſtus inſtituit, vel quod facit Eccleſia; ſed ſufficere quamcunque aliam æquivalentem: exempli gratia, ut miniſter apud ſe velit hîc & nunc fugi officio ſuo, vel id facere quod ſolent alij ſacerdotes, & quod aliquis ab illo petit, ſcilicet ut Sacramentaliter abſolvat, &c. omnia enim iſta & alia ſimilia æquipollenter includunt intentionem Chriſti & Eccleſiæ, ut per ſe liquet.

Dices, ſi Sacramentorum validitas pendet

ab intentione miniſtri, inde conſequens fore ut nullus, ſecuro & tranquillo animo eſſe poſſit, nec certò ſcire utrùm verè abſolutionem Sacramentalem receperit, vel Baptiſmi Sacramento fuerit initiatus; cùm certò ſcire non poſſit, an miniſter ſufficientem intentionem habuerit. Reſpondetur ad ſecuritatem illam & tranquillitatem animi ſufficere debere, quòd ſpectatis omnibus circunſtantiis, nulla occurrat rationabilis cauſa dubitandi de Sacramenti ſuſcepti validitate: imò rectè monet Gammachæus ſuprà, quòd, ſicut ex præcepto charitatis unuſquiſque judicia omnia temeraria & ſuſpiciones contra proximum, ac proinde contra quemcunque Sacramentorum miniſtrum abjicere debet; ſic etiam dubitationes omnes, quæ de illius legitimâ & ſufficienti intentione ſuboriri poſſent, repudiare tenetur: Ubi etiam ſubjungit probabilem eſſe Alexandri Alenſis, Durandi, Gabrielis & aliorum Doctorum ſententiam, qui exiſtimant in eo caſu, in quo ex malitiâ vel ignorantiâ aut inadvertentiâ miniſtri, intentio ſufficiens in collatione Sacramenti alicujus non eſſet adhibita, Chriſtum Dominum tanquam ſummum ſacerdotem, & præcipuum ac primarium miniſtrum, qui nuſquam deeſt in neceſſariis, defectum illius Sacramenti ſuppleturum eſſe eo modo, qui infinitæ ejus in nos charitati magis congruit; quod etiã docet S.Th.a.8.in reſp.ad 2.

5. * Eſt autem hîc obſervandum privatum miniſtri errorem non obſtare validitati Sacramenti, dummodò veram materiam adhibeat, & ſubſtantialem verborum formam debitè proferat, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, ut ſupra explicatum eſt, etiamſi error in quo verſatur, & cui pertinaciter adhæret, ſit contra veritatem ipſius Sacramenti. Ita docet S.Auguſtinus lib.4. de Baptiſmo contra Donatiſt. cap.15. & refertur cap. 48. diſt.4. de conſecrat. ubi ſic loquitur: *Satis oſtendimus ad Baptiſmum qui verbis Evangelicis, conſecratur, non pertinere cujuſque vel dantis vel accipientis errorem, ſive de Patre, ſive de Filio, ſive de Spiritu ſancto aliter ſentiat, quàm cæleſtis doctrina inſinuat.* Unde etiam Baptizati ab Arrianis, qui in fide circa myſterium SS.Trinitatis maximè errabant, cùm ad Eccleſiam redibant non rebaptizabantur, ut in Concilio Arelatenſi primo can.8. edicitur: *Si ad Eccleſiam aliqui de hæreſi (Arianâ) venerint, interrogent eos noſtræ fidei Sacerdotes Symbolum: & ſi perviderint in Patre & Filio & Spiritu ſancto eos baptizatos, manus tantùm eis imponant ut accipiant Spiritum ſanctum.*

Si tamen miniſter errorem ſuum contra veritatem Sacramenti in formâ exprimeret, vel in intentione ſuâ ita conciperet, ut nollet Sacramentum conficere aut miniſtrare, niſi cum ſuppoſitione illius erroris, v.g. ſi Arianus nollet baptiſmum cum invocatione Patris & Filij & Spiritùs ſancti valere, niſi ſuppoſito quod Pater ſit major filio, aut quod Filius non ſit illi conſubſtantialis, tunc Sacramentum irritum eſſet, ob defectum formæ vel intentionis, ut ex antedictis manifeſtum eſt.

6. Quæres utrum in miniſtro, præter legitimam poteſtatem & ſufficientem intentionem, requiratur inſuper fides & gratia ſanctificans.

Reſpondetur 1. neutram requiri ad Sacramenti validitatem, ut expreſsè definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 12. de Sacramentis in genere, & can. 4. de Baptiſmo, & olim definitum fuerat in Concil. Nicæn. 1. can.19. Carthagin. 1. can.1. & à ſummis Pontificibus Leone Magno Epiſt. 77. ad Nicetam, Gregorio Magno lib. 9. regiſtri Epiſt. 61.

Reſpondetur 2. ad hoc ut Miniſter non modò valide, ſed etiam licitè Sacramentum conficiat, fidem & gratiæ ſanctificantis ſtatum in eo requiri. Ita S.Doctor, & conſtat ex S.Dionyſio cap.1. de Eccleſ. Hierarch. Ubi dicit quod *Malis non eſt fas tangere Symbola*, id eſt Sacramenta: & ex S.Auguſt. lib.2. cap.10. contra Parmenianum, *Omnia Sacramenta, cùm obſint indignè tractantibus, proſunt tamen per eos dignè ſumentibus.*

Idipſum confirmat S. Doctor ex ſanctitate Chriſti Domini principalis Sacramentorum Miniſtri, cui in actione Sacramentali, ſicut inferiores Miniſtri per cooperationem ſuam conjunguntur, ſic & per ſanctitatem conformari debent, juxta illud Levit.19. *Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum.*

7. Ex dictis colliges, quotieſcunque aliquod Sacramentum conficiendum eſt, illius Miniſtrum ante omnia inſpicere debere, an peccati alicujus mortalis ſibi conſcius ſit, & ſi ita eſſe deprehendat, vel dubitet, illud priùs Sacramentali confeſſione, ſi fieri poſſit, ſin minùs ſaltem perfectæ contritionis actu expiare, aliàs grave ſacrilegium committeret, ſi lethalis alicujus culpæ reus ſacra illa Myſteria tractaret.

Excipitur tamen caſus neceſſitatis urgentis, verbi gratiâ Baptiſmi puero moribundo conferendi; tunc enim quamprimùm illius ſaluti, omiſſis quibuſcunque aliis conſulendum eſt; nec peccaret qui Baptiſmum tunc, licet in peccato mortali, miniſtraret, ſi contritionis eliciendæ tempus non ſuppeteret, ut docet S.Thom. quæſt. 64. art. 6. ad 3. & poſt illum Iſambertus ad quæſt. 64. diſp. 4. art.7. Ubi etiam addit non eſſe peccatum mortale ex ſe & ex genere ſuo, ſi quis in ſtatu peccati mor-

talis Euchariſtiam alteri ſumendam porrigat; ſicut nec ſi parochus, vel alius ſacerdos ab eo delegatus in tali ſtatu adſiſtat celebrationi Matrimonij: in illa ſiquidem actione non miniſtri, ſed teſtis honorarij perſonam ſuſtinet, ut infrà ſuo loco dicetur: nec etiam ſi Diaconus vel Subdiaconus in ſtatu peccati mortalis ſolemniter miniſtrent: quod etiam antè illum docuit Sotus, Valentia, Suares, Henriquez, Vaſques, & alij apud Laymannum cap. 5. de Sacram. Angelus tamen, Sylveſter, Victoria, Navarrus & alij apud eundem exiſtimant Diaconum & Subdiaconum tunc mortaliter peccare, quod confirmari poſſe videtur ex eo quod dixit S. Doctor, in 4. diſt. 5. q. 2. art. 2. quod *quicunque in peccato mortali exiſtens exhibet ſe miniſtrum Eccleſiæ in quocunque ſpirituali, peccat.* Quamvis autem prior ſententia ſit maximè probabilis; in praxi tamen tutius eſt, ut antè quamlibet functionem ſolemnem cujuſcunque ordinis ſacri, miniſter, ſi noxæ alicujus lethalis conſcius ſibi ſit, actum perfectæ contritionis ſemper præmittat.

8. Quæres, utrùm à malis miniſtris liceat Sacramenta recipere. Reſpondetur cum diſtinctione: vel enim miniſtri illi ſunt ij, quibus incumbit ex officio Sacramenta miniſtrare, ut Parochus, Epiſcopus, aut ij, quibus id non ex officio, ſed ex delegatione tantùm incumbit. Rursùs hi vel ſunt expoſiti ad Sacramenta miniſtranda, ut quando confeſſarius aliquis ſedet in loco ubi audire ſolet confeſſiones: vel non ſunt expoſiti. Hîc diſtinctione ſuppoſitâ, Dicimus 1. nullum Sacramentum, ſolo Baptiſmo excepto, licitè recipi poſſe ab iis miniſtris, qui ab Eccleſia non tolerantur, quales ſunt nominatim excommunicati, degradati, &c. dicunt tamen aliqui in articulo mortis abſolutionem Sacramentalem licitè recipi poſſe à Sacerdotibus etiam non toleratis. Ita Canus in relect. de Pœnitent. pag. 5. Azor inſtit. moral. part. 1. lib. 8. cap. 11. quæſt. 12. & habetur in declaratione Cardinalium ex collect. Joan. Gallemat in c. 7. ſeſſ. 14. Conc. Trid.

Dicimus 2. ab iis, quibus ex officio Sacramenta adminiſtrare incumbit, quamvis mali ſint, quandiu tamen ab Eccleſia tolerantur licitum eſſe, etiam nullâ urgente neceſſitate, Sacramenta petere ac recipere; neque enim ſubditus, qui tale jus habet, ob Superioris malitiam illud amittere cenſetur.

Dicimus 3. ab iis quibus ex officio Sacramenta miniſtrare non incumbit, ſi ſint expoſiti & ab Eccleſia tolerentur, licitum eſſe Sacramenta recipere, & ipſi adminiſtrantes illa ſibi ſolis nocent, ut habetur can. *ſiſcitantibus*, 15. q. 8.

Dicimus 4. à malis miniſtris, qui nec expoſiti ſunt, nec Sacramenta ex officio miniſtrare tenentur, non licere illa petere, ſi nulla urgeat neceſſitas; nomine autem malorum miniſtrorum intelliguntur illi, qui notoriè in peccato aliquo mortali exiſtunt, verbi gratiâ concubinarij publici: de peccatis enim occultis nemo judicare debet. Ratio hujus dicti eſt, quia hoc eſſet verè ad peccandum eos inducere. Videri poteſt Tol. lib. 1. c. 92.

CAPUT II.

De Sacramento Baptiſmi.

SECTIO I.

Quid ſit Baptiſmus, & quæ ejus neceſſitas?

1. Baptiſmi nomen, quod à Græcâ voce derivatum eſt, ſignificatque ablutionem, ſeu immerſionem, ex Chriſti Domini inſtituto ab Apoſtolis, & deinceps ab universâ Eccleſiâ uſurpatum eſt, (ut declarat Catechiſmus Concil. Trident. part. 2. cap. 11.) ad ſignificandum illud Sacramentum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aquâ naturali factam, ſub præſcriptâ verborum formâ, confertur gratia.

Docet autem S. Thom. quæſt. 66. art. 32. inſtitutum fuiſſe hoc Sacramentum à Chriſto Domino, eo tempore, quo à S. Joanne in Jordane baptizatus eſt: quod etiam docet S. Ambr. lib. 2. in Luc. *Baptizatus*, inquit, *Dominus non mundari volens, ſed mundare aquas; ut abluta per Chriſti carnem, quæ peccatum non cognovit, Baptiſmatis jus haberent.*

Eſt autem hîc obiter obſervandum, Baptiſmum illum à S. Joanne collatum, à Sacramento Baptiſmi longè diverſum eſſe, ut expreſsè definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 1. quod vel ex ipſis S. Joannis verbis ſatis liquet: S. Matth. 3. *Ego Baptizo vos in aquâ in pœnitentiam; qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto*: Ubi manifeſtam exprimit differentiam inter ſuum & Chriſti Baptiſmum; quòd ipſe in aquâ ſolùm, id eſt in cæremoniâ quâdam externâ ad pœnitentiam exteriùs diſponente; Chriſtus verò in Spiritu ſancto baptizaret; id eſt quòd per exteriorem ablutionem quam inſtituit, Spiritum ſanctum ſeu gratiam ſanctificantem conferret. Huic veritati ſubſcribunt unanimiter SS. Patres, quos fusè refert Coccius tom. 2. Theſauri Catholic. lib. 5. de baptiſmo art. 5.

2. Jam quod ſpectat ad ipſius baptiſmi neceſſitatem, certum eſt ex fide, Sacramentum Baptiſmi omnibus cujuſcunque ætatis, ſexûs & conditionis hominibus, non tantùm præcepti, ſed etiam medij neceſſitate neceſſarium eſſe.

Probatur 1. ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, quæ verba S. Ambroſius explicans lib. 2. de Ap. cap. ult. *Utique*, inquit, *nullum excepit, non infantem, non aliquâ præventum neceſſitate, &c.*

Probatur 2. authoritate Conciliorum Carthag. & Milevit. apud S. Auguſt. Epiſt. 90. & 92. in quibus proſcriptus eſt error Pelagianorum, qui cenſebant parvulos ſine Baptiſmo ſalutem poſſe conſequi, & Concilij Conſtantienſis; ubi denuò condemnatus eſt idem error à Vviclefo renovatus, & denique Trident. ſeſſ. 7. can. 5. de Bapt. ubi anathema profertur in eum, qui dixerit Baptiſmum ad ſalutem neceſſarium non eſſe.

Probatur 3. ex S. Auguſt. lib. 3. de orig. animæ, cap. 9. & lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 18. & ex S. Hieronym. lib. 3. contra Pelag. & aliis SS. Patribus à Bellarmino fusè relatis lib. 1. de Bapt. cap. 4. ex quibus conſtat, Baptiſmum ita eſſe omnibus ſive parvulis, ſive adultis neceſſarium, ut ſine illo nullus ab originali peccato mundari, æternámque ſalutem conſequi poſſit.

Hæc eſt autem differentia inter parvulos & adultos; quod illis ad ſalutem neceſſarius ſit Baptiſmus reipsâ ſuſceptus; his verò vel in re vel in voto: quod expreſsè declaravit Concilium Trident. ſeſſ. 6. c. 4. ubi dicit juſtificationem à peccatis, *poſt Evangelium promulgatum ſine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non poſſe.*

3. Per votum autem Baptiſmi intelligitur illius ſuſcipiendi deſiderium & propoſitum, non nudum aut ſimplex, ſed fidei & perfectæ contritioni conjunctum; quia ſine illis virtutibus nullus adultus extra Sacramentum juſtificari poteſt, ut conſtat ex iis quæ in priori hujus operis parte diximus. Quod confirmari poteſt ex eo quod dixit S. Auguſtinus lib. 4. contra Donat. cap. 22. *fidem converſionemque cordis, id quod ex Baptiſmo deerit, poſſe ſupplere: ſi fortè ad celebrandum Myſterium Baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt*: quod oſtendit exemplo Cornelij Centurionis ante realem Baptiſmi ſuſceptionem juſtificati.

Neque dicas ſuperfluam fore poſteà realem Baptiſmi ſuſceptionem; Ut enim idem S. Pater cap. 21. de eodem Cornelio dixerat (quod & de quolibet alio dici poteſt) *Si etiam Spiritu ſancto jam accepto baptizari noluiſſet, contempti tanti Sacramenti reus extitiſſet*.

Docet etiam S. Thomas quæſt. 66. art. 11. & 12. Martyrium pro Chriſto perpeſſum poſſe vicem Baptiſmi ſupplere, & ad ſalutem conſequendam ſufficere: quod etiam conſtat ex eo quod Chriſtus Dominus dixit S. Matth. 16. *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam*, quibus verbis S. Auguſtinus aſſerit lib. 2. de orig. an. cap. 12. *Martyres, quibus contigerit antè pro Chriſti nomine occidi quam Chriſti Baptiſmate dilui, exceptos eſſe ab hac ſententiâ: niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, &c.* & lib. 3. de Symb. ad Catechumenos cap. 4. dicit ſanctos Innocentes, *Ab Originali peccato fuiſſe ſuo ſanguine dilutos*: Unde ſequitur ſecundùm ejus mentem (quod & plurimi Theologi aſſerunt) martyrium ſingulari Dei diſpenſatione, non modò ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato, gratiam conferre.

Ex his facile eſt intelligere quid S. Doctor art. 11. & cum eo communiter Theologi ſignificare velint; cùm triplicem Baptiſmum, fluminis, flaminis, & ſanguinis diſtinguunt: Baptiſmus enim fluminis eſt Baptiſmus in re ſuſceptus: Baptiſmus flaminis eſt Baptiſmus in voto: Baptiſmus denique ſanguinis eſt martyrium, quod morte pro Chriſto perpeſsâ conſummatum eſt.

SECTIO II.

Quæ ſit materia Baptiſmi?

1. Dicendum 1. aquam naturalem eſſe remotam Baptiſmi materiam. Id conſtat ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aquâ, &c.* quæ de Sacramento Baptiſmi per aquam naturalem conferendo intelligenda eſſe declaravit Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 2. de Bapt. Ubi & aquam naturalem materiam Baptiſmi eſſe definivit: quod & in Concilio Florent. in Decret. Eug. & in Concil. Lateran. cap. *Firmiter* de ſummâ Trinitate anteà definitum fuerat. Nomine autem aquæ naturalis intelligitur illa quæ eſt elementaris & ſimplex, ſive ſit ex mari, ſive ex flumine, aut fonte, aut paiude, aut etiam ex pluviâ, ut docet S. Thom. quæſt. 66. art. 3. & 4. in quo ſingularis prorſus elucet divinæ in homines miſericordiæ benignitas, quod ad Sacramentum tantæ neceſſitatis & utilitatis conficiendum, ut obſervat Catech. Trid. p. 2. cap. 2. materiam illam delegerit, quæ ſemper præſtò eſt, atque ab omnibus ubique facilè parari poteſt.

Hinc colliges aquas omnes artificiales & alios humores mixtos, exempli gratiâ aquam quæ ex roſis aut aliis floribus vel herbis elicitur, itē quæ ex ſale reſolvitur, lachrymas etiam ſalivâ, & ſimiles liquores qui ab aquâ naturali ſpecie differunt, non eſſe idoneam & ſufficientem Baptiſmi materiam: è contra verò Baptiſmum validè confici poſſe ex quâcunque aquâ naturali, quamvis accidentaliter immutata, dummodò veram aquæ naturalis formam, ſecundùm communem hominum æſtimationem retineat; nihilque proinde ad hujus Sacramenti validitatem conferre, ſi aqua calida ſit aut frigida, pura vel impura, vel ex glacie, nive, grandine expreſſa, aut aliquo

liquore alieno in modicâ quantitate permixta ; omni enim ejuſmodi aquâ, communis eſt Theologorum ſenſus, & expreſſa S.Thomæ doctrina art.4. poſſe Baptiſmi Sacramentum validè confici : validè inquam ; nam ut licitè adminiſtretur, aqua pura, quantum fieri poterit, adhibenda eſt.

2. Dicendum 2. materiam proximam Baptiſmi eſſe ablutionem ex aquâ naturali ut conſtat ex illis Chriſti Domini verbis *S. Mat. c.ult. Baptizantes eos in nomine Patris &c.* & ex communi doctrinâ & praxi totius Eccleſiæ : cum enim aqua ſit materia remota Baptiſmi, oportet materiam ejuſdem proximam in applicatione ipſius materiæ remotæ, quæ per ablutionem fit conſiſtere, ut conſtat ex dictis capite præcedenti : Unde S.Doctor quæſt.66. art.1. ad 3. dicit fieri Sacramentum, non in ipſo elemento, ſed in homine cui adhibetur elementum per uſum ablutionis.

Quæres 1. qualis ablutio ad Baptiſmum requiratur. Reſpondetur quod quamvis olim Baptiſmus ut plurimùm fieret per immerſionem, certum eſt tamen per effuſionem quoque aut aſperſionem aquæ validè conferri poſſe, ut docet S.Thom. art.7. & uſus communis Eccleſiæ declarat, qui & ab ipſis Apoſtolis incœpit ; Act.2. & 4. Ubi dicuntur uno die tria hominum millia baptizaſſe, quod non niſi per aſperſionem factum fuiſſe probat Iſambertus ad cit. quæſt. diſp.2.art.1.

Cæterùm nihil ad validitatem Sacramenti refert, utrùm unica vel trina ablutio aut immerſio fiat, ut obſervat Catech. Rom. & olim declaravit S.Gregor. lib.2. Epiſt.41. ad Leandrum: retinendus eſt tamen uſus, qui in unaquaque Eccleſia particulari receptus eſt, ſicut monet idem Catechiſmus p.2. cap.2.

3. Quæres quanta ablutio ſit ad Baptiſmũ neceſſaria. Reſpondetur tantam requiri quæ ſecundùm communem loquendi morem verè ablutio dici poſſit, ad quod unica gutta ſufficere non cenſetur ; ſed eâ quantitate aquæ opus eſt, ut is qui baptizatur, verè dicatur ablui. Ita docent Sotus, Suares & alij apud Layman. cap.3. de Baptiſmo. Obſervat tamen rectè Iſambertus ad Baptiſmi validitatem ſufficere poſſe guttas aliquot, quæ corpus tangant cum aliqua ſua diviſione & partium ſucceſſione ; quod ad ſcrupulos tantùm amovendos hîc adnotamus, non verò ut ex aliquo humano reſpectu Sacramenti hujus Miniſter, in illius collatione aliquot tantùm guttas adhibeat, ne verbi gratiâ infantuli alicujus nobilis corpus ex aquæ frigore tantillum lædatur ; cùm in Sacramento tantæ neceſſitatis ea ſemper aquæ quantitas adhibenda ſit, quæ ad ejus validitatem citra quodcunque dubium ſufficere poſſit.

Quæres 3. quænam corporis pars ablui debeat, ut validus ſit Baptiſmus. Reſpondetur Baptiſmum haud dubiè validum fore, ſi caput hominis abluatur : quod docet S.Thomas, quæſt.65. art.11. ad 4. & Eccleſiæ præcepto faciendum eſſe conſtat ex cap. *poſtquam vos*, de conſecrat. diſt.4. & ex Catech. Rom.p.2. cap.2. Validum quoque fore exiſtimant Sotus, Suares, & alij apud Laymannum citat.cap.3. & etiam Iſambertus ad quæſt.66. diſp.3. art.ult. Si ſcapulæ, pectus, aut alia ejuſmodi notabilis pars abluatur.

4. Cæterùm ſi alia pars minus notabilis verbi gratiâ manus, pes, &c. tantummodò ablueretur : ut ſi infans in egreſſu ex utero materno manum vel pedem proferret ; tunc ſi immineat aliquod vitæ periculum, baptizandus quidem eſſet ; ſed cùm diſſentiant inter ſe Doctores, utrùm valeat ejuſmodi Baptiſmus, docet S.Thomas loco citato, & poſt illum Alexander Alenſis p.4. quæſt.17. memb.3. & alij communiter, remoto poſteà infantis periculo, Baptiſmum eſſe ſub conditione repetendum. Addit Laymannus ſuprà ſentiendum idem eſſe, ſi infans pelle adhuc illâ, quam vocant ſecundinam, circumdatus, propter periculum baptizetur ; cùm à quibuſdam dubitetur an ſit pars infantis ; quod etiam ſimiliter dici debet, ſi ſoli capilli aquâ perfunderentur : quamvis enim Sotus, Henriquez, Toletus, Vaſques, & alij apud eundem Layman. ſuprà exiſtiment ad Baptiſmi validitatem id ſufficere : quia tamen id certum non eſt, & alij Doctores contrarium ſentiunt, idcircò tutius eſt in re tanti momenti, Baptiſmum ſub conditione repetere : cùm nunquam ſatis tutò æternæ animarum ſaluti, quæ ex hoc Sacramento pendet, conſuli poſſit.

SECTIO III.

Quæ ſit forma Baptiſmi.

1. BAptiſmi forma hæc eſt : *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti.* Quod conſtat ex Conciliis Lateranenſi cap. *firmiter* de ſumma Trinit. Florentino in decret. Eug. & Tridentino ſeſſ.7.can.4.de Baptiſmo ; additurque in Romano Catechiſmo parte 2.c.2. formam illam à Chriſto Domino Apoſtolis ac toti Eccleſiæ traditam fuiſſe Matth.28. his verbis *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti.*

In qua quidem forma exprimi debet primò actio ipſius miniſtri, ut docet S.Thomas quæſt. 66. art.5. Unde Alexander tertius c.1. de Baptiſmo & ejus effectu dicit, quod, *Si quis puerum ter in aquam immerſerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti, & non dixerit (Ego te baptizo) non eſt puer baptizatus.* Et in decreto ſæpiùs citato Eugenij poſt relatam formam, quâ Græci in Baptiſmi collatione utuntur, quæ

eſt ejuſmodi ; *Baptizetur* vel *baptizatur ſervus Chriſti N. in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti.* Dicitur Baptiſmum ſub tali forma collatum,eſſe validum ; quoniam in illa *exprimitur actus qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum invocatione Sanctæ Trinitatis.*

Exprimi 2. debet perſona baptizanda, ut ſignificat idem S.Doctor ſuprà : & conſtat tùm ex citato cap. *ſi quis*, tùm ex præfato Catechiſmo Romano, & etiam ex ipſo uſu & praxi totius Eccleſiæ, quæ in forma Baptiſmi perſonam baptizandam ſemper exprimere ſolet : tùm denique ut oſtendatur inter baptizantem & baptizatum eſſe debere diſtinctionem, aliumque eſſe qui baptizatur, & alium qui baptizat, ut habetur cap. *Debitum* extra de Bapt. & ejus effectu : proindeque neminem poſſe ſeipſum baptizare.

2. Exprimi 3.debet unitas divinitatis,ut aſſerit S.Doctor ſuprà ; in reſp. ad 6. Unde S.Hieronymus ſuper cap.4. ad Epheſ. *Non baptizamus,* inquit, *in nominibus Patris, &c.ſed in uno nomine quo intelligitur Deus :* & S.Auguſtinus lib. 3.contra Max.Arr. cap.32. dicit conferri Baptiſmum, *in nomine, non in nominibus : quia hi tres unum ſunt.*

Exprimi denique debet explicita & diſtincta prolatio, & invocatio trium perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti, ut docet S.Thom. Et conſtat tùm ex citatis Chriſti Domini verbis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti :* tùm ex Concilio Lateranenſi cap. *firmiter*, tùm ex epiſtola Zachariæ ad Bonifacium Epiſcopum quæ refertur c. *in Synodo* de conſecr. diſt.4. ubi dicitur quòd *ſi lotus in fonte Baptiſmatis quis fuerit, ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti fuerit baptizatus.* Quod ſimiliter antè illum docuerant ſanctus Cyprianus Epiſt.63. ad Jubaianum, ſanctus Leo Epiſt.4. ſanctus Auguſtinus loco proximè citato contra Maximinum, & plures alij.

Obſervat autem S.Doctor art.5.ad 7.expreſſam Patris,& Filij,& Spiritûs ſancti mentionem & invocationem in forma Baptiſmi eſſe ita neceſſariã, ut ſi quis alias voces quamvis idem ſignificantes adhiberet, ut ſi diceret in nomine Genitoris, & Geniti, & ab utroque procedentis, Baptiſmum tamen minimè perficeret : quod etiam poſt illum docent plures alij quos citat Suares diſp. 21. ſect. 4.

Dices Act.8. referri quod in nomine Chriſti baptizabantur viri ac mulieres, non ergo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti.

3. Reſpondetur 1. probabile eſſe, quod docet S.Thomas art.6. ad 1.Apoſtolos id ex ſpeciali revelatione & diſpenſatione initio naſcentis Eccleſiæ aliquando feciſſe, ut nomen Chriſti,quod erat odioſum Judæis atque Gentilibus, honorabile redderetur.

4. Reſpondetur 2. probabiliùs adhuc videri Apoſtolos nunquam in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe, cùm nullus antiquorum Patrum (ut obſervat Vaſques diſp.143. cap.2.) qui Apoſtolis aut eorum diſcipulis contemporanei fuerunt illius revelationis aut diſpenſationis mentionem fecerit : imò S.Clemens lib.2.conſt. Apoſt. c.23. S.Dionyſius cap.3. Eccleſ. Hierarch. S.Juſtinus apolog.2.pro forma Baptiſmi, trium perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis expreſſionem divino præcepto ſervandam eſſe declarant : quod etiam in can.48. & 49. Apoſtolorum præſcribitur.

Quare quod dicitur Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti, intelligendum eſt baptizaſſe authoritate ac poteſtate ipſius Chriſti, quo ſenſu de credentibus in ſe dixit idem Chriſtus : *In nomine meo Dæmonia ejicient. Matth. ult.cap.* Vel baptizaſſe in nomine Chriſti : quia baptizantes exprimebant nomen Filij ſimul cum nomine Patris & Spiritûs ſancti,ut intelligit S.Cyprian.Ep. 73.ubi explicans S.Petri verba Actor.2. *Baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu* ; ſic ait : *Jeſu Chriſti mentionem facit Petrus, non quaſi Pater omitteretur, ſed ut Patri quoque Filius adjungeretur.*

SECTIO IV.

Quis poſſit Baptiſmum conferre?

1. Dicendum 1. quemlibet hominem viatorem, ſive virum ; ſive mulierem, ſive fidelem ſive infidelem poſſe validè Baptiſmum conferre. Id conſtat ex Conciliis Lateranenſi & Florentino ſect.præced. citatis, & etiam ex cap. *Ad limina* 30.q.1.& cap. *Romanus* de conſecrat. diſt. 4. idque ita inſtitutum à Chriſto Domino fuiſſe docet S.Thom. quæſt.67. art.3. ut Sacramentum ad ſalutem neceſſarium à quocunque homine in caſu neceſſitatis validè conferri poſſet.

Dicendum 2. quemlibet hominem non modò validè, ſed etiam licitè Baptiſmum abſque ſolemnitate (in ſolo tamen caſu neceſſitatis) conferre poſſe. Id conſtat tùm ex Conciliis & canonibus ſuprà citatis, tùm ex antiquis Patribus qui id expreſsè docent, ut Turtullianus lib. de Baptiſm. cap.16. Ubi dicit in caſu neceſſitatis *Laïcis eſſe jus baptizandi :* quod etiam docet Sanctus Hieron. dialog. contra Luciferianos paulò antè medium, idque affirmat ſuo tempore ubique receptum & uſitatum fuiſſe. Diximus (abſque ſolemnitate) id eſt abſque ceremoniis illis, quæ in collatione Baptiſmi ex Eccleſiæ præcepto adhibentur ; nam ſi laïcus cæremonias illas uſurparet, peccaret mortaliter, fieretque irregularis, ut habetur cap. *ſi quis*, extra de non ordinato miniſtrante.

2. Obſervat autem S.Doctor quæſt.67. art.4. & poſt illum Paludanus, Sotus, Sylveſter, Navarrus, & alij apud Laymannum cap.7. de Bapt. in caſu neceſſitatis hunc ordinem eſſe ſervandum, ut præſente proprio Paſtore, non baptizet Diaconus, præſente item Diacono, non baptizet Clericus inferior aut laicus, imò etiam præſente Clerico non eſſe conveniens laïcum baptizare, ſicut nec præſente viro, mulierem: Additque idem Author fore peccatum mortale, ſi præſente Sacerdote, laïcus aut inferior Clericus baptizare præſumeret; veniale verò ſolummodò, ſi inter alios Clericos inferiores & laïcos, vel inter virum ac mulierem præfatus ordo invertatur; imò nullam fore culpam, ſi ordinis illius invertendi cauſa aliqua ſubſit, ut quia obſtetrix meliùs & certiùs novit modum baptizandi; vel quia virum non decet accedere ad baptizandum puerum nondum omninò ex utero matris editum.

3. Dicendum 3. Epiſcopum in Diœceſi, Presbyterum curatum in parœciâ ſuâ, eſſe ordinarium Baptiſmi Miniſtrum. De Epiſcopo apertè conſtat, cùm ſit in Diœceſi ſua primus & ordinarius Paſtor: Unde Tertullianus lib. de Bapt. *Dandi Baptiſmum*, inquit, *habet jus ſummus Sacerdos qui eſt Epiſcopus, dehinc Presbyteri, &c.*

De Sacerdote curato etiam ſimiliter conſtat ex uſu & praxi totius Eccleſiæ, & ex Rituali Romano tit. de Bapt. ubi dicitur quòd *Legitimus Baptiſmi miniſter eſt Parochus, vel alius ſacerdos à Parocho vel ab Ordinario loci delegatus*; Unde etiam (ut obſervat Joan. Filſacus Opuſc. de Parœc.& Parœc. orig. cap.7.) Eccleſiæ Parœciales olim vocabantur *Eccleſiæ baptiſmales.*

Id prætereа confirmat Iſambertus ad quæſt. 67. diſp.1. art.5. ex eo quòd actus baptizandi ſolemniter (ut ibidem probat) ſit actus paſtoris ordinarij proprius: Ubi etiam addit Parœcum præſente Epiſcopo ſuo, citra illius conſenſum, quem honoris & reverentiæ causâ poſtulare debet, licitè baptizare non poſſe: quod colligit ex Epiſt.80. S.Leonis ad Epiſcopos Galliæ.

4. Dicendum 4. quemlibet alium ſacerdotem, qui nec Epiſcopus eſt, nec Parœcus, non niſi ex hujus vel illius delegatione ſeu licentiâ Sacramentum Baptiſmi poſſe licitè adminiſtrare. Ita S.Thomas quæſt.67. art.4. ad 2. cui ſubſcribunt Suares diſp.31. ſect.4. Vaſques, Valentia, Henriques,& alij apud Laymannum c.7.de Bapt. Unde ſequitur ſacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui abſque proprij Sacerdotis licentiâ expreſſâ, aut ſaltem rationabiliter præſumpiâ, ſolemniter baptizaret: quod etiam docet Gammachæus ad citatam quæſt.67. c.1. & Iſambertus ad eandem quæſt.diſp.1. art.5.

Eſt autem obſervandum non modò ſacerdotes ſed etiam Diaconos ex Epiſcopi vel Parœci commiſſione poſſe ſolemniter baptizare, ut Doctores ſuprà citati aſſerunt; cum hâc tamen differentiâ, quòd ſacerdoti tanquam legitimo miniſtro committi poſſit pro libito proprij ſacerdotis; Diacono verò non niſi urgente aliquâ neceſſitate: præterea Diaconus abſque Ordinarij licentiâ ſolemniter baptizans non modò peccet mortaliter, ſed etiam fiat irregularis, ut habetur cap. *Si quis*, extra de non ordinato miniſtrante; Sacerdos verò idem faciens peccat quidem, ſed nullam irregularitatem contrahit.

SECTIO V.

Quis Baptiſmum ſuſcipere poſſit; & quæ diſpoſitiones ad id requirantur.

1. Certum eſt quemlibet hominem in ſtatu viæ capacem eſſe Baptiſmi percipiendi, cùm Chriſtus Dominus dixerit S.Matth.ult. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Et de adultis quidem nulla eſt difficultas; cùm ſicut ad doctrinam Evangelicam audiendam, ſic etiam percipiendum Baptiſmum ſint idonei: De infantibus verò rationis uſum nondum aſſecutis negant hujus temporis Anabaptiſtæ, qui (ut refert Bellarminus) lib.1. de Bapt.c.8. contendunt non niſi adultis conferendum eſſe Baptiſmum; ideoque infantes jam baptizatos, cùm ad ætatem adultam pervenerunt, iterùm rebaptizant; Unde & Anabaptiſtarum nomen ſortiti ſunt: contra quos fides Catholica docet parvulos etiam nondum rationis uſum aſſecutos, ſive à parentibus catholicis: ſive ab hæreticis aut infidelibus prognati ſint, Baptiſmi ſuſcipiendi eſſe capaces.

Probatur hæc veritas & error oppoſitus refellitur, tum ex his Chriſti Domini verbis, *Matth.* 19. *Sinite parvulos venire ad me, talium eſt enim regnum cælorum*: tum ex Concilio Milevitano can.2. Ubi hæc habentur: *Placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum, baptizandos negat, anathema ſit*: tùm etiam ex Concilio Viennenſi ſub Clement. V. Clementinâ I. de ſum.Trinit. & fide Cathol. & Concilio Trid. ſeſſ.5. can.4. Ubi eadem veritas definita eſt: denique ex S.Auguſtino qui lib.10. de Gen. ad litter. c.23. dicit hanc baptizandorum puerorum in Eccleſiâ conſuetudinem eſſe traditionem Apoſtolicam.

2. Cùm igitur hoc certum ſit ex fide, quæritur an infantes illi ſint invitis parentibus baptizandi.

Reſpondetur 1. infantes infidelium nondùm rationis uſum aſſecutos, invitis eorum parentibus, non eſſe baptizandos, ſi ſub illorum curâ & poteſtate remaneant, aut periculum ſit, ne ad eorum curam & poteſtatem redeant, & ab illis pervertantur: Si autem ab illorum curâ & poteſtate juſtè abſtrahi poſſint, ita ut nullum ſit periculum ne ad illos redeant, aut ab illis perver-

tantur, tunc licet infantes illos, etiam invitis parentibus, baptizare; quod ſimiliter licitum eſt, in præſenti periculo mortis ipſorum infantium: imò etiam invitis eorum parentibus fieri debet: quæ omnia fusè explicat & probat Gregor. à Valentiâ. diſp.4. q.de Bapt.p.3.

Reſpondetur 2. licitum eſſe invitis parentibus Hæreticis, filios illorum, ſecundùm ritum Eccleſiæ baptizare. Ita habetur *in Judæis* diſt.45. cùm enim Hæretici, ut potè & ipſi baptizati, Eccleſiæ ſint ſubditi, juſtè ab illâ compelli poſſunt, ut filios ſuos Baptiſmi Sacramento ſecundùm ritum Catholicum initiandos & in vera fide ac religione inſtruendos deferant; & ſi præſtare id recuſant; etiam invitis illis, id fieri poteſt.

Jam quod ſpectat ad diſpoſitiones in ſuſcipientibus Baptiſmum neceſſarias, de adultis ſolùm quæſtio intelligenda eſt: in parvulis enim fidem, intentionem, aut aliam ſimilem diſpoſitionem requirere, aliud non eſt (ut dicit S. Auguſtinus Epiſt.57. ad Dard.) quàm ipſis ſenſibus & evidentiſſimæ veritati velle contradicere.

3. Prima igitur diſpoſitio ad Baptiſmum in adulto requiſita, eſt ejus conſenſus. Ita S. Doctor quæſt.68. art.7. & conſtat ex cap. *Majores*, extra de Baptiſmo diſt.4. & ejus effectu & cap. *ægrotantes* de conſecrat. diſt.4. & etiam ex ipſo uſu & praxi Eccleſiæ, quæ ante ipſius Baptiſmi collationem interrogat baptizandum, utrum velit baptizari. Non requiritur autem conſenſus actualis expreſſus, ſed ſufficit virtualis aut interpretativus, ſeu ut adultus actualem ſuſcipiendi Baptiſmi aliquando habuerit voluntatem, eamque minimè retractaverit.

Secunda diſpoſitio ad ſuſcipiendum Baptiſmum neceſſaria, eſt fides, ſufficienſque doctrinæ Catholicæ notitia. Id conſtat tùm ex Script. S. Marc. ult. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Et Act. 8. Eunucho Baptiſmum poſtulanti S. Philippus reſpondit: *Si credis ex toto corde, licet*: Unde Eccleſia baptizandum ſuper præcipuis fidei noſtræ articulis interrogat, illiúſque publicam profeſſionem ab eo exigit.

Tertia diſpoſitio eſt dolor de peccatis cum propoſito ſervandæ legis divinæ. Id etiam conſtat ex his S. Petri verbis Act.2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm.* & ex Concil. Trident. ſeſſ.6. cap.6.

4. Qualis verò eſſe debeat ille dolor, & ex quo motivo elicitus, quale item ſervandæ legis propoſitum, pleniùs conſtabit ex iis quæ dicentur infrà cap. 5. de Sacramento Pœnitentiæ: ut enim docet & probat Iſambertus, ad q.68. art.4. dolor qui ad Sacramentum Pœnitentiæ ſufficit, ad Sacramentum etiam Baptiſmi ſufficiens eſſe cenſetur.

Porrò cùm hæ tres diſpoſitiones ad Baptiſmum fructuosè recipiendum in adulto requirantur, ad illius tamen validitatem ſolummodò prima neceſſaria eſt, ut conſtat ex cap. *Majores* & cap. *de Judæis* diſt.54. & ex S. Auguſt. lib.2. contra Petilian. cap.35. & lib. de Catechiſ. rud. cap.17. unde, quando quis ſeriò vult Baptiſmum percipere, quamvis neque fidem, neque de peccatis dolorem habeat, verè ipſius Baptiſmi characterem recipit, non tamen gratiam ſanctificantem, neque alios effectus qui ab ipſa pendent, de quibus agetur ſect. ſeq.

Quæres 1. utrùm infans in utero materno baptizari poſſit. Reſpondet S. Doctor ibid. art.11. non poſſe, cùm ejus corpus in eo ſtatu aquâ tingi & ablui non poſſit; proindéque (ut ibidem docet) ad Baptiſmum conferendum expectanda eſt totalis egreſſio pueri ex utero: ſi tamen periculum aliquod immineat, caputque primò egrediatur, in eo baptizari debet, nec eſt poſtea rebaptizandus, ſi eum perfectè naſci contigerit: quod ſi manum, vel pedem, aut aliam ſimilem partem exerat, in illâ ſimiliter, periculo imminente, debet baptizari; quia tamen incertum eſt, an ejuſmodi Baptiſmus validus ſit, erit poſteà ſub conditione iterum baptizandus.

5. Quæres 2. utrùm monſtra baptizari debeant. Reſpondetur monſtra illa, de quibus dubitatur utrùm animam rationalem habeant, ſi nihil certi dignoſci poſſit, immineatque mortis periculum, ſub hac conditione baptizari debere: *Si tu es capax Baptiſmi, ego te baptizo, &c.* Si verò nullum ſit in mora periculum, conſuli poterunt medici & alij experti; imò tutius erit rem ad Epiſcopum deferre, ordinemque ab illo præſcriptum ſequi, ut declaratur in Rituali Romano, titulo de baptiſmo.

Quod ſi monſtrum tale ſit, de quo dubitetur an ſit unus homo vel plures, baptizari non debet donec id diſcernatur: diſcerni autem poterit, ſi unum vel plura capita; unum vel plura pectora in eo ſint; tunc enim totidem erunt corda & animæ, homineſque diſtincti, & in eo caſu ſeorſim ſinguli erunt baptizandi: ſi verò diſtinctio illa perſonarum non poſſit certò deprehendi, ut ſi duo quidem capita, non verò duo pectora habeat; tunc in uno abſolutè baptizari debet, in altero ſub conditione, ut in eodem Rituali præſcribitur.

Quæres 3. an adulti amentes ſint baptizandi. Reſpondetur cum diſtinctione: vel enim fuerunt perpetuò amentes, nec ſperatur eos rationis compotes aliquando futuros eſſe; & talibus baptiſmus conferri debet, ſicut & aliis infantibus; vel aliquando uſum rationis habuerunt, & poſteà in amentiam lapſi ſunt; & ſiquidem conſtet illos, dum mentis compotes eſſent, Baptiſmum petiiſſe aut exoptaſſe, nec voluntatem illam mutaſſe, Baptiſmus illis erit conferendus; ſi verò id non

conſtet,

conſtet, à Baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Ita habetur in Catechiſmo Trid.part.2. c.2.

Dices videri tutius eſſe illos baptizare, cum in illis interpretativa baptiſmi ſuſcipiendi voluntas præſumi poſſit; id eſt illos eſſe ita diſpoſitos, ut ſi ſtatum ſuum agnoſcerent, & Baptiſmi neceſſitatem ſcirent, haud dubiè illud ſuſcipere vellent.

Reſpondetur voluntatem illam interpretativam ad Baptiſmum minimè ſufficere, ut docet & probat Iſambertus ad citatam q.68.diſp.6. art.2. additque art. 3. quòd ſi quis Baptiſmum adulto conferret,in quo diſpoſitiones ad Baptiſmum neceſſariò requiſitas non deprehenderet, peccati mortalis reatum incurreret.

SECTIO VI.

Quinam ſint effectus Baptiſmi?

1. QUinque ſunt præcipui hujus Sacramenti effectus. Primus eſt remiſſio quoad culpam peccati originalis, & peccatorum omnium actualium, ſi quæ ante Baptiſmi ſuſceptionem commiſſa ſunt.Ita S.Doctor quæſt.66.art.1.& expreſsè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trident. ſeſſ.5. can.5. & longè anteà in Concil.Carthag.4.can.1.inter præcipua fidei dogmata, quæ Epiſcopus conſecrandus profiteri debebat, reponitur iſtud de remiſſione peccatorum per Baptiſmum: & S. Greg. Epiſt.39. infideles illos vocat, *Qui dicunt peccata in Baptiſmate non verè ſed ſuperficie tenùs dimitti.*

Secundus effectus, eſt remiſſio totius pœnæ peccatis debitæ. Ita S.Doctor art.2. & conſtat ex eodem Eugenij decreto, & ex Concil. Trident. ſeſſ.6. cap.14. Ubi dicitur in Sacramento Pœnitentiæ temporalem pœnam non totam ſemper, *ut in Baptiſmo fit*, dimitti.

Id etiam confirmari poteſt ex univerſali Eccleſiæ praxi,quæ nulla unquam ſatisfactionis opera imponere ſolet baptizatis, ſicut imponit ſacramentaliter confeſſis: imò Catechiſmus Rom. ſuprà docet, *Id ſine maxima Sacramenti injuria fieri non poſſe.*

Tertius effectus eſt gratia ſanctificans ſimul cum donis & virtutibus infuſis quæ illam comitantur; *Hujus ſiquidem Sacramenti virtute* (ut loquitur Catech.Rom.ſuprà) *non ſolùm à malis, quæ verè mala dicenda ſunt, liberamur; verum etiam eximiis donis & muneribus augemur: animus enim noſter divinâ gratiâ repletur, quâ juſti & filij Dei effecti æternæ quoque ſalutis hæredes inſtituimur, &c. eſt autem gratia non ſolùm per quam peccatorum fit remiſſio, ſed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam & lux, quæ animas noſtras pulchriores & ſplendidiores reddit: huic verò gratiæ additur nobiliſſimus virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitùs infunduntur.*

2. Quartus,eſt ipſa gratia Sacramentalis Baptiſmi, quæ quidem (ut docet idem Catechiſmus) procedit ex arctiſſima illa unione, quâ per Baptiſmum Chriſto Domino baptizati, tanquam capiti ſuo membra copulantur & connectuntur; quæque illos ſpeciali modo ad ſervandam divinam legem, Sacramenta dignè ſuſcipienda, aliáque religionis & pietatis officia debitè exequenda habiles reddit.

Quintus denique, eſt character qui per Baptiſmum indelebiliter animæ imprimitur, ut definitum eſt in Concil.Trident. ſeſſ.7. can.9.unde (ut ibidem declarat) hoc Sacramentum iterari non poteſt.

Ex his & aliis Baptiſmi effectibus, quos Sanctus Doctor quæſt. 69. & alij SS. Patres paſſim enumerant, colligi poteſt quanta ſit hujus Sacramenti excellentia & dignitas, quanta etiam ejuſdem utilitas & neceſſitas, ac proinde quam juſtâ ratione præceperit Eccleſia in Ritual.Rom. tit.de Bapt. ut parvuli recenter nati quam primùm ad Eccleſiam Baptiſmi ſuſcipiendi causâ deferantur; & quàm graviter peccent parentes, qui ob inanes cauſas & vanos quoſdam reſpectus per plures dies hujus Sacramenti ſubſidio infantes privant, eóſque beatitudinis æternæ amittendæ periculo exponunt.

Eſt autem obſervandum quòd quamvis adultus, qui fictè Baptiſmum recipit, id eſt ſine fide aut ſine ullo dolore de peccatis, characterem quidem illius, non verò gratiam recipiat; ſi tamen poſtea fictionem illam per pœnitentiam removeat, tunc Baptiſmus omnem effectum ſuum conſequetur,ut docet S.Thom.art.9.& 10.& ante illum docuit S. Cyprianus ſerm. de Paſſ. Dom. paulò ante finem; & S. Auguſtinus lib. 1. de bapt. cont. Donat. cap.12.

3. Quærunt hîc Theologi an Circunciſio, quæ olim apud populum Judaicum divinitùs inſtituta fuerat, peccatorum remiſſionem & gratiam ſanctificantem ex opere operato contulerit.

Reſpondetur negativè cum S. Doctore quæſt. 70.art.4. Et conſtat ex Concil. Florent. in decreto Eugenij, ubi dicitur, *Sacramenta legis antiquæ non cauſaſſe gratiam, ſed eam ſolùm per Paſſionem Chriſti dandam figuraſſe.*

Quamvis autem per Circumciſionem non conferretur ex opere operato gratia & remiſſio peccatorum; conferebatur tamen ex opere operantis; in adultis quidem per actum perfectæ contritionis, quo ſolo juſtificari poſſe peccatores extrà Sacramenta novæ legis ſupponimus ex dicendis infrà cap.5.In parvulis autem per applicationem fidei parentum vel aliorum, cujus quidem fidei ſignum erat Circumciſio; idque in virtute futuræ Paſſionis ipſius Chriſti Domini. At verò ante inſtitutionem Circumciſionis docet

idem S. Thomas in reſp. ad 2. *Probabile eſſe, quod parentes fideles pro parvulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam ſignaculum fidei) ſicut adulti pro ſeipſis preces & Sacrificia offerebant:* quâ ratione ex ſpeciali Dei miſericordiâ virtus Paſſionis Chriſti ipſis parvulis applicabatur, ſicque à peccato originali emundabantur: Quod & ſimiliter poſt Circumciſionem inſtitutam, & de fœminis quæ illius capaces non erant, & de maribus ante octavum diem (quo tantùm eos circumcidere licitum erat) decedentibus dici debet.

SECTIO VII.

Quænam ſint ceremoniæ in collatione Baptiſmi ſervandæ?

1. CErtum eſt ceremonias quaſdam religioſas ab Eccleſiâ in ſolemni Sacramentorum adminiſtratione ad majorem Chriſtiani populi devotionem excitandam, ſalvâ illorum ſubſtantiâ, inſtitui potuiſſe, & de facto piè ac ſanctè inſtitutas eſſe: proindeque ſine peccato contemni, aut ab ipſorum Sacramentorum miniſtris omitti pro libito non poſſe, ut expreſsè definitum eſt in Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 13.

Quòd igitur ſpectat ad ipſius Baptiſmi ceremonias, docet Catechiſmus Romanus eas ad tria capita revocari poſſe: quædam enim Baptiſmi collationem antecedunt; quædam comitantur: quædam ſubſequuntur. Præcipuas hic eo ordine, quo ab Eccleſia adhibentur, diſcutiemus.

Ac in primis ante Baptiſmi collationem aqua præparari debet, quâ ſolâ in illius adminiſtratione uti licitum eſt. Conſecratur autem baptiſmalis fons variis precibus & exorciſmis ab Eccleſiâ inſtitutis, addito Catechumenorum oleo & ſacro Chriſmate juxta priſcum Eccleſiæ morem, cujus teſtis eſt S. Cyprianus Epiſt. 70. & S. Baſilius lib. de Spiritu ſancto cap. 27. quam benedictionem ſeu conſecrationem aquæ baptiſmalis in vigiliis duntaxat Paſchæ ac Pentecoſtes, faciendam eſſe docet Catechiſmus Rom. & habetur cap. *in Sabbato* de conſecr. diſt. 4.

Hâc benedictione aquæ ſuppoſitâ, qui baptiſmo initiandi ſunt, adducuntur ad Eccleſiæ fores, atque ab ejus introitu tanquam indigni, ut potè qui adhuc poteſtati dæmonis per peccatum mancipati ſunt, excluduntur.

2. Et primò ſacerdos trinam inſufflationem & varios exorciſmos adhibet ad expellendum dæmonem, eoque ritu (qui in Eccleſiâ antiquiſſimus eſt) *Non exorciſatur aut exſufflatur creatura Dei in infantibus* (ut ait ſanctus Auguſtinus lib. 1. de Symb. ad Catech. cap. 1.) *ſed ille, ſub quo ſunt omnes qui cum peccato naſcuntur.*

Eâdem etiam ratione ſignum crucis efformatur in baptizandi fronte aliiſque partibus, ut per illud dæmon compeſcatur, omneſque ejus machinæ diſſolvantur: quod obſervat S. Auguſtinus lib. 2. Catech. rud. cap. 20.) & S. Athanaſius lib. de Incarn.

Fit prætereà impoſitio manus à ſacerdote, variæque ſuper baptizandum orationes ab ipſo proferuntur: hujus ceremoniæ meminit Concil. Carthag. 5. can. 83. & S. Auguſt. lib. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 26. *Catechumenos*, inquit, *ſecundùm quendam modum, per ſignum Chriſti, & orationem manûs impoſitionis puto ſanctificari.*

Exinde ſacerdos ſalem priùs à ſe benedictum in os baptizandi imponit, ad ſignificandum baptiſmi gratiam, per quam homo à peccatorum putredine liberatur, & cæleſti quâdam ac ſupernaturali prudentiâ donatur. Hujus ceremoniæ mentio fit in Conc. Carthag. 3. can. 11. & apud S. Aug. lib. 1. Confeſſ. cap. 11.

Poſteà idem ſacerdos ſalivâ aures & nares baptizandi tingit: aures quidem, ut eas ad Chriſti ſermones percipiendos aperiat: nares, verò, ut virtutis ac pietatis bonum odorem hauriat, ut explicatur cap. poſteà, de conſecr. diſt. 4. & docet etiam S. Ambroſius lib. 1. de Sacram. cap. 1.

3. Sequitur abrenunciatio, quâ ad interrogationem ſacerdotis baptizandus diabolo & omnibus operibus & pompis ejus abrenuntiat: cujus ceremoniæ mentionem facit S. Dionyſius lib. de Eccleſ. Hier. cap. 2. & S. Ambroſ. lib. 1. de Sacrament. ca. 2. ubi hunc ritum expendens ſic loquitur: *Quando te Sacerdos interrogavit: abrenuncias diabolo & pompis ejus? quid reſpondiſti? abrenuntio. Abrenuncias ſæculo & voluptatibus ejus? quid reſpondiſti? abrenuncio. Memor eſto ſermonis tui, & nunquam tibi excidat ſeries cautionis tuæ, &c. Chirographum tuum tenetur non in terrâ, ſed in cœlo, &c.*

Per illam abrenunciationem bello veluti dæmonibus indicto baptizandus in ſcapulis & in pectore inungitur, *Quaſi athleta Chriſti* (inquit S. Ambroſius ſuprà) *quaſi luctamen hujus ſæculi luctaturus*, & (ut loquitur S. Chryſoſt. homil. 6. in Epiſt. ad Coloſſenſes) *ſtadium jamjam ingreſſurus.*

Poſt primam illam unctionem baptizandus iterum à Sacerdote interrogatus ſuper præcipuis fidei articulis, illius publicam profeſſionem emittit: & de hâc fidei profeſſione loquitur Sanctus Ambroſius libro de Sacramentis: capite ultimo: & Sanctus Auguſtinus libro 8. Confeſſionum, cap. 2. ubi dicit hanc fidei profeſſionem *Verbis certis conceptis, retentiſque memoriter de loco eminentiore in conſpectu populi fidelis reddi ſolere ab iis qui ad gratiam Baptiſmi acceſſuri ſunt.* Hæc autem profeſſio fidei ſupponebat ipſius

baptizandi inſtructionem per Catechiſmum jam factam: unde adulti qui Baptiſmum olim petebant, priuſquam ad illum admitterentur, notabili aliquo temporis ſpatio recenſebantur inter Catechumenos: de quorum inſtructione per Catechiſmum frequens habetur mentio apud Sanctos Patres, præſertim apud S. Auguſtinum libro de fide & operibus cap. 8. & alibi paſſim.

4. Tandem iterum elicito libero & publico baptizandi conſenſu, confertur illi Baptiſmus ſive per immerſionem, ſive per aquæ infuſionem trinam vel unam; in quo Eccleſiæ cujuſque approbata conſuetudo ſervanda eſt.

Poſteà baptizatus in vertice capitis ſacro Chriſmate ungitur, ut habetur cap. *Si quis de alio*, de conſecrat. diſtinct. 4. ubi dicitur Chriſma recens eſſe oportere, id eſt eodem anno in die Cœnæ Domini ab Epiſcopo conſecratum. Quamvis autem primis Eccleſiæ ſæculis omnis Unctio Chriſmatis à ſolis Epiſcopis fieri ſoleret; poſteà tamen conceſſum fuit, ut hæc Baptiſmalis unctio in vertice à Presbyteris fieri poſſet, ut conſtat ex Concil. Carthaginenſ. 4. can. 36. & Tolet. in can. 20. Quæ autem in fronte fit & propria eſt Sacramenti Confirmationis, ſolis Epiſcopis ſemper reſervata fuit, ut ſuo loco dicetur. Significat autem hæc Chriſmatio baptiſmalis in vertice Baptizati illum *ab eo die Chriſto capiti* (ut loquitur Catech. Rom. ſuprà) *tanquam membrum conjunctum eſſe, atque ejus corpori inſitum; & eà re Chriſtianum à Chriſto, Chriſtum verò à Chriſmate appellari.*

Veſtis deinde candida, ſeu album ſudariolum profertur, & baptizato imponitur, tùm in Symbolum innocentiæ per Baptiſmum reſtitutæ, & per totam vitam ſervandæ, tùm etiam in ſignum futuræ reſurrectionis & gloriæ, ad cujus ſpem baptizatus renaſcitur, ut explicat Catech. Roman. ſuprà. De hac veſte candidâ baptizatis imponi ſolitâ loquitur S. Ambroſius libro de initiandis cap. 7. & S. Auguſt. ſermone 157. de Temp.

5. Demùm traditur Baptizato cereus accenſus: ut oſtendatur illum tranſlatum eſſe à poteſtate tenebrarum in lucem & ſortem Sanctorum, fidemque illam charitate ardentem, quam per Baptiſmum accepit, uſque ad finem vitæ ſervandam eſſe, ac ſtudio bonorum operum augendam, ut in eodem Catech. Roman. dicitur. Meminit hujus cæremoniæ S. Greg. Nazianz. orat. 40. in Sanctum lavacrum, & S. Auguſtin. enarrat. in Pſal. 65.

Præter ſupradictas cæremonias duo ſunt adhuc ritus in Baptiſmo ſervandi. Primus eſt ut hoc Sacramentum extra caſum neceſſitatis non in domibus vel in locis privatis, ſed in Eccleſia, in qua ſacri Fontes huic miniſterio deſtinati ſunt, conferatur ut habetur Clementinâ unicâ de Baptiſmo: ubi ab hac lege tantummodò excipiuntur Regum & Principum filij, qui tamen non in loco profano, ſed in Oratorio aut Sacello baptizari debent.

Secundus, ut patrinus unus pro puero è ſacro Fonte ſuſcipiendo, & matrina una pro puella, aut ad ſummum unus & una pro hac vel illo adhibeantur. Ita conſtitutum eſt cap. *Non plures*, de conſecrat. diſt. 4. & cap. *quamvis*, de cognatione ſpirit. in 6. & noviſſimè in Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 2. De reform. Matrimon. inter quos & baptizantem ex una parte, & baptizatum patrémque ac matrem illius ex altera, contrahitur cognatio ſpiritualis, non ſolùm matrimonium contrahendum impediens, ſed & contractum dirimens; ut ſuo loco dicetur.

Quando autem Baptiſmus confertur ſine ſolemnitate in caſu neceſſitatis, obſervat Laymannus cap. 9. de bapt. poſt Sotum, Suarem & alios quos citat, nullum extare præceptum Eccleſiæ, ut in tali caſu patrinus vel matrina adhibeatur.

6. Qualis verò ſit obligatio patrini & matrinæ erga infantem quem de ſacro Fonte ſuſceperunt, declaratur capite *Vos autem*, de conſecrat. diſtinctione quartâ, ubi dicitur eos eſſe fidejuſſores apud Deum pro illis, quos proinde monere tenentur, ut promiſſiones ſuo nomine factas ſervent, & ad hunc finem obligantur Symbolum, Orationemque Dominicam, & Decalogum, aliáque Chriſtianæ fidei rudimenta eos docere aut doceri curare; à quâ tamen obligatione S. Doctor quæſt. 67. art. 8. docet patrinum & matrinam ut plurimùm liberari, quando illi quos de Fonte ſuſceperunt, inter fideles educantur, in iis præſertim locis in quibus Paſtores de inſtructione animarum ſibi commiſſarum ſunt ſolliciti.

Porrò ex praxi Eccleſiæ conſtat, quando aliquis in caſu neceſſitatis Baptiſmum ſuſcepit ſine ſolemnitate, cæremonias illius eſſe ſupplendas eo modo qui præſcribitur in Rituali. Excipitur tamen quãdo aliquis adultus, ab hæreticis in infantia baptizatus, ad fidem Catholicam revertitur; in illo enim caſu (ut obſervat Layman. loc. cit.) plurimis in locis & præſertim in Galliâ, & Germaniâ, non ſolent Baptiſmi cæremoniæ ſuppleri (niſi ex devotione ij qui ab hæreticis baptizati ſunt, id poſtulent) fortaſſe ne rudis populus opinetur nos Baptiſmum Hæreticorum improbare, & ab illis baptizatos iterùm baptizare.

CAPUT III.

De Sacramento Confirmationis.

SECTIO I.

Vtrùm Confirmatio ſit Sacramentum?

1. Confirmationis nomine intelligitur ritus ille, quo Epiſcopus baptizati frontem ſub certâ verborum formâ ſacro Chriſmate ungit: qui ritus à S.Clemente Epiſt.4.vocatur *Conſignatio*; à S.Cypriano Epiſt.73. ad Jubaianum, *Signaculum Dominicum*; à S.Auguſt.lib.2. contra Petilianum cap.104. *Sacramentum Chriſmatis*; & aliter ab aliis: communi tamen nomine & magis uſitato in Eccleſia vocari ſolet *Confirmatio*; quod nomen ante 1200. annos uſurpatum reperitur à S.Melchiade Pontifice in Epiſt. ſua decret. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ubi ait quod *Confirmatio armat & inſtruit nos ad agonem vitæ iſtius*.

Verùm quidquid ſit de nomine, certum eſt Confirmationem eſſe Sacramentum novæ legis à Chriſto Domino inſtitutum. Hanc veritatem quæ de fide eſt, negant hæretici hujus temporis & olim negavit etiam Novatus, ut refert Euſeb. lib.6. cap.35.Contra quos.

Probamus illam primò ex Script. Act.8. ubi dicitur Samaritanos quoſdam poſt Baptiſmum ſuſceptum accepiſſe Spiritum ſanctum per manuum impoſitionem Sanctorum Petri & Joannis: ex quo quidem loco conſtat Spiritum ſanctum, id eſt gratiam,collatam fuiſſe per ritum quendam externum, *qui* (ut dicitur in Concil.Senon. decret.10. *tunc impoſitionis manuum, nunc Confirmationis appellatum eſt Sacramentum*: & eodem ſenſu hunc locum explicat S.Cyprian. Epiſt.73. ad Jubaianum, & S.Hieron. in Dialog. adversùs Luciferian.

2. Probatur 2.ex Concil.Conſtantinop.1.can. 7.ubi dicitur eos qui ab Hæreticis baptizati ad Eccleſiam veniunt, *Signandos eſſe ſignaculo Spiritûs ſancti*: & ex Concil. Florent. in decret. Eug.& Trid. ſeſſ.7. can.1. de Confirm. in quibus definitum eſt Confirmationem eſſe verum novæ legis Sacramentum.

Probatur 3.ex S.Dionyſ. cap.4. de Eccl. Hier. ubi dicit quod *illi, qui divinâ regeneratione Sacramento initiatus eſt, divini Spiritûs adventum, largitur unguenti conſummatrix unctio*: & S.Auguſt.lib.2. contr.lit.Petil. cap.104. *Sacramentum Chriſmatis in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus.*

Quæres quo tempore. Hoc Sacramentum à Chriſto Domino fuit inſtitutum. Reſpondetur probabiliſſimum eſſe (ſicut docet Suar. diſp.32. ſect.2.) præcipuè & perfectè fuiſſe inſtitutum poſt Chriſti Domini reſurrectionem: cum Apoſtolis plenitudinem Epiſcopalis poteſtatis in corpus myſticum Eccleſiæ ſuæ contulit, dicens illis S.Joan.19. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*: quod tamen non obſtat quin verum ſit quod S.Fabianus Papa Epiſt.2. dixit,ipſum Chriſtum in ultima Cœna Diſcipulos ſuos Chriſmatis conficiendi rationem docuiſſe; unde promanavit conſuetudo ſacrum Chriſma conficiendi in die Cœnæ Domini: quæ quidem ſemper in Eccleſia ſervata eſt, & adhuc ſervatur.

SECTIO II.

Quænam ſit materia & forma Sacramenti Confirmationis?

1. Materia remota hujus Sacramenti eſt Chriſma ex oleo olivarum & balſamo confectũ, & ab Epiſcopo benedictum, proxima verò eſt ipſius Chriſmatis unctio in fronte ſuſcipientis ab Epiſcopo in crucis figuram facta. Forma autem conſiſtit in his verbis,quæ ab Epiſcopo proferũtur: *Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti*. Ita S.Doct.q.72.a.2.& 4.& conſtat tùm ex Conc.Florent.in decret.Eug. tùm ex Catechiſmo Rom.p.2. cap.3. tùm etiam ex ipſo uſu & praxi Eccleſiæ.

Sunt autem quædam hîc obſervanda ad clariorem,& certiorem hujus veritatis intelligentiam.

Primum eſt, ad ſubſtantiam hujus Sacramenti neceſſariò requiri Chriſma compoſitum ex oleo olivarum & balſamo. Ita docet S.Thom.ſuprà, nec ſatis probabilis videtur ſententia Caietani & quorundam aliorum, qui dixerunt ad validitatem Confirmationis ſolum oleum poſſe ſufficere, nec mixtionem balſami requiri, ex Eccleſiæ præcepto: cùm (ut habetur in Catech. Rom.ſuprà) Concilia & Patres perpetuò docuerint hoc Sacramentum per Chriſma ſeu unguentum ex oleo & balſamo confici oportere, quod expreſſis verbis declaravit Conc.Flor.

2. Secundum eſt, ad ſubſtantiam quoque hujus Sacramenti requiri ut Chriſma ſit ab Epiſcopo benedictum, ut docet S.Thom. a.3. & conſtat tùm ex cit.decret.Eug.tùm ex Innocentio I. Epiſt.29.ad Decentium, tùm etiam ex univerſali & perpetuâ Eccleſiæ praxi.

Ratio autem, cur materia hujus Sacramenti ſicut & Extremæ-Unctionis debeat neceſſariò eſſe benedicta, ut Sacramentum validè conficiatur, cùm ad validitatem Baptiſmi quævis aqua naturalis ſufficiat; eſt quia (ut docet S.Thom. ſup.) Sacramentorum illorum, quibus Chriſtus Dominus uſus eſt, ut Baptiſmi & Euchariſtiæ, materia per ipſummet Chriſti uſum accepit aptitudinem ad perfectionem Sacramenti; unde dici-

tur cap. *nunquam*, de conſecr.diſt.4. *Quod aqua Baptiſmi purgare credentium peccata nunquam poſſent, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſent*: quare non eſt de illorum Sacramentorum neceſſitate, ut illorum materia benedicatur; & ſi quæ benedictio ex Eccleſiæ inſtitutione adhibetur, non ad neceſſitatem, ſed ad majorem reverentiam Sacramenti pertinet: cùm verò neque ex Script.neque ex Traditione conſtet Chriſtum Dominum unctionibus viſibilibus; quæ in Sacramento Confirmationis & Extremæ-Unctionis adhibentur, aliquandò uſum fuiſſe; eâ de cauſa benedictio Epiſcopi, qui Chriſtum in Eccleſia ſua perfectiſſimè repræſentat, neceſſariò requiritur, ut materia illa idonea & apta efficiatur.

Obſervat autem Iſambertus ad quæſt.72.diſp. 2.a.5. nullam certam benedictionis formulam à Chriſto Domino fuiſſe determinatam, illumque ſolummodò decreviſſe ut Chriſma benediceretur, modum verò benedicendi Eccleſiæ arbitrio reliquiſſe, unde quælibet ipſius Chriſmatis benedictio ab Epiſcopo facta cum debitâ intentione & invocatione Spiritûs ſancti,ad validitatem Confirmationis ſufficere poteſt; quamvis grave alioquin eſſet peccatum formam benedictionis ab Eccleſiâ præſcriptam omittere aut immutare.

3. Tertium eſt,unctionem Chriſmatis in fronte confirmandi eſſe faciendam in Crucis figurâ,ut conſtat ex Conc.Hiſpal.2.can.7.& ex decr. Eug. ubi dicitur *Confirmandum ideò in fronte, ubi verecundia ſedes eſt, inungi, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem ejus, quæ Judæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia, propter quod ſigno crucis ſignatur*:unde S.Ambr.lib.7. de Sacr.c.2. ſup.a.6. de ipſius Confirmationis Sacramento ſic loquitur: *Unxit te Deus, ſignavit te Chriſtus. Quomodo? Quia Crucis ipſius ſignatus es formâ.*

Docet autem Iſambertus de neceſſitate hujus Sacramenti eſſe, quòd unctio Chriſmatis manu ſeu digito Epiſcopi, non verò mediante ullo alio inſtrumento fiat: quod verò fiat pollice dexteræ manûs, id non niſi ex præcepto Eccleſiæ eſſe ad majorem decentiam & commoditatem.

Quartum denique eſt, formam hujus Sacramenti à Chriſto Domino, ſicut & materiam ejus inſtitutam eſſe: quod tamen non aliunde quàm ex traditione & perpetuâ totius Eccleſiæ praxi probari poteſt.

Nec obſtat quòd apud quoſdam antiquos authores eadem verba non reperiantur, ſatis eſt enim,ut ait Bellarminus lib.2. c.10. quod habeatur idem ſenſus: cùm vis formæ ſacramentalis poſita ſit,non in ſono,aut numero ſyllabarum,ſed in verborum ſenſu:ubi etiam rectè monet nemini mirum videri debere,quòd apud SS.Patres neque hujus,neque aliorum Sacramentorum formas expreſſas legamus; quia ſcilicet noſtræ Religionis Myſteria infidelibus patefacere nolebant,ne illis blaſphemiæ alicujus aut impietatis occaſionem præberent: unde Innocentius I. de hoc Confirmationis Sacramento loquens Ep.1. ad Decentium. *Verba*, inquit, *dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quàm ad conſultationem reſpōdere.*

§ 4. Objiciet aliquis Apoſtolos Act.8.hoc Sacramentum adminiſtrantes neque Chriſmate, neque unctione uſos fuiſſe ſed tantummodò manus impoſuiſſe: unde ſequitur neque Chriſma, neque unctionem ad Sacramenti hujus rationem pertinere. Reſpondet S.Doctor ſuprà Apoſtolos ex ſingulari Chriſti privilegio ſolâ manuum impoſitione Sacramentum hoc extraordinariè aliquando adminiſtraſſe, Spiritu ſancto tunc viſibilibus & miraculoſis quibuſdam ſignis ſuper fideles deſcendente, & plenitudinem gratiæ conferente; communiter tamen in exhibitione hujus Sacramenti Chriſmate uſos fuiſſe.

Aliam affert reſponſionem Bellarmin.lib.2.de Confirm.cap.9.ex Th.Valdenſi, Hugone & aliis, qui dicunt impoſitionem manuum,cujus in Actis Apoſtolorum mentio fit, aliam non fuiſſe quàm unctionem Chriſmalem, cùm Apoſtoli non ungerent niſi imponendo manus: & S.Lucam (ut ſæpè fit in aliis Script.locis) ex parte unâ rem totam ſignificare voluiſſe; quod etiam frequens eſt apud SS.Patres,quoties de hoc Sacramento loquuntur,ut apud S.Cyprian.qui Epiſt.ult.lib.1.ſolius unctionis meminit:& Ep.1. lib.2. ſolius manuum impoſitionis: & Ep.73.ad Jubaianum, impoſitionis manuum ſimul & ſignaculi Dominici in fronte mentionem facit.

SECTIO III.

Quinam ſint hujus Sacramenti effectus?

1. Tres ſunt Confirmationis effectus: Primus illi cum aliis Sacramentis communis eſt, nempè augmentum gratiæ ſanctificantis: quod ſatis conſtat ex iis quæ c.1.dicta ſunt.

Secundus effectus hujus Sacramenti proprius & peculiaris,eſt complementum & perfectio gratiæ baptiſmalis, & auxilium quoddam ſpeciale actualis gratiæ tempore opportuno conferendum, ad Chriſti fidem interius fideliter contra quaſlibet tentationes retinendam, & exteriùs in quibuſvis caſibus etiam cum diſcrimine vitæ: (ſi ita neceſſarium ſit) fortiter profitendam. Ita S.Th.a.1.& 7.& conſtat tùm ex decreto Eugen. tùm ex Catech.Rom.ſuprà: quod etiam explicavit S.Melchiades Papa in Ep.ſup.cit.ad Epiſc. Hiſpaniæ,ubi ſic loquitur: *Spiritus ſanctus ſuper aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu: in Fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam: & quia in hoc mundo ætate totâ victuris inter hoſtes*

& periculâ gradiendum eſt, in Baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt Baptiſmum confirmamur ad pugnam: in Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur.

Eſt autem obſervatione dignum id quod habetur in Epiſt. S. Cornelij Papæ ad Fabium Epiſcopum Antiochænum, quæ extat apud Euſeb. lib. 6. hiſt. Eccl. c. 35. ubi S. ille Pontifex ideò Novatum in hæreſim lapſum eſſe dicit, *quia poſt Baptiſmum ſigillo Domini ab Epiſcopo obſignatus non fuit.*

2. Tertius denique effectus, eſt character ſpiritualis, qui per hoc Sacramentum indelebiliter animæ imprimitur, ut expreſsè definitum eſt in decr. Eug. & in Concil. Trid. ſeſſ. 7. can. 9. & anteà definitum fuerat in Conc. Tolet. 8. & can. 7. in quo habetur *Sanctum Chriſma collatum & altaris honorem evelli non poſſe*; id eſt Confirmationis & Ordinis characterem non poſſe deleri: ex quo ſequitur Sacramentum hoc ſemel ſuſceptum nunquam poſſe iterari, ut in iiſdem Conciliis declaratur, & etiam in Concil. Cabilonenſi 2. can. 27.

Hinc colligitur quantâ reverentiâ, & animi devotione Sacramentum iſtud recipi debeat, & quæ cura ſit adhibenda, ne præparationis defectu obex aliquis ponatur ejus gratiæ, inter tot pericula & hoſtes adeò neceſſariæ, quæ tamen nunquam fortaſſis recuperari poterit. Certè Dominicus Sotus in 4. diſt. 6. quæſt. 1. art. 8. & poſt illum Vaſques diſput. 161. cap. 2. & plures alij Theologi docent ſolius Baptiſmi id proprium eſſe, ut fictè id eſt indignè ſuſceptus, ſublatâ poſteà per veram pœnitentiam fictione, Sacramentalem nihilominùs gratiam conferre poſſit; de aliis verò Sacramentis id negant, neque ullâ authoritate aut ratione evinci poteſt, Sacramentum Confirmationis aut quodcunque aliud (ſolo baptiſmo excepto) indignè receptum ullam unquam gratiam ex opere operato producere in eo qui indignè recepit, quantuncumque de indignâ illa receptione pœniteat.

SECTIO IV.

Quænam diſpoſitiones neceſſariæ ſint ad Sacramentum Confirmationis validè & fructuosè recipiendum, & quæ ſit illius recipiendi obligatio?

1. Certum eſt in primis Confirmationis Sacramentum ſolis baptizatis validè conferri poſſe. Ita S. Thom. quæſt. 72. art. 6. qui dicit characterem Confirmationis ita ſupponere baptiſmi characterem, ut, ſi quis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet, & hæc eſt communiſſima & indubitata Theologorum omnium doctrina, non modò Confirmationem; ſed & alia novæ legis Sacramenta ſolis baptizatis validè conferri poſſe.

Certum eſt prætereà omnibus baptizatis Confirmationem validè conferri poſſe. Ita S. Doctor ſuprà: & conſtat ex praxi Eccleſiæ primitivæ, in quâ etiam infantibus ſimul cum Baptiſmo conferebatur, ut habetur ex S. Dionyſio c. 2. Eccleſ. Hierarch. ex S. Auguſt. Tract. 6. in Epiſt. 1. S. Joann. & ex lib. de Eccleſ. dogm. cap. 52. Quod quamvis verum ſit, monet tamen Catechiſmus Rom. part. 2. cap. 3. *Minùs expedire ut hoc fiat, antequam pueri uſum rationis habeant; quare, ſi duodecimus annus expectandus non videtur, uſque ad ſeptimum certè hoc Sacramentum differre maximè convenit: neque enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſed ut ejus virtute optimè inſtructi & parati inveniremur, cùm nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſanè pugnæ genus pueros, qui adhuc uſu rationis carent, nemo aptos judicabit.*

2. Cùm hæc certa ſint, quæritur quænam diſpoſitiones in adultis baptizatis neceſſariæ ſint, ut Confirmationis Sacramentum dignè ac fructuosè recipiant. Reſpondetur duas præſertim requiri, fidem ſcilicet & charitatem ſeu gratiæ ſanctificantis ſtatum. Ita S. Doctor art. 7. ad 2. & conſtat ex Catechiſmo Rom. ſuprà, ubi dicitur, *Debere adultos, qui hujus Sacramenti gratiam & dona conſequi cupiunt, non ſolùm fidem & pietatem afferre: ſed etiam graviora peccata quæ admiſerunt ex animo delere imò elaborandum eſſe ut peccata priùs confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad jejunia & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneantùrque laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renovandam eſſe, ut non niſi jejuni hoc Sacramentum ſuſcipiant*: quod & ſimiliter edicitur in Concil. Aurelian. cap. *ut jejuni*, de conſecr. diſt. 5.

Monet autem Iſambertus diſp. 5. art. 2. illi, qui peccati alicujus mortalis ſibi conſcius eſſet, ad Sacramentum hoc dignè ſuſcipiendum præmittendam eſſe confeſſionem Sacramentalem, aut ſaltem perfectam de tali peccato contritionem eſſe concipiendam, nec attritionem, aut quemvis alium dolorem charitate minimè informatum ſufficere.

3. Quod ſpectat ad obligationem hujus Sacramenti ſuſcipiendi, certum eſt (ſicut docet S. Thom. art. 8. ad 4. graviſſimum fore peccatum, ſi quis ex contemptu illud recipere nollet: imò Tolet. lib. 2. cap. 24. Sylveſter verbo (Confirmatio) & alij quos citat Layman. cap. 5. de Confirm. exiſtimant proximè ad contemptum accedere, ſi quis non curaret ſuſcipere hoc Sacramentum, oblatâ illius ſuſcipiendi opportunitate: quam in poſterum non adfuturam prævideret: equidem Hugo de ſancto Victore lib. 2. de Sacram. part. 7. cap. 3. dicit omninò pericu-

bſum eſſe, ſi quem ab hâc vitâ migrare contingat, Sacramento Confirmationis minimè ſuſcepto, quod culpabiliter ſuſcipere neglexit: & Iſambertus diſp. 7. art. 1. aſſerit in iis locis, ubi urget aut imminet perſecutio contra Eccleſiam, teneri quemlibet adultum, ſi Epiſcopum commodè adire poſſit, hoc Sacramentum ſuſcipere, ut ex illo robur & vires ad fidem conſtanter profitendam hauriat; ſicut & illum, qui graves contra fidem experiretur tentationes, quas per hujus Sacramenti virtutem ſe poſſe tantummodò ſuperare exiſtimaret.

Optimè Catechiſmus Rom. ſuprà monet, *In hoc Sacramento ſuſcipiendo neque praproperâ feſtinatione, neque diſſolutâ negligentiâ & cunctatione utendum eſſe, &c. & quamvis ejuſmodi neceſſitatem non habeat, ut ſine eo ſalvus quis eſſe non poſſit, illud tamen à nemine prætermitti debere: ſed potiùs maximè cavendum eſſe, ne in re ſanctitatis plenâ, per quam nobis divina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt.*

SECTIO V.

Quis Sacramentum Confirmationis miniſtrare poſſit, & quo ritu miniſtrari debeat.

1. CErtum eſt ex fide ordinarium Confirmationis Miniſtrum eſſe ſolum Epiſcopum. Ita expreſsè definitum eſt in decr. Eug. & in Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 3. de Confirmatione; & jam anteà in Conc. Conſtantienſi ſeſſ. 8. error huic veritati oppoſitus inter Uvicleſi articulos damnatus eſt: & confirmari poteſt ex c. 8. Act. ubi dicitur ſanctos Petrum & Joannem Samariam veniſſe, ut baptizatis manus imponerent: quo ex loco Innocentius I. Epiſt. 29. ad Decentium infert non ab alio quàm ab Epiſcopo Confirmationis Sacramentum eſſe conferendum.

Docet tamen S. Thom. art. 11. ad 1. ex commiſſione ſeu delegatione ſummi Pontificis, Confirmationis Sacramentum poſſe à ſimplici ſacerdote miniſtrari; quod etiam probat ex facto S. Gregorij magni, qui cum accepiſſet Sardiniæ Preſbyteros ſolere baptizatis dare Confirmationem, id eos in poſterum facere prohibuit, ut habetur lib. 3. regiſtri, Epiſt. 9. at cùm ex hâc prohibitione ſuâ comperiſſet ſcandalum aliquod in populo exortum fuiſſe, ut id facerent poſteà conceſſit, ut conſtat ex Epiſt. 27. ejuſdem libri: & in decr. Eug. expreſsè dicitur; *Per Apoſtolica ſedis diſpenſationem ex rationabili & urgenti admodùm causâ ſimplicem ſacerdotem chriſmate per Epiſcopum confecto hoc Sacramentum Confirmationis aliquandò adminiſtraſſe.*

Ex quibus Concilij verbis colligitur, quòd quamvis ſimplex ſacerdos ex diſpẽſatione ſummi Pontificis poſſit extraordinariè Confirmationis Sacramentum conferre; non poteſt tamen ſacrum Chriſma conficere, ſed hoc ſemper ex perpetuâ Eccleſiæ praxi Epiſcopo ſoli reſervatum fuit, ut docet & probat Iſambertus diſp. 2. art. 6.

2. Quod ſpectat ad ritum hujus Sacramenti, præter ea quæ illi ex inſtitutione divinâ eſſentialia ſunt, Eccleſia ad majorem ſuſcipientium devotionem excitandam quaſdam præſcripſit cæremonias in ejus adminiſtratione ac ſuſceptione obſervandas.

Prima eſt, ut adſit ſuſceptor ſeu patrinus, qui confirmandum offerat Epiſcopo; ratione cujus ſuſceptionis contrahitur ſpiritualis affinitas ſimilis illi, de quâ in Baptiſmo dictum eſt. Eſt autem hæc cæremonia antiquiſſima, ut conſtat ex variis Conciliorum Pontificumque decretis quæ citantur à Gratiano, ac præſertim ex can. *Si quis*, diſt. 30. q. 1. in quo præcipitur ut viri, qui filios proprios in Confirmatione tenuerint, quo ad uſum thori, ſeparentur ab uxoribus propter affinitatem ſcilicet ſpiritualem, quam contraxerunt: & diverſâ ratione can. *Dictum eſt* ibi. quibuſdam fœminis, quæ fraudulenter filios proprios in Confirmatione tenuerant; ut eo prætextu à viris ſepararentur, injungitur quidem pœnitentia: prohibetur tamen ne à viris ſeparentur.

Secunda cæremonia eſt, ut preces quædam ſolemnes ab Epiſcopo ſuper confirmandis recitentur, idque ut Divinum auxilium in actione tanti momenti tùm pro ſe, tùm pro illis invocet, eoſque ad mentem in Deum elevandam, pietatiſque ac devotionis ſenſum aliquem concipiendum excitet.

3. Tertia eſt, ut Epiſcopus genam cujuſque confirmati percutiat, eique alapam leviter infligat; ut is intelligat ſe ad probra, verba & quæcunque alia pro Chriſto patienter perferenda paratum eſſe debere, & ad hoc ſpecialem gratiam vi & efficacia hujus Sacramenti accepiſſe.

Quarta in eo conſiſtit, quòd Confirmato pax ab Epiſcopo detur: ut agnoſcat hunc eſſe Chriſtianæ patientiæ fructum; & poſt fidem in bellis ac certaminibus hujus vitæ ſervatam; æternam illi ac beatam pacem in cœlo eſſe repoſitam.

Quinta denique in eo conſiſtit, ut Confirmati frons faſcia ligetur; tùm ne ſacrum Chriſma caſu aliquo profanetur, tùm etiam ut ſignificetur gratiam in Confirmatione acceptam ſollicitè ac ſedulo affectu eſſe cuſtodiendam.

4. Monet autem Bellarminus lib. 2. de Confirm. c. 13. morem cujuſque Eccleſiæ in hac cæremoniâ ſervandum eſſe; quibuſdam enim in locis ad ſeptem dies faſcia illa in fronte retinetur; in aliis ad tres tantum; aliquandò etiam frons confirmati confeſtim poſt ſuſceptam Confirmatio-

nem à ſacerdotibus extergitur.

Obſervat etiam Gamachæus capit.10.de Confirm. quòd, ſi quis nomen profanum aut ridiculum gerat, poſſit illud mutare in Confirmatione, quæ ſcilicet eſt complementum & perfectio Baptiſmi. Addit etiam Epiſcopos non debere alienis diœceſanis abſque proprij Epiſcopi conſenſu, Confirmationis Sacramentum adminiſtrare; niſi ferè invaluerit contraria conſuetudo, de quâ nullus Epiſcopus conqueratur.

CAPUT IV.

De SS. Euchariſtiæ Sacramento.

SECTIO I.

Quo nomine ſanctiſſimum hoc Sacramentum nuncupetur?

1. CUm in ſanctiſſimo hoc Sacramento mirabilium ſuorum memoriam fecerit Dominus (ut olim pronunciavit Propheta regius Pſal.110.) illicque non modo ſapientiæ ac ſcientiæ, ſed & poteſtatis, miſericordiæ, charitatis, ac reliquarum divinarum perfectionum theſauros omnes recondiderit; minimè mirum eſt) ſi nullum ſingulare nomen excogitari potuit, quod excellentiam illius infinitam exprimeret; ſed varia & diverſa vocabula paſſim à SS. Patribus adhibita reperiantur, quibus tanti myſterij dignitas utcumque adumbraretur.

Aliquando enim vocatur *Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti*, ex S. Auguſt. lib. 3. de Trinit.cap.4. ab ipſa re quam in ſe continet: aliquando *Sacramentum altaris*, à loco in quo conficitur, *ex eodem* S. Auguſtino Epiſtol. 30. Aliquando *Sacramentum fidelium* ab iis quorum gratiâ inſtitutum eſt, ex ſancto Auguſtino ſer.2. de verb. Apoſtoli cap.1. Aliquando *Panis ſuperſubſtantialis*, ex S.Cypr. lib. de Cœna Domini; *Panis*, ob accidentia exteriora quibus tegitur, *ſuperſubſtantialis*, propter Divinam vivificamque virtutem quæ ipſi ineſt: Aliquando *Communio*, propter unionem perfectam & ineffabilem, quam inter Chriſtum Dominum ut caput, & Eccleſiæ fideles ut ejus membra, efficit, ex S. Damaſc. lib. 4. Orthod. fidei. cap. 14. Aliquando *Sacra ſynaxis*, propter religioſum fidelium conventum in ſolemni hujus Sacramenti celebratione fieri ſolitum, *ex eodem* S. Damaſc. ibid. Aliquando *viaticum*, eo quòd illius virtute in hujus vitæ peregrinatione, & præſertim in ultimo ad æternitatem tranſitu ſuſtentamur, ut in Concil. Nicen.1. can.13.

2. Sed præ cæteris uſitatiſſimum in Eccleſia eſt nomen *Euchariſtiæ*, quod ſignificat bonam gratiam vel gratiarum actionem, idque aptiſſimè ad deſignandum nos in hoc Sacramento gratias uberrimas imò ipſum gratiarum fontem in nobis recipere, & per idem Sacramentum acceptiſſimas Deo gratias poſſe referre, ut dicitur in Catechiſmo Rom. part.2. cap.4.

Sive igitur Euchariſtia, ſive quovis alio nomine ex iis quæ ſuprà explicata ſunt, appelletur, intelligitur Sacramentum illud, quod à Chriſto Domino in cœna ultima inſtitutum eſt, in quo ſub ſpeciebus panis & vini verè, realiter, ac ſubſtantialiter ejuſdem Chriſti corpus & ſanguis continetur, ut in Concil. Trident. ſeſſ.13.cap.1. & 2. expreſsè definitum eſt, quod pleniùs conſtabit ex iis quæ ſect. ſeqq. dicenda ſunt.

SECTIO II.

In quo proprie conſtat Euchariſtiæ Sacramentum?

1. SUpponimus tanquam certum ex fide, Euchariſtiam eſſe verè & propriè dictum Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum: quod nullus negavit Hæreticorum, qui Sacramenta aliqua novæ legis agnoverunt. Et hæc veritas non modò in Concil. Trident. ſup. ſed etiam in Concil.Carthag.3.can.29. in Concil. Lateran.cap. *firmiter* de Sum. Trin. & in Concil. Florent. in decret.Eug. definita eſt.

Hoc præſuppoſito, quæritur in quo propriè conſiſtat hoc Euchariſtiæ Sacramentum? Cùm verò quatuor præſertim in illo ſpectari poſſint: ſcilicet conſecratio, corpus & ſanguis Chriſti, ſpecies conſecratæ, & uſus ſive ſumptio Sacramenti, ex quibus primum, & quartum in actione aliqua tranſeunte conſiſtunt; ſecundum verò & tertium in re permanente: hæretici hujus temporis contendunt hoc Sacramentum non in re permanente; ſed in actione tranſeunte conſiſtere; Calvinus quidem in ſolo illius uſu & ſumptione; Kemnitius autem tùm in ſumptione, tùm etiam in conſecratione ipſius, ut videri poteſt apud Bellarminum lib.4. de Euch.

Huic errori oppoſita eſt Catholicæ fidei veritas, quæ docet Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum in re aliquâ permanenti conſiſtere; & ſic corpus Chriſti Domini poſt verba conſecrationis prolata realiter exiſtens ſub ſpeciebus panis, eſſe verè & propriè Sacramentum; ſive ſumatur; ſive in ſacrario ſervetur; ſive ad ægros aut aliâ de causâ publicè deferatur. Ita expreſsè definitum eſt in Concil. Trident, ſeſſ.13. cap.5. & 6. & can.4.& 7.& probatur fusè à Bellarmino lib.4. de Euch. cap.4. ex antiquiſſimo ritu ſervandi Sacram Euchariſtiam, eamque cum honore & reverentiâ ad ægrotos deferendi, qui ſemper in Eccleſiâ fuit religioſiſſimè obſervatus.

Cùm igitur ex fide conſtet Sacramentum hoc in re permanenti conſiſtere; dubitatur inter doctores, num in ſolo Chriſti corpore ſub ſpeciebus contento, num in ſolis ſpeciebus, num in utroque ſimul

ſimul Sacramenti hujus ratio propriè conſiſtat?

2. Vera & ab omnibus communiter recepta eſt illorum ſententia, qui dicunt conſiſtere, tàm in ſpeciebus conſecratis, quàm in Chriſti corpore ſub iis exiſtente; proindeque Sacramentum Euchariſtiæ eſſe veluti quid compoſitum ex ſpeciebus conſecratis & corpore ac ſanguine Chriſti Domini. Ita S. Doctor in 4. diſp.8.quæſt.1.art.1. cui communiter alij Theologi ſubſcribunt: & probatur ex cap. *Hoc eſt*, de conſec. diſt. 2. ubi dicitur hoc Sacramentum *conſtare duobus: viſibili elementorum ſpecie, & inviſibili Chriſti carne & ſanguine; veluti perſona Chriſti conſtat ex Deo & homine.* Deinde ex eo quòd Concil. Trident. ſeſſ.13. cap.1. dicit in Euchariſtiæ Sacramento verè contineri Corpus & Sanguinem Chriſti; Unde infertur aliquid aliud ab ipſo Chriſti corpore & ſanguine ad rationem Sacramenti pertinere, nimirum ſpecies & accidentia ſub quibus continetur.

3. Ex dictis colligitur Sacramentum Euchariſtiæ ab aliis ſex Sacramentis in eo præſertim differre; quòd alia Sacramenta in actione aliquâ tranſeunte conſiſtant, ſcilicet in applicatione formæ ad materiam; nec proinde exiſtant, niſi cum actu conferuntur & ſuſcipiuntur: at verò Sacramentum Euchariſtiæ in re aliquâ permanenti conſiſtit, ut explicatum eſt.

Sunt & aliæ inter Euchariſtiam & alia Sacramenta differentiæ, quæ ex infrà dicendis faciliùs intelligentur, inter quas hæc minimè prætermittenda eſt, quòd Euchariſtiæ Sacramentum ſit omnium aliorum Sacramentorum nobiliſſimum & excellentiſſimum; Unde ſanctus Dionyſius cap. 3. de Eccl. Hier. dicit, *Ad hoc Sacramentum tanquam ad ſuum finem Sacramenta omnia alia ordinari*: & in Catech. Rom. aſſeritur. *Hoc Sacramentum, quantùm ad bonorum affluentiam, ſe habere ad reliqua, ſicut ſe habet fons ad rivulos.*

SECTIO III.

Quænam ſit materia Euchariſtiæ conficiendæ?

1. NOmine materiæ in Sacramento Euchariſtiæ intelligitur id, ex quo ſecundum Chriſti Domini inſtitutionem conficitur ipſum Sacramentum; ſeu res illa, quæ per verba conſecrationis, in ipſius Chriſti Domini corpus convertenda eſt.

Eſt autem certum ex fide, ſolum verum panem, & ſolum verum vinum ex vite, eſſe aptam & idoneam hujus Sacramenti materiam. Id conſtat ex ſanctis Evangeliſtis S.Matth. 26. S.Marc. 14. S.Luc.22. qui unanimiter dicunt Chriſtum Dominum, in inſtituendo hoc Sacramento, verum panem & verum vinum adhibuiſſe, & poſteà præcepiſſe diſcipulis ſuis, ut hoc facerent quod ipſe fecerat, proinde ut verum panem & verum vinum de vite ad Sacramentum hoc conficiendum aſſumerent. Id prætereà definitum habetur in Concil.Lateran.cap.*firmiter*. Concil. Florent. in decr. Eug.& in pluribus aliis Conciliis, quorũ canones fusè citãtur à Gratiano diſt.2.de conſecr.

Cùm igitur certum ſit; ad majorem hujus veritatis elucidationem obſervationes hîc aliquæ faciendæ ſunt.

2. Prima eſt, ſolum panem ex frumento ſeu tritico confectum, eſſe ſufficientem & aptam hujus Sacramenti materiam. Ita S.Doctor.quæſt.74. art. 3. & conſtat ex decr. Eug. in quo expreſſis verbis habetur, *Euchariſtiæ materiam eſſe panem triticeum & vinum de vite*: Ex quo ſequitur panem ex hordeo, avenâ, aut aliis ſimilibus granis à tritico ſpecie diverſis, non eſſe idoneam hujus Sacramenti materiam: imò rectè monet Iſambertus ad quæſt.74.diſput.1.art.4.panem ex ſiligine confectum (vulgò *pain de ſegle*) non eſſe adhibendum ad conficiendam Euchariſtiam; quamvis enim aliqui exiſtiment ſiliginem ſpecie non differre à tritico, quia tamen alij contrarium ſentiunt, aut ſaltem de eâ re dubitant, rectè docet pro confectione hujus Sacramenti aſſumendam non eſſe materiam dubiam, ſed tantùm certam, qualis eſt panis purè triticeus.

Quod ſi panis fiat partim ex tritico partim ex ſiligine, hordeo, vel aliis ejuſmodi granis, tunc videndum erit an grana illa ſpecie à tritico diverſa in tam modicâ quantitate adhibita ſint, ut panis ſecundùm communem æſtimationem triticeus cenſeri poſſit, vel in tam magnâ, ut talis minimè cenſeatur, in primo caſu erit materia ſufficiens conſecrationis, in ſecundo non erit: eſt tamen ſemper optimum & reverentiæ huic Sacramento debitæ convenientiſſimum, ut panis conſecrandus ex puro tritico, ſine ullâ granorum quorumvis admixtione, conficiatur.

3. Secunda eſt, ad conſecrationis validitatem requiri, ut panis ille triticeus ſit coagmentatus ex aquâ elementari, & calore ignis concoctus, non verò frixus aut elixus: Unde neque maſſa farinæ nondum igne cocta, neque panis ille qui ex melle aut butyro eſſet coagmentatus, aut frixus, vel elixus (qui non jam panis, ſed potiùs placenta dici deberet) ſufficiens hujus Sacramenti materia eſſe cenſetur, ut pluribus probat Iſambertus art.6.

Tertia eſt, panem fermentatum ad validitatem hujus Sacramenti ſufficere: in decreto tamen Eugenij conſtitutum fuiſſe, ut quilibet ſacerdos Euchariſtiam in pane ſive fermentato, ſive azymo conficiat, juxta conſuetudinem Eccleſiæ ſuæ: unde ſequitur ſacerdotem Græcum in Græca Eccleſia pane fermentato, Latinum verò in Eccleſia Latina non niſi azymo uti debere; quod

quidem præceptum de pane azymo tantummodò ad conficiendam Euchariſtiam in tota Eccleſia Latina adhibendo adeò ſtrictè obligare aſſerit idē Iſambertus a.5. ut ne quidem in caſu neceſſitatis exiſtimet ſacerdotem Latinum in pane fermentato conſecrare licitè poſſe, quod probat ex capite *finali* extra de celebrat. Miſſarum, ubi ſacerdos qui in pane fermentato conſecraverat, punitur officij depoſitione & amiſſione beneficij, quamvis excuſationem neceſſitatis prætexeret.

4. Quarta eſt, in vino adhuc contento in uvis aut in vino ſeu liquore ex uvis nondum maturis expreſſo (quod agreſta ſeu omphacium vocatur) conſecrationem Dominici ſanguinis validè fieri non poſſe, ſicut nec in aceto, aut vino decocto quod defrutum dicitur. Ita S.Thom.art.5. ad 2.& 3.& ratio eſt, quia hæc omnia propriā vini rationē non habent, ut per ſe patet, & expreſsè declaratur in rubricis Miſſalis: ubi etiā dicitur quod, quanvis conſecratio validè fiat in muſto ſeu vino recenter ex uvis cum fæcibus expreſſo, aut in vino aceſcente, non tamen penitus acido; id tamen reverentiæ Sanctiſſimo huic Sacramento debitæ repugnare, proindeque ſine gravi peccato fieri non poſſe, quod etiam affirmat S.Doctor loco citato.

De vino autem congelato quamvis quidam Theologi exiſtiment, quandiu congelatum remanet, non eſſe idoneam conſecrationis materiam; Sylveſter tamen, Sotus & alij, quos citat & ſequitur Suares diſp.45.ſect.1. affirmant ejuſmodi vinum congelatum validè conſecrari poſſe; quamvis ad majorem decentiam & ſcrupulos evitandos ſit conſultius (ut ibidem monet Suares) vel aliud vinum adhibere vel vinum congelatum adhibitis pannis calidis, aut admoto igne liquefacere, ut ſic convenientiùs poſſit conſecrari; quod quidem rubricæ Miſſalis faciendum eſſe præſcribunt, ſi poſt conſecrationem vinum congeletur, ut à ſacerdote celebrante ſumi poſſit.

Quinta eſt, aquam vino permiſcendam eſſe ante conſecrationem; quod ſemper in Eccleſia obſervatum fuiſſe teſtantur SS.Patres qui fusè à Gratiano citantur diſt.2. de conſecrat. idque ex profeſſo probat S.Cypr.Ep.63. ad Cæcilium: & præterea definitum habetur in decret. Eug. & in Conc.Trid.ſeſſ.22.can.9.

Monet autem S. Doctor art.8. aquam illam in modica quantitate vino permiſcendam eſſe, ita ut ſpecies vini non ſolvatur, ſed potiùs ut ipſa aqua in vinum convertatur, & ſic in vinum converſa conſecretur.

5. Quæres an hæc permixtio aquæ ſit de eſſentia conſecrationis? Reſpondetur non eſſe, ſicut docet expreſsè Catechiſmus Rom.cap.4. ubi dicit ſine tali permixtione Sacramentum conſtare poſſe: & in Concil.Trid.ſeſſ.22.cap.7. dicitur id ab Eccleſia præceptum eſſe Sacerdotibus; unde ſequitur nō eſſe ex inſtitutione divina neceſſariū.

Sexta denique eſt, materiam illam ſive panis, ſive vini Sacerdoti celebranti moraliter debere eſſe præſentem, ita ut aliquo ſenſu, puta viſu vel tactu deprehendi poſſit, ut validè ab ipſo conſecretur. Ita ex communi Theologorum conſenſu Iſambertus ad quæſt.74. diſput.5.art.1.& conſtat ex verbis ipſius conſecrationis, quæ materiam illam Sacerdoti conſecranti præſentem eſſe ſignificant, ut ex dicendis ſequenti ſectione faciliùs intelligetur.

Hinc ſequitur (ut idem Iſambertus obſervat) quòd, quando cumulus aliquis formularum ſeu hoſtiarum coram ſacerdote in altari exponitur, poſſint omnes ab illo validè conſecrari; quamvis nec videat, nec tangat ſingulas: quia ſingulæ cenſentur illi moraliter præſentes eo ipſo, quo continentur in cumulo illo quem videt aut tangit: & ſimiliter dicendum, ſi formulæ illæ conſecrandæ, ſint quidem ſacerdoti proximæ, ſed velo aliquo coopertæ, aut pyxide incluſæ, quia ratione ſui continētis moraliter cenſentur eſſe præſentes.

6. Requiritur prætereà ut materia non ſolùm ſit moraliter præſens, ſed etiam ut per intentionem conſecrantis ſit determinata; id eſt ut formam conſecrationis proferendo, intendat facere quod facit Eccleſia circa hanc determinatam materiam. Ita ex communi Doctorum conſenſu docet Iſambertus art.2. ex quo ſequitur ut, ſi ſacerdos coram ſe centum formulas habens, intendat ſolùm conſecrare quinquaginta, eas nullātenùs deſignando aut determinando, tunc nullam illarum conſecrare cenſeatur; ſecùs eſt ſi putans ſolummodò eſſe quinquaginta ſuper cumulum illarum verba conſecrationis proferat; tunc enim cùm nullas excludat, cenſetur omnes velle conſecrare: & quamvis in æſtimatione numeri decipiatur, non tamen in intentione quæ, ut ſupponimus) ſuper cumulum illum ſibi præſentem fertur.

Quare ad ſcrupulos devitandos tutius eſt ut ſemper ſacerdos conſecrare intendat formulas omnes ſibi appoſitas, quamvis earum numerum neſciat; illius enim primæ intentionis virtute conſecrantur omnes, etiamſi quando ipſius formæ verba profert, de illis actu non cogitet: ſed ad eam quam præ manibus habet ſolummodo attendat, ut monet idem Iſambertus ſuprà.

SECTIO IV.

Quæ ſit forma ad conſecrandam Euchariſtiam requiſita, & quis verus & proprius verborum illius ſenſus?

1. DOcet S.Thomas q.78. art.1. formam ad Sacramentum hoc conficiendum requiſitam in eo conſiſtere, ut ſacerdos eadem verba ſuper materiā panis ac vini proferat, quæ à Chri-

ſto Domino illud inſtituente, panemque in corpus ſuum ac vinum in ſanguinem convertente prolata ſunt; nimirum ſuper pane: *Hoc eſt corpus meum*, & ſuper vino *Hic eſt calix ſanguinis mei, &c.* Quibus verbis, ex Eccleſiæ Romanæ conſuetudine à S. Petro Apoſtolo derivata (ut obſervat idem S.Doct.art.2.ad 5.) interſeritur hæc conjunctio *enim*, quæ non eſt de formæ hujus neceſſitate, ſed tantum ut verba ipſius conſecrationis faciliori ſenſu cum antecedentibus cohæreant.

Hæc autem doctrina expreſſis verbis traditur in decr.Eug.& in Catech.Rom.part.2.cap.4.& huic etiam ſubſcripſerunt unanimiter SS. Patres ut, S.Greg.Niſſen.orat.catech.cap.37.ubi dicit quod *Panis ſanctificatur à verbo (ſicut dictum eſt) transmutatus nempè ab iſto, hoc eſt corpus meum*: Tertul.lib.4.contra Marcionem, *Panem*, inquit, *acceptum Chriſtus fecit corpus ſuum, dicendo, hoc eſt corpus meum*: Et S.Ambr.lib.4. de Scram.4. *Conſecratio*, inquit, *fit verbis Domini: & ubi ventũ eſt ut conficiatur venerabile Sacramentũ, jam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed Chriſti ſermonibus utitur.*

2. Confirmari poteſt eadem doctrina ex antiquâ & univerſali Eccleſiæ praxi, quæ ſtatim poſt prolationem ſupradictorum verborum oſtendit venerabile Sacramentum populo adorandum, ut videre eſt in Canone Miſſæ, quem multis ante ſæculis ab ipſa Eccleſia inſtitutum eſſe declarat Concil.Trident. ſeſſ.22. cap.4. Unde ſequi docet Gamachæus ad quæſt.78. cap.1. hanc doctrinam eſſe de fide, nec ſine hæreſi negari poſſe; qui etiam c.2.obſervat non omnia verba, quæ in conſecratione ſanguinis proferri ſolent, ad formæ ſubſtantiam pertinere, ſed tantummodò iſta: *Hic eſt calix ſanguinis* mei; alia verò quæ ſequuntur, eſſe tantùm de neceſſitate præcepti; proindéque abſque gravi peccato omitti non poſſe; quamvis omitterentur, nihilominùs conſecratio ipſius ſanguinis validè conficeretur: quod etiam ante illum docuerunt Magiſter ſentent. S.Bonavent.Albertus, Alenſis, Joannes Major, & alij quos ibidem citat.

Quod ſpectat ad verum & proprium illorum conſecrationis verborũ ſenſum: Quæres 1.an debeant intelligi recitativè tantùm ſeu materialiter, an verò ſignificativè ſeu formaliter; ſeu an Sacerdos verba illa proferat animo ſolùm referendi verba ab ipſo Chriſto in hujus Sacramenti inſtitutione uſurpata: an etiam animo exercendi ſignificationem illorum, & conſecrandi, ſeu convertendi panem & vinum in corpus & ſanguinem ejuſdem Chriſti.

Reſpondetur cum S.Doctore utroque modo proferri: recitativè quidem, ut conſtat ex his verbis canonis: *Qui pridiè quàm pateretur, accepit, &c.* quibus Sacerdos narrat quid Chriſtus Dominus in hujus Sacramenti inſtitutione fecerit & dixerit: Proferri verò etiam ſignificativè præter S. Thomam docent Alenſis, S.Bonavent. Scotus & alij apud Suarem diſp.58.ſect.4.& colligitur ex eo quod in decret. Eug.declaratur Sacerdotem in perſonâ Chriſti loquentem hoc conficere Sacramentum; non loqueretur autem in perſonâ Chriſti, ſi tantùm narraret & recitaret id quod dixit Chriſtus.

3. Quæres 2. quid in illis verbis conſecrationis propriè ſignificet pronomen: *Hoc* & *hic*.

Longum & ſuperfluum eſſet referre omnes Hereticorum opiniones, de ſignificatione pronominis illius: nam, ut obſervat Gregor. à Valentia, octoginta & ampliùs interpretationes abſurdiſſimæ & falſiſſimæ in eorum libris reperiuntur: Variæ quoque ſunt Doctorum Catholicorum explicationes, qui tamen in eo ab Hæreticis differunt, quòd hi licèt inter ſe diviſi & malè cohærentes, conveniant nihilominùs in rejiciendâ & denegandâ tranſſubſtantiatione panis & vini in Chriſti corpus & ſanguinem; illi verò eam conſtanſtanter aſſerant, imò tanquàm fide credendam ſupponant. Omiſſis igitur etiam variis illis Catholicorum interpretationibus, omnium certiſſima videtur eſſe illa quam affert S.Doctor, nimirùm per pronomen, *Hoc* vel *hic*, nihil demonſtrari quod ſit eo tempore quo profertur, ſed id quod eſt in fine prolationis ipſius formæ, *prædictamque locutionem intelligendam eſſe ſecundùm ultimum inſtans prolationis verborum.*

Hæc autem S.Doctoris explicatio duplici modo intelligi poteſt: prior eſt, ut pronomen illud accipiatur ſubſtantivè ſaltem in formâ conſecrationis panis, & per illud ſignificetur ſubſtantia corporis Chriſti (quæ erit ſub ſpeciebus panis in fine prolationis formæ) confusè tamen eo pronomine deſignata; & per prædicatum hujus enuntiationis diſtinctiùs expreſſa. Poſterior modus quem tuentur Joannes Major in 4.diſt.8. q.unic. & Maldonat.in cap.26.S.Matth.eſt, ut prædictum pronomen ſumatur adjectivè, ac proinde ut eodẽ modo hæc Chriſti verba intelligantur: *Hoc eſt corpus meum*; atque ſi quis diceret: *Hic eſt theſaurus meus*: & ſicut etiam Pater cœleſtis de eodem Chriſto Domino dixit: *Hic eſt filius meus dilectus*: quo poſteriori ſenſu præſertim intelligi debet forma conſecrationis ſanguinis, cujus verba tranſtulit Interpres noſter per nomen adjectivum demonſtrativum: *Hic eſt calix ſanguinis mei.*

4. Quæres 3.quo ſenſu in verbis illis conſecrationis accipienda ſit copula, *eſt*: Hæretici enim contendunt eo loco accipiendam eſſe pro *ſignificat*: quam ad rem varia ex Scripturis exẽpla proferunt, in quibus eo ſenſu accipi videtur, ut 1. Cor.10. *Petra erat Chriſtus*, id eſt (ut inquiunt) petra ſignificabat Chriſtum.

Reſpondetur 1.quamvis verum eſſet aliquandò

in ſcripturis verbum ſubſtantivum ſic accipi: inde tamen nullomodo ſequi illud in verbis conſecrationis eo ſenſu eſſe accipiendum: cùm neque à SS. Patribus, neque ab Eccleſiâ univerſâ unquam ſic acceptum fuerit, ut conſtabit ex iis quæ ſectione ſequenti dicentur.

Reſpondetur 2. falſum eſſe, illud verbum ſubſtantivum, *eſt*, in ſacris aut etiam profanis litteris unquam accipi pro verbo *ſignificat*: in omnibus enim allegoricis aut metaphoricis locutionibus quæ afferri poſſunt, ut rectè obſervat & probat Maldonatus ſuprà ſi quæ figura eſt, non hæret in verbo, *eſt*, ſed vel in ſubjecto enunciationis, vel in prædicato; verbum enim, *eſt*, ſemper aut ſubſtantiâ, aut ſolam extremorum unionem ſignificat, ut docuit Ariſtoles lib. de interpret. cap. 3.

5. Quæres 4. quomodò hæc conſecrationis forma vera eſſe poſſit; priùs enim requiritur rem aliquam eſſe, quàm veram eſſe, propoſitionem quæ affirmat illam eſſe; forma autem conſecrationis, cùm efficiat illam rem quam enunciat, eſt illâ prior, & ex conſequenti falſa; cùm ſignificet id eſſe quod nondum eſt.

Reſpõdetur ex S. Doctore hanc eſſe differentiam locutionum quæ vim ſignificativam ſolummodò habent, & earum quæ habent vim effectivam; quòd illæ ſupponant rem quam enuntiant jam eſſe: hæc verò illam efficiant: unde ad veritatem formæ conſecrationis, per quam verbi gratiâ corpus Chriſti ponitur ſub ſpeciebus panis, ſufficit quod eâdem duratione reali quâ ſignificatio eius completur, res per eam ſignificata & enunciata talis à parte rei ſit, qualis eſſe ſignificatur & enunciatur: quòd cùm in formâ illâ reperiatur, ut conſtabit ex dicendis ſectione ſequenti, hinc ſequitur illam veram eſſe.

Quæres 5. & ultimò quo ſenſu intelligi debeant verba, quæ ad conſecrationem ſanguinis Chriſti Domini adhibentur: *Hic eſt calix ſanguinis mei novi & æterni teſtamenti, Myſterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.*

6. Jam diximus non omnia illa verba eſſe de eſſentiâ conſecrationis, ſed hæc tantùm, *Hic eſt calix ſanguinis mei*: ea verò quæ ſequuntur, per traditionem à S. Petro Apoſt. qui Romanæ liturgiæ author fuit, accepta eſſe docet Leo IX. in Epiſt. ad Michaëlem Imperatorem cap. 9. & S. Thom. art. 3. fuiſſeque addita verbis eſſentialibus formæ ad expreſſiùs ſignificandam virtutem ipſius ſanguinis Chriſti, qui quidem, ut explicat S. Doctor: pro nobis effuſus eſt, primò ad conferendum nobis jus hereditatis, juxtà illud Hebr. 10. *Habentes fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti*: & ad hoc exprimendum, dicitur *novi, & æterni teſtamenti*: Jus enim ad hæreditatem per teſtamentum acquiritur. Secundò ad juſtificationem, & ſanctitatem conferendam, cujus initium, fundamentum, & radix eſt fides: ut loquitur Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 8. & ideò ſubditur: *Myſterium fidei*. Tertiò ad amovenda ipſius gloriæ & juſtificationis impedimenta, ſcilicet peccata, juxtà illud Hebr. 9. *Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis*: & quantùm ad hoc ſubjungitur: *qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum: Pro multis*, id eſt pro omnibus, quantùm eſt ex parte ipſius Chriſti, ut explicant Euthimius & Theophylactus apud Maldonatum ſuprà; vel, *Pro multis*, id eſt pro ſolis prædeſtinatis quantùm ad fructum & efficaciam, prout à nobis explicatum eſt priori hujus operis parte tract. 5. cap. 6. ſect. *Effundetur*, vox Græca, in tribus Evangeliſtis Matthæo, Luca, & Marco eſt præſentis temporis, ſignificatque effundi ſanguinem; id eſt, offerri ſeu libari in ipſo Miſſæ Sacrificio: verſio tamen communis quæ eſt futuri temporis, refertur ad effuſionem illam ſanguinis quæ in cruce futura erat, quando hæc verba Chriſtus protulit & hæc Eccleſia retinuit, ut ſignificaret Sacrificium iſtud quod in Altari offertur, & illud quod in Cruce oblatum eſt, unum & idem eſſe, *Solâ*, ut loquitur Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 2. *offerendi ratione diverſâ*.

SECTIO V.

Quid in hoc Sacramento per verba conſecrationis efficiatur?

1. Tria ſunt præſertim, eâque maximè admiranda atque ſuſpicienda, ut loquitur Catechiſmus Roman. part. 2. cap. 4. quæ per verba conſecrationis efficiuntur. Primum eſt, quod verum & proprium Chriſti Domini corpus, & illud idem quod ex ſanctiſſimâ Virgine natum ad dexteram Patris ſedet; & verus ac proprius ejuſdem ſanguis qui pro nobis effuſus eſt, in hoc Sacramento realiter & ſubſtantialiter continetur.

2. Secundum eſt, quod nulla in Sacramento illo remanet panis aut vini ſubſtantia, quantumvis id à ſenſibus maximè alienum videatur; ſed tota ipſius panis ac vini ſubſtantia convertitur in ſubſtantiâ corporis, ac ſanguinis Chriſti Domini.

Tertium denique eſt, quod in eo Sacramento accidentia panis ac vini, quæ oculis aliiſque ſenſibus percipiuntur, ſine ullo ſubjecto mirabili quâdam atque inexplicabili ratione remanent & operantur: de quibus in Paragraphis ſequentibus agendum erit.

§. I.

De verâ & reali præſentiâ corporis & ſanguinis Chriſti Domini in Sacramento Euchariſtiæ.

1. Non hoc tempore ſolùm, ſed jam olim à primis Eccleſiæ ſæculis hæc veritas (nimirum Chriſti Domini corpus & ſanguinem verè ac realiter in Euchariſtiæ Sacramento adeſſe)

quæ inter reliqua fidei Catholicæ dogmata quaſi principem locum obtinet, ab Hæreticis impugnata eſt,quorũ anteſignanus fuit Judas Iſcariotes, qui primus huic veritati incredulus fuit, ut habetur S.Joan.6.quem poſteà ſecuti ſunt Simoniani & Menandriani,ut refert Bellarminus lib.1. de Sacram.Euch.c.1. qui realem corporis Chriſti Domini præſentiam in Euchariſtiâ negaverunt. Poſt illos Iconomachi, ut conſtat ex 6. Synodo generali act.6. dixerunt Euchariſtiam eſſe tantùm figuram ſeu imaginem corporis Chriſti. Secutus eſt deinde Berengarius,qui eandem veritatem circa annum 1050.impugnavit quam tamen contumaciâ omni depoſitâ in Conc. Rom. ſub Greg.7. poſteà profeſſus eſt. Exorti ſunt poſtmodùm Albigenſes, qui (ut teſtatur S.Antoninus part.4.tit.11. cap.7. §.5.) in Sacramento Euchariſtiæ Chriſti Domini corpus verè & realiter eſſe negaverunt: quibus aliquot pòſt annis ſubſcripſerunt Hæretici illi qui Flagellantes dicti ſunt, ut refert Bernardus Luxemburgenſis in Catalogo Hæreticorum. Demùm Joannes Zuinglius, Oecolampadius, Bullingerus, aliique recentiores Sectarij, quorum agmen clauſit Calvinus, cum ſuis aſſeclis; qui omnes, licet inter ſe diſcordes, in eo tamen conveniunt, quod Chriſti Domini Corpus realiter in Euchariſtiæ Sacramento eſſe negent.

2. Probatur igitur noſtræ fidei veritas,& ſimul errores oppoſiti refelluntur 1. authoritate ſcrip. S. Joan. 6. ubi Chriſtus Dominus de inſtitutione hujus Sacramenti à ſe faciendâ ſic loquitur: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vitâ:* Deinde SS.Matth. 26. Mar. 14. & Luc 22. Chriſtus Dominus hoc Sacramentum inſtituens, apertis & expreſſis verbis dicit: *Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus:* Unde ſic argumentari poſſumus: Chriſtus Dominus Euchariſtiæ Sacramentum inſtituens, dedit in cibum id quod ſe daturum antè promiſerat: atqui in citato S. Joannis loco promiſerat ſe daturum in cibum, non figuram corporis ſui, ſed ipſummet corpus. Ergo dicendum eſt verè corpus ſuum dediſſe, proindéque ipſum Chriſti Domini corpus verè & realiter in Sacramento Euchariſtiæ exiſtere. Quod autem verba illa ex S. Joan. relata de corpore Chriſti non figuratè, ſed verè ac realiter in cibum dando intelligenda ſint,conſtat ex unanimi SS. Patrum conſenſu: ita enim hunc locum de verâ & reali corporis Chriſti Domini ſumptione in Sacramento Euchariſtiæ interpretati ſunt SS. Baſilius, Gregorius Nyſſen. Chryſoſtomus,Cyrillus,Epiphanius, Cyprianus,Hilarius,Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Proſper, Leo,Damaſcenus,Bernardus, & alij quorum teſtimonia fusè refert Maldonatus in cap. 6. S. Joannis.

Probatur 2. Auth. duorum Conciliorum generalium, primi ſcilicet & ultimi,ſcilicet Nicæni & Trident. in illius ſiquidem actis (ut refert Bellarmin. libro 2.de Euchariſt.cap.10.)hæc habentur: *Fide intelligamus ſitum in ſacrâ illa menſâ agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum; & pretioſum ipſius corpus & ſanguinem verè nos ſumentes, credere hac eſſe noſtræ reſurrectionis Symbola.* In Tridentino autem ſeſſ.13. cap.1. *Docet ſancta Synodus, & aperte ac ſimpliciter profitetur, in almo Sancta Euchariſtia Sacramento, poſt panis & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum verum Deum atque hominem, verè, realiter ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri: nec enim hac inter ſe pugnant, ut ipſe Salvator noſter ſemper ad dexteram Patris in cœlis aſſideat, juxta modum exiſtendi naturalem, & ut multis nihilominus aliis in locis ſacramentaliter præſens, ſuâ ſubſtantiâ nobis adſit eâ exiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere vix poſſumus poſſibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtratâ, aſſequi poſſumus, & conſtantiſſime credere debemus.*

3. Probatur 3. ex SS.Patribus qui fusè citantur à Bellarmino toto lib.2. de Euchar.ubi conſentientem illorum per omnes Eccleſiæ ætates doctrinam oſtendit: illuſtriora aliquot teſtimonia hîc proferemus.

S. Cyprian. ſerm. de Cœnâ Dom. *Panis iſte*, inquit, *non effigie, ſed naturâ mutatus, omnipotentiâ verbi, factus eſt caro.*

S. Hilarius lib. 8. de Trinit. *De veritate*, inquit, *carnis & ſanguinis non eſt relictus ambigendi locus: nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtrâ verè caro eſt & vere ſanguis eſt, &c. an hoc veritas non eſt contingat plane his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant.*

S. Ambroſ. lib.4. de Sacram. *Panis iſte*,inquit, *panis eſt ante verba Sacramentorum; ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti.*

Probatur 4. ex antiquâ & perpetuâ Eccleſiæ praxi adorandi hoc Sacramentum, quod teſtatur S.Ambroſ.lib.3. de Spiritu ſancto cap.12. *Per terram*,inquit, *intelligitur caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus:* & S.Aug.in Pſal. 98. *Nemo*, inquit, *carnem Chriſti manducat, quin priùs adoret*; adorari autem in hoc Sacramento Chriſti caro non poſſet; ſi in eo verè ac realiter non exiſteret.

4. Objiciunt Heretici 1.Hæc Chriſti Domini verba S.Joannis 6. *Spiritus eſt qui vivificat: caro non prodeſt quidquam.* Unde inferunt carnem Chriſti realiter in ſumptione Euchariſtiæ non comedi, cùm ex ſe nihil profutura ſit.

Reſpondet S.Auguſtinus tract.27.in Joann.*Caro*

non prodeſt quidquam : ſed quomodo illi (Capharnaitæ ſcilicet) *intellexerunt, carnem quippe ſic intellexerunt quomodò in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur* : Unde S. Chryſoſt. hom.46. in Joan. Cyrillus Catecheſi 4.Myſtag.& alij SS. Patres per hæc Chriſti Domini verba & alia ſubſequentia dicunt admoneri fideles, ut hujus Sacramenti veritatem non carnaliter, id eſt ſecundùm ſenſum humanum, qui nihil prodeſt, imò in percipiendis Myſteriis divinis multùm obeſt: ſed ſpiritualiter, id eſt ſecundùm verè fidei ſpiritum: intelligant, ſecundùm quem caro Chriſti Domini in hoc Sacramento non ut ſimplex & nuda caro conſideratur, quâ ratione nihil prodeſt : ſed ut caro divino ſpiritu plena & divino verbo perſonaliter unita; quo pacto vivificare & maximè prodeſſe poteſt.

Objiciunt 2.S.Auguſtinum lib.cont.Adimantiũ c.12.ſic loquentem: *Non dubitavit Chriſtus dicere: Hoc eſt corpus meum, dum ſignum daret corporis ſui:* Unde inferunt hoc Sacramentum non continere corpus Chriſti realiter, cùm illius ſignum ſit. Item tract.25.in S.Joan. *Vt quid paras ventrem & dentes? crede & manducaſti* : Unde ſequitur non ore, ſed fide percipi corpus Chriſti, proindéque in hoc Sacramento realiter non exiſtere.

Reſpondetur ad primum locum, falsò ab Hæreticis inferri corpus Chriſti realiter in hoc Sacramento non exiſtere, ex eo quod dicatur eſſe ſignum corporis Chriſti; ſicut ex eo quod idem Chriſtus vocatur ab Apoſtolo Heb.1.figura ſubſtantiæ Patris, falsò inferretur ſubſtantiam Patris in illo realiter non eſſe : quare dicendum eſt ideò Euchariſtiam vocari ſignum corporis Chriſti; non quod Chriſti corpus ibi realiter non ſit; ſed quia ibi modo quodam inviſibili ſub ſpeciebus tamen ſẽſibilibus panis tanquã ſub ſigno viſibili exiſtit.

Ad 2. reſpondetur S.Auguſtinum verbis in objectione citatis metaphoricè loqui de manducatione ſpirituali doctrinæ divinæ quæ fit per fidem, ut ex toto ejus contextu facilè colligi poteſt : vel ſi de ejus Sacramenti manducatione loquatur, docere tantùm illum voluiſſe realem corporis Chriſti in hoc Sacramento manducationem tunc ſolummodò eſſe fructuoſam, quando ſpiritali per fidem manducationi conjuncta eſt.

5. Objiciunt 3. poſſibile non eſſe Chriſtum totum in tam parvâ hoſtiâ, imò in illius minutiſſimâ particulâ realiter contineri : ſimul in cælo & in tot locis ſuper terram realiter adeſſe; ejus majeſtatem dedecere, dentibus manducantium frangi & conteri, imò à beſtiis poſſe devorari, ab igne comburi, pedibus conculcari, &c.

Ad hæc & ſimilia argumenta breviter reſpondetur, iſta videri poſſe impoſſibilia & indecentia iis qui Dei poteſtatem incomprehenſibilem, & inexhauſtam bonitatem, ac (ut Apoſtoli verbis utamur Epheſ. 2.) *nimiam charitatem* ignorant: Fides verò, qui firmiter credunt S.Luc 1. *Non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbum*, ut teſtatus eſt Angelus, firmiſſimè etiam ſibi perſuadent realem illam Chriſti præſentiam in hoc Sacramento tam expreſſis divinæ veritatis teſtimoniis aſſertam, Deo poſſibilem eſſe, licet poſſibilitatis illius modum ignorent : Credunt etiam nihil in illo Sacramento infinitam ejus bonitatem dedecere, neque manducatione aut quâvis aliâ hujus Sacramenti attrectatione corpus Chriſti glorioſum dehoneſtari, ſicut nec Solis radius inficitur ex cœno in quo illabitur, nec ex ſpeculi aut cryſtalli ab eo illuſtrati fractione violatur.

6. Porrò ad has & ſimiles Hæreticorum objectiones ſolvendas, obſervandum eſt hujus Sacramenti veritatem, non ratione humanâ, ſed ſolâ Dei authoritate inniti : proindéque ut certò cognoſcatur non ratiocinium humanum, ſed divinum oraculum eſſe tantummodò conſulendum: videndum quid aſſerat ſacra Scriptura, non ut ab Hæreticis in contrarias falſas interpretationes diſtorquetur, ſed ut ab Eccleſia univerſa & à SS. Patribus unanimi conſenſu intelligitur. Prætereà notandum eſt SS. Patres aliquando non apertè & clarè, ſed ambiguè & obſcurè de hoc Sacramento locutos fuiſſe, ac religioſâ quâdam præcautione illius notitiam occultare voluiſſe tùm Catechumenis, ne ex ea ſcandalum aliquod paterentur; tùm infidelibus inter quos degebant, ne tam pretioſam margaritam ante porcos projicerent; præſertim cùm inter fideles nulla tunc circa hujus Myſterij veritatem difficultas aut dubitatio ſuborta eſſet : unde S. Athanaſius in 1. Apol. de fuga ſua : *Non eſt*, inquit, *fas Myſteria non initiatis prodere, ne Ethnici non intelligentes derideant, aut Catechumeni curioſiores facti ſcandalizentur.*

§ II.

De Tranſſubſtantiatione, ſeu converſione totius ſubſtantiæ panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Domini.

Fides Catholica docet non modò corpus & ſanguinem Chriſti Domini realiter in Sacramento Euchariſtiæ ſub ſpeciebus panis aut vini exiſtere, ut ſuprà probatum eſt, ſed præterea nihil ſubſtantiæ panis aut vini in eo remanere, totamque panis ac vini ſubſtantiam tranſmutari & converti in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Domini : quod Conc. Trid. explicavit ſimul & definivit his verbis : *Perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, idque nunc denuò ſancta hæc Synodus declarat, per conſecrationem panis & vini, converſionem fieri totius ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti Domini noſtri, & totius ſubſtantiæ vini in ſubſtantiam ſanguinis ejus, quæ converſio convenienter & propriè à*

8. *Eccleſia Tranſſubſtantiatio eſt appellata.*

Huic veritati multiplices opponuntur errores, quos hîc breviter recenſere non erit inutile, ut evidentiùs fiat, quid in hoc Myſterio credi, quidve repudiari debeat.

Quidam igitur, ut refert Bellarmin. lib. 3. de Euchar. cap. 11. attendentes ad modum tranſmutationum ſubſtantialium quæ naturaliter fiunt, in quibus una tantùm pars ſubſtantialis compoſiti, nempè forma tranſmutatur, materiâ primâ immutabili permanente; ſimiliter opinati ſunt in hoc Sacramento ſolam panis ſubſtantialem formam per conſecrationis verba mutari; materiam verò panis remanere, & ab anima Chriſti informari. Alij è contrario exiſtimaverunt ſolam panis materiam mutari in corpus Chriſti, remanente formâ ſubſtantiali ejuſdem panis. Alij arbitrati ſunt panem in Euchariſtia hypoſtaticè aſſumi à Verbo divino eodem prorsùs modo, quo natura humana ab illo aſſumpta eſt. Alij cenſuerunt ſubſtantiam corporis Chriſti & ſubſtantiam panis ſimul in Euchariſtia commiſceri. Luther. denique libr. de captivit. Babyl. cap. de Euchariſtia, docuit non eſſe articulum fidei, quod ſubſtantia panis maneat, vel non maneat ſimul cum Chriſti corpore in Euchariſtia, ac utrumque ſine hæreſis periculo poſſe defendi; ſibi tamen videri probabilius & Scripturis conformius, quòd in hoc Sacramento panis ſubſtantia maneat ſimul cum ipſo Chriſti corpore.

2. Refelluntur hi errores, & Catholicæ fidei veritas de tranſſubſtantiatione panis & vini in Chriſti Domini corpus & ſanguinem. Probatur 1. ex authoritate Eccleſiæ, quæ id expreſsè & apertè declaravit tùm in Concil. Trident. ſuprà relato, tùm etiam anteà in Conc. Later. ſub Innoc. III. cap. *Firmiter*, de Sum. Trin. ubi definitum habetur: *In Sacramento altaris corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini veraciter contineri, tranſſubſtantiatis pane & vino in corpus & ſanguinem*: Et in Conc. Rom. ſub Nicolao II. ubi Berengarius iterùm hæreſim ſuam abjurans, profitenſque fidem Catholicam, ſic loquitur: *Corde credo, & ore confiteor panem & vinum, &c. ſubſtantialiter converti in veram ac propriam & vivificatricem carnem & ſanguinem Chriſti Domini.*

Probatur 2. ex SS. Patribus qui id unanimi conſenſu aſſerunt: ut S. Gregor Niſſen. orat. Catech. cap. 37. *Dei verbo*, inquit, *ſanctificatum panem in Dei verbi corpus credo tranſmutari*: ibidémque ſubdit naturam panis & vini *tranſelementari in corpus & ſanguinem Chriſti*. S. Cyrill. Alexand. Epiſt. ad Caloſyrium dicit panem in altari oblatum, *in veritatem propria carnis à Chriſto converti*. S. Damaſc. lib. 4. de Fide cap. 14. aſſerit in hoc Sacramento panem & vinum *modo mirabili in Chriſti corpus & ſanguinem converti*. S. denique Ambr. lib. de initiandis cap. 9. ipſam panis & vini tranſmutationem in corpus & ſanguinem Chriſti Domini fusè explicat, & variis tum rationibus; tùm exemplis probat, quæ apud illum utiliter legi poſſunt.

3. Objiciunt 1. hæretici Euchariſtiam vocari in Scripturis panem, ut 10. unde inferunt panis ſubſtantiam ſimul cum Chriſti corpore in Euchariſtia remanere, aliàs falsò panis diceretur.

Reſpondetur vocari panem; vel quia exteriorem figuram & alia panis accidentia retinet; ſicut Gen. 18. Angeli vocantur viri, quia exteriùs tales eſſe videbantur, licet realiter tales non eſſent; vel quia ante conſecrationem verè panis fuit; ideóque panis dicitur, quamvis ampliùs non ſit; ſicut in Scripturis res quædam poſt mutationē in ipſis factam eodem plerúmque nomine vocantur, quo anteà vocabantur, ut Exod. 7. virga Moyſis in ſerpentem ſubſtantialiter mutata, adhuc tamen appellatur virga.

Objiciunt 2. verbum (tranſſubſtantiationis) non reperiri in ſcriptura.

Reſpondetur neque etiam in illa reperiri verbum *Conſubſtantialis*, quod Concilium Nicæn. 1. ad Chriſti Domini naturam divinam explicandam uſurpavit; neque ullum tamen Catholicum de veritate per verbum illud ſignificatâ dubitare: ſi igitur Eccleſia in Concilio illo ſanctiſſimè ac ſumma cum ratione id fecit, cur eadem Eccleſia in Concilio Lateran. Florent. & Trident. ad Euchariſtiæ veritatem expreſſiùs ſignificandam & ab erroribus vindicandam, idem præſtare non potuit?

§. III.

Explicantur quædam difficultates circa tranſſubſtantiationem panis & vini in Chriſti Domini corpus & ſanguinem.

1. Prima eſt, quid ſit propriè illa tranſſubſtantiatio, & quomodò intelligi debeat. Omiſſis variis & prolixis ſuper hâc difficultate Theologorum diſputationibus, breviter dicimus tranſſubſtantiationem panis in corpus Chriſti, non eſſe ipſius corporis Chriſti ſubſtantialem productionem aut mutationem, id eſt, Chriſti Domini corpus per illam tranſſubſtantiationem de novo non produci, nec ſubſtantialiter mutari, aut localiter moveri; ſed per vim & efficaciam conſecrationis fieri, ut deſinente totâ panis ſubſtantiâ, corpus Chriſti, quod eſt in Cœlo, ſine ullo motu locali, aut mutatione ſui ſubſtantiali, jam eſſe incipiat ſub ſpeciebus ipſius panis; neque ſolùm ſub illis ſit per ſimplicem præſentiam ſive coëxiſtentiam; ſed etiam per unionem quandam, qualis erat inter ſubſtantiam panis & accidentia ejuſdem panis, ſublatâ tamen inhærentiâ.

Quod ſi cui explicatio iſta minimè ſatisfaciat,

meminerit SS. Patres (ut teſtatur Cathechiſmus Rom. cap. 4. part. 2.) ſæpè admonere fideles, *Ne curioſiùs inquirant , quo pacto ea mutatio fieri poſſit* ; nec enim à nobis percipi poteſt, nec in naturalibus mutationibus , aut in ipsâ rerum creatione hujus rei exemplum aliquod habemus : verùm quod ſolâ fide percipi debet , id quomodò fiat , non eſt curioſiùs inquirendum.

2. Secunda difficultas eſt , quid illâ tranſſubſtantiatione ponatur ſub ſpeciebus panis & vini tam vi verborum conſecrationis , quàm per naturalem concomitantiam. Nihil aptiùs ad hujus difficultatis ſolutionem afferri poteſt , quàm id quod habetur in Concil Trident. ſeſſ. 13. cap. 3. ubi dicitur , *Verum Chriſti corpus verumque ejus ſanguinem ſub panis & vini ſpecie , unà cum ipſi is anima & divinitate exiſtere, ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub ſpecie vini ex vi verborum : ipſum autem corpus ſub ſpecie vini , & ſanguinem ſub ſpecie panis , animamque ſub utrâque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ , quâ partes Chriſti Domini,qui jam ex mortuis reſurrexit non ampliùs moriturus , inter ſe copulantur, divinitatem quoque, propter admirabilem illam eius cum corpore & animâ hypoſtaticam unionem:quapropter veriſſimum eſt tantumdem ſub alterutrâ ſpecie,atque ſub utrâque contineri ; totus enim & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quâvis ejus ſpeciei parte,totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exiſtit.*

Ex quibus Concilij verbis colligitur 1. quòd, ſicut ſub ſpecie panis totum corpus,ſic etiam ſub ſpecie vini totus Chriſti Domini ſanguis vi verborum ponitur , cùm nulla ſit ratio cur una ejus pars præ alterâ ponatur , ſicque totus ille divinus ſanguis, ne unicâ quidem gutulâ exceptâ , vi verborum conſecrationis in ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio (quod maximè perpendi debet) pro unoquoque noſtrûm quotidie effunditur.

Colligitur 2. ea omnia ; quæ Chriſto Domino extra Sacramentum nunc in cælo exiſtenti ſunt intrinſeca, per concomitantiam quoque poni ſub ſpeciebus conſecratis , & ſic corporis ejus glorioſi dotes , qualitates item naturales ac ſupernaturales ejus animæ inexiſtentes , nomes denique divinitatis ejus perfectiones in illo Sacramento contineri : ita ut aliquâ ratione de unoquoque fidelium dignè Sacramentum hoc percipiente dici poſſit , quòd tunc cum illud percepit , in eo ſint omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Per eandem quoque concomitantiam perſona Patris & perſona Spiritûs ſancti , propter identitatem naturæ cum ipſius Filij perſonâ ; ſub illis panis ac vini ſpeciebus ita ſimul adſunt , ut ſi per immenſitatem ſuam ubique non eſſent, ratione tamen illius identitatis in illo Sacramento adeſſent.

3. Tertia pars difficultatis,an Chriſti Domini corpus , quod in Euchariſtiæ Sacramento inextensè & indiviſibiliter exiſtit (ut conſtat ex ſuprà relatis Concil. Trid. verbis) retineat in eodem Sacramento propriam quantitatem. Reſpondetur affirmativè cum S. Doctore q. 76.a.4.ratio eſt , quia omnia quæ naturalem & pluſquam localem connexionem habent cum ſubſtantiâ corporis Chriſti , ponuntur per concomitantiam in hoc Sacramento , ut ex antè dictis patet ; unde ſequitur,ut quantitas quæ corpori glorioſo Chriſti naturaliter connexa eſt,ſub hujus Sacramenti ſpeciebus reperiri debeat. Quæ quidem Doctrina ita certa eſt, ut quamvis ab Eccleſiâ expreſsè definita non ſit tamquam de fide : contrarium tamen ſentire erroneum exiſtimet Alexander Alenſis p.1.q.40.mem.3.a.4.

Dicet aliquis , ſi corpus Chriſti retineret propriam quantitatẽ in Euchariſtiâ, deberet eſſe extenſum & diviſibile,& figuram etiam aliquã habere,cùm figura ſit intrinſecus terminus quantitatis.

Reſpondetur duplicem eſſe quantitatis extenſionem,ſeu corpus quantum duplici eſſe extẽſum; primo in ordine ad ſe , ſecundo in ordine ad locum. Prior extenſio eſt de eſſentiâ ipſius quantitatis:poſterior verò eſt tantùm proprietas virtute Divinâ ab eâ ſeparabilis : unde ſit ut quantitas hâc extenſione locali deſtituta , quantæcumque ſit magnitudinis in ordine ad ſe, poſſit tamen per divinam Omnipotentiam intra ſpatium quantumvis exiguum concludi. Similiter duplex eſt figura , una organica , quæ pendet ab extenſione quantitatis in ordine ad ſe ; altera localis, ſeu (ut ita loquamur) ſitualis, quæ ab extenſione locali ipſius quantitatis pendet : cum igitur corpus Chriſti Domini in Euchariſtiæ Sacramento ſit ſolummodo extenſum in ordine ad ſe,non verò in ordine ad locum,habet tantùm figuram organicã, non verè localem : unde intelligitur quâ ratione fieri poſſit,ut retinens propriam quantitatem & figuram,in quantumuis exiguo ſpatio & ſub quantalibet ſpecierum Sacramentalium particulâ totum contineri poſſit.

4. Quarta difficultas eſt ; quid de ſpeciebus panis & vini in hoc Sacramento remanentibus ſentiendum ſit. Reſpondetur ſpecies illas ſeu accidentia panis & vini, putà figuram , colorem, ſaporem, &c. poſt conſecrationem manere ſine ullo ſubjecto. Ita definitum eſt in Concilio Trident.ſeſſ.13.can.2.& hæc Vvicleſi propoſitio tanquam falſa & hæretica damnata eſt in Concil. Conſtant. ſeſſ.8. (*Accidentia panis non manent ſine ſubjecto in Sacramento , &c.*) Id tamen de omnibus accidentibus conjunctim ſumptis eſt intelligendum : vera ſiquidem eſt S.Thomæ doctrina quæſt.77.art.1.& 2. aſſerentis quantitatem panis & vini ab omni ſubjecto ſeparatam divinâ

virtu

virtute in hoc Sacramento exiſtere; reliqua verò accidentia eſſe in ipsâ quantitate tanquam in ſubjecto. Qui etiam a.5. docet, ſpecies illas panis & vini poſſe ſic ſeparatas agere, quidquid poterant, dùm ipſius panis & vini ſubſtantiæ tanquam proprio ſubjecto inhærebant; cùm ſemper eandem eſſentiam, exiſtentiam & agendi virtutem retineant. Et a.4. ſpecies illas poſſe corrumpi, ut experientia ſatis compertum eſt. Art. item 6. ex ſpeciebus illis fieri poſſe nutritionem ſubſtantialem: ſive nutritio illa ex ſolâ ſpecierum quantitate divina virtute fiat, ſive (quod probabilius eſt) ex materiâ quæ à Deo creatur eo inſtanti quo ſpecies illæ Sacrament. ita alterantur, ut ipſa ſubſtantia panis, ſi adeſſet, ſub illis eſſe naturaliter defineret. Denique q.76. art.6. ad 3. tradit Chriſti Domini corpus & ſanguinem deſinere eſſe ſub illis panis ac vini ſpeciebus, quandò ita mutantur aut alterantur, ut hæc mutatio ſeu alteratio ad deſitionem ſubſtantiæ panis ac vini ſufficeret; remanere verò ſub illis Chriſti corpus ac ſanguinem, quandiù mutatio illa ſeu alteratio tanta non eſt, ut ad deſitionem ſubſtantiæ panis aut vini ſatis eſſet: quod ex ipſius etiam Eccleſiæ praxi ſatis conſtat, quæ tandiù adorat Chriſtum in hoc Sacramento, quandiù in illo ſpecies panis ac vini remanere cognoſcit.

4. Quinta difficultas eſt, an Chriſti corpus ſub ſpeciebus ſacramentalibus exiſtẽs videri poſſit ab oculo corporeo, vel ab intellectu creato cognoſci,

Reſpondet S. Doctor quæſt.76. art.7. nullum corporeum oculum pertingere poſſe ad viſionem corporis Chriſti, prout eſt in hoc Sacramento; cùm in illo ſit per nodum ſubſtantiæ, quæ per ſe non eſt viſibilis: ab intellectu autem creato poſſe clarè cognoſci, dum modò lumine gloriæ illuſtretur, quo deficiente nonniſi obſcurè, ac per fidem percipi poſſe Chriſti exiſtentiam ſacramentalem: unde (ut ait idem S. Doctor) nequidem ipſi dæmones Chriſtum in hoc Sacramento exiſtentem cognoſcere poſſunt, niſi per fidem, cui non aſſentiuntur voluntariè; ſed ad eam evidentia ſignorum convincuntur, prout dicitur S. Jacob.2. quòd *dæmones credunt, & contremiſcunt.*

6. Sexta denique difficultas eſt, quid de miraculoſis apparitionibus ſentiendum ſit, quæ aliquandò in hoc Sacramento contigerunt, & adhuc contingere Deo ita volente poſſunt; ut quando puer, vel caro in manibus Sacerdotis aut ſuper altari, vel ſanguis in calice cernitur. Reſpondet S. Doctor art. 8. Chriſtum tunc ſemper manere in hoc Sacramento; nec carnem illam aut ſanguinem miraculoſè apparentem eſſe carnem vel ſanguinem ipſius Chriſti, ſed eſſe aliquid miraculoſè productum, quo tùm caro & ſanguis ipſius Chriſti, tùm etiam ſacramentales ſpecies teguntur. Monet autem rectè idem S. Doctor in 4. diſt. 10. q. 4. art. 1. q.3. non licere hujuſmodi carnem aut ſanguinem miraculoſè ſic apparentem ore ſumere: quia hæc ſigna miraculoſa non habent modũ convenientem, quo poſſint pro ratione hujus Sacramenti comedi ac bibi: quare in illo caſu deberet Sacerdos (ut docet Valentia diſp.6. quæſt. 4. de Euch. part.1. alium panẽ & vinum conſecrare & ſumere, ut ſacrificiũ eâ ratione perficeretur.

SECTIO VI.

Quinam ſint effectus Sacramenti Euchariſtiæ.

1. Varij ſunt iique ſaluberrimi hujus divini Sacramenti effectus, de quo verè dici poteſt, quod olim de manna dictum eſt, omnem in illo reperiri ſaporis ſuavitatem: præcipuos hîc & obſervatione maximè dignos adnotabimus.

Atque in primis certum eſt hoc Sacramentum ritè diſpoſitis gratiæ ſanctificantis augmentum conferre, ut in Decr. Eug. expreſsè definitum habetur, & ſatis conſtat ex iis quæ cap.1. de Sacram. in genere dicta ſunt. Quod quidem gratiæ augmentum cæteris paribus longè uberiùs & pleniùs in iſto Sacramento, quàm in aliis percipitur, cùm in eo fons ipſe gratiarum, & omnium chariſmatum, ac donorum cœleſtium contineatur, ut dicit Catechiſmus Romanus. Docet autem S. Thom. quæſt.80. art.8. ad 6. effectum illum in ipsâ Sacramenti ſumptione percipi, ideóque præcipuam tunc & maximam in ſuſcipiente requiri devotionem.

Quærunt Theologi an Sacramentum hoc conferat etiam aliquando primam gratiam à peccatis juſtificantem. Reſpondetur certum eſſe (ſicut docet S. Th. q. 79. a. 3. Sacramentum hoc nullomodò profuturum, ſed potiùs maximè obfuturum ei, qui cum affectu vel conſcientia peccati mortalis illud ſuſciperet: quod verò ſpectat ad illum qui in peccato mort. exiſtens, illius tamen nec affectum nec conſcientiam haberet, ſi bonâ fide ad hoc Sacramentum accedat, quidam Theologi, ut Richardus, Scotus, & alij quos citat & ſequitur Suarez diſp. 63. ſect. 1. exiſtimant in illo caſu Sacramentum Euchariſtiæ ex opere operato juſtificare ac primam gratiam conferre: Meliùs tamen S. Bonaventura, Gabriel Major, & alij, qubus ſubſcribit Vaſques diſp. 205. cap.4. negant: cùm hoc Sacramentum per ſe ad remiſſionem peccati mortalis non ſit inſtitutum: *Conſtat enim* (ut loquitur Catechiſmus Rom. ſup. cap. 4.) *quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt; ita etiam animæ, quæ ſpiritu non vivit, ſacra myſteria non prodeſſe: ac propterea panis & vini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, ſed in vita conſervandæ causâ, inſtituta eſſe.* Docet tamen S. Thom. ſup. illum, qui bonâ fide ignorans ſe in peccato mortali eſſe devotè ac reverenter

hoc Sacramentum perciperet, ex Dei bonitate per illud gratiam aliquam actualem conſecuturum, quâ excitabitur ad actum charitatis ſeu perfectæ contritionis eliciendum, & ſic ab ipſo peccato mortali illum liberari poſſe.

2. Secundus hujus Sacramenti effectus complectitur quædam ſpecialia gratiæ actualis auxilia opportuno tempore vi hujus Sacramenti dignè ſuſcepti conferenda, per quæ charitas conſervatur, roboratur, perficitur, idque ſpiritualiter animæ confertur, quod panis & vinum corpori conferre ſolent, ut expreſsè declaratur in Decr. Eug. ubi dicitur, *Omnem effectum, quem cibus & potus materialis quoad vitam operantur corporalem, ſuſtentando, augendo, reparando & delectando; Sacramentum hoc quoad vitam operari ſpiritualem*; In quo (ut explicat S. Chryſoſt. hom. 6. ad pop. Antioch. Chriſtus Dominus maximam erga nos charitatem evidentiſſimè teſtatur: cùm enim ſæpenumerò parentes liberos ſuos aliis nutriendos tradant, ipſe nos alere propriâ ſuâ ſubſtantiâ voluit, carnemque ſuam à nobis tangi, manducari, illique dentes noſtros infigi permiſit.

Tertius effectus conſiſtit in eo; quod Chriſtus Dominus ſe in hoc Sacramento ſumendum nobis exhibet, non modò tanquam cibum, quo nutriamur, ſed etiam tanquam ſalutare medicamentum, quo naturæ noſtræ infirmitates, id eſt pravæ inclinationes; immoderati affectus, &c. curentur. Id paſſim docuerunt SS. Patres, S. Gregor. Nyſſenus Orat. Catech. cap. 37. dicit Euchariſtiam eſſe *Salutare medicamentum, veneni damnum quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellens affectionem*. S. Cyrillus lib. 4. in S. Joan. cap. 17. *Sedat, cum in nobis manet Chriſtus, ſævientem membrorum noſtrorum legem pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, colliſos redintegrat, &c.* S. Ambroſius lib. 5. de Sacram. cap. 4. *Iſte panis quotidianus ſumitur in remediū quotidianæ infirmitatis*. S. denique Bernardus in Serm. de Cœnâ Domini, poſtquam dixit Sacramentum Dominici corporis & ſanguinis efferatis motibus & pruritibus concupiſcentiæ mederi, ſubjungit: *Si quis veſtrûm non tam ſæpe modò, nec tam acerbos ſentit iracūdiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujuſmodi, gratias agat corpori & ſāguini Domini: quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd peſſimum ulcus accedat ad ſanitatem.*

3. Quartus effectus eſt remiſſio peccatorum venialium, ut docet S. Doctor. art. 4. & ante illum docuerat S. Ambroſius lib. 4. de Sacram. cap. 6. & lib. 5. cap. 4. & habetur cap. *Litterarum* de Conſecr. diſt. 2. cap. 110. ibid. Remittuntur autem peccata venialia in hoc Sacramento, ſive per infuſionem gratiæ ſanctificantis præſuppoſitâ de illis attritione, ſive per charitatis & perfectæ contritionis fervorem, quem hoc Sacramentum excitat, ut ex mente ſanct. Doctoris explicat Iſambertus ad q. 79. q. 1. a 6.

Quintus effectus eſt præſervatio à peccatis mortalibus, ut docet S. Th. art. 6. & S. Bernardus Serm. de Cœnâ Domini, ubi dicit, *Duo in nobis hoc Sacramentum operari, ut & ſenſum minuat in minimis; & in gravioribus tollat omnino conſenſum*. Hunc autem effectum præſtat tribus præſertim modis, ut docet Iſambertus ſuprà: primo ſuggerendo vires, & robur addendo, per augmentum ſcilicet habituum ſupernaturalium, quod efficit: ſecundo amovendo peccandi occaſiones, juxta illud Pſalm. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus eos qui tribulant me*: Tertio denique protegendo nos à dæmonum impugnationibus, ipſóſque dæmones arcendo; Unde S. Ignatius Epiſt. ad Epheſ. Dicit per hujus Sacramenti frequentē & dignā ſuſceptionem: *Expelli poteſtates Satanæ, &c* panéque illum eſſe *antidotum non moriendi*: & S. Chryſoſt. Homil. 61. ad pop. Antioch. *Tanquam leones*, inquit, *ignem ſpirantes ab illa menſâ recedamus, facti diabolo terribiles*.

Sextus effectus, eſt animæ gloria ſeu vita æterna. Ita S. Thom. ar. 2. & conſtat ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Confert autem hunc effectum Euchariſtia, non tantùm quia tribuit gratiam ſanctificantem, in quâ fundatur jus & dignitas ad ipſius vitæ æternæ conſecutionem; quod & reliqua Sacramenta præſtant: ſed etiam quia ſpeciali modo confert dignè ſuſcipientibus finalem perſeverantiam, in quantùm per ſpecialia gratiæ auxilia charitatem roborat ac perficit, & à peccatis mortalibus præſervat, ut ſuprà dictum eſt.

4. Septimus effectus, eſt corporis reſurrectio & glorificatio, quæ ſpeciali modo tribuitur participationi hujus Sacramenti, quod Chriſtus declaravit his verbis S. Joan. 6. *Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die*: quod fusè explicat & probat S. Cyrillus Alexand. lib. 4. in S. Joan. cap. 14. ubi obſervat quòd Chriſtus Dominus, *in exſuſcitandis mortuis non ſolùm verbo & imperio, ut Deus utebatur, verum etiam carnem ſuam quaſi cooperatricem nonnunquam adhibebat; ut reipsâ oſtenderet carnem quoque ſuam, quoniam ſibi conjuncta eſt, vivificam eſſe: nam quandò principis filiolam ſuſcitavit, manum ejus apprehendit, &c.* Unde concludit quòd *reformabit omninò ad immortalitatē participes ſui*.

Octavus denique, eſt ſingularis quædam & inexplicabilis unio Chriſti Domini cum eo qui Sacramentum iſtud dignè ſuſcepit: juxta quòd ipſe Dominus Chriſtus dixit S. Joan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo*: & de hac mirabili unione ſæpè cum pietatis ſenſu loquuntur SS. Pa-

tres, ac præ cæteris ſanctus Chryſoſtomus hom. 61. ad pop. Antioch. ubi poſtquam dixit nos per hujus Sacramenti participationem unum corpus cum Chriſto fieri, ſubjungit; *ut itaque non tantùm per charitatem hoc ſiamus, verùm & ipsâ re in illam miſceamur carnem, hoc per eſcam efficitur, quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſiderium, quod erga nos habet: propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperavit, ut unum quid efficiamur tanquam corpus capiti coagmentatum: ardenter enim amantium hoc eſt.* Et S. Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in ſanctum Joan. cap. 13. ſupra relata Chriſti Domini verba explicans: *Sicut*, inquit, *ſi quis ceram igne liquefactam alteri ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, ut unum quid ex utriſque factum videatur: ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo.*

Hos omnes effectus, paucis, ſed efficacibus verbis declaravit Concilium Trident. ſeſſ. 13. cap. 2. ubi dixit Chriſtum Dominum hoc Sacramentum à fidelibus ſumi voluiſſe, *tanquam ſpiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vitâ illius qui dixit: qui manducat me, & ipſe vivet propter me: & tanquam antidotū quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præſervemur: pignus præterea id eſſe voluit futuræ noſtræ gloriæ & perpetuæ fœlicitatis, adeoque Symbolum unius illius corporis cujus ipſe caput exiſtit, cuique nos tanquam membra arctiſſimâ fidei, ſpei, & charitatis connexione aſtrictos eſſe voluit.*

5. Monet autem ſapienter Iſambertus ad q. 79. diſp. 1. art. 1. ad hos effectus per totam vitam obtinendos, Sacramēti illius participationem ſæpè repetendam eſſe, adeò ut exiſtimet vix fieri poſſe, ut quis propriâ ſponte ac deliberatè ab hoc Sacramento per longum tempus abſtineat, quin in novum aliquod mortale peccatum dilabatur.

Porrò circa hanc frequentem Euchariſtiæ perceptionem, obſervanda eſt Doctrina ſancti Thomæ & in 4. diſt. 12. q. 4. art. 3. ubi dicit: *In perceptione hujus Sacramenti duo requiri: deſiderium conjunctionis ad Chriſtum, & reverentiam Sacramenti: quorum primum inclinat ad ſumendum, ſecundum ad abſtinendum: ſed quia amor timori præponderat, cæteris paribus laudabilius eſt ſumere, quàm abſtinere: dùm tamen ex frequenti ſumptione amor intendatur, & reverentia non minuatur.*

6. Addimus prætereà ex libello verè aureo Introductionis ad vitam devotam, Beati Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis part. 2. cap. 22. ſuper hoc frequenti communionis uſu judicium communi Eccleſiæ conſenſu & praxi approbatum: *Duo*, inquit, *genera hominum frequenti hujus Sacramenti participatione indigent: perfecti quidem, cum enim ſint optimè diſpoſiti, vituperio ipſis verteretur, ſi ad perfectionis fontem non accederent: imperfecti autem; ut ad perfectionem poſſint aliquandò pertingere: fortes, ne debilitentur; debiles, ut roborentur: infirmi, ut ſanitatem recuperent; ſani, ne in morbum incidant.* Subjungit poſteà, *eos qui multis ſæcularibus negotiis ſunt implicîti, ſacram Euchariſtiam frequenter percipere debere, eo quod ejus virtute ac præſidio indigeant: ſicut illi qui plurimis laboribus exterioribus attenuantur, vires ſolidis cibis crebrò reficere opus habent: denique ſanctiſſimum hoc Sacramentum ſæpè percipiendum eſſe; ut quomodò dignè percipi debeat, experientia ipſa diſcatur: minùs ſiquidem rectè illud fit quod rarò fit.*

Hæc autem & ſimilia, quæ de frequenti communionis uſu apud SS. & Patres alios probatos authores dicta reperiuntur, ſemper intelligi debent cum hac conditione, ut ſcilicet quoties hoc Sacramentum ſumitur, dignè & cum debitis diſpoſitionibus ſumatur, de quibus diſpoſitionibus nunc agendum nobis eſt.

SECTIO VII.

De diſpoſitionibus ad hujus Sacramenti dignam perceptionem neceſſariis.

DE diſpoſitionibus ad dignam Euchariſtiæ perceptionem ex præcepto aliquo ſeu divino, ſeu Eccleſiaſtico neceſſariis agendum nobis eſt, & inquirendum, quænam diſpoſitiones ad Sacramentum hoc ſumendum ita prærequirantur, ut ſi vel unica ex iis deſit, in illius perceptione, peccati alicujus reatus incurratur.

§. I.

Quænam diſpoſitiones requirantur ex parte animæ.

1. PRima diſpoſitio ad dignam Euchariſtiæ ſumptionem neceſſaria, eſt ſana & recta de illius veritate fides; *impoſſibile enim eſt* (ut ait Apoſt. Hebr. 10.) *ſine fide placere Deo: accedentem quippe ad Deum credere oportet*: & ideò, ut rectè obſervavit S. Doctor, qu. 77. art. 3. & ante illum Yvo Carnotenſis Epiſt. 264. ex peculiari Eccleſiæ inſtituto, formæ hujus Sacramenti conſecratoriæ, interpoſita ſunt verba illa: *Myſterium fidei*; ut accedentes ad illud monerentur, fidem præſertim ipſis eſſe neceſſariam. Quod & confirmari poteſt ex antiquâ Eccleſiæ praxi, in illius adminiſtratione olim ſervari ſolitâ, teſte S. Ambroſ. lib. 4. de Sacram. cap. 4. ubi refert moris ſuo tempore fuiſſe, ut Sacerdos ſacram Euchariſtiam ſumendam porrigens clarâ voce diceret: *Corpus Chriſti*, cui ſuſcipiens reſpondebat, *Amen*; hâc voce, ſuæ erga hujus Sacramenti veritatem fidei veluti profeſſionem emittens.

Secunda diſpoſitio eſt ab omni peccati mortalis maculâ mundities, & gratiæ ſanctificantis in ſuſcipiente ſtatus: cùm enim, ut docet ſanctus Thomas quæſt. 79. art. 2. hoc Sacramentum ſe habeat inſtar ſpiritualis cujuſdam alimenti; vitam neceſſariò ſupponere debet in ſuſcipiente

& q.80.art.5.dicit eos qui cum conſciētiâ peccati mortalis corpus Chriſti Domini ſumunt, graviſſimum haud dubiè peccatum committere; quod quidem peccatum indignè communicantium ſanctus Auguſt. tract.62.in S.Joan. cum peccato Judæ proditoris comparat, S.verò Chryſoſtomus hom.6.ad pop. Antioch. cum peccato eorum qui ipſum Chriſtum Dominum occiderunt. Certè Apoſtolus 1.Cor.11.apertè declarat indignè manducantem & bibentē *Reum eſſe corporis & ſanguinis Chriſti*: quare, ut monet Conc. Trid.ſeſſ.13. cap.7.*communicare volenti revocandum eſt in memoriam Apoſtoli præceptum: probet ſeipſum homo: Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat eam probationem neceſſariam eſſe, ut nullus ſibi conſcius peccati mortalis,quantumvis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſâ confeſſione ſacramentali ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat:quod à Chriſtianis omnibus etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hac ſancta Synodus perpetuò ſervandum eſſe decrevit, modò non deſit illis copia Confeſſoris: quod ſi neceſſitate urgente, Sacerdos abſque prævia confeſſione celebraverit, quamprimùm confiteatur.*

2. Ex quâ Concilij doctrinâ obiter colligitur, quàm periculoſa ſit quorundam Theologorum ſententia, qui aſſerunt olim iis, quibus ob peccata mortalia impoſita fuerat pœnitentia publica, conceſſam nihilominùs ab Eccleſiâ interdùm fuiſſe Euchariſtiæ participationem, quamvis ſacramentalem peccatorum abſolutionem nondum recepiſſent: eandem etiam Euchariſtiam ab Eccleſia non fuiſſe denegatam ob peccata quædam mortalia non ita gravia, licet nulla ſacramentali pœnitentiâ expiata forent.

Hæc enim maniſeſtè pugnant cum iis quæ à Tridentino Concilio, ex praxi & conſuetudine totius Eccleſiæ, ad dignam Euchariſtiæ perceptionem facienda eſſe præſcribuntur, imò quæ ex ipſiuſmet Apoſtoli verbis in vero & proprio ſenſu ab ipsâ Eccleſiâ explicatis, tanquam abſolutè neceſſaria declarantur.

Diximus ad dignam ſacræ Euchariſtiæ perceptionem requiri munditiem à quovis peccato mortali, non verò à peccato veniali: cum per illud ſanctificantis gratiæ ſtatus non deſtruatur,ut ex fide certum eſt;quamquam ſi quis ita erga venialia aliqua peccata pravè affectus eſſet, ut iis expreſsâ & deliberatâ voluntate inhærere vellet, maxima eſſet ratio dubitandi,ut nihil hic temerè definiamus,an is ad ſumendam Euchariſtiam ſufficienter eſſet diſpoſitus; cùm enim Euchariſtia ſit ex divina inſtitutione *Antidotum, quo liberamur à culpis quotidianis*: ut ex Concil.Trid.ſuprà relatum eſt, qui fieri poſſet ut is dignè illam reciperet,qui peccata illa quotidiana ſeu venialia deliberatè in animo fovere vellet.

3. Tertia diſpoſitio eſt, ut nulla Eccleſiæ prohibitio hujus Sacramenti perceptionem impediat: quantumvis enim quis juſtus & ſanctus exiſtat,ſi tamen Eccleſia Sacramenti hujus ſumptioni conditionem aliquam apponat, quâ deficiente illud ſumi prohibeat, parendum neceſſariò; nec contempto aut neglecto illius præcepto dignè poteſt quis ad ſacram illam menſam accedere. Exemplum hoc affert S.Doctor quæſt.80.art.8.ſi quis à media nocte aliquid cibi vel potus ſumpſerit, cùm ſecundùm Eccleſiæ leges non niſi à jejunis Sacramentum hoc extra morbum periculoſum ſumi debeat.Item ſi quis excommunicationis alicujus ſententia fuerit Superioris authoritate percullſus; quantumvis aliàs coram Deo innocens, & ab omni crimine immunis exiſtat, nihilominùs ab Euchariſtiæ perceptione abſtinere tenetur, donec vel innocentiam ſuam ſuperiori probaverit, vel abſolutionem ab excommunicatione acceperit: ut enim rectè monet S. Gregor. hom. 26. in Evang. *Paſtoris ſententia juſta vel injuſta ſemper gregi timenda eſt*, &c. *& is qui ſub manu Paſtoris eſt, timeat ligari, vel injuſtè: nec Paſtoris ſui judicium temere reprehendat; ne ſi injuſte ligatus eſt, ex ipſâ tumida reprehenſionis ſuperbiâ, culpa, quæ non erat fiat.*

4. Quarta denique diſpoſitio ad dignam Euchariſtiæ perceptionem neceſſaria, illis qui ſunt rationis compotes, eſt pius aliquis reverentiæ ac devotionis affectus.Quod ſatis expreſsè declarat Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 7. ubi dicit cuique fidelium cavendum eſſe, *Ne abſque magnâ reverentiâ & ſanctitate ad hoc Sacramentum percipiendum accedat*:& cap. 8.explicans quâ ratione ſpiritualiter ſumatur,dicit id fieri,*Fide vivâ quæ per dilectionem operatur*; id eſt per actus aliquos fidei & charitatis, quibus Chriſto Domino quilibet fidelis ſpiritualiter unitur: atqui fruſtrà quis Chriſtum ſacramentaliter tantùm in Euchariſtia ſumeret, niſi eidem ſpiritualiter conjungeretur;quod tamen ſine aliquibus piis & religioſis affectibus fieri non poſſe, ex relatis Concilij verbis apertè conſtat.

Et certè quis non meritò reprehenſibilem judicaret & peccati damnaret illum,qui licet à peccato mortali per abſolutionem ſacramentalem factus immunis, ſine ullo tamen reverentiæ aut pietatis ſenſu, animóque deliberatè vanis cogitationibus diſtracto,ad tremendam hanc menſam accederet? Piorum equidem omnium ſenſus eſt, ut ſi in Sacramenti hujus perceptione minùs afferant devotionis ac reverentiæ quàm par eſſe arbitrentur, de illo defectu tanquam de peccato ſeſe in confeſſione ſacramentali accuſent, unde patet eos tanquam indubitatum tenere; divinum hoc Sacramentum nonniſi cum ſingulari religionis ac pietatis affectu eſſe ſuſcipiendum.

§. II.

Quænam diſpoſitiones requirantur ex parte corporis.

1. DUæ præſertim ad hoc Sacramentum ſuſcipiendum diſpoſitiones ex parte corporis requiruntur. Prima eſt, ut qui Euchariſtiam cupit percipere, ſit jejunus; id eſt ut nihil cibi vel potus à media nocte ſumpſerit. Ita Sanctus Doctor quæſt. 80. art. 8. idque in variis Conciliis decretum eſt, ut in Carthagin. 3. cap. 29. & Tolet. 7. can. 2. *ut in honorem tanti Sacramenti*, quod dixit S. Aug. Epiſt. 118. *prius in os Chriſtiani corpus Dominicum intraret quàm reliqui cibi:* ex quibus verbis intelligitur quale debeat eſſe illud jejunium, perfectum ſcilicet ac naturale; ita ut omnem prorſùs cibi, potûs, medicinæ, aut cujuſvis alterius rei in quantumlibet parvâ quantitate ſumptionem excludat, ut etiam docet S. Thomas cit. art. 8. ad 4. & cum ille communiter omnes.

Cæterùm ſi quis ſanguinem, aliúmve humorem ex capite defluentem, aut os eluendo, aquæ guttulas cum ſaliva mixtas, aut cibi reliquias dentibus adhærentes caſualiter tranſglutiat: non cenſetur violare jejunium, nec ob id à communione abſtinere tenetur, ut explicat idẽ S. Doctor loco citato.

2. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus, ſecundùm communem Doctorum ſentẽtiam & Eccleſiæ praxim, etiam à non jejunis Euchariſtia ſumi poteſt. Primus eſt, quando in periculo mortis per modum viatici ſumenda eſt, ut docet idem S. Thomas ſuprà. Secundus quando, niſi ſtatim ſumatur Euchariſtia; vel incendio abſumenda eſt, vel infidelium aut impiorum manibus profananda: tunc enim à Sacerdote vel à quovis alio etiam non jejuno cum reverentia ſumi debet. Tertius, quando Sacrificij perficiendi neceſſitas incumbit, ut ſi Sacerdos celebrans, poſt conſecrationem, ſed antè Sacramenti ſumptionem moriatur; tunc enim debet alius etiam non jejunus, Sacrificium inchoatum perficere. Item ſi quis poſt conſecrationem & corporis Chriſti ſumptionem animadvertat aquam pro vino fuiſſe in calice appoſitam: tunc enim licet illam hauſerit, debet tamen (prout in rubricis Miſſalis annotatur) panem & vinum de novo offerre & conſecrare, incipiendo ab illis verbis; *qui pridie quàm pateretur, &c.* ac poſteà ſumere. Monet tamen rectè Laymannus c. 7. de Sacrificio Miſſæ, nullum ibi præceptum imponi, adeóque Sacerdotem, præſertim ſi publicè celebret, ſequi poſſe ſententiam Scoti, Gabrielis, Adriani, Navarri, & aliorum, quos ibidem citat, quibus etiam ſubſcribit Toletus lib. 2. c. 9. qui omnes docent in eo caſu ſatius eſſe ad evitandũ ſcandalum, ut ſolũmodò ſacerdos aliud in calice vinum cum pauxillo aquæ infundat, & tacitè offerat, atque conſecret, incipiendo ab illis verbis: *Simili modo poſtquam, &c.* Quartus denique caſus eſt, quando poſt ſumptam ablutionem animadvertit ſacerdos ſupereſſe aliquas hoſtiarum à ſe conſecratarum particulas; illas enim tunc licitè abſumere poterit, ut docent Scotus, Navarrus, Suares, & alij apud eundem Laymannum ſuprà: ubi etiam monet id intelligendum eſſe, non tantùm de particulis minutis in patena vel corporali hærentibus, ſed etiam de grandioribus, ſi facilè aſſervari non poſſint; dummodò tamen ſacerdos nondum ab Altari receſſerit, aut veſtes ſacras exuerit.

3. Secunda diſpoſitio ex parte corporis, eſt munditics, ſeu ab omni immunditia corporali puritas: ad reverentiam quippe huic divino Sacramento debitam pertinet, ut ſi quis immunditiei alicui ſeu pollutioni cauſam culpabilem dederit, quamvis peccatum in Pœnitentiæ Sacramento expiaverit, à perceptione tamen Euchariſtiæ abſtineat illo die, ut fusè declarat S. Thomas art. 7. ubi S. Gregorium tanquam illius doctrinæ aſſertorem citat in Epiſt. ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, reſponſione 10. & 11. additque quod, quamvis nulla culpabilis cauſa intercederet, ex quadam congruitate tamen & decentia conſultiùs videretur illo die abſtinere; quod tamen liberum cuique eſt, imò ſi neceſſitas aliqua urgeat, aut diaboli fraus timeatur: tunc S. Doctor communionem cenſet non ideò eſſe relinquendam.

Quod autem de hâc peccati ſpecie, & de pleriſque aliis gravioribus dicendum videtur; quis enim aſſerere audeat hominem, qui immane aliquod flagitium, puta homicidium aut adulterium recenter perpetraverit, eodem die mente adhuc commotâ, turbatâ conſcientiâ, quamvis peccatum cum ingenti cordis dolore confeſſus ſit, illiúſque remiſſionem fuerit conſecutus, poſſe tamen cum debita reverentiâ huic Sacramento participare; imò quis non judicet ejuſmodi hominem ſaltem illo die à ſacrâ Communione abſtinere debere, eique Confeſſarium hoc præcipere poſſe? Excipitur tamen caſus neceſſitatis, aut alterius cauſæ rationabilis, quæ Confeſſarij judicio diſcutienda relinquitur.

Cùm igitur de ſupradictarum diſpoſitionum ad dignam Euchariſtiæ perceptionem neceſſitate omnes conveniant, de duabus aliis aliqua eſt hodie inter Theologos difficultas, quæ duobus Paragraphis ſequentibus explanabitur.

§. III.

An ſit ex præcepto aliquo neceſſarium, ut quis pœnitentiam ſeu ſatisfactionem ſibi à Sacerdote injunctam ante ſumptionem Euchariſtiæ impleat.

1. QUæſtio propoſita intelligenda eſt de ſatisfactione ſeu pœnitentia ſecreta, id eſt ſecretò in confeſſione ſacramentali impoſitâ, & ſecretò à pœnitente implendâ, non verò de publicâ & canonicâ, pœnitentiâ, quæ ob peccata-

quædam graviora & publica olim imponebatur; eſt enim in confeſſo apud omnes ſecundùm antiquam Eccleſiæ praxim, publicos pœnitentes fuiſſe à ſacrâ communione excluſos, ipſámque à corpore Chriſti ſeparationem publicæ illius pœnitētiæ partem fuiſſe;nec proinde niſi peractâ illâ pœnitentiâ ad ſacram Menſam licitè accedere potuiſſe; quanquam verum ſit etiam aliquandò ante perfectam publicam illam pœnitentiam, ipſos pœnitentes priùs ſecretò & ſacramentaliter à peccatorum reatu abſolutos, ad ſacram Synaxim in quibuſdam caſibus admiſſos fuiſſe, ut fusè & eruditè explicat & probat Joannes Bagotius è Societate Jesu in diſſertationibus Theologicis de Pœnitentiâ diſſert.2.c.8.ſect.2.& ſeq.

2. Quærimus igitur hìc an Pœnitens,ſacramentaliter confeſſus & abſolutus impoſitam ſibi à Confeſſario ſatisfactionem priùs implere teneatur,quàm Euchariſtiam percipiat. Et reſpondendum ex nullo præcepto neque divino,neque Eccleſiaſtico ad id teneri. Quod ut faciliùs probari poſſit,præſupponimus ex doctrinâ Cōcilij Tridentini & communi Eccleſiæ praxi,abſolutionem ſacramentalem poſſe validè ac fructuosè conferri pœnitenti etiam peccata mortalia confitenti, antequam impleverit impoſitam ſibi à Sacerdote ſatisfactionem; imò, cùm ipſa ſatisfactio, ſive conſideretur quatenùs exolvitur pro pœnis, quæ ut plurimum peccato quoad culpam remiſſo luendæ ſuperſunt, ſive ſub quâvis aliâ ratione, non poſſit eſſe Deo grata & accepta, niſi ab eo impleatur qui juſtus ſit & Deo gratus: hinc ſequitur ſatisfactionem illam longe meliùs ac perfectiùs effectum ſuum ſortiri, ſi priùs pœnitens per abſolutionem ſacramentalem Deo reconcilietur.

Hoc igitur præſuppoſito, dicimus nullum extare præceptum divinum aut Eccleſiaſticum,quo homo per ſacramentalem abſolutionem juſtificatus ad implendam ſatisfactionem ſibi à Sacerdote impoſitam obligetur, antequam ad ſacram Communionem accedat: neque enim divinæ aut Eccleſiaſticæ leges quidquam aliud requirunt in eo qui communicaturus eſt,niſi ut ſit in gratiæ ſanctificantis ſtatu, eáſque habeat diſpoſitiones, quas paragrapho præcedenti explicavimus; poteſt autem illas habere, quamvis ſatisfactionem nondum impleverit. Certè Concil. Trident.ſeſſ. 13.cap. 7. ex profeſſo declarans, quænam præparatio ad hoc Sacramentum dignè ſuſcipiendum requiratur,nihil de illâ ſatisfactionis adimpletione dicit, ſed tantummodò proponit probationem illam quæ ab Apoſtolo præſcribitur, ratione cujus is, qui peccati alicujus mortalis ſibi conſcius eſt, ad ſacram Communionem nonniſi præmiſsâ Confeſſione ſacramentali perceptáque abſolutione, accedere debet.

3. Cui Concilij doctrinæ ſuffragatur S. Gregorius Exp. in lib.reg.2.cap.11. *Quid eſt*, inquit, *hoc loco probare,niſi evacuata peccatorum nequitia ſe probatum ad dominicā mēſam & purū exhibere.*

Quod confirmari poteſt ex eo quod S. Thomas art.2.dicit, quòd quilibet in gratiâ ſanctificante exiſtens, eſt membrum vivum corporis Chriſti, proindéque filius Dei adoptivus ac hæres; atqui membrum vivum debet ſuſtentari de alimento ipſius corporis, & is, qui divinâ illâ eſcâ in cæleſtis gloriæ fruitione revelatâ facie paſci ac repleri dignus eſt, eandem ſub velo Sacramenti dignè recipere poteſt.

Dices ſaltem poſſe Sacerdotem pro arbitrio pœnitentem obligare, ut adimpleat ſatisfactionem à ſe impoſitam, priuſquam corporis Chriſti particeps fiat.

Reſpondetur poſſe quidem,ſed non pro arbitrio; neque enim cæleſtis illius theſauri dominus eſt, ſed tantùm diſpenſator, proindéque ſicut Margaritam illam divinam projicere non debet ante porcos, ſic nec juſtis & filiis panem vitæ ſine maximâ & graviſſimâ causâ denegare:imò SS.Patres nimium illum rigorem quorumdam ſacerdotum prorsùs improbant. Unde Sanctus Leo Papa Epiſt.80.in fin. *Nulli Chriſtianorum*,inquit, *facile communio denegatur, nec ad indignantis arbitrium Sacerdotis hoc fiat*: & paucis interjectis, conqueritur levibus de cauſis *quoſdam à gratiâ communionis excluſos, & animam,pro quâ Chriſti ſanguis effuſus eſt, irrogatione tam ſævi ſupplicij ſauciatam, & inermem quodammodo, exutamque omni munimine diabolicis incurſibus, ut facile capiatur, objectam.*

§. IV.

An ad dignam Euchariſtiæ perceptionem requiratur excellens aliquis puritatis ac ſanctitatis gradus.

1. Senſus quæſtionis eſt, an ad dignam corporis Chriſti participationem minimè ſufficiat, ut quis per confeſſionem & abſolutionem ſacramentalem à peccatis mortalibus mundatus ſit; ſed requiratur inſuper, ut per diuturna pœnitentiæ bonorúmque operum exercitia gradum aliquem excellentiorem puritatis ac ſanctitatis acquiſierit; ita ut,ſi quis recens à peccatis mortalibus per Sacramentum Pœnitentiæ purgatus, in ſe nihilominus adhuc experiatur vitioſos aliquos motus, pravas inclinationes, infirmam & languidam voluntatem, & alias ejuſmodi peccatorum reliquias, is ſufficienter diſpoſitus ad Euchariſtiam dignè percipiendam non cenſeatur, niſi priùs in perſanandis illis animi ægritudinibus,& ejuſmodi peccatorum veluti radicibus penitùs extirpandis, ac virtutum oppoſitarum acquirendis habitibus ſedulò ac diu laboraverit.Pro cujus reſolutione.

2. Dicendum quòd, quamvis nulla creaturæ

puritas aut ſanctitas, quantacumque ſit, infinitæ hujus divini Sacramenti excellentiæ ac dignitati pro merito reſpondere valeat; ea tamen fuit divinæ in nos clementiæ benignitas, ut nullum certum puritatis aut ſanctitatis gradum ad dignam illius participationem præſcripſerit; ſed id uniuſcujuſque liberæ voluntati permiſerit; ita ut, dummodò quis verè à peccato mortali emundatus & per gratiam ſanctificatus exiſtat, quaſcunque animæ ægritudines aut pravos affectus in ſe perſentiat, modò iis non conſentiat licitè ac fructuosè ad ſacram Euchariſtiam poſſit accedere.

Id ſatis apertè colligitur ex his Chriſti Domini verbis ſanct. Matth. 11. & 9. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: & non eſt opus valentibus Medicus, ſed malè habentibus:* Item ex eo quòd univerſa Eccleſia in publicis Collectis profitetur ac poſtulat, *ut hoc divinum Sacramentum ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, &c.*

Idipſum etiam aſſerunt SS. Patres, cùm docent unum ex hujus Sacramenti effectibus eſſe, animæ ægritudines ſanare, pravorum affectuum motus ſedare, peccati fomitem comprimere, & alia ſimilia in nobis operari, ut ex eorum teſtimoniis ſuprà relatis ſect. 6. conſtat, quibus tria adhuc ſubjungimus.

3. Primum eſt ſancti Thomæ in opuſc. 58. c. 1. de Sacramento Altaris, ubi docet corpus Chriſti in Euchariſtiâ inſtar medicinæ nobis exhiberi; illudque comparat maſſæ ficuum, quâ Iſaias Ezechiæ Regis ulcus ſanavit, dicitque hujus Sacramenti perceptione ulcus concupiſcentiæ ſanari.

Secundum eſt S. Bonaventuræ in compendio Theologicæ veritatis lib. 5. c. 16. ubi dicit corpus Chriſti in Euchariſtiâ eſſe, *Ægris medicinam, peregrinantibus viam, debiles confortare, valentes delectare, languorem ſanare, &c.*

Tertium eſt inſignis Eccleſiæ Pariſienſis Cancellarij Joannis Gerſonis, qui tractat. 9. ſuper *Magnificat*, poſtquam hortatus eſt animam Chriſtianam ut frequenter ad ſacram Euchariſtiam accedat: *Audio*, inquit, *quid reſpondeas: frigida ſum, diſperſa ſum, carnalis ſum, exagitor curis, ſcrupulis inquietor, mordeor concupiſcentiis, fides imbecillis eſt, nutat ſpes, charitas refriguit: quæ mihi conventio cum Hoſpite tanto. Si te ſanam judicares, opus Medico non haberes, jure à te illum repelleres; exemplum Petri non approbamus in hac parte: ſtupuit ad capturam piſcium, ſubintulit tremens exi à me Domine, quia peccator ego ſum: tantò magis ô Petre, ſi peccator es, retinendus eſt Medicus ſanctificans & peccata tollens à te: quantò ſapientius peccator Zachæus, qui feſtinus & gaudens ſuſcepit Ieſum ad ſe: denique quàm prudenter hoc fecerit, data ſalus oſtendit.*

Cæterùm quantò propenſior erga nos Chriſti clementia & benignitas in hoc Sacramento effulget, tantò majorem haud dubiè reverentiam ac devotionem a nobis exigit: tantúmque abeſt ut inde quis occaſionem neglectûs aut torporis accipiat, quin potiùs, quò ſæpius accedit ad hanc divinam menſam, quod tamen ſine ſapientis viri concilio facere periculoſum eſt, eò attentiùs ipſi invigilare debet, ne tot cœleſtibus gratiis tam frequenter irroratus, vitiorum tribulos aut labruſcas, ſed potiùs uberes virtutum fructus referat: Hebr. 6. *Terra enim ſuper ſe venientem bibens imbrem, proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cujus conſummatio in combuſtionem.*

SECTIO VIII.

Quæ ſit hujus Sacramenti percipiendi neceſſitas.

1. De duplici neceſſitate medij vel præcepti, quæſtio intelligi poteſt, de quâ in priori ſenſu.

Dicendum 1. Sacramentum Euchariſtiæ in re ſuſceptum, nec adultis nec parvulis ad ſalutem neceſſarium eſſe neceſſitate medij. Ita S. Doctor q. 73. ar. 3. Et de adultis quidem conſtat, tùm ex communi Eccleſiæ conſenſu, tùm ex illis Chriſti Domini verbis ſanct. Marc. ult. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit:* Ubi æterna ſalus adultorum (de quibus loquitur) fidei ac baptiſmo ſolùm adſcribitur, nullâ Euchariſtiæ factâ mentione. De parvulis verò uſu rationis carentibus, Concilium Trident. ſeſſ. 21. c. 4. expreſsè declaravit illos: *Nullâ obligari neceſſitate ad Sacramentalem Euchariſtiæ communionem, ſiquidem per baptiſmi lavacrum regenerati, Chriſto Domino incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illâ ætate amittere non poſſunt.*

Dicet aliquis SS. Patres Euchariſtiam parvulis baptizatis adminiſtraſſe, ut conſtat ex ſancto Cypriano ſerm. de lapſis, S. Auguſtino Epiſt. 107. ad Vitalem: & aliis. Unde ſequitur illos exiſtimaſſe Euchariſtiam eſſe neceſſitate medij neceſſariam.

Reſpondetur morem illum communicandi parvulos aliquibus tantùm in locis fuiſſe ſervatum; neque SS. Patres unquam cenſuiſſe realem Euchariſtiæ ſuſceptionem neceſſitate medij eſſe parvulis neceſſariam; cùm S. Melchiades Papa, qui circa annum 312. rexit Eccleſiam, in Epiſt. Decret. ad Epiſcopos Hiſpaniæ dicat, *Regenerationem* (Baptiſmi ſcilicet) *per ſe ſalvare nos in pace beati ſeculi recipiendos.* Unde Concilium Tridentinum docet: *Non eſſe damnandam antiquitatem, ſi eum morem in aliquibus locis aliquandò ſervavit: ut enim ſanctiſſimi illi Patres ſui probabilem cauſam facti pro illius temporis ratione habuerunt, ita certè eos nulla ſalutis neceſſitate id feciſſe ſine controverſiâ credendum eſt.*

Dicendum 2. Sacramentum Euchariſtiæ in voto ſuſceptũ, catenùs tã adultis, quàm parvul eſſe adiſ-

ſalutem neceſſarium neceſſitate medij, quatenùs votum illud in Baptiſmi ſuſceptione continetur, tùm ratione gratiæ baptiſmalis quæ baptizatum ad Euchariſtiæ perceptionem idoneum efficit; tùm etiam ratione propenſionis, quam is qui vitam ſpiritualem gratiæ per Baptiſmum accepit, cenſetur habere ad vitam illam per alimentum Euchariſtiæ conſervandam, ut docet S. Thomas ſuprà, & poſt illum communiter alij Theologi, ut videre eſt apud Valentiam diſp. 6. quæſt. 1. de Euchariſt. punct. 5.

Ex qua doctrina ſic explicata intelligi poteſt, quo ſenſu dixerit ſanct. Auguſtinus lib. 1. contra duas Epiſt. Pelag. *eos vitam habere non poſſe, qui fuerint expertes corporis & ſanguinis Chriſti*: Id enim intelligendum eſt de ſumptione corporis Chriſti, quæ cenſetur fieri in voto, cùm Baptiſmus ſuſcipitur: quod idem S. Pater declaravit, ut refertur cap. *Nulli*, de conſec. diſt. 4. ubi dicit, *Vnumquemque fidelium tunc corporis & ſanguinis Domini participem fieri, quando in Baptiſmo membrum corporis Chriſti efficitur.*

Quod ſi de neceſſitate præcepti quæſtio intelligatur.

2. Dicendum 3. varia olim de hac re extitiſſe Eccleſiæ præcepta: Initio ſiquidem naſcentis Eccleſiæ fideles ſæpiſſimè, imò ferè quotidiè Sacramentum hoc ſumebant: quæ conſuetudo cum paulatim intermitti videretur, hanc ſanctus Anacletus aliqua ex parte renovavit, Epiſt. 2. præcipiens ut ſaltem miniſtri qui Miſſæ ſacrificio inſervirent, Euchariſtiæ participarent. Charitate poſtmodum refrigeſcente, ſanctus Fabianus Papa Epiſt. 1. quæ refertur cap. *Etſi* de conſecrat. diſt. 2. edixit ut ter ſaltem quotannis, ſcilicet in feſtis Natalis Domini, Reſurrectionis, ac Pentecoſtes, omnes Chriſti fideles Euchariſtiam ſumerent: Quod poſteà in pluribus Conciliis ſimiliter decretum eſt, ac præſertim Agathenſi 1. Demùm cùm ſancta illa & ſalubris præceptio in deſuetudinem abiiſſet, & maximo animarum damno in plures etiam annos corporis Chriſti communio differretur, conſtitutum eſt in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. cap. *omnis utriuſque ſexus*, ut ſinguli fideles, cùm ad annos diſcretionis pervenerint, Sacramentum hoc ſaltem ſemel in anno, tempore Paſchatis percipiant, niſi ex licentiâ proprij ſacerdotis, in plures aliquot dies ex causâ aliquâ rationabili differendum eſſe cenſeatur.

Sunt autem quædam hîc obſervanda circa Eccleſiaſticum iſtud de ſumendâ Euchariſtiâ præceptum.

Primum eſt, tempore Paſchatis intelligi totum illud tempus, quod effluit à Dominica Palmarum uſque ad Dominicam in Albis incluſivè, ut ab Eugenio IV. declaratum fuiſſe refert Navarrus cap. 21. n. 45. imò, ubi conſuetudo legitimè præſcripta urget de ſatisfaciendo huic præcepto per communionem quolibet Quadrageſimæ die factam, idem Navarrus docet ſatis eſſe ad tranſgreſſionem præcepti evitandam, ut quis ejuſmodi conſuetudini ſe conformet.

Secundum eſt, ex probabiliſſimâ & in praxi magis receptâ ſententiâ, illum, qui tempore Paſchatis ex causâ aliquâ juſtâ vel injuſta ſacram Euchariſtiam accipere intermiſit, poſteà quam primùm commodè poteſt, ad ſumendam illam obligari. Ita docent Navarrus, Azor, Suares, & alij apud Laymannum cap. 5. de Euchar. quibus ſubſcribit Ilambertus ad quæſt. 80. diſp. 6. art. 2. ubi etiam addit illum, qui prævidet defuturam ſibi tempore Paſchatis communicandi occaſionem, ad præveniendum illud tempus obligari: quod tamen aliqui rectè limitant, ſi intra eum annum jam ſemel non communicaverit; aut ſi prævideat quòd intra eundem annum communicare non poſſit; quia Eccleſiæ intentio præcipua eſt, ut communio ultrà annum non differatur, ſicut rectè obſervat & probat Laymannus ſuprà.

Tertium eſt, pœnam illam in ſupradicto decreto Concilij Lateran. contra hujus præcepti tranſgreſſores conſtitutam; ſcilicet ut viventes ab Eccleſia arceantur, & mortui Eccleſiaſticâ ſepulturâ priventur; non eſſe latæ ſententiæ, ſed ferendæ, ut ipſius decreti verba indicant: quapropter parochi, aliique ſacerdotes, qui juriſdictionem in foro exteriori non obtinent, pœnam illam non niſi conſulto ac jubente Ordinario inferre non debent, niſi ſpecialibus Diœceſeon conſtitutionibus, aut conſuetudinibus aliquid expreſſiùs declaretur.

4. Dicendum 4. non modò Eccleſiaſticum, ſed etiam divinum de ſumenda Euchariſtia extare præceptum: Ita S. Thomas quæſt. 8. art. 11. & conſtat tum ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis*; tum etiam ex Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 2. ubi ſic loquitur: *Salvator noſter diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc inſtituit; & in illius ſumptione colere non ſui memoriam præcepit, &c.*

Quæres quo tempore divinum illud præceptum obliget? Reſpondetur 1. obligare ſaltem in articulo mortis, ut docet & pluribus probat Suares diſp. 69. ſect. 3. & Valentia diſp. 6. quæſt. 8. de Euchariſt. punct. 4. colligiturque ex perpetuâ Eccleſiæ praxi, quæ peculiari curâ ſemper cavit, ne infirmi ſine illius ſumptione ex hac vita decederent: Unde in Concilio Nicæno 1. can. 13. Euchariſtia in fine vitæ ſumenda vocatur *viaticum neceſſarium*: idem habetur in Concilio Carthagin. 4. can. 77. & in aliis Conciliis quæ referuntur in Decreto, causa 27. quæſt. 1. & 6.

Reſpondetur 2. valdè probabilem eſſe ſententiam

tiam Soti lect.9. de Euch. Ægidij Coninck qu. 68. art.3. & aliorum Doctorum, qui aſſerunt ex præcepto divino unumquemque fidelem adultum, etiam citrà mortis periculum ad ſumendum aliquoties in vitâ Euchariſtiam obligari, Chriſtumque Dominum nullum tempus certum præſcribere voluiſſe, ſed Eccleſiæ ſuæ reliquiſſe determinandum.

Eſt autem obſervandum, quando Euchariſtia in periculo mortis per modum viatici ſumitur, etiam à non jejunis illam ſumi poſſe, quandò ſine gravi damno aut periculo jejunium ab illis uſque ad tempus hujus Sacramenti ſuſcipiendi ſervari non poteſt, ut ex communi Doctorum conſenſu docet Toletus l.6. c. 15. & habetur in rituali Romano, titulo de communione infirmorum: ſi tamen nullum probabile mortis periculum immineret, & ex devotione ſolâ communicare vellet infirmus (quod illi haud dubiè ſaluberrimum eſt, ideóque conſulendum) tunc non niſi jejunus Euchariſtiam ſuſcipere deberet: quod ſi infirmus in mortis periculo diu tiùs verſetur, poterit iterum & ſæpiùs Euchariſtiam per modum viatici etiam non jejunus ſumere, ut docet idem Toletus ſuprà; dummodò tempus aliquod ab ultimâ viatici ſumptione interceſſerit: quod quidem tempus in Rituali tit. de comm. infir. decem dierum ſpatio præfinitur.

5 Quærunt aliqui, an is, qui paulò antequam incideret in periculum mortis, communicavit, teneatur iterùm periculo illo adveniente Euchariſtiam recipere. Quidam Theologi, ut Sotus, Paludanus, & alij quos citat & ſequitur Laymannus c.5. de Euchar. exiſtimant illum qui Euchariſtiam recipit octo vel decem diebus antequam in periculum mortis incideret, non teneri ſub peccato iterùm communicare; quorum ſententia quamvis probabilis videatur, verior tamen & in praxi tenenda eſt ea quæ aſſerit talem ex præcepto divino iterum obligari ad communicandum, etiam ſi pridie quàm incideret in mortis periculum, jam communicaſſet. Ita Iſambertus ad qu.80. diſput.5. art.2. ubi etiam contendit illum, qui nihil de periculo mortis cogitans communicaſſet aut celebraſſet, ſi eodem die in tale periculum incidat, iterùm ad Euchariſtiam ſumendam per modum viatici obligari: cui tamen ſententiæ ne ſubſcribamus, obſtat Eccleſiæ lex & conſuetudo prohibens nequis eodem die bis communicet, exceptis aliquot caſibus in jure expreſſis, ut Natalis Domini, Parochi duas aut plures Eccleſias parochiales diſtinctas legitimè poſſidentis, &c. inter quos tamen propoſitus hic caſus nuſquam reperitur.

Optimum ſuper hâc re conſilium eſſet id præſtare quod à ſanctiſſimis viris, & nuper etiam ab Eminentiſſimo & de universâ Eccleſiâ optimè merito Cardinali Baronio aliquot annis ante mortem factum legimus; qui quoties communicabant, aut Miſſæ ſacrificium celebrabant, toties ſacram Euchariſtiam per modum viatici ex peculiari intentione ſumebant, eâ ſcilicet mente, ut ſi mors ex improviſo accideret, divino præcepto de Euchariſtiâ in tali caſu ſumendâ ab ipſis ſatisfactum eſſet.

SECTIO IX.

Solvuntur quædam dubia circa doctrinam præcedenti ſectione traditam.

1 PRIMUM eſt, utrùm amentibus baptizatis adminiſtranda ſit Euchariſtia. Reſpondet S. Doctor q.80. art.9. cum diſtinctione: vel enim ſemper caruerunt uſu rationis, & talibus dicit Sacramentum hoc non eſſe adminiſtrandum: vel non ſemper caruerunt, & tunc ſi priùs cùm eſſent rationis compotes, apparuit in eis Sacramenti hujus aliqua devotio, debet ipſis in articulo mortis exhiberi (ut ibidem docet confirmatque authoritate Concilij 4. Carthaginen.can.76. niſi fortè timeatur periculum vomitûs vel expuitionis. Iis autem qui non omninò amentes ſunt, ſed debilem tantùm habent rationis uſum, non eſt hoc Sacramentum omninò denegandum, ſed pro ratione diſpoſitionis & devotionis adminiſtrandum.

2 Secundum eſt, quâ ætate pueris Sacramentum hoc adminiſtrari debeat? Reſpondetur, nihil ſuper hâc re generatim poſſe definiri, ſed cujuſque pueri indolem eſſe conſiderandam, in aliis ſiquidem tardiùs, in aliis citiùs rationis uſus exoritur: neque tamen requiritur ut puer pleno ac perfecto judicio polleat; ſed ſatis eſt, ſecundùm mentem S. Doctoris ſup. in reſp. ad 3. ut talem uſum rationis habere incipiat, quo poſſit actum fidei circa hoc Sacramentum elicere, & devotum aliquem affectum circa illud concipere.

Unde graviter aliquando peccant parentes, paſtores, & Confeſſarij, qui ex incuria primam puerorum communionem nimis diu differunt, quos Beatus Franciſcus Saleſius Epiſcopus Gebennenſis in ipſo rationis crepuſculo ad Chriſtum Dominum volebat in hujus Sacramenti participatione adduci, ut illius gratiis irrorati tanquam novellæ olivarum in circuitu menſæ Domini adoleſcerent, eoque confortante, baptiſmalem innocentiam fæliciùs & conſtantiùs cuſtodirent.

3 Tertium eſt, utrum reis ad mortem damnatis Euchariſtia licitè denegari poſſit? Reſpondetur cum Iſamberto ad quæſt.80.diſp.4. Eccleſiam poſſe ſpeciali aliquo decreto, vel ratione alicujus conſuetudinis, ejuſmodi reos ad mortem damnatos Sacramentali Euchariſtiæ perceptione privare: quod præſertim probat ex eo quod Eccleſia olim in quibuſdam Conciliis ac nominatim in Concilio Eliberitano, quoſdam peccatores publicos, licet pœnitentes & ſacramentaliter abſolutos, ſacra viatici ſumptione etiam in articulo mortis privavit: ergo idem etiam nunc in ſimilibus caſibus ad horrorem quorundam criminum altiùs animis imprimendum

facere poterit: cùm in diſpenſatione Sacramentorum ſalvâ illorum ſubſtantiâ plenariam à Chriſto Domino poteſtatem acceperit.

4 Quartum eſt, utrùm ſicut ſacerdotes celebrantes, ſic etiam laïci communicantes Sacramentum hoc ſub utraque ſpecie ſumere debeant? Reſpondetur juxta definitionem Concilij Trid. ſeſſ.21. cap.1. *Laïcos & Clericos non conficientes, nullo præcepto divino ad Euchariſtiæ Sacramentum ſub utraque ſpecie ſumendum obligari, neque ullo pacto ſalvâ fide dubitari poſſe, quin illis alterius ſpeciei communio ad ſalutem ſufficiat.* Et poſteà ſubdit cap. 2. quòd *licet ab initio Chriſtianæ religionis non infrequens utriuſque ſpeciei uſus fuiſſet, tamen progreſſu temporis jam mutatâ illâ conſuetudine, ſancta mater Eccleſia gravibus & juſtis de cauſis adducta, hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbavit, & pro lege habendam decrevit; quam reprobare aut ſine ipſius Eccleſiæ authoritate pro libito mutare non licet.* Addit denique cap. 3. *fatendum eſſe etiam ſub alterâ tantùm ſpecie totum atque integrum Chriſtum ſumi; ac proptereà, quod ad fructum attinet, nullâ gratiâ neceſſariâ ad ſalutem eos defraudari, qui unam ſpeciem ſolùm recipiunt.* Certè in ſcripturis Actor.2. 20. & 27. fit mentio ſolius fractionis panis, in cujus communicatione dicuntur fideles fuiſſe perſeverantes: & olim in Eccleſia Sacramentum hoc ſub ſola ſpecie panis ad communionem infirmorum aſſervatum, ipſiſque infirmis miniſtratum fuiſſe conſtat ex Concilio Nicæno can. 12. & 14. & ex Euſebio lib. 6. Hiſtor. Eccleſ. cap.35. & etiam ex S.Gregorio Nazianzeno in orat. de Gorgonia ſorore: ex quibus patet, quantùm à veritate alienum ſit, quod hæretici dicunt, unumquemque fidelium præcepto divino ad communionem ſub utraque ſpecie ſumendam obligari.

SECTIO X.

Quis ſit legitimus hujus Sacramenti miniſter.

1 QUÆSTIO propoſita dupliciter intelligi poteſt: primò quis hoc Sacramentum conficere; ſecundò, quis illud legitime diſpenſare, & adminiſtrare poſſit. Pro illius in utroque ſenſu reſolutione,

Dicendum 1. ſolùm novæ legis ſacerdotem, ritè ordinatum, eſſe proprium & legitimum Euchariſtiæ conficiendæ miniſtrum. Hæc veritas, quæ de fide eſt, conſtat tùm ex his Chriſti Domini verbis S. Matth. 26. & S.Luc. 22. *Hoc facite, &c.* quibus, ſolis Apoſtolis, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus hanc Euchariſtiæ conficiendæ poteſtatem conceſſit; quo ſenſu verba illa intelligenda eſſe docet S.Thomas quæſt. 82. ann.1. & conſtat ex Concilio Lateran. ſub Innocentio III. cap. *firmiter*, in quo ſtatuitur *neminem niſi ſacerdotem ritè ſecundùm claves Eccleſiæ ordinatum, Sacramentum hoc poſſe conficere:* quod etiam expreſsè definitum eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 2. cap. 1. Huic quoque veritati ſubſcripſerunt SS. Patres ut S. Chryſoſtomus paſſim in libris de ſacerdotio, præſertimque lib. 3. cap. 3. & S. Hieronymus dialogo cont. Luciferianos poſt medium, ubi contendit Hilarium quendam Schiſmaticum non potuiſſe Euchariſtiam conficere, eo quòd fuiſſet tantùm in Diaconum ordinatus.

2 Dicendum 2. ſolum ſacerdotem eſſe ordinarium diſpenſationis & adminiſtrationis hujus Sacramenti miniſtrum. Ita S.Thomas q.82. art. 3. & conſtat ex cap. *pervenit*, de conſec. diſt. 2. in quo reprehenduntur ſacerdotes, qui laïcis Euchariſtiam dabant ad infirmos deferendam: & in Concilio Trident. ſeſſ. 13. cap.8. dicitur: *Hunc ſemper in Eccleſia morem fuiſſe, ut laïci à ſacerdotibus communionem acciperent.*

Diximus (ordinarium) primis enim Eccleſiæ temporibus ob penuriam ſacerdotum, extraordinariè hanc Euchariſtiæ diſpenſationem Diaconis commiſſam fuiſſe conſtat ex S. Juſtino Apolog. 2. in fine, & ex S. Ambroſio lib. 1. Offic. cap. 41. quod tamen tempore conſequenti ad ſolum caſum neceſſitatis redactum fuit, ut declaratur in Concilio Carthag. 4. can. 38. ac demùm prorsùs exolevit.

3 Quanquam Suarez diſp. 72. ſect. 1. & alij Doctores quos ibidem citat, exiſtiment etiam nunc in caſu neceſſitatis (ut ſi infirmus in mortis articulo poſtularet viaticum, nec adeſſet ſacerdos) poſſe Diaconum illi adminiſtrare: quod ſimiliter docet Toletus lib.2. cap.28. Imò idem Suarez, Valentia, Koninch, & alij apud Bonacinam diſp.4. quæſt. 5. punct. 1. aſſerunt in extremæ neceſſitatis caſu, ut in articulo mortis, ſi nullus adſit Sacerdos aut Diaconus, laïcum poſſe Euchariſtiam per ſe ipſum ſumere, aut alteri ſumendam præbere; quod tamen intelligendum eſt ſecluſo quovis ſcandalo: quamvis autem Bonacina hanc ſententiam minùs probabilem exiſtimet; aliis tamen non improbanda videtur: cùm olim id uſitatum fuerit, ut conſtat ex Euſebio lib. 6. cap. 36. & nuper etiam in Mariâ Scotiæ Reginâ factum laudatur.

Dicendum 3. nullum Sacerdotem poſſe licitè alteri Euchariſtiam adminiſtrare, niſi ſit ejus proprius paſtor, vel ex proprij paſtoris, id eſt ſummi Pontificis, Epiſcopi, vel Parochi commiſſione ſeu licentiâ expreſſa vel rationabiliter præſumptâ id faciat. Ita Suarez ſuprà ſect. 2. Vaſquez diſp. 219. cap. 2. Laymannus lib. 5. tract.4. cap. 7. de Euch. qui hanc affert rationem; quod diſpenſatio Sacramentorum, ac præſertim hujus quo fideles ſpiritualiter paſcuntur, ſit proprium munus paſtoris, quod proinde nemo alius uſurpare debet.

SECTIO XI.

De ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio.

§. I.

Vtrum in Miſſâ verum & propriè dictum ſacrificium offeratur.

1 MISSÆ nomen plurimi ab Hebraïcâ voce, quæ oblationem ſpontaneam ſignificat, derivare contendunt: alij tamen probabiliùs (ut Bellarmino videtur lib.1. de Miſſ. c.1.) dictionem eſſe Latinam exiſtimant à mittendo derivatam; quia per illam oblationes & preces ad Deum mittuntur; vel quia in illius fine Diaconi vel ſacerdotis voce fit remiſſio ſeu dimiſſio populi: Patres ſiquidem Græci nuſquam nomen Miſſæ, ſed λειτουργίας uſurpaſſe reperiuntur, quos tamen aliàs voces Hebraïcas, ut *Paſcha, Sabbatum, Alleluia, &c.* paſſim retinuiſſe videmus.

Quidquid ſit de illius nominis derivatione, certum eſt illud in Eccleſiâ antiquiſſimum & uſitatiſſimum fuiſſe, ut ſatis demonſtrat ejus frequens mentio tùm in Conciliis antiquis, tùm apud SS. Patres, quos fusè refert Bellarminus loco proximè citato. Et eo nomine, ſecundùm communiſſimam ac uſitatiſſimam illius acceptionem, ſignificatur actio illa Religioſa divinitùs inſtituta, per quam Chriſti Domini corpus & ſanguis cum ſacris quibuſdam ritibus ab Eccleſiâ præſcriptis conſecratur, offertur, ac ſumitur. Et de Miſſâ eo ſenſu intellectâ quæritur an ſit verum & propriè dictum ſacrificium: pro cujus quæſtionis faciliori reſolutione,

2 Supponimus ex Doctrinâ S.Thomæ 2.2.q.85. & aliorum communiter Theologorum, ſacrificium propriè dictum eſſe oblationem externam ſoli Deo factam, quâ in teſtificationem ſupremi dominij, quod in omnes creaturas earumque vitam & exiſtentiam obtinet (cujus proinde nutu ſicut creatæ ſunt & conſervantur, ſic etiam deſtrui & annihilari poſſunt) à legitimo miniſtro res aliqua ſenſibilis & permanens ritu myſtico conſecratur & tranſmutatur.

Dicitur 1. oblatio externa, ut ab internis religionis actibus diſcernatur.

Dicitur 2. (ſoli Deo facta) *quis enim*, inquit S.Auguſtinus lib.10. de civit. c.4. *ſacrificandum cenſuit, niſi ei quem Deum aut ſcivit, aut putavit, aut finxit?*

Dicitur 3. in teſtificationem ſupremi dominij, &c. ut explicetur in quem finem ſacrificium offeratur.

Dicitur 4. à legitimo miniſtro: non enim cujuſvis eſt offerre ſacrificium, *Nec*, ut ait Apoſtolus, *quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

Dicitur 5. res aliqua ſenſibilis & permanens, ut à ratione ſacrificij propriè dicti excludantur actiones tranſeuntes, quales ſunt pſalmodiæ, preces, &c.

Dicitur 6. (ritu myſtico conſecratur) id eſt divino cultui & honori dedicatur: ſacrificare enim, ut ait S.Doctor ſup.a.3. eſt aliquid ſacrum facere.

Dicitur 7. (& tranſmutatur) ad verum enim & propriè dictum ſacrificium requiritur ut id quod ſacrificatur ita tranſmutetur, ut deſinat eſſe id quod ante erat, cùm enim (ut ſuprà dictum eſt) ſacrificium offeratur in proteſtationem, quod Deus ſit ſummus vitæ ac necis arbiter, ad hoc requiritur ut non ſolum uſus rei, ſed ejus etiam ſubſtantia Deo offeratur, & in ejus honorem conſumatur.

3 Hoc præſuppoſito, dicendum eſt in Miſſâ verum & propriè dictum ſacrificium Deo offerri. Hæc veritas, quæ à Concil. Trident. definita eſt, tanquam fide credenda, & quam hæretici hodierni præſertim impugnant, probatur 1. ex Malachiâ cap.1. ſic Judæos alloquente: *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtrâ: ab ortu enim uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda:* quibus verbis prædicit Propheta, ut explicat S. Auguſtinus lib. 19. de Civ. c. 23. *ceſſaturas victimas quas in umbra futurorum offerebant Iudæi, & unum ſacrificium gentes à ſolis ortu uſque ad occaſum, ſicut jam fieri cernimus, oblaturas.*

Probatur 2. ex eo quod Apoſtolus Heb. 6. dixit, quòd Chriſtus Dominus *factus eſt Pontifex in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*, id eſt, quod ſicut Melchiſedech panem & vinum in ſacrificium obtulit, ſic etiam Chriſtus Dominus corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpecie panis & vini in ſacrificium obtulit, & diſcipulis ſuis eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus offerendum tradidit: ita enim hunc Apoſtoli locum explicant Sancti Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, & alij quos refert Bellarminus lib.1. de Miſſa cap.6.

Probatur 3. ex Concilio Nicæno 1. can. 14. ubi ſtatuitur *Diaconos non habere poteſtatem offerendi ſacrificium, ſed ſolos Sacerdotes:* & Nicæno 2. act. 6. ubi expreſſa mentio incruenti ſacrificij quod in memoriam Paſſionis Chriſti à Sacerdote offertur; dicitúrque in eo non imaginem, ſed ipſummet Chriſti corpus offerri.

4 Probatur 4. ex ſancto Ambroſio capite 1. in ſanctum Lucam. *Cùm ſacrificamus*, inquit, *Chriſtus adeſt, Chriſtus immolatur:* ſancto Gregorio Niſſeno orat.1. de feſto Paſchæ: *Chriſtus non expectat Pilati judicium, ſed ineffabili ſacrificij modo præoccupat violentum impetum Iudæorum, ac ſeipſum offert oblationem pro nobis, Sacerdos ſimul & agnus: quando vero id accidit? cùm nempè corpus ſuum ad manducandum, & ſanguinem familiaribus exhibuit ad bibendum.* Et ſancto Auguſt. lib.4. de Trinitate cap.14. *Quid gratius offerri aut ſuſcipi poteſt, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum Sacerdotis noſtri?*

Probatur 5. hâc ratione: ubicunque reperiuntur Altaria & Sacerdotes, ibi ſacrificium etiam reperiri

neceſſe eſt, cùm nonniſi ad ſacrificia offerenda uſui eſſe poſſint: Atqui in Eccleſia Catholica ſemper fuerunt Altaria & Sacerdotes, ut conſtat ex antiquiſſimis Concilijs, Calcedonenſi act. 1. ubi dicitur Patres Concilij conſediſſe in Eccleſia *Ante cancellos ſanctiſſimi Altaris*, & Laodiceno can 19. ubi ſtatuitur *Solis ſacratis licere ad Altare accedere*; & can. 44. prohibetur *Ne mulier ingrediatur ad Altare*, item ex S. Cypriano lib. 1. Epiſt. 9. ubi prohibet ne offeratur ſacrificium pro Chriſtiano quodam defuncto, qui teſtamento ſuo rerum aliquarum temporalium procurationem Sacerdoti mandaverat; *Quia*, inquit, *non eſt dignus ut pro illo ſacrificetur, qui Sacerdotem Dei ab Altari abſtraxit*.

5 Objiciunt 1. Hæretici, Chriſtum Dominum in Scripturis vocari & re vera eſſe Sacerdotem in æternum: unde inferunt nullos in terris Sacerdotes illi eſſe ſubſtituendos, nec ulla proinde ſacrificia ab ipſis poſſe offerri.

Reſpondetur Sacerdotes non ſubſtitui Chriſto Domino; nec illorum multiplicationem repugnare unitati & æternitati ſacerdotij ipſius Chriſti, ſed operari & ſacrificare in illius virtute tanquam ejus Vicarios: ſicut quamvis ipſe Chriſtus de ſeipſo loquens dixerit: *unus eſt magiſter veſter Chriſtus*, hoc non obſtat quin ſub illo ſint etiam alij Doctores & magiſtri: unde Apoſtolus 2. Timoth. 1. vocat ſe *Magiſtrum & Doctorem gentium*.

Objiciunt 2. Apoſtolum Hebr. 10. dixiſſe Chriſtum unâ ſui oblatione conſummaſſe in æternum ſanctificatos: unde ſequitur nos nullo alio ſacrificio indigere, cùm unum Chriſti in cruce ſacrificium infinitam & æternam vim habuerit.

Reſpondetur verum eſſe quod Chriſtus Dominus unicâ ſui oblatione æternam humani generis redemptionem perfecit; quod tamen non obſtat, quin ut loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. *Eccleſiæ ſuæ viſibile, ſicut hominum natura exigit, reliquerit Sacrificium, quo cruentum illud ſemel in cruce peractum repræſentaretur, ejuſque memoria in finem uſque ſæculi permaneret; atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur.*

§ II.

Quænam partes Miſſæ ad rationē Sacrificij pertineant.

1 DE duobus præſertim ipſius Miſſæ partibus controverſia eſt apud Theologos, conſecratione ſcilicet & communione; an utraque vel una ſolummodò illarum ad rationem ſeu eſſentiam ſacrificij pertineat: de alijs enim quæ in Miſſa fiunt, conveniunt omnes quòd ad eſſentiā ſacrificij minimè pertineant; ſed quòd ſint tantùm ceremoniæ quædam ab Eccleſia inſtitutæ, quarum aliæ ſunt præparatoriæ ad ſacrificium, aliæ repreſentativæ eorum quæ in paſſione Chriſti Domini geſta ſunt, aliæ, demùm ſignificativæ fructus qui ex illo ſacrificio ſuper fideles derivatur.

Sunt autem duæ celebriores Theologorum ſuper hâc quæſtione ſententiæ: Prior eorum qui exiſtimant rationem ſeu eſſentiam ſacrificij Miſſæ in ſolâ conſecratione conſiſtere. Ita Suarez diſputatione 75. & plures alij quos ibidem citat, quorum præcipuæ rationes hæ ſunt.

Prima, quòd ſacri Evangeliſtæ inſtitutionem hujus ſacrificij referentes ſolius conſecrationis meminerint, nec dicant Chriſtum Dominum corpus & ſanguinem ſuum in illâ inſtitutione ſumpſiſſe; quod quamvis S. Thomas quæſt. 81. art. 1. & plurimi alij tùm Sancti Patres, tùm Doctores aſſerant; non eſt tamen veriſſimile ſacros Evangeliſtas omiſſuros fuiſſe, ſi ad hujus ſacrificij rationem & eſſentiam pertinere exiſtimaſſent.

Secunda, quod hujus ſacrificij eſſentia conſiſtat in eâ actione, quæ eſt expreſſiſſima Paſſionis & mortis Chriſti Domini repræſentatio: atqui conſecratio eſt ejuſmodi; cùm in illâ vi verborum corpus ſeorſim à ſanguine ponatur, & ſic fiat myſtica quædam ſeparatio ſanguinis ab ipſo corpore; in quâ quidem ſeparatione realiter in cruce factâ, poſita fuit vera & propria ratio ſacrificij in ipsâ cruce peracti, ergo, &c.

Tertia, quòd hujus ſacrificij propria & eſſentialis ratio conſtituenda ſit in actione illâ, in quâ Sacerdos fungitur vice Chriſti Domini principalis offerentis, & illius nomine aliquid Deo offert: atqui in ſolâ conſecratione id reperitur; tunc enim ſolummodò Sacerdos in perſonâ ipſius Chriſti loquitur, & in virtute verborum conſecrationis victimam illam divinam veluti ſiſtit in Altari, ſicque eam Deo offert: omnes enim reliquæ oblationes, quæ ipſam conſecrationem antecedunt aut ſubſequuntur, ab Eccleſiâ inſtitutæ ſunt; cùm Sanctus Gregorius lib. 7. Epiſt. 63. Apoſtolos primis Eccleſiæ temporibus ad verba conſecrationis ſolam orationē Dominicam addere ſolitos fuiſſe teſtetur.

2 Poſterior ſententia eſt eorum qui aſſerunt ad rationem & eſſentiam hujus ſacrificij pertinere quidem conſecrationem corporis & ſanguinis Chriſti Domini, quatenùs eſt veluti poſitio ſeu adductio victimæ ad Altare illiuſque oblatio; ſed ſolam non ſufficere defectu realis immutationis in ſacrificio requiſitæ; proindéque ad rationem & eſſentiam hujus ſacrificij pertinere quoque Sacerdotis communionem, per quam hujus ſarificij victima in honorem Dei veluti deſtruitur atque conſumitur, in quantum per illam Sacerdotis communionem corpus & ſanguis Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus eſſe deſinit.

Cujus ſententiæ aſſertores ſunt Canus, Sotus, Bellarminus, & alij, quibus ſubſcribit Iſambertus ad quæſt. 83. diſp. 3. art 4. qui etiam pro eâ citat S. Doctorem præfatæ quæſtionis art. 2. & fundamenta illius poſterioris ſententiæ præcipua ſunt hæc:

Primùm

Primùm, quòd Chriſtus Dominus ſacrificium hoc inſtituens ſimul & offerens dixit S. Luc. 22. & 1. Cor. 11. *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: frangitur*, juxtà Græcam editionem: & de calice ſanguinis ſui: *qui pro vobis funditur in remiſſionem peccatorum*: quæ quidem verba de fractione & effuſione, quæ in ipſo ſacrificio fit, intelligenda eſſe ex mente S. Chryſoſtomi & plurium SS. Patrum probat Maldonatus ad c. 16. S. Matth. unde rectè colligitur ſumptionem corporis & ſanguinis Chriſti Domini à ſacerdote factam, quæ per fractionem & effuſionem illam ſignificatur, ad ſacrificij rationem & eſſentiam pertinere; cùm illius fractionis & effuſionis virtute peccata remittenda eſſe dicantur, qui quidem effectus hujus ſacrificij proprius eſt, ut infrà explicabitur.

Secundum eſt, quod ad rationem ſacrificij pertineat realis quædam immutatio, ſeu deſtructio rei oblatæ; per conſecrationem autem nulla fiat corporis & ſanguinis Chriſti deſtructio, ſed potiùs nova ipſius ſub ſpeciebus ſacramentalibus poſitio, quæ per communionem deſtruitur, per quam proinde fit ut corpus Chriſti amittat eſſe ſacramentale, & ſic realiter immutetur.

Tertium eſt quod Eccleſia præcepit ut, ſi contingat ſacerdotem celebrantem, factâ conſecratione mori ante communionem, alius ſacerdos etiam non jejunus perficiat Miſſam, conſumendo totam victimam, ne ſcilicet ſacrificium imperfectum relinquatur: *quale enim eſt ſacrificium*, ut dicitur cap. *Relatum* de conſecrat. diſtinctione 2. *cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe cognoſcitur?*

3 Quamvis autem hæ duæ ſententiæ maximè videantur probabiles, & ex utrâque illarum poſſint varij & eximij pietatis ac religionis affectus elici; poſterior tamen magis nobis arridet tùm ob fundamenta illa quibus innititur, tùm etiam quia rationes pro priori allatæ non ita firmæ ſunt, quin everti poſſe videantur.

Ad primam ſiquidem reſpondetur ſatis expreſſam in Evangelio fieri mentionem, non ſolùm conſecrationis, ſed etiam cōmunionis, ſeu conſumptionis victimæ hujus ſacrificij verbis illis Chriſti Domini, quæ in primo poſterioris ſententiæ fundamento relata ſunt.

Ad ſecundam, reſpondetur myſticam illam ſeparationem ſanguinis à corpore Chriſti Domini non ſufficere ad rationem ſacrificij, ad quam, ut dictum eſt, realis aliqua immutatio rei ſacrificatæ requiritur: quæ cùm in ſolâ conſecratione non reperiatur, hinc ſequitur in illâ ſolâ perfectam & completam rationem ſacrificij minimè reperiri.

Ad tertiam denique reſpondetur Sacerdotem vi ſuæ ordinationis habere poteſtatem non modò conſecrandi & offerendi victimam, ſed etiam illam conſumendi; cùm hæc conſumptio æquè ac conſecratio & oblatio pertineat ad rationem ſacrificij, quod perficere debet tanquam Miniſter Chriſti, in cujus perſonâ æquè dici debet victimam conſumere, cùm id Chriſtus Dominus fecerit; ſicut in ejus perſonâ dicitur ipſam victimam conſecrare.

§. III.

Quinam ſint hujus Sacrificij effectus.

1 SUPPONIMUS ex veriori ſententia quam Bellarminus lib. 2. de Miſſa cap. 4. communem eſſe Theologorum affirmat, ſacrificium Miſſæ ad effectus ſuos producendos vim habere, non ſolùm ex opere operantis, ratione ſcilicet bonitatis & devotionis ejus qui illud offert; quod illi cum omnibus aliis piis operibus commune eſt; ſed etiam ex opere operato, id eſt virtute ipſius ſacrificij quod offertur, idque independenter à bonitate vel malitiâ ſeu indignitate Miniſtri offerentis: unde Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 10. dicit *hujus ſacrificij oblationem ita eſſe mundam, ut nullâ indignitate aut malitiâ offerentium inquinari poſſit*: poſſet autem inquinari, ſi ex ſolâ bonitate morali ac merito operis, quod exercet offerens, valorem ac effectum haberet. Accedit communis totius Eccleſiæ ſenſus qui eſt, ſacrificium hoc pro aliquo ſive vivente ſive mortuo oblatum poſſe ipſi eſſe fructuoſum, etſi offerendi ratio ex parte ipſius operantis nihil habeat bonitatis moralis: nec ullo ſtatuto aut lege obligat ſacerdotem, qui in peccato mortali ex aliqua obligatione celebravit, iterum celebrare, tanquam obligationi illi minimè ſatisfecerit.

Hoc præſuppoſito, pro reſolutione quæſtionis propoſitæ dicendum eſt Miſſæ Sacrificium eſſe ex opere operato, non modò Latreuticum & Euchariſticum, ſeu *Sacrificium laudis & gratiarum actionis*, ut loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 2. & can. 3. Sed prætereà eſſe etiam propitiatorium & impetratorium, ut in eodem Concilio definitum eſt. Atque in primis quòd ſit Latreuticum & Euchariſticum, ſeu quod offerri poſſit in laudem & honorem Dei, in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, conſentiunt omnes; & inde conſtat, quòd (ut docet ſanctus Auguſtinus in Pſalm. 29. & ſanctus Leo ſermone tertio de Paſſione) in ſe contineat modo quodam longè perfectiori & eminentiori differentias omnes & proprietates ſacrificiorum antiquæ legis: Atqui inter ſacrificia illa antiquæ legis, ut obſervat ſanctus Doctor 1. 2. q. 102. a. 3. quædam offerebantur purè in honorem & laudem Dei, quæ *holocauſta* dicebantur; quædam in gratiarum actionem, quæ vocabantur *hoſtia pacifica*: Ergo à fortiori Miſſæ ſacrificium idem præſtare poterit, & proinde in Dei laudem & gratiarum actionem offerri.

2 Quod verò ſit etiam propitiatorium, ſeu, expiatorium peccatorum, quod hæretici prælertim negant, probatur 1. ex eo quod Chriſtus Dominus

hoc ſacrificium inſtituens & offerens dixit SS.Matt. 22. Marc.14. Luc.22. *Hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti qui pro vobis & pro multis effunditur vel effunditur in remiſſionē peccatorum:* quibus verbis, ut explicat S. Alexander Papa & Martyr, qui anno 119. Eccleſiæ præfuit in Epiſtola decretali ad Omnes Orthodoxos, *ipſa veritas nos inſtruit, & c. crimina atque peccata oblatis his Domino ſacrificijs deleri, &c. & talibus hoſtijs placari Deum, & peccata ingentia dimittere.*

Probatur 2. ex Sanctis Patribus qui hanc veritatem unanimiter aſſerunt; ut Sanctus Cyprianus, qui ſermone de Cœna Domini hoc ſacrificium eſſe dicit: *Medicamentum ſimul & holocauſtum ad ſanandas infirmitates & purgandas iniquitates:* Sanctus Auguſtinus quæſt. 57. in Leviticum aſſerit in illo ſacrificio *veram fieri remiſſionem peccatorum*; & ſermone undecimo de Sanctis dicit, *in altari ſanguinem effundi pro peccatoribus.* Plura Sanctorum Patrum teſtimonia videri poſſunt apud Gregorium à Valentia diſp.16. quæſt. 11. de ritu & oblatione Euchariſtiæ puncto 1.

Eſt autem obſervandum id quod docet Bellarminus libro 2. de Miſſa cap. 4. Suares diſp. 79. ſect.3. & communiter alij Theologi, remiſſionem peccatorum quoad culpam eſſe hujus Sacrificij effectum, non ad eum modum, quo in Baptiſmo & Pœnitentia per infuſionem gratiæ habitualis juſtificantis remitti ſolent; ſed eâ ſolùm ratione, quòd hujus ſacrificij intuitu, Deus conferat donum pœnitentiæ, id eſt, gratiæ alicujus actualis auxilium, quo peccator ad actum perfectæ contritionis eliciendum, vel ad abſolutionem in Sacramento pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendam excitetur & adjuvetur: quod expreſsè declaravit Concilium Tridentinum ſeſſione 22. capite 2. ubi de hoc ſacrificio loquens: *Hujus*, inquit, *oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit.*

3 Quod verò ſpectat ad remiſſionem pœnæ peccatis quoad culpam remiſſis debitæ, communis & vera Theologorum ſententia quam fusè explicat & probat Suares diſp.79. ſect.6. eſt, illam per Miſſæ ſacrificium immediatè fieri, Deo ſcilicet ob illius oblationem relaxante pœnam ei pro quo oblatum eſt: quod etiam docet S. Thomas quæſt. 79. art. 5. ubi dicit Miſſæ ſacrificium habere directè ex inſtitutione ſua vim pro peccatis ſatisfactivam.

Denique quod Miſſæ ſacrificium ſit etiam impetratorium, præter authoritatem Concilij Tridentini ſeſſ. 22. cap. 2. & can. 3. id expreſsè definienti conſtat; tùm ex Apoſtolo 1. ad Timoth. capite 2. præcipiente fieri *Obſecrationes*, id eſt, ut S. Chryſoſtomus, Theophylactus & Oecumenius explicant, ſacrificia, *pro Regibus, &c. ut quietam & tranquillam vitam agamus*: tùm ex perpetua & univerſali Eccleſiæ praxi, quæ hoc ſacrificium offerre conſuevit pro quibuſcunque bonis ſpiritualibus, imò temporalibus à Deo impetrandis, & pro quibuſcunque malis deprecandis & avertendis, ut ſatis conſtat ex orationibus, quibus in Canone & aliis partibus Miſſæ olim uſa eſt, ſicut ex antiquis Liturgiis patet, & nunc etiam utitur. Cujus quidem rei inſigne exemplum profert S. Auguſtinus lib. 22. de civit. cap. 8. ubi loquens de viro quodam tribunitio nomine Heſperio, qui cum domum ſuam à malignis ſpiritibus infeſtari comperiſſet, ſervóſque & animalia vim illorum noxiam perpeti, *Rogavit noſtros*, inquit, *me abſente Presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cujus orationibus cederent: perrexit unus, obtulit ibi Sacrificium corporis Chriſti, orans quantùm potuit, ut ceſſaret illa vexatio, Deóque protinùs miſerante ceſſavit.*

Neque dicas minùs conveniens videri rem infinitè excellentem, qualis eſt victima illa divina quæ in Miſſa offertur, ad rem aliquam temporalem & caducam ordinare. Reſpondetur enim minimè conveniens fore, ſi res illa temporalis & caduca propter ſe ſolummodò expeteretur; non eſſe autem, ſi expetatur tanquam medium ad Deum in bonis honorandum, & ſalutem æternam per rectum & legitimum illorum uſum conſequendam; ex qua ſolâ intentione decet Chriſtianos, non modò in ſacrificio Miſſæ, ſed etiam in aliis orationibus à Deo bona temporalia poſtulare.

4 Quæres 1. an Miſſæ ſacrificium effectus ſuos infallibiliter producat? Reſpondetur cum diſtinctione: ſi enim conſideretur ut eſt Latreuticum & Euchariſticum, infallibiliter haud dubiè conſequitur effectum ſuum reſpectu Dei, ad quem honor & laus ex hoc ſacrificio, quod illi non poteſt non eſſe acceptiſſimum, ſemper redundat: ſi ut ſatiſfactorium, habet etiam infallibiliter ſuum effectum in illis pro quibus offertur, idque ſecundum modum & menſuram tùm inſtitutionis ipſius Chriſti, tùm devotionis & bonæ diſpoſitionis illorum pro quibus offertur, dummodò nullum ponant obicem, id eſt dummodò, quandò illis hujuſmodi fructus applicatur, ſint in gratiâ ſanctificante conſtituti: nunquam enim pœna peccati relaxatur, niſi ſimul remittatur, vel antè remiſſa ſit culpa, ut ex dicendis capite ſequenti intelligetur; ſi autem ſpectetur ut impetratorium, habet etiam infallibilem efficaciam ad bona ſpiritualia vel temporalia in generali à Deo impetranda, non verò ad hæc vel illa in particulari; cùm ex parte Dei nulla intercedat promiſſio abſoluta de his aut illis ſpecialibus bonis Sacrificij hujus intuitu conferendis; ſed tantùm conditionata: ſi nimirum bona illa hîc & nunc conducant ad majorem Dei gloriam, & illius, pro quo poſtulantur, ſalutem.

Quæres 2. An Miſſæ ſacrificium æqualis ſit efficaciæ, ſive à bono ſive à malo Miniſtro offeratur. Reſpondetur, ſi ſpectetur illius effectus, prout eſt ex

ex opere operato, æqualem prorsùs eſſe illius efficaciam; cùm nullomodò pendeat à diſpoſitione bonâ vel mala Miniſtri, ut docet Sanct. Thomas quæſt. 82. art. 6. ſi verò ſpectetur prout eſt ex opere operantis, tunc certum eſt illius fructum pendere à diſpoſitione Sacerdotis, quæ quò melior eſt, eo magis illi & aliis prodeſt.

§. IV.

Quibus perſonis proſit Miſſa Sacrificium, ſeu pro quibus licitè & validè offerri poſſit.

1 QVÆSTIO propoſita intelligenda eſt non de eo Miſſæ fructu qui ex opere operantis provenit: certum eſt enim ejuſmodi fructum applicari poſſe à quolibet Sacerdote iis omnibus vivis & defunctis, pro quibus orationes ſuas particulares ad Deum dirigere, poteſt, cùm ſit utrobique par ratio; ſed de fructu illo qui eſt ex opere operato.

Circà hujus verò quæſtionis reſolutionem conveniunt in quibuſdam Theologi; in quibuſdam verò non conveniunt. Atque in primis conveniunt omnes in eo, quòd ſacrificium Miſſæ validè & licitè offerri poſſit pro omnibus & quibuſlibet fidelibus baptizatis non excommunicatis, ſive vivis, ſive defunctis in Purgatorio exiſtentibus. Id conſtat ex ipſius Eccleſiæ perpetuâ & univerſali praxi, quæ tùm in antiquis Liturgiis; ut videre eſt apud Pamelium tomo 1. Liturgicon; tùm in ritu illo, quo nunc in Miſſæ celebratione utitur, Sacrificium hoc offerre conſuevit. *Pro omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus, &c. Et pro omnibus in Chriſto quieſcentibus, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis.*

Conveniunt etiam omnes in eo quod Miſſæ Sacrificium nec validè offerri poſſit pro damnatis, ſive cum peccato aliquo actuali mortali, ſive cum ſolo originali deceſſerint. Quod expreſsè docuit S. Auguſtinus lib. 3. de origine animæ cap. 12. *Noli credere*, inquit, *nec docere, nec dicere Sacrificium Chriſtianorum pro iis qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum, ſi vis eſſe Catholicus.*

Conveniunt item omnes Sacrificium Miſſæ poſſe validè ac licitè offerri in honorem & memoriam Sanctorum, ut habetur in Concilio Tridentino, ſeſſ. 22. cap. 3. *Non quòd illis offeratur Sacrificium*, ut ibidem declarat, *ſed Deo ſoli qui illos coronavit: unde nec Sacerdos dicere ſolet: Offero tibi Sacrificium Petre & Paule; ſed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.*

2 Non conveniunt autem omnes, an & quâ ratione hoc Miſſæ ſacrificium licitè offerri poſſit pro infidelibus non baptizatis, & pro excommunicatis baptizatis. Quidam enim Doctores exiſtimant Miſſæ ſacrificium directè pro infidelibus non baptizatis offerri licitè poſſe: probabilius tamen alij docent indirectè quidem poſſe pro infidelibus non baptizatis, ſicut & pro excommunicatis baptizatis ſacrificium illud licitè offerri; quatenùs ſcilicet pro incremento & exaltatione Eccleſiæ, & quovis ſchiſmate ab eâ tollendo offertur; quæ duo per converſionem infidelium, & reſipiſcentiam excommunicatorum maximè fiunt; Directè autem nec pro excommunicatis, nec pro infidelibus non baptizatis poſſe licitè offerri.

3 Atque in primis quod ſpectat ad excommunicatos (quo nomine intelligimus hîc tantùm nominatim excommunicatos vel notorios Clericorum percuſſores juxtà Extravagantem Martini III. quæ incipit *Ad evitanda*) extat prohibitio Eccleſiæ cap. *A nobis*, &c. *Sacris*, extrà de ſententiâ excommunicationis: ubi vetatur pro illis Miſſæ ſacrificium offerri: quam tamen prohibitionem Richardus & Navarrus apud Iſambertum ad q. 83. diſp. 7. a. 2. docent non extendi ad excommunicatos per veram pœnitentiam jam contritos, licèt nondum ab excommunicatione abſolutos, pro quibus exiſtimant Miſſæ ſacrificium licitè poſſe offerri.

Quod autem neque etiam pro infidelibus non baptizatis offerri licitè poſſit, conſtat ex ipſius Eccleſiæ praxi; quæ quamvis ſummo affectu illorum converſionem & ſalutem exoptet; nullam tamen eorum mentionem in Miſſa fieri voluit, neque pro eis orationes ullas in illa offerri; quod tamen haud dubiè feciſſet, ſi pro eis ſacrificium hoc offerri voluiſſet: *quis enim*, inquit S. Auguſtinus lib. 1. de an. c. 1. *offerat corpus Chriſti, niſi pro eis qui ſunt membra Chriſti.*

4 Quæres an Miſſæ ſacrificium ex opere operato proſit, non ſolùm illis pro quibus offertur, ſed etiam ipſi ſacerdoti offerenti; quatenùs præcisè eſt offerens. Suares diſp. 79. ſect. 5. & quidam alij cum illo affirmativè reſpondent: alij tamen cum Gabriele & Vaſque diſput. 232. capite 3. probabiliùs negant, docentque nullum in ſacrificio Miſſæ fructum ex opere operato provenire Sacerdoti offerenti, quatenùs eſt offerens: quod probari poteſt ex eo quod Apoſtolus Hebr. 3. dicit, Pontificem ſeu Sacerdotem conſtitui pro hominibus in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis: unde concludit quòd *Debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro ſemetipſo offerre, &c.* ex quibus verbis ſequitur, quod rectè docet S. Thomas 3. part. quæſt. 22. art. 4. ad 1. Sacerdotem ſui ſacrificij effectum participare, non in quantum ſacerdotem; ſed in quantùm peccatorem; proindéque ut effectum aliquem ſacrificij ſui accipiat, requiri neceſſariò ut habeat ſe paſſivè ad illud, id eſt ut illud offerat pro ſe ſicut & pro aliis, ad quos ex ejus applicatione fructus Miſſæ derivatur. Quod præterea confirmari poſſe videtur ex verbis, quibus per Epiſcopum Sacerdos conſecratur: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium, tam pro vivis quàm pro defunctis*: hæc enim verba ſignifi-

cant

cant poteſtatem illi conferri quâ proſit iis,pro quibus Miſſæ ſacrificium oblaturus eſt ; unde ſequitur Sacerdotem præcisè eatenùs ſibi ipſi prodeſſe , non quatenùs offert Miſſæ ſacrificium,ſed quatenùs pro ſeipſo illud offert.

§. V.

Quænam applicatio requiratur ex parte Sacerdotis celebrantis ut Miſſæ fructus in alios derivetur.

1 AD faciliorem & certiorem quæſtionis propoſitæ reſolutionem quædam hìc ex communi & recepta Theologorum doctrinâ obſervanda ſunt.

Primum eſt Sacerdotem celebrantem multiplici nomine Miſſæ ſacrificium offerre:in primis quidem nomine Chriſti ut principalis offerentis,& ex cujus meritis procedit ipſius ſacrificij valor ; proinde ex cujus voluntate præſertim pendet illius applicatio; ut enim habetur in Concilio Tridentino ſeſſ. 22. c. 2. *Idem eſt nunc offerens Sacerdotem miniſterio : qui ſeipſum in cruce obtulit.*Deinde nomine Eccleſiæ, cui meritorum ſuorum & ſatisfactionum diſpenſationem Chriſtus Dominus commiſit : præterea nomine proprio quatenùs ex liberâ ſuâ voluntate Miſſæ Sacrificium offert illiuſque fructum alijs vel ſibi applicat : Denique nomine aliorum qui ſimul cum eo ſacrificium illud offerunt , quales ſunt ij qui Miſſæ inſerviunt aut aſſiſtunt,vel pro illâ celebrandâ eleemoſynam ad ipſius Sacerdotis victum erogant : qui quidem quamvis laïci exiſtant , dicuntur tamen ipſum Miſſæ ſacrificium ſuo modo per ipſum Sacerdotem offerre , præſertim quando interno affectu illius actioni junguntur , ut docet S. Leo Epiſt.8. & apertè colligitur ex ipſis Sacerdotis celebrantis verbis,dum in Miſſæ canone de aſtantibus dicit:*qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis.*

2 Secundum eſt , inter illos omnes offerentes Chriſtum Dominum primum & principalem locum tenere, ita ut ex ejus præſertim voluntate pendeat fructuum hujus ſacrificij applicatio , quorum quidem voluit omnes & ſingulos fideles eſſe participes, quoties illud ſacrificium offertur ; dummodò tamen illius participationis capaces ſint, nullúſque, ex illorum parte , obex reperiatur : quod explicat Sanctus Cyrillus Hieroſolym.Catech.5.Myſtag. ubi hoc Miſſæ ſacrificium dicit eſſe *hoſtiam propitiationis pro communi Eccleſiarum pace , &c. pro Regibus , pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis, pro afflictis, & in ſummâ pro omnibus qui egent auxilio, &c. deinde pro defunctis ſanctis Patribus & Epiſcopis : denique pro omnibus qui inter nos vitâ functi ſunt.* Unde quoad communem hunc fructum Miſſæ , qui ex Chriſti Domini voluntate in omnes fideles diffunditur , nulla ſpecialis ipſius Sacerdotis celebrantis applicatio requiritur : imò dummodò validè illud offerat , nullum ex fidelibus ab illius participatione poteſt excludere , ut rectè monet Iſambertus; ſed velit nolit , unuſquiſque illorum portionem, quæ ipſum contingit, recipit.

Simili ratione Eccleſia , quæ eſt intentionum ipſius Chriſti Domini fidelis Interpres , vult etiam fructuum ejuſdem ſacrificij participationem omnibus fidelibus baptizatis ab unitate ſuâ non præciſis, & nullum obicem ponentibus communicari ; ideòque in Canone præſcripſit hoc ſacrificium offerendum eſſe *Pro omnibus Orthodoxis atque Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus*; & etiam *pro omnibus in Chriſto quieſcentibus.*

3 Porrò ex hac fructuum Miſſæ generalitate, certum eſt Chriſto Domino ita volente & diſponente, notabilem aliquam partem relictam eſſe liberæ applicationi & determinationi tam ipſius Sacerdotis celebranti, tanquam Miniſtri & Myſteriorum ejus diſpenſatoris, quàm aliorum ſimul cum eo offerentium : quod conſtat ex communi ſenſu ipſius Eccleſiæ ; quæ approbat morem fidelium, quo expetunt pro ſe ſacrificium illud peculiariter offerri , quod fruſtrà facerent,ſi omnis ejus fructus jam ex Chriſti Domini & Eccleſiæ intentione applicatus eſſet , nulluſque ſupereſſet per Sacerdotis intentionem applicandus.

Sicut autem Sacerdos in hujus ſacrificij actione ſuperior exiſtit alijs cum ipſo offerentibus , ſic etiam fructuum illorum applicatio ab ejus intentione præſertim pendet ; ita ut ſive licitè ſive illicitè applicet , de quâ re mox dicetur , valida tamen & rata ſemper ſit hæc illius aplicatio ; cùm ſit actus à poteſtate Ordinis pendens, qui proinde ejus voluntati ſubjacet, ut rectè docet Iſambertus ſuprà art. 13.

Tertium eſt determinari certò à nobis non poſſe quantus ſit fructus Miſſæ , quem Chriſtus Dominus voluit , ſive generatim ad omnes fideles vivos & defunctos, ſive ſpeciatim ad hos vel illos ſecundùm intentionem particularem ſacerdotis celebrantis derivari : cùm nec ſacra Scriptura , nec Eccleſiæ Traditio , nec Concilia aut Patres quidquam de ejuſmodi quantitate definierint aut tradiderint ; ideòque ſatis eſſe , ut ſacerdos celebrans ſaltem tacitè & interpretativè tantùm de hujus ſacrificij fructu his aut illis ſecundùm propriam devotionem aut obligationem applicare velit, quantùm Chriſtus Dominus ipſi applicandum conceſſit.

4 His obſervatis , pro quæſtionis initio hujus Paragraphi propoſitæ reſolutione dicendum eſt, quædam requiri ex parte ſacerdotis celebrantis , ut ejus applicatio valida ſit ; quædam verò ut ſit licita.

Ad hoc enim ut validè fructum hujus ſacrificij applicet , requiritur in primis ejus intentio eodem prorsùs modo, quo antea dictum eſt; requiri ut Sacramentum aliquod validè conficiat:eſt enim utrobique par ratio, ut docet Iſambertus citato artic.13. Unde ſicut ad validam Sacramenti cujuſlibet confectionem,

fectionem, ſic etiam ad validam hujus ſacrificij applicationem habitualis intentio minimè ſufficiens eſt: actualis optima, ſed non neceſſaria; virtualis verò ſufficiens eſt, & actuali deficiente, neceſſaria.

Requiritur 2. ad eandem applicationis validitatem, ut intentio illa ſive actualis ſive virtualis concomitetur ipſam ſacrificij actionem, ſicut comitari debet Sacramenti confectionem: aliàs ſi poſt Sacrificium peractum, verbi gratiâ, poſt conſecrationem factam, præſertim ſecundùm ſententiam illorum, qui exiſtimant ſacrificij rationem & eſſentiam in illâ ſolâ conſiſtere, Sacerdos applicare incipiat, hæc ejus applicatio nullum effectum ſortietur: quia cùm ſacrificium eſſe deſierit, illius effectus ex opere operato non ampliùs ſubjacet liberæ applicationi Sacerdotis.

Requiritur 3. ut applicatio illa ſpecialis à Sacerdote facienda, ſit determinata & certa, ne effectum hujus ſacrificij ſuſpenſum relinquat: quâ ratione docet idem Iſambertus cit. art. 13. Sacerdotem, verbi gratiâ, qui à nullo rogatus hodie celebrat Miſſam, non poſſe iſtius Miſſæ fructum ex opere operato applicare illi, qui die craſtino rogaturus eſt eum, ut dato honorario pro ſe offerat; ita ut hâc priori Miſſæ celebratione ſatisfaciat obligationi, quam honorario illo accepto contraxit; quia ſicut Sacramentorum, ſic etiam ſacrificij effectus à futurâ conditione pendere non poteſt.

5 Neque dicas Deum propè noſſe futurum eſſe, ut talis craſtinâ die roget Sacerdotem, ipſique eleemoſynam largiatur, ut pro ſe offerat; quamvis enim hoc verum ſit; ſicut tamen Deus nullum punit, nec remunerat ob ea quæ futura prævidet; ſic etiam effectum hujus ſacrificij non confert propter prævisam aliquam actionem futuram: unde ſequeretur effectum ſacrificij manere ſuſpenſum, quod nullatenùs dici debet.

Jam ad hoc ut applicatio Sacerdotis non modò valida ſit; ſed etiam licita, debet ipſe Sacerdos præſertim attendere, ut per illam obligationibus ſuis, ſi quæ ſint, ſatisfaciat. Circa illas autem obligationes præcipua difficultas eſt, an poſſit Sacerdos unâ Miſſæ celebratione & applicatione pluribus obligationibus particularibus ſatisfacere; an verbi gratiâ qui pro Miſſæ ſacrificio celebrando accepit duo ſtipendia ſeu honoraria, quorum quodlibet ſecundùm receptam conſuetudinem ſufficiens cenſeatur, poſſit unâ Miſſæ celebratione utrique ſatisfacere: cujus quidem difficultatis ſolutio pendere videtur ex ſolutione alterius quæſtionis, quam §. ſequenti diſcutiemus.

§. VI.

An Miſſa Sacrificium pro pluribus oblatum, tantùm ſingulis proſit, quantùm ſi pro uno ſolùm offerretur,

1 SUPPONENDUM eſt ex communi Theologorum doctrina, quod quamvis ſacrificium Miſſæ ſit in ſe valoris infiniti, tam ratione rei oblatæ, quam principalis offerentis, cujus dignitas & excellentia infinita eſt, nihilominùs efficientia & influxus ipſius ſacrificij eſt ſolummodò finitus, ut docet S. Thomas in 4. diſt. 45. quæſt. 2. art. 4. & poſt illum Navarrus, Bellarminus, Toletus, Suarez, & plures alij quos citat & ſequitur Layman. tract. 5. de ſacrificio Miſſæ cap. 1. Idque conſtat, tùm ex eo quod Eccleſia Miſſæ ſacrificium pro eadem re ſæpiùs iterat, ut ſatis manifeſtum eſt ex ejus praxi, unde ſequitur quòd influxum actualem illius finitum eſſe judicet, tùm etiam ex eo quòd Euchariſtia non ſit majoris efficientiæ in ratione ſacrificij quàm in ratione Sacramenti: atqui licet in ratione Sacramenti ſit infiniti valoris & excellentiæ, nonniſi limitatos tamen producit effectus: ergo à pari in ratione ſacrificij nonniſi finitos producet.

Hoc præſuppoſito, pro quæſtionis propoſitæ reſolutione dicendum 1. quando plures ſunt Miſſæ ſacrificium ſimul offerentes, tunc illud non minùs prodeſſe ſingulis pro ratione diſpoſitionis cujuſque illorum, quam ſi unus tantùm eſſet offerens: exempli gratiâ, quando multi Miſſæ celebrationi adſtant, illudque cum Sacerdote offerunt, tantùm ſingulis prodeſt illud ſacrificium, quantùm ſi unus ſolus adeſſet & offerret. Ita Cordubenſis libro 1. quæſtionarij quæſt. 3. opin. 5. concluſ. 3. ubi dicit hanc eſſe communem Doctorum ſententiam, & pro illa plurimos citat, quibus ſubſcribit Iſambertus qu. 83. diſput. 7. art. 8. Ratio eſt, quia ad multiplicationem oblationis, ejus quoque fructus multiplicatur: atqui quando plures adſtant Sacerdoti celebranti, cenſentur cum illo moraliter ſimul offerre, proindèque tot ſunt oblationes quot ſunt offerentes: Unde ſequitur quòd ſacrificium illud tantùm ſingulis proſit, quantùm uni prodeſſet ſi ſolus offerret: imò ſi ſpectetur fructus Miſſæ, prout reſpondet non tantùm operi operato, ſed etiam operi operantis, quò numerus adſtantium eſt major; etiam fructus ille copioſior eſt: tum quia ſicut major eſt virtus unita quàm diviſa, ſic etiam multorum preces in illo ſacrificio ſimul unitæ magis efficaces ſunt apud Deum, quàm ſeparatim oblatæ; tùm etiam quia quo numeroſior eſt offerentium multitudo, eo major honor Deo exhibetur, ſicut Princeps multitudine adſtantium & ſibi deſervientium honorari cenſetur: quâ ratione Sancti Patres & Concilia Miſſam parochialem commendant, propter majorem in illa fidelium ſimul offerentium unionem, & uberiores quæ inde profluunt benedictiones.

2 Dicendum 2. Miſſæ ſacrificium non æquè prodeſſe iis pro quibus offertur tantùm generatim, ac illis pro quibus ſpeciatim & nominatim offertur. Id ſatis conſtat ex ipſius Eccleſiæ praxi: ſi enim non magis prodeſſet iis pro quibus ſpeciatim offertur quàm aliis, fruſtrà Eccleſia illud offerret

offerret pro certis & determinatis quibuſdam perſonis, ut pro muliere prægnante, pro infirmo, pro hoc vel illo defuncto, &c.

Dicendum 3. ſacrificium Miſſæ oblatum ſpeciatim pro pluribus, non tantùm prodeſſe illis ſingulis, quantùm uni eorum, ſi pro illo ſolo ſpeciatim offerretur; proindéque Sacerdotem, qui pluribus perſonis ratione ſtipendij ſeu honorarij à ſingulis accepti, aut aliâ quâvis de cauſa obligatus eſt ad ſacrificandum, non ſatisfacere unicum pro illis offerendo ſacrificium. Ita Sanctus Bonaventura, Richardus, Major, Sotus, & alij quos citat & quibus ſubſcribit Suarez diſp.69. ſect.2. quæ ſententia communis eſt, & in praxi tenenda, probaturque ex communi ipſius Eccleſiæ ſenſu & quotidianâ praxi, quâ tam multæ ſingulares Miſſæ pro ſingularibus perſonis, nullo etiam accepto ab eis ſtipendio, offeruntur; cùm ſaltem ex charitate illa ſingulas offerri pro pluribus, imò pro omnibus par eſſet; ſi pro illis pluribus vel omnibus oblatæ æquè illis ex opere operato prodeſſent, ac ſi pro ſingulis offerrentur. Et ſanè cùm Miſſæ ſacrificium pro defunctis oblatum iis aliter prodeſſe non poſſit, niſi ad relaxationem pœnæ temporalis in Purgatorio ab ipſis luendæ, ſi Miſſa una pro pluribus oblata tantùm pœnæ ſingulis relaxat, quantùm relaxaret uni, ſi pro eo ſolo offerretur; cur tam multæ Miſſæ pro uno duntaxat & non pro omnibus, aut ſaltem pro pluribus ſpeciatim offerrentur? cur Concilium Tridentinum ſeſſ.25. cap.4. de reform. cum tanta cautela ſolis Epiſcopis & Abbatibus ac Generalibus Ordinum reductionem Miſſarum ad minorem numerum permiſit, idque tantùm in certis caſibus ibidem expreſſis; quod etiam circumſpectè & prudenter ab ipſis fieri vult, ne fortè conſcientiam ſuam in diſcrimen adducant: cur inquam hoc ita ſtatuerit, ſi Miſſam pro pluribus oblatam tantùm prodeſſe exiſtimaret, quantùm ſi pro uno duntaxat offerretur?

3 Hoc autem quod in hâc tertiâ aſſertione dictum eſt, intelligi debet, ut rectè obſervat Iſambertus ad q.83.diſp.7.a.12. de ſacrificio Miſſæ, pront eſt ſatisfactorium; quâ ratione quandò pro pluribus ſpeciatim offertur, minus ſingulis prodeſt, minuſque pœnæ per illud redimetur reſpectu ſingulorum, quàm ſi pro uno tantùm offerretur: quia ut ſic, ſe habet per modum cujuſdam ſolutionis, quæ cùm ſit finita, ut ex antè dictis patet, minuitur haud dubiè ſi in plures dividatur: At verò quatenùs eſt impetratorium, tantùm poteſt prodeſſe multis quantùm uni: cùm enim vis illius impetratoria infinitam Dei miſericordiam & liberalitatem reſpiciat, nihil obſtat quin Deus oblatione illius ſacrificij ad beneficia ſua conferenda exoretur æquè pro multis ac pro uno.

Quæres utrùm, ſicut Sacerdos intentioni eorum pro quibus obligatur, ſatisfacere debet quoad numerum Miſſarum; ita etiam teneatur, quoad alias hujus ſacrificij circumſtantias, verbi gratiâ, utrum quando quis poſtulavit de tali Sancto, in tali loco vel tempore celebrari, Sacerdos ad id præſtandum teneatur? Reſpondetur Sacerdotem celebrantem quantùm poteſt intentionem illius à quo ſtipendium accepit, exequi debere, proindèque talem pro illo Miſſam celebrare qualem poſtulavit: non tamen peccare, ſi ex juſtâ aliquâ causâ Miſſam celebret aliam ab illâ; exempli gratiâ, ſi poſtulavit ut celebraret pro defunctis, & illo die incidat feſtum alicujus Sancti duplex, vel ſemiduplex, aut etiam ſimplex, poterit Sacerdos Miſſam illius feſti celebrare; quamvis enim Miſſa propria defunctorum aliquâ ratione ipſis defunctis magis proſit, propter orationes & preces ad hunc finem ab Eccleſiâ inſtitutas; ſi tamen conſideretur ut ſacrificium, æqualiter prodeſt; imò illarum orationum defectus ſatis ſuppleri cenſetur devotione celebrantis, & interceſſione illius Sancti cujus Miſſa celebratur. Ita Navarr. Suarez, Toletus, & plures alij quos citat & ſequitur Bonac. diſp.4.q.vlt. de ſacrificio Miſſæ punct.9.§.3.

Quòd verò ad locum ſpectat, debet Sacerdos in eo celebrare, quem deſignavit is qui ſtipendium dedit, niſi neceſſitas aliqua aut rationabilis cauſa excuſet: & ſimiliter quoad tempus, debet quamprimùm poteſt obligationi ſuæ ſatisfacere. Unde Bonacina ſuprà §.5. dicit peccare Sacerdotes qui ſunt notabiliter in morâ celebrandi; præſertim quando ex morâ illâ ſequitur alteri præjudicium, ut ſi Miſſa quæ pro infirmo dicenda erat, ob nimiam dilationem nonniſi defuncto illo celebretur: quare cavere debent Sacerdotes, ne ſtipendia Miſſarum dicendarum nimis cupidè congerant, ex quarum dilatione conſcientia ipſorum oneretur: In iis tamen locis in quibus fit populi concurſus ob feſtum alicujus Sancti, vel aliquam devotionem, cenſentur illi qui poſtulant Miſſas, & ſtipendia offerunt, tacitè conſentire in dilationem illam, quæ ut plurimùm neceſſaria eſt, ut illorum & aliorum intentioni ſatisfiat: in quo tamen, qui ejuſmodi ſtipendia recipiunt, curare debent, ut nihil ab ipſis fiat, quod juſtitiæ, vel charitati repugnet.

§. VII.

Applicationis à Sacerdote celebrante faciendæ facilis & optima praxis proponitur.

1 QUONIAM non rarò contingit Sacerdotes quoſdam ex inconſideratione, aut aliâ de causâ minus convenienter hujus divini Sacrificij vim & efficaciam applicare: ex quâ tamen applicatione, ut ex antè dictis conſtat, tanquam ex conditione neceſſariâ uberrimorum fructuum illius participatio maximè pendet: idcircò illis nec inutile nec ingratum fore exiſtimavimus, ſi ex iis quæ in ſuperioribus Paragraphis dicta ſunt, brevem aliquam & facilem hujus applicationis faciendæ methodum ſeu praxim colligamus.

Cùm

Cùm igitur divinum hoc Sacrificium omnes quorumcumque ſacrificiorum proprietates modo quodam excellentiſſimo in ſe complectatur, ſitque Latreuticum, Euchariſticum, propitiatorium & impetratorium, ut ſuprà explicavimus, Sacerdos celebrans, illud ſecundùm has omnes ejus proprietates applicare poterit, & ad hoc attentionem & intentionem ſuam dirigere.

Atque in primis illud offerre intendet ad ſupremum cultum & honorem condignum divinæ Majeſtati deferendum, offerendo ipſiuſmet Chriſti veri & naturalis filij Dei demiſſionem, humilitatem, devotionem, adorationem, & alia ſimilia religionis officia, quæ in hoc victimæ ſtatu modo quodam inexplicabili Summæ Trinitati exhibet.

2 Secundò illud offeret ad gratias divinæ Majeſtati exhibendas pro tot & tantis beneficiis, ſive in natura ſive in gratia, ingratis licet & immerentibus tempore præterito collatis, & in futurum præparatis & promiſſis, ac præcipuè pro inæſtimabili Redemptionis humanæ per divini Verbi Incarnationem & ejus in carne aſſumptâ Paſſionem & mortem beneficio, cujus memoriam præſertim in hoc ſacrificio recoli voluit ipſe Chriſtus Dominus; & expreſſis verbis in ejus inſtitutione præcepit.

Tertiò ad placandum divinum numen tot & tantis ſceleribus & peccatis quotidie & ubique offenſum, ab eóque miſericordiam ac pœnitentiæ gratiam pro eluendis ipſorum peccatorum maculis exorandam, nec non ad ſatisfactionem condignam pro iiſdem peccatis ejus juſtitiæ exhibendam.

Quartò denique ad poſtulanda quæcunque beneficia tùm ſpiritualia tùm etiam temporalia, quatenùs ad ejus gloriam & ſalutem noſtram conducere poſſunt; ad deprecanda quæcunque mala ſive præſenti tempore vexantia, ſive in futurum impendentia.

Hæc autem præſtabit Sacerdos primùm nomine ipſius ſummi Sacerdoris Chriſti Dñi, intentionem ſuam illius intentioni perfectè conformando & ſubmittendo: deinde totius Eccleſiæ nomine omnimodam vim & efficaciam hujus divini ſacrificij univerſis illius membris applicando, tùm Sanctis & Beatis in cœlo, ad gratias de illorum victoriis & præmiis Deo exhibendas, præſertim quando in illorum honorem Miſſa celebratur; tùm animabus in Purgatorio, ad pœnas eorum per ſatisfactoriam hujus ſacrificij vim ſublevandas; tùm cunctis fidelibus viatoribus in terrâ, præſertimque illis quorum memoriam in Canone nominatim fieri præcipit, ut Summo Pontifici, Epiſcopo, Regi, adſtantibus, &c. ad fructuum hujus ſacrificij participationem illis communicandam: Demùm ut ipſius Chriſti & Eccleſiæ Miniſter, cui notabilis fructuum illorum pars pro arbitrio diſpenſanda relicta eſt, applicabit eos in particulari tùm ſibi, tùm perſonis aliis ſive vivis, ſive defunctis, quibus ex obligatione tenetur, vel ex charitate & devotione hoc pietatis officium impendere cupit; idque ut ſuo ac illorum nomine ſupremum latriæ ac religionis cultum Deo per Chriſtum deferat, gratias pro omnibus beneficiis ac nominatim pro his vel illis exhibeat, veniam & gratiam pro omnibus peccatis ac peculiariter pro his aut illis exoret, ac denique ut bona quæcunque ſibi neceſſaria aut utilia impetret, præſertimque hæc vel illa, quatenùs ad divinam gloriam conducere poſſunt.

3 Ad evitandos autem ſcrupulos, qui circa hujus particularis applicationis obligationem, vel modum ſuboriri poſſent, optimum aliquibus viſum eſt, ſi poſt debitam applicationem iis factam, erga quos aliqua incumbit obligatio, Sacerdos illius ſacrificij fructus aliis perſonis ſibi charitate aut aliâ ratione peculiariter conjunctis aut commendatis communicare cupiens, intentioni ſuæ conditionem ejuſmodi apponat, ut ſcilicet hanc illis communicationem velit & à Deo poſtulet, in quantum licitè, & ſecundùm juſtitiæ ac charitatis leges velle & poſtulare poteſt; ſic enim tutâ conſcientiâ & ſine cujuſquam præjudicio poterit ex infinito illo & nunquam exhauriendo meritorum ac ſatisfactionum Chriſti Domini theſauro, cujus diſpenſator conſtitutus eſt, in alias perſonas partem aliquam derivare, quæ ex ſummâ & ineffabili Dei charitate ac miſericordiâ nonniſi maxima & uberrima ſperari poteſt.

§. VIII.

Explicantur reliqua quæ ad debitam hujus ſacrificij celebrationem requiruntur.

4 NON repetemus ea quæ variis ſectionibus hujus capitis dicta ſunt de materiâ, formâ, intentione, aliiſque ad validam & licitam Euchariſtiæ confectionem requiſitis, nec non de diſpoſitionibus ad ipſius dignam receptionem neceſſariis, quæque maximè quidem à Sacerdotibus exiguntur, ut divinum hoc ſacrificium debitè offerant; ſed illis ſuppoſitis, ſubjungemus tantum ea, quæ ex ipſius Eccleſiæ inſtituto ad convenientem Miſſæ celebrationem requiruntur.

Dicendum igitur 1. ad debitam hujus ſacrificij celebrationem requiri tempus aptum, totum illud ſcilicet quod à primo auroræ crepuſculo uſque ad meridiem excurrit, ut habetur cap. *Nocte*, & cap. *Et hoc*, de conſecr. diſt. 1. quare exceptâ feſtivitate Natalis Domini in cujus nocte ſacrificatur, illicitum eſt aliis temporibus ante auroræ initium Miſſam celebrare, ut docet S. Thomas quæſt. 83. art. 2. & cum illo communiter omnes: quod tamen Suares diſp. 80. ſect. 4. & quidam alij Doctores, quos citat & ſequitur Layman. tract. 5. de ſacrif. Miſſæ cap. 4. ita explicant, ut ad evitandam culpam ſatis fore exiſtiment, ſi Miſſa privata ad initium auroræ finiatur.

Poteſt autem Epiſcopus in causâ particulari

diſpenſare ut ante auroram celebrare liceat, multóque magis ipſemet tali facultate uti; ſicut ex communi Theologorum conſenſu, docet Ægidius Koninch quæſt.8. art.2. dub.4. ubi addit conſuetudinem quæ in quibuſdam Galliæ, Belgij, ac Germaniæ locis viget, ut hiemis tempore aliquot horis ante Solis ortum Miſſa inchoëtur in gratiam operariorum & famulorum, reprehendi non debere, quandò non contradicit Epiſcopus: quod etiam docet Navarrus cap.25. can. 85.

2 Simili ratione illicitum eſt Miſſam celebrare poſt meridiem, quæ eſt doctrina communis fundata in praxi & conſuetudine ipſius Eccleſiæ, & roborata ſpeciali conſtitutione Pij V. quæ incipit, *Sanctiſſimus*: Suares tamen & alij, quos citat & ſequitur idem Layman. ſuprà, exiſtimant ad culpam evitandam ſatis eſſe, ſi Miſſa inchoëtur ante meridiem, vel ſaltem in ipſo meridie.

Poteſt verò Epiſcopus ob juſtam aliquam cauſam diſpenſare ut poſt meridiem celebretur, ut ſuprà de anticipatione dictum eſt: imò in caſu neceſſitatis, etiam non petitâ Epiſcopi licentiâ, ſi ad illum facilis non detur recurſus, celebrari poterit poſt meridiem: v. g. ſi infirmus viatico indigeat: ſi feſto die publica Concio uſque ad meridiem & ultrà producta ſit, licebit poſtea Miſſam privatam inchoare, præſertim quãdò aliqui ex populo Miſſam non audierunt: item, ſi Sacerdos feſto die ratione itineris impeditus fuerit ne ante meridiem celebraret, poterit poſt meridiẽ celebrare, ut docet Henriq. Miranda, Suarez, & alij apud eundem Layman. ſuprà.

3. Dicendum 2. requiri locum idoneum, id eſt, ab Epiſcopo conſecratum ſeu dedicatum, vel ab eodem aut alio ex ejus licentiâ & facultate benedictum. Ita S. Thom. quæſt.83. art.5. & habetur cap. *ſicut* & cap. *nullus* de conſecr. diſt.1. ubi tamen excipitur caſus neceſſitatis, exempli gratiâ in bello, quandò Miſſa in caſtris pro exercitu dicenda eſt: in longa peregrinatione per loca infidelium; in maximo aliquo populi concurſu quem Eccleſia capere non poteſt; & ſimilibus caſibus, in quibus tamen ſemper Epiſcopi licentia obtinenda eſt, ſi commodè ad illum recurri poſſit.

Ipſis autem Epiſcopis ſpeciali privilegio indultum eſt, ut ſuper Altari portatili ubivis ſacrificare vel ſacrificanti adſiſtere poſſint, non ſolùm in caſu neceſſitatis; ſed & ob ſolam devotionem: quod etiam docet Suares diſp. 81. ſect. 3. ex eorum tamen prudentia pendet proſpicere, ut tales locos ad id eligant, in quibus nihil quod tanti Myſterij ſanctitati ac reverentiæ minùs conveniens factum ſit, aut faciendum videatur.

4 Monentur tamen iidem Epiſcopi in Conc. Trid. ſeſſ. 22. decret. de obſervandis in celebratione Miſſæ: *Ne patiantur privatis in domibus, atque omnino extra Eccleſiam & Oratoria ad divinum tantùm cultum dicata, ab iiſdem Ordinariis deſignanda & viſitanda, ſanctum hoc Sacrificium à ſæcularibus aut regularibus peragi.*

Porrò neque etiam in Eccleſiâ conſecratâ celebrare licet, ſi violata aut polluta fuerit, niſi priùs reconcilietur, ut ex communi Eccleſiæ praxi conſtat. Tribus verò modis cenſetur Eccleſia pollui: Primò per homicidium aut violentam aliquam ſanguinis humani effuſionem, ex gravi & notoriâ percuſſione factâ in Eccleſiâ, ut habetur cap. *Propoſuiſti*, & cap. ult. de conſecr. Eccleſiæ: Secundò per illicitam & notoriam ſeminis humani intra Eccleſiam effuſionem, ut habetur eodem cap. ult. & cap. *Eccleſiis* de conſecr. diſt. 1. Tertiò per ſepulturam hominis nominatim excommunicati aut notorij Clericorum percuſſoris, item infidelis aut alicujus hominis non baptizati, etiamſi ſolummodò infans ſit, ut habetur citato cap. *Propoſuiſti*, & cap. *Sacris* de ſepulturis, & cap. *Eccleſiam* de conſecratione.

5. Eſt autem obſervandum diſcrimen inter Eccleſiam ab Epiſcopo conſecratam, & illam quæ Epiſcopali authoritate tantùm benedicta eſt: illam enim ſolus Epiſcopus, hanc verò quilibet Sacerdos ex Epiſcopi commiſſione reconciliare poteſt, ut habetur cap. *Aquam*, & cap. ultim. de conſecr. Eccleſiæ.

Si autem Eccleſia ſecundùm majorem ſui partem deſtruatur, quod Epiſcopus dijudicare debet; ex. gr. ſi ejus parietes ex majori parte corruerint, non ampliùs in eâ celebrare licet; eâque reædificatâ non ſimplici reconciliatione, ſed iteratâ conſecratione ſeu dedicatione, aut ſaltem benedictione opus eſt, ut habetur c. *Eccleſiis*, de conſecr. diſt. 1. & c. *Ligneis*, de conſecr. Eccleſiæ: ubi tamen declaratur conſecrationem non amitti, ſi tecta ſolummodò aliáque opera lignea combuſta ſint illæſis parietibus; eo quòd conſecratio in ipſis præſertim parietibus fiat; quamvis in ejuſmodi Eccleſiâ, quæ omni prorſùs tecto careret, Miſſam celebrari non conveniat ob varios caſus, qui ex aëris injuriâ & ventorum agitatione accidere poſſent: tecto tamen illius inſtaurato nullâ neque conſecratione, neque reconciliatione opus erit.

Dicendum 3. requiri Altare quod lapideum eſſe debet & ab Epiſcopo conſecratum, ut habetur c. *Altaria*, de conſecr. diſt. 1. Eſt autem duplex Altare; unum portatile, alterum fixum & ſtabile, inter quæ hoc diſcrimen intercedit, quod illud per ſe conſecratur, hoc verò nonniſi quatenùs baſi affixum eſt: Unde ſequitur quod Altare portatile quocunque deferatur, non amittat conſecrationem, fixum verò amittat, ſi ab interiori ſtructurâ & baſi amoveatur, ut habetur c. *Si motum*, de conſecr. diſt. 1. & c. *Ligneis*, de conſecr. Eccleſiæ. Illud verò utrique Altari commune eſt, quod notabili fractione conſecrationem amittat; quando ſcilicet talis eſt, ut in illo calix cum patenâ ampliùs conſiſtere non poſſit: item violatione ſigilli ſeu loculi quo reliquiæ Sanctorum conditæ

ſunt; quod quamvis aliqui Theologi negent, aſſerantque reliquias illas ad conſecrationem Altaris non eſſe abſolutè neceſſarias; ſpectatâ tamen conſuetudine ipſius Eccleſiæ, quæ initio Miſſæ hanc orationem à Sacerdote ad altare aſcendente, illúdque oſculante recitari voluit: *Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic ſunt, &c.* probabilius eſt, & in praxi tenendum ejuſmodi ſigilli violatione conſecrationem altaris amitti; proindéque iterùm eſſe conſecrandum: quod apertè colligitur ex cap. 1. de conſecr. Eccl. ubi dicitur quòd, *Si lapis ille qui ſigillum continet, confractus fuerit, aut etiam diminutus, debet Altare denuò conſecrari*: & ita docet Durandus in Rationali l. 1. c. 6. Angelus verbo *Altare*, §. 2. & alij communiter.

6 Dicendum 4. in Altari dùm Miſſa peragitur, neceſſaria eſſe quædam ornamenta, quæ in Rubricis Miſſalis enumerantur: in primis tres, aut ſaltem duas mappas, aut ad minùs unam duplicatam, ut tradit Suares diſp. 81. ſect. 6. & Tolet. lib. 2. c. 2.

Secundò corporale, quod equidem non ſericum, aut auro aliave materia intertextum, ſed purè lineum ac ſimplex eſſe debet: Similiter & pallam, quæ Calici ſuperponitur, & pars quædam corporalis eſſe cenſetur, ſicuti colligitur ex antiquâ conſuetudine, ſecundùm quam corporale etiam calicem cooperiebat, ut obſervat Scortia lib. 3. de ſacrificio cap. 5. quæ palla etiam linea & ſimplex eſſe debet, ſaltem ex eâ parte quâ calicem contingit: & utrumque ab Epiſcopo aut alio facultatem habente benedictum eſſe oportet. Ita docet S. Thom. q. 83. a. 3. ad 7. & 8. & habetur cap. *Conſulto* de conſecrat. diſt. 1. Quamvis autem de mapparum benedictione nihil in jure decretum reperiatur, Eccleſiæ tamen conſuetudo id etiam exigit, ut docet Azor. lib. 10. cap. 28. q. 8.

Tertiò calicem & patenam ex materia aurea vel argentea, aut ſaltem ſtannea, non verò lignea, lapidea, ferrea, ærea, aut vitrea, ut docet S. Thom. q. 83. art. 3. ad 6. & habetur cap. *vaſa* & cap. *ut calix* de conſecr. diſt. 1. debent autem calix & patena eſſe ab Epiſcopo conſecrata, ut habetur cap. unico de ſacrâ unctione, & conſtat ex uſu & conſuetudine ipſius *Eccleſiæ*. Adjungitur purificatorium lineum & mundum ad ipſum calicem abſtergendum; velum item ſericum, quo calix & pars anterior corporalis tegi ſolet.

Quartò Miſſale approbatum, ſecundùm uſum quem in celebrando quiſque ſequi tenetur: communis enim Doctorum ſententia eſt ac præſertim Navarri cap. 25. num. 84. Sylveſtri verbo *Miſſa*, Azorij, cap. 29. quæſt. 4. Toleti lib. 2. c. 2. Sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui celebraret abſque libro, in quo ſaltem canon Miſſæ contineretur, quamvis quæ dicenda eſſent memoriter teneret.

Quintò lumen, ut conſtat ex cap. ultimo de celebratione Miſſarum: dicit autem Tolet. loco citato duas candelas accenſas aut ſaltem unam requiri ita ut ſine lumine celebrare exiſtimet eſſe peccatum mortale: quamvis autem abſolutè loquendo: neceſſarium non ſit ex præcepto ut candelæ illæ ſint cereæ, poſſitque lumen ex oleo, ita poſtulante neceſſitate, adhiberi, ut docet Suarez diſp. 8. ſect. 6. ſtandum eſt tamen communi Eccleſiæ conſuetudini, nec niſi candelis ex cerâ communiter utendum eſt.

Sextò imaginem Crucifixi, quæ ſecundùm regulas Miſſalis Altari ſuperponi debet, ad cujus pedes reponi ſolet tabella ſecretorum, quam vulgò canonem vocant.

7 Dicendum 5. requiri præterea veſtes ſacras, quibus Sacerdos celebrans indutus eſſe debet: ſunt autem ſex; amictus ſcilicet, alba, cingulum, manipulus, ſtola, & caſula: quas quidem veſtes mundas & integras, atque ab Epiſcopo aut alio facultatem habente benedictas eſſe oportet, Ita ut Toletus loco citato & plures alij exiſtiment eſſe peccatum mortale, cum veſtibus minimè benedictis aut notabiliter immundis, vel laceris celebrare: quod & ſimiliter de corporalibus intelligendum eſt.

Quæres 1. quamdiu vaſa & linteamina ſacra conſecrationem vel benedictionem retineant? Reſpondetur de vaſis tandiu conſecrationem retinere, quandiu integra perſeverant: amittere verò ſi notabiliter frangantur aut dividantur; ita ut formam & quantitatem, quæ ad convenientem & proportionatum eorum uſum neceſſaria eſt, ampliùs non retineant. Ita Ledeſma tract. de Sacram. Euchar. cap. 21. ubi addit calicem & patenam, quamvis priſtinam formam retineant, amittere tamen conſecrationem, ſi de novo deaurentur ex ea parte quâ corpus & ſanguinem Chriſti contingunt, proindéque de novo conſecrari debere. De veſtimentis autem. aut linteaminibus ſacris docet Azorius libro 10. c. 28. quæſt. 9. illa tunc amittere benedictionem, quando ita franguntur aut diſſuuntur ut ad id ampliùs apta non ſint, ad quod Eccleſiæ benedictione deſtinata fuerant.

8 Quæres 2. an liceat omnibus ſacra vaſa & veſtes contingere. Reſpondetur 1. vaſa & linteamina ſacra, calicem ſcilicet patenam, corporale & ciborium, dum in illis continetur corpus & ſanguis Chriſti, à nemine præterquam à Sacerdote vel Diacono ſine gravi culpa tangi non poſſe. Ita Suares, Paludanus, & alij apud Laymannum tr. 5. de Sacrif. Miſſæ, cap. 6. & habetur ex cap. *Non oportet*, diſt. 23.

Reſpondetur 2. eadem linteamina & vaſa ſacra, etſi vacua ſint, contrectari aut tangi non debere ab ijs qui ſacris Ordinibus non ſunt initiati, ut habetur cap. *In ſancta*, de conſecrat. diſt. 1. huius tamen præcepti Eccleſiaſtici tranſgreſſionem (ſi

G 3 con-

contemptus abſit) culpam venialem non excedere docet Suares, Azorius, Sotus: & alij apud Layman. ſuprà: imò ſi rationabilis cauſa ſuadeat, nulla erit culpa, ut ibidem docet.

Vbi autem conſuetudo viget ut corporalia & pallæ ac purificatoria à perſonis laicis, præſertimque fœminis Deo ſacris mundentur, priùs à Sacerdote vel Diacono in pelvi lavari debent, & aquâ lotionis in piſcinam effundi, vel in ignem projici.

Porrò alias veſtes benedictas & reliqua Altaris ornamenta, quæ neque chriſmate uncta ſunt, neque corpus Domini aut ſanguinem immediatè attingunt, cum reverentia tangere omnibus etiā laicis conceſſum eſt; verùm ad prophanos uſus adhibenda non ſunt, quamvis vetuſtate conſumpta ſint; ſed potiùs igni abſumenda, ut dicitur c. *Ligna*, & c. *Altaris* de conſecr. diſt. 1.

9 Dicendum 6. requiri Miniſtrum qui Sacerdoti celebranti inſerviat, ut habetur cap. *Hoc autem*, de conſecr. diſt. 1. & cap. *Propoſuit*, de filijs Preſbyterorum. Hic autem Miniſter debet eſſe vir, non fœmina, ut habetur cap. 1. de cohabitatione Clericorum ac mulierum; imò Suares diſp. 87. ſect. 1. & Sotus diſput. 13. quæſt. 2. art. 5. arg. 12. ſatiùs eſſe arbitrantur ſi urgeat neceſſitas, Miſſam abſque Miniſtro celebrare, quàm fœminam ad Altare reſpondentem, aut urceolos porrigentem adhiberi: nihil tamen obſtare videtur quominùs fœminæ præſertim ſanctimoniales, ex loco remoto ſanctificanti reſpondeant, ut ibidem dicit Suares, & uſus Eccleſiæ in Monaſterijs declarat.

Eſt autem obſervandum, Sacerdotis celebrantis pedes calceatos eſſe debere, ob majorem honeſtatem & decentiam, ut docent Sylveſter, Richardus, & alij apud Petrum Ledeſma tract. de Euchar. cap. 20. caput verò apertum & nudum, ut habetur cap. *Nullus* de conſecrat. diſt. 1. Azorius tamen, & alij quos citat Laymannus cap. 5. de ſacrificio Miſſæ cap. 6. exiſtimant Epiſcopum poſſe ob cauſam aliquam rationabilem, v. g. infirmitatis dare licentiam ſacrificandi capite operto amictu vel pileolo, præſertim uſque ad Canonem: imò ſi cauſa ita celebrandi manifeſta ſit, tali diſpenſatione non eſſe opus docent Navarrus Sylveſter, & Henriquez apud eundem Layman. dummodò nullum inde ſcandalum oriatur, & neceſſitas celebrantis v. g. ob infirmitatem, ſenectutem, loci frigus, &c. ab unoquoque adſtantium facilè dignoſci poſſit.

10 Supereſt una difficultas hîc ſolvenda, nimirum quoties Sacerdos Miſſam celebrare teneatur. Reſpondetur cum diſtinctione: ſi enim de Parocho aut alio beneficiato ſermo ſit, toties celebrare tenetur, vel per ſe, vel ſaltem per alium, quoties requiritur ut officio ſuo vel obligationi ſatisfaciat: Si verò de Sacerdote generatim hoc quæratur, ab alijs obligationibus ſpecialibus, nihil aptius reſpondeti poteſt quàm id, quod habetur in Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 14. ubi dicit Epiſcopum curare debere *ut Sacerdotes ſaltem* quod verbum notandum eſt *diebus Dominicis & feſtis ſolemnibus; ſi autem curam animarum habuerunt, tam frequenter ut ſuo muneri ſatisfaciant, Miſſas celebrent*: ex quibus Concilij verbis meritò infertur maximè congruum eſſe ac decens, ut Sacerdos quantùm fieri poteſt, quotidie ſanctiſſimum illud Sacrificium offerat: quam quidem praxim ut piam & religioſam laudant SS. Patres, ac præſertim S. Cyprianus lib. 1. Epiſt. 2. Ambroſ. orat. in funere fratris, S. Hieronym. lib. 1. adversùs Iovinian. S. Syricius Papa in Ep. ad Hymerium cap. 7. S. Innocentius in Epiſt. ad Exuperium, S. Chryſoſtomus homil. 17. in Epiſt. ad Hebræos: quibus addere poſſumus Ioannem Gerſonem part. 2. operum tract. de præparatione ad Miſſam.

11 Monet tamen idem Concilium ſeſſ. 22. in decret. de obſervandis ac evitandis in celebratione Miſſæ, *Omnem operam & diligentiam in eo ponendam eſſe, ut quanta maxima fieri poteſt, interiori cordis munditia & puritate atque exteriori devotionis ac pietatis ſpecie, hoc divinum atque tremendum Myſterium peragatur*: Idéoque *decernit, ut Epiſcopi ea omnia prohibere atque è medio tollere ſedulò curent ac teneantur, quæ vel avaritia, Idolorum ſervitus; vel irreverentia, quæ ab impietate vix ſejuncta eſſe poteſt; vel ſuperſtitio vera pietatis falſa imitatrix induxit.*

Atque ut multa paucis comprehendantur, in primis quod ad avaritiam pertinet, cujuſvis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Miſſis novis celebrandis datur, nec-non importunas atque illiberales eleemoſynarum exactiones potiùs quàm poſtulationes, aliaque hujuſmodi, quæ à ſimoniacâ labe, vel certè à turpi quæſtu non longè abſunt, omninò prohibeant.

Deinde ut irreverentia vitetur, ſinguli in ſuis Diœceſibus interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat: neminem præterea, qui publicè & notoriè crimineſus ſit, aut ſancto Altari miniſtrare, aut ſacris intereſſe permittant; neve patiantur privatis in domibus atque omninò extrà Eccleſiam & Oratoria ad divinum tantùm cultum dedicata, ab iiſdem Ordinariis deſignanda & viſitanda, ſanctum hoc Sacrificium à ſæcularibus aut regularibus quibuſcumque peragi; ac niſi priùs qui interſint, decenter compoſito corporis habitu declaraverint ſe mente etiam ac devoto cordis affectu, non ſolùm corpore adeſſe. Ab Eccleſiis verò muſicas eas, ubi ſive organo, ſive cantu laſcivum, aut impurum aliquid miſcetur; item ſæculares omnes actiones, vana atque adeò prophana colloquia, deambulationes, ſtrepitus, clamores arceant: ut Domus Dei verè domus orationis eſſe videatur ac dici poſſit.

Poſtremo ne ſuperſtitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propoſitis caveant, ne Sacerdotes alijs quàm debitis horis celebrent, neve ritus alios aut alias cæremonias & preces inter Miſſarum ſolemnia adhibeant, præter eas, quæ ab Eccleſiâ probata ac frequenti & lau-

dabili

debili uſu recepta fuerint: quarumdam verò Miſſarum & candelarum numerū, qui magis à ſuperſtitioſo cultu quàm à verâ religione inventus eſt, omnino ab Eccleſiâ removeant, doceantque populum quis ſit, & à quo potiſſimùm proveniat ſanctiſſimi hujus Sacrificij tam pretioſus ac caleſtis fructus: moneant etiam eundem populum ut frequenter ad ſuas Parochias ſaltem diebus Dominicis & majoribus feſtis accedant.

CAPUT QUINTUM.

De Sacramento Pœnitentiæ.

SECTIO I.

Quid nomine Pœnitentiæ intelligatur.

1 POENITENTIÆ nomen in duplici ſenſu à Theologis ſumi ſolet: primò pro virtute morali infuſâ, cujus proprius actus eſt deteſtari peccatum, ac de illo commiſſo dolere, non modò quatenùs rectæ rationi adverſatur, ſed præſertim quatenùs eſt offenſa quædam & injuria Deo illata, cum propoſito emendandi ac reparandi offenſam illam & injuriam, ipſique Deo ſatisfaciendi. Ita S. Doctor 3. part. quæſt 85. art. 1. 2. & 3. & de hâc pœnitentiæ virtute frequens mentio reperitur in ſcripturis, *fuitque*, ut loquitur Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 1. *univerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quovis tempore ad gratiam & juſtitiam aſſequendam neceſſaria.*

Secundò, nomen Pœnitentiæ ſumitur pro uno ex Sacramentis novæ Legis; id eſt pro ritu aliquo externo, & ſenſibili divinitùs inſtituto quoſdam hominis pœnitentis & Miniſtri abſolventis actus complectente, quo, ab hoc ille Deo reconciliatur, & à peccatis poſt Baptiſmum commiſſis abſolvitur.

2 Primus, qui hujus Sacramenti veritatem impugnavit, fuit Novatus Epiſcopus Africanus, qui exinde Romam veniens Novatianum Presbiterum & alios quoſdam ſeduxit, & in ſuas partes traxit, ut fuſius declarat Baronius ad annum Chriſti 254. n. 66. ubi refert ipſum Novatum ejuſque gregales primùm in Africâ adversùs ſanctum Cyprianum ſchiſma conflaſſe, eo quòd in lapſis Eccleſiæ reconciliandis nimis rigidum ſe præberet. Poſteà mutatâ facie (quod rectè obſervat idem Baronius, peculiare eſſe omnium Hæreticorum atque Schiſmaticorum, nunquam ſcilicet perſtare in eâdem ſententiâ, ſed pro loco & tempore novas induere formas) in Sanctiſſimum Pontificem Cornelium turbas Romæ concitaſſe, eo quòd lapſos pœnitentes in Eccleſiam reciperet, eíſque beneficium abſolutionis impertiret, cum prætextu illo è Sede Romanâ deturbarent, & Novatianum faſtu & ambitione tumentem in illam per fas nefáſque intruderent; eòque tandem devenit ipſe Novatus, ut negaret ullam Sacerdotibus novæ legis ad remittenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa traditam eſſe à Chriſto poteſtatem: verùm ipſius Novati ſectatores poſtmodùm ab eo deſciverunt (quod Lutheranis, Calviniſtis & alijs à veritate diſſidentibus familiare eſt, nimirùm ut ab Authoribus & Patriarchis ſectarum ſuarum, ubi fraus illorum pateſcere incipit, paulatim ſe ſubducant, & alia dogmata profiteri ſubinde incipiant, donec ab illis etiam ad alia transfugere veritatis armis oppreſſi cogantur) cum enim ipſius Novati aſſeclæ præfatam magiſtri ſui hæreſim propugnare non poſſent, illam temperare voluerunt, admittentes quidem aliquod remedium, quo virtute clavium Eccleſia remittere poſſet leviora peccata, non tamen graviora & atrociora, quod teſtatur S. Ambroſius lib. 2. de Pœnit. cap. 3. ubi de illis Hæreticis ſic loquitur: *Aiunt ſe exceptis gravioribus, criminibus, relaxare veniam levioribus, non hoc quidem author erroris Novatus qui nemini dandam pœnitentiam putavit.*

3 Errorem illum ab Eccleſia proſcriptum, ut teſtatur Cyprianus Ep. 52. & 54. & jam obſoletum recentiores Hæretici denuò renovare conati ſunt, ut videre eſt apud Bellarminum lib. 1. de Pœnit. cap. 9. negantes ſacrum illum ritum, quo Eccleſia Catholica in reconciliandis pœnitentibus poſt baptiſmum lapſis, utitur, eſſe Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, aut ullam ineſſe Sacerdotibus ad peccata remittenda judiciariam poteſtatem: cujus quidem erroris falſitas & ſimul Catholici dogmatis veritas pleniùs conſtabit ex ijs quæ ſequenti ſectione dicentur.

SECTIO II.

Pœnitentiam eſſe verum & propriè dictum novæ legis Sacramentum contrà Hæreticos demonſtratur.

1 PRÆTER authoritatem univerſæ Eccleſiæ, quæ tùm in Concilio Florentino, in decreto Eugenij, tùm in Trident. ſeſſ. 14. can. 1. hoc dogma tanquam certiſſimum ac fide credendum definivit, errorémque oppoſitum anathemate percuſſit; probari poteſt ejuſdem dogmatis veritas variis teſtimoniis SS. Patrum fusè relatis à Judoco Coccio tomo 2. theſauri lib. 7. art. 1. & ſeq. duo vel tria hîc illuſtriora proferemus. Primum eſt S. Ambroſij lib. 1. de Pœnitent. cap. 7. *Cur baptizatis*, inquit, *ſi per hominem peccata dimitti non licet? &c. quid intereſt utrùm per Pœnitentiam aut per Lavacrum hoc jus ſibi datum Sacerdotes ſibi vindicent?* quibus verbis æqualem vim ad peccata remittenda Sacerdotibus, ſive Baptiſmum conferendo, ſive Pœnitentiæ ſacramentum adminiſtrando tribuit. Secundum eſt S. Chryſoſtomi lib. 3. de ſacerdotio, ubi poſtquam poteſtatem ad peccata remittenda quæ ſacerdotibus collata eſt, contulit cum poteſtate eorumdem ad conficiendam Euchariſtiam: poſteà conferens eandem cum poteſta-

poteſtate baptizandi: *Neque enim*, inquit, *ſolùm cum nos regnerant, ſed etiam poſteà condonandorum nobis peccatorum poteſtatem obtinent.* Tertium ſancti Petri Chryſologi ſerm. 84. *Vbi ſunt*, inquit, *qui per homines non poſſe peccata remitti praſcribunt? &c. remittit Petrus peccata & toto cum gaudio ſuſcipit pœnitentes, atque omnibus Sacerdotibus hanc à Deo conceſſam amplectitur poteſtatem.*

2 Probari prætereà poteſt eadem veritas ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 20. *quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt*, ex quibus duo colliguntur, primum eſt, ritum aliquem externum à Chriſto Domino inſtitutum eſſe, quo Apoſtoli, eorúmque in ſacerdotio ſucceſſores de peccatis juridicè cognoſcerent, eáque ſic cognita vel remitterent vel retinerent, idque (ut fit in judiciis humanis) verbo aliquo manifeſtarent. Secundum eſt, huic ritui divinitùs inſtituto adjunctam eſſe promiſſionem gratiæ ſanctificantis: quod ſatis indicant verba illa, *Remittuntur eis:* cùm hæc peccatorum remiſſio non niſi per gratiæ ſanctificantis infuſionem fiat, ut conſtat ex iis quæ in priori hujus operis parte in tractatu de Gratia dicta ſunt: unde patet Pœnitentiam eſſe ritum externum à Chriſto Domino inſtitutum, quo gratia confertur: ac proinde eſſe Sacramentum: & eo ſenſu verba illa Chriſti Domini intellexerunt ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis, ſanctus Baſilius in Epiſt. ad Amphilochium, ſanctus Athanaſius hom. in illa verba; *Ite in caſtellum*, & S. Thomas in comment. ſuper cap. 16. S. Matth. ubi tres errores ſuper illorum verborum explicatione vitandos eſſe monet. Primus eſt eorum qui opinati ſunt Sacerdotes poſſe quemlibet pro arbitrio ſolvere aut ligare, peccata remittere aut retinere; quod falſum eſt: his enim verbis Chriſtus vices ſuas tantummodò demandavit Sacerdotibus, ut facerent quod ipſe facturus fuiſſet, ſi viſibilis in terra manere voluiſſet; proindéque ut peccata remitterent vel retinerent, non pro libito; ſed prout ipſe remiſiſſet aut retinuiſſet, quod ab Eccleſiæ ſenſu diſcere debent.

3 Secundus error eſt, ſolvere aut ligare nihil eſſe aliud quàm pœnitentem ſolutum aut ligatum declarare: verùm ſi hoc ita eſſet, Chriſtus Dominus potiùs dicere debuiſſet: *quacunque ſoluta erunt in cælis: ſolvetis ſuper terram:* cùm è contrario dixerit: *quacunque ſolveris ſuper terram, ſoluta erunt in cœlis.* Et hic error proſcriptus etiam fuit in Concilio Tridentino ſeſſione 14. canone 9.

Tertius denique error eſt, Sacerdotem, antequam abſolutionis verba proferat, ſupponere debere pœnitentem per contritionis actum à culpa peccati & æternæ pœnæ reatu jam factum eſſe liberum; proindéque abſolvendo illum tantummodò à pœna temporali, quæ plerumque peccato quoad culpam remiſſo luenda ſupereſt, non totâ quidem, ſed aliquâ ejus parte illum eximere. Verùm quàm falſa & aliena ſit à vero & genuino verborum Chriſti Domini ſenſu, hæc verborum illorum expoſitio, ſatis per ſe manifeſtum eſt: quis enim dicat remittere peccata, nihil aliud eſſe, quàm ipſa peccata jam remiſſa ſupponere, & ſolummodò aliquid de pœna temporali peccatis quoad culpam remiſſis debita minuere?

4 Objicies, in Sacramentis novæ Legis pro materiâ requiri rem aliquam ſenſibilem; nullam autem ejuſmodi materiam in Pœnitentiâ reperiri; proindéque non eſſe Sacramentum.

Reſpondetur actus pœnitentis eſſe materiã Sacramenti Pœnitentiæ, ut infrà dicetur; actus autem illos eſſe ſenſibiles vel per ſe, vel per aliquid aliud; cõfeſſionem quidẽ per ſe, cùm Sacerdotis auditu percipiatur; contritionẽ autem per humiliationem externam, genuflexionem, lacrymas, & alia ejuſmodi ſigna exteriora, atque etiam per ipſammet confeſſionem.

Quæres an Pœnitentiæ Sacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium? Reſpondetur affirmativè, idque non modò neceſſitate præcepti, de quâ ſuo loco agetur; ſed etiam medij, quod ſatis expreſsè declaravit Concilium Trident. ſeſſ. 14. c. 2. ubi dixit, *Sacramentum Pœnitentiæ lapſis poſt Baptiſmum ad ſalutem neceſſarium eſſe, ut nondum regeneratis ipſe Baptiſmus.* Eſt autem neceſſarium vel in re, vel ſaltem in voto; ita ut, quamvis peccator aliquandò per actum perfectæ contritionis Deo reconcilietur, *ipſa tamen reconciliatio* ut loquitur idem Concilium, *ipſi contritioni ſine Sacramenti voto; quod in illâ includitur, non eſt adſcribenda.* Eatenùs autem votum hujus Sacramenti, in perfectæ cõtritionis actu includi cenſetur, quatenùs qui perfectè cõteritur, ita diſpoſitus eſt, ut abſolutè velit ſervare præcepta omnia ſub mortali obligantiâ, ita ut nullum ſit de quo ſi actu cogitaret, illud adimplere non vellet: atqui datur præceptũ divinum & Eccleſiaſticum, ut infrà explicabitur, confitendi peccata omnia mortalia poſt Baptiſmum commiſſa, eaque clavibus Eccleſiæ ſubjiciendi: unde ſequitur peccatorem perfectè contritum ita eſſe diſpoſitum, ut peccata ſua confiteri, & clavibus Eccleſiæ ſubjicere expreſſâ vel tacitâ, ſeu interpretativâ intentione velit.

SECTIO III.

Quæ ſit materia Sacramenti Pœnitentiæ.

1 SVPPONIMUS juxta doctrinam S. Thomæ, q. 84. art. 2. in Sacramento Pœnitentiæ, ſicut & in aliis novæ Legis Sacramentis duplicem materiam eſſe diſtinguendam, remotam, ſcilicet & proximam: juxtà quam diſtinctionem,

Dicendum 1. materiam remotam Sacramenti Pœnitentiæ eſſe peccata actualia poſt actualem Baptiſmi ſuſceptionem commiſſa. Ita S. Thomas cit a. 2. & cum eo communiter omnes. Ratio eſt, quia Sacramentum Pœnitentiæ verſatur circa peccata; unde ſequitur quod ejus ſint materia: dici autem non poteſt quòd ſint materia proxima, cùm illa ſit pars ipſius

ſos Sacramenti, quæ ſimul cum ejus formâ ad producendam gratiam ſuo modo concurrere debet; quod peccatis nullomodò convenire poteſt: unde ſequitur quod ſint tantùm materia remota.

Sunt autem hîc aliqua obſervanda circa remotam illam Pœnitentiæ materiam. Primum eſt, peccata illa eatenùs dici hujus Sacramenti materiam, quatenùs per Pœnitentiam deſtruuntur & abolentur; ſicut lignum dicitur ignis materia, quia per illum conſumitur, quo exemplo utitur Catechiſmus Romanus Part.2. cap.5.

Secundum eſt, ſola peccata poſt realem Baptiſmi ſuſceptionem admiſſa, eſſe remotam hujus Sacramenti materiam: quod ſatis expreſsè declaravit Concilium Tridentinum ſeſſ.14.c.1.& 2. Ratio eſt, quia ſola ea peccata ſunt ejus Sacramenti materia, quæ ab illis commiſſa ſunt, in quos Sacerdos tanquam judex poteſt ferre ſententiam: at *Eccleſia*, ut loquitur Conc.Trid.cit. cap.2. *in neminem judicium exercet, qui non priùs in ipſam per Baptiſmi januam fuit ingreſſus.*

2 Tertium eſt, peccata omnia poſt Baptiſmum commiſſa, ſive mortalia, ſive venialia, eſſe materiam hujus Sacramenti; cùm de omnibus confeſſio fieri poſſit à pœnitente, & à Sacerdote abſolutio conferri, ut ſatis conſtat ex generali & illimitatâ poteſtate remittendi quæcunque peccata, quam Chriſtus Dominus Apoſtolis eorúmque in ſacerdotio ſucceſſoribus conceſſit. Et hoc etiam intelligi debet de peccatis jam in confeſſione declaratis, & per Sacerdotis abſolutionem remiſſis, ut docet S. Thom. in 4. diſt.17. q.3. art.3. quæſt.5. ad 4. & diſt.18. qu.1. art.3. qu.2. ad 4. & poſt illum Paludanus, Major, Medina, Suarez & alij apud Laymannum tract.6. cap.3. de Sacram.Pœnitent.& demonſtrat uſus in Eccleſia receptus & approbatus confeſſiones generales inſtituendi, in quibus peccata jam anteà confeſſa & remiſſa declarantur; & clavibus iterùm ſubjiciuntur: & hanc praxim non ſolùm in confeſſionibus generalibus, ſed etiam in aliis peccata aliqua jam confeſſa & remiſſa iterum declarandi Navarrus tanquam ſanctam & piam laudat, ſi devotionis causâ cum conſcientiâ quieta fiat.

3 Dices, peccata illa jam remiſſa fuiſſe, & ex conſequenti eſſe deleta & abolita; proindéque materiam hujus Sacramenti eſſe non poſſe, cùm ampliùs deleri & aboleri non poſſint.

Reſpondetur, peccata illa eatenùs eſſe hujus Sacramenti materiam, quatenùs actus pœnitentis circa illa verſari poſſunt; id eſt quatenùs pœnitens poteſt illa deteſtari, confiteri, &c. ſicque materiam proximam hujus Sacramenti ſubminiſtrare, quæ ſimul cum forma illius proprium effectum producat, ſcilicet gratiam ſanctificantem, per quam peccata illa formaliter delerentur & abolerentur niſi jam deleta & abolita forent.

Quartum eſt, hanc eſſe differentiam inter peccata mortalia & venialia, quod peccata mortalia ſint materia hujus Sacramenti neceſſaria, id eſt quod non aliâ ratione quàm per hoc Sacramentum in re vel in voto ſuſceptum remitti poſſint; peccata autem venialia ſint tantùm materia ſufficiens, id eſt quod *quanquam rectè & utiliter*, ut loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap.5. *citraque omnem præſumptionem in confeſſione dicantur, quod piorum hominum uſus demonſtrat, taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſint.* Addit Navarrus cap.21. n.3. iis qui per divinam gratiam mortalibus non implicantur, utile eſſe ſæpius peccata venialia confiteri; quia per id augetur gratia, pœna Purgatorij minuitur, propoſitum nunquam peccandi mortaliter renovatur, & habitus peccandi venialiter diminuitur.

4 Dicendum 2. materiam proximam hujus Sacramenti eſſe hos tres actus pœnitentis, ſcilicet contritionem (ſumpto generatim hoc nomine, prout etiam attritionem complectitur) confeſſionem, & ſatisfactionem. Ita S.Doctor qu.84.art.1.& expreſsè definitum habetur in Concilio Florentino, in decreto Eugenij,& in Trident. ſeſſ.14. cap.3. his verbis: *Sunt autem quaſi materia hujus Sacramenti ipſius pœnitentis actus, qui quatenùs in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hâc ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.*

Ex illis autem tribus Pœnitentiæ partibus S. Doctor cit.art.2. & cum eo communiter alij Theologi aſſerunt contritionem & confeſſionem eſſe partes eſſentiales; ſatisfactionem verò eſſe tantùm partem integralem ipſius Sacramenti; quod etiam habetur in Catechiſmo Rom. part. 2. cap. 5. contritionem enim & confeſſionem eſſe partes eſſentiales inde conſtat, quòd ſine illis, Pœnitentiæ Sacramentum nec fructuoſum nec validum eſſe poſſit, ut ex infra dicendis conſtabit; ſatisfactionem verò eſſe tantùm integrantem, quòd abſque eâ, & validum & fructuoſum eſſe poſſit, ut patet in pœnitente illo, cui in articulo mortis poteſt aliquando validè & fructuosè conferri abſolutio, quamvis nulla pœnitentia injungatur, & prætereà eò quòd ſatisfactio communiter poſt receptam abſolutionem impleatur, ut dicitur infrà: ex quibus cùm habeatur illam non eſſe partem hujus Sacramenti eſſentialem, ſequitur ut ſit ſolùm integrans, id eſt quod hoc Sacramentum abſque illâ integrum & completum eſſe non poſſit; ſicut licet pes vel manus non ſit pars eſſentialis hominis, cùm abſque pede vel manu verus homo eſſe poſſit; eſt tamen pars integrans, quia ſine pede vel manu homo integer & completus eſſe non poteſt.

SECTIO IV.

Quæ ſit forma Sacramenti Pœnitentiæ.

1 FORMA Sacramenti Pœnitentiæ conſiſtit in his verbis Sacerdotis pœnitentem abſolventis:-

ventis : *Ego te abſolvo à peccatis tuis , in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti.* Ita definitum habetur in decreto Eugenij, & in Conc.Trid. ſeſſ.14. cap.3. ubi dicitur *Formam hujus Sacramenti in illis Miniſtri verbis poſitam eſſe : ego te abſolvo :* & hoc etiam docet S. Thomas quæſt. 84. art. 3. ex cujus doctrinâ quædam obſervatu digna colligit Iſambertus ad cit.quæſt. diſp.8. art.2. & ſequent.

Primùm ad validitatem hujus Sacramenti neceſſariò requiri ut illa abſolutionis verba pronuncientur voce Sacerdotis ; neque ad hoc ſatis eſſe ſi ſcripto tradantur : cujus quidem rei nulla melior ratio afferri poteſt , quàm ipſa Chriſti Domini inſtitutio,quæ nobis per Eccleſiæ praxim innoteſcit : Hæc autem verborum prolatio debet à Sacerdote fieri præſente ipſo pœnitente , abſolutio enim abſenti conferri non poteſt , ut declaravit Clemens VIII. ſpeciali ſuo decreto, quod refertur à Laymanno tract.6. cap.3. de Sacram.Pœnit.

2 Secundum eſt,quòd quamvis Sacerdos in hujus Sacramenti adminiſtratione verba omnia ſuprà relata proferre, imò & alias preces , quæ ex Eccleſiæ inſtituto ante & poſt abſolutionem recitandæ ſunt, adjungere debeat , niſi fortè aliqua neceſſitas aut cauſa rationabilis excuſet , ut in Rituali declaratur , nihilominùs ad eſſentiam abſolutionis ſeu formæ hujus Sacramenti , ex probabiliori Theologorum ſententia , hæc ſola verba pertinent , *Ego te abſolvo* , vel *Abſolvo te* , quæ quoad ſenſum idem ſignificant. Atque in primis quod expreſſio Sanctiſſimæ Trinitatis non requiratur eſſentialiter in hoc Sacramento ſicut in Baptiſmo , docet S. Thomas , & probat ex eo quod Chriſtus Dominus hoc Sacramentum inſtituens nullam Sanctiſſimæ Trinitatis ſicut in inſtitutione Baptiſmi mentionem fecit. Quòd item hæc verba, *à peccatis tuis*, ad ejuſdem formæ eſſentiam non pertineant, conſtat ex ejuſdem S.Thomæ doctrina cit. art.3. ibid. ubi pro legitimâ hujus Sacramenti formâ hæc verba tantùm ponit : *Ego te abſolvo* ; quia tamen Joannes Major, Petrus Sotus & aliqui alij graves Theologi exiſtimaverunt verba illa : *à peccatis tuis* , ad eſſentiam formæ pertinere, nihilque ab Eccleſiâ ſuper hâc re definitum eſt , ideò tutius erit nunquam illa omittere, præſertim cum ex Eccleſiæ præſcripto proferri debeant.

Tertium eſt impoſitionem manuum in hoc Sacramento,ut docet S.Thomas art. 4. eſſe tantùm ex Eccleſiæ inſtituto, nec ad Sacramenti rationem pertinere ; quamvis cæremonia illa,ſicut & quævis alia ex Eccleſiæ uſu aut ſtatuto aliquo in adminiſtrandis Sacramentis præſcripta non debeat omitti.

Quartum eſt, abſolutionis formam modo deprecatorio prolatam,eſſe invalidam,ut ex eodem S.Doctore a.3. conſtat : eſt enim hoc Pœnitentiæ Sacramentum adinſtar judicij inſtitutum , cujus verba debent eſſe abſoluta , non deprecatoria : non enim dixit Chriſtus Dominus : *Peccata illorum pro quibus oraveritis , remittentur eis :* ſed ſimpliciter & abſolutè, *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis :* Unde ſi quis pœnitentem abſolveret dicendo : *Abſolvat te Deus* , nihil efficeret.

3 Quintum eſt conditionem de futuro hujus Sacramenti formæ appoſitam, reddere illam inſufficientem & nullam ; quia talis conditio ſuſpenderet ipſius formæ ſignificationem & effectum , proindéque in causâ eſſet cur abſolutio illa irrita & nulla exiſteret. Imò Petrus de Ledeſina tract. de Pœnit. cap.3. dicit graviſſimum ſacrilegium ab illo Sacerdote committi, qui ejuſmodi conditionem de futuro abſolutioni apponeret : v. g. ſi diceret : *Ego te abſolvo , dummodò rem ablatam intra decem dies reſtituas*, aut quid ſimile.

Quod autem ſpectat ad alias conditiones de præterito vel præſenti , quamvis non reddant abſolutionem invalidam , cùm ejus ſignificationem aut effectum non ſuſpendant : nihilominùs ſine rationabili aliquâ causâ aut neceſſitate apponi non debent , putà cùm Sacerdos ad moribundum abſolvendum accedens , nonniſi dubia & incerta contritionis ſigna in eo deprehendit : tunc enim poteſt, imò debet abſolutionem illi conferre ſub hac conditione , tacitâ vel expreſsâ : *Si tu es abſolutionis capax*, ut docet Iſambertus diſp.18. de Sacram. Pœnit. art.10. & Gammachæus cap. 21. de eodem Sacram. Pœnit. §.1. in fine : ſimiliter quandò Sacerdos dubitat, utrùm pœnitens plenum ac perfectum rationis uſum habuerit nec-ne , quandò peccata in confeſſione declarata commiſit , v. g. quandò puer in primo rationis crepuſculo ad Sacramentum Pœnitentiæ accedit : tunc enim ſecundùm communem omnium Doctorum conſenſum, ut loquitur Ledeſma ſuprà , licitè poterit Sacerdos dicere in abſolutione : *Si peccaſti , ego te abſolvo* , *&c.* additque idem de ſimilibus aliis caſibus eſſe dicendum.

4 Quæres quis ſit verus & proprius ſenſus illorum verborum : *Ego te abſolvo*. Quorumdam antiquorum Scholaſticorum opinio fuit verborum illorum ſenſum hunc eſſe : *Ego declaro peccata tibi à Deo eſſe remiſſa* , ſicque abſolutionem Sacramentalem nihil aliud eſſe , quàm declarationem remiſſionis peccatorum ipſi pœnitenti à Deo factæ : quam quidem opinionem non ſatis cum fidei veritate cohærere docet Iſambertus diſp. 8. de Sacram. Pœnit. art.12. maximè ob contrariam definitionem Concilij Trident. ſeſſ.14.cap.6. can.9. ubi anathema profert in eum qui dixerit , *Abſolutionem Sacerdotis eſſe nudum miniſterium declarandi peccata eſſe remiſſa.* Quare vera & certa reſponſio ad quæſtionem propoſitam eſt , Sacerdotem per verba illa abſolutionis ſignificare ſe pœnitentis peccata remittere , illúmque à peccati maculâ, & conſequenter à pœnâ æternâ illi debitâ Chriſti Domini authoritate verè

abſolvere. Ita S. Thomas quæſt.84. art.3. ad 3. & probatur in primis ex his Chriſti Domini verbis S.Matth.18. *Quæcumque ſolveritis ſuper terram, &c.* & S.Joan.20. *Quorum remiſeritis peccata, &c.* hujus ſiquidem vocis, *Abſolutio*, in formâ Sacramenti Pœnitentiæ eadem eſt ſignificatio, quæ eſt iſtorum verborum (*ſolveritis*, *remiſeritis*) cùm iis uſus ſit Chriſtus Dominus ad Sacramentum hoc inſtituendum; atqui verba illa veram & effectivam peccatorum remiſſionem ſignificant in omnibus aliis Scripturæ locis, quæ frequenter in utriuſque Teſtamenti libris occurrunt; nuſquam autem ſimplicem illius remiſſionis declarationem: ergo etiam in illo duplici S. Matth. & S. Joan. loco idem ſignificare dicenda ſunt; & ex conſequenti verbum, *Abſolvo*, in formâ Sacramenti Pœnitentiæ eandem ſignificationem habere dicendum eſt.

Probatur deinde ex eo quod S. Chryſoſtomus lib. 3. de Sacerdot. de peccatorum remiſſione loquens dixit, *Deum Patrem omnifariam poteſtatem dediſſe filio, & eandem ipſam omnifariam poteſtatem à Deo filio, ipſis Sacerdotibus eſſe traditam:* atqui certum eſt filium Dei habuiſſe veram poteſtatem remittendi peccata, quoad culpam & pœnam æternam; ergo eandem poteſtatem Sacerdotibus dedit.

Denique, ut rectè obſervavit S. Ambroſius lib. 1. de Pœnitent. cap.2. poteſtas remittendi peccata tanta eſt, quanta poteſtas eadem retinendi, cùm æqualiter utraque à Chriſto Domino data fuerit: atqui per hanc Sacerdotes verè peccata quoad maculam & æternæ pœnæ reatum retinent, denegando abſolutionem; ergo per illam eadem peccata verè quoad maculam & æternæ pœnæ reatum, poterunt abſolutionem conferendo remittere.

Objicies, in variis Scripturæ locis dici ſolum Deum dimittere peccata, delere iniquitates.

Reſpondet ſanct. Doctor ſuprà, iis locis nihil aliud ſignificari, quàm Dei ſolius eſſe tanquam cauſæ principalis per propriam authoritatem peccata remittere, quod non impedit quin Sacerdos ejuſdem Dei nomine peccata remittat per modum cauſæ miniſterialis ſeu inſtrumentalis.

SECTIO V.

Quinam ſint effectus ejus Sacramenti.

1 PRIMUS Sacramenti Pœnitentiæ effectus eſt remiſſio omnium & quoruncunque peccatorum mortalium poſt ſuſceptionem Baptiſmi commiſſorum; quantumcunque gravia ſint & enormia; cùm poteſtas peccata remittendi à Chriſto Domino collata Sacerdotibus S. Joan. 20. ad omnia, nullo prorſùs excepto, ſe extendat: & hoc definitum, habetur in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. cap.1. *Firmiter* extra de ſummâ Trinit. ubi ſine ullâ exceptione aut reſtrictione dicitur peccatum quodcunque poſt Baptiſmi ſuſceptionem commiſſum poſſe per Pœnitentiam reparari.

Objicies Chriſtum Dominum declaraſſe S.Matthæi 12. & S.Matth. 3. peccatum in Spiritum Sanctum neque in hoc ſæculo remitti, neque in futuro.

Reſpondetur 1. per peccatum in Spiritum Sanctum intelligi à S.Auguſtino ſerm.12. de verb.Dom. & Ep.10. ad Bonifacium, peccatum finalis impœnitentiæ, quod certum eſt nunquam remitti; cùm poſt illud commiſſum peccator ſit extrà ſtatum vitæ, nec proinde ſit amplius pœnitentiæ aut abſolutionis capax.

Reſpondetur 2. alios SS. Patres per peccatum in Spiritum Sanctum intellexiſſe peccatum illud quo quis veritatem aliquam à Deo revelatam, & ut ſic cognitam, ex certâ malitiâ impugnat. Ita SS. Athanaſius, Chryſoſt. Baſilius, Ambroſius, Hieron. & alij apud Bellarminum lib.2. de Pœn.c.16. Dici autem irremiſſibile, non quod abſolutè remitti non poſſit, ſi peccatorem verè de illo pœniteat, illudque clavibus Eccleſiæ ſubjiciat: ſed quia ordinariè & ut plurimùm, qui tale peccatum commiſit, de illo ob propriæ voluntatis perverſitatem non dolet, nec proinde illius remiſſionem accipit; ſicut alia peccata citatis locis dicuntur remitti, non quod ſemper de facto remittantur, cùm multi de illis non doleant, ſed quia utplurimùm & ordinariè pœnitentibus condonantur.

2 Secundus hujus Sacramenti effectus eſt remiſſio peccatorum venialium, quæ ſicut quivis poteſt piè & ſalubriter in confeſſione declarare, ita de illis quoque remiſſionem, virtute illius Sacramenti, conſequi poſſe certum eſt, ut ex antè dictis patet.

Eſt autem difficultas inter Theologos quâ ratione peccata illa in Sacramento Pœnitentiæ remittantur. Omiſſis variis ſuper hâc re ſententiis, quæ inſtituti noſtri non eſt hìc fuſiùs explicare, probabiliſſimè loqui videntur ij qui aſſerunt hanc peccatorum venialium remiſſionem in Sacramento Pœnitentiæ fieri per gratiam ſanctificantem, per hoc Sacramentum ex opere operato productam, non ſolùm ſecundùm ſe præcisè conſideratam; ſed præſertim ut datam intuitu præviæ de illis attritionis, quâ ratione formalem cum illis peccatis habet repugnantiam, cùm ſit gratia reconciliationis ab ipſis. Ita Vaſques in 1. 2. diſp.207. cap.4. ex quâ doctrinâ ſequitur ad hoc, ut quis in Sacramento Pœnitentiæ peccatorum venialium remiſſionem conſequatur, neceſſarium eſſe, non modò ut nullam actualem circa peccata illa complacentiam habeat; ſed præterea requiri ut formalem de iis vel ſaltem virtualem contritionem aut attritionem concipiat: ita ut quamvis unum aut alterum in confeſſione declaret, ſi tamen de aliis omnibus generatim verè ex animo doleat, virtute Sacramenti illorum omnium remiſſionem conſequatur: quod ideò hic obiter obſervamus, ut cuique faciliùs & certiùs innoteſcat,

neque neceſſarium, imò neque ſatis conſultum eſſe omnia & ſingula peccata venialia ſigillatim in confeſſionibus quotidianis declarare; quod aliqui ſcrupuloſiùs faciunt, ſed uno aut altero graviori explicato, ſi nullum mortale ſubſit, de his & reliquis omnibus verum dolorem & emendationis propoſitum concipere, & ſic beneficium abſolutionis recipere.

3 Quæres quando peccata venialia extra Sacramentum Pœnitentiæ remittantur. Reſpondetur juxta doctrinam S. Th. q. 87. a. 1. ad peccatorum venialium remiſſionem extrà Sacramentum Pœnitentiæ non ſufficere habitualem diſplicentiam, quæ in habitu charitatis includitur; aliàs nullus juſtus peccati venialis reatum haberet; ſed diſplicentiam de illis formalem, quæ in actu perfectæ contritionis reperietur, aut ſaltem virtualem contentam in eo actu dilectionis Dei, quo ipſum ſic diligit, ut ſi peccata venialia quæ commiſit, menti occurrerent, perfectum de illis dolorem conciperet. Ita Alenſis in 4. p. q. 15. memb. 3. a. 4. Paludanus in q. 87. diſt. 16. quæſt. 1. art. 2. & plures alij Theologi: Quamvis etiam probabilis videatur ſententia Dominici Sotiin 4. diſtinct. 15. quæſt. 2 art. 1. Suarez diſp. 11. ſect. 3. & quorumdam aliorum Doctorum, qui docent, non modò per contritionem formalem & virtualem; ſed etiam per attritionem de illis ex motivo ſupernaturali elicitam, ejuſmodi peccata remitti: certè S. Bernardus ſermone 1. in Cœna Domini de peccatis illis venialibus loquens, dicit, *Neceſſe non eſſe de illis nos nimis ſollicitos, Deum facile illa ignoſcere, imò & libenter, ſi tantummodò nos agnoſcamus: in ejuſmodi namque quaſi inevitabilibus, & negligentiam culpabilem eſſe, & timorem inordinatum.*

Reſpondetur 2. remitti quoque peccata venialia, tùm per aliorum Sacramentorum ſuſceptionem, dummodò ſuſcipiens verè de peccatis illis doleat, tùm etiam per uſum ſacramentalium, ut docet S. Thomas quæſt. 87. art. 3. Nomine autem ſacramentalium Theologi communiter intelligunt res quaſdam vel actiones ſacra ab Eccleſia; eo fine inſtitutas, ut per illarum uſum peccatorum venialium remiſſio obtineatur.

Variè autem à Theologis ſacramentalia illa ſolent enumerari; præcipua, & de quibus apud omnes conſtat, ſunt quinque ſcilicet *Aqua benedicta*, ut habetur cap. *Aquam*, de conſecr. diſt. 3. 2. *Panis benedictus*, c. *Cum omne crimen*, de conſecr. diſt. 2. *Benedictio Epiſcopalis*, cap. *Dictum eſt*, diſt. 1. quæſt. 2 *Oratio devotè ad Deum fuſa in Eccleſia dedicata*; ut ex ipſo ritu dedicationis Eccleſiarum intelligitur: *Et quælibet Sacramentalis unctio*, ut docet S. Thom. cit. art. 3. id eſt, unctio illa quæ fit in quibuſdam Sacramentis ex ſolo Eccleſiæ inſtituto.

Remittuntur autem peccata venialia per Sacramentalium illorum uſum, non quidem ex opere operato, ut quidam Theologi minùs probabiliter dixerunt; ſed tantùm ex opere operantis: quatenùs per preces Eccleſiæ, quæ ejuſmodi Sacramentalium uſu nobis applicantur, actualia quædam gratiæ auxilia impetrantur, quibus excitamur ad actum aliquem formalem aut virtualem contritionis de illis peccatis venialibus concipiendum. Ita S. Thom. cit. art. 3. ad 3. ubi dicit quod per Sacramentalia tolluntur peccata venialia virtute charitatis, cujus motus per illa excitantur.

5 Quod ſi quæſtio intelligatur de peccatis venialibus, cum quibus juſtus ex hac vita diſcedit, dicendum eſt cum S. Doctore q. 7. de malo art. 11. *Illa remitti poſt hanc vitam quantùm ad culpam, eo modo quo remittitur in hac vita, ſcilicet per actum charitatis in Deum, repugnantem venialibus in vita commiſſis.*

Neque dicas nullum eſſe in altera vita merito locum, nec proinde contritionem tunc peccatorum venialium remiſſionem poſſe promereri: reſpondetur enim peccata illa non remitti vi contritionis illius, quatenùs eſt actus bonus & meritorius; ſed quatenùs eſt forma quædam peccato veniali repugnans, illúdque ex anima expellens.

Sunt etiam alij hujus Sacramenti effectus præter duos ſuprà explicatos, quorum præcipui ſunt pax, & ſerenitas conſcientiæ cum vehementi Spiritûs ſancti conſolatione, ut declarat Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. quibus addere poſſumus reviviſcentiam bonorum operum per peccatum mortale extinctorum, de qua ſectione ſeq. agendum eſt.

SECTIO VI.

Utrum per Pœnitentiæ Sacramentum merita bonorum operum reviviſcant.

1 De duplici bonorum operum genere quæſtio propoſita intelligi poteſt: primò de illis qui in ſtatu peccati mortalis exercentur, & vocantur mortua: ſecundò de illis quæ in ſtatu quidem gratiæ facta ſunt; ſed de ſtatu illo per peccatum mortale labefactato, vim quoque ſuam ac meritum amiſerunt. De utriſque igitur quæritur, an per gratiam in Sacramento Pœnitentiæ acceptam, quoad meritum reviviſcant: pro cujus reſolutione,

Dicendum 1. opera bona facta in ſtatu peccati mortalis nihil unquam homini juſtificato ad gloriam conſequendam profutura eſſe. Ita ſanctus Thomas quæſt. 89. art. 6. & conſtat ex ijs quæ in priore hujus operis parte tr. 6. à nobis dicta ſunt de conditionibus operis vitæ æternæ meritorijs, quarum prima & præcipua hæc eſt, ut fiat ab homine in ſtatu gratiæ ſanctificantis: unde S. Auguſtinus tract. 71. in S. Ioan. explicans hæc Chriſti Domini verba: *Sine me nihil poteſtis facere*, dicit opera fidelium à Chriſto Domino in peccatum mortale exciſorum nihil illis ad vitam æternam conſequendam prodeſſe: quod quamvis verum ſit, rectè nihilominùs monet ſanctus Doctor in reſponſione ad 3.

non eſſe prorsùs inutilia ejuſmodi opera in ſtatu peccati mortalis facta, ut fuſiùs explicavimus in citato tract. 6. unde S. Hieronymus in cap. 1. Aggæi, *Si quando videris*, inquit, *inter multa mala opera facere peccatorem quemquam aliqua quæ juſta ſunt non eſt tam injuſtus Deus, ut propter multa mala obliviſcatur paucorum bonorum.*

2 Dicendum 2. bona opera in ſtatu gratiæ ſanctificantis facta, & per peccatum mortificata, hujus Sacramenti virtute reviviſcere: ita ut jus quod homo ſibi ad æternam gloriam per opera illa acquiſierat, eidem reſtituatur; proindéque etiam gratiâ ſanctificans per peccatum mortale deperdita, in qua fundatur jus illud & meritum ad æternam gloriam. Ita S. Doctor quæſt. 89. art. 5. & probatur 1. ex illis Apoſtoli verbis ad Galat. cap. 3. *Tanta paſſi eſtis ſine cauſa: ſi tamen ſine cauſa*; quibus alloquens ipſos Galatas ob ſuſceptam Chriſti fidem perpeſſos, & poſteà in peccatum mortale lapſos; declarat quod quamvis in illo ſtatu peccati mortalis bona illa opera eſſent ipſis inutilia, ſi tamen per veram pœnitentiam converterentur, non fore fruſtrà & inutiliter ab illis facta. Ita hunc locum explicat S. Hieronymus in illud caput, ubi ſic loquitur: *Qui ob Chriſti fidem laboraverit, & poſteà lapſus fuerit in peccatum, non perdet merita ſua, ſi ad priſtinam fidem & ſtudium revertatur.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. ſeſſ. 16. cap. 6. ubi ait, *Juſtificatis hominibus, ſive acceptam gratiam perpetuò ſervaverint, ſive amiſſam recuperaverint, proponenda eſſe Apoſtoli verba: abundate in omni opere bono, ſcientes quòd Deus non eſt injuſtus, ut obliviſcatur operis veſtri, &c.* quo loco notanda eſt diſtinctio gratiæ perpetuò ſervatæ, & gratiæ amiſſæ, ſed recuperatæ, quæ videretur inutilis, niſi Concilium intelligeret per pœnitentiam priſtina merita inſtaurari, ut docet Gammachæus cap. 27. de Sacram. Pœnit. ubi etiam addidit ex S. Doctore gratiam illam habitualem per peccatum deperditam reparari per Pœnitentiam in majori vel minori gradu; juxtà majorem vel minorem devotionem ac diſpoſitionem ipſius pœnitentis: quod etiam priùs docuerat Hugo a S. Victore lib. 2. de Sacramentis p. 4. cap. 19. & S. Bonaventura in 4. diſt. 14. part. 2. quæſt. 3.

3 Quæres an, ſicut bona opera mortificata per Pœnitentiam reviviſcunt, ſic è contrario peccata in Sacramento Pœnitentiæ ſemel remiſſa per ſequens peccatum mortale redeant, quoad reatum tam culpæ quam pœnæ. Reſpondet S. Doctor quæſt. 88. art. 1. peccata ſemel remiſſa nunquam poſteà redire: quod probari poteſt ex varijs Scripturæ locis: Ezech. 18. *Impietas impij non nocebit ei in quocunque die converſus fuerit ab impietate ſuâ.* Mich. 7. *Projiciet in profundum maris omnia noſtra ſcelera*; quibus & aliis ſimilibus loquendi modis ſignificatur Deum abſolutè & independenter ab adventu futuro pœnitentibus peccata remittere: quò etiam ſpectat illud Rom. 11. *Sine pœnitentiâ ſunt dona Dei.* Probari deinde poteſt authoritate Gelaſij Papæ cap. *Divina.* de Pœnit. diſt. 4. ubi dicit, quod *divina clementia peccata dimiſſa in ultionem venire non ſinit.*

Quamvis autem peccata iam condonata, nec formaliter nec materialiter ob ſequentem lapſum non redeant; redeunt tamen virtualiter in quantum aggravatur peccatum ſubſequens propter circumſtantiam ingratitudinis erga Deum, à quo tam miſericorditer præcedentia peccata condonata fuerant; & hæc ingratitudo tantò gravior eſſe cenſetur, quantò plura & atrociora delicta fuerunt remiſſa: Quamvis autem hæc ingratitudo novum peccatum notabiliter aggravet, non eſt tamen ſpeciale peccatum ab eo diſtinctum, ut docet S. Thomas; niſi in eo caſu, in quo contra Deum peccaretur ex formali expreſſóque contemptu beneficij ab eo accepti.

SECTIO VII.

Quid ſit Contritio in genere.

1 EXPLICATIS ijs, quæ ad naturam effectuſque hujus Sacramenti pertinent, nunc de ſingulis illius partibus agendum eſt, atque in primis de Contritione, quæ in genere ſecundùm mentem Concilij Trid. ſeſſ. 14. c. 4. definitur, *Animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.*

Dicitur, *Animi dolor*, ut ſignificetur contritionem non in appetitu inferiori, ſed in voluntate ſedem habere; neque in dolore ſenſibili, ſed in dolore ſpirituali, qui ſolius voluntatis proprius eſt, conſiſtere.

Dicitur deinde, *Deteſtatio*; ut exprimatur odium peccati commiſſi, ex quo dolor ille ſolet oriri, vel quod in ipſo dolore ſaltem virtualiter continetur: eo ipſo enim quo quis verè de peccato commiſſo dolet, vellet non peccaſſe (qui proprius eſt ipſius contritionis motus, ut docet Navarrus cap. 1. num. 2.) proindéque ita diſpoſitus eſt, ut peccatum commiſſum odiſſe & deteſtari cenſeatur.

Dicitur prætereà, *de peccato commiſſo*: ut intelligatur objectum doloris illius ac deteſtationis non eſſe quodcunque malum nec etiam quodcunque peccatū; ſed ſolùm illud quod vel omiſſione vel per commiſſionem à nobis perpetratum eſt: non dicitur de hoc vel illo peccato, ſed indefinitè de peccato commiſſo: ut oſtendatur contritionem de omnibus peccatis commiſſis eſſe concipiendam; qui enim erga aliquod peccatum mortale ita eſſet affectus, ut, de illo commiſſo non doleret, quantumcunque de alijs ſibi dolere videretur, ejus contritio vera non eſſet.

Dicitur denique *cum propoſito non peccandi de cætero*; qui enim amico à ſe offenſo vult reconciliari, ut dicit Catech. Rom. part. 2. cap. 5. oportet ut & doleat, quod in eum injurioſus atque contumelioſus fuerit, & de ejus amicitiâ in poſterum non ampliùs lædenda ſollicitè provideat; aliàs non agitur pœnitentia, ſed ſimulatur.

2 Quamvis autem optimum ſit ut propoſitum illud formaliter & expreſsè concipiatur,& nonnunquam illud exigendum ſit à pœnitentibus, quorum diſpoſitio non ſatis evidenter Confeſſario nota foret; abſolutè tamen loquendo dicendum eſt ſufficere ut propoſitum illud ſit virtuale & implicitum; id eſt,ut pœnitens de peccatis commiſſis dolens ita ſit diſpoſitus & affectus, ut, ſi de futuro tempore cogitaret,peccata illa in poſterum devitare firmiter proponeret. Ita Maior, Medina, And. de Vega, Navarrus, & alij quos citat & ſequitur Suarez. diſput. 4. de Pœnitent. ſect. 3. Ratio eſt, quia, ubi eſt vera averſio à peccato & vera converſio ad Deum, ibi etiam eſt vera pœnitentia & vera contritio; poteſt autem cum ſolo virtuali propoſito non peccandi, concipi vera averſio à peccato & vera converſio ad Deum: ex.gr.ſi quis totus defixus ſit in perpendendis peccatis, quæ ex intimo cordis affectu dolet in Deum infinitè bonum & diligibilem commiſiſſe, ita ut nullo modo de vitâ in futurum inſtituendâ cogitet;quis dicat illum verè à peccatis non averti & ad Deum non converti?certè ubi David Rex tantummodò dixit 2. Reg. cap. 12. *Peccavi Domino*,quibus verbis deteſtationem & diſplicentiam peccati à ſe commiſſi declaravit; quamvis nullum propoſitum peccati illius in futurum devitandi expreſſerit, continuò audivit: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.*

3 * Quæres an ſicut ſufficit propoſitum virtuale quod includitur in verâ & formali contritione, ſic etiam ſufficiat dolor virtualis de peccatis, qui cenſetur includi in actu aliquo amoris divini; an ſcilicet is qui accederet ad confeſſionem nihil cogitans de peccatis deflendis, ſed totus divini amoris actibus eliciendis intentus ſufficienter eſſet diſpoſitus ad Sacramentum Pœnitentiæ.

Reſpondet Suares diſp. de fide ſect.4. n.19. hunc amorem ſufficere, eo quod ex ſe voluntatem efficaciter avertat à peccato & convertat ad Deum, & eo ipſo quo quia perfectè diligit Deum, cenſeatur exhorreſcere & deteſtari quamcumque offenſam & injuriam Dei. Hæc autem opinio Suaris cui favere videtur D. Thomas part. 3. quæſt. 87.art. 1.quamvis valde probabilis ſit, tamen in praxi non videtur eſſe conſulenda;& communi doctrinæ Conciliorum & Patrum magis conſentaneum eſt dicere dolorem expreſſum ſeu diſplicentiam de peccatis ad Sacramentum Pœnitentiæ neceſſarium eſſe; illudque Sacramentum ita eſſe à Christo inſtitutum, vt habere pro materiâ neceſſariâ debeat dolorem & diſplicentiam de peccatis; vnde etiam & nomen pœnitentiæ illi impoſitum eſt.

4 Obſervat autem Catech.Rom. ſuprâ, ad ſignificandum dolorem illum de peccatis, qui ad veram illam Pœnitentiam requiritur, nomen contritionis uſurpari ductâ ſimilitudine à rebus corporeis quæ minutim confringuntur: ut ſignificentur; *Corda noſtra, quæ peccando obduruerunt, illius doloris vi contundi atque conteri debere*: adeòque dolorem illum contritionis debere eſſe ſummum appretiativè, ut loquuntur Theologi, id eſt, quòd pœnitens debet de peccatis commiſſis plus dolere, eàque magis odiſſe & averſari, quàm alia quæcunque mala.

Porrò quæ huc uſque dicta ſunt,generatim intelligi debent de contritione illâ, quæ ut loquitur Conc. Trid. cit. cap. 4. *Quovis tempore neceſſaria fuit ad impetrandum veniam peccatorum*: ſi enim agatur de contritione quæ fidelium baptizatorum propria eſt, quæque ad peccatorum remiſſionem in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam requiritur, præter conditiones ſuprà explicatas unam adhuc exigit Concilium,nimirùm ut dolor ille de peccatis, *Cum fiducia miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua conjunctus ſit, quæ ad ſuſcipiendum Pœnitentiæ Sacramentum requiritur*: id eſt, ut explicitum aut ſaltem implicitum propoſitum includat confitendi Sacramentaliter peccata mortalia commiſſa, & pro illis Deo ſatisfaciendi, ſeu ſatisfactionem imponendam acceptandi & adimplendi, ut explicat Catechiſmus Romanus ſuprà.

SECTIO VIII.

Quid ſit Contritio perfecta, & quo pacto ab attritione diſtinguatur.

1 SVPPONIMVS ex doctrinâ Concilij Trid. ſeſſ. 4. cap. 4. contritionem illam, de quâ præcedenti ſectione dictum eſt, dividi in perfectam quæ ſimpliciter contritio dici ſolet, & imperfectam quæ communiter vocatur attritio. Hoc præſuppoſito,quæritur,quid ſit illa contritio perfecta,& quo modo ab attritione diſtinguatur.

Quidam olim dixerunt contritionem in eo tantùm diſtingui ab attritione, quòd illius intenſio & duratio, hujus intenſione & duratione major eſſet. Alij, quòd contritionis actus eſſet ſemper gratia ſanctificante informatus, attritionis non item. Alij, quòd contritio deteſtaretur peccatũ mortale ut ſummum malum & ſuper omnia alia mala deteſtabile; attritio verò illud quidem deteſtaretur, ſed non ſuper omne deteſtabile. Alij,quòd contritio ſe extenderet virtualiter ſuper omnia peccata mortalia; attritio verò ſuper omnia illa non ſe extenderet.

Omiſſa illarum opinionum refutatione, quæ apud Iſambertum videri poteſt diſp. 12. de Sacr. Pœn. art. 1. vera ſententia & communis hodie inter Theologos eſt, contritionem in eo præſertim ab attritione diſtingui,quòd contritio ſit deteſtatio & dolor de peccato commiſſo, prout eſt offenſa Dei, ſeu propter Deum ſummè dilectum, attritio verò ſit ejuſdem peccati deteſtatio & dolor propter aliquod aliud motivum bonum & honeſtum à perfectæ contritionis motivo diſtinctum. Ita Iſamber. loc. cit.

2 Proba

2 Probatur in primis ex Concilio Tridentino citato cap.4. ubi contritionem ab attritione diſtinguit, in eo quòd contritio ſit *Charitate perfecta*, ſeu formata: attritio verò non ſit; quod quidem intelligi debet de perfectione intrinſecâ per formale motivum charitatis, à quo illi contritionis actus ſpecificatur in ratione veræ dilectionis Dei: neque enim intelligi poteſt de extrinſeca perfectione, quæ per habitum charitatis in actum contritionis derivaretur: cùm hoc commune ſit cum omnibus aliis virtutum actibus, qui ab homine in ſtatu gratiæ conſtituto eliciuntur, & etiam ipſi attritioni, ſi in tali caſu eliceretur.

Probatur 2. ex S. Auguſt. ſerm. 7. de temp. ubi dicit: *Odium peccati & amorem Dei efficere veram & perfectam Pœnitentiam.* Atqui non aliâ ratione amor Dei cum odio peccati conjungi poteſt ad veram & perfectam pœnitentiam, ſeu contritionem efficiendam, niſi quando quis odit & deteſtatur peccatum à ſe commiſſum, de eóque dolet, prout eſt offenſa Dei: id eſt, prout eſt malum quoddam ipſius Dei; ejuſdem enim charitatis eſt velle Deo bonum, ſeu quod illi gratum & acceptum eſt, & averſari ac deteſtari malum illius ſeu peccatum, de illóque dolere: At verò attritio non ex amore Dei, ſed ex turpitudine peccati, vel timore gehennæ, aut alio ſimili motivo à charitate diverſo concipitur; ut docet Concilium ſuprà, & ſectione ſequenti explicabitur.

3 De hâc autem perfectâ contritione tria præſertim hîc à nobis obſervari debent. Primum eſt, illius tantam & tam admirabilem eſſe vim & efficaciam ratione charitatis quâ informatur, & cujus motivo elicitur, ut peccata quæcunque deleat, peccatoremque Deo perfectè reconciliet, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu ſuſcipiatur: ut expreſsè definitum eſt in Concilio Trident. ſuprà.

Secundum eſt, ad rationem perfectæ contritionis, adeóque ut producat effectum illum remiſſionis peccatorum & reconciliationis cum Deo, non requiri certum aliquem intentionis gradum, aut determinatum voluntatis conatum, infrà quem non ſit ad effectum illum producendum ſufficiens: neque certam aliquam durationis moram, neque ut tot eliciantur contritionis actus quot peccata commiſſa ſunt: quamvis enim optimum ſit & quàm maximè optandum, ut quivis pœnitens quamplurimos eliciat perfectæ contritionis actus, eóſque quantùm poterit intenſos & ex ſummo voluntatis conatu: ea tamen eſt divinæ miſericordiæ immenſa largitas, ut ad peccatorum quorumcunque remiſſionem, & peccatoris cum Deo reconciliationem ſufficiat unicus perfectæ contritionis actus, quantumvis parùm intenſus, & vel unico tantùm momento durans: dummodò ex veræ charitatis & Dei dilectionis motivo eliciatur; ſitque ſi non intenſivè, certè appretiativè ſummus; id eſt, talis ut per illum voluntas Deum quibuſcunque rebus abſolutè & ſine ulla prorsùs exceptione præponat: proindéque peccatum quatenùs ipſius Dei offenſa eſt, tanquàm ſummum malum, & ſuprà omnia alia quæcunque mala deteſtabile averſetur. Ita Bellarmin. lib. 2. de Sacr. Pœn. cap. 2. Gammachæus cap. 7. de Pœn. aſſert. 3. & 4. & plures alij Theologi quos ibidem citat.

4 Ac in primis quòd contritio, quamvis minimùm intenſa, ad remiſſionem peccatorum ſufficiat, patet ex Scriptura, quæ variis in locis peccatorum condonationem promittit pœnitentibus ſeu contritis, nullâ propoſitâ menſurâ doloris aut contritionis peccatorum; ut Ezech. 18. *Convertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas:* Zach. 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos:* Actor. 3. *Convertimini & pœnitemini, ut deleantur peccata veſtra.* Et certè nulla eſt ratio, cur potiùs certus aliquis gradus intenſionis in contritione requiratur ad remiſſionem peccatorum efficiendam, quam alius major vel minor, neque etiam dici debet quòd ſummus requiratur: aliàs quis unquam ne probabiliter quidem ſibi perſuadere poſſet, quod ad gradum illum contritionis ſummè intenſum perveniſſet? deinde ut quid pœnitentia S. Magdalenæ aliorumque Sanctorum pœnitentium tantopere celebraretur, ſi omnes pœnitentes ad eandem pœnitentiæ perfectionem obligarentur? Quòd verò unicus de omnibus peccatis perfectæ contritionis actus vel momento elicitus ad illorum remiſſionem ſufficiat, patet ex multis Sanctis, ut Sanct. Magdalenâ, S. Mattheo, S. Paulo & aliis quos Scriptura refert breviſſimo tempore & quaſi momento unico verè converſos & juſtificatos fuiſſe.

Huic doctrinæ favent SS. Patres; ut S. Cyprianus de ſerm. in cœna Domini, *Sed & in eodem articulo temporis*, inquit, *cùm jam anima feſtinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, Pœnitentiam clementiſſimi Dei benignitas non aſpernatur:* & paulò inferiùs, *Nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec hora extremitas, nec vita enormitas, ſi vera contritio, ſi pura fuerit voluntatum mutatio, excludit à veniâ.* Et S. Joannes Chryſoſtomus in priori Epiſt. ad Theodorum lapſum, de bono Latrone loquens dicit, quòd, *In unico momento totius vita peccata ſimul abſterſit.*

Tertium eſt, certum eſſe dari aliquod præceptum divinum, quo peccator ad actum contritionis eliciendum obligatur aliquandò: *Neque enim* (ut rectè dixit Auguſtinus lib. de duabus anim. cap. 14.) *in hanc rem ſcriptura teſtimonia colligere neceſſe eſt: vox eſt etiam iſta natura: neminem ſtultum rei hujus notitia deſervit, &c. poteſt aliquis dicere ſe non peccare: non autem non eſſe, ſi peccaverit, Pœnitendum; nulla barbaries hoc dicere audebit.*

5 Verùm

5 Verùm difficultas eſt quonam tempore præceptum illud obliget: quidam enim dixerunt peccatorem ſtatim à peccato commiſſo ad perfectæ contritionis actum eliciendum obligari: & tandiu peccare continuè, quandiu ab ipſo peccato, vel perfectæ contritionis actu, vel Sacramenti Pœnitentiæ ſuſceptione non purgatur. Alij peccatorem ad id obligari aſſeruerunt, quoties peccata commiſſa nec remiſſa memoriæ occurrunt. Alij peccatorem aſtringunt ad id, diebus Dominicis vel feſtivis, ut illos debitè ſanctificare poſſit. Quæ omnia quamvis optima ſint & ſaluberrima; nullam tamen in illis caſibus, ad contritionis perfectæ actum eliciendum, obligationem eſſe docet & probat Gammachæus cap. 8. de Sacrament. Pœnitent. & Iſambertus 13. de eod. Sacramento art. 3. & ſeq.

Quare cum illis dicendum eſt, peccatorem ex divino præcepto in duobus tantùm caſibus ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligari. Primus eſt, quoties actio aliqua neceſſariò exercenda eſt, quæ ſtatum gratiæ requirit in eo, qui hujuſmodi actionem exercere debet: nec adeſt Sacerdos, qui eum à peccato mortali quod commiſit, ſacramentaliter abſolvat, tunc enim ne novum ſacrilegij peccatum incurrat, perfectæ contritionis actum elicere tenetur.

Secundus caſus eſt, quoties quis in periculo mortis conſtitutus, alicujus peccati mortalis ſe conſcium eſſe deprehendit: tunc enim, ſi Confeſſarij copia non ſuppetat, tenetur perfectæ contritionis actum elicere. Ratio eſt, quia ex divinæ legis præſcripto quilibet tenetur æternæ damnationis & ſeparationis à Deo certum periculum devitare, mediumque ad id neceſſarium adhibere: atqui nullum aliud tunc ſuppetit damnationis evitandæ medium, quàm actus perfectæ contritionis: ergo peccator tunc ad illum eliciendum obligabitur.

SECTIO IX.

Utrùm Contritio perfecta neceſſaria ſit ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuoſè recipiendum? an verò attritio ad id ſufficiat.

1 PRÆSUPPONIMUS alterutram eſſe neceſſariam: id eſt ad fructuoſam & dignam Sacramenti Pœnitentiæ ſuſceptionem, requiri contritionem aliquam formalem & expreſſam, ita ut aliquis verus & actualis dolor à Pœnitente concipiatur de peccatis commiſſis, quamvis venialia tantummodò forent, cùm contritio ſit pars eſſentialis hujus Sacramenti, quâ deficiente nullum eſſet Sacramentum: Quare qui tantummodò doleret quod de peccatis non doleat, careret dolore ad fructum hujus Sacramenti neceſſario: quia contritio eſt dolor de peccato commiſſo, ut ex Concilij Tridentini doctrinâ conſtat; proindéque quivis alius dolor, qui, non eſt de peccato commiſſo, non eſt contritio; quanquam ſi dolor ille ſit abſolus & efficax, pariet neceſſariò verum de peccatis dolorem; id eſt efficiet ut voluntas peccata commiſſa averſetur, & doleat ea commiſiſſe: quo ſenſu intelligi debent Theologi illi qui ad pœnitentiæ Sacramentum ſufficere dicunt pœnitentem dolere quod de peccatis non doleat.

2 Hoc præſuppoſito, dicendum eſt contritionem perfectam, quamvis ſit optima & excellentiſſima diſpoſitio ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & cum uberrimo gratiarum fructu recipiendum, non eſſe tamen neceſſariam, ſed ſimpliciter ſufficere attritionem. Ita docent Paludanus in 4. diſt. 19. queſt. 1. art. 2. S. Antonius 3. part. tit. 14. cap. 19. Sylveſter verbo. *confeſſio*, cap. 1. Roffenſis art. 5. contrà Lutherum, Ioannes Malderus, Epiſcopus Antuer. p. 22. q. 19. art. 4. Ruardus Tapper. art. 4. p. 185. Thomas Staplet. tom. 2. Prolegom. 1. in lib. 5. Guillelmus Eſtius in 3. ſent. d. 34. §. 7. & in 4. d. 54. §. 13. Canus relect. de Pœnit. p. 5. ad 2. Soto lib. 2. de Nat. & grat. cap. 15. & in 4. diſt. 18. quæſt. 3. art. 2. & plures alij, quibus ſubſcripſerunt Iſambertus diſp. 4. de Pœnit. art. 4. & Gammachæus cap. 9. de Sacram. Pœnit. ubi etiam dicit eſſe manifeſtam ſententiam S. Thomæ.

Probatur in primis ex Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 4. ubi poſtquam declaravit contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, *Non ſolùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritûs ſancti impulſum, non quidem adhuc inhabitantis, ſed tantùm moventis: quo pœnitens viam ſibi ad juſtitiam parat:* hæc immediatè ſubjungit: *Et quamvis ſine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponit:* quibus verbis apertiſſimè declarat attritionem illam, quam ibidem dicit communiter concipi, vel ex conſideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ pœnarúmque metu, ſi voluntatem peccati excludat, cum ſpe veniæ, eſſe diſpoſitionem ſufficientem ad remiſſionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam: Unde Catechiſmus Romanus part. 2. c. 5. mentem Concilij adhuc apertiùs explicans dicit: *Si quis ita animo affectus ſit, ut peccata admiſſa doleat, ſimulque in poſterum non peccare inſtituat, etſi ejuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam ſatis eſſe poſſit, ei tamen, cùm peccata Sacerdoti ritè confeſſus fuerit, vi clavium ſcelera omnia remitti ac condonari.*

Probatur 2. ex S. Auguſtino lib. de Catechiſan. rud. cap. 17. ubi dicit eos qui volunt fieri Chriſtiani, ne eant in ignem æternum cum diabolo, &c. habere aliquam diſpoſitionem, non omninò perfectam, ſufficientem tamen, ut verè Chriſtiani fiant, id eſt, ut Baptiſmi Sacramentum recipiant, ac per illud juſtificentur: talis autem diſpoſitio non eſt alia quàm attritio, ut ex ejus motivo patet: ergo

ergo ſi ſecundùm mentem S. Auguſtini eſt diſpoſitio ſufficiens ad remiſſionem peccatorum in Baptiſmo conſequendam, erit etiam ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum, cùm par ſit utrobique ratio, ut rectè probat Gammachæus cit. cap. 9.

3 Probatur 3. ex fine ob quem Sacramentum Pœnitentiæ à Chriſto Domino inſtitutum eſt, qui finis eſt ſpiritualis ſuſcitatio peccatoris à morte peccati, & ejus cum Deo reconciliatio: Unde Baptiſmus & Pœnitentia vocantur Sacramenta mortuorum, & Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 1. dicit hoc Sacramentum inſtitutum eſſe *Ad reconciliandos Deo fideles poſt Baptiſmum lapſos:* huic autem fini repugnat præreq uiri ad hoc Sacramentum, tanquam diſpoſitionem neceſſariam, actum aliquem, vi cujus ante realem ipſius ſuſceptionem, peccator à peccati morte ſuſcitetur, & Deo reconcilietur, quia ſic Sacramentum nunquam conſequeretur finem ſuum, proindéque ad finem illum fruſtrà inſtitutum fuiſſe diceretur.

Probatur 4. ex poteſtate remittendi peccata ſacerdotibus à Chriſto Domino collata, quam ipſi ſacerdotes in hoc Sacramento exercent: quæ quidem poteſtas fruſtrà illis data fuiſſet, ſi ad illius exercitium diſpoſitio aliqua neceſſariò prærequireretur in ipſo pœnitente, quâ peccatorum ſuorum remiſſionem antè Sacerdotis abſolutionem conſequi deberet. Imò ut argumentatur Gammachæus cit. cap. 9. ſi contritio perfecta eſſet ad Sacramentum Pœnitentiæ diſpoſitio neceſſaria, conſequens foret Sacerdotes non habere propriè poteſtatem Clavium, nec verè peccata remittere, ſed ſolummodò declarare peccata eſſe remiſſa: quod dicit eſſe hæreticum.

4 Confirmatur ex eo quod inde ſequeretur contra communem Eccleſiæ & SS. Patrum conſenſum, legem gratiæ duriorem & rigidiorem eſſe, quàm Moſaica lex fuerit, & longè graviùs onus Chriſtianis impoſitum eſſe quàm Judæis ad remiſſionem peccatorum obtinendam: in lege Moſaica ſi quidem ſola contritio ad id ſufficiebat, in lege autem gratiæ præter contritionem, tenerentur inſuper pœnitentes peccata omnia mortalia etiam occultiſſima ſigillatim Sacerdotibus aperire: quod quàm grave & difficile ſit pleriſque experientiâ ſatis teſtatur.

Porrò hæc doctrina ita certa eſt, ut cum quidam Theologus nuper in libro à ſe edito ſcripſiſſet *Attritionem de peccatis inſufficientem eſſe, pro accipienda remiſſione peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ, contritionemque ex charitate perfecta eſſe ad id neceſſarium:* & ex conſequenti, *Abſolutionem Sacramentalem nihil aliud eſſe, quàm declarationem juridicam peccati jam remiſſi:* alma Facultas Pariſienſis multis præhabitis deliberationibus tam primâ Junij, quàm primâ Julij anni 1638. totum iſtud hâc cenſurâ notaverit: *Quæ tradit de attritionis inſufficientia, & contritionis ex perfecta charitate abſolutâ neceſſitate ad recipiendum Pœnitentiæ Sacramentum: & quæ addit de abſolutione, quòd nihil aliud ſit quàm declaratio juridica peccati jam remiſſi, damnavit Facultas, & cenſuit has propoſitiones eſſe quietis animarum perturbativas, communi & omnino tutæ praxi Eccleſiæ contrarias, efficaciæ Sacramenti pœnitentiæ imminutivas, & inſuper temerarias & erroneas:* Ita refert Iſambertus diſp. 14. de Sacr. Pœn. art. 6. qui eidem cenſuræ interfuit & ſubſcripſit.

Objiciunt aliqui Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. inter diſpoſitiones ad juſtificationem adultorum requiſitas hanc recenſere, ut ſcilicet, *Deum tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiant; ac propterea moveantur adversùs peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agere oportet.*

5 Reſpondetur vel Concilium ibi loqui de juſtificatione adulti infidelis, quæ fit ante realem Baptiſmi ſuſceptionem per ſolum propoſitum illius ſuſcipiendi, ut verba ex illo citata explicat Iſambertus; & ad hanc juſtificationem certum eſt contritionem perfectam eſſe neceſſariam: vel, ſi loquatur de juſtificatione quæ in reali Baptiſmi ſuſceptione confertur, per dilectionem Dei non intelligi amorem perfectæ charitatis; ſed amorem imperfectum qui in virtute ſpei reperitur; quod ſatis apertè ex ejus verbis antecedentibus colligitur, ubi de infidelibus adultis loquens: *diſponuntur*, inquit, *ad ipſam juſtitiam, dùm excitati divinâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipientes, &c. in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore: illúmque tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt:* quaſi dicat illos incipere Deum diligere, eo quòd ab illo tanquam à fonte totius gratiæ & juſtitiæ, ſe peccatorum remiſſionem impetraturos ſperant: Nullus autem dubitat hunc amorem ſpei, & hanc confidentiam in Deum per Chriſti merita requiri ad juſtificationem peccatoris, ſive in Sacramento, ſive extrà Sacramentum, ſicut & fidem, timorem, aliáſque virtutes, quas ibi enumerat Concilium, eâ ratione quæ à nobis explicata eſt in priori ejus operis parte tract. 6. de Gratia cap. 4. de juſtificatione.

SECTIO X.

Qualis eſſe debeat attritio illa, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ſuſcipiendum neceſſaria eſt.

1 AD faciliorem quæſtionis propoſitæ ſolutionem obſervandum eſt, attritionem ſeu dolorem de peccatis ex vario & multiplici motivo concipi poſſe. Primùm ex motivo malo: verbi gratiâ, quando quis dolet ſe in ebrietatem lapſum eſſe, quia per illud impeditus eſt ne furtum committeret. Secundò ex motivo indifferenti; ut ſi quis de intemperantia doleat; quia ſanitati obſuit. Tertiò ex motivo aliquo humano; ſi quem latroci-

nij pœniteat,eo quòd illius cauſa ſit apud alios infamatus. Quartò ex motivo honeſto, ſed purè naturali; ut ſi quis pœniteat mendacij vel fraudis, eo quòd rectæ rationi naturali adverſetur. Quintò denique ex aliquo motivo bono ſupernaturali, id eſt fidei divinæ innixo; verbi gratiâ, quando quis ex impulſu Spiritûs ſancti ſe peccatum aliquod mortale commiſiſſe dolet, illúdque deteſtatur quia æternæ damnationis incurrendæ, aut cæleſtis beatitudinis amittendæ periculo illum exponit; vel quia per fidei lumen judicat turpe eſſe homini Chriſtiano tale peccatum committere, verbi gratiâ, quod dixit Apoſtolus 1.Cor.6.*Tollere membra Chriſti, & facere membra meretricis.*

2 Hâc obſervatione ſuppoſitâ dicendum eſt attritionem quinto modo ſumptam,eſſe ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ſuſcipiendum ſufficientem; aliis vero quatuor modis eſſe inſufficientem. Ita Suares diſp.5.de Sacr.Pœnit.ſect.1. Iſambertus diſp. 14.de eodem Sacr.art.4. & alij communiter. Atque in primis quòd attritio quatuor illis prioribus modis ſumpta, ſit inſufficiens, ex illorum enumeratione conſtat: certum eſt enim dolorem de peccatis ex motivo aliquo malo, aut indifferenti, aut humano conceptum, non eſſe virtuoſum: nec proinde ad Sacramentum Pœnitentiæ ſuſcipiendum diſponere poſſe. Certum eſt quoque dolorem de peccatis ex motivo naturali honeſto elicitum non ſufficere, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Suares ſuprà: & apertè conſtat ex eo quod Concilium Trident. ſeſſ.14.c 4. dicit attritionem illam, quæ ad gratiam hujus Sacramenti ſufficienter diſponit, *Eſſe donum Dei, & Spiritûs ſancti impulſum.* Quod verò ſufficiat attritio quinto modo ſumpta; id eſt quatenùs per auxilium gratiæ concipitur ex motivo aliquo bono ſupernaturali, quodcunque illud ſit, evidens eſt, tùm ex verbis Concilij Trident.præcedent. ſect.relatis, tùm ex rationibus quibus ibidem probavimus contritionem perfectam ad fructum Sacramenti Pœnitentiæ non eſſe neceſſariam; attritionem verò eſſe ſufficientem: ſi quæ enim attritio ſufficiens eſt, haud dubiè illa, quæ talis eſt, qualem illo quinto modo deſcripſimus.

Objiciunt hæretici apud Bellarminum lib. 2. de Pœn. cap.17. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam non poſſe ſufficienter ad Pœnitentiæ Sacramentum diſponere, eo quòd ſit vitioſa & mala,cùm non ex amore Dei,ſed ex amore ſui oriatur: Unde Kemnitius in examine Concilij Trident.ſuper ſeſſ.14. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam vocat Judæ Pœnitentiam.

3 Ut clariùs & efficaciùs hæc objectio ſolvatur, & hæreticorum error refellatur, obſervandum eſt quadruplicem timorem à Theologis aſſignari. Primus eſt timor naturalis, quo naturaliter homo refugit malum naturæ ſuæ contrarium,& hic timor ex ſe neque bonus neque malus eſt. Secundus timor,eſt mundanus, quo quis inordinatè temporalia mala timet; adeò ut ad illa devitanda, in Deum peccare non vereatur, & hic timor malus eſt atque vitioſus,illumque S.Baſilius *Hoſtilem* vocat in Pſalmum 33. Tertius eſt timor filialis ex charitate perfectâ originem ducens, quo juſtus ſupremam Dei majeſtatem cum omni humilitate ac cordis devotione reveretur, & hoc præſertim metuit, ne in aliquam ejus offenſam incurrat, illique quovis modo diſpliceat,aut ab eo per peccatum ſeparetur, & hic timor proprius eſt ſanctorum, deque illo dixit Pſaltes regius, Pſ. 3. *Timete Dominum omnes Sancti ejus.* Quartus denique eſt timor ſervilis, quo videlicet peccator Deum comminantem & punientem ita timet, ut ratione timoris illius & propter pœnam evitandam quam tunc præ oculis habet, peccata commiſſa averſetur, & ab illis in futurum cavere proponat.

Eſt autem in confeſſo dolorem de peccato ex timore mundano vel naturali ortum, eſſe inſufficientem: Ex timore verò filiali, optimum & ſaluberrimum,cùm ad perfectam charitatem pertineat. Tota igitur difficultas eſt de timore ſervili (ut obſervat Bellarminus ſup.) quem hæretici contendunt eſſe malum ac vitioſum, proindéque inſufficientem ad veram Pœnitentiam: nos è contrario aſſerimus eſſe bonum & utilem; proindéque attritionem ex ejus motivo elicitam, eſſe ſufficientem diſpoſitionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ac fructuosè recipiendum.

4 Probatur hæc veritas 1.ex ſcripturâ, quæ innumeris propè locis timorem vindictæ divinæ ac pœnarum æternarum ingerit, & ad illum peccatores vehementer excitat: quin & ipſemet Chriſtus Dominus S.Matth.10. *Nolite*,inquit, *timere eos qui occidunt corpus,&c.* (en timor mundanus quem reprobat) *ſed potiùs timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam: ita dico vobis hunc timete:* en timor gehennæ & ſervilis ad quem excitat.

Probatur 2. ex Concilio Trident. ſeſſ.14. cap.4. ubi dicit timorem illum, *Donum Dei eſſe & Spiritus ſancti compulſum, &c. Eoque timore utiliter concuſſos Ninivitas ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus pœnitentiam egiſſe, &c.*

Probatur 3.ex S.Auguſtino in Pſalm.127. ubi ſuper hæc verba: *Beati omnes qui timent Dominum* dicit, *quod quamvis timor ille, quo qui timet pœnas, ac metuit ne mittatur in gehennam, nondum caſtus ſit; eſt tamen bonus ac utilis*, ex ſancto Baſilio in Pſ.33. ubi, poſtquam timorem mundanum deſcripſit, dixitque protsùs eſſe abjiciendum, ſubjungit: *Imò verò ſalutaris, & qui ſanctitatis operarius eſt, vis enarrem qualis ſit? Si quando te ſenſeris ad unum aliquod cieri ac proſilire peccatum; ad mentem revoca formidabile illud, nec ulli mortalium tolerabile judicium Dei, &c.* Ubi pergit in judicio illo ultimo deſcribendo, & exinde proponit, *Inferni profundum barathrum,*

thrum, tenebras impermeabiles, ignem obſcurum, cauſticas quidem habentem vires, luce verò deſtitutum, vermium innumerabilium genus venenoſum ac carnivorum, &c. Additque: *Hæc tu time: Et ejuſmodi timore eruditus quaſi fræno quodam animum reprime.* Et tandem concludit, *Hunc eſſe timorem, quem Pater cœleſtis non qualeſcumque, ſed filios de propriâ ſalute ſollicitos promiſit ſe docturum.* Et ex S.Chyſoſtomo hom.15. ad pop.Antioch. *Quid gehennâ gravius, ſed hujus metu nihil utilius: gehenna namque timor regni nobis affert coronam, &c. Nihil enim eam peccata conſumit, & virtutem germinare & creſcere facit, quàm timor; propterea qui non vivit in timore, rectè illum agere non eſt facile, ſicut viciſſim impoſſibile eſt illum peccare, qui cum timore vivit.*

Ex S.Hieronymo in cap.2. Mich. *Qui pudore & verecundia non tenentur, agant pœnitentiam, ſaltem comminatione pœnarum.*

Ex S.Ambroſio ad Virg.lapſ.cap.8. *Pœnitentia ſic agitur: ſi tibi ante oculos ponas de quantâ gloriâ cecideris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te jam credas propè ipſas poſitam tenebras exteriores.*

Denique ex S. Auguſtino lib. de grat. & liber. arbit. cap.18. loquens de timore Dei dicit, quod *illius timoris ſpiritus eſt haud dubiè magnum donum Dei, &c. non quidem ille timor quo Petrus Chriſtum negavit, ſed illius timoris ſpiritum accepimus, de quo dicit ipſe Dominus Chriſtus, eum timete qui habet poteſtatem & animam & corpus perdere in gehennam.*

5 Cùm igitur conſtet timorem illum eſſe donum Dei, ac impulſum Spiritûs ſancti, atque ex motivo ſupernaturali divinæ fidei innixo concipi, hinc ſequitur eſſe bonum ac ſalutarem, proindéque attritionem quæ ex illo oritur, non eſſe vitioſam & malam, ſed bonam & honeſtam; quæ oritur quidem ex amore ſui, ſed benè ordinato, quo nimirùm ſecundùm rectam rationem, & divinæ legis præſcriptum refugimus damnationem & mortem æternam; & quamvis amorem Dei perfectum in ſe non includat; illum tamen non excludit, nec illi ullo modo adverſatur: unde ſequitur attritionem illam eſſe ſufficientem diſpoſitionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ſuſcipiendum.

Inſtabit aliquis, attritionem ex ſolo gehennæ metu ortam nec honeſtam, nec bonam moraliter eſſe poſſe, cùm ſit odium non peccati, ſed pœnæ, ita ut ſi nulla eſſet pœna peccato impoſita, nulla eſſet quoque peccati deteſtatio.

Ad ſolutionem hujus inſtantiæ, obſervandum eſt duplicem à Theologis diſtingui timorem ſervilem, unum quem vocant ſerviliter ſervilem, in quo tota ratio tam finalis quàm impulſiva dolendi de peccato, aut ab illo abſtinendi, eſt fuga & odium ipſius pœnæ: ita ut quis peccatum fugiat ſolummodò ob pœnam quam evitare cupit, finémque ſuum quaſi ultimum in illius pœnæ fuga conſtituat: alterum verò, quem vocant timorem ſimpliciter ſervilem, in quo pœnæ odium, illiuſque fuga, homini à peccato voluntatem ſuam avertenti non eſt ultimus finis, ſed tantùm proximus; ita ut non ſiſtat ſe in ſimplici fugâ pœnarum æternarum, ſed hunc illarum metum, ſaltem virtualiter & interpretativè, ad æternæ vitæ deſiderium, & amorem Dei imperfectum referat; quatenùs ſcilicet ex tali metu movetur ad dolendum de peccato vel ad bene operandum, tùm ne pœnam illam æternam patiatur: tùm etiam ne bono æterno privetur, Deúmque ſibi iratum & infenſum habeat, in quo præſertim differt à timore ſerviliter ſervili, qui nihil prorsùs de Deo illiúſque fruitione curat. Eſt etiam alia inter utrumque illum timorem differentia, quam tradit Bellarminus lib.2. de Pœnit. cap.8. nimirùm quòd metus ſerviliter ſervilis ſolummodò peccati executionem ſeu actionem impediat; timor verò ſimpliciter ſervilis voluntatem ipſam immutet; & non modò à peccato cohibeat, ſed etiam ad Deum convertat.

6 Hac præmiſſâ obſervatione, facilis eſt ad inſtantiam reſponſio: conceditur enim attritionem ex timore ſerviliter ſervili elicitam, nec honeſtam nec bonam eſſe moraliter; negatur verò attritionem ex timore ſimpliciter ſervili elicitam, vitioſam eſſe aut inſufficientem, cùm habeat omnes conditiones à Concilio Tridentino requiſitas, eſt enim donum Dei & impulſus Spiritûs ſancti, cùm gratiam excitantem præſupponat, & ex motivo ſupernaturali oriatur; & præterea voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ à Deo conſequendæ.

Ex dictis facile intelligi poteſt, in quo conveniant inter ſe contritio & attritio, & in quo differant. Conveniunt enim 1. in eo quod utraque ſit ſupernaturalis; id eſt quod utraque per impulſum Spiritûs ſancti ex motivo aliquo ſupernaturali, ſeu per fidem divinam cognito oriatur. Secundò, quod utraque debeat eſſe interna & ſpiritualis; nec dolorem aliquem ſenſibilem neceſſariò requirat. Tertiò quod ad omnia peccata mortalia commiſſa, nullo prorsùs excepto, utraque debeat extendi. Quartò, quod utraque voluntatem peccati excludere, ſpemque veniæ adjunctam habere debeat. Quintò denique quòd utraque ſit diſpoſitio apta & conveniens ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè ſuſcipiendum.

Differunt autem præſertim, tùm ratione objecti formalis ſeu motivi: contritio enim ex motivo perfectæ charitatis concipitur; attritio verò ex aliquo alio motivo à charitate diverſo, bono tamen & honeſto ac ſupernaturali lumine fidei cognito; tùm ratione affectûs, contritio ſiquidem peccatorem juſtificat ac Deo reconciliat, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu ſuſceperit, attritio verò ad juſtificationem in Sacramento

Pœnitentiæ conſequendam tantummodo diſponit.

7 Quòd verò aliqui Doctores dicunt attritionem debere aliquâ ratione concipi propter amorem ipſius Dei, ſi de amore perfectæ charitatis intelligatur, negandum eſt: quia dolor ex illo amore quantumlibet remiſſo elicitus, ante Sacramenti receptionem juſtificaret, ut ſupra probatum eſt, proindéque dolor ille non eſſet attritionis, ſed contritionis: ſi autem de amore Dei imperfecto, id eſt qui ex motivo à charitate diverſo elicitur, qualis eſt ille qui in virtute ſpei includitur, quo diligimus Deum non prout eſt in ſe ſummè bonus, & propter ſe diligibilis; ſed prout eſt erga nos beneficus & liberalis, concedendum eſt, quia attritio debet ſaltem virtualiter ſpem veniæ in ſe includere, ut docet Concilium Trident. ſuprà. Videri poteſt ſuper hâc materiâ Beatus Franciſcus Saleſius Epiſcopus Gebennenſis in tract. de divino amore lib. 2. cap. 17. ubi optimè explicat; quis & qualis ſit amor ille imperfectus, qui in ſpei virtute reperitur.

8 Supereſt unum hìc obſervandum quod monet Laymann. tract. 6. de Sacram. Pœnit. cap. 4. nimirum ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiri, ut dolor internus attritionis ſeu contritionis aliquo modo antecedat aut ſaltem comitetur externam peccatorum confeſſionem: tum quia contritio, cùm ſit pars Sacramenti debet aliquo ſigno exteriori, per confeſſionem ſcilicet, fieri ſenſibilis; tùm etiam quia ipſa peccatorum confeſſio procedere debet ab internâ Pœnitentiâ; cùm non ſit mera & ſimplex peccatorum narratio, ſed ſui ipſius coram Deo accuſatio, quæ proinde in ſpiritu humilitatis & in animo contrito facienda eſt. Probabilis nihilominus & tuta eſt ſententia Suaris diſp. 20 de Sacram. Pœnit. ſect. 4. n. 31. (quam hìc ſubjungimus in gratiam eorum, qui frequentiùs ad tribunal Pœnitentiæ, nec niſi cum culpis venialibus accedunt, quique interdum varijs ſuper hâc re ſcrupulis exagitantur) qui docet actum contritionis fructuosè poſt confeſſionem peractam poſſe elici, dummodò ante abſolutionem Sacerdotis eliciatur; ipſamque confeſſionem, quamvis ab internâ pœnitentiâ non proceſſerit, tamen quatenùs poſtea veluti informatur per conſequentem contritionem, ſufficienter perfici in ratione accuſationis Sacramentalis; ſed tunc neceſſe eſſe, ut interior illa contritio vel attritio exteriori aliquo ſigno, putà exteriori corporis demiſſione, humili expectatione ipſius abſolutionis, pectoris tunſione, &c. ſe prodat.

SECTIO XI.

Vtrum Confeſſio Sacramentalis ad peccatorum remiſſionem conſequendam ex Chriſti Domini inſtitutione ſit neceſſaria.

1 CONFESSIONIS Sacramentalis nomine ſecundùm communem S. Thomæ in 4. diſp. 17. q. 3. a. 2. aliorumque Theologorum doctrinam, intelligitur *Accuſatio legitima, in Sacramento Pœnitentiæ de proprijs peccatis facta Sacerdoti, ad abſolutionem illorum ab eo recipiendam.*

Dicitur 1. *Accuſatio*: quia confeſſio fieri debet per modum accuſationis; *Nec in eâ*, ut loquitur Catech. Rom. part. 2. cap. 5. *peccata ſunt ita enarranda, quaſi rem aliquam geſtam otioſis auditoribus exprimamus; verùm accuſatorio animo ita enumeranda ſunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus.*

Dicitur 2. *legitima*: quia non quælibet accuſatio ſufficit; ſed ad eam conditiones quædam lege divinâ præſcriptæ & infrà explicandæ requiruntur.

Dicitur 3. *in Sacramento Pœnitentiæ*: confeſſio enim quæ fit in foro exteriori coram judicibus ſive ſæcularibus, ſive Eccleſiaſticis, non eſt apta hujus Sacramenti materia.

Dicitur 4. *de propriis peccatis*: neque enim aliena peccata, ſed propria ſolummodò in confeſſione declaranda ſunt; in quo abuſum multorum notat Toletus lib. 3. cap. 6. qui, vt aliquod proprium peccatum detegant ſimul aliorum peccata enarrant, vir uxoris, uxor viri, domini ſervorum, ſerui dominorum, & c. qui quidem ſuper hâc re ab ipſis Confeſſariis admoneri debent.

2 Dicitur 5. *facta Sacerdoti*: quia ſolus Sacerdos eſt legitimus hujus Sacramenti Miniſter, ut ex ante dictis conſtat: nec proinde confeſſio facta laico, aut clerico non Sacerdoti, ullo modo Sacramentalis eſt. Debet autem fieri Sacerdoti, præſenti, non abſenti, ut in Catechiſmo Rom. ſup. declaratur, & ſpeciali Clementis VIII. conſtitutione, quam refert Iſambertus diſp. 18. a. 4. ſententia illa, quæ aſſerit confeſſionem Sacramentalem per litteras aut internuncium fieri poſſe, tanquam falſa & ſcandaloſa prohibita eſt: tunc enim nec confeſſio ſecreta eſſet, nec certa materia abſolutionis; contingeret ſi quidem poſſet, ut pœnitens intermedio tempore mutaret animum, aut è vivis excederet: Poteſt tamen Pœnitens aliquandò ſolis nutibus confiteri, ut in mutis contigit & interdùm in moribundis. Poteſt per interpretem, v.g. cùm Sacerdoti ipſius pœnitentis idioma ſeu linguam non intelligenti fit confeſſio: ad quod tamen nullus obligatur, ut monet Toletus ſupra, cùm alteri revelare confeſſionem ſuam non teneatur. Poteſt in ſcripto, ut ſcilicet peccata ſua ſcribat, & Confeſſor, annuente ipſo pœnitente, legat: quod in mutis aut alijs ex cauſa aliquâ rationabili contingere poſſe docet Toletus ſuprâ.

Dicitur denique *ad obtinendam peccatorum remiſſionem*: in quo, ut obſervat Catech. Roman. ſuprà, *hoc judicium longè diſſimile eſt à forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeſſioni pœna & ſupplicium, non verò culpæ liberatio & erratis venia conſtituta eſt.*

3 De confeſſione igitur Sacramentali eo modo intellecta quæritur, utrum ſit ex Chriſti Domini inſtitutione

inſtitutione ad remiſſionem peccatorum conſequendam neceſſaria? Et reſponſio affirmativa eſt de fide: quam tamen negarunt olim, non modò Novatiani, ſed etiam plures alij Hæretici, ut Meſſaliani, Iacobitæ, & Armenij, Albigenſes, Flagellantes Valdenſes, & alij apud Iudocum Cocium tr. 2. lib. 7. a. 3. quibus poſtea ſubſcripſerunt Lutherani & Calviniſtæ; ut videre eſt apud Bellarminum lib. 3. de Pœn. c. 2. qui omnes, licet maximè inter ſe circa varia dogmata diſcrepantes, in eo tamen conveniunt, quod negent confeſſionis Sacramentalis ex jure divino neceſſitatem.

Refellitur illorum error, & veritas oppoſita probatur, 1. ex cap. 20. S. Ioannis, ubi Chriſtus Dominus alloquens Apoſtolos, eorumque in Sacerdotio ſucceſſores: *Quorum*, inquit, *remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt:* ex quibus verbis perſpicuum eſt, ut docet Catechiſmus Rom. ſuprà, ipſos Apoſtolos & Sacerdotes circa peccata remittenda aut retinenda judices eſſe conſtitutos. *Et quoniam*, ut ſancta Synodus Tridentina ſapienter admonuit, *de quâlibet re verum judicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis juſtitiæ modus teneri non poteſt, niſi planè cognita & perſpecta cauſa fuerit; ex eo ſequitur, ut pœnitentium confeſſione ſigillatim peccata omnia Sacerdotibus ſint patefacienda.*

Probatur 2. authoritate plurimorum Conciliorum Generalium, ac præſertim Lateranenſis ſub Innocentio III. cap. 21. Conſtant. ſeſſ. 8. Florent. in decret. Eug. & Trid. ſeſſ. 14. c. 5. & can. 6. ubi hæc habentur: *Si quis negaverit Confeſſionem Sacramentalem, vel inſtitutam, vel ad ſalutem neceſſariam eſſe jure divino: aut dixerit modum ſecretè confitendi ſoli Sacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſervavit & obſervat, alienum eſſe ab inſtitutione & mandato Chriſti, & inventum eſſe humanum: anathema ſit.*

4 Probatur 3. ex SS. Patribus qui huic veritati ſubſcripſerunt, ut S. Cyprian. ſerm. de lapſis, ubi laudans eos qui de peccatis ſolâ cogitatione commiſſis ſeſe apud Sacerdotē in Sacramento Pœnitentiæ accuſant: *Quantò*, inquit, *& fide majores & timore meliores ſunt, qui quamvis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitarunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei, dolentes, & ſimpliciter confitentes, exomologeſim conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirentes.* S. Baſilius in regulis Brevioribus, num. 288. *Neceſſario*, inquit, *ijs peccata aperiri debent, quibus credita eſt diſpenſatio Myſteriorum Dei: ſi quidem rationem hanc in pœnitentiâ etiam veteres illos cernimus ſecutos fuiſſe.* S. Leo Papa Epiſt. 80. ad Epiſcopos Campaniæ prohibens ne peccata ſecreta publicè recitarentur, hanc affert rationem: *Quia*, inquit, *reatum conſcientiarum ſufficit ſolis Sacerdotibus confeſſione ſecretâ indicari.*

5 Objiciunt Hæretici Nectarium Patriarcham Conſtantinopolitanum abrogaſſe Presbyterum pœnitentiarium, confeſſionemque ſuſtuliſſe: unde inferunt illam non eſſe juris divini, cùm tale jus ab hominibus abrogari non poſſit.

Duplex ad hanc objectionem afferri poteſt reſponſio; ut fuſiorem hujus facti enarrationem & explicationem omittamus, quæ apud Bellarminum videri poteſt lib. 3. de pœn. cap. 15. Prima eſt, abrogationem illam Presbyteri pœnitentiarij à Nectario factam, ad ſedandum populi tumultum occaſione alicujus ſcandali exortum, qualitercunque facta ſit benè an malè, hominis particularis factum fuiſſe, qui nec eruditione, nec experientiâ pollebat, in his quæ ad regimen Eccleſiæ pertinent, cùm jam ſenex rerumque Eccleſiaſticarum expers ad Patriarchatum evectus fuiſſet: proindéque ex illo ejus facto nullum ſatis validum argumentum duci poſſe, contra tot ſæculorum praxim univerſæque Eccleſiæ conſenſum.

Secunda reſponſio eſt, Nectarium nuſquam confeſſionem Sacramentalem ſecretam abrogaſſe; ſed ſolummodò uſum aliquem particularem occaſione Novatianæ hæreſis introductum, quo pœnitentes certa peccata Sacerdoti pœnitentiario confiteri tenebantur, qui eos (prout expedire cenſebat) ad publicam illorum peccatorum confeſſionem obligabat: quem quidem uſum ob ſcandalum inde ſecutum abrogavit Nectarius, liberumque reliquit, ut unuſquiſque peccata ſua ſecretò poſſet cuilibet Sacerdoti aperire, ut fuſiùs explicat & probat Bellarminus loco citato.

SECTIO XII.

Quæ perſonæ, & quo tempore obligentur ad confeſſionem Sacramentalem faciendam.

1 QUOD ſpectat ad primum, communis & certa Doctorum ſententia eſt, eas omnes & ſolas perſonas ad Sacramentalem confeſſionem obligari, quæ mortale aliquod peccatum poſt realem Baptiſmi ſuſceptionem commiſerunt. Hoc enim manifeſtè conſtat, tùm ex cap. *Omnis utriuſque ſexûs* in Concilio Lateran. tùm etiam ex eo quòd Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 2. dicit baptizatos, qui ſe crimine aliquo contaminaverint, ad Pœnitentiæ tribunal ex Chriſti Domini inſtituto ſiſti debere, ut ab admiſſis peccatis liberentur, & cap. 5. peccata omnia mortalia, etiamſi occultiſſima ſint, eſſe in confeſſione declaranda: venialia autem, quamvis rectè & utiliter in confeſſione dicantur, taceri tamen poſſe citra culpam.

Quod verò ſpectat ad ſecundum, conſentiunt omnes Theologi præceptum divinum de confeſſione facienda, obligare illum qui ſibi conſcius eſt alicujus peccati mortalis, ſaltem in articulo aut probabili periculo mortis, ut ſunt periculoſa navigatio, dimicatio cum hoſtibus, partus difficilis, gravis & periculoſa infirmitas, &c. Ita Navarrus ſect. 2.

puncto 4. Sotus, Angelus, Reginald. Vaſquez; & alij apud Bonacinam diſp. 5. quæſt. 5. de part. Pœnit. & ea de cauſa cap. *cum infirmitas*, de pœnit. & remiſſ. injungitur medicis, *ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant atque inducant, ut Medicos advocent ſpirituales animarum*: & Cæleſtinus Papa Epiſt. 2. ad Epiſcopos Galliæ, quæ refertur 26. quæſt. 6. cap. *Agnovimus*, improbans pravum quendam uſum denegandi Sacramentum Pœnitentiæ damnatis ad mortem; qui tunc in Galliis inoleverat, *Quid hoc*, inquit, *aliud eſt, quàm morienti mortem addere, ejuſque animam ſuâ crudelitate ne abſoluta eſſe poſſit, occidere*? & paucis interjectis, *Salutem ergo homini ademit, quiſquis mortis tempore ſperantem Pœnitentiam denegavit.*

2 Diximus, ſaltem in articulo aut probabili periculo mortis: Quidam enim Doctores non improbabiliter exiſtimant, præceptum illud divinum ad confeſſionem Sacramentalem obligans etiam aliquando extra articulum ſeu periculum mortis obligare: Quis enim ſibi perſuadeat, ſi Eccleſia tempus confeſſionis faciendæ non determinaſſet, peccatorem in quibuſlibet criminum ſordibus toto vitæ tempore, mediumque adeò efficax ad veniam peccatorum obtinendam ſine novo peccato negligere potuiſſe.

Quo verò tempore præceptum illud divinum obliget, Chriſtus Dominus expreſsè determinare noluit, ſed Eccleſiæ ſuæ determinandum reliquit; quæ quidem in Concil. Lateran. ſub Innocentio III. cap. 21. hoc decretum edidit: *Omnis utriuſque ſexûs fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſemel in anno, proprio Sacerdoti, & injunctam ſibi Pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere*: quo decreto ſuo velut modificavit & determinavit ipſum præceptum divinum de confeſſione facienda; & tempus quo implendum eſſet, præſcripſit: *Neque enim*; ut loquitur Concil. Trident. *per Lateranenſe Concilium Eccleſia ſtatuit, ut Chriſti fideles confiterentur, quod jure divino neceſſarium, & inſtitutum eſſe intellexerat, ſed ut præceptum confeſſionis ſaltem ſemel in anno ab omnibus & ſingulis, cum ad annos diſcretionis perveniſſent, impleretur.*

Sunt autem quædam hîc circa præceptum illud confeſſionis annuæ obſervanda.

3 Primum eſt, illud propriè & per ſe obligare tantùm ſemel in anno ad confeſſionem Sacramentalem inſtituendam, quamvis ratione Paſchalis communionis, ad quam fideles tenentur, ipſo tempore Paſchali præſertim obligare cenſeatur. Ita Sotus in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 4. Valentia quæſt. 9. de pœnit. punct. 4. Vaſquez quæſt. 90. art. 5. & plures alij quos ibidem citat.

Secundum eſt, nullam certam ætatem determinari poſſe, in qua pueri primùm confeſſionis faciendæ præcepto teneantur; cùm aliis citiùs, aliis tardiùs oriatur uſus rationis ad peccatum mortale committendum ſufficiens: quare id Confeſſarius non ex ſola ætate, ſed multò magis ex ingenij & educationis qualitate diſcernere debet. Ita Layman. tract. 6. de Sacrament. Pœnitentiæ cap. 5. ubi etiam monet Confeſſarium, poſtquam conſideratis circumſtantiis judicavit puerum verè ac deliberatè peccatum mortale quod confitetur commiſiſſe, illum curâ peculiari ad concipiendum dolorem de peccatis ex motivo aliquo ſupernaturali excitare & juvare debere; cùm in eo dolore concipiendo frequenter pueri deficere ſoleant. Quod ſi ut ibidem ſubjungit omnibus perpenſis de judicio & diſcretione pueri dubius permaneat, num ſufficiens extiterit ad aliquod peccatum deliberatè committendum, tunc illum ſub conditione abſolvere poterit.

4 Tertium eſt, præcepto confeſſionis annuæ non obligari niſi eos qui peccatum aliquod mortale commiſerunt, ut conſtat ex Conc. Trid. ſuprà; & docuit S. Thomas, Sotus, Major, & alij apud Suarem diſp. 22. ſect. 8. quod tamen non obſtat quin conſultiſſimum ſit iis, qui nullius peccati mortalis ſibi conſcij ſunt, ad Pœnitentiæ tribunal temporè Paſchali accedere, & venialia confiteri: imò fieri poteſt ut is, qui tantùm habet venialia, ad confeſſionem Paſchali tempore obligetur, non quidem per ſe ſed per accidens: Primò, ratione ſcandali quod oriri poſſet, ſi tempore Paſchali ad confeſſionem non accederet: Secundò, ad evitandum peccatum præſumptionis: Tertiò, ne ſeipſum decipiat ſibi nimium blandiendo, putans ſe tantummodò habere venialia, cùm fortaſſis habeat etiam mortalia quorum non recordetur: quæ tamen tunc ei remitterentur: indirectè ſimul cum venialibus quæ confiteretur. Quod potiori adhuc ratione obſervandum eſſe in articulo mortis rectè docuit Iſambertus diſp. 14. art. 14.

Quartum eſt, præter confeſſionis annuæ præceptum, dari etiam quoſdam alios caſus, in quibus confeſſionis faciendæ obligatio incumbit; v. g. cùm quis ſuſcepturus eſt ſacram Euchariſtiam, eſtque ſibi peccati alicujus mortalis conſcius: tunc enim ut declaravit Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 7. *quantumcunque ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa confeſſione Sacramentali ad ſacram Euchariſtiam accedere non debet.* Præterea, ut ibidem habetur, quando urgente neceſſitate Sacerdos lethalis alicujus culpæ ſibi conſcius abſque præviâ confeſſione celebravit, poſteà debet quam primùm confiteri. Alium adhuc caſum adjungit Suares diſ. 31. q. 31. n. 1. par. 2. cap. 5. cùm ſcilicet quis ſæpius in peccatum aliquod mortale relabitur, nec ſe illud aliter evitare poſſe putat, niſi confeſſionis Sacramentalis auxilio: tunc enim medium illud amplecti tenetur. Addimus ex Catech. Rom. *nullam rem fidelibus adeò curæ eſſe debere, quàm ut frequenti peccatorum confeſſione animum ſtudeant expiare*, &c. *ac turpe eſſe, cum in eluendis*

corporis

corporis aut veſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eâdem diligentiâ curare, ne animæ ſplendor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat.

SECTIO XIII.

Quænam ſint conditiones ad confeſſionem debitè faciendam requiſitæ.

1 QUIDAM Doctores ſexdecim ejuſmodi conditiones enumerant; quæ licet alioquin omnes bonæ ſint ac utiles, pleraſque tamen illarum minimè neceſſarias eſſe monet Tolet. lib. 3. cap. 7. qui eodem cap. & ſeq. quinque præſertim conditiones ad confeſſionem debitè faciendam requiri docet.

Prima eſt, ut ſit *Diligens*: id eſt, ut pœnitens ad confeſſionem non accedat, quin prius peccata ſua diligenti præmiſſo examine in memoriam ſibi revocare conetur: aliàs qui nullam ejuſmodi diligentiam adhibere vellet, ad confeſſionem admittendus non eſſet: imò qui ex culpabili negligentiâ peccatorum aliquorum mortalium obliviſceretur, quæ idcirco in confeſſione declarare omitteret, ipſam confeſſionem ex integro repetere teneretur, ut aſſerit idem Toletus cap. 9. ubi rectè obſervat diligentiam illam non æqualiter in omnibus requiri, ſed pro diverſâ ratione perſonarum, & ſtâtus, nec non temporis ex quo ultima confeſſio facta eſt determinandum eſſe; illumque qui multis & variis negotiis implicatus eſt, teneri ad majorem diligentiam adhibendam, quàm is qui ab ejuſmodi negotiis vacuus & liber eſt: ſimiliter qui tempore diuturniori expers confeſſionis fuit, quàm qui breviori.

2 Secunda eſt, ut ſit *fidelis & vera*: id eſt, ut pœnitens veraciter & ſincerè Sacerdoti conſcientiæ ſuæ ſtatum aperiat, neque negando quæ commiſit, neque ſcienter ſibi imponendo quæ non commiſit, neque item dubia pro certis, aut certa pro dubiis proponendo: mentiri enim in confeſſione, ut ibidem docet. grave peccatum eſt, quandò ſcilicet hoc ſit deliberatè & in materiâ aliquâ gravi.

Tertia eſt, ut ſit *Secreta*: id eſt, ut pœnitens non coram aliis & publicè, ſed ſecretò & ad aurem ipſius Sacerdotis peccata explicet: hanc enim eſſe confeſſionis Sacramentalis conditionem ex ipſius Chriſti Domini inſtitutione rectè docet & probat Iſambertus diſp. 15. de pœn. art. 9. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 14 can. 6. expreſsè aſſerit Eccleſiam ſemper obſervaviſſe & obſervare modum illum ſecretè confitendi: & cap. 5. ejuſdem ſeſſ. dicit, *Quòd, quamvis Chriſtus Dominus non vetuerit quin aliquis in vindictam ſuorum ſcelerum & ſui humiliationem, ob aliorum exemplum & Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publicè confiteri poſſit, id tamen non eſſe divino præcepto mandatum; nec ſatis conſultè humanâ aliquâ lege præcipi poſſe, ut delicta præſertim ſecreta, publica eſſent confeſſione aperienda.*

Quarta confeſſionis conditio eſt, ut ſit *Obediens*: id eſt, ut pœnitens habeat voluntatem & propoſitum exequendi ea, quæ Confeſſarius ipſi tanquam neceſſaria præſcripſerit, verbi gratiâ, fugiendi proximas peccati occaſiones, aliena reſtituendi, pœnitentiam impoſitam adimplendi, &c. Quinta denique conditio eſt, ut ſit *integra*, quæ quidem conditio, quoniam gravioris alicujus momenti eſt, ſeq. ſect. commodiùs explicabitur.

SECTIO XIV.

Quæ ſit integritas Confeſſionis ad validitatem & fructum ejus requiſita.

1 CERTUM eſt integritatem Confeſſionis non Eccleſiaſtico ſolùm, ſed Divino etiam jure neceſſariam eſſe, pœnitentéſque ad peccata omnia in confeſſione declaranda ex Chriſti Domini inſtitutione obligari. Hoc expreſsè docuit Concilium Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. cujus quidem verba, quoniam doctrinam pro hujus Sacramenti praxi maximè neceſſariam continent, paulò fuſiùs hîc attexere non erit inutile: Dicit igitur, *Sacerdotes à Chriſto Domino Præſides & Iudices in Sacramento Pœnitentiæ conſtitutos, judicium hoc incognitâ cauſâ exercere non poſſe, neque æquitatem in injungendis pœnis ſervare poſſe, ſi in genere duntaxat, & non potiùs in ſpecie ac ſigillatim ſuaipſi pœnitentes peccata declarent: unde colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionē conſcientiam habent, in confeſſione recenſeri, etiam ſi occultiſſima illa ſint, & tantùm adversùs duo ultima Decalogi præcepta commiſſa, quæ nonnunquam animum graviùs ſauciant, & perículoſiora ſint illis, quæ in manifeſta admittuntur, &c. cùm enim univerſa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant: neceſſum eſt omnium etiam veniam cum apertâ & verecundâ confeſſione à Deo quærere: itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Chriſti fideles confiteri ſtudent, procuIdubio omnia divinæ miſericordiæ ignoſcenda exponunt: ſi enim erubeſcat ægrotus vulnus Medico detegere, quod ignorat medicina, non curat. Colligitur prætereà etiam eas circumſtantias in confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant: quòd ſine illis peccata ipſa, neque à pœnitentibus integrè exponuntur, nec judicibus innoteſcant, &c. reliqua autem peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt in univerſum eâdem confeſſione incluſa eſſe intelliguntur, pro quibus fidenter cum Propheta dicimus Ab occultis meis munda me Domine.*

Ex qua Concilij doctrina intelligi poteſt non modò neceſſitas integritatis in confeſſione ſervandæ; ſed etiam quis ſit illius modus, ſeu, quænam requirantur, ut confeſſio integra eſſe cenſeatur: quæ hic paulò diſtinctiùs, breviter tamen majoris facilitatis gratiâ, ſubjungimus.

2 Ad integritatem igitur confeſſionis ſecundum mentem Concilij, requiritur primò ut pœnitens peccata omnia mortalia, vel quæ mortalia eſſe dubitat, etiam ſolius cogitationis, quæ poſt diligentem ſui

ſui diſcuſſionem memoriæ occurrent, in confeſſione explicet; adeò ut confeſſio nulla ſit & denuò iteranda, ſi vel unum ejuſmodi mortale peccatum in confeſſione deliberatè reticeat. Et de peccatis quidem mortalibus, quæ à ſe commiſſa eſſe recordatur, evidenter conſtat ex ſuprà citatis Concilij verbis: de illis verò peccatis, de quibus pœnitens dubitat utrùm mortalia ſint, vel utrùm ſint à ſe commiſſa, communis Doctorum ſententia & in praxi tenenda eſt, pœnitentem ad ea ſub dubio confitenda obligari. Ita S.Th. S.Bonavent. Alenſis, Adrianus, Sylveſter, Navarrus, Suares & alij, quos citat & ſequitur Layman. lib.1.tract.1.c.5.paragr.3. Quòd ſi poſt diligentiam ſufficientem judicio viri prudentis in examine conſcientiæ adhibitam, peccata aliqua mortalia memoriam effugiant, tunc nihilominùs virtute Sacramenti ſimul cum aliis remittuntur, cum onere tamen & obligatione eadem confitendi & clavibus ſubjiciendi, ſi fortè poſteà memoriæ occurrant.

Obſervat autem Petr. de Ledeſma tract. de Sacram. Pœn. cap.16. ex communi Eccleſiæ doctrina & praxi, omnia illa peccata mortalia uni & eidem Sacerdoti eſſe confitenda, neque ſine ſacrilegio dividi aut dimidiari poſſe confeſſionem; ita ut quædam peccata uni, reliqua verò alteri Sacerdoti declarentur: cùm hæc diviſio & dimidiatio confeſſionis integritati ejus repugnet, nec poſſit unum peccatum mortale ſine alio remitti.

3 Requiritur 2. ut pœnitens numerum peccatorum ſuorum exprimat; neque enim ſatis eſt ut quis verbi gratiâ, dicat ſe multoties tale peccatum commiſiſſe, niſi quoties commiſerit explicet: quod tamen (ut rectè monet Gammachæus cap. 20. de Sacram. pœn. part.1. non mathematicè, ſed moraliter intelligendum eſt, ſeu quantùm ab ipſo pœnitente fieri poteſt, unde ſufficit ut pœnitens numerum illum peccatorum exponat, qui poſt ſufficiens examen memoriæ occurrit: imò, ſi præcisè non recordetur quoties peccatum aliquod commiſit, ſatis eſt ut dicat ſe circiter toties plùs minúſve peccatum illud commiſiſſe: quod ſi frequentiſſimè in illud lapſus ſit, ſaltem tempus exprimat; dicatque v.g. ſe ab anno ferè quotidie vel pluries in unoquoque die blaſphemias protuliſſe, aut per menſem inimicitias cum aliquo geſſiſſe, cujus quoties recordabatur (quod ſæpiſſimè & quâcunque datâ occaſione fiebat) toties ſe illius occidendi, aut aliquod aliud malum illi inferendi voluntatem renovaſſe. Ita idem Gammachæus ſup. Toletus lib.3. cap.7. & alij communiter.

4 Requiritur 3. ut pœnitentes circumſtantias, quæ ſpeciem peccati mutant, in confeſſione declaret: id eſt, quæ novam aliquam deformitatem ſpecie differentem in actum peccati inducunt, ſeu quæ ſpecialem oppoſitionem habent cum aliquibus aliis præceptis aut virtutibus, v. g. ſi quis furatus fuerit rem ſacram ſeu ſacris uſibus conſecratam, ut calicem: ſi fornicatus fuerit in loco ſacro; ſi hominem occiderit qui eſſet Sacerdos, in primo enim caſu circunſtantia rei furto oblatæ; in ſecundo circunſtantia loci; in tertio circunſtantia perſonæ inducit novam deformitatem ſpecie differentem in ipſam actionem furti, fornicationis & homicidij, proinde in confeſſione declaranda eſt.

Sufficit autem (quod rectè monet Gammachæus loco cit.) ad evitandas perplexitates, in quas perſonæ laïcæ aliquando incurrunt, neſcientes quænam ſint illæ circunſtantiæ quæ ſpecies peccati mutant, aut quomodò explicari debeant, ſufficit, inquam, ut ejuſmodi perſonæ ad Pœnitentiæ Sacramentum accedentes nihil omninò reticere velint eorum, quæ ab ipſis debent declarari, utque circumſtantias notabiliores, quæ per ſe ſtatim memoriæ occurrunt, & ſe ipſas ſatis evidenter produnt, in confeſſione explicent, parati ſincere ac humiliter reſpondere ad interrogata Sacerdotis, cujus eſt dignoſcere circunſtantias illas neceſſariò explicandas, de iiſque pœnitentem interrogare; ut poſteà ſuo loco dicetur.

5 Quæres an pœnitens teneatur etiam declarare in confeſſione circumſtantias illas, quæ ſpeciem peccati non mutant, ſed illud notabiliter aggravant. Duæ ſunt ſuper hâc re oppoſitæ inter ſe Theologorum ſententiæ: alij ſiquidem, quamvis exiſtiment optimum & ſaluberrimum eſſe circunſtantias illas notabiliter aggravantes in confeſſione declarare, negant tamen pœnitentes ad id obligari. Ita Paludanus, Adrianus, Navarrus, Medina, Peſantius, Reginaldus, Vaſques & plures alij apud Bonacinam diſp.5. quæſt.4. ſect.4. pun. 3. qui etiam pro illâ citat S. Doctorem. Alij è contra aſſerunt circumſtantias notabiliter aggravantes eſſe in confeſſione declarandas. Ita Marcilius, Major, Sotus, Canus, Suares, & alij, quos refert & ſequitur Gammachæus, cap.19. de Pœnit. §.1. cui ſententiæ ſubſcribit etiam Iſambert. diſp.18.art.11. eamque pluribus rationibus propugnat. Quamvis autem priorem ſententiam maximè probabilem exiſtimemus, tùm propter authoritatem Doctorum qui eam tuentur, tùm etiam quia Concilium Tridentinum ſeſſ.14. c. 5. circumſtantias tantummodò ſpeciem peccati mutantes in confeſſione declarandas eſſe dicit, nullâ factâ mentione circumſtantiarum illarum quæ tantummodò notabiliter aggravant, quod tamen dicere non omiſiſſet, ſi neceſſarium eſſe judicaſſet: contrariam nihilominùs ſententiam adhuc probabiliorem, in praxi quantùm fieri poterit, tenendam arbitramur, pœnitentéſque circumſtantias notabiliter aggravantes dicere debere, & à Confeſſariis, prout ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, de iiſdem interrogandos eſſe ob eam præſertim rationem, quod ſine illarum circumſtantiarum notitiâ vix poſſint Confeſſarij dignoſcere, quales & quantas ſatisfactiones aut reſtitutiones injungere, quæ

remedia

remedia proponere, aut conſilia pœnitentibus ſuggerere debeant: aliter enim haud dubiè ſe gerere debet Confeſſarius cum eo, qui brevi, aut qui diuturno tempore in peccati alicujus cœno hæſit; aliter cum illo, qui ex gravi & inveterato odio, aut qui ex repentinâ irâ, deliberatâ tamen, malum aliquod intulit aut optavit; cùm hæ nihilominùs circumſtantiæ peccati ſpeciem non mutent, ſed tantummodò aggravent.

SECTIO XV.

An integritas confeſſionis ita neceſſaria ſit, ut in nullo caſu licitum ſit peccatum aliquod mortale in confeſſione reticere.

1 DUo ſunt præcipui caſus, in quibus pœnitens licitè & fructuosè abſolutionem Sacramentalem recipere poteſt; quamvis peccata omnia mortalia, quæ à ſe commiſſa recordatur, non declaraverit: quod tamen non obſtat quin ceſſante ratione ob quam illa reticuit, eadem poſteà in confeſſione declarare teneatur.

Primus caſus eſt, quando reperitur impoſſibilitas quædam moralis ex parte ipſius pœnitentis ad declaranda omnia mortalia à ſe commiſſa, verbi gratia quando ægrotus inter confitendum vocis uſum repente amittit, nec poteſt reliqua peccata explicare, vel etiamſi nullum peccatum declarare potuerit: tunc enim dummodò contriti animi ſigna quædam exteriora Confeſſarius in ipſo deprehendat, poteſt, imò debet illum Sacramentaliter abſolvere. Ita Medina, Sylveſter, Navarrus, Bellarminus, Suares, & alij apud Bonacinam diſp. 5. quæſt. 5. de Pœnit. punct. 2. Imò quamvis ante Confeſſarij adventum non modò vocis, ſed etiam rationis ac judicij uſum amiſerit; ſi tamen aut Sacramentalem abſolutionem verbis aut ſignis petiverit, declaraveritque ſe velle confiteri, idque fide digno teſtimonio ipſi confeſſario innoteſcat, tunc etiam poteſt, imò debet illum ſacramentaliter abſolvere, ſaltem ſub conditione. Ita Suares & alij plures apud eundem Bonacinam ſuprà, quibus ſubſcripſit Gammachæus cap. 20. §. 1. & Iſambertus diſput. 18. art. 10. Et probatur ex Concilio Arauſicano 1. can. 12. ubi dicitur quod *ſubitò obmuteſcens, provt ſtatutum eſt, baptizari aut Pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium verbu aliorum habeatur aut præſentu in ſuo nutu:* & ex Concilio Carthagin. 4. cap. 76. *ei qui Pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu dum ad eum Sacerdos invitatus venit oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſim verſus fuerit, dent teſtimonium qui eum audierunt, ſicque accipiat Pœnitentiam; & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur Euchariſtia ori ejus.* Item ex S.Leone Papâ Epiſt. 91. ad Theodorum Forojulenſium Epiſcopum, ubi de infirmis loquens, Si, inquit, *aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggravati, ut, quod paulò antè poſcebant, ſub præſentiâ Sacerdotis ſignificare non valeant; teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt; ut ſimul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequantur.* Accedit etiam praxis totius Eccleſiæ, quam diſcimus ex Rituali Romano tit. de ordine adminiſtrandi Sacramentum Euchariſtiæ, in quo dicitur, *infirmum abſolvendum eſſe, ſi confitendi deſiderium vel per ſe vel per alios oſtenderit.*

2 Quod ſi moribundus vi morbi derepente ita oppreſſus fuerit, ut nec Confeſſarium poſtulaverit, nec ullum confitendi deſiderium verbis aut nutibus aliiſve ſimilibus ſignis, præſente vel abſente Confeſſario oſtenderit, tunc Sacramentaliter abſolvi non poterit, cùm nulla ſit ibi materia idonea & ſufficiens Sacramenti pœnitentiæ, nulla contritio aut confeſſio quæ ſigno aliquo exteriori ſe prodat; cùm tamen ſint partes eſſentiales ipſius Sacramenti, ſine quibus forma illius applicari nec licitè nec validè poteſt. Ita Suares diſp. 23. ſect. 1. & plurimi alij Theologi, quos citat & ſequitur Laymannus tract.6.de Pœnitent. cap.8. quibus ſubſcribit Iſambertus diſp.17. art.9. Certè Concilia & Patres non aliter permittunt pœnitentiæ Sacramentum morituro obmuteſcenti aut phrenetico miniſtrari, niſi Sacerdoti conſtet illum anteà Sacramentum ipſum expetiiſſe, deſideriumque ſuum verbis aut nutibus, aliiſve ſignis declaraſſe.

3 Secundus caſus eſt quandò ex confeſſionis integritate ſequeretur aliquod grave damnum ſpirituale vel corporale alterius, aut ipſiuſmet confitentis: v. g. quandò urgente prælio aut inſtante naufragio plurium militum aut navigantium confeſſio excipienda eſt: tunc enim ne dum unius confeſſio integra excipitur, aliorum quibus confitendi ſpatium deerit, ſalus pericliteur, ſufficit ut quiſque peccatum aliquod mortale à ſe commiſſum fateatur: imo, ſi tempus ad id non ſuperat, & jam jam naufragium immineat, aut prælium ineatur, ſatis erit tunc, ut omnes navigantes aut milites ſignis aliquibus exterioribus ſe peccaſſe generatim, & de peccatis verè dolere demonſtrent: quæ quidem ſigna viſu vel auditu à Confeſſario percipiantur, ſicque à Confeſſario abſolvantur. Ita Iſambertus diſp.17. art.8.

Item quandò infirmus laborat morbo contagioſo, ſi non poſſit Confeſſarius abſque manifeſto vitæ periculo in peccatis illius ſigillatim audiendis diutiùs immorari; tunc aliquibus tantùm peccatis in confeſſione auditis, ſi alias ſufficienter diſpoſitus ſit; illum ſacramentaliter abſolvere poterit. Ita Vaſques, Koninch, & alij apud Bonacinam loco proximè citato. In hoc tamen caſu debet Confeſſarius admonere infirmum, confeſſionem illius eo modo factam eſſe validam & ſufficientem, & quantùm fieri poterit, animo pacatum & tranquillum dimittere.

4 Simili modo, ſi quis v.g. patrem aut matrem confeſſarij ſui occidiſſet; aut domui ejus ignem ſubjeciſſet, nec alteri tunc confiteri poſſet, non teneretur incendium illud & homicidium ei in confeſſione declarare: quia hoc eſſet exponere confeſſarium ipſum peccato vindictæ & odij, fortè etiam periculo revelandæ confeſſionis, & multa hinc mala moraliter ſequi poſſent, cùm Sacerdotes ſint quoque homines circumdati infirmitate, & inter illos alij aliis infirmiores: quare tunc poſſet licitè pœnitens peccatum illud in confeſſione reticere. Ita Navarrus cap.7. num. 3. Gammachæus cap.20. § 1. & alij.

Quæres an ſimiliter liceat pœnitenti reticere in confeſſione peccatum aliquod mortale aut illius circumſtantiam, quod vel quam declarare non poteſt, niſi cum manifeſtatione complicis. Navarrus ſuprà numero 1. & ſequentibus affirmat id non modò licitum eſſe, ſed etiam pœnitentem tunc ad peccati illius aut circumſtantiæ reticentiam obligari, illique ſubſcripſit Gammachæus ſuprà: quorum ſententia quamvis ſit probabilis & tuta, verior tamen & tutior videtur ſententia negans, quæ eſt S.Doctoris in 4. diſt.16. quæſt.3. art. 2. quæſt.5. ad 5. quem ſequuntur Bonaventura, Alexander, Paludanus, Major, Almainus, & plures alij apud Suarem d.34. de Pœnit. ſect.1. cum quibus proinde dicimus, pœnitentem in caſu ſuprà declarato debere in primis confeſſorem quærere, cui perſona, cum quâ peccavit, non ſit nota; vel ſi commodè & abſque ſalutis periculo fieri poſſit, confeſſionem in aliud tempus differre: quod ſi neutrum poſſit, tenetur tunc peccatum ſuum tale quale commiſſum fuit, declarare. Id manifeſtè innuit Sanctus Bernardus opuſculo de formulâ honeſtæ vitæ verſus finem, ubi hoc documentum tradit: *De nullo prorsùs ſiniſtrè loquaris, quantumcumque ſit verum vel manifeſtum, niſi in confeſſione; & hoc, ubi non potes aliter manifeſtare peccatum tuum.*

5 Ex quâ S.Bernardi, & aliorum qui ſuprà citati ſunt, doctrinâ colligitur 1. quòd obligatio integrè confitendi à Chriſto Domino cuique pœnitenti impoſita, eſt ratio ſufficiens ad peccatum alterius ſub ſigillo hujus Sacramenti Confeſſario manifeſtandum; ac proinde quòd illa manifeſtatio ſic facta, charitati proximi non adverſetur, ſicut eidem charitati minimè repugnat, ſi extra confeſſionem peccatum alterius occultum ex aliquâ juſtâ & rationabili causâ manifeſtetur.

Colligitur 2. extra hunc caſum neceſſitatis nullatenùs licere alterius peccatum in confeſſione declarare, ideòque quandò Confeſſarius prævidet pœnitentem ſine ullâ causâ rationabili velle nominare perſonas peccati ſui complices, vel à quibus ad peccandum inductus eſt, debet id prohibere, ipſumque admonere, ne detractionis peccatum incurrat, ut rectè obſervat Navarrus ſuprà num. 2.

SECTIO XVI.

Quis ſit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ miniſter.

1 CERTUM eſt ſolum Sacerdotem eſſe legitimum ſacramenti pœnitentiæ miniſtrum: ſolis ſiquidem Apoſtolis & eorum in Sacerdotio ſucceſſoribus dictum eſt à Chriſto Domino S.Joan.20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, ut unanimiter verba illa Chriſti Domini intellexerunt Sancti Patres, ac nominatim S.Ambr. lib.1. de Pœnit. cap.2. S.Auguſtinus lib. 2. cont. Epiſt. Parmeniani cap.11. & S. Leo Epiſt.91. ad Theodorum: eadem quoque veritas tanquam fide credenda definita eſt in Concilio Conſtantien. in Bullâ Martini 5. in Concil. Florent. in decr.Eug. & in Concil. Trid. ſeſſ.14. cap.6. & can.10.

Quod quamvis verum ſit, non tamen quilibet Sacerdos quoſlibet pœnitentes validè abſolvere poteſt; ſed præter poteſtatem illam, quam ex ordinatione accipit, requiritur in eo prætereà poteſtas juriſdictionis; id eſt quòd, quamvis Sacerdos vi ordinationis ſuæ accipiat immediatè à Chriſto Domino poteſtatem remittendi peccata, non tamen accipit materiam cui poteſtatem illam applicet, nec habet vi ordinationis ſuæ illos ſubditos, in quos judicialem illam poteſtatem validè exerceat. Hoc patet ex Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 7. ubi expreſsè dicit *nullius momenti abſolutionem eam eſſe debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet juriſdictionem.* Idem antea fuerat quoque declaratum in Concilio Florentino in decret. Eugen. in quo dicitur, *Miniſtrum Sacramenti pœnitentiæ eſſe Sacerdotem habentem authoritatem abſolvendi, vel ordinariam, vel ex commiſſione.*

2 Porrò in Sacerdotibus, qui parochiale beneficium non obtinent, præter juriſdictionem & poteſtatem quæ ipſis demandari poteſt, requiritur quoque approbatio Epiſcopi: id eſt teſtimonium juridicum de illorum capacitate & ſufficientia ad excipiendas fidelium confeſſiones, eoſque Sacramentaliter abſolvendos. Ita ſpeciatim conſtitutum habetur in Concil.Trident. ſeſſ.23. c.15. de reform. ubi *Decernit ſancta Synodus nullum etiam regularem poſſe confeſſiones ſæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum deputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videtur eſſe neceſſarium, alias idoneus judicetur, & approbationem quæ gratis detur, obtineat.* Unde ſequitur Sacerdotem illum, qui neque parochiale beneficium obtinet, neque ab Epiſcopo approbatus eſt, idoneum non eſſe ad Sacramentum pœnitentiæ miniſtrandum; ac proinde neque licitè neque validè abſolutionem Sacramentalem conferre poſſe, ut fuſiùs probat Iſambert. diſp.21. de Pœnit. art. 2. ubi etiam refert ex obſervationibus Joannis *Galli* ad

ad citatum caput 15. ſeſſ. 23. congregationem Cardinalium declaraſſe, *Abſolutionem à Sacerdote datam vigore facultatis generaliter à ſummo Pontifice, vel ſpecialiter à parocho conceſſa ſi ab Epiſcopis Sacerdos examinatus & approbatus non fuerit, cenſeri nullam, etiam quoad eos, qui tali Sacerdoti bonâ fide confeſſi ſunt.*

3 Ex hoc autem oncilij decreto rectè infertur, Sacerdotes quoſcunque, ſæculares aut regulares, quamvis doctiſſimos & in Theologia verſatiſſimos, imò & laureâ doctoratûs inſignitos, ſi parochiale beneficium non obtineant, indigere Epiſcopi approbatione; ut validè confeſſiones excipere & pœnitentes abſolvere poſſint: & è contra Superiores Religioſorum poſſe dare ſuis licentiam eligendi ſibi in Confeſſarium aliquem è Sacerdotibus per Epiſcopum non approbatis: quia Concilium approbationem illam ad confeſſiones tantùm ſæcularium exigit. Ita Iſambertus ſup. art. 2. qui etiam articulis ſequentibus quædam obſervat ſcitu digniſſima, & ad praxim maximè neceſſaria, quæ hic non omittenda duximus.

Primum eſt juxta probabiliorem & magis in praxi tutam Doctorum ſententiam, ab illo Epiſcopo accipiendam eſſe approbationem, in cujus Diœceſi Sacerdos Pœnitentiæ Sacramentum eſt adminiſtraturus. Ratio eſt, quia Sacerdos ab eo Epiſcopo accipere debet, qui ab illo Sacramenti, quod adminiſtravit, rationem exigere poteſt; & cujus præſertim intereſt, ut debitè & eo quo decet modo adminiſtretur.

4 Secundum eſt, approbationem illam poſſe pro arbitrio Epiſcopi eſſe, vel univerſalem & illimitatam, vel ſpecialem & determinatam ad tempus aliquod certum, vel ad certa quædam loca; exempli gratiâ, poſſe Epiſcopum Sacerdotem aliquem approbare ad confeſſiones audiendas tantummodò per annum, itaut anno illo elapſo, nec licitè, nec validè, niſi novâ approbatione obtentâ, hujus Sacramenti adminiſtrationi incumbere poſſit: quod in multis Diœceſibus, ac etiam Romæ in uſu eſſe comperitur, ad ſegnitiem quorumdam Confeſſariorum excutiendam, eorumque ſedulitatem in conſervandâ & excolendâ ſcientiâ ipſis neceſſariâ excitandam. Similiter poſſe Epiſcopum approbare Sacerdotem eâ conditione, ut in certo tantùm loco, v. g. in aliqua parochia rurali confeſſiones excipere poſſit; idque non ſine ratione, cùm non rarò contingat Sacerdotem aliquem idoneum ab Epiſcopo judicari, qui in pagis pœnitentiam adminiſtret; non verò in urbibus, in quibus ut plurimùm reperiuntur perſonæ variis & difficilibus negotiis implicatæ, pro quibus in hoc Sacramento dirigendis doctrina uberior & major ingenij vis requiritur.

Tertium eſt approbationem ab Epiſcopo conceſſam poſſe ab eodem revocari, e. gr. ſi Confeſſarius ex negligentia evadat imperitior, aut fiat moribus deterior; itaut expediat pro bono Eccleſiæ illum à tali officio amovere. Imò exiſtimat idem Iſambertus poſſe Epiſcopum ſine ulla cauſa approbationem, quamvis docto & pio viro conceſſam, prout libuerit, revocare: quamvis enim id contra rationem faciendo peccet, ejus tamen revocatio vim ſuam & robur obtinet; itaut Sacerdos ſic revocatus nec licitè, nec validè poſſit pœnitentiæ Sacramentum miniſtrare.

Quartum eſt, quòd quamvis ex ſuprà relato Concilij decreto approbatio requiratur ad audiendas confeſſiones ſæcularium etiam Sacerdotum, nihilominùs in pleriſque Galliæ locis ſolere Sacerdotes etiam minimè approbatos aliorum Sacerdotum confeſſiones excipere; quod quidem validè ac licitè ab ipſis fieri docet & probat Iſambertus, non vi alicujus conſuetudinis cui expreſsè derogat Concilium; ſed ex tacito conſenſu Epiſcoporum, qui, cùm probè noverint Sacerdotes invicem ſibi hoc Sacramentum, nullâ obtentâ approbatione, miniſtrare, nec tamen id prohibeant, cenſentur tacitè illos quoad hoc approbare.

5 Quintum eſt, quemcumque Sacerdotem, quamvis nec approbatus ſit, nec ullam obtineat juriſdictionem, imò etiamſi excommunicatus, ſuſpenſus, degradatus, aut hæreticus ſit; poſſe tamen quemlibet pœnitentem à quibuſvis peccatis & cenſuris in articulo mortis abſolvere; quod expreſsè declaravit Concilium Tridentinum Seſſ. 14. c. 7. Per articulum verò mortis, etiam illius probabile periculum communiter Theologi intelligunt, quale eſt eorum, qui prælium aut periculoſam navigationem proximè ſunt inituri, ut videre eſt apud Suarem tom. 3. diſp. 69. ſect. 3. & tom. 4. diſp. 26. ſect. 4. & 5. diſp. 30. ſect. 3. & patet ex cap. *Eos* de ſent. excomm. Hæc eſt autem in tali caſu differentia obſervanda, quòd Sacerdos ille tunc à quibuſvis peccatis, etiam reſervatis directè abſolvat; à cenſuris verò nonniſi ſub eâ conditione, ut elapſo mortis periculo, pœnitens ſe coram Superiore ſiſtat, id quod ſibi ab illo injungetur, præſtiturus, ut citato cap. declaratur.

Poteſt etiam Sacerdos non approbatus à peccatis mortalibus aliàs confeſſis & remiſſis, & à quibuſvis venialibus, quemlibet ſacramentaliter abſolvere, dummodò tamen non ſit excommunicatus, aut alio impedimento canonico notoriè obſtrictus, ut docent Vivaldus, Peſantius, Suares, Henriques, Reginaldus & alij, apud Bonacinam diſp. 5. quæſt. 7. de Sacram. Pœnit. pun. 1. ſive id poſſit ex vi ordinationis ſuæ, ſive ex conſuetudine vel tacitâ Eccleſiæ conceſſione, ſive ex eo quod Pœnitens quoad ea peccata ſe ei ſubjicit, quæ clavibus Eccleſiæ non tenetur ſubjicere, quæ apud citatos authores fuſius explicantur.

- Addimus è Toleto lib. 3. cap. 13. poſſe quoque

Epiſcopum vel Curatum, etiam in alienâ Diœceſi vel parochiâ, ſuos ſubditos confitentes audire & abſolvere; quod tamen ſine ſcandalo aut aliorum offenſione fieri debet.

SECTIO XVII.

De caſuum reſervatione.

1 CERTUM eſt & in Concilio Trident. Seſſ. 14. c. 7. expreſsè definitum, *Pontifices maximos, pro ſupremâ poteſtate ſibi in univerſâ Eccleſiâ traditâ, cauſas aliquas criminum graviores ſuo peculiari judicio reſervare potuiſſe: neque dubitandum eſt, quandò omnia quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, quin hoc idem Epiſcopis omnibus in ſuâ cuique Diœceſi, in ædificationem tamen, & non in deſtructionem liceat pro illis in ſubditos traditâ ſuprà reliquos Sacerdotes inferiores authoritate, præſertim quoad illa quibus excommunicationis cenſura annexa eſt. Hanc autem delictorum reſervationem conſonum eſt divinæ authoritati, non tantùm in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere.* Ex quâ Concilij definitione, ſequitur Sacerdotes inferiores etiam approbatos nec licitè nec validè poſſe à caſibus illis reſervatis ſine ſpeciali facultate abſolvere, præterquam in articulo mortis: ut præcedenti ſectione dictum eſt.

Quæres quinam caſus Summo Pontifici, quinam item Epiſcopis ſunt reſervati. Reſpondetur primò nec venialia peccata nec mortalia purè interna, ſed ſola peccata mortalia externo opere conſummata reſervari ſolere, ut docent Major, Medina, Henriques, Suares, & plures alij apud Laymannum tract. 6. de Sacram. Pœnitent. cap. 12.

Reſpondetur 2. non convenire inter Doctores quinam caſus Epiſcopis ex jure ſint reſervati: quidam enim exiſtimant nullos caſus eis eſſe jure reſervatos: alij quodcunque peccatum enorme publicum, ſcandaloſum: ob quod olim publica pœnitentia impoſita fuiſſet, cenſent Epiſcopis reſervatum eſſe, ut adulterium, notorium homicidium: alij aliter ſentiunt. Tutiſſimum in re dubiâ eſt, ut quilibet Confeſſarius attendat conſuetudinem & ſtatuta Synodalia & Epiſcopalia, ac reſervationes ſpeciales Diœceſis illius in qua verſatur; & adminiſtrandæ pœnitentiæ incumbit, iiſque in praxi ſe conformet, ut rectè monet Layman. ſuprà.

2 Quod verò ſpectat ad Summum Pontificem, Navarrus, cap. 27. num. 261. Suares diſp. 29. de Pœn. ſect. 2. Tolet. lib. 3. cap. 14. & communiter alij docent nullum ab illo peccatum reſervari conſueviſſe, niſi ratione excommunicationis ſeu cenſuræ adjunctæ; ita ut ſi Papa ejuſve Pœnitentiarius à cenſura illa abſolvat, quilibet Confeſſarius poſteà poſſit à peccato illo in conſcientiæ foro abſolvere; imò ut obſervat Henriques & alij apud eundem Laymann. ſuprà, ſi quis committat peccatum aliquod Papæ reſervatū, ſed ex ignorantia invincibili neſciat cenſuram tali peccato eſſe annexam: ſicut ignorantia illa juris cum ab excommunicatione incurrenda excuſat, ut infrà ſuo loco dicetur; ſic etiam facit ut ejus peccatum minimè reſervatum cenſeatur.

Quod ſi rursùs quæras, quinam ſint caſus illi ob annexam cenſuram Summo Pontifici reſervati? Reſpondetur plurimos & varios eſſe, qui in toto jure Canonico paſſim legi poſſunt, & à Toleto fusè explicantur lib. 1. cap. 19. & ſequentibus. In Rituali Pariſienſi adnotantur præſertim ſequentes, qui, ut ibidem dicitur, frequentiùs in his Regionibus poſſunt accidere.

1. Exuſtio Templorum; nec-non & domorum prophanarum procurata, dum incendiarius eſt publicè denunciatus: quod etiam de effractione & ſpoliatione ædium ſacrarum ſimiliter intelligi debet.

2. Simonia realis in ordinibus & beneficiis, & confidentia; dummodò ſit publica.

3. Occiſio ſeu mutilatio membrorum, & quæcunque atrocior percuſſio Religioſi vel Clerici in ſacris conſtituti.

4. Percuſſio Epiſcopi ſeu alterius Prælati.

5. Delatio armorum ad partes infidelium.

6. Falſificatio Bullarum ſeu Litterarum ſummi Pontificis.

7. Invaſio, deprædatio, occupatio, aut devaſtatio terrarum Romanæ Eccleſiæ.

8 Violatio interdicti ab eadem ſancta Sede impoſiti.

Quibus additur crimen hæreſis, à quo tamen in pleriſque Galliarum & aliarum Provinciarum locis ſolent Epiſcopi, ſive ex conſuetudine immemorabili ſive ex tacitâ vel expreſſâ licentiâ Summi Pontificis abſolvere.

2 Obſervat autem Laymann. tr. 5. p. 2. de excom. cap. 6. reſervationem illam à Summis Pontificibus factam, non adeò ſtrictam eſſe, quin ob plures cauſas relaxetur, & ad Epiſcopalem juriſdictionem devolvatur: quæ cauſæ in jure Canonico exprimuntur, ut videre eſt in cap. *De cætero*, & cap. *Ea noſcitur*, de ſent. excomm. Prima cauſa eſt ætatis infirmitas; ſi nimirùm impuberes, in caſum aliquem Papæ reſervatum incidant; ij etiam poſt pubertatem ab Epiſcopo abſolvi poſſunt, ut habetur cap. *Pueris*, de ſententia excommunicationis.

Secunda eſt ſexûs infirmitas: mulieres enim in excommunicationem Papalem lapſæ ab Epiſcopo abſolvi poſſunt, ut habetur cap. *Mulieres*, & cap. *Quamvis*, eodem titulo.

Tertia denique cauſa, eſt quodvis legitimum impedimentum Sedem Apoſtolicam adeundi: quâ ratione excuſantur pauperes, ſenes, valetudinarij: Item ij qui ſui juris non ſunt, aut qui ob curam adminiſtrandi familiam, gerendi officium publicum; vel ob periculum vitæ, infamiæ, ſcandali, aut aliam ſimilem cauſam impediuntur, ne Romam ad abſolutionem recipiendam proficiſci poſſint, ut

ut toto illo titulo variis capitibus explicatur: unde concludit quod juxtà regulam communiter receptam, *caſus Papalis, ſuperveniente impedimento adeundi Papam, fit Epiſcopalis.*

SECTIO XVIII.

** Quis poſſit à caſibus reſervatis abſolvere.*

CERTUM eſt 1. omnem Superiorem in foro conſcientiæ poſſe abſolvere à caſibus illis qui ab inferiore reſervati ſunt. Ratio eſt, quia tota poteſtas inferioris continetur eminenter in Superiore, ratione ſubordinationis poteſtatis inferioris ad Superiorem.

Diximus Superiorem in foro conſcientiæ ad diſtinctionem aliorum, qui tantummodò ſunt ſuperiores in foro exteriori, quales ſunt v.g. Archiepiſcopi reſpectu Epiſcoporum ſuæ Provinciæ, illi enim cum non ſint Superiores Epiſcoporum in foro conſcientiæ, à caſibus quæ ipſi Epiſcopi ſibi reſervant, eorum ſubditos non poſſunt abſolvere. Aliter tamen loquendum eſt de Romano Pontifice, cùm enim ſit ſummus Eccleſiæ Paſtor, & ipſius Chriſti Domini in univerſo orbe Vicarius, habeatque ſupremam poteſtatem in foro tàm interno quàm externo reſpectu quorumcumque fidelium, ac etiam ipſorum Epiſcoporum (ut infrà ſuo loco dicetur) hinc ſequitur illum poſſe quoſcunque fideles à caſibus quibuſcumque & à quocumque reſervatis validè in utroque foro abſolvere.

Certum eſt 2. nullum Sacerdotem inferiorem poſſe abſolvere à caſibus ab Ordinario ſuo reſervatis, niſi ab ipſo Ordinario, vel ab ejus Superiore, in foro conſcientiæ poteſtatem acceperit. Ratio eſt, quia per ejuſmodi reſervationem Superior Ordinarius cenſetur veluti revocare poteſtatem & juriſdictionem inferioribus Sacerdotibus collatam reſpectu caſuum illorum reſervatorum: *Fuit autem ſemper in Eccleſia perſuaſum* (ut habetur in Concilio Trident. ſeſſ. 14. cap. 7.) *Et veriſſimum eſſe Synodus hæc confirmat, nullius momenti abſolutionem illam eſſe debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem, ordinariam, aut ſubdelegatam non habet juriſdictionem.*

Certum eſt 3. omnes & quoſcumque Sacerdotes etiam excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, imò & degradatos poſſe validè & licitè omnes & quoſcumque fideles à quibuſcumque non modo caſibus reſervatis, ſed etiam cenſuris tam à jure quàm ab homine latis, in articulo mortis abſolvere. Ratio eſt, quia voluit Eccleſia in illo caſu ceſſare omnem reſervationem ut declaravit Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. his verbis *verumtamen piè admodum, ne hàc ipſà occaſione aliquis pereat in eadem Eccleſia Dei, cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis*: atque ideò omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes, à quibuſvis caſibus & cenſuris tunc abſolvere poſſunt.

Cùm hæc tria certa ſint, quæres an præter articulum mortis poſſit aliquando inferior à caſibus reſervatis abſolvere, etſi nullam à Superiori ad id poteſtatem acceperit. Reſpondetur plures eſſe cauſas in jure expreſſas, quibus à caſibus & cenſuris ſummo Pontifici reſervatis poſſunt Epiſcopi abſolvere de quibus in ſect. præced. dictum eſt, ut ætatis infirmitas, cap. *de cætero*, & cap. *ea noſcitur*: de ſent. excomm. Sexus imbecillitas, cap. *Mulieres*, eod. tit. Gravis aliqua neceſſitas, cap. *quamvis*, eod. tit. & aliæ ſimiles cauſæ quæ fuſiùs expoſitæ reperiuntur apud Layman. tract. de cenſur. p. 2. c. 6. num. 3. Unde Theologi communiter concludunt à pari, Sacerdotes etiam inferiores occurrente aliquâ gravi & urgente neceſſitate, quæ juncta ſit cum morali aliqua impotentia adeundi Epiſcopum, vel ejus pœnitentiarium, poſſe à caſibus Epiſcopo reſervatis, abſolvere pœnitentem, maximè impoſito onere adeundi poſteà ipſum Epiſcopum quando fieri poterit, & parendi ejus mandatis. Exempli gratiâ ſi urgeat neceſſitas ſuſcipiendi aliquod Sacramentum puta Matrimonium, vel ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, à quo quis ſine gravi ſuſpicione, aut ſcandalo ſe retrahere non poſſit, & aliunde longè diſtet Epiſcopus, nec niſi cum ſumma difficultate, aut fortè cum gravi periculo adiri non poſſit. Ita Richardus, Navarrus, Sotus, Philiarchus, Suarez, & alij apud eundem Laymann. ſup.

SECTIO XIX.

Quænam conditiones requirantur in Confeſſario, ut debitè miniſterio ſuo fungatur.

1 EX iis quæ præcedentibus ſectionibus dicta ſunt, conſtat tres præcipuas conditiones in Sacramenti hujus Miniſtro requiri, ad hoc, ut validè illud adminiſtrare poſſit; nimirum ut ſit Sacerdos, ut ſit ab Epiſcopo approbatus, utque juriſdictionem ordinariam vel delegatam nullâ reſervatione, cenſurâ, aut quâvis aliâ ratione impeditam in foro interiori habeat. Ut autem non modò validè, ſed etiam licitè ac debitè ſuo fungatur officio, tres adhuc conditiones ipſi neceſſariæ ſunt; probitas ſcilicet, doctrina, & prudentia. De duabus primis hâc ſectione breviter aliquid dicemus; tertiam verò in proximè ſequenti explicabimus.

Atque in primis quod ſpectat ad probitatem, certum eſt ſancta non niſi ſanctè eſſe tractanda; nec Sacramenta in ſtatu peccati mortalis adminiſtrari poſſe, quin novum mortale peccatum incurratur, ut ſuprà cap. 1. à nobis dictum eſt, & habetur cap. *illud*, diſt. 95. & c. *Per Iſaiam*, 1. q. 1. proindeque Confeſſario ad Pœnitentię Tribunal accedenti attendendum eſſe, num alicujus lethalis noxæ ſibi ſit conſcius; & ſi fortè ita eſſe deprehendat, vel dubitet, maculam illam humili Confeſſione, vel ſi commodè non poſſit, urgeatque aliqua neceſſitas, ſaltem vera & perfectâ contritione debet eluere: imò, quamvis nihil ſibi conſcius ſit, non ideò tamen ſe juſtificatum credet; ſed conſultiſſimum illi ſemper erit

huic divinæ functioni aliquem cordis contriti & humiliati affectum præmittere; nec niſi ſuppliciter invocato numine, in illo ſacro Tribunali ſedere.

2 Quod ſpectat ad doctrinam; cùm in hoc Sacramento Confeſſarius Iudicis ac Medici perſonam ſuſtineat: certum eſt, ut duplici illo officio debitè perfungatur, ſcientiam aliquam in eo requiri, proindéque Sacerdotem illum graviter peccare, qui huic miniſterio ſine ſufficienti doctrinâ ſe ingerit quantumvis aliàs fuerit ab Epiſcopo approbatus, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Suares diſp. 28. ſect. 2.

Vt igitur Confeſſarius ſuo muneri debitè ſatisfacere poſſit, debet probè tenere ſaltem ea quæ ſequuntur: nimirum, quæ ſit materia neceſſaria aut ſufficiens, & quæ forma hujus Sacramenti: quæ illius partes eſſentiales & integrantes; qualis contritio requiratur in pœnitente ad fructum hujus Sacramenti percipiendum; quæ ſint conditiones in Confeſſione ſervandæ, quæ peccata ſaltem ex genere ſuo ſint mortalia aut venialia; quæ circumſtantiæ peccati ſpeciem mutent, aut notabiliter aggravent, quæ peccata ſecum afferant aliquam reſtituendi obligationem, aut cenſuram aliquam annexam habeant: quæ quidem omnia & alia ſimilia tam ex antè dictis, quàm ex poſteà dicendis in hâc poſteriori hujus operis parte, cuivis perſpecta eſſe poterunt. Item quæ peccata ſummo Pontifici aut Epiſcopo ſint reſervata, quæ quivis diſcere poterit ex Rituali ſive Romano, ſive cujuſque Diœceſis proprio. In caſibus verò difficilioribus circa cenſuras, obligationem reſtitutionis, &c. debet ſaltem ſcire, dubitare, ut abſolutionem differat quoadusque doctiores conſuluerit. Monet autem rectè Bonacina diſputatione 5. quæſtione 7. de pœnitentia, parte 4. ſpecialem notitiam irregularitatum & aliarum obligationum, quæ Clericos & beneficiatos ſpectant, requiri in eo Confeſſario, qui ipſorum Clericorum & Beneficiatorum Confeſſionibus excipiendis incumbit.

3 Quæret aliquis an Confeſſarius teneatur, audito quolibet peccato, apud ſe determinare an ſit veniale vel mortale. Reſpondetur non teneri: ſed ſatis eſſe ut intelligat peccatum eſſe commiſſum, quod ex genere ſuo eſt mortale vel veniale, quamvis in particulari dijudicare non poſſit certò, an ſit mortale vel veniale. Ita Suares, Navarrus, & alij apud Bonacinam ſuprà: quando tamen Confeſſarius dubitat an pœnitens peccaverit mortaliter, debet illum de peccato in futurum cavendo monere, & ad id firmiter proponendum inducere, aptaque remedia ipſi ſuggerere; quia in ejuſmodi dubiis tutior pars eſt eligenda.

SECTIO XX.

Quæ ſit prudentia in Confeſſario requiſita.

1 CERTUM eſt ipſámet experientiâ teſte, Confeſſarium præ cæteris virtutibus prudentiâ præſertim indigere ad omnes miniſterij ſui partes debitè ac fructuosè obeundas: itaut quantâvis doctrinâ & pietate præditus ſit; ſi tamen hæc virtus in eo deſideretur, in graviſſimos & pernicioſiſſimos defectus aliquando incidere poſſit: quod libro integro ſuper hâc materiâ edito fusè demonſtravit Valerius Reginaldus.

Hæc autem prudentia primùm requiritur in interrogando pœnitente, quoties Confeſſarius videt eum ex ignorantia, aut oblivione, aut inconſideratione, aut pudore, aut aliâ quâvis de causâ aliquid culpabiliter omittere, quod ad integritatem confeſſionis requiritur: quamvis enim per ſe loquendo Confeſſarij officium non ſit interrogare, ſed audire confitentem: quando tamen pœnitens in confeſſione deficit, tenetur ipſum juvare Confeſſarius; ne, ſi abſolutionem conferat indiſpoſito, ſimul cum ipſo ſacrilegij reatum incurrat. Ita Navar. cap. 5. n. 2. & Reginaldus cap. 2. unde etiam cap. *Qui vult confiteri*, de pœnit. diſt. 6. dicitur, quòd *Diligens inquiſitor ſapienter interroget à peccatore, quod forſitan ignorat, vel verecundiâ velit occultare.*

2 Interrogatio verò illa debet eſſe prudens; ita ut à pœnitente exquirat ea, quæ habita ratione ſtatus, conditionis, ætatis, &c. probabiliter conjicit eum commiſiſſe, eáque ratione ſe in illis interrogationibus gerat, ut neque vano aliquo reſpectu aut timore aliquid neceſſarium omittat, neque etiam inquirendo, pœnitentem doceat ea peccata quæ neſcit, & quæ neſcire illi maximè expedit; quod in juniorum confeſſionibus præſertim debet attendere: ſuper quâ re obſervari poterit monitum Cani in relect. de Pœnit. part. 6. ubi ſic loquitur, *Nolo ego confeſſarios importunos eſſe, & intolerabile negotium faceſſere pœnitentibus. Quemadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando, pœnitentibus ſcandalum injiciant, atque adeò eos peccare docent. Quâ in re confidenter etiam reprobo ſummas iſtas confeſſionum interrogationibus plenas quæ idiomate vulgari eduntur.* Legi poteſt Reginaldus toto cap. 3. libri ſuprà citati de prudentiâ Confeſſoris.

Requiritur etiam Confeſſarij prudentia in juvando pœnitente ad hoc, ut veram & ſufficientem de peccatis commiſſis contritionem concipiat, firmumque propoſitum de iiſdem in futurum evitandis: & in expendendo illo pœnitentis propoſito, an ex vera cordis converſione procedat.

Item in erudiendo pœnitente, quem Myſteriorum fidei & aliarum rerum ad ſalutem neceſſariarum ignarum eſſe deprehendet; eoque in eliciendis fidei actibus juvando.

Eadem prudentia Confeſſarij ſimiliter requiritur in tranquillando pœnitentis animo, ſi fortè ſcrupulis agitatum eſſe percipiat; eoque per ſpem & confidentiam in Deum erigendo, ſi timore nimio aut aliquâ deſperationis tentatione depreſſum eſſe cognoſcat: vel è contrà.

Neceſſa

Neceſſaria eſt quoque eadem prudentia in remediis conſiliiſque aptis & convenientibus ipſi pœnitenti ſuggerendis, ut peccata devitare, vitámque nomine Chriſtiano dignam ducere queat, nec non in ſalutaribus pœnitentiis & ſatisfactionibus pro qualitate delictorum injungendis, & etiam reſtitutionibus tùm honoris & famæ, tùm bonorum alienorum, ſi caſus aliquis id exigat præcipiendis.

Item in expendendis diſpoſitionibus ipſius pœnitentis, num ad abſolutionem recipiendam ſufficientes ſint; num etiam expediat diebus aliquot differre: an omninò illi denegare.

3 Circà has autem diſpoſitiones expendendas, non levis aliquandò difficultas occurrit: quomodò ſe gerere debeat Confeſſarius erga eos qui ſæpiùs in eadem peccata relabuntur. Atque in primis certum eſt denegandam eſſe abſolutionem iis qui ſtatum peccati mortalis relinquere nolunt, quales ſunt qui nolunt inimicis reconciliari, reſtituere alienum cùm poſſint, &c. Similiter etiam iis qui nolunt occaſiones proximas peccandi relinquere, cùm poſſint & debeant: tales ſi quidem non cenſentur veram contritionem de peccatis commiſſis, aut verum propoſitum de iiſdem in futurum non committendis habere.

Quod verò ſpectat ad eos qui ex merâ fragilitate in eadem peccata ſæpè relabuntur, certum eſt etiam præcisè loquendo abſolutionem illis dari poſſe toties, quoties in ipſa peccata relabuntur, dummodò cum verâ de illis contritione, & firmo non ampliùs peccandi propoſito ad pœnitentiam accedant: declaratur enim in Concilio Tridentino: ſeſſ. 14. cap. 2. *Pœnitentes per Sacerdotum ſententiam non ſemel, ſed toties, quoties ad Pœnitentiæ Tribunal confugerint, poſſe ab admiſſis peccatis liberari.* Vnde ſanctus Hieronymus Epiſtolâ 46. ad Ruſticum: *Non ſolum*, inquit, *ſepties, ſed ſeptuagies ſepties delinquenti, ſi convertatur ad pœnitentiam peccata condonantur*: & Navarrus in Manuali cap. 3 loquens de perſonis illis quæ ſunt in proxima peccati occaſione, quam tamen ob aliquam cauſam rationabilem relinquere non poſſunt, quam quidem cauſam utrùm talis, re verâ ſit, ſeriò expendere debet Confeſſarius, dicit perſonas illas poſſe, ſi reciderint, abſolvi, non tantùm ſemel, bis vel ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties, dummodo veram in illis contritionem & firmum non ampliùs peccandi propoſitum Confeſſarius deprehendat: quia, ut ibidem obſervat, frequens peccati recidiva non eſt ſemper argumentum neceſſarium, quo judicari poſſit pœnitentiam ſeu contritionem non eſſe veram; ſed eſt tantummodò ſignum maximæ fragilitatis & inconſtantiæ: neque ad recipiendam abſolutionem requiritur ut pœnitens non ampliùs in futurum peccet, ſed ut ampliùs peccare nolit.

4 Quamvis autem hæc ita ſe habeant, nihilominùs debet Confeſſarius prudenter attendere, non tantùm quid abſolutè loquendo poſſit, ſed potiùs quid ipſi pœnitenti ſit magis conveniens & aptum: multa enim licent, quæ aliquando non expediunt. Debet igitur coram Deo attentè conſiderare num frequens uſus Confeſſionis talibus perſonis utiliter ſuaderi poſſit, ut earum fragilitati conſulatur, & voluntaris infirmitas, ac ægritudo, crebrâ hujus Sacramenti ſuſceptione quaſi remedio ſæpiùs iterato ſanetur; num è contra frequens Confeſſionis uſus illis nocivus ſit; v. g. ſi inde ſumant occaſionem peccandi liberiùs: ſi potiùs ex conſuetudine quàm ex vero contritionis motivo aut emendationis propoſito ad Pœnitentiæ Tribunal accedant: pro ratione enim diſpoſitionum illarum pœnitentes ipſos utiliter interdum poterit privare beneficio abſolutionis, vel illud in aliquot dies differre, & interim pia & religioſa quædam opera & pœnitentiæ exercitia ipſis injungere: quæ omnia potiùs ex interiori Spiritûs ſancti illuſtratione, & diuturna in adminiſtratione hujus Sacramenti experientiâ; quàm ex certis regulis aut præceptis dignoſci poſſunt.

Denique hæc prudentia Confeſſarij præſertim requiritur in ſigillo ſeu ſecreto Confeſſionis inviolabiliter ſervando, de quo ſectione ſequenti agetur.

Huic prudentiæ jungere merito poſſumus charitatem ſeu miſericordiam quæ in Confeſſario maximè deſideratur, ut quoſlibet pœnitentes ad ſe venientes affectu planè paterno excipiat, illorum ignorantiam, tarditatem, duritiem, pervicaciam, & alias ſimiles imperfectiones non patienter modò, ſed etiam amanter ſuſtineat, nulli labori parcat, nullam moleſtiam refugiat ut illorum ſpirituale bonum quovis modo procuret, ac novum ſemper zelum divinæ gloriæ ſalutiſque animarum in corde ſuo concipiat & foveat, diémque illum fortunatum arbitretur, in quo peccatoris alicujus converſioni ac ſanctificationi, divinâ aſpirante gratiâ, cooperatus fuerit, memor illius ſummæ charitatis, qua Chriſtus optimus Paſtor peccatores & peccatrices quæſivit, vocavit, allexit, & ad ſe venientes miſericordiæ ſinu excepit, fovit, amplexus eſt; hancque divinam vocem ineffabilis prorsùs benignitatis ſuæ teſtem in ſacris Evangeliis reliquit: S. Math. cap. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.*

SECTIO XXI.

Quæ ſit obligatio ſigilli ſeu ſecreti in Confeſſione ſervandi.

1 DICENDUM I. hujus ſigilli ſeu ſecreti obligationē eſſe ſtrictiſſimam, adeò ut nunquam liceat Confeſſario peccatum aliquod in Confeſſione auditum etiam poſt mortem ipſius pœnitentis ullo modo revelare: quod ita certum eſt, ut S. Doctor in 4. diſt. 21. quæſt. 3. art. 1. q. 1. ad 1. ſententiam contrariam

contrariam erroneam appellet, & cap. *Sacerdos*, diſt. 6. de pœnit. & etiam cap. *Omnis utriuſque*, de pœnit. & remiſſ. depoſitionis pœna & detruſionis in arctum monaſterium decernitur in hujus ſigilli violatorem.

Hæc autem tam ſtricta ſigilli ſervandi obligatio, ut fusè probat Iſambertus diſp. 23. art. 1. oritur tùm ex jure naturali, quo tenemur ſub ſecreto nobis commiſſa celare: tùm ex virtute juſtitiæ, quæ vetat proximi famam lædere; tùm ex virtute religionis quæ reverentiam Sacramento Pœnitentiæ debitam ſervare jubet; tùm maximè ex ipſo jure divino poſitivo: quia, ut rectè argumentatur Gammachæus cap. 22. de Pœnit. eo ipſo quo Chriſtus Dominus pœnitentem obligavit ad integram omnium peccatorum ſuorum Confeſſionem Sacerdoti faciendam, cenſetur etiam ipſum Sacerdotem obligaſſe ad ſecretum inviolabiliter ſervandum: aliàs Confeſſio maximè odioſa fieret, nullâque ex ea oriretur pax & conſcientiæ ſerenitas, quæ tamen ſunt præcipui Pœnitentiæ fructus, ut à Concil. Trid. dictum eſt ſeſſ. 14. c. 3. ſed potiùs inquietudo mentis in ipſo pœnitente ac timor continuus; ne Confeſſarius ad declaranda peccata quæ per ejus Confeſſionem novit, ratione aliquâ inducatur. Imò ſi Confeſſarius licitè poſſet peccata aliqua ſibi confeſſa revelare, non teneretur pœnitens ea ipſi in confeſſione declarare: cùm ex inſtitutione Chriſti Domini, ut ſuprà dictum eſt, nonniſi ad Confeſſionem ſecretam obligetur, quæ tamen ſecreta non foret, ſi Sacerdoti peccata per eam cognita evulgare liceret. Vnde patet tantùm abeſſe, ut hæc obligatio ſigilli in quocunque caſu ſervandi, bono publico obſtet, quin potiùs maximè ad illud conferat: ſupponamus enim perditum aliquem hominem moliri proditionem aut ſimile quidpiam facinus in Reipublicæ perniciem; ſi credat Confeſſarium teneri vel poſſe licitè peccatum illud ſuum revelare, nunquam hoc illi in Confeſſione declarabit; neque enim ad id obligabitur; & ſic in perverſa voluntate perſeverabit: ubi è contra, ſi de Confeſſionis ſigillo inviolabiter ſervando ſecurus exiſteret, pondus conſcientiæ ſuæ in ejus ſinum libentiùs exoneraret, ipſiſque illius monitis ac conſiliis ab impio illo facinore deterreri poſſet.

2 Dicendum 2. hanc ſigilli ſervandi obligationem ſequi ex quavis Confeſſione Sacramentali, licet abſolutio, ſive ex defectu poteſtatis in Confeſſario, aut diſpoſitionis in pœnitente, ſive ex aliâ quacumque causa non conferatur; dummodò pœnitens eo animo faciat Confeſſionem illam, ut peccata ſua Eccleſiæ clavibus ſubjiciat. Ita S. Thomas in 4. diſt. 21. quæſt. 3. art. 1. cui ſubſcribunt S. Bonaventura, Richardus, Gabriel, Sotus, & alij quos refert & ſequitur Gammachæus ſuprà. Si verò Confeſſio non fiat animo ſubjiciendi peccata clavibus Eccleſiæ, ſed, v. g. alliciendi Confeſſarium ad aliquod peccatum, aut ei illudendi, ex tali Confeſſione nulla oritur ſigilli ſervandi obligatio, ut docent Adrianus, Alenſis, Vivald. Sylveſter, & alij apud eundem Gammachæum: qui tamen rectè monet Sacerdotem in eo caſu non debere leviter & ſine gravi cauſa, ea quæ per ejuſmodi Confeſſionem novit declarare, ne inde ſcandalum oriatur; ſed adhibito prudentis alicujus viri conſilio id facere, quod magis expedire videbitur.

Eſt autem obſervandum in citato decreto Concilij Lateranenſis, dici *Confeſſarium omninò cavere debere, ne verbo, aut ſigno, aut alio quovis modo prodat peccatorem*; quæ verba diligenter à quolibet Confeſſario perpendenda ſunt, non modò ne ex verbis ſuis licet generatim dictis, aut quibuſcunque ſignis vel nutibus; ſed etiam ne ex pœnitentiâ aliquâ & ſatisfactione pro peccatis occultis minùs conſideratè impoſitâ, alij conjicere poſſint pœnitentem hoc vel illud peccatum ſpeciatim, aut generatim grave aliquod delictum perpetraſſe. Imò tanta huic Confeſſionis ſigillo debetur reverentia, ut ne quidem cum ipſo pœnitente extrà Confeſſionem loqui liceat de peccatis aut negotiis ejus per ſolam Confeſſionem cognitis; niſi ipſemet pœnitens de iis Confeſſarium interroget. Quod ſi Confeſſarius aliquid in Confeſſione omiſit quod pœnitenti indicare debeat, v. g. reſtitutionem aliquam faciendam, id ſupplere debet, non ex abrupto, ſed prudenter, ac privatim, & petitâ priùs ab ipſo pœnitente veniâ: quæ omnia fusè explicat Gammachæus ſuprà, ubi inſuper addit nec ipſum Sacerdotem poſſe uti notitiâ per Confeſſionem Sacramentalem acquiſitâ ad ſuam aut aliorum directionem, vel ad arcendum aliquod malum, ſi ex iſto uſu & applicatione ſequatur fractio ſigilli, aut probabile fractionis periculum: ſi tamen nihil tale impendeat, & prudenter ſe gerat Confeſſarius, itaut omnem removeat temerati Sacramenti ſuſpicionem, poteſt tunc eandem notitiam ad pios uſus convertere; præſertimque ad malum aliquod impediendum.

3 Dicendum 3. ſub ſigillo Confeſſionis cadere primò omnia & ſingula peccata mortalia, ſive pœnitentis, ſive complicis, tam in particulari quàm in generali: omnia etiam peccata venialia in particulari, eorumque circonſtantias quæ nonniſi per Confeſſionem cognoſcuntur: item ea omnia quæ licet peccata non ſint, talem nihilominùs cum peccatis in Confeſſione declaratis, connexionem habent, ut de illis cognitionem aut ſuſpicionem ingenerare poſſint. Ita ex S. Thomæ & aliorum Theologorum communi doctrina Iſambertus diſp. 23. art. 4. ubi adjungit etiam defectus ſive naturales, ſive acquiſitos ipſius pœnitentis, qui non aliter quam per Confeſſionem innoteſcunt, ſub illius ſigillum cadere; alias odioſa redderetur Confeſſio & pœnitenti probroſa, ſi defectus ejuſmodi per illam cognitos manifeſtare liceret: opera verò bona & virtutes ipſius pœnitentis

pœnitentis ſub illius ſigillum propriè non cadant, quamvis aliunde Confeſſarius juxta intentionem pœnitentis ſecretum ipſi ſervare teneatur.

4 Dicendum 4. non modò Confeſſarium, ſed etiam interpretem, ſi fortè pœnitens aliquem ad explicanda peccata adhibuerit: alios denique omnes qui quocunque modo licito, vel illicito, ſive datâ operâ, ſive caſu fortuito peccata illa cognoverunt, quæ per ſolam Confeſſionem Sacramentalem innotuerunt, pari obligatione ſigilli ſervandi teneri. Ita docet S.Thom. Paludanus, Scotus, Medina, Sylveſter, Navarrus, & alij apud Laymann. tract.6. de Pœnit. Ratio eſt quia ſecundùm regulam juris, res ad quemcumque perveniat, cum onere ſuo tranſit, ut habetur cap. *Paſtoralis*, de decimis. Ac proinde ad quoſcunque, peccatorum alienorum notitia per ſolam Confeſſionem perveniat, ad illos etiam ſervandi ſigilli eadem obligatio tranſibit.

De conſenſu tamen pœnitentis poteſt Confeſſarius ex aliquâ cauſâ rationabili, & propter ipſius pœnitentis majorem utilitatem, peccatum illius in Confeſſione auditum alteri declarare, ut docet S.Thom.in 4.diſt.21.qu.3.a.2.& cum eo communiter Theologi,ut videre eſt apud Iſambert. diſp. 23. a.6.qui tamen art. ſeq. rectè admonet, conſenſum illum pœnitentis debere eſſe plenè voluntarium, liberum, formale, & expreſſum; nec ſufficere tacitum ſeu virtualem, aut interpretativum.

5 Quæres, an etiam pœnitens ad ſigillum teneatur reſpectu eorum, quæ Confeſſarius in hujus Sacramenti adminiſtratione ipſi vel dixit, vel injunxit. Communis Theologorum reſponſio eſt negans ut docent Major, Sot.& alij apud Suar.diſp.33. ſect.4. canones ſiquidem ſigilli obligationem præcipientes nullam pœnitentis faciunt mentionem. Quamvis autem ſigillo Sacramentali non obligetur, lege tamen naturali tenetur ad ſecretum ſervandum, quandò ex illius revelatione aliquod damnum in ipſum Confeſſarium derivaretur; aut quamvis nullum inde ipſi immineret damnum, aliquid tamen contra ejus voluntatem in illius ſecreti manifeſtatione ſine ullâ rationabili cauſâ fieret. Quòd ſi Confeſſarius eo impietatis delaberetur, ut in ipſo Pœnitentiæ Tribunali pœnitentem ad peccatum aliquod ſollicitaret vel ad errores inducere conaretur, tunc poſſet pœnitens illum ad Superiores deferre; imò aliquandò teneretur: ſi nimirum ex ſilentio ſuo plurium aliorum ruinam ſequi videret, quos ipſe Confeſſarius ad peccandum aut ad errandum induceret.

SECTIO XXII.

In quibus caſibus confeſſio nulla ſit, & ideò iteranda.

1 EX ante dictis facilè colligi poteſt, quænam ad confeſſionis ſacramentalis & ſubſequentis abſolutionis validitatem neceſſariò requirantur; tam ex parte pœnitentis, quàm ipſius Confeſſarij; quorum ſi vel unum deſit, confeſſio illa & abſolutio irrita ſit atque adeò iteranda. Quæ quidem majoris facilitatis gratiâ breviter hîc ſubjiciemus.

Atque in primis ex parte pœnitentis quinque præſertim requiruntur. Primum eſt, ut diligentiam rationabilem & ſufficientem adhibeat in diſcutiendâ conſcientiâ, præſertim quandò ad Pœnitentiæ tribunale rariùs accedit, & ſe alicujus peccati mortalis reum eſſe deprehendit aut dubitat: unde ſi in illâ diſcuſſione ita negligens ſit, ut ex inde ſequatur oblivio peccati alicujus mortalis, quod ſibi in memoriam facilè reducere potuiſſet ac debuiſſet, tunc confeſſio nulla erit, & proinde iteranda.

Secundum eſt, ut pœnitens veram de peccatis commiſſis contritionem aut ſaltem attritionem actualem concipiat, idque ante confeſſionem, aut in ipſâ confeſſione, aut ſaltem ante abſolutionem; prout ſuperiùs à nobis explicatum eſt: quæ quidem actualis contritio vel attritio ſi deſit, confeſſio irrita erit, & proinde iteranda.

2 Tertium eſt, ut firmum concipiat propoſitum non ampliùs peccata illa committendi de quibus ſe accuſat, idque vel actuale, vel ſaltem virtuale, ut ſupra declaratum eſt: quod etiam intelligi debet, quando quis de ſolis venialibus confitetur: ſi enim nullum ne quidem virtuale propoſitum haberet pro viribus peccata illa devitandi, obicem hujus Sacramenti effectui poneret: & quamvis, ſi ſola peccata venialia confeſſus fuiſſet, non teneatur eadem iterùm in confeſſione declarare: tenetur tamen de propoſiti illius defectu & indignâ ſacramentalis abſolutionis perceptione ſe denuò in Pœnitentiæ tribunali accuſare.

Quartum eſt, ut pœnitens omnia peccata mortalia etiam purè interna, quæ poſt diligens examen memoriæ occurrunt, eorumque numerum & circunſtantias ſpeciem immutantes, aut notabiliter aggravantes, quando illas ut tales agnoſcit, vel de iis à Confeſſario interrogatur in confeſſione, explicet: unde ſi ſcienter & datâ operâ peccatum mortale omittat, aut peccatorum à ſe commiſſorum numerum vel circunſtantiam aliquam neceſſariò declarandam reticeat, confeſſio nulla erit, tenebitúrque non modò peccatum illud ſcienter omiſſum, ſed & omnia alia & ſingula mortalia in illa confeſſione explicata iterùm clavibus Eccleſiæ ſubjicere; imò & omnes confeſſiones ſubſequentes iterare; in quibus confeſſionis illius ſacrilegæ ſibi conſcius, ejus defectum ſupplere non curaverit: ſi tamen eidem Sacerdoti confiteretur, & ille ſaltem in genere peccatorum ipſius pœnitentis ſibi declaratorum recordaretur; tunc pœnitenti ſufficeret omiſſum peccatum declarare, & ſe de illarum confeſſionum defectibus accuſare.

Quintum denique, ut ſatisfactionem rationabilem à Confeſſario ſibi injunctam ex animo accep-

tet: & ſuo tempore adimplere proponat: ſi enim nullam omninò ſatisfactionem acceptare vellet, abſolutionis recipiendæ capax non eſſet.

3 Ex parte autem Confeſſarij ad validitatem hujus Sacramenti tria requiruntur, quorum ſi vel unum deſit, Sacramentum etiam irritum erit. Primum eſt, debita verborum formæ ſeu abſolutionis prolatio; quod attendere maximè debent illi, qui Pœnitentiæ adminiſtrandæ frequenter incumbunt, ut non ex quodam uſu & conſuetudine, neque nimis feſtinanter, ſed diſtinctè Sacramentalis abſolutionis verba proferant; aliàs propter vel unicam ſyllabam omiſſam grave ſacrilegium incurrere poſſet Confeſſarius, ipſumque pœnitentem, licet ritè diſpoſitum hujus Sacramenti affectu privare.

Secundum eſt debita intentio actualis aut ſaltem virtualis, ut ſuprà cap.1.explicatum eſt: hâc ſiquidem deficiente, ejus abſolutio, quamvis ore prolata, nulla & irrita foret. Idcircò conſultiſſimum eſt, ut Sacerdos hoc Sacramentum adminiſtraturus, priùs mentem in Deum elevet, & intentionem ſuam pro hoc Sacramento debitè omnibus pœnitentibus ejus Tribunali adſtantibus adminiſtrando dirigat, eámque quantùm poterit, quoties abſolutio cuique illorum conferenda erit, renovet.

4 Tertium denique eſt legitima poteſtas & juriſdictio ſive ordinaria ſive delegata, cum debita Epiſcopi approbatione: non enim eſt major defectus quàm poteſtatis, quâ deficiente, *nullius momenti erit abſolutio:* ut loquitur Conc.Trid.ſeſſ.14. c.7. ac proinde irrita & nulla: quare attendere debet Confeſſarius, an poteſtatem ſufficientem habeat, an pœnitens ejus juriſdictioni ſubſit, an peccatum aliquod reſervatum commiſerit, vel cenſuram incurrerit, à qua illum abſolvere non poſſit: quo tamen in caſu non ſtatim pœnitentem à ſe abjiceret; ſed benignè ac miſericorditer illum admonere & excitare ut ad Superiorem incurrat: imò interdùm præſtaret, ut ipſe Confeſſarius, ex charitate, in ſe ſuſciperet onus adeundi Superiorem, & facultatem illum abſolvendi poſtularet, ut ſic ipſe pœnitens majori animo ſatisfactionem injunctam adimpleret, & remedia peccatis in futurum devitandis apta, & à Confeſſario propoſita libentiùs amplecteretur.

SECTIO XXIII.

Quid ſit ſatisfactio Sacramentalis.

1 SATISFACTIONIS nomine intelligitur actio illa, quâ is qui alterum læſit, tantùm facit, quantùm ſatis eſt ad injuriam compenſandam, vel quantùm is qui læſus eſt, juſtè exigit, ut docet Bellarminus lib.4. de pœn. cap.2.

Quamvis autem nullus homo, ut in priori hujus operis parte tract.5.& 6. dictum eſt, poſſit Deo pro peccatis ſatis facere, niſi condonatio aliqua gratuita interveniat ex parte ipſius Dei; ſuppoſito tamen gratiæ dono per Chriſti Domini merita collato, certum eſt ſatisfactionem aliquam Deo exhiberi poſſe ab homine, ejuſque opera quædam eſſe ſatisfactoria, ut ex infrà dicendis patebit.

Eſt autem hæc ſatisfactio duplex: alia ſiquidem extra Sacramentum fit, alia Pœnitentiæ Sacramento conjungitur, eſtque illius pars integrans, ut ſuprà dictum eſt; quæ quidem, quoniam non ſolùm ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato ſortitur ſuum effectum, ideò perfectior eſt, & majorem vim habet.

2 Rursùs hæc ſatisfactio Sacramentalis duplex diſtingui poteſt: una minùs propriè dicta, quæ reperitur in ipsâ contritione & confeſſione, aliiſque pœnitentis actibus, qui abſolutionem antecedunt, per illos enim actus ſatisfactionem aliquam Deo exhiberi docuit S.Th.in 4.diſt.16.q.1.art.1. q.1.ubi dicit quod *Pœna, quam Pœnitens patitur in contritione & in confeſſione, in partem ſatisfactionis cadit:* quod olim etiam docuerat Author libri de verâ & falsâ pœnitentiâ cap. 1. ubi de Confeſſione Sacramentali loquens: *Multum*, inquit, *ſatisfactionis obtulit, qui erubeſcentiæ dominans, nihil eorum quæ commiſit, nuncio Dei denegavit.* Certè non pauci ſunt, qui pudorem illum in quorumdam peccatorum confeſſione ſubeundum, multis jejuniis, orationibus & eleemoſynis vellent redimere. Hi autem actus, quatenùs ab homine peccatore eliciuntur, nonniſi impropriè dicuntur ſatisfactorij, cùm neque pro culpâ, neque pro pœnâ æternâ, peccato nondum remiſſo debitâ, aut ullâ illius parte per illos ſatisfiat; ſed convenientiùs tantùm diſponatur pœnitens ad juſtificationis gratiam uberiùs & certiùs in Pœnitentiæ Sacramento recipiendam.

Altera eſt ſatisfactio Sacramentalis propriè dicta, quæ conſiſtit in piis quibuſdam operibus à Confeſſario injunctis, quibus pœnitens pro pœnâ temporali peccato quoad maculam remiſſo debitâ, Deo ſatisfacit; quod expreſsè docuit Concilium Trid. ſeſſ.6. cap.14. ubi de ſatisfactione Sacramentali loquens, dicit illam Deo exhiberi, *Non quidem pro pœnâ æternâ, quæ vel Sacramento, vel Sacramenti voto unà cum culpâ remittitur; ſed pro pœnâ temporali, quæ (ut ſacræ litteræ docent) non tota ſemper, ut in Baptiſmo fit, dimittitur.*

Hæc autem vera & propriè dicta ſatisfactio vocatur; quia per illam pro pœnâ illâ temporali peccato quoad maculam remiſſo debita verè & propriè Deo ſatisfit. Quod ut evidentiùs conſtet, duo breviter hîc explicanda ſunt. Primum eſt, utrum remiſsâ per abſolutionem Sacramentalem peccati culpâ, remaneat aliquandò pœna aliqua temporalis luenda: Secundum eſt, utrum per aliqua bona opera in ſtatu gratiæ facta pro pœnâ illâ temporali ſatisfieri Deo poſſit. Utrumque negant hæretici hujus temporis: utrumque tamen Catholica veritas affirmat, quæ quoad priorem partem probatur, & ſimul oppoſitus error refellitur.

3 Primò ex ſcripturâ 2. Reg. 12. ubi refertur

Davidi de peccato ſuo perfectè pœnitenti Deum illius culpam condonaſſe (ut hunc locum explicat S.Ambroſius in priore Davidis apolog. c. 2. & tamen eum temporali pœnâ, morte ſcilicet filij, ob peccatum illud,quamvis remiſſum,plecti voluiſſe.

Secundò ex Concilio Trident. loco ſuprà citato, & prætetea ſeſſ.14.cap.8.ubi declarat *falſum omninò eſſe & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin univerſa etiam pœna condonetur.*

Tertiò ex S.Auguſtino, in Pſalm.50. *Veritatem*, inquit, *dilexiſti; hoc eſt impunita peccata eorum,etiam quibus ignoſcis, non dimiſiſti: ſic prorogaſti miſericordiam ut ſervares & veritatem.* Item ex S. Gregorio lib.9.moral.cap.27.ubi dicit Davidem, *Punitum fuiſſe ob peccatum præteritum quamvis remiſſum: quia Dominus delictum ſine ultione non deſerit.*

4 Quartò ex iis, quæ ad probandam veritatem Purgatorij ſuo loco infrà proferentur.

Secunda pars ejuſdem Catholicæ veritaris, nimirùm quòd per bona quædam opera in ſtatu gratiæ facta pro pœnâ illâ temporali aut aliquâ ejus parte Deo ſatisfieri poſſit, probatur

Primò ex Scripturâ Tob. 4. *Eleemoſyna ab omni peccato & à morte liberat*; Ut loquitur Tobias ſenior de eleemoſynâ à filio in ſtatu gratiæ facienda, ut ex ipſo contextu patet; quam tamen dicit à peccato, id eſt à pœnâ peccati liberare.

Secundò ex Concilio Trident. ſeſſ. 14. can. 13. ubi profert anathema in eum qui dixerit, *Pro peccatis, quoad pœnam temporalem,minimè Deo,per Chriſti merita,ſatisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote injunctis, aut ſponte ſuſceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemoſynis, aut aliis etiam pietatis operibus.*

Tertiò ex S. Cypriano lib.3. Epiſt.10. ubi dicit, *Peccatores Deo Patri miſericordi precibus & operibus ſatisfacere poſſe*: & S.Ambroſio lib.2. de Eliâ & jejunio cap. 22. ubi dicit, *Nos habere plura ſubſidia quibus peccata redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum.*

Quòd verò illis & ſimilibus locis loquantur SS.Patres de redimendis peccatis quoad culpam jam remiſſis, rectè colligit Gammachæus cap. 23. de ſatisfact. Pœnit. ſeſſ.14. cap.8. ex eo quòd, quandiù homo hæret in ſtatu peccati mortalis, nihil ad redemptionem peccati quibuſvis operibus ſuis conferre poſſit; Unde Concil. Trident. dicit, *Omnem ſatisfactionem, quam pro peccatis noſtris exolvimus, eſſe per Ieſum Chriſtum, &c. in quo vivimus, in quo meremur, in quo ſatisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent,&c.* ubi monet Gammachæus notandas eſſe has voces: *Per Chriſtum*, &: *in quo vivimus*; iis enim apertè ſignificatur ſatisfactionem ſupponere gratiæ vitam, & unionem cum Chriſto per ipſam gratiam ſanctificantem.

5 Objiciunt Hæretici 1. S.Petr. 1. dici, *Nos redemptos eſſe, non corruptibilibus auro vel argento, ſed pretioſo ſanguine Chriſti*: Unde ſequitur ſolâ virtute ſatisfactoriâ Paſſionis Chriſti, non verò eleemoſynis aut aliis operibus peccata noſtra, aut pœnas illis debitas poſſe redimi.

Reſpondetur, veriſſimum eſſe nos ſolâ virtute meritorum Chriſti à peccatis, pœniſque illis debitis redemptos fuiſſe; quia Chriſtus ſolus condignam pro nobis ſatisfactionem Deo Patri obtulit, & merito ſuæ Paſſionis gratias omnes promeruit, ex quibus oritur vis omnis ſatisfactiva, ſicut & meritoria, quæ operibus noſtris bonis ineſſe poteſt:unde fit ut omnis ſatisfactio, quam pro peccatis noſtris exolvimus,ſit per Chriſtum Jeſum, & ex illo vim habeat, proindéque omnis gloriatio noſtra, non in nobis, ſed in ipſo Chriſto eſſe debeat.

SECTIO XXIV.

Quibus operibus Deo ſatisfieri poſſit.

1 Tres ſunt ſuper hâc quæſtione Theologorum ſententiæ; quidam enim exiſtimant virtutem ſatisfactivam ineſſe ſolis operibus quæ non ſunt præcepti, ſed ſolùm conſilij: alij verò ſolis operibus bonis pœnalibus, id eſt moleſtiam aliquam & afflictionem inferentibus, alij denique omnium probabiliſſimè aſſerunt omnibus & quibuſcunque bonis operibus æternæ gloriæ de condigno meritoriis, ab homine juſto elicitis, pro pœnâ temporali peccato debitâ ſatisfieri Deo poſſe. Ita Scot.in 4.diſt.15.quæſt.1. Gabriel ibidem, art.1. Dominicus Sotus diſt.19. quæſt.2. art.1. Henricus quodlibeto 8.q.4.Petrus de Ledeſma tr.de Sacramento Pœn.cap.22.quibus ſubſcribit Iſambertus diſp.28. de Sacr.Pœnit.art.1. Præcipua illorum ratio hæc eſt quòd opera illa, quæ ſunt æternæ gloriæ de condigno meritoria, ſunt etiam meritoria remotionis cujuſcunque impedimenti gloriæ illius conſequendæ, cùm ſit utriuſque par ratio; proindéque, cùm pœna temporalis peccato debita, ſit quoddam impedimentum illius conſecutionis, ſequitur quòd juſtus per opera bona remotionem illius impedimenti merebitur; & ex conſequenti opera illa erunt pro peccatis ſatisfactoria. Quod quamvis verum ſit, nihilominùs fatendum opera bona hominis juſti cæteris paribus eò magis eſſe ſatisfactoria, quo ſunt magis pœnalia & afflictiva; quia, ut ſic, majorem ex naturâ rei aptitudinem habent ad pœnam redimendam.

2 Inter opera verò ſatisfactoria præſertim tria enumerantur à Concil. Trid. ſeſſ.6. cap. 24. Jejunium ſcilicet, oratio, & eleemoſyna: ubi per jejunium intelligit omnes & quaſcumque corporis afflictiones voluntariè ſuſceptas; per orationem quoſcumque religionis actus interiores aut exteriores in Dei cultum & honorem elicitos; per eleemoſynam autem quæcumque charitatis & miſericordiæ opera erga proximum exhibita ad miſeriam ſeu

neceſſitatem ejus corporalem aut ſpiritualem ſublevandam : & ſeſſ. 14. cap. 9. adjungit, *Tantam eſſe divina munificentia largitatem, ut non ſolùm pœnis à nobis pro vindicando peccata ſuſceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro menſurâ delicti impoſitis; ſed etiam (quod maximum amoris argumentum eſt) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus:* circa quæ flagella tamen & alia incommoda, quæ neceſſariò patimur, obſervandum eſt, nos pro eo ſolùm tempore ſatisfacere, quo illa patienter toleramus per actum poſitivum patientiæ vel alterius virtutis; cùm ſatisfactionis virtus, non tam in paſſione & ſufferentiâ, quàm in liberâ & virtuosâ flagellorum illorum & incommodorum acceptatione conſiſtat.

SECTIO XXV.

Quomodo ſe gerere debet Confeſſarius in imponendâ ſatisfactione.

1 SVPPONIMUS Confeſſarium non modò poſſe, ſed etiam debere ſatisfactionem aliquam pœnitenti injungere, ut conſtat tùm ex Concil. Lateranenſi c. *Omnis utriuſque*, & ex Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 8. tùm etiam ex eo quòd tenetur Confeſſarius id præſtare, quod ex ejus parte ad integritatem Sacramenti requiritur: pars autem integrans Sacramenti Pœnitentiæ eſt ſatisfactio; non quæcunque; ſed illa ſolummodò quæ ex præcepto Sacerdotis imponuntur, ut ex antedictis conſtat, & habetur in Catech. Rom. part. 8. cap. 5. excipitur tamen quandò pœnitens ita morti proximus eſt, ut nihil ſuperſit vitæ niſi quantùm ſatis eſt ad abſolutionem recipiendam : tunc enim, ſicut moribundus nullam pœnitentiam implere poteſt, ſic Confeſſarius nullam imponere tenetur: ſi tamen non ita morti vicinus ſit, præſtat ſemper aliquam vel leviſſimam imponere, v.g. invocationem nominis IESV, deoſculationem imaginis Crucifixi, &c. Vt eâ ratione Sacramentum habeat debitam integritatem & infirmus fructum aliquem ex illâ ſatisfactione Sacramentali percipiat.

Hoc præſuppoſito, ut noverit Confeſſarius quomodò ſe in injungendis pœnitentiis ſeu ſatisfactionibus gerere debeat, Conc. Trident. doctrina ipſi attente conſideranda eſt, præſertim ſeſſ. 14. cap. 8. ubi dicit, *Debere Sacerdotes Domini, quantùm ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere, &c.*

Quæ quidem Concilij verba, ſi attentè conſiderentur & perpendantur, plurimum lucis cuilibet Confeſſario afferre poterunt, ut hâc in parte officio ſuo ritè fungatur.

2 Dicit igitur in primis, *Quantùm ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit:* ut oſtendat Eccleſiam pro injungendis ſatisfactionibus in foro interiori & ſecreto Pœnitentiæ, nullam certam regulam in particulari præſcribere voluiſſe, ſed id Confeſſariis determinandum reliquiſſe: & quamvis, olim plures canones pœnitentiales ad vigorē Eccleſiaſticæ diſciplinæ conſervandum ſanctiſſimè ediderit, ac pro exigentiâ temporum, locorum, & perſonarum variè commutaverit; illos tamen, cum jam aliquibus ſæculis in deſuetudinem abierint, in uſum ob juſtiſſimas cauſas revocare noluiſſe, ſed ſatisfactionem quidem privatam & Sacramentalem Confeſſariorum diſcretioni & prudentiæ reliquiſſe; publicam autem ob publica peccata exolvendam, Epiſcoporum arbitrio permiſiſſe, ut conſtat ex variis ipſius Conc. Trid. decretis, ac præſertim ex ſeſſ. 24. c. 8. de reform. Vbi declarat Epiſcopum poſſe pœnitentiam publicam ob publica peccata impoſitam, in aliam ſecretam pœnitentiam commutare, quandò ita magis expedire judicaverit.

Dicit 2. *Pro qualitate criminum*, ut noverit Confeſſarius quid potiſſimum attendere debeat in imponenda ſatisfactione, cujus menſuram ac modum non pro libito determinare debet, ſed pro qualitate criminum, in quorum vindictam ſimul & medelam imponitur, ideòque peccatorum non modò numerum ac ſpeciem, ſed & alias circunſtantias debet perpendere, ex quibus illorum gravitas augeri vel minui poteſt, v. g. an ex infirmitate, ignorantia, vel malitia fuerint commiſſa; an ex repentino animi motu, an verò ex pravo aliquo & inveterato habitu ortum ducant: ut juxta divinæ juſtitiæ regulam, *Pro menſura delicti ſit & plagarum modus.*

3 Dicitur. 3. *& Pœnitentium facultate:* non enim ſola peccatorum gravitas aut levitas, ſed & ipſorum pœnitentium facultas conſideranda eſt: quod Rituale Romanum optimè declaravit, tit. de ordine adminiſtrandi Sacramentum Pœnitentiæ, ubi dicit in injungendis ſatisfactionibus, *Habendam eſſe rationem ſtatûs, conditionis, ſexûs, ætatis, & item diſpoſitionis pœnitentium. Status* v. g. ſitne pœnitens clericus an laïcus, &c. *Conditionis*, infimæ an eminentis, ſuperior an inferior, dives an pauper. *Sexûs:* aliqua enim in ſexu fragiliori tolerari utcunque poſſunt, quæ in perfectiori nullam excuſationē admittunt *Ætatis:* eſt enim longè diſpar ratio peccatorum quæ in ætate puerili, & quæ in perfectâ & maturâ committuntur. Et *Diſpoſitionis*, corporis ſcilicet, vel animi: aliqui enim ſunt imbecilles & infirmi, quos ſi oneraveris opprimes, alij contra valentes & robuſti, item alij conſcientiæ ſcrupulis & dubijs inquietantur; alij paſſionibus acribus exagitantur. Quæ omnia & alia ſimilia Confeſſario perpendenda ſunt, ut (ſicut loquitur Catechiſmus Rom. ſuprà.) *Cum juſtitia, prudentia & pietate in ſententia erga pænitentes ferenda ſe gerat.*

Poſt conſiderationem qualitatis criminum & facultatis pœnitentium, ſatisfactiones ipſæ imponendæ attendi debent, quas Concilium dicit eſſe debere *Salutares & convenientes*.

Salutares.

Salutares quidem, id eſt utiles & aptas ad ſalutem pœnitentium : quod ut præſtet Confeſſarius, debet in illis imponendis hoc ſolùm ob oculos habere, nimirùm ut pœnitentis ſaluti conſulat, ideòque duo extrema huic fini oppoſita, ſunt devitanda.

4 Primum eſt, *Ne* ut loquitur Concilium ſuprà) *peccatis conniveat, & indulgentiùs cum pœnitentibus agat, neve leviſſima quadam opera pro graviſſimis delictis injungendo alienorum peccatorum particeps efficiatur; ſed tales injungat ſatisfactiones, quæ tùm ad novæ vitæ cuſtodiam & infirmitatis medicamentum, tùm ad præteritorum pecatorum vindictam & caſtigationem conferre poſſint.* Hoc fiet, ſi ut monet Rituale Romanum ſup. Confeſſarius quantùm poterit, *contrarias peccatis pœnitentias injungat, veluti avaris, eleemoſynas; libidinoſis, jejunia vel alias carnis afflictiones; ſuperbis, humilitatis officia; deſidioſis, devotionis ſtudia; rariùs autem vel ſeriùs confitentibus, vel in peccata facilè recidentibus utiliſſimum fuerit conſulere, ut ſæpè, puta ſemel in menſe, vel certis diebus ſolemnibus confiteantur, & ſi expediat, communicent.*

Aliud quoque extremum ipſi Confeſſario devitandum eſt, ne ſcilicet durùm ſe & rigidum ultrà quam ſatis eſt, pœnitenti exhibeat, illíque acerbas nimis & moleſtas pœnitentias imponat, eo prætextu quòd conſcientiam ſuam exonerare velit, nihil curans an ipſe pœnitens eas adimpleat nec ne: quod eſſet maximè à charitate alienum, & fini hujus Sacramenti prorsùs repugnaret; unde ſapientiſſimè monet Rituale Pariſienſe titul. de Sacramento Pœnitentiæ, ut ſatisfactione injunctâ, interroget pœnitentem, *An poſſit, an he dubitet pœnitentiam ſibi injunctam peragere: alioquin eam immutet aut minuat.* Neque repudiandum eſt axioma Ioannis Gerſonis p. 2. operum in regulis moralibus, ubi dicit: *Tutius eſſe cum parva Pœnitentia, quæ ſponte ſuſcipitur & veriſimiliter adimpletur, ducere confeſſos ad Purgatorium, quàm cum magna non implenda præcipitare in infernum.* Certè multi graves Theologi, quibus ſubſcribit Gammachæus, exiſtimāt Confeſſarium aliquandò pro ſatisfactione pœnitenti ſalubriter imponere poſſe opera etiam ab ipſo alias debita & præcepto implenda, verbi gratiâ; ut audiat Miſſam ſingulis Dominicis diebus & Feſtivis per annum, ut per totam Quadrageſimam jejunet, &c. Obſervat prætereà Laymannus tract. 6. de Pœn. cap. 15. ex S. Thoma & aliis Doctoribus, aliquas eſſe cauſas, quarum intuitu Confeſſarius legitimè poſſit ſatisfactionis imponendæ rigorem minuere, quales ſunt, magnitudo contritionis, infirmitas corporis, imbecillitas animi, Jubilæi aut Indulgentiarum tempus, aut ſimiles.

5 Denique Concilium dicit ſatisfactiones eſſe debere *convenientes*. ſtatui, conditioni, ſexui, &c. Scilicet ut nihil in illis Confeſſarius à pœnitente, niſi juxta prudentiæ regulas, exigat: v. g. ut filiofamilias non injungat eleemoſynas erogandas, operariis vel debilibus perſonis jejunia, mulieribus peregrinationes, valdè occupatis multas preces; ſed præcipuo ſtudio Confeſſarius cavere debet, ut rectè monet S. Antonius Navarrus, & alij apud Laymann. ſuprà, ne tales imponat ſatisfactiones, ex quibus alij, v. g. maritus, parentes vel domeſtici in ſuſpicionem peccati alicujus in Confeſſione declarati, venire poſſint; aut ex quibus conjiciant grave aliquod peccatum à pœnitente commiſſum fuiſſe: quod etiam habetur in Rituali Romano ſuprà, ubi expreſsè prohibetur ne unquam pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, manifeſta imponatur pœnitentia.

SECTIO XXVI.

Quæ ſit obligatio pœnitentis circa pœnitentiam acceptandam & adimplendam.

1 CERTUM eſt pœnitentem obligari ad acceptandam & adimplendam pœnitentiam ſibi rationabiliter à Confeſſario impoſitam, nec poſſe licitè illam repudiare, & ſatisfactionem in Purgatorio implendam reſervare. Ita enim docet S. Thom. & poſt illum Sotus, Paludanus, Major, & alij plures, quos citat & ſequitur Suares diſp. 38. ſect. 7. Ratio eſt; tùm quia integritas Sacramenti à pœnitente ſervanda id requirit; tùm etiam quia poteſtas ligandi quæ Sacerdotibus à Chriſto Domino conceſſa eſt, in eo præſertim conſiſtit, ut declarat Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 8. & can. 15. quòd Sacerdotes ex judiciariâ quam habent poteſtate, ligare poſſint pœnitentes ad pœnam, ad quam profectò eos ligare non poſſent, ſi ad ſatisfactionem implendam non poſſent eos obligare.

2 Unde ſequitur illum peccare, qui pœnitentiam rationabiliter impoſitam acceptare non vult, aut acceptatam implere non curat, mortaliter quidem, ſi pœnitentia illa ſit gravis, venialiter tantùm, ſi levis ſit: ut docet Valentia q. 4 de Pœn. punct 4. Imò Suarez ſuprà exiſtimat pœnitentiæ cujuſcumque ob venialia peccata impoſitæ omiſſionem, ſi contemptus abſit, eſſe tantùm venialem. Si tamen Confeſſarius, nimis duram aut difficilem pœnitentiam imponat, poterit pœnitens ab eo poſtulare ut illam minuat aut mutet, cui tunc Confeſſarius quantùm licitè poteſt, annuere debet; ut docet Navar. c. 26. n. 20. ne ſcilicet Confeſſionis & pœnitentiæ jugum nimis oneroſum & exoſum reddatur: quod ſi Confeſſarius nollet minuere, vel mutare, poterit pœnitens antequàm recipiat abſolutionem, petitâ humiliter veniâ, Sacerdotem alterum adire, eique peccata omnia rursùs confiteri, & ab eo pœnitentiam mitiorem & à ſe faciliùs implendam acceptare, ut docet Suarez ſup. Imò ſi pœnitentiam quam acceptavit, implere non niſi cum maximâ difficultate poſſit, poterit Confeſſarius qui eam impoſuit, aut quiſ alius etiam illo inferior, auditâ iterùm Confeſſione peccatorum, pœnitentiam illam ex cauſa aliquâ

juſtâ & rationabili mutare. Ita Sylveſter, Henriquez, Suarez, Valentia, & alij, quos citat & ſequitur Laymann.tr.6.de Sacram.Pœnit.cap.15.qui etiam ibidem ſubdit,probabilem & in praxi tutam eſſe eorum ſententiam, qui aſſerunt alterum Confeſſarium ex causâ aliquâ juſtâ pœnitentiam mutare poſſe, etiam non repetitâ Confeſſione peccatorum, ob quæ impoſita fuerat:ſic enim docent Vivaldus, Navarrus, Victoria, Toletus, & alij quos ibidem citat.

* Quæ tamen ſententia limitanda videtur, adjectione unius conditionis, nimirum ut ille Confeſſarius à quo poſtulatur ut pœnitentiam impoſitam immutet, id faciat in ipſo tribunali pœnitentiæ, ſeu in actu Sacramentali ad tribunal illud pertinente. Ratio eſt, quia impoſitio pœnitentiæ Sacramentalis, ut pars integralis pertinet ad ſententiam tribunalis Sacramentalis,ideóque neque primò imponi, neque poſteà immutari poteſt, niſi in ipſo tribunali, aut in actu aliquo ad illud pertinente.

3. Quæres, quo tempore pœnitentia à Confeſſario injuncta impleri debeat. Reſpondetur cum diſtinctione: Vel enim illius implendæ tempus à Confeſſario præfixum fuit, vel non; ſi primum, v. g. ſi certis diebus jejunium ſervandum injunctum ſit, tempore illo præfixo implendum eſt: ſi ſecundum, pœnitens, quam primùm commodè poterit, ſatisfactionem implere tenetur. Ita Suares loco citato, ubi docet illum mortaliter peccare, qui pœnitentiam gravem ſine ullâ rationabili cauſâ tempore valdè diuturno ex ſolâ deſidia, aut incuriâ differret.

Eſt autem hîc obiter obſervandum, damnatam olim fuiſſe à Sixto ſummo Pontifice in Bulla ſpeciali data anno 1478. ſententiam Petri de Oſma, qui aſſerebat non niſi peractâ pœnitentiâ confitentes debere abſolvi:quam quidem ſententiam falſam, ſcandaloſam, & SS. Patrum decretis, Apoſtolicisque Conſtitutionibus contrariam & hæreticam declaravit, cujus Bullæ mentio fit in cenſurâ Facultatis Pariſienſis,data anno 1644.die 23.Iunij,in quâ eandem ut temerariam & hæreticam proſcripſit.

APPENDIX

De Indulgentiis & Purgatorio.

QUONIAM ſuprà diximus poſſe Confeſſarium injungendarum ſatisfactionum rigorem minuere occaſione Indulgentiarum,pœnáſque temporales peccatis quoad maculam remiſſis debitas, quibus in hâc vitâ ſatisfactum minimè fuerit, poſt hanc vitam in Purgatorio eſſe luendas; ut utrumque meliùs & certiùs intelligatur, Appendicem hunc de Indulgentiis & Purgatorio appoſuimus, in quo quid de utroque ſecundùm Catholicæ fidei normam ſentiendum ſit, breviter explicabimus.

§. I.

Quid ſit & quotuplex Indulgentia.

1 INDULGENTIÆ nomen ſecundùm communem & receptum Eccleſiæ uſum, ſignificat pœnæ temporalis peccato quoad culpam remiſſo debitæ condemnationem, quæ fit ab Eccleſiâ ex juſtâ aliquâ & rationabili cauſâ per applicationem ſatisfactionum Chriſti Domini, ut fusè docet & explicat Bellarm. lib. 1. de Ind. cap. 1. & 2. Quod ut evidentiùs fiat, duo nobis hîc breviter demonſtranda ſunt.

Primum eſt,extare in Eccleſiâ Theſaurum quendam unde applicandæ fidelibus Indulgentiæ proferuntur: qui Theſaurus conſtat in primis ex ſatisfactionibus ipſius Chriſti Domini, quarum valor, cùm infinitus fuerit,ut ex dictis 1. p. tr. 5. conſtat, quantacumque fiat illarum applicatio, theſaurus ille nunquam exhauriri poteſt. Conſtat etiam ex ſatisfactionibus ſuperabundantibus Sanctorum, quorum aliquos certum eſt longè plura paſſos eſſe, quàm ob peccata commiſſa promeriti fuerint (quod de Sanctiſſimâ Virgine Deiparâ negare nemo poteſt, & de Sancto Ioanne Baptiſtâ, multiſque aliis pietas facilè ſuadebit) quibus paſſionibus voluntariè ab iis & ex perfectâ charitate acceptatis,vis quædam inerat, non modò meritoria, cujus fructum in cælo percipiunt; ſed etiam ſatisfactoria, quam licet ipſis minimè neceſſariam, ut ſupponimus, aliis tamen maximè utilem & ſalutarem eſſe poſſe Eccleſia ſemper agnovit, ut ex communione Sanctorum quam in Symbolo profitemur, aliiſque Scripturæ locis fusè probat Iſambertus tractat. 1. de Indulgent. diſp.1. art.3. & Gammachæus diſp.unicâ de Indul. cap. 2. ubi etiam ex communi Doctorum ſententiâ variis argumentis oſtendunt Iuſtum in hâc vitâ non ſolùm pro ſuis, ſed etiam pro alterius Iuſti peccatis, ob charitatis unionem, Deo ſatisfacere poſſe.

Porrò has Sanctorum ſatisfactiones Chriſti Domini ſatisfactionibus conjungit Eccleſia, non ut ullum harum defectum ſuppleat, cùm perfectiſſimæ ſint; neque ut earumdem valori infinito quidquam ſuperaddat; ſed tùm ut ipſius Chriſti virtutem in Sanctis ejus veneretur, tùm ut eorum perfectam cum Chriſto capite unionem, & membrorum ejuſdem capitis in utrâque Eccleſiâ triumphante ac militante communionem demonſtret.

2 Secundum eſt, ſupradicti Theſauri diſpenſationem à Chriſto Domino Eccleſiæ creditam fuiſſe, ut habetur in Extravag. *Unigenitus* de pœnit. & remiſſ. & in Concilio Trident. ſeſſ. 25. decret. de Indulg. Et probari poteſt tùm ex illis Chriſti Domini verbis Matt. 16. *Quodcumque ſolveris ſuper terram,*

terram, erit ſolutum & in cælis: quibus, poteſtas generalis & ampliſſima conceditur vincula quæcunque ſolvendi, quibus à conſecutione ſalutis homines præpediri poſſent; tùm etiam ex continuâ & univerſali praxi Eccleſiæ, quæ jam inde à tempore Apoſtolorum, & conſequentibus ſæculis, ad hæc uſque tempora perſeveravit: S. Paulus ſi quidem Indulgentiam Corinthio inceſtuoſo pœnitenti conceſſit, ad inſtantiam aliorum fidelium qui pro illo intercesſerant, ut docent S. Thomas, & Theodoretus in commentariis ſuper cap. 2. Epiſt. 2. ad Corinth. Similiter Indulgentias ad poſtulationem Martyrum, qui in carceribus ob Chriſti confeſſionem detinebantur, pœnitentibus conceſſas fuiſſe, conſtat ex variis teſtimoniis Tertulliani, S. Cypriani, & aliorum qui apud Bellarminum cap. 3. referuntur. De earumdem poſtea Indulgentiarum uſu mentio fit in Concilio Nicæno 1. can. 11 Ancyrano can. 5. Laodiceno can. 2. & aliis paſſim uſque ad Gregorium Magnum, à cujus temporibus uſus Indulgentiarum notior adhuc & frequentior in univerſâ Eccleſiâ fuit, ut fusè oſtendit idem Bellarminus ſuprà.

Ex quibus conſtat quam falsò & temerariè hodierni Hæretici Indulgentias ab Eccleſia concedi poſſe denegent, quorum error vel eo ſolo nomine proſcribi deberet, quod non alios patronos agnoſcat quàm Valdenſes qui primi Indulgentias impugnarunt, ut obſervat idem Bellarminus ſuprà, apud quem fuſior Hæreticorum illorum refutatio, & veritatis noſtræ fidei probatio videri poteſt.

3 Quæres quis ſit Indulgentiarum effectus; ſeu à quibus pœnis per Indulgentias liberemur. Reſpondetur per conceſſionem Indulgentiarum nos minimè liberari à pœnis naturalibus quæ peccatum originale conſequuntur, neque etiam à pœnis ob delicta in foro externo ſive Eccleſiaſtico ſive politico ſubeundis, ſed à pœnis illis temporalibus, quæ ob peccata poſt Baptiſmum commiſſa, & quoad culpam remiſſa debentur in foro interiori divinæ juſtitiæ, ſeu, ut loquuntur Theologi, in foro animæ: quæque vel in hac vita, vel poſt illam in Purgatorio luendæ forent, ſi homo priùs moreretur, quàm condignam pro illis offerret ſatisfactionem: itaut per Indulgentiarum conceſſionem à pœnarum illarum reatu liberemur, non modò coram Eccleſia, ut olim nonnulli dixerunt, quos refellit S. Doctor in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 3. ſed etiam verè coram Deo, ut fusè ex eodem S. Doctore & aliis probat idem Bellarminus ſuprà, & poſt illum Gamachæus diſput. unic. de Indulg. cap. 5.

4 Sunt autem variæ & multiplices Indulgentiæ pro varia & multiplici conceſſionum formâ & concedentium voluntate: Interdùm enim conceduntur indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum, vel quadragenarum, interdùm tertia vel quarta, aut alia pars peccatorum per Indulgentiam condonatur; aliquando plenaria Indulgentia conceditur; aliquandò pleniſſima & in forma Iubilæi. Et quidem quando conceditur Indulgentia tot dierum, vel annorum, vel quadragenarum, ſenſus eſt per illam Indulgentiam remitti tantùm pœnæ temporalis, pro peccatis commiſſis, & quoad culpam deletis, in hac vita aut in altera luendæ, quantùm redimeretur per pœnitentiam tot diebus, vel annis, vel quadragenis ſecundùm antiquos Eccleſiæ Canones imponi ſolitam, ut explicant Paludanus, Major, S. Antonius, Sotus, Suares, & alij apud Laymannum tract. 7. de Indulg. cap. 5. Similiter quandò per Indulgentiam condonatur tertia vel quarta pars peccatorum, nihil aliud ſignificatur quàm remitti tertiam vel quartam partem pœnæ illius temporalis pro peccatis luendæ. Plenariâ verò Indulgentia totam pœnam temporalem peccato quoad culpam remiſſo debitam tollit; quod ſimiliter facit illa quæ dicitur pleniſſima & in forma Iubilæi, nec à plenariâ differt, niſi in quantùm ſimul cum Indulgentia facultates aliquæ conceduntur ad eligendum Confeſſarium, qui à caſibus quibuſlibet & cenſuris abſolvat, & in votis aut irregularitatibus diſpenſet, ut fieri ſolet in Iubilæis: quæ omnia fuſiùs explicata & probata reperiuntur apud eundem Bellarm. ſuprà cap. 9. ubi monet Indulgentias illas, in quibus mille & plurium annorum remiſſio conceditur, ſuſpectas, & à quæſtuariis confictas nonnullis videri, cùm non ſoleant Pontifices concedere indulgentias niſi tot annorum, quot ſolebant Pœnitentiæ injungi, quæ quidem non extendebantur ultrà ſeptem, aut decem aut viginti annos, aut certè ad totam vitam, quæ ultrà centum annos prorogari non ſolet: quanquam Toletus libro 6. cap. 23. Indulgentias ejuſmodi rectè concedi poſſe contendit, ſi per illas intelligatur tantùm pœnæ remitti, quantùm redimere deberet peccator per Pœnitentiam quæ tot millibus annorum duraret; cujus quidem pœnæ reatum non eſt creditu difficile à multis incurri, qui, ut Scriptura loquitur, *Bibunt tanquàm aquam, iniquitatem.*

§. II.

Quis poſſit concedere Indulgentias, & quænam cauſa ad id requirantur.

1 SUPPONIMUS ex Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 5. & Suare diſp. 69. de Pœnit. ſect. 4. Indulgentiæ conceſſionem reſpectu vivorum fieri per modum cujuſdam abſolutionis, quæ annexam habet ſolutionem ex theſauro Eccleſiæ; ut conſtat ex variis Summorum Pontificum diplomatibus, quæ ibidem refert Bellarminus. Diximus, reſpectu vivorum; quia ſi quæſtio ſit de defunctis in Purgatorio exiſtẽtibus, Indulgẽtiæ ipſis applicãtur non per modum abſolutionis, cùm nullã in eos Eccleſia juriſdictionẽ obtineat; ſed tantũmodò per modum ſolutionis ſeu ſuffragij; ſicut captivum apud Turcas detentum Rex Galliæ non per viam autho

authoritatis, ut in proprio regno, ſed tantùm per viam ſolutionis ac redemptionis liberare poteſt. Quovis autem modo concedatur Indulgentia, ſive per modum abſolutionis, quæ annexam habeat ſolutionem, ſive per modum ſimplicis ſolutionis, certum eſt in concedente requiri juriſdictionem in foro exteriori Eccleſiæ; quia ſine illa, neque abſolutionem concedere, neque bona Eccleſiæ communia, & in ejus theſauro depoſita legitimè diſpenſare poteſt.

Dicendum 1. Summum Pontificem ex jure divino habere pleniſſimam poteſtatem concedendi quaſlibet Indulgentias omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus. Quod conſtat tùm ex poteſtate illimitatâ, à Chriſto Domino, primariò & præ reliquis Apoſtolis conceſſa S. Petro, cui ſuccedit Romanus Pontifex; S. Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum, &c. & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis, &c.* Tùm etiam ex eo quòd ad conferendas Indulgentias duplex ex parte concedentis requiritur poteſtas; una in eos quibus conferuntur, altera in theſaurum Eccleſiæ ex quo deſumuntur: utramque autem illam poteſtatem in Romano Pontifice pleniſſimam reperiri apud omnes Catholicos conſtat, & pleniùs adhuc conſtabit ex iis, quæ infrà dicentur tractatu 2. cap. 3. de Legibus. Addit Toletus lib. 6. cap. 25. Concilium Generale ſimilem habere poteſtatem concedendi quaſcunque Indulgentias etiam plenarias, quod à Concilio Lateranenſi factum fuiſſe dicit.

2 Dicendum 2. Epiſcopos etiam habere poteſtatem conferendi aliquas Indulgentias, ut patet ex capite *Noſtro*, de Pœnitent. & remiſſ. & ex ipſius Eccleſiæ praxi ſatis conſtat: poſſunt enim Epiſcopi conferre Indulgentias unius anni in dedicatione Eccleſiæ, & quadraginta dierum in anniverſario dedicationis; quam ultimam Indulgentiam poſſunt, quandocunque ipſis libuerit, ex causâ aliquâ legitima concedere, ut habetur ex capite *Cum ex*, de Pœnit. & remiſſ.

Quærunt Theologi, an Epiſcopi poteſtatem illam conferendi Indulgentias habeant tantùm ex jure humano, ſeu ex conceſſione Summi Pontificis, an verò ex jure divino; &, ſi ex jure divino, cur adeò reſtricta & limitata ſit? Omiſſis variis Doctorum reſponſionibus, probabiliſſimè loqui videntur ij qui aſſerunt Epiſcopos hanc poteſtatem ex jure divino habere; cùm ſint, ut dicit Apoſtolus, *Diſpenſatores Myſteriorum Dei*; & à Spiritu Sancto regimini Eccleſiæ præpoſiti ſint, Actor. 20. *Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei*: quia tamen hoc regimen & illa diſpenſatio ſubordinatur regimini & diſpenſationi generali, quam Summus Pontifex in univerſam Eccleſiam obtinet, ideò penes illum eſt ejuſmodi poteſtatem in Epiſcopis, ob cauſas aliquas juſtas & rationabiles extendere, vel reſtringere, ut docet & fusè probat Iſambertus diſp. 3. de Indulgent. art. 1. qui ibidem ex Navarro & aliis obſervat Cardinales etiam poſſe concedere indulgentias centum dierum, idque non tam à jure, quam à conſuetudine & conceſſione ſummi Pontificis.

3 Quod verò ſpectat ad Abbates, Parochos, &c. rectè docet Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 11. nullos Clericos, aut Sacerdotes Epiſcopis inferiores ex jure poſſe concedere Indulgentias; ſed ut habetur cap. *Accidentibus*: de exceſſibus Prælatorum ſolummodò ex commiſſione Pontificis Maximi, vel Epiſcoporum: Ubi etiam obſervat ex S. Doctore in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 4. quæſt 1. nullos propriè loquendo in Eccleſiâ eſſe, aut dici debere Prælatos, niſi ſolos Epiſcopos, cùm ſint integri alicujus populi Rectores, & quaſi in quodam Eccleſiaſtico regno præſint hominibus omnium ætatum, ſexuum, ordinum, & conditionum; Abbates verò & Parochi ſint quaſi unius familiæ patres: unde, cùm Indulgentiarum conceſſio nonniſi ad Eccleſiæ Prælatos ſpectet, ſequitur illam eſſe Epiſcoporum propriam, non verò aliorum, qui ipſis ſunt in Eccleſiâ inferiores.

Dicendum 3. non ſolùm legitimam authoritatem, ſed etiam juſtam aliquam & rationabilem cauſam requiri ad hoc, ut licitè & validè Indulgentiæ conferantur. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, & alij quos citat & ſequitur Bellarminus ſup. cap. 12. & conſtat ex Extravag. *Unigenitus*. Ubi Clemens VI. dicit Chriſtum Dominum Eccleſiæ theſaurum per ſuos Vicarios reliquiſſe fidelibus diſpenſandum *Salubriter, & ex rationabilibus & juſtis cauſis*: & ex Concilio Conſtantienſi ſeſſ. ultimâ, ubi dicitur ſuſpectos de hæreſi interrogandos eſſe, an credant Summum Pontificem concedere poſſe Indulgentias ex *causâ rationabili*.

4 Quæres, quænam cauſa juſta & rationabilis eſſe cenſeatur ad concedendum Indulgentias. Reſpondetur juxtà probabiliorem Doctorum ſententiam ad id requiri, non modò ut cauſa illa ſit pia & Deo grata, ſed etiam ut aliquam habeat cum ipsâ Indulgentiâ proportionem. Ita S. Bonaventura, Richardus, Major, Sotus, Navarrus, & alij plures, quos citat & ſequitur Bellarminus cit. cap. 12. Ad hanc autem proportionem duo præſertim requiruntur: primum eſt ut concedatur Indulgentia ob pium aliquem finem, cujus aſſecutio ſit magis Deo honorifica & Eccleſiæ utilis, quàm pœnitentialis ſatisfactio quæ per Indulgentiam relaxatur: ſecundum eſt, ut ad Indulgentiam illam percipiendam opus aliquod faciendum præſcribatur, quod ſit aptum & utile ad finem hujuſmodi conſequendum: ex. gr. quandò Summus Pontifex Indulgentiam concedit iis qui verè pœnitentes & confeſſi ac ſacrâ Communione refecti preces & alia pietatis opera pro hæreſeon extirpatione & Chriſtianorum pace, &c. Deo obtulerint; finis quem ſibi proponit Pontifex, ſcili

ſcilicet hæreſeon extirpatio & Chriſtianorum pax, eſt haud dubiè maximè Deo honorificus & Eccleſiæ proficuus; opera item ad finem illum obtinendum injuncta ad id aptiſſima ſunt, ut per ſe patet, & ſic proportio debita reperitur.

5 De hâc verò causâ ejuſque juſta proportione penes ipſum concedentem Indulgentias judicium eſſe debet, ut rectè monet Bellarminus ſupra cap. 12. nec ſubditorum eſt temerè de ejuſmodi rebus judicare: imò (ut docet Iſambertus diſp. 3. art. 4.) periculoſum eſt quaſcunque Indulgentias quibuſlibet ex cauſis conceſſas parvi facere: unde ibidem obſervat Indulgentias illas quæ conceduntur uſui granorum benedictorum, roſariorum, piarum imaginum, & ſimilium rerum, quæ minimi momenti videntur, ex causâ maximè juſtâ ac rationabili à ſummis Pontificibus interdum poſſe concedi.

Rectè tamen obſervat Laymannus cap. 4. de Indulg. poſt Navarrum & alios, quòd quamvis cauſa ſufficiens & juſta in conceſſione Indulgentiæ alicujus, verbi gratia, plenariæ, reperiatur; fieri tamen poſſe ut non omnes integram conſequantur; ſi videlicet illorum aliqui, ad maximam pro peccatis commiſſis temporalem pœnam obeundam obligati, opus injunctum tepidè peragant: quia, quamvis cauſa Indulgentiæ in ſe juſta ſit, illorum tamen reſpectu aliquo pacto deficit, ob imperfectam diſpoſitionem: quod etiam conſtat ex Extravaganti 1. Bonifacij VIII. de Pœnit. & Rem. & ex S. Bonav. in 4. diſt. 20. part. 2. art. 7. quæſt. 6. ubi dicit, *Homines plus vel minùs participare de Indulgentiâ, prout plus vel minus ad illius cauſam accedunt.*

§. III.

Quænam conditiones requirantur in eo, qui Indulgentiarum fructum percipere intendit.

1 PRIMA conditio eſt, ut ſit homo baptizatus, ut ex communi & certâ Theologorum ſententiâ docet Suares diſp. 53. ſect. 4. theſaurus ſiquidem Eccleſiæ validè diſpenſari non poteſt niſi filiis Eccleſiæ; nec abſolvi poſſunt ab Eccleſia qui ejus juriſdictioni non ſubſunt: Navarrus tamen & alij apud Laymannum cap. 6. de Indulgentiis exiſtimant probabile eſſe Cathecumenis tùm vivis, tùm defunctis Indulgentias per modum ſuffragij prodeſſe poſſe.

Secunda conditio eſt, ut is qui percipit Indulgentias ſubditus ſit illius qui eas conceſſit: neque enim niſi ſubditis Indulgentiæ concedi poſſunt, ut habetur ex cap. *Quod autem*, & ex dictis paragrapho præcedenti conſtat.

Tertia conditio eſt, ut non ſit excommunicatione aliquâ majori ligatus; hæc enim privat hominem participatione bonorum ſpiritualium communium, ut ſupponimus ex dicendis infrà ſuo loco.

Quarta conditio eſt, ut ſit in ſtatu gratiæ ſanctificantis eo tempore quo Indulgentiæ fructum percipit: pœnæ ſiquidem temporalis remiſſio culpæ remiſſionem præſupponit, ut ex S. Thomæ & Theologorum communi ſententia docet Bellarminus cap. 13. & ex antè dictis ſatis conſtat.

Verùm circa hanc quartam conditionem difficultas eſt; an ſtatus gratiæ requiratur in ſuſcipiente Indulgentiam, non ſolùm quando ejus fructum percipit, ſed etiam cùm exequitur opera ad illarum perceptionem injuncta. Paludanus, S. Antoninus & alij apud Bellarminum ſuprà exiſtimant ſatis eſſe, ut is qui lucratur indulgentiam, ſit in ſtatu gratiæ eo tempore, quo ejus fructum percipit: Caietanus tamen, Sotus, & alij apud eundem Bellarminum, aſſerunt requiri gratiæ ſtatum etiam tunc, quando injunctum opus perficitur, quorum ſententiam Bellarminus cenſet eſſe tutiorem, & in quibuſdam etiam caſibus omninò certam, cùm videlicet præſcribitur: ut opera injuncta in ſtatu gratiæ fiant, quod in plurimis ſummorum Pontificum diplomatibus præſcribitur, in quibus indulgentia conceditur iis, qui verè contriti & confeſſi Eccleſias aliquas viſitaverint, ibique oraverint pro pace, &c. Imò Bellarminus exiſtimat id ſemper ſubintelligi, quamvis non exprimatur, quandò injunctum opus tale eſt, ut minimè conferat ad finem, ad quem Indulgentia confertur, v. g. ad placandum Deum & impetrandam pacem, niſi fiat in ſtatu gratiæ: peccatores enim Deus non exaudit, nec per opera mortua juſtitia ejus placari, aut miſericordia exorari poteſt: quare conſultiſſimum eſt, ut, quandò quis Indulgentiam percipere cupit, primùm peccata ſua vel ſacramentali confeſſione, vel ſaltem perfectæ Contritionis actu eluere curet: quæ quidem contritio ad omnia peccata non ſolùm mortalia, ſed etiam venialia extendi debet, ut ad remiſſionem pœnarum illis debitarum Indulgentia quoque extendatur.

2 Quinta denique conditio eſt, ut is, qui Indulgentiam percipere cupit, id omne perficiat, quod ad illam conſequendam injunctum fuerit, unde ſi ex ignorantiâ, aut oblivione, aut etiam juſto aliquo impedimento, partem aliquam operis injuncti quamvis inculpabiliter omittat, effectum Indulgentiæ non conſequitur, ut ex S. Thom. & aliis docet Bellar. quia ſecundùm commune Theologorum axioma, *Indulgentiæ tantùm valent, quantùm ſonant.*

Quæres utrùm, quandò in Pontificiis diplomatibus habetur Indulgentiam concedi pœnitentibus verè contritis & confeſſis, confeſſio ſacramentalis neceſſaria ſit ad eam lucrandam: Reſpondetur ſecundum probabiliorem & tutiorem ſententiam, in eo, qui peccati alicujus mortalis ſibi conſcius eſt, requiri actualem confeſſionem, quandò illius mentio expreſſa habetur in Pontificiis litteris; nec ſufficere ſolam contritionem, quamvis veram

& perfectam, ut aſſerunt ſanctus Antoninus, Adrianus, Navarrus, & plures alij apud Bellarminum ſuprà: In eo autem, qui nullius peccati mortalis conſcientiam habet, actualem confeſſionem minimè eſſe neceſſariam, ut docent idem ſanctus Antoninus, Suares, & alij apud Laymannum cap. 6. de Indulgentiis.

Quod ſpectat ad Indulgentias, quæ defunctis fidelibus in Purgatorio exiſtentibus applicantur, certum eſt id ab Eccleſiâ validè & fructuosè fieri poſſe: fideles ſiquidem defuncti cum fidelibus viventibus ita conjuncti ſunt, ut unam cum illis Eccleſiam efficiant: proindéque ſi particularibus ſuffragiis & orationibus viventium juvari poſſunt, à fortiori poterunt per applicationem ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum ſublevari. Et hæc eſt communis & certa Doctrina ſancti Thomæ, S. Bonaventuræ, & aliorum Doctorum quos citat Bellarminus cap. 14. Quæ etiam ex communi Eccleſiæ praxi ſatis conſtat, in quâ (ut ibidem refert) Paſchalis I. qui ante Septingentos annos Apoſtolicam Sedem obtinebat, & plures alij ſummi Pontifices Indulgentias defunctis applicandas conceſſerunt.

3 Quærunt aliqui, utrum Indulgentiæ pro defunctis conceſſæ certò ac infallibiliter illis proſint. Affirmant Sotus, Navarrus, Suares, & alij, quos citat Laymannus cap. 7. de Indulg. quorum ſententia, licet ſit probabilis; contraria tamen, quæ eſt ſancti Bonaventuræ, Richardi, Durandi, Cordubenſis, Cani, & aliorum quos citat & ſequitur ibid. quæ eſt hunc Indulgentiarum pro defunctis effectum pendere ex liberali Dei acceptantis voluntate, probabilior videtur, cùm neque ex ullo ſcripturæ loco, neque ex ullâ certâ traditione conſtet, Deum illas ſatisfactiones ex Eccleſiæ theſauro depromptas, & ab eâdem Eccleſiâ ſibi oblatas pro defunctorum liberatione acceptaturum promiſiſſe, præſertim cùm ipſa Eccleſia Indulgentias illas pro defunctis concedat, non per modum abſolutionis, ſed per modum ſuffragij, tanquam ipſum Deum ſupplicans, ut ejuſmodi ſatisfactionem ſeu ſolutionem pro defunctorum ſublevatione miſericorditer acceptare dignetur.

Quod etiam ex ipſius Eccleſiæ praxi confirmari poteſt, quæ poſt applicatam alicui defuncto in particulari plenariam Indulgentiam, v.g. per ſacrificium in altari privilegiato pro ipſo oblatum, nihilominùs pro eodem orare & ſacrificare non deſinit: quo facto tacitè declarare videtur, Indulgentias quamvis maximè ſalutares, non tamen ſemper infallibilem effectum pro ipſis defunctis habere, ſed pendere ex divinâ miſericordia: quod tamen non debet fideles viventes reddere ſegniores, imò potiùs excitare, ut majori affectu & charitate ipſis fidelibus defunctis per orationes, aut ſacrificia, aut Indulgentiarum applicationem, aut alium quemcunque modum opitulentur.

§. IV.

Quid de Purgatorio ſentiendum ſit.

1 CATHOLICA veritas, cui firmiter adhærendum eſt, docet eſſe Purgatorium, id eſt locum quendam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam uſque ad certum & definitum tempus detinentur ac purgantur animæ fideles, quæ in ſtatu quidem gratiæ, ſed tamen nondum plene à peccatis purgatæ è corporibus exierunt, ubi fidelium vivorum orationibus & ſuffragiis, ac præſertim ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio poſſunt ſublevari. Hanc veritatem olim Valdenſes, Albigenſes, Apoſtolici, & plures alij Catholicæ fidei hoſtes impugnarunt, ut videre eſt apud Bellarminum lib. 1. de Pur. cap. 2. quibus adjunxerunt ſe hodierni hæretici tam Lutherani quàm Calviniſtæ, qui omnes nullum eſſe poſt hanc vitam Purgatorium contendunt; ſed animas ſtatim ut à corporibus ſeparantur, vel in cœlum evehi, vel in infernum detrudi.

Refellitur hic error, & noſtræ fidei veritas probatur 1. ex Scripturâ: 2. Mach. 12. ubi dicitur, quòd *Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur:* quæ verba, cùm neque de beatis neque de damnatis intelligi poſſint, ſequitur ut de quodam tertio hominum genere ſint intelligenda, qui habeant adhuc aliqua vincula, à quibus poſt mortem ſolvi queant; proindéque de illis qui in Purgatorio detinentur. Hunc autem librum Machabæorum eſſe Canonicum (quidquid hæretici in contrarium dicant) conſtat non modo ex Concilio Trident. ſeſſ. 4. in decr. de Canonicis ſcripturis, ſed etiam ex Concilio Carthaginenſi 3. cui interfuit ac ſubſcripſit S. Auguſtinus cap. 47. item ex S. Innocentio I. Epiſt. ad Exuperium cap. ultimo, & ex Gelaſio. 1. in Concilio Septuaginta Epiſcoporum, ut refertur diſt. 15. cap. *Sancta Romana.* Probatur etiam ex Iſaiæ 4. *Purgabit Dominus ſordes filiarum Sion in ſpiritu judicij & ſpiritu ardoris:* quem locum de pœnâ Purgatorij, explicat S. Auguſtinus lib. 20. de civit. cap. 25. Item ex Matth. 12. ubi dicit Dominus quædam peccata eſſe, quæ non remittuntur neque in hoc ſæculo, neque in futuro: unde colligunt SS. Patres quædam peccata remitti in futuro ſæculo, id eſt poſt hanc vitam, per orationes & ſuffragia Eccleſiæ. Ita S. Auguſtinus lib. 21. de civit. cap. 24. & lib. 6. in Julianum c. 5. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. & S. Bernardus Hom. 66. in Cantica.

2 Probatur 2. ex variis Conciliis, in quibus præſcribitur ut orationes & ſuffragia pro defunctis fidelibus offerantur: ut in Concilio Carthag. 3. cap. 29. Bracarenſi 1. cap. 39. & Aurelian. 2. cap. 14. unde ſequitur aliquos fideles defunctos in tali loco eſſe, ubi orationibus & ſuffragiis viventium juvari poſſint, *Proindeque eſſe in Purgatorio.*

Probatur 3. ex SS. Patribus qui Purgatorium apertiſſimè aſſerunt, ut S. Gregorius Nyſſenus oratione

tione pro mortuis circa medium, ubi de Juſto ex hâc vitâ excedente loquens dicit, *quòd non poterit à corpore egreſſus divinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas Purgatorius ignis abſtulerit:* & Sanctus Auguſtinus lib. 21. de Civit. c. 24. loquens de Juſtis, qui cum levibus peccatis decedunt, *Tales* (inquit) *conſtat ante Iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, æternis ſupplicijs non tradendos.* Item ex aliis SS. Patribus, qui pro fidelibus defunctis orandum ac Miſſæ ſacrificium offerendum eſſe dixerunt, ut S. Cyrillus Hieroſolym. Catech. 5. Myſtag. *Pro omnibus*, inquit, *oramus, qui inter nos vitâ functi ſunt, maximum credentes eſſe animarum juvamen:* S. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 55. *Multùm*, inquit, *ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris, adjuvare, ita ut hanc nonnunquam ipſæ defunctorum animæ expetere videantur.*

3 Porrò, cùm tantummodò fidelium Juſtorum animæ in Purgatorio detineantur, quæ ab omni peccati mortalis reatu immunes ex hâc vitâ decedunt, ſequitur ut ob duas tantum cauſas ibi purgari debeant, nimirùm vel pro peccatis venialibus, cùm quibus nondum quoad culpam remiſſis è corporibus exierunt, vel pœnis temporalibus, quæ peccatis mortalibus aut venialibus quoad culpam remiſſis debentur, pro quibus plenè non ſatisfecerunt.

Hæ autem animæ in Purgatorio exiſtentes pro peccatorum illorum expiatione graviſſimas haud dubiè pœnas patiuntur; adeò ut SS. Patres doceant pœnas illas Purgatorij quibuſcunque hujus vitæ pœnis eſſe longè graviores, ut S. Auguſtinus in Pſal. 37. S. Gregorius in Pſal. 3. Pœnitentialem, & alij, quos citat Gammachæus cap. 5. de Purgat.

Quamvis autem Doctores quidam Catholici, ut Dionyſius Carthuſianus lib. de quatuor noviſſimis art. 47. & Michael Baius lib. 2. de meritis operum cap. 8. exiſtiment graviſſimam animarum illarum pœnam in eo conſiſtere, quòd nullam ſuæ ſalutis habeant certitudinem, ſed quaſi ſuſpenſæ & dubiæ occultâ quâdam judicij divini diſpoſitione teneantur; communis tamen Theologorum doctrina eſt, animas fideles in Purgatorio detentas de ſalute ſua æterna certas ac ſecuras eſſe: tùm quia (ut docet S. Thomas) ſpes Theologica in illis manet, ac proinde etiam fides, ex qua certiſſimè ſcire poſſunt animas in Purgatorio detentas eſſe ſalvandas, aliundè verè ſatis certò ſciunt ſe eſſe in Purgatorio, non verò in inferno: tùm ex dictamine propriæ conſcientiæ; norunt enim ſe Deum ſuper omnia amare, nec ullo adverſus eum odio moveri, neque etiam ab aliis animabus ſecum detentis vident illum blaſphemari, ut fit à reprobis in inferno, ſed potiùs laudari: quæ omnia fuſiùs explicata & probata habentur apud Gammachæum cap. 3. & ult. de Purgatorio, & Bellarminum lib. 2. de eod. Purgat. cap. 4. qui etiam cap. 7. obſervat ex Beda & aliis probatis authoribus diverſos eſſe in Purgatorio pœnarum gradus, diſparemque animarum ſtatum, quarum aliæ aliis longè minùs torquentur; imò earum aliquæ nullum alium niſi tantummodò dilatæ fœlicitatis dolorem ſuſtinent.

4 Quæres 1. ubinam ſit Purgatorij locus; Reſpondetur locum Purgatorij ordinarium eſſe in ipſis terræ viſceribus, ut docet S. Thomas, S. Bonaventura, Sotus, & alij apud Gammachæum citato cap. 5.

Diximus ordinarium, quia interdum ex aliqua divina diſpenſatione purgantur animæ in aliis quibuſdam locis, vel quia in iis peccaverunt, vel etiam ad inſtructionem & terrorem vivorum, ut ex S. Gregorio, S. Thoma, Petro Damiano, & aliis obſervat idem Gammachæus.

Quæres 2. quanto tempore animæ in Purgatorio detineri debeant? Reſpondetur id ab eo ſolo cognoſci, cujus judicio juſto detinentur; certum nihilominùs eſſe aliquas illic animas pluribus annis, imò etiam ſæculis detineri; cùm Eccleſia probet conſuetudinem illam anniverſaria celebrandi pro aliquibus defunctis, etiam ſi conſtet illos ante ducentos vel etiam plures annos ex hac vita migraſſe; quod minimè probaret, ſi tandiu eas illic non detineri poſſe certum eſſet.

Quæres 3. an animæ ex Purgatorio aliquando egredi poſſint, & hominibus appareant. Reſpondetur non modò ex Purgatorio, ſed & ex ipſo inferno, imò etiam ex cœlo animas, Deo ita volente, egredi poſſe: & de facto interdùm egreſſas fuiſſe, aliiſque viventibus apparuiſſe, ut docet S. Auguſtinus lib. de cura pro mortuis agenda cap. 15. & 16. & idipſum variis exemplis & hiſtoriis ex probatiſſimis & fide digniſſimis authoribus probat Bellarminus cit. lib. 3. cap. 8.

* Quæres 4. quibus modis animæ in Purgatorio exiſtentes juvari & ſublevari poſſint? Reſpondetur communionem, quam animæ illæ cum Eccleſia in terris militante ſervant, per gratiam & charitatem in qua deceſſerunt, & ratione cujus inter membra viva corporis myſtici cujus Chriſti caput eſt, connumerantur, reddere illas capaces participandi piis ejuſdem Eccleſiæ operibus, & inde varia & ſaluberrima ſolatia recipiendi, quando ſcilicet pia illa opera in quantum ſatisfactoria ſunt, ipſis animabus applicantur, & eâ intentione Deo offeruntur: ex quo patet animas Purgatorij à nobis juvari & ſublevari poſſe orationibus, jejuniis, eleemoſynis, ſed præſertim ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio, quod quidem propitiatorium eſt (ut definitum eſt in Concil. Tridentin. ſeſſ. 22. cap. 2.) *Non modò pro vivis, ſed etiam pro defunctis in Chriſto nondùm ad plenum purgatis.* Et ſeſſ. 25. in decreto de Purgatorio dicitur: *animas in Purgatorio detentas, fidelium ſuffragiis, potiſſimum verò acceptabili altaris ſacrificio juvari.* Unde & S. Auguſtinus ſerm. 34. de verbis

Apoſtoli poſtquam admonuit *Sumptuoſam diligentiam ſepulturæ monumentorum opulentam conſtitutionem, eſſe potiùs vivorum qualiacunque ſolatia, quàm adjutoria mortuorum,* rectè ſubjungit, *orationibus verò ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adjuvari, ut cùm eis miſericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, univerſa obſervat Eccleſia, ut pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur, cùm verò eorum commendandorum causâ opera miſericordiæ celebrantur, quis eis dubitet, ſuffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur.*

CAPUT SEXTUM.

De Sacramento Extremæ-Unctionis.

SECTIO I.

Utrum Extrema-Unctio ſit Sacramentum, & quis ſit ejus miniſter.

1 EXTREMÆ-UNCTIONIS nomine intelligimus unctionẽ olei benedicti, quæ infirmo in extremis poſito confertur à ſacerdote, adjunctis certis precibus. Hanc autem eſſe verum & proprium novæ legis Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum negaverunt olim Valdenſes & Albigenſes, & nunc etiam negant Lutherani & Calviniſtæ, affirmat verò Eccleſia Catholica, & tanquam dogma fide credendum proponit: cujus quidem veritas ſimul & erroris oppoſiti falſitas demonſtratur.

Primò ex his S. Jacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & ſi in peccatis ſit, remittentur ei:* quibus verbis exprimuntur omnia quæ ad Sacramenti rationem requiruntur; ſcilicet ritus aliquis externus, nempe olei unctio: deinde promiſſio gratiæ illi adjuncta, quatenùs per illum ritum peccata remitti dicuntur; ac demùm inſtitutio divina; neque enim Apoſtolus adeò conſtanter & abſolutè gratiam illam promitteret, niſi Chriſtus Dominus hoc ita inſtituiſſet, ac fieri præcepiſſet.

Secundò ex Concilio Cabilonenſi (quod temporibus CAROLI MAGNI celebratum eſt) cap. 48. ubi dicitur, *Infirmos ſecundùm beati Iacobi documentum, oleo quod ab Epiſcopo benedicitur, debere à Presbyteris ungi:* & paulò poſt allegatis ipſius ſancti Iacobi verbis ſubdit, *Non eſſe parvi pendendam ejuſmodi medicinam, quæ animæ corporiſque medetur languoribus:* Item ex Concilio Florentino in decreto Eugenij, & Trid. ſeſſ. 14. cap. 1. de Extrema-unctione, ubi habetur: *Hoc Sacramentum inſtitutum à Chriſto Domino, apud Marcum quidem inſinuatum, per Iacobum autem Apoſtolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum.*

2 Tertiò ex SS. Patribus, qui huic ſacræ unctioni vim ſanctificandi & peccata remittendi tribuunt; ut S. Ioann. Chryſoſtomus lib. 3. de ſacerdotio, ubi dicit Sacerdotes non modò cùm nos regenerant, ſed etiam cùm infirmos oleo ungunt, indulgere peccata; quod ex citatis S. Iacobi verbis confirmat: & ſanctus Auguſtinus ſer. 215. de temp. in quo docet ſuperveniente infirmitate ægrorum accipere debere Chriſti Domini corpus & exinde proprium ejus corpus ungendum eſſe, ut impleatur in eo illud quod ſcriptum eſt *Infirmatur quis in vobis, &c.* additque hoc modo corporis ſanitatem & peccatorum Indulgentiam obtineri.

3 Quod autem ſpectat ad miniſtrum hujus Sacramenti, certum eſt ſolum Sacerdotem ritè ordinatum poſſe Sacramentum hoc validè adminiſtrare. Ita S. Thomas in 4. diſt. 23. q. 21. a. 1. & alij communiter: eſtque de fide, ut conſtat ex ſuprà relatis S. Iacobi verbis, *Inducat Presbiteros Eccleſiæ*, tùm ex Concilio Trid. ſup. cap. 3. ubi verba illa S. Iacobi explicans dicit, *Proprios hujus Sacramenti miniſtros eſſe Eccleſiæ Presbyteros: quo nomine eo loco non ætate ſeniores aut primores in populo intelligendi veniunt; ſed aut Epiſcopi, aut Sacerdotes ab ipſis ritè ordinati.*

Quamvis autem quilibet Sacerdotes Sacramentum hoc validè adminiſtrare poſſit, cùm ejus adminiſtratio, quæ modo deprecatorio fit, ut infrà dicetur, non ſit proprius actus juriſdictionis, ut ex communi Theologorum ſententiâ docet Iſambertus diſ. 5. de Sa. Extr. unct. nullus tamen Sacerdos id licitè poteſt, niſi ſit proprius Sacerdos illius, cui hoc Sacramentum confertur, vel ab eo facultatem habeat: unde in Clementinâ de privilegiis prohibetur religioſis Sacerdotibus ſub pœnâ excommunicationis ſedi Apoſtolicæ reſervatæ & ipſo facto incurrendæ, ne hoc Sacramentum laicis aut clericis adminiſtrent ſine licentiâ proprij Sacerdotis, ut refert Laymannus cap. 6. de Extr. unct.

Excipiunt tamen Doctores caſum neceſſitatis; quandò ſcilicet à proprio Sacerdote Sacramentum illud recipi non poteſt, v.g. ſi abſit, nec ab illo licentia poſſit obtineri; tunc enim quilibet Sacerdos etiam religioſus poteſt validè ac licitè Sacramentum illud moribundo adminiſtrare, nec ullam ideò incurrit excommunicationem, ut docent S. Antoninus, Sylveſter, Cajetanus; Henriques, & alij apud Laymannum ſuprà.

4 Quærunt

4 Quærunt aliqui occaſione illorum verborum S. Iacobi: *Inducat Presbyteros Eccleſiæ*, utrùm hujus Sacramenti miniſter debeat eſſe unus an plures. Reſpondetur 1. unum ſufficere, ut conſtat tùm ex cap. *Quaſivit*, extra de verborum ſignificatione, tùm ex communi Eccleſiæ praxi, quæ nonniſi unum Sacerdotem ad Sacramentum hoc miniſtrandum adhibere ſolet. Reſpondetur 2. plures Sacerdotes poſſe Sacramentum hoc adminiſtrare, ſive ſucceſſivè; quandò unctione unâ aut alterâ ab aliquo Sacerdote facta, & formâ ſimul prolatâ, alius reliquas unctiones facit, & verba formæ profert: ſive conjunctim, ita ut uno Sacerdote unam unctionem faciente, & verba formæ proferente, alij Sacerdotes eodem tempore unctiones reliquas faciant, ac ſimul verba formæ proferant: & hic modus adminiſtrationis ſemper quidem validus eſt, non tamen licitus, niſi in duobus caſibus. Primus eſt, ſi Sacerdos poſt aliquas unctiones factas ſubitò moriatur, aut in talem infirmitatem decidat, ut reliquas peragere non poſſit; tunc enim alius Sacerdos ejus defectum ſupplere debet, non repetendo quæ facta ſunt; ſed ea quæ deſunt perficiendo, Secundus eſt, quandò ſubeſt aliqua ratio timendi ne infirmus moriatur, priuſquàm unicus Miniſter unctiones omnes perficere poſſit: tunc enim ſi adſint alij Sacerdotes, poterunt ſimul unus oculos, alter aures, &c. perungere, ac unuſquiſque aliorum formam proferre, unctioni illi quam peragit convenientem. Ita Suares diſput. 43. ſect. 2. num. 8. Iſambertus diſp. 5. Extrem. unct. art. 2. & 3. & plures alij.

SECTIO II.

Quæ ſit materia & forma hujus Sacramenti.

1 DICENDUM 1. materiam remotam Extremæ-unctionis eſſe oleum olivarum ab Epiſcopo benedictum. Ac in primis quòd ſit oleum olivarum, conſtat ex decreto Eugenij, ubi expreſsè dicitur materiam hujus Sacramenti eſſe *Oleum olivæ*; & in Catech. Rom. part. 2. cap. 6. declaratur olei nomine intelligi liquorem, non ex quâvis pingui & craſsâ materiâ, ſed ex olearum baccis tantummodò expreſſum. Quòd autem oleum iſtud, ut ſit apta & ſufficiens hujus Sacramenti materia, debeat eſſe ab Epiſcopo benedictum, docet S. Thomas in 4. diſt. 23. quæſt. 1. art. 3. & conſtat tùm ex citato decret. Eug. & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1. tùm ex ipſius Eccleſiæ, praxi, quæ nonniſi oleum ab Epiſcopo benedictum in hujus Sacramenti adminiſtratione adhibere conſuevit.

Quæres, an deficiente oleo benedicto, poſſit, urgente neceſſitate ad Sacramentum hoc adminiſtrandum adhiberi oleum non benedictum, vel illius loco ſacrum chriſma. Reſpondetur 1. oleum benedictum eſſe de neceſſitate hujus Sacramenti, ut docent S. Thomas, S. Bonaventura, Durandus, & alij quos refert & ſequitur Iſambertus diſp. 2. art. 2. proindéque nec licitè, nec validè cum oleo non benedicto adminiſtrari poſſe; ſi tamen oleum benedictum non ſufficeret, poſſet illi non benedictum in minori tamen quantitate licitè admiſceri, ut intelligitur ex cap. *Quod in dubiis*, extrà de conſecratione Eccleſiæ. Reſpondetur 2. controverſum eſſe apud Theologos, an hoc Sacramentum validè conferri poſſit in oleo balſamato, ſeu chriſmate, quibuſdam affirmantibus, aliis verò id negantibus, quos fusè refert Laymann. cap. 2. de Extr. unct. qui rectè concludit, quidquid ſit de utrâque illâ ſententiâ; quarum neutra expreſsè ab Eccleſiâ definita eſt, quantùm ad praxim attinet, nunquam licitum eſſe Sacerdoti in Extremæ-unctionis adminiſtratione uti chriſmate, eò quòd ſaltem id conſuetudini & praxi Eccleſiæ repugnet; quæ nonniſi oleum ſimplex & benedictum pro ungendis infirmis adhibere ſolet.

Addit quod quamvis ſecundùm ipſius Eccleſiæ praxim oleum iſtud infirmorum quotannis renovari debeat, vetuſque, novo accepto, comburi. Si tamen Parochus oleum ab Epiſcopo benedictum nondum recepiſſet, urgente neceſſitate veteri benedicto ad conferendam extremam unctionem uti licitè poſſet.

2 Dicendum 2. materiam proximam hujus Sacramenti eſſe unctionem quæ fit per modum crucis, juxtà Rituale Romanum, in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus & renibus (quam tamen ultimam unctionem in fœminis omittendam eſſe dicit) vel in pectore loco renum, ut in rituali Pariſienſi, & in quibuſdam aliis habetur. Hæc autem unctio in partibus illis quæ naturâ geminæ ſunt, duplex fieri debet, v. g. una ſuper oculum dextrum, altera ſuper ſiniſtrum: & unica interim forma proferri: ita ut formæ prolatio incipiat, antequam prior unctio finiatur, nec deſinat quin poſterior ſaltem inchoetur, ut annotatur in eodem Rituali: ubi etiam dicitur quòd ſi quis in aliquâ illarum partium mutilatus ſit, unctio in proximâ fieri debeat, cum eâdem formæ prolatione.

* Porrò hæc unctio, non adhibito aliquo inſtrumento, ſed pollice manus ipſius Sacerdotis miniſtrantis fieri debet, ut habetur in Rituali Romano; Sacerdotis ſiquidem manus inſtrumentum eſt vivum divinæ poteſtatis & gratiæ, ſpeciali unctione ad uſus myſticos in ipsâ ordinatione conſecratum.

Cùm igitur hæc ipſius Eccleſiæ praxi conſtent, quæritur an unctio illarum omnium partium ſit de eſſentia hujus Sacramenti, itaut validè conferri non poſſit, niſi omnes illæ partes ungantur. Reſpondetur 1. certum eſſe ex communi Theologorum conſenſu ad validitatem hujus Sacramenti non requiri, ut unctio fiat in modum crucis, nec etiam

ut pedes,aut renes; aut pectus ungantur, nec ut fiat duplex unctio in geminis partibus cujuſque ſenſus: quamvis enim ex præcepto Eccleſiæ iſta fieri & ſervari debeant, nec proinde (nullâ urgente neceſſitate) omitti poſſint ſine peccato; non ſunt tamen de eſſentia hujus Sacramenti, nec ad ejus validitatem requiruntur, ut docent Sotus, Henriques, Suares, Toletus, & alij apud Laymann. cit. cap. 2.

3 Reſpondetur 2. controverſum eſſe apud Theologos utrùm, ad Sacramenti hujus validitatem neceſſarium ſit, ut omnes quinque ſenſus corporis ungantur;an verò unctio in uno illorum ſufficiat: quidam enim doctores, quos recenſet & quibus ſubſcribit Iſambertus diſp. 2. art. 5. unius tantummodò ſenſûs unctionem ad Sacramenti validitatem ſufficere exiſtimant: alij verò è contrà unctionem quinque ſenſuum ad validitatem illam requiri affirmant. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, Richardus, Scotus, Paludanus, & plures alij, quos citat & ſequitur Suares in 4. diſt. 2. quæſt. 2. art. 3. quorum ſententia videtur probabilior, propter authoritatem ipſius S. Doctoris, proindéque in praxi tenenda.

Dicendum 3. formam hujus Sacramenti hanc eſſe: *Per iſtam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per uſum deliquiſti, &c.* & ſimiliter de aliis membris. Ita declaratum eſt in decreto Eugenij, & in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. c. 1. de Extrema-unctione, & expreſsè habetur in Rituali Romano.

Sunt autem quædam obſervanda. Primum eſt, formam hujus Sacramenti per modum deprecationis eſſe conferendam, ut docet S. Thomas, S. Bonaventura, & communiter alij apud Suarem ſuprà, ſect. 3. quod conſtat tùm ex his S. Iacobi verbis: *Orent ſuper eum, & ratio fidei ſalvabit infirmum*;tùm ex univerſali Eccleſiæ praxi quæ ubique in hujus Sacramenti adminiſtratione, formâ deprecatoriâ utitur.

4 Secundum eſt, quòd quamvis omnes particulæ præfatæ quæ in forma hujus Sacramenti communiter proferuntur, ad ejus eſſentiam non pertineant, ſitque probabiliſſimum ſolas has quæ ſequuntur, *Per iſtam unctionem indulgeat tibi quidquid peccaſti*; ad illius validitatem eſſe neceſſarias, ut docet & probat Iſambertus diſp. 3. art. 2. debet tamen Sacerdos omnia illa verba in hujus Sacramenti forma ex Eccleſiæ præſcripto appoſita, prout in Rituali Romano habentur, vel ſecundùm peculiarem cujuſque diœceſis uſum, diſtinctè proferre, nec aliquid ab eo in illa prolatione omitti aut mutari ſine peccato poteſt.

Tertium eſt, probabiliſſimum eſſe (quod aſſerunt Henriques, Medina, Paludanus, & alij, quos citat & ſequitur Iſambertus ſuprà art. 4.) quinariam formæ hujus Sacramenti repetitionem non eſſe de ejus eſſentia; ſed ſufficere unicam: ſecundùm quam ſententiam, ſi infirmus jam jam moriturus credatur, poterit Sacerdos partes magis obvias quinque ſenſuum ungere, verbi gratiâ unum oculum, aurem, narem, labium & aliquam aliam partem pro ſenſu tactûs qui ubique diffuſus eſt, ut genam, idque celeriter nullo facto ſigno crucis, & ſimul ac ſemel verba proferre, *Per iſtam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquiſti, vel quidquid peccaſti per uſum, auditum, odoratum, guſtum & tactum.*

SECTIO III.

Quinam ſint hujus Sacramenti effectus.

1 Extremæ-Vnctionis effectus duplicis ſunt generis: quidam enim animam, & alij corpus attingunt: quod ſpectat ad animam, quinque ſunt præcipui effectus, quos Sacramentum hoc in ea operatur.

Primus effectus illi cum aliis Sacramentis communis, eſt gratia ſanctificans: ut expreſsè definitum eſt in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. can. 2. de Extrema-Vnctione, his verbis: *Siquis dixerit Sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, &c. anathema ſit.*

Secundus eſt, ſpeciale gratiæ auxilium, tùm ad ſuperandas tentationes in articulo mortis occurrentes, tùm ad ſpem & confidentiam faciliùs & firmiùs in Deum erigendam, tùm etiam ad morbi & mortis moleſtias cum majori patientia tolerandas: quod expreſsè declarat Concilium Trident cap. 2. ubi dicit quod hoc Sacramentum *Ægroti animam alleviat & confirmat, magnam in eo divinæ miſericordiæ fiduciam excitando, quâ infirmus ſublevatus & morbi incommoda ac labores leviùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo inſidiantis faciliùs reſiſtit.*

2 Tertius effectus, eſt remiſſio peccatorum mortalium, ſi quæ habet infirmus, quæ habere ſe bonâ fide & invincibiliter ignoret: quamvis enim, ut rectè obſervat Gamachæus cap. 6. de Extrem. Vnction. Sacramentum hoc ex primaria Chriſti inſtitutione ſecundam tantummodò gratiam, id eſt, gratiæ ſanctificantis augmentum conferat, ſupponatque hominem à peccato mortali per Sacramentum Pœnitentiæ aut perfectam contritionem jam purgatum; nihilominùs ſecundariò etiam primam interdùm gratiam conferre poteſt, & peccata mortalia delere, ſi fortè Confeſſio Sacramentalis nulla & invalida fuit, & aliàs infirmus ſe in ſtatu peccati mortalis eſſe invincibiliter ignoret, & de illis ſaltem in genere attritus ſit, ut docent Paludanus, Suares, & alij apud Laymann. ſup. 5. de Extrem. Vnct. & ſatis apertè colligitur tùm ex his S. Iacobi verbis: *Si in peccatis ſit, remittentur ei*: tùm ex iſtis Concil. Trident. cap. 2. *Delicta ſi quæ ſint adhuc expianda, abſtergit*: tùm denique ex his formæ verbis: *Indulgeat tibi Dominus quidquid peccaſti*: quæ quidem verba, ſicut & alia

alia ex Apoſtolo & Concilio relata,cùm ſint indefinita, ac ſine ulla reſtrictione, de quibuſcunque peccatis etiam mortalibus intelligi debent.

Quartus effectus,eſt remiſſio peccatorum venialium,ut à fortiori ex ſuprà citatis Apoſtoli & Concilij verbis, & ex ipſa Sacramenti forma colligitur.

Quintus denique, eſt abſterſio reliquiarum peccati, ut expreſsè docet Concil. Trident. cit. cap. 2. quarum quidem peccati reliquiarum nomine S. Thom. in 4. diſt. 13. quæſt. 1. art. 2. qu. 1. Ferrarienſis lib. 4. contra Gentes cap. 73. & plures alij Theologi intelligunt animi languorem, torporem, mœrorem, triſtitiam, faſtidium, anxietatem, & alias ſimiles pravas affectiones, quæ ut plurimùm ex peccatis præteritis, eorumque recordatione oriuntur, varia incommoda ſpiritualia cauſant, vel etiam in extremam deſperationem propellunt.

3 Quod verò ſpectat ad corpus, unus eſt Extremæ Unctionis effectus, ſcilicet ipſius corporis ſanitas: ut colligitur ex Apoſtoli verbis: *Oratio fidei ſalvabit infirmum:* quæ verba de corporis ſalute intelligenda eſſe docet Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 15. cap. 2. & poſt illum S. Thomas in 4. diſt. 23. qu. 2. art. 2. quem etiam Extremæ Vnctionis effectum tradit Concil. Trident. cit. cap. 2. adjectâ tamen hâc conditione: *ubi ſaluti animæ expedierit:* quo ſenſu citata Apoſtoli verba docet eſſe intelligenda.

Quæres, quis ſit præcipuus horum effectuum, ſeu ob quem primariò Extrema-Vnctio inſtituta ſit. Reſpondetur cum S. Doctore ſuprà, & pluribus aliis Theologis, quos citat & ſequitur Suar. diſp. 41. ſect. hoc Sacramentum principaliter inſtitutum eſſe ad conferendum infirmo ſpeciale quoddam gratiæ actualis auxilium, quo juvetur & roboretur contrà occurrentes in extremo vitæ diſcrimine difficultates, quibus à negotio ſuæ ſalutis ſtrenuè procurando & promovendo retardari poteſt; ſecundariò verò tùm ad ſanitatem corporis, ſi animæ ſaluti conducat, reparandam; tùm ad alios ſuprà explicatos effectus conferendos.

SECTIO IV.

Quis ſuſcipere poſſit aut debeat Sacramentum Extremæ Vnctionis, & quæ in eo diſpoſitiones requirantur.

1 DICENDUM 1. ſubjectum capax hujus Sacramenti eſſe hominem baptizatum qui rationis uſum adeptus ſit, & propter morbum de vitâ periclitetur. Eſt communis ſententia Doctorum in 4. diſt. 23.

Requiritur 1. ut ſi baptiſatus: cùm Baptiſmus, ut habetur in decreto Eugenij, *ſit janua vitæ ſpiritualis*, nec ſine illo Sacramenta reliqua valide ſuſcipi poſſint.

Requiritur 2. ut rationis uſum adeptus ſit: cùm enim hujus Sacramenti effectus ſit remiſſio peccatorum actualium, & robur adversùs tentationes; pueri ante uſum rationis horum effectuum capaces non ſunt, ut per ſe patet, nec proinde Sacramenti illius ſuſcipiendi; unde Navarrus cap. 22. num. 1. Suares diſ. 70. ſect. 1. & plures alij Theologi rectè docent Sacramentum Extremæ-unctionis validè conferri poſſe, imò & negari non debere pueris, qui ad eam ætatem, & rationis diſcretionem pervenerunt, ut Sacramenti Pœnitentiæ ſint capaces; quamvis Sanctam Euchariſtiam nondum receperint, nec adhuc idonei ad illam recipiendam judicentur: Quod etiam in Rituali Pariſienſi tit. de Extremâ Unctione præſcribitur. Diximus requiri ut hoc Sacramentum ſuſcipiens rationis uſum adeptus ſit; ſive uſum illum adhuc retineat; ſive poſtea in amentiam aut phreneſim lapſus ſit: licèt enim maximè deceat, & quantùm fieri poteſt procurandum ſit, ut infirmo miniſtretur, dum ſanâ mente & integris ſenſibus eſt; non eſt tamen illi denegandum, quamvis in amentiam inciderit, aut rationis uſum amiſerit, ſi anteà illud petiit, aut ſaltem interpretativè deſideravit; ſi nimirùm Chriſtiane vixit & ſalutis ſuæ memor fuit: quod quidem præſumendum eſt, niſi contrarium appareat, ut docent Paludanus, Sylveſter, Henriques, & plures alij apud Layman. c. 4. de Extr. Vnct. & expreſsè declaratur in Rituali Romano, in quo etiam præſcribitur, impœnentibus, qui in manifeſto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis omninò denegandum eſſe hoc Sacramentum.

2 Requiritur 3. ut nonniſi infirmo de vitâ periclitanti conferatur Extrema-Vnctio, ut docet S. Thomas in 4. diſt. 23. quæſt. 2. art. 2. & cum eo communiter omnes, habetur in Concilio Trident. cap. 3. unde neque reis ultimo ſupplicio mox afficiendis, neque prælium inituris, aut aliis violentiâ aliquâ extrinſecâ morituris hoc Sacramentum conferri debet, ut in præfato Rituali Romano expreſsè declaratur.

Obſervat etiam S. Doctor ſuprà articulo 4. & cum illo communiter omnes, Extremam Unctionem morbi periculo eodem durante, iterum conferri non poſſe; ſecùs verò ſi eodem morbo durante, infirmus novum aliquod mortis periculum incurrat: ut, ſi poſtquam inunctus fuerat, Medicorum judicio meliùs habere cœpit, evaſitque periculum mortis, in quo nihilominùs poſtea mutatâ corporis conſtitutione iterùm recidit, ut docent Paludanus, Suarez, & alij apud Laymann.

Dicendum 2. infirmum ſui compotem Sacramentum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ debere recipere, priuſquam Extrema-unctio ipſi conferatur, ſi tempus & ipſius infirmi conditio ſeu diſpoſitio id permittat. Ita docet Iſambertus diſput. 7. art. 1. & expreſsè declaratur in Rituali Romano, & etiam in Catechiſmo Romano part. 2. cap. 6. ubi vocat hanc conſuetudinem Eccleſiæ *Perpetuam*, atque eſſe

ſervan-

ſervandam, quod obligationem denotat : ſi tamen poſteà in mortale peccatum lapſus ſit, aut alicujus peccati mortalis nondum confeſſi recordetur, debet hujus Sacramenti ſuſceptioni Sacramentalem Confeſſionem præmittere, aut ſi extremâ morbi vi oppreſſus id non poſſit, debet actum contritionis, aut ſaltem attritionis elicere, ut Sacramenti hujus virtute peccatorum remiſſionem percipiat, ut docet Iſambertus ſuprà : & antè illum docuerunt Suares diſp.41.ſect.1. Navarrus cap.22. num.13. & plures alij.

3 Quæres, an ſit aliqua obligatio Extremæ-unctionis recipiendæ. Reſpondetur juxtà doctrinam S.Thomæ in 4.diſt.23. quæſt.1.art.1. quæſt.3. ad 1. nullam eſſe hujus Sacramenti recipiendi ſub peccato mortali obligationem, ſi ſecundùm ſe præcisè conſideretur ; licet enim utiliſſimum ſit ac ſaluberrimum, nullam tamen nec medij,nec præcepti neceſſitatem ſecum invehit, ut probat Iſambertus diſp.8. art. 1. qui tamen rectè ſubjungit fieri interdùm poſſe, ut infirmus illud non ſuſcipiendo, mortaliter peccet ; ſi, verbi gratiâ, illud ex contemptu omittat, vel quamvis abſit contemptus,ſi ex neglectu illius ſcandalum ſequatur, aut infirmus probabile aliquod periculum ſalutis incurrat ; quia nullum aliud Sacramentum ſuſcipere poteſt.

Non eſt tamen par ratio illius, cui Sacramenti hujus adminiſtratio ex officio incumbit : is enim, ut rectè docet & probat Iſambert. ibid. per ſe, vel per alium Sacerdotem tenetur hoc Sacramentum ſubditis ſuis extremè & periculosè ægrotantibus adminiſtrare ; ita ut peccet mortaliter,ſi cognito alicujus infirmi periculo, illi conferre ſine ullâ juſtâ ratione omittat aut differat cum probabili periculo, ne interim ægrotus, illo non ſuſcepto, moriatur. Additque quòd, quamvis infirmus morbo contagioſo laboraret, nec poſſet illi Sacramentum hoc, niſi cum vitæ periculo adminiſtrari, ſi tamen proprius ejus Sacerdos aliter ei ſubvenire non poſſit quàm Extremam-unctionem illi conferendo, teneretur etiam cum certiſſimo vitæ periculo hanc illi adminiſtrare, niſi alius Sacerdos ejus vices ſuppleat. Docet nihilominùs quòd, ſi moraliter certus ſit de bonâ illius diſpoſitione, quoad ea quæ ſalutem animæ reſpiciunt ; puta quia nuperrimè Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta illi adminiſtravit, tunc non teneri ſaltem ſub peccato mortali, Extremam-unctionem illi adminiſtrare cum tali periculo.

CAPUT VII.
De Sacramento Ordinis.
SECTIO I.
Vtrum Ordo ſit Sacramentum.

1 NOMEN Ordinis, quod ex ſe latiſſimam habet ſignificationem, ab Eccleſiâ uſurpatum eſt, ut obſervat Catechiſmus Romanus part.2. cap.7. tùm ad deſignandum Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ſtatum, in quâ reperiuntur varij Miniſtrorum ſuperiorum & inferiorum gradus optimè diſpoſiti ad ea perficienda, quæ cultum divinum, præſertímque ſanctiſſimum Dominici corporis Sacrificium ſpectant : tùm ad ſignificandum ritum illum Sacrum, quo quiſque Miniſtrorum illorum ſolemni religione conſecratur, ac divino cultui ſacriſque Altaribus mancipatur : in quo poſteriori ſenſu de illo quæritur utrùm ſit Sacramentum. Quæ quidem quæſtio dupliciter intelligi poteſt : Primò in genere : utrùm in Eccleſiâ ſit Sacramentum Ordinis : Secundò in particulari ; utrum quilibet Ordinum Eccleſiaſticorum ſit Sacramentum. Pro cujus reſolutione,

Dicendum 1. Ordinem eſſe Sacramentum novæ legis à Chriſto Domino inſtitutum. Hanc veritatem quæ de fide eſt, negaverunt olim Meſſaliani, ut refert Coccius tom.2. lib. 8. art.1. & hodie ſimiliter negant Lutherani & Calviniſtæ, quorum error refellitur, & veritas noſtræ fidei probatur.

Primò ex Apoſtolo 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum* : ex quo loco, ubi loquitur Apoſtolus de ſacrâ Ordinatione ipſius Timothei habetur ritus aliquis ſenſibilis, & collatio gratiæ per hunc ritum : unde ſequitur veram rationem Sacramenti in ſacrâ Ordinatione reperiri.

2 Secundò ex Concilio Chalced.can.2. ubi damnantur illi qui pecunias pro ordinatione recipiunt, eò quòd gratiam Dei vendere cenſeantur, quæ tamen vendi nec debet, nec poteſt : & ex Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap.3. his verbis : *Cum Scripturæ teſtimonio, Apoſtolicâ Traditione, & Patrum unanimi conſenſu perſpicuum ſit per ſacram Ordinationem, quæ verbis & ſignis exterioribus perficitur, gratiam conferri ; dubitare nemo debet Ordinem eſſe verè & propriè unum ex ſeptem Sanctæ Eccleſiæ Sacramentis.*

Tertiò ex S. Leone Epiſtolâ 87. ad Epiſcopos Mauritaniæ cap. 1. ubi poſtquam dixit Ordinem Sacerdotij nonniſi benè probatis & exercitatis eſſe conferendum, ſubjungit : *Quis diſſimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur injuriam*, ſi nimirùm indignus ordinetur : S.Ambroſio lib. de dignitate Sacerdot. cap.5. *Quis dat Epiſcopalem gratiam: Deus, an homo? reſpondet ſine dubio : Deus : ſed per hominem dat Deus : homo imponit manus ; Deus largitur gratiam.*

Dicendum 4. non modò Ordinem in genere, ſed etiam in particulari unumquemque Ordinum Eccleſiaſticorum eſſe Sacramentum. Antequàm hæc aſſertio probetur, ſupponendum eſt ſeptem eſſe Ordines : tres qui dicuntur majores ; ſcilicet Preſbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum ; quatuor verò minores, nimirùm Ordinem, Acolytorum, Exorciſtarum, Lectorum, & Oſtiariorum. Quod

Quod conſtat ex variis Conciliis ſeptem illos Ordines enumerantibus : ut ex Concilio Romano ſub S. Syveſtro cap. 4. Carthag. 4. cap. 2. Florent. in decret. Eugenij & Trident. ſeſſ. 23. cap. 2. ubi expreſsè dicitur non ſolùm nomina illorum Ordinum, ſed etiam ſingulorum propria miniſteria fuiſſe in uſu ab ipſo Eccleſiæ initio. Item ex Epiſtola Cornelij Papæ ad Fabianum Epiſcopum Antiochenum, in qua totius Cleri Romani enumerationem faciens dicit, *in Eccleſia Catholica*, id eſt Romana, *Presbyteros eſſe quadraginta ſex*, *Diaconos ſeptem*, *Subdiaconos ſeptem*, *Acolytos quadraginta duos*, *Exorciſtas*, *Lectores unà cum Oſtiariis quinquaginta duos*.

3 Hoc præſuppoſito, probatur aſſertio, primò de illis omnibus Ordinibus in genere ex eo quod poſtquam Concilium Trident. cap. 2. ſeptem illos Ordines enumeravit, eoſdémque in Eccleſia ſemper fuiſſe dixit, capite tertio abſolutè definit Ordinem eſſe Sacramentum abſque ulla reſtrictione ad majores Ordines, aut minorum excluſione : unde ſequitur ſecundùm ejus mentem in omnibus & ſingulis Ordinibus, majoribus & minoribus, veram Sacramenti rationem reperiri.

Probatur 2. de ſingulis Ordinibus in particulari. De Presbyteratu quidem tùm ex Conciliis Florent. in decr. Eug. & Trident. ſuprà, in quibus Presbyteratus tanquam aliorum Ordinum primus & præcipuus enumeratur, cui proinde ratio Sacramenti præ aliis competere debet : tùm etiam ex SS. Patribus qui Presbyteratum annumerant aliis Sacramentis; vel Ordinationem Presbyterorum expreſsè vocant Sacramentum, ut ſanctus Cyprianus ſerm. de ablut. pedum, ſanctus Auguſtinus lib. 2. contra Donatiſt. cap. 1. & S. Leo Epiſt. 81. ad Dioſcorum cap. 1.

De Diaconatu ſimiliter probatur, tùm ex eo quòd Concilium Trident. ſeſſ. 23. can. 6. definivit *Hierarchiam Eccleſia divina Ordinatione inſtitutam conſtare ex Epiſcopis, Presbyteris, Miniſtris*, ubi per Miniſtros ſaltem Diaconos intelligit, quorum proinde Ordinem divinitùs inſtitutum eſſe declarat : tùm etiam ex ritu quem ſervat Epiſcopus Diaconos ordinans, cum ſingulis illorum imponens manus dicit ; *Accipe Spiritum Sanctum* : quibus verbis ſe gratiam illis conferre declarat.

4 Quamvis autem Durandus & Caietanus negaverint Ordinationem Diaconi eſſe Sacramentum ; monet tamen Iſambertus diſp. 2. de ord. art. 7. ſententiam illorum, licet ante Concil. Trident. utcunque probabiliter defendi potuerit ; poſt illud tamen ſine aliquâ cenſuræ notâ ſuſtineri ampliùs non poſſe.

Dices Diaconos fuiſſe ab Apoſtolis inſtitutos Act. 6. idque eo fine, ut pauperum curam gererent ; unde ſequitur illorum Ordinationum non eſſe Sacramentum cùm ex Chriſti inſtitutione non ſit.

Reſpondetur verum eſſe Diaconos ab Apoſtolis ordinatos fuiſſe ; falſum verò Diaconatûs Ordinem fuiſſe ab illis inſtitutum ; conſtat enim ex ipſius Eccleſiæ traditione, ut docet & probat Iſambertus ſuprà, Sacramentum Ordinis fuiſſe à Chriſto Domino in ultimâ cœnâ inſtitutum. Quod autem dicitur Diaconos ab Apoſtolis ordinatos fuiſſe ut pauperum curam gererent, id fuit quidem unum ex illorum officiis, non verò primarium & præcipuum, ut docet idem Iſambertus ſuprà art. 8. & pleniùs conſtabit ex iis quæ ſingulorum officiis infrà dicentur.

De Subdiaconatu denique & aliis minoribus Ordinibus conſtat, tùm ex authoritate Concilij Trid. ſuprà, tùm etiam ex eo quòd hæc eſt plurimorum Doctorum tam antiquorum quàm recentiorum ſententia, ut S Thomæ in 4. diſt. 24. q. 2. a. 1. q. 3. S Bonaventuræ, Richardi, Scoti, Paludani, Majoris, Almaïni, Ferrarienſis ; Eccij, & aliorum quos citat & ſequitur Valentia quæſt. 1. de Sacram. Ord. pun. 4. quibus etiam ſubſcribit Iſambertus diſp. 2. de Ord. art. 11.

Nec obſtat quòd tres tantùm majores Ordines dicantur ſacri : non enim ſic vocantur, quaſi ſolis illis ratio Sacramenti competat ; ſed quia ſolis illis votum continentiæ annexum eſt, ut docet idem Iſambert. diſp. 1. de Ord. art. 6.

5 Verum eſt quidem S. Ignatium Antiochenum Epiſcopum Epiſt. 11. ad Antiochenos ſuprà dictis Ordinibus annumerare Cantores ſeu Pſalmiſtas, & laboratores qui defunctorum corpora curabant ; ſed (ut rectè obſervat Baronius ad an. 44. propè finem,) non fuerunt hi Ordines, ſed officia merè Eccleſiaſtica : quod apertè etiam colligi poteſt ex Concilio Carthagin. 4. capit. 10. ubi dicitur quòd Pſalmiſta poteſt abſque ſcientiâ Epiſcopi, ſola Presbyteri juſſione ſuſcipere canendi officium ; & ex conſequenti illud non conferebatur per Ordinationem ſeu conſecrationem ; ſed per meram deputationem ſeu commiſſionem.

Objicies ex doctrinâ ſuperiùs explicata conſequens fore plura eſſe Sacramenta quàm ſeptem.

Reſpondetur quòd quamvis ſinguli Ordines habeant rationem Sacramenti, unum tamen in genere Sacramentum ſimul conſtituunt, quod ſufficit ut Ordo dicatur unum genericè Sacramentum, quod ſub ſe diverſas ſpecies continet, ut fuſiùs explicat Bellarminus lib. 1. de Sacram. Ord. cap. 8.

6 Porrò ſupradictis Ordinibus annumerari meritò debet Epiſcopatus, tanquam ipſius Ordinis Sacerdotalis vertex & ſummitas ; quod expreſsè declaravit Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4. ubi definit *Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere ; & poſitos eſſe : ſicut ait Apoſtolus, à Spiritu ſancto, regere Eccleſiam Dei, eoſque Presbyteris ſuperiores eſſe, ac Sacramentum Confirmationis conferre, miniſtros*

Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe: quarum functionum poteſtatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Cui veritati ſuffragantur SS. Patres, qui Epiſcopatum vocant, *Ordinem*, ut S.Anacletus Epiſt. 3. cap. 1. S.Caius Epiſt. ad Felicem Epiſcopum, & S.Ambroſius l.3. de Sacr. cap.1. Neque ſolùm eſt Ordo, ſed etiam Sacramentum nobiliſſimum & perfectiſſimum: quamvis enim nonnulli Theologi olim id in dubium revocaverint, communiter tamen aſſerunt alij omnes, qui fusè citantur apud Bellarminum lib.1. de Clericis cap.5. & Valentiam diſp.9.de Sacris Ordin.q.1.pun.2.apud quem videri poteſt fuſior probatio hujus ſententiæ, quam adeò certam eſſe dicit Iſambertus diſp. 2. de Ord. art. 3. ut contrariam tanquam erroneam prorsùs repudiandam exiſtimet.

Quòd verò ſpectat ad tonſuram Clericalem, quamvis quidam Juris Canonici Doctores aliis Ordinibus illam annumerandam eſſe arbitrentur; communis tamen & vera Theologorum ſententia eſt, non eſſe Ordinem, ſed ſolummodò cæremoniam Eccleſiaſticam; ut S.Thom. in 4.diſt.24. q.3. art.1. S.Bonaventura ibìd. & alij communiter docent: & conſtat etiam ex Conc.Trid. ſeſſ.23.c.2. de reform. cap.6. & 10. ubi Tonſura ſemper ab Ordinibus expreſsè diſtinguitur: & in Catech.Rom.part.1.cap.7. dicitur Tonſuram tantummodò eſſe præparationem quandam ad Ordines ſuſcipiendos, ſicut Exorciſmus eſt præparatio ad Baptiſmum, & Sponſalia ad Matrimonium.

7 Quod quamvis ita ſe habeat, certum eſt nihilominùs cæremoniam illam Tonſuræ accipiendæ ab iis qui in Clerum cooptantur, & ab ipſis deferendæ, eſſe antiquiſſimam ab ipſis Apoſtolis derivatam, ut videri poteſt apud Bedam l. 4. hiſt. Anglorum, c.22. & apud Baronium ad ann.Chriſti 58. habeturque de illâ ſpeciale decretum S. Aniceti Summi Pontificis in Epiſt. decret. ad Epiſcopos Galliæ, quo prohibentur Clerici comam nutrire, jubeturque Tonſuram in ſummitate capitis, in modum ſpheræ geſtare; cujus rei hanc ibi rationem reddit: *Quòd ſicut Clerici diſcerni debent à laicis in converſatione, ſic etiam ab iiſdem in Tonſurâ, & in omni habitu diſcreti eſſe debent.* Quod etiam plures alij Summi Pontifices, & plurima Concilia variis ſubinde temporibus ſanxerunt, & noviſſimè in Concil.Trid.ſeſſ. 23.c.6. decretum illud renovatum eſt, ſicut & in pluribus aliis recentioribus Italiæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, ac præſertim Galliæ noſtræ Conciliis, ut Rhemenſi anno 1583. Turonenſi eod. ann. Bituricenſi anno 1584. Aquenſi an. 1585. Tholoſano an.1590. Burdigalenſi an.1614. &c. ex quibus apparet univerſam Eccleſiam his noviſſimis temporibus veluti conſpirare voluiſſe ad Religioſam illam Tonſuræ Clericalis Traditionem & praxim communibus ſuffragiis denuò ſtabiliendam; unde infertur non ſine gravi peccato à Clericis, præſertim majoribus Ordinibus initiatis, aut beneficium aliquod Eccleſiaſticum obtinentibus, hanc Tonſuræ deferendæ legem contemni vel negligi poſſe, ut infrà in appendice peculiari ad calcem hujus operis fuſiùs explicabitur.

SECTIO II.

Quæ ſit materia & forma Sacramenti Ordinis.

1 QUÆSTIONIS propoſitæ duplex ſenſus eſſe poteſt. Primus, quæ ſit materia & forma Sacramenti Ordinis in generali. Secundus quæ ſit ſpecialis materia & forma cujuſcunque Ordinis in particulari. Pro cujus in utroque ſenſu reſolutione,

Dicendum 1. materiam remotam Sacramenti Ordinis in generali, eſſe rem illam, quæ ab Epiſcopo traditur illi, qui Ordinem aliquem ſuſcipit: proximam eſſe hujus rei traditionem: formam denique in verbis illis conſiſtere, quæ ab Epiſcopo proferuntur modo imperativo, cum expreſſione poteſtatis quæ confertur. Ita Sotus, Victoria, Bellarm. & plures alij quos citat & ſequitur Bonacina diſp.8. de Sacram. Ord. quæſt. unic. punct. 3. Conſtatque tùm ex Concil. Carthag.4.& ex Flor. in decr. Eug. ubi dicitur Sacramenti Ordinis materiam eſſe illud, per cujus traditionem confertur Ordo, formam verò eſſe verba ab ipſo Epiſcopo in ejuſmodi traditione prolata: tùm ex iis, quæ de materia & forma ſingulorum Ordinum in particulari dicentur.

Dicendum 2. materiam Ordinationis Oſtiarij eſſe traditionem Clavium per Epiſcopum factam: Lectoris, traditionem Codicis de quo ordinandi legere debent: Exorciſtæ traditionem libri exorciſmorum; Acolyti, traditionem ceroferarij & urceoli vacui. Formam verò eſſe verba cuique materiæ reſpondentia, quæ ab Epiſcopo, dum ejuſmodi inſtrumenta Ordinandis tradit, proferuntur; quæ quidem habentur in Pontificali. Ita citati DD. apud Bonacinam ſuprà. Et conſtat tùm ex præfato Conc. Carthag.4.can.6.7.8.& 9. & Flor. in decr.Eug. tùm ex Catech. Rom. part.1. cap. 7. ubi hæc omnia diſtinctè explicantur.

2 Dicendum 3. duplicem eſſe materiam partialem, duplicemque formam Subdiaconatûs, diaconatus & Presbyteratûs. Prior materia partialis Subdiaconatûs eſt traditio calicis vacui cum patena vacua, cui partialis hæc forma reſpondet: *Videte cujuſmodi miniſterium vobis traditur*: poſterior ejuſdem materia partialis eſt traditio libri Epiſtolarum, cui reſpondet altera partialis forma: *Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi in Eccleſia Dei, tam pro vivis quàm pro defunctis.* Similiter prior partialis materia Diaconatûs eſt manuum Epiſcopi impoſitio, quæ fit ſuper ordinandum; forma ei correſpondens ſunt hæc verba: *Accipe Spiritum ſanctum ad robur ad reſiſtendum Diabolo & tentationibus ejus, in nomine Domini*: poſterior partialis materia eſt traditio libri Evangeliorum; forma

forma ei reſpondens : *Accipe poteſtatem legendi Evangelium in Eccleſia Dei, tam pro vivis quàm pro defunctis, in nomine Domini.* Denique prior partialis materia Presbyteratûs eſt traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane ſuperpoſito ; forma correſpondens ſunt hæc verba : *Accipe poteſtatem offerendi Sacrificium Dei, Miſſaſque celebrandi, tam pro vivis quàm pro defunctis, in nomine Domini :* poſterior partialis materia ejuſdem eſt impoſitio manuum Epiſcopi ſuper Ordinandum ; partialis item forma ei reſpondens ſunt hæc verba : *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis ; & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

3 Hæc autem doctrina circa prædictorum Ordinum materiam & formam deſumpta eſt tùm ex citato Concilio Carthagin. & Florent. tùm etiam ex Pontificali & Catechiſmo Romano, ubi hæc omnia fusè declarata habentur ; pro cujus confirmatione non requiritur alia probatio quàm ipſius Eccleſiæ auctoritas. Quamvis autem non planè conſtet inter Theologos, utrum Subdiaconatûs & Diaconatûs materia & forma ſit duplex (de Presbyteratu enim nullus eſt ambigendi locus) quibuſdam hanc, aliis illam tanquam ſolam & ſufficientem aſſignantibus, ſententia tamen illorum, qui duplicem illam materiam & formam partialem in utroque illo Ordine agnoſcunt, videtur eſſe non ſolum probabilior, ob rationes, quæ apud Iſambertum diſp. 3. art. 2. & 3. videri poſſunt, ſed etiam in praxi tenenda : cum in iis quæ ad Sacramentorum validitatem ſpectant, tutior ſemper pars amplectenda ſit.

4 Dicendum 4. triplicem eſſe materiam partialem Epiſcopatus ; triplicem item formam partialem. Prima illius materia partialis eſt impoſitio manuum à tribus Epiſcopis facta ſuper caput illius, qui in Epiſcopum ordinatur ; forma ei correſpondens ſunt hæc verba ab illis tribus ſimul prolata : *Accipe Spiritum Sanctum.* Secunda materia partialis eſt unctio capitis & manuum ipſius electi in Epiſcopum, facta per conſecratorem Epiſcopum: forma ei reſpondens ſunt verba, quæ in ipſâ unctione ab Epiſcopo conſecratore proferuntur. Tertia denique partialis materia eſt traditio Baculi Paſtoralis, annuli, & libri Evangeliorum : forma ei reſpondens ſunt verba, quæ in ipſâ traditione conſecrator Epiſcopus profert.

Vaſqueſius quidem cum quibuſdam aliis Theologis, quos citat diſp. 240. cap. 5. exiſtimat materiam Epiſcopalis Ordinationis in ſolâ manuum impoſitione à 3. Epiſcopis factâ, conſiſtere ; formam autem in ſolis verbis, quæ tunc ab illis proferuntur ; obſervatque paucos admodum Theologos ſcripſiſſe de materiâ & formâ Epiſcopalis ordinationis : nihilominùs probabilior eſt, & in praxi tenenda ſententia in aſſertione noſtrâ explicata, ob varias auctoritates & argumenta, quibus fusè illam propugnat Iſambertus art. 4. quæ apud illum videri poſſunt.

5 Cæterùm ad ſolvendas plures difficultates, quæ circa materias illas & formas ſingulorum Ordinum poſſent occurrere, obſervandum eſt id quod docet Bellarminus cap. 9. de Ordin. credibile eſſe Chriſtum Dominum iſtas omnes materias Ordinum inſtituiſſe, non quidem in particulari, ſed generatim præcipiendo Apoſtolis, & per illos Epiſcopis eorum ſucceſſoribus, ut Ordines conferrent per traditionem inſtrumentorum illorum, quibus ſignificaretur eorum poteſtas, & verbis conceptis eandem illam traditionem exprimerent : quod etiam pluribus probat Iſamb. art. 6. idémque art. 8. rectè monet non ſolùm præcepti, ſed etiam Sacramenti neceſſitate requiri, ut qui Ordinem aliquem ſuſcipiunt, quod maximè notandum eſt, illius materiam ab Epiſcopo porrectam phyſicè tangant : quod variis argumentis probat, ac præſertim authoritate Clementis VIII. Summi Pontificis, qui ſpeciali diplomate decrevit reordinari ſaltem ſub conditione eos, qui tunc temporis fuerant ab Epiſcopo Sagienſi ordinati, eo quòd nec Epiſcopus ille per ſeipſum tradidiſſet inſtrumenta ordinandis, nec Ordinandi phyſicè inſtrumenta illa tetigiſſent.

SECTIO III.

Quis Sacramentum Ordinis conferre, quis item illud ſuſcipere poſſit.

1 CERTUM eſt ex fide, ordinarium hujus Sacramenti Miniſtrum eſſe ſolum Epiſcopum, ut conſtat ex Concil. Florent. in decret. Eug. & Trident. ſeſſ. 23. cap. 4. & etiam ex perpetuâ Eccleſiæ traditione manifeſtum eſt, ut ex variis Conciliorum & SS. Patrum teſtimoniis probat Bellarm. cap. 11. de ord. ſed difficultas eſt utrùm omnis & quilibet Epiſcopus poſſit validè ordinare ; item utrùm ex commiſſione Sum. Pont. poſſit aliquis alius ab Epiſcopo conferre Ordines. Pro cujus reſolutione,

Dicendum 1. quemlibet Epiſcopum etiam hæreticum aut degradatum Ordines validè conferre poſſe, dummodò materiam & formam legitimam cum debitâ intentione adhibeat. Ita S. Thom. in 4. diſt. 25. quæſt. 1. artic. 2. S. Bonavent. ibid. artic. 1. quæſt. 2. Scotus, Richardus, Durandus, Paludanus, & alij communiter in eandem diſtinctionem. Ratio eſt, quia poteſtas ordinandi pendet fundamentaliter & eſſentialiter à charactere Epiſcopali, ſicut poteſtas conſecrandi pendet à charactere Sacerdotali, cùm ipſa Ordinatio fiat per modum cujuſdam conſecrationis ; character autem ille æquè in Epiſcopis ac in Sacerdotibus eſt indelebilis.

Neque obſtat cap. *Nullum*, 9. quæſt. 2. in quo vacua & inania dicuntur omnia quæ geſſerat Epiſcopus, functiones aliquas in alienâ Diœceſi & ſuper alienum Clerum exercens : hæc enim, ut rectè

obſervat & probat Iſambertus diſp. 6. art. 1. intelligenda ſunt non de ſacrâ Ordinatione, ſed de alijs ad Eccleſiaſticam diſciplinam ſpectantibus: unde etiam in Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 1. & ſeſſ. 23. cap. 8. non dicitur eſſe reordinandus ille, qui ab alieno Epiſcopo ſine proprij licentiâ Ordines accepit; ſed tantùm decernitur, ut à ſuſceptorum Ordinum executione, quandiu proprio Epiſcopo viſum fuerit, maneat ſuſpenſus.

Quamvis autem valida ſit Ordinatio ab Epiſcopo alieno, etiam vel hæretico aut degradato facta, eſt tamen illicita: ut enim Epiſcopus non modò validè, ſed etiam licite Ordines conferat, nonniſi ſubditis ſuis illos conferre debet, aut alienis ex licentiâ proprij Epiſcopi, & inſuper ab omni cenſurâ & impedimento Canonico debet eſſe immunis; concedit tamen idem Concilium ſeſſ. 23. cap. 9. ut Epiſcopus familiarem ſuum, ſeu domeſticum, licet ſibi non ſubditum, ordinare poſſit, dummodò fuerit cum eo per triennium commoratus.

2 Dicendum 2. ex diſpenſatione Summi Pontificis ſimplicem Sacerdotem conferre poſſe quatuor minores Ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum. De minoribus conſtat ex eo quòd Abbates regulares poſſint ex conceſſione Summi Pontificis Tonſuram & quatuor minores Ordines regularibus ſibi ſubditis conferre, ut habetur ex cap. *Quoniam*, diſt. 69. & cap. *Cum contingat*, extra de ætate & qualitatibus Ordinand. & etiam ex Conc. Trident. ſeſſ. 23. cap. 21. de reform. De Diaconatu & Subdiaconatu ſimiliter conſtat ex privilegio per Innocentium VIII. anno Domini 1488. Abbatibus Ciſtertij conceſſo, ut quibuſcunque Monachis ſui Ordinis Subdiaconatum & Diaconatum conferre poſſint.

De presbyteratu verò, cùm nullum extet ſimilis privilegij exemplum, nec ulli ſimplici Sacerdoti, quamvis in eminentiſſima dignitate conſtituto, ſummus Pontifex unquam conceſſerit facultatem ordinandi Sacerdotes, indè meritò infertur ejuſmodi facultatem ita ſoli Epiſcopo competere, ut nullis aliis delegari aut committi poſſit.

Quod autem ſpectat ad Epiſcopatum; quamvis jure communi tres Epiſcopi ad ordinandum ſeu conſecrandum Epiſcopum requirantur, ut habetur ex Pontifical. Romano ex variis argumentis probat Iſambertus diſp. 6. art. 1. poteſt tamen ſummus Pontifex diſpenſare, ut unus Epiſcopus alium Epiſcopum ordinare ſolus poſſit; quod probari ſolet ex facto S. Gregorij Papæ, qui cum Auguſtino Epiſcopo in Angliam miſſo diſpenſavit, ut quandò ibi ſolus eſſet Epiſcopus, ſolus etiam poſſet alios Epiſcopos ordinare, donec plures eſſent, qui cum illo Epiſcopalem ordinationem facerent.

3 Dicendum 3. divino jure omnem & ſolum maſculum baptizatum ſacræ Ordinationis eſſe capacem Ita S. Thomas in 4. diſt. 5. q. 2. a. 1. eſtque de fide contra Collyridianos & Cataphrygas hæreticos, qui mulieres ſacris Ordinibus initiabant, ut teſtatur S. Epiphanius hæreſi 79. & probatur ex Apoſtolo 1. Timoth. 2. ubi prohibet mulierem dominari virum: & 1. Cor. 12. jubet eſſe ſubditam, nec permitti ei in Eccleſiâ loqui vel docere: qui verò ad Ordines promoventur, accipiunt præeminentiam & poteſtatem in alios: & cap. *Nova quædam*, de pœnit. & remiſſ. dicitur mulierem ſacræ Ordinationis eſſe adeò incapacem, ut nequidem ſanctiſſimæ Virgini Deiparæ, quæ tamen univerſis Apoſtolicis longè dignior & eminentior fuit, claves Regni Cælorum traditæ fuerint.

Objicies ex antiquis canonibus conſtare, mulieres quaſdam olim ordinatas fuiſſe Presbyteras, Diaconiſſas, & Oſtiarias, &c.

Reſpondetur, Diaconiſſas & Oſtiarias non fuiſſe ullo Ordine inſignitas, ſed tantùm deputatas ad quædam officia & munia exteriora, præſertim erga alias mulieres obeunda: Presbyteras verò fuiſſe, vel viduas longè aliis ſeniores ob ætatem ſic dictas, ut patet ex capit. *Mulieres*, diſtinct. vel ſic vocatas fuiſſe mulieres conjugatas, quarum mariti ad Presbyteratum ſeu Sacerdotium promoti fuerant; quæ tamen in perpetuâ continentiâ cælibes permanebant; ſicut etiam illæ, quarum conjuges ad Epiſcopalem Ordinem evecti fuerant, quæ tamen ſimiliter in perpetuo cælibatu vivebant, dicebantur Epiſcopæ, ut patet ex Concilio 2. Turonenſi canon. 20. & Altiſſiodorenſi can. 21.

4 Dicendum 4. ut quis licitè Ordines ſuſcipiat, requiri in primis, ut nullâ lethali culpâ ſit inquinatus: *Qui enim*, ut loquitur Catechiſmus Romanus, *mortiferi alicujus peccati ſibi conſcius initiari ſe curaret vel pateretur, novo ſe & maximo ſcelere obſtringeret*: quare ibidem monet, *ut, qui ſacris initiandi ſunt, priùs Pœnitentiæ Sacramento conſcientiam purgare diligenter ſtudeant*.

Præterea requiritur, ut nullo Cenſuræ vinculo innodatus, nullâ etiam irregularitate impeditus ſit: quod infrâ ſuo loco explicabitur. Item ut legitimo tempore: & idoneâ ætate ordinetur, habeatque alias qualitates ſeu diſpoſitiones jure divino vel Eccleſiaſtico præſcriptas.

Atque in primis quod ſpectat ad tempus, prima Tonſura Clericalis quâcunque die & horâ conferri poteſt, ut habetur in Pont. Rom. Quatuor minores Ordines, quando ſeorſim à majoribus conferuntur in Dominicis tantùm & feſtivis diebus, idque manè, ut ibidem præſcribitur: tres verò majores Ordines, nonniſi in Sabbatis quatuor temporum, & in Sabbato ante Dominicam Paſſionis, & ante Dominicam Reſurrectionis, ut conſtat ex univerſali Eccleſiæ praxi, & habetur cap. *De eo*, de temporibus Ordinat. & cap. ult. diſt. 75. Ordinatio verò Epiſcopi non niſi die Dominicâ fieri debet, idque ex

anti

antiqua Eccleſiæ conſuetudine, ut docet S. Leo Epiſt. 79. ad Dioſcorum cap. 1. & habetur cap. *Quotidie*, diſt. 75.

5 Ad legitimum tempus Ordinationis pertinet etiam obſervatio interſtitiorum: id eſt, ut poſt aliquem Ordinem ſuſceptum, nonniſi anno elapſo ſuperior Ordo conferatur: quod non ſolùm in majoribus Ordinibus, ſed etiam in minoribus locum habere teſtantur Navarrus, Reginaldus, Menochius, & alij apud Bonacinam diſp. 8. quæſt. un. de ord. pun. 1. poteſt tamen Epiſcopus in illis temporum interſtitijs ex cauſa rationabili diſpenſare, & omnes etiam minores Ordines ſimul & eodem die conferre: non verò duos majores, neque etiam ipſos minores ſimul cum aliquo majori, niſi fortè ex aliqua particulari conſuetudine minores Ordines cum Subdiaconatu eodem die conferri ſoleant: quam quidem conſuetudinem damnari non debere aſſerunt ſanctus Antoninus, Henriques, Navarrus & alij apud Laymannum cap. 28. de ord. cùm à Concilio Tridentino damnata non fuerit.

6 Quod verò ſpectat ad ætatem, Concilium Tridentinum decrevit ſeſſ. 22. cap. 12. de reform. *Vt nullus in poſterum ad Subdiaconatûs Ordinem ante vigeſimum ſecundum, ad Diaconatum ante vigeſimum tertium, ad Presbyteratum ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoveatur:* quod tamen intelligendum eſſe de annis inchoatis conſtat, tùm ex Bulla Pij Secundi, quam refert Quaranta verbo *Ordinatis*, tùm ex communis Eccleſiæ praxi, ad Epiſcopatum verò requiruntur juxtà juris antiqui diſpoſitionem triginta anni completi, ut habetur cap. *Cum in cunctis*, de Erectione; ad Tonſuram denique, & minores Ordines nulla in Concil. Trident. certa præſcribitur ætas; ſed id Epiſcopi judicio relinquitur; dummodò tamen ſervetur Conſtitutio Bonifacij VIII. cap. *Nullus*, de temporibus in ordin. 6. ubi prohibitum eſt ne clericalis Tonſura infanti, id eſt minori ſeptem annis, ut explicat Gloſſa, conferatur. Certè ex diſpoſitionibus illis quas ad Clericatum aut minores Ordines Concilium exigit, de quibus agetur ſectione ſequent. ſatis apertè colligitur, ſecundùm mentem Concilij, requiri ætatem, non modò rationis, ſed etiam paulò maturioris judicij capacem.

SECTIO IV.

Quænam qualitates ſeu diſpoſitiones requirantur in illis qui ad Ordines ſunt promovendi.

1 Ut nihil niſi certum, & ab Eccleſia non modò probatum, aut prioribus ſæculis uſitatum; ſed etiam pro tempore præſenti præſcriptum, proindéque ab omnibus ſervandum proponamus, ipſius Concilij Trident. decreta paulò fuſiùs attexemus; ut iis attentè conſideratis ac perpenſis, quivis intelligat quæ ſit Eccleſiæ mens, quòd vel ſuper hoc Ordinationis ſacræ negatio conſilium.

Atque in primis quod ſpectat ad primam Tonſuram, ſic de illa Concilium loquitur ſeſſ. 23. c. 4. de reform. *Primâ Tonſurâ non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non ſuſceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & ſcribere neſciant, & de quibus probabilis conjectura non ſit, eos ſæcularis judicij fugiendi fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe.* Quibus verbis quatuor diſpoſitiones requirit in eo, qui Clericali militiæ cupit aſcribi. Prima eſt, ut Sacramentum Confirmationis jam receperit: quod quidem tam ſtrictè præceptum eſſe docet Bonacina diſp. 8. quæſt. un. de ord. pun. 5. ut exſtimet eum peccare mortaliter, qui Tonſurâ Clericali ante ſuſceptum Confirmationis Sacramentum initiatus fuerit. Secunda eſt, ut fidei rudimenta fuerit edoctus, id eſt, ut non modò Catechiſmum memoriter didicerit, quod pueris familiare eſt, ſed præſertim ut ipſius doctrinę Chriſtianæ ſenſum perceperit; ita ut de præcipuis ejus Myſterijs interrogatus aptè reſpondere poſſit. Tertia, ut legere ac ſcribere ſciat. Quarta denique, ut non alicujus temporalis commodi causâ, ſed ſolummodò, *ut Deo fidelem cultum præſtet, hoc vitæ genus elegerit:* quæ verba maximè perpendi debent, illis ſiquidem declarat Eccleſia in eo qui Tonſuram Clericalem ſuſcepturus eſt, prærequiri ut attentè conſideret, quale ſit illud vitæ Clericalis genus quod amplecti cupit: neque alienâ inductione, aut præcipitanter, ſed ſpontè, & præmiſsâ maturâ deliberatione, adhibitoque (quod maximè conducit) viri alicujus pij & prudentis conſilio illud eligat, non ullo humano reſpectu, neque beneficij alicujus captandi gratiâ, aut commodiùs vivendi ſpe, ſed fidelis & ſinceri obſequij Deo præſtandi causâ unicè ad id inductus; de quibus omnibus & ſingulis ad primam Tonſuram initiandos ſeriò examinari debere conſtituit ſanctus Carolus Borromæus in Concilio 4. Mediolanenſi, titul. de iis, quæ pertinent ad ſacras Ordinationes.

2 De minoribus autem Ordinibus Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 12. de ref. *Minores Ordines iis, qui ſaltem linguam Latinam intelligunt, per temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire videretur, conferantur; ut eò accuratiùs, quantùm ſit hujus diſciplinæ pondus poſſint edoceri, ac in unoquoque munere, juxtà præſcriptum Epiſcopi ſe exerceant, idque in ea cui aſcripti ſunt Eccleſia, niſi fortè ex causâ ſtudiorum abſint: atque ita de gradu in gradum aſcendant, ut in eis cum ætate, vitæ meritum & doctrina major accreſcat; quod & bonorum morum exemplum, & aſſiduum in Eccleſia miniſteriũ, atque major erga Presbyteros & ſuperiores Ordines reverentia, & crebrior quàm anteà corporis Chriſti communio maximè comprobabunt.* Quibus verbis ſex præſertim diſpoſitiones exigit in iis, qui ad minores Ordines promoventur. Prima eſt, ut ſaltem linguam Latinam intelligant. Secunda,

ut accuratè edoceantur quæ ſit illorum Ordinum ratio, & quæ ſingulorum propriæ functiones. Tertia, ut alicui Eccleſiæ aſcribantur, ibique in ſuſcepti Ordinis munere, juxta Epiſcopi præſcriptum, ſe exerceant, antequam ad altiorem gradum evehantur. Quarta, ut Presbyteris, aliiſque Superioribus Eccleſiaſticis, & potiori adhuc ratione ipſi Epiſcopo, reverentiam & obſervantiam debitam exhibeant. Quinta, ut modeſtiâ & bonorum morum exemplo cæteris præfulgeant. Sexta denique, ut ad ſacram corporis Chriſti communionem frequenter accedant, adeòque ut vitam ducant tanti Sacramenti frequenter ſuſceptione dignam. De quibus teſtimonium à Parocho & Scholæ Magiſtro habere debent, ut ab eodem Concilio præſcribitur ejuſdem ſeſſ. cap. 5.

3 Iam quod ſpectat ad Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum, Concilium in primis declarat c. 11. ad Ordines illos aſſumi debere, *Dignos, dumtaxat, quorum probata vita ſenectus ſit:* ſubjungit deinde c. 13. Subdiaconos & Diaconos ordinandos eſſe, *habentes bonum teſtimonium, & in minoribus Ordinibus jam probatos ac litteris, & iis, quæ ad Ordinem exercendam pertinent, inſtructos qui ſperant Deo authore ſe continere poſſe, quæ etiam Eccleſiis quibus adſcribentur, inſerviant; ſciantque maxime decere, ſi ſaltem diebus Dominicis, & ſolemnibus, cum Altari miniſtraverint, ſacram Communionem percipiant.* Demùm de Presbyteratu ſic loquitur: c. 14. *Qui piè & fideliter in miniſteriis ante actis ſe geſſerint, & ad Presbyteratus Ordinem aſſumuntur, bonum habeant teſtimonium; & ii ſint qui non modò in Diaconatu ad minùs annum integrum, niſi ob Eccleſiæ utilitatem ac neceſſitatem, aliud Epiſcopo videatur, miniſtraverint; ſed etiam ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, ac adminiſtranda Sacramenta diligendi examine præcedente, idonei comprobentur atque ita pietate ac caſtis moribus conſpicui, ut præclarum bonorum operum exemplum & vitæ monita ab eis poſſint expectari.*

4 Ex quâ Concilii doctrinâ intelligitur ſex præſertim diſpoſitiones illis requiri, qui ad ſacros illos ordines promoveri cupiunt. Prima eſt, ut probata fuerit & exemplaris eorum vita, idque teſtimonio fide digno conſtet. Secunda, ut in ſuſceptis Ordinibus debitè miniſtraverint, & in ſuſcipiendis miniſtrare ac inſervire ex animo velint, præſertim in eâ Eccleſiâ, cui vel ratione beneficii quod obtinent, vel ex Epiſcopi præſcripto fuerint adſcripti. Tertia, ut erga ſacram Euchariſtiam impensè affecti, illius participationem frequenter, ac ſaltem diebus Dominicis ac ſolemnibus expetiverint. Quarta, ut tales ſint, qui Deo benè juvante, perpetuam & illibatam caſtitatem tam corporis, quam animi ſervare ſe poſſe ſperent. Quinta, ut probè teneant ea, quæ ad ſuſceptorum Ordinum es aptè ac debitè exercendas pertinent, v. g. cæremonias, cantum Eccleſiaſticum, officii divini recitandi ordinem; &c. Sexta denique, ut eâ ſcientia polleant, ii præſertim qui ad Presbyteratum promovendi ſunt, quæ ipſis ſufficiat, tùm ad Sacramenta debitè adminiſtranda, tùm ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem: unde manifeſtum eſt pleroſque decipi, exiſtimantes ſufficere ſimplici (ut loquuntur) Sacerdoti, qui neque curam animarum ſuſcipere, neque divinum verbum prædicare, neque audiendis Confeſſionibus, aut aliis Sacramentis adminiſtrandis vacare intendit; ſi linguam Latinam utcunque intelligat, & ea quæ ad Miſſam celebrandam, officiumque divinum recitandum ſpectant, didicerit; cùm tamen Concilium abſolutè nullos ad Sacerdotium velit promoveri, niſi qui ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, & adminiſtranda Sacramenta idonei comprobentur. Eſto enim, nunquam velit Sacerdos ille Sacramentum ullum miniſtrare, aut fidei Chriſtianæ rudimentis neminem imbuere (de quo quid coram ſupremo Iudice reſpondeat ipſe viderit) certè variæ occaſiones non infrequenter occurrere poſſunt, in quibus urgente aliquâ neceſſitate, vel puerum, aut quemvis alium de præcipuis fidei Myſteriis erudire, vel Baptiſmum infanti de vitâ periclitanti miniſtrare, aut abſolutionem Sacramentalem alicui ſubitaneâ ægritudine, aut alio repentino caſu, in extremis vitæ conſtituto conferre tenebitur, quandò nullus alius Sacerdos advocari poterit: quid tunc ille doctrinæ fidei & diſciplinæ ſacramentalis inſcius, acturus eſt? in quas anguſtias redactum ſe deprehendet; quandò dubius & anceps animi, fortaſſis abſolutionem Sacramentalem indigno & indiſpoſito ſacrilegè impertietur, vel denegabit ei quem abſolvere deberet; ſicque illum manifeſto æternæ ſalutis amittendæ periculo exponet.

5 Porrò de iis omnibus diligens examen ab Epiſcopo præmittendum eſſe decrevit Concilium; ne manus citò, minuſque conſideratè aliis imponens, ipſorum peccatis communicet. Hujus quidem examinis forma exactiſſima à Sancto Carolo Borromæo in praxim redacta videri poteſt in Concilio V. Mediolanenſi, ubi plurima reperientur, quæ ſupra relatis Concilii Tridentini decretis majorem adhuc afferent lucem.

Supradictis diſpoſitionibus ad ſacros Ordines requiſitis addenda eſt adhuc una, quæ non aliis quàm ipſiſmet Concilii verbis meliùs aut efficaciùs exprimi poteſt: ſic igitur Concilium ſeſſ. 21. cap. 2. de ref. o *Cùm non deceat eos qui divino miniſterio aſcripti ſunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut ſordidum aliquem quæſtum exercere, compertumque ſit complures pleriſque in locis ad ſacros Ordines nullo ferè delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt ſe beneficium Eccleſiaſticum, aut etiam facultates idoneas*

idoneas obtinere: ſtatuit ſancta Synodus, ne quis deinceps Clericus ſæcularis, quamvis aliàs ſit idoneus moribus, ſcientiâ & ætate, ad ſacros Ordines promoveatur, niſi priùs legitimè conſtet eum beneficium Eccleſiaſticum, quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat, pacificè poſſidere: id verò beneficium reſignare non poſſit, niſi factâ mentione, quod ad illius beneficij titulum ſit promotus; neque ea reſignatio admittatur, niſi conſtito quod aliunde commodè vivere poſſit, & aliter facta reſignatio nulla ſit: Patrimonium verò vel penſionem obtinentes ordinari poſt hac non poſſint, niſi quos Epiſcopus judicaverit aſſumendos pro neceſſitate vel commoditate Eccleſiarum ſuarum; eo quoque priùs perſpecto, patrimonium illud vel penſionem verè ab eis obtineri, taliaque eſſe, quæ iis ad vitandam ſuſtentandam ſatis ſint; atque illa deinceps ſine licentiâ Epiſcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenùs poſſint: donec beneficium Eccleſiaſticum ſufficiens ſint adepti; vel aliunde habeant unde vivere poſſint, antiquorum Canonum pœnas ſuper his innovando. Ex hoc autem Concilij decreto colligi poteſt quàm graviter peccent illi, qui ficto interdum & ementito patrimonij titulo, ſe Ordinibus ſacris ingerunt; aut ſtipulationes aliquas de retrocedendo titulo illo, aut fructibus ejus nunquam exigendis, contrà Concilij mentem faciunt, nec verentur Spiritui Sancto mentiri: qui haud dubiè maledictionem pro benedictione expectare debent, ac meritò formidare, ne tam indigna & ſacrilega tanti Sacramenti ſuſceptio ipſis in animæ perniciem, æternamque ruinam vertatur.

SECTIO VI.

Quinam ſint hujus Sacramenti effectus

1 DICENDUM 1. per dignam cujuſque Ordinis majoris vel minoris ſuſceptionem conferri gratiam, tùm ſanctificantem (quod omnibus Sacramentis commune eſt, ut ex antè dictis conſtat) tum ſpecialem & cujuſque Ordinis propriam, id eſt, jus quoddam ad accipienda ſpecialia quædam auxilia proportionata functionibus & officiis uniuſcujuſque illorum Ordinum propriis, per quæ, is qui Ordine aliquo initiatus eſt, peculiari modo juvatur, & idoneus efficitur ad officia illa debitè exercenda: quæ quidem auxilia non ſolùm tunc cùm Ordo ſuſcipitur; ſed præſertim quoties ſuſceptus Ordo exercendus eſt, ipſi ordinato ſpeciali Dei providentiâ conferuntur, ut fuſiùs explicat & probat Iſambertus diſp. 4. de Ord. art. 1.

Dicendum 2. per Sacramentum Ordinis imprimi characterem indelebilem, proindéque ordinationem iterari non poſſe: quod expreſsè definitum eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 23. can. 4. unde quando contingit, propter quædam crimina, ordinatos interdùm deponi, vel degradari, non aufertur ab eis character Ordinis, ſed tantùm gradus, honor & locus Ordini debitus: ita ut quod hunc gradum, honorem, locum, cum laïcis reputentur.

Dicendum 3. per Ordinum ſuſceptionem acquiri jus quoddam ad ſacras aliquas & religioſas functiones cujuſque Ordinis proprias legitimè exercendas; cum eo præſertim fine unuſquiſque Ordo confertur, ut patet tùm ex verbis formæ cujuſque Ordinis propriæ: tùm ex aliis monitis, quæ ab Epiſcopo ad ipſos ordinandos diriguntur.

2 Quæres, quænam ſint functiones illæ cujuſque Ordinis propriæ. Reſpondetur præcipuas has eſſe, prout ex Põtificali & Catechiſmo Romano habetur.

Oſtiariorum functiones propriæ, ſunt, Templi & ſacrarij claves ac januam cuſtodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi vetitum eſt: item curare ne quis dùm ſanctiſſimum Miſſæ ſacrificium peragitur propiùs quàm par eſt, ad ſacram Aram accedat aut Sacerdotem rem divinam facientem interpellat: campanas etiam pulſare, & librum aperire ei qui prædicat. Magnam autem olim in Eccleſia hujus Ordinis, licet inter omnes Ordines minimi, dignitatem fuiſſe vel ex eo colligitur, ut rectè obſervat Catechiſmus Romanus part. 2. cap. 7. quod nunc etiam Theſaurarij officium qui ſacrarij cuſtos eſt, proindéque ad oſtiariatùs Ordinem propriè pertinet, inter honeſtiora Eccleſiæ munera recenſetur.

Lectorum officium eſt, in Eccleſia novi & veteris teſtamenti libros clarâ & diſtinctâ voce recitare, præſertim eos, qui inter nocturnam legi ſolent pſalmodiam: item prima Chriſtianæ religionis rudimenta fidelibus tradere, nec-non panem & fructus novos benedicere.

Ad Exorciſtas pertinet, imponere manus energumenis, ſeu iis, qui ab immundis ſpiritibus obſidentur; & ab ipſis corporibus obſeſſis per Exorciſmi verba ſpiritus immundos depellere: item à Communione indignos excludere; nec-non aquam ad miniſterium Baptiſmi requiſitam Sacerdoti miniſtrare.

Acolytorum partes ſunt, Subdiaconum & Diaconum in Altaris miniſterio aſſectari, eiſque inſervire, vinum & aquam ipſis ad Euchariſtiam porrigere; luminaria Eccleſiæ accendere, eadémque accenſa, cùm Miſſæ ſacrificium celebrandum eſt, ac præſertim cum Evangelium legitur, deferre.

Subdiaconorum munus, eſt, ut nomen ipſum declarat, Diacono ad Altare inſervire; ſacra item linteamina, id eſt, corporalia & pallas Altaris abluere; panem & vinum aliáque ad ſacrificij uſum neceſſaria præparare: aquam Sacerdoti manus in Altari abluenti præbere; Epiſtolam altâ voce in Miſſa legere; & Sacerdori ſacris operanti tanquam teſtem aſſiſtere, illumque cuſtodire, ne à quoquam interturbari poſſit.

Ad Diaconos, ſpectat, Sacerdoti miniſtranti proximè miniſtrare, in ipſo Miſſæ ſacrificio Evangelium publicè legere; item ex commiſſione Superiorum Baptiſmi Sacramentum conferre, verbumque divinum fidelibus prædicare: eſt etiam illorum, vi

Ordina-

Ordinationis ſuæ Epiſcopum ſequi, quando id ab illis exigit; eum concionantem aut celebrantem cuſtodire; & inſtar oculorum ejus perveſtigare, nùm omnia in urbe vel diœceſi rectè ſe habeant; &, ſi quæ ſecùs deprehenderint, de his Epiſcopum commonefacere; quod hodie ad Archidiaconos præſertim devolutum eſt.

Sacerdotum denique functiones propriæ ſunt ſanctiſſimum Miſſæ Sacrificium offerre; Baptiſmum aliáque Sacramenta (ſi Confirmatio & Ordo excipiantur) conferre: verbum divinum prædicare, & alia omnia ad ſalutem animarum cultumque divinum ſpectantia, quæ Epiſcopo, jure divino aut Eccleſiaſtico, minimè reſervantur, ſecundùm Eccleſiaſticas leges peragere.

4 Quod autem ſpectat ad *Epiſcopos*, noſtræ tenuitatis non eſt verticem illum Eccleſiaſticæ dignitatis attingere; ſufficiat hîc nobis cum debita reverentia ſuſpicere culmen illud, & munus ipſi etiam humeris Angelicis formidandum, illóſque ut Cleri ac populi Patres & Paſtores debitâ obſervantiâ proſequi: ipſorum eſt, ſi libuerit, in ſacris Scripturarum, Conciliorumque codicibus, quid Spiritus ſanctus ad optimum Eccleſiarum regimen ab ipſis exigat, perquirere, ac præſertim in Concil. Trident. ſeſſ.2. in decr. de modo benè vivendi, item ſeſſ.5. cap.1. de ref. ſeſſ.22. in decr. de obſervandis & vitandis in celeb. Miſſ. ſeſſ.23. cap.1. 2.3.4.5. &c. de ref. ſeſſ. 24. cap.3. & 4. de reform. ſeſſ.25. cap.2. 3. &c.

Nec illud omittendum, quod habetur ſeſſ.23. cap.17. de ref. ubi Concilium varias Ordinum Eccleſiaſticorum functiones pluribus in locis intermiſſas eſſe & in deſuetudinem abiiſſe conqueritur, *Hortaturque omnes & ſingulos Prælatos Eccleſiarum, ac illis præcipit, ut, quantùm fieri commodè poterit, in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus ſuæ Diœceſis, ſi populus frequens & Eccleſia proventus id ferre queant, hujuſmodi functiones curent reſtituendas, &c.*

CAPUT VIII.

De Sacramento Matrimonij.

SECTIO I.

Utrùm Matrimonium ſit Sacramentum.

1 MATRIMONII nomine, ut docet Catechiſmus Rom. part.2. cap.8. intelligitur legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ ſocietatem continens. Dicitur autem, Matrimonium, vel quia fœmina eo præſertim fine nubit, ut mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, ad matrem præſertim ſpectet. Vocatur etiam, conjugium, eo quòd virum ac mulierem ſub uno eodémque quaſi mutuo jugo ad fidem ſervandam & onera Matrimonij ſuſtinenda conſtituat. Nuptiarúm quoque nomine nuncupatur; quia, ut obſervat S. Ambroſius l.1. de Abraham, cap. 9. virgines tradendæ in matrimonium, velo ſe operire & quaſi obnubere ſolebant, idque in ſignum tùm pudoris, tùm etiam ſubjectionis erga virum.

Eſt autem triplex Matrimonium, ſcilicet legitimum, ratum & conſummatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo conſenſu inter perſonas non impeditas contractum eſt; quale olim erat ante Chriſti Domini adventum, & etiam nunc inter Ethnicos & infideles eſſe ſolet. Ratum includit in ſe legitimum, addit verò rationem Sacramenti, per quod majorem firmitatem & indiſſolubilitatem acquirit: unde Innocentius III. in cap. *Quanto* de divortiis: Et ſi, inquit, *Matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum*; quia, ut ait Gloſſa, poteſt diſſolvi; inter fideles autem non tantùm legitimum, ſed & ratum exiſtit, ac proinde indiſſolubile. Denique Matrimonium dicitur conſummatum, quod reali corporis uſu, & legitimâ copulâ perficitur & completur.

2 In primâ quidem mundi conditione Matrimonium à Deo inſtitutum eſt tanquam officium naturæ, ut docet Catech. Rom. ſuprà: at verò in ipſius mundi inſtauratione per Chriſtum facta, Sacramenti dignitas illi adjuncta eſt; ita ut Matrimonium quod inter fideles legitimè contrahitur, ſit ex ipſius Chriſti Domini inſtitutione verum ac propriè dictum novæ legis Sacramentum. Hæc veritas quæ de fide eſt,

Probatur contra Lutheranos & Calviniſtas illam negantes 1. authoritate Scripturæ; Epheſ. 5. ubi Apoſtolus de Matrimonio loquens, *Sacramentum*, inquit, *hoc magnum eſt; ego autem dico in Chriſto & in Eccleſiâ*: quæ Apoſtoli verba explicans S. Auguſtinus lib.1. de Nuptiis & Concu. cap.21. *Hoc Sacramentum*, inquit, *in Chriſto & in Eccleſiâ magnum; in ſingulis quibuſque viris atque uxoribus minimum; ſed tamen conjunctionis inſeparabilis Sacramentum*: quibus verbis docet Matrimonium eſſe Sacramentum; magnum quidem, quatenùs Chriſti cum Eccleſiâ conjunctionem ſignificat; minimum verò in dignitate, ſi conferatur cum aliis Sacramentis: unde & ultimo loco numeratur.

Probatur 2. ex Conc. Flor. in decret. Eug. & in Trident. ſeſſ. 24. cap. 1. ubi eadem veritas definita eſt.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui Matrimonium Sacramenti nomine vocant; eíque proprium Sacramenti effectum, gratiam ſcilicet tribuunt: ut S. Ambroſius lib.1. de Abraham, cap.7. ubi dicit Deum eſſe *Veluti Præſulem cuſtodemque conjugij, &c. eumque qui conjugij thorum polluit, peccare in Deum, ejuſque gratiam ſolvere, ac Sacramenti cæleſtis amittere conſortium*: Sanctus Auguſtinus lib. de bono conjugali cap.18. *In noſtrarum*, inquit, *nuptiis plus valet ſanctitas Sacramenti, quam fœcunditas uteri*: & lib. de

fide

ſide & operibus cap. 7. *In Eccleſiâ*, inquit, *nuptiarum non ſolùm vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commmendatur; ut non liceat viro uxorem ſuam alteri tradere.*

Cùm igitur ex fide conſtet Matrimonium eſſe Sacramentum; & aliunde habeatur, ut ſuprà dictum eſt, Sacramenta novæ legis conſtare materiâ & formâ.

3 Quæritur 1. quæ ſit hujus Sacramenti materia & forma. Omiſſis variis Theologorum ſuper hâc quæſtione ſententiis, probabiliſſima omnium videtur ea, quæ aſſerit materiam remotam Matrimonij eſſe corpora ipſorum contrahentium: proximam verò, mutuam eorumdem corporum traditionem verbis ſeu nutibus conſenſum interiorem exprimentibus factam: formam denique mutuam ipſorummet corporum acceptationem à contrahentibus ſimiliter factam. Huic ſententiæ, quam variis argumentis propugnat Iſambertus diſp. 4. de Matrim. art.2. apertè favet S. Doctor in ſupplem. quæſt.45. art. 2. ubi docet mutuam corporum traditionem ita ſe habere ad Matrimonium, ſicut ſe habet ablutio ad Baptiſmum. Quòd ſi ſecundùm illius mentem mutua traditio corporum eſt materia ipſius Matrimonij, ſequitur quòd eorumdem corporum mutua acceptatio ſit ejuſdem Matrimonij forma; ſicut in contractu donationis traditio rei cenſetur quaſi materia contractus; acceptatio verò quaſi forma: cum præſertim ab acceptione contractûs ipſius validitas & firmitas pendeat.

Quæritur 2. quis ſit hujus Sacramenti Miniſter. Reſpondetur eſſe ipſoſmet contrahentes ſibi mutuò materiam & formam applicantes. Ita Sotus & alij, quos citat & ſequitur Vivaldus in Candelabro aureo tit.17.de Sacram. Matrim. Bellarminus lib.1. de Matrim. c.6. & Petrus de Ledeſ.tr. de matr. c. 2. ubi hanc ſententiam poſt Conc. Trid. communem eſſe Theologorum aſſerit: unde ſequitur Parochum, aut alium Sacerdotem ejus nomine, Matrimonio aſſiſtentem, non eſſe Miniſtrum, ſed ſolummodò teſtem principalem, proindéque verba quæ profert, non pertinere ad formam hujus Sacramenti; ſed ex Eccleſiæ inſtituto adhiberi ad conſenſum mutuum ipſorum contrahentium comprobandum.

4 Quæritur 3. an Matrimonium per procuratorem contractum ſit verè Sacramentum. Reſpondetur affirmative; quamvis enim aliqui Theologi id negent, probabilior tamen eſt ſententia eorum qui affirmant: quam ſententiam poſt Dominicum, Sotum, Navarrum, & plures alios tuetur & pluribus probat Iſambert. diſp.3. art.4. & Petrus de Ledeſma cap.2. de Matrim. Et conſtat ex cap. finali de procuratoribus in 6. ubi Bonifacius VIII. quaſdam conditiones apponens, ut procurator idoneus ſit ad Matrimonium contrahendum, ex conſequenti ſatis apertè declarat Matrimonium per procuratorem contrahi poſſe.

Neque dicas fieri poſſe ut is, qui per procuratorem contrahit, ſit in ſtatu peccati mortalis eo tempore, quo procurator ejus conſenſum per verba de præſenti exprimit: hoc enim non obſtat quin Matrimonium illius ſit verè Sacramentum; quamvis nullam ex eo gratiam ob diſpoſitionis defectum recipiat.

Eſt autem hîc obſervandum, quod docet Iſambert. ſupr. ad hoc ut Matrimonium per procuratorem validè contrahatur, adeóque verum ſit Sacramentum, quinque præſertim requiri conditiones. Prima eſt, ut procurator habeat ſpeciale mandatum ad Matrimonium nomine alterius contrahendum. Secunda, ut id exequatur per ſe ipſum, & non per alterum à ſe ſubſtitutum. Tertia, ut eo tempore, quo Matrimonium per procuratorem contrahitur, is, cujus nomine contrahitur, poteſtatem procuratori datam non revocaverit, etiamſi tam procurator quàm perſona cum quâ contraxit, revocationem ejuſmodi penitùs ignorent. Quarta ut mandatum illud procuratoris ſit ad contrahendum cum certâ & determinatâ perſonâ. Quinta denique, ut procurator conditiones & clauſulas in mandato appoſitas ſervet, nec illius fines excedat. Quæ quidem conditiones habentur expreſſæ in citato capite finali, & apud eundem Iſambertum fuſiùs explicantur.

5 Quæritur 4. quid de Matrimonio infidelium ſentiendum ſit. Reſpondetur Matrimonium illud, quod contrahitur inter infideles non baptizatos, non eſſe Sacramentum; ſicut nec illud quod contraheretur inter perſonam baptizatam, & alteram non baptizatam, ut docet Toletus lib.7. cap.9. & pluribus probat Iſambertus art. 3. Quod ſi ipſi infideles ad fidem converterentur & baptizarentur, tunc eo ipſo quòd poſt ſuſceptum Baptiſmum conſentirent inter ſe cohabitare, & ſigno aliquo declararent, eorum Matrimonium fieret omninò ratum & indiſſolubile, ac proinde Sacramentum, ut docent Ecchius, Henriques, Bellarminus, Petrus de Ledeſma, & alij apud Laymannum parte 2. cap. 3. de Matrimon. Si verò altero conjugum in infidelitate remanente, alter ad fidem converteretur & baptizaretur; quamvis olim primis Eccleſiæ temporibus indultum fuiſſet, ut conjux fidelis cum infideli cohabitare poſſet, ut conſtat ex 1. Cor. 7. poſtea tamen creſcente fide & numero fidelium, Eccleſiæ viſum eſt, ad cavenda perverſionis pericula, aliáque mala, univerſim prohibere cohabitationem conjugis fidelis cum infideli, ut conſtat ex cap. *Iudæi ſæpè*, cauſa 28. quæſt. 1. Imò *ſi alter infidelium conjugum*, ut edixit Innocentius III. cap. *Quanto*, de divortiis, *ad fidem convertatur, altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemiâ divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare nolente; qui relinquitur,*

quitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit. Addit Laymannus ſuprà ex Scoto, Henriques, & aliis, cùm hodie cohabitatio conjugis fidelis cum infideli omninò ſit prohibita, probabile eſſe, conjugem ex infidelitate ad fidem converſum, & baptizatum, poſſe tranſire ad alias nuptias; quamvis alter conjux in infidelitate remanens pacificè ac ſine injuriâ cohabitare velit.

SECTIO II.

Quænam requirantur ad hoc ut Matrimonium validè contrahatur.

1 AD Matrimonij validitatem quatuor præſertim requiruntur. Primum eſt ut contrahentes liberum conſenſum præbeant, illumque de præſenti per verba aliqua aut ſigna exteriora exprimant. Ita expreſsè habetur in Catech. Rom. part. 1. cap. 8. Atque in primis requiri conſenſum liberum, ita ut, ſi ex parte alicujus contrahentium liber ille conſenſus deſit, Matrimonium nullum ſit, patet ex cap. *Cum locum*, & cap. *Tuæ fraternitati* de ſponſalibus: item ex cap. *Sufficiat*, & cap. *Si quippe*, 27. quæſt. 2.

Ex quo ſequitur, Matrimonium contractum ex gravi aliquo metu injuſtè incuſſo eſſe invalidum, ut conſtat ex capite *Veniens*, de ſponſalibus & capite 2. de eo qui duxit in Matrimonium: ſive tale Matrimonium irritum ſit ex divino jure naturali, ut exiſtimant Scotus, Navarrus, & alij apud Leſſium in prælectionibus Theologicis de Matrimonio capite 4. dubio 8. ſive ſaltem jure Eccleſiaſtico, ut Joannes Major, Paludanus, Sotus; & alij apud eundem aſſerunt. Debet autem eſſe metus gravis, ſeu cadens in conſtantem virum, ut dicitur citato capite *Veniens*, & capite *Cùm locum* ſuprà: Qualis autem metus gravis cenſeri debeat, id prudentis viri judicio dignoſcendum eſt, ut rectè monet Leſſius ſuprà: multa enim gravem metum v. g. puellæ incutere poſſent, quæ à robuſto & magnanimo viro nihili fierent. Debet etiam metus ille eſſe injuſtè incuſſus ad extorquendum conſenſum, ut patet ex citato capite *Cum locum*; ſi enim juſtè incutiatur à lege vel à judice præcipiente, v. g. ut virginis ſtuprator eam in Matrimonium ducat, Matrimonium tali metu non redditur invalidum, ut habetur capite *Ex litteris*, de ſponſalibus.

2 Dubitant Doctores de metu reverentiali: quando, v. g. puella jubenti patri, ut cum tali viro nubat, contradicere non eſt auſa, an ſcilicet metus ille debeat cenſeri gravis, adeóque Matrimonium irritum reddat; Navarrus & quidam alij, quos citat Laymannus part. 2. de Sacramento Matrimonij capite 5. exiſtimant Matrimonium ex tali metu contractum eſſe irritum. Meliùs Henriques, Leſſius, & alij apud eundem docent, metum illum reverentialem tunc ſolummodò cenſeri gravem, ac proinde validitati Matrimonij contrarium, quando voluntati & imperio patris, aut alterius ſuperioris, conjunctæ ſunt minæ graves, aut aliqua ſævitia: idemque dicendum, ſi timeatur gravis & diu duratura indignatio patris.

Præthereà conſenſus ille debet eſſe de præſenti, ut docet ſanctus Thomas, Sotus, Paludanus, & plures, quos citat & ſequitur Petrus de Ledeſma cap. 5. de Matrimonio, & conſtat tùm ex capite *Tuæ fraternitati*, & capite *Licet*, de ſponſalibus, tùm ex decreto Eugenij dicitur quòd *cauſa efficiens Matrimonij eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti regulariter expreſſus*: ex quibus verbis habetur etiam conſenſum illum per verba aut ſigna aliqua exteriora exprimendum eſſe: cùm enim Matrimonium ſit Sacramentum, in ſigno aliquo exteriori conſiſtere debet. Diximus per verba aut ſigna aliqua exteriora, quæ verborum defectum ſupplere poſſunt; ut in multis contingit, qui licet eloqui non valeant; Matrimonium tamen per ſigna & nutus validè contrahere poſſunt, ut habetur capite *Tuæ fraternitati*, ſuprà.

3 Secundum quod requiritur ad Matrimonij validitatem eſt, ut conſensûs illius expreſſio fiat coram Parocho & duobus vel tribus teſtibus; quamvis enim Matrimonia clandeſtinè contracta eſſent olim ſolummodò illicita; novo tamen jure, ut in Concilio Tridentino, ſeſſione vigeſimâ-quartâ, capite de reformatione Matrimonij conſtitutum eſt: *Qui aliter quàm præſente Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentiâ, & duobus vel tribus teſtibus Matrimonium contrahere attentaverint; eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omninò inhabiles reddit; & hujuſmodi contractus irritos facit & annullat.* Ubi Parochi nomine, ut rectè obſervat Iſambertus diſputatione ſeptimâ de Matrimonio, articulo nono, intelligitur ille, qui ordinariam in contrahentes habet juriſdictionem, quales ſunt Papa, Epiſcopus, & proprius ipſorum contrahentium Parochus, qui ſaltem titulum coloratum & præſumptum in foro exteriori habeat, ut conſtat ex capite *Infamis*, quæſtione ſeptimâ. Quod ſi contrahentes diverſarum ſint Parochiarum, non requiritur ut ambo Parochi aſſiſtant: ſed ſufficit ille, in cujus Parochiâ Matrimonium celebratur, ut ex praxi Eccleſiæ conſtat, & habetur in Rituali Romano, titul. de Sacramento Matrimonij.

Porrò tam Parochi quàm teſtium præſentia, non tantùm phyſica, ſed etiam moralis requiritur; ut intelligant quid agatur, & de eo teſtari poſſint, ut obſervat Laymannus parte ſecundâ de Matrimonio, capite 4. & Petrus de Ledeſma capite ſexto de Matrimonio, unde & teſtes à Concilio vocantur.

4 Quòd ſi poſt Matrimonium coram Parocho & teſtibus contractum, deprehendatur occultum aliquod impedimentum dirimens; tunc obtentâ diſpenſatione, ſatis erit ut vir & mulier de novo conſentiant in Matrimonium inter ſe mutuò

contrahen

contrahendum, & conſenſum illum ſigno aliquo exteriori ſibi invicem manifeſtent; nec ad id Parochi aut teſtium præſentia requiritur, ut docet Navarrus capite 22. num.70. & Petrus de Ledeſma ſuprà cap.6. ubi etiam refert à Pio V. Summo Pontifice ita declaratum fuiſſe.

Contra doctrinam ſuperiùs traditam objicere poſſet aliquis, conſenſum clandeſtinum olim ad validitatem Matrimonij ſuffeciſſe, ac proinde etiam nunc ſufficere; cùm ea, quæ ad Sacramentorum ſubſtantiam & validitatem pertinent, ab Eccleſiâ mutari non poſſint.

Reſpondetur ad ſubſtantiam & validitatem Sacramenti Matrimonij requiri contractum validum, ſeu mutuum contrahentium conſenſum validè expreſſum; quamvis autem Eccleſia efficere non poſſit, ut validus contractus non ſit ad rationem hujus Sacramenti ſufficiens; poteſt tamen ad hoc, ut contractus validus exiſtat, certas conditiones apponere, quæ, ſi deſint, cenſebitur invalidus, nec proinde ad Sacramenti hujus ſubſtantiam ſeu validitatem erit ſufficiens.

4 Tertium, quod ad Matrimonij validitatem requiritur, eſt ætas pubertatis in utroque contrahentium; in mare quidem quatuordecim annorum completorum; in feminâ autem duodecim annorum item completorum. Ita habetur ex capite *Continebatur*, cap. *Atteſtatione*, & cap. ultim. de diſpenſatione impuberum: ubi pueri & puellæ ante dictam ætatem ad Matrimonium contrahendum declarantur inhabiles, niſi malitia ſuppleat ætatem, & ob juſtam aliquam cauſam cum illis diſpenſetur, juxta cap. *Ubi*, eodem titulo.

Quartum denique ad validitatem Matrimonij requiſitum eſt, ut nullum in contrahentibus ſubſit impedimentum canonicum, quod Matrimonium contrahendum impediat, contractumque dirimat; de his autem impedimentis agetur infrà ſuo loco.

SECTIO III.

Quænam requirantur ut Matrimonium non modò validè, ſed etiam licitè contrahatur.

1 AD debitam & licitam Matrimonij celebrationem, quatuor præſertim neceſſaria ſunt. Primum eſt, ut ipſi contrahentes nullius peccati mortalis ſibi conſcij ſint: cùm enim Matrimonium ſit Sacramentum vivorum, ab iis, qui per peccatum mortui ſunt, nec utiliter, nec licitè ſuſcipi poteſt: Unde Concilium Trident. ſeſſ. 24. in decreto de reform. Matrimonij, monet conjuges, ut, antequam contrahant, *ſua peccata diligenter confiteantur*. Addit Catechiſmus Romanus part. 2. cap.8. eos, qui Matrimonium contrahunt, *non humanam aliquam rem aggredi, ſed divinam; in eâque proinde ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe.* Requirit præterea, Romanum Rituale in ipſis contrahentibus talem præcipuorum fidei myſteriorum notitiam, ut de illis filios erudire poſſint. Quibus omnibus adjungi meritò poteſt voluntatis rectitudo, ac intentionis puritas; ut ſcilicet Matrimonium, non intuitu divitiarum, voluptatis aut alterius ſimilis rei, ſed ob finem aliquem Deo gratum & honorificum contrahatur: ſi enim in aliis actionibus humanis, ut rectè fiant iſtud requiritur; multò magis in actione ſacrâ & religioſâ, qualis eſt ipſius Matrimonij contractus, Sacramenti dignitate illi annexâ veluti conſecratus.

2 Secundum eſt, *ut antequam Matrimonium contrahatur à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publicè denuncietur; inter quos Matrimonium ſit contrahendum.* Ita enim præſcribitur in citato decreto Concil. Trid. quod & anteà in Concil. Later. ſub Innoc. III. conſtitutum fuerat, ut refertur cap. ult. de clandeſtinis deſponſationibus. Hæ autem denunciationes ab utriuſque contrahentium Parochis fieri debent, ſi fortè ad diverſas Parochias pertinent, ut impedimenta, ſi quæ ſubſint, ex utraque poſſint detegi, ut docent Henriques, Sanches, & alij apud Laymannum part. 2. de Matrim. cap. 4. à quibus denunciationibus, aut ab aliquibus illarum poteſt ex juſtâ cauſâ diſpenſare Epiſcopus, quod quidem illius prudentiæ & judicio relinquitur, ut in præfato decreto declaratum eſt.

Cæterùm, quantùm temporis requiratur ad hoc; ut quis cenſeatur eſſe alicujus Parochiæ: quid item facto opus ſit, cùm quis à paucis diebus aut hebdomadibus Parochiam aliquam incolere cœpit, aut quando factis denunciationibus notabile aliquod tempus elapſum eſt, antequam Matrimonium contraheretur, conſulere quiſque debet particularem conſuetudinem, aut Rituale proprium cujuſque Diœceſis; ſicut & in aliis ſimilibus difficultatibus, quarum reſolutio à conſtitutionibus aut moribus localibus petenda eſt, illiſque deficientibus, judicium Epiſcopi exquirendum.

3 Tertium eſt, ut tempore apto & convenienti celebretur Matrimonium, ſerveturque interdictum Eccleſiæ prohibentis celebrationem nuptiarum à prima Dominica Adventûs uſque in diem Epiphaniæ, & à Feriâ quartâ Cinerum uſque ad Octavam Paſchatis incluſivè, ut habetur in Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 10. de ref.

Quartum denique eſt, ut Matrimonium à filiis familias cum conſenſu parentum contrahatur; quamvis enim Matrimonium invitis parentibus contractum, ſi aliæ conditiones neceſſariæ obſerventur, validum ſit, ut definitum eſt in Concil. Trident. in decreto de reform. Matrim. cap. 1. Certùm eſt tamen graviter peccare filios familias, ſi invitis rationabiliter parentibus, vel eorum conſenſu non requiſito, contrahant Matrimonium, ut ex communi Theologorum conſenſu probet

Petr. de Ledeſma cap. 8. de Matrim. & Gammachæus cap. 11. de eod. ubi rectè obſervat quod ſi pater aut mater inducere vellent ad nuptias illicitas, vel contra rectam rationem; v. g. ſi juberent filium ducere uxorem hæreticam, aut infamem, vel malis moribus præditam, vel quam ipſe filius nullo modo tanquam conjugem amare poſſet, & è contrariò ſi parentes nolint permittere filiis ut contrahant, ſed domi ſuæ retinere perpetuò velint ut ſervos, in his & ſimilibus caſibus, in quibus parentes honeſtam & Chriſtianam libertatem in Matrimonio contrahendo impedire vellent, filij obedire non tenerentur. Quæ autem de parentibus, eadem ſimiliter intelligi debent de tutoribus, & aliis, quorum poteſtati filij familias ſubſint.

SECTIO IV.

Quinam ſint Matrimonij effectus.

1 PRÆTER gratiam ſanctificantem, quæ per hoc Sacramentum confertur, quod illi cum aliis Sacramentis commune eſt, & gratiam Sacramentalem, quæ illius propria eſt & peculiaris, conſiſtitque in quibuſdam ſpecialibus gratiæ actualis auxiliis, quæ huius Sacramenti intuitu coniugibus opportuno tempore conferuntur, ad ipſius Matrimonij officia debitè ac rectè obeunda, vt fuſius explicat Petrus de Ledeſma cap. 1. de matrim. tres ſunt præterea huius Sacramenti effectus, quos alio nomine bona Matrimonij vocare Theologi ſolent, ſcilicet Sacramenti indiſſolubilitas, prolis legitima ſuſceptio ac pia educatio, & thori conjugalis fides. De ſingulis breviter hîc aliquid adnotandum eſt.

Atque in primis certum eſt, Matrimonium inter Chriſtianos legitimè contractum, & ipſis conſummatum, eſſe omninò indiſſolubile quoad vinculum. Id enim conſtat tùm ex Scriptura, S. Marc. 10. & S. Luc. 16. ubi Chriſtus Dominus hanc de Matrimonio Chriſtianorum legem tulit: *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam & alteram duxerit, adulterium committit:* tùm ex Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 5. & 7. de reform. Matrim. ubi anathema profertur in eos qui dixerint propter adulterium, hæreſim, aut aliam, quamlibet cauſam, Chriſtianorum Matrimonia diſſolvi poſſe.

2 Dicet aliquis S. Matth. 19. Chriſtum Donum, dixiſſe uxorem dimitti poſſe ob fornicationem.

Reſpondetur cum ſancto Auguſtino lib. de adult. conjug. cap. 11. poſſe dimitti quoad thorum & cohabitationem, non verò ſeparari quoad ipſius Matrimonij vinculum.

Certum eſt quoque Matrimonium, ratum quidem, ſed non adhuc conſummatum: quamvis ſit verum ſacramentum, ſolui tamen poſſe etiam quoad vinculum, ſi alter conjugum emittat ſolemne votum religionis, ut definitum in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. & can. 6. & eâ de cauſâ cap. *Ex publico*, de converſione conjugatorum, ſecundum communem Doctorum interpretationem, injungitur judici, ut conjugi de religionis ingreſſu ante Matrimonij conſummationem deliberanti bimeſtre ſpatium definiat, intrà quod vel propoſitum religionis exequatur, vel conjugi debitum reddat.

Quod ſpectat ad bonum prolis, certum eſt Matrimonium à Deo inſtitutum eſſe ad generis humani conſervationem & multiplicationem; imò ad ipſius Eccleſiæ propagationem, & ad complendum numerum Electorum; proindéque graviter peccare conjuges, qui in ipſius Matrimonij uſu aliquid faciunt, quo generatio prolis impediatur: ſi tamen ex amore virtutis, & ad liberiùs perfectiúſque Deo inſerviendum pari conſenſu continentiam ſervare vellent, haud dubiè excellentiorem adhuc viam ſequerentur: quod fusè docet S. Auguſtinus Epiſt. 45. quæ eſt ad Armentarium & Paulinam conjuges, quos ad ſervandum continentiam, quam pari conſenſu voverant, efficaciter hortatur: & libro 2. de conſenſu Evang. cap. 1. idipſum probat ex caſtiſſimo conjugio, quod inter ſanctiſſimam Virginem Deiparam & S. Ioſeph digniſſimum ejus ſponſum interceſſit, ſine ullo virginitatis detrimento, cujus flos in utroque illibatus permanſit; quorum proinde exemplo dicit: *Magnificè inſinuari fidelibus conjugatis, etiam ſervatâ pari conſenſu continentiâ, poſſe permanere, vocarique conjugium; non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.*

3 Quod denique ad thori conjugalis fidem pertinet, tria præſertim ab ipſis conjugibus exiguntur. Primum eſt, ut conjuge vivente, alter conjux cum aliâ perſonâ non contrahat, nec ullo modo permiſceatur; imò nec ullum illegitimum affectum deliberatè admittat: & quantumvis alter conjugum diutiſſimè abſit; nec ſciri queat, utrùm adhuc vivat, an verò è vita migraverit; nunquam licet ad alias tranſire nuptias, donec de illius morte certò conſtet; ut habetur cap. *Dominus*, de ſecundis nuptiis.

Secundum eſt, ut ambo conjuges mutuò cohabitent, & mutua ſibi obſequia in adminiſtrandâ re familiari & filiorum educatione præſtent; ad quod quidem reciprocè obligantur, & etiam cogi poſſunt tùm ab Eccleſiaſtico judice, tum à ſæculari. juxta cap. *Litteras*, de reſtitut. ſpoliatorum. Cùm autem vir ſit caput uxoris & familiæ, ut dicitur Epheſ. 5. tenetur uxor ad obediendum viro in his, quæ ad familiæ adminiſtrationem pertinent; & viciſſim obligatur vir ad alimenta & alia vitæ ſubſidia uxori ac reliquæ familiæ præbenda: cumque ad virum pertineat pro arbitratu ſuo domicilium eligere ac mutare, uxor eum ſequi tenetur, ut habetur ex cap. *Vnaquaque* 13. quæſtione 2. & ex communi Theologorum conſenſu docet Navarrus cap. 14. num. 29. ubi tamen rectè monet uxorem non teneri cum gravi corporis aut animi incommodo ſequi virum, v. g. ſi ad bellum proficiſcatur, & c.

cur..

-tui ſubſcribunt Sotus, Sanches, & alij apud Laymann. part. 3. de Matrim. cap. 2.

4 Sunt etiam aliqui caſus in quibus poſſunt conjuges licitè ab invicem quoad thorum & cohabitationem ſeparari, remanente tamen ſemper vinculi conjugalis indiſſolubilitate, ut quandò uterque conjux pari conſenſu religionem ingreditur. Item diversâ ratione, ſi alter conjugum adulterium committat, conjux innocens poteſt ab eo quoad thorum & cohabitationem ſeparari; quoad thorum quidem, propriâ authoritate; quoad habitationem verò, nonniſi authoritate judicis, ut docent S. Thom. S. Bonaventura, & alij quos citat Sanches lib. 10. diſp. 12. ſi tamen conjux innocens alteri offenſam remittat, ipſumque ad thori ſocietatem recipiat, non poterit ampliùs ab eo ſeparari; ut ex communi Theologorum conſenſu docet idem Sanches: Præterea ſi conjux conjugi ſine gravi periculo corporis vel animi cohabitare non poſſit, v. g. ob nimiam ſævitiam, ob perditos profligatoſque mores, & alias ſimiles cauſas quæ judicis arbitrio relinquuntur, ſine cujus authoritate hæc ſeparatio fieri non debet, ut fusè docet idem Sanches eod. lib. diſp. 17. & 18.

5 Tertium denique eſt, ut vir & uxor ſibi mutuò debitum conjugale reddant: nam, ut loquitur Apoſtolus 1. Cor. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter autem vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier*: Vnde idem præcipit, ut *uxori vir debitum reddat, ſimiliter & uxor viro*, idque ſive debitum illud conjugale expreſsè petatur, ſive tacitè, ut docet S. Thomas in 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 2. quæſt. 1. Hæc autem obligatio mutua reddendi conjugale debitum, eſt ſub peccato mortali, ſi alter conjugum feriò, inſtanter, & rationabiliter illud petat, ut ex communi Theologorũ conſenſu docet & fusè probat Sanches lib. 9. diſp. 2.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus conjux ab obligatione reddendi debiti eximi cenſetur: ut quandò unus conjugum adulterium commiſit; tunc enim conjux innocens debitum ipſi negare poteſt: item ſi ex redditionis debiti timeatur graviſſimum aliquod corporis incommodum, aut ſi uxor prægnans ſit, proli conceptæ timeatur probabile mortis periculum: quæ omnia fuſiùs explicata apud eundem Sanches toto libro nono citato videri poſſunt.

SECTIO V.

Quinam ſint Matrimonij impedimenta.

1 SUPPONIMUS Eccleſiam pro datâ ſibi à Chriſto Domino in omnes fideles authoritate, potuiſſe ex cauſis rationabilibus certa quædam impedimenta Matrimonij conſtituere, ut expreſsè definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 24. can. 4. & conſtat ex antiqua Traditione ipſius Eccleſiæ; olim ſiquidem, teſte S. Auguſtino, lib. 15. de civit. cap. 16. legibus Eccleſiaſticis prohibita erant Matrimonia inter conſobrinos, & temporibus S. Gregorij Papæ eodem jure] Matrimonia irrita erant uſque ad ſeptimum gradum incluſivè, ut habetur ex cap. *Nulli*, & cap. *de Conſanguinitate*, 35. quæſt. 2. & 3. cùm tamen hodie nec affinitas, nec conſanguinitas matrimonium impediat, niſi uſque ad quartum gradum, ut infrà explicabitur.

Hæc autem impedimenta duplicis ſunt generis: quædam enim Matrimonium ſolummodò contrahendum impediunt, alia etiam contractum dirimunt.

2 Impedimenta prioris generis quinque communiter à Theologis numerantur, ut videre eſt apud Bonacinam quæſt. 3. pu. 24. de imped. matr. Primum eſt Eccleſiæ interdictum ſeu prohibitio, ut habetur ex capite *Non uxorem*, 33. quæſtione 1. & capite *Capellanus*, de feriis. Secundum eſt contractus ſponſaliorum initus cum perſona aliqua, ut ex infrà dicendis pleniùs intelligetur. Tertium eſt votum ſimplex caſtitatis, aut religioſi ſtatûs amplectendi, vel ſuſcipiendi ſacros Ordines; vel non nubendi, ut conſtat ex capite *Si quis votum*; 27. quæſtione primâ & capite unico, de voto in ſexto, & qui cum hujuſmodi voto matrimonium contrahit, diſpenſatione illius minimè obtentâ, peccat mortaliter: & quamvis reddere poſſit conjugale debitum, illud tamen licitè petere non poteſt, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſuprà. Quartum eſt cognatio ſpiritualis quæ contrahitur per Catechiſmum, quæ tamen per Concilium Tridentinum ſublata eſt, ut docent Henriques, Reginaldus, Sanches, & alij apud eundem Bonacinam. Quintum denique eſt crimen, ut uxoricidium, Presbytercidium, inceſtus, & quædam alia ab eodem Bonacina enumerantur, ob quæ olim quaſi Pœnitentiæ loco Matrimonium interdictum erat: verùm Sotus, Corduba, Henriques, Navarrus, & plures alij, quos citat Laymannus part. 4. de Matr. cap. 5. exiſtimant hæc criminum impedimenta fuiſſe per diuturnam conſuetudinem penitùs ſublata; adeò ut Navarrus dicat ſe non meminiſſe totâ ætate ſuâ ſuper ejuſmodi impedimento petitam fuiſſe diſpenſationem.

5 Impedimenta dirimentia duodecim communiter à Theologis numerantur, quæ memoriæ juvandæ causâ his tribus verſibus comprehenſa ſunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi conſummare nequibis.

Primum impedimentum eſt, *Error*, qui dupliciter contingere poteſt; vel circa ſubſtantiam perſonæ, ut ſi quis ducat Annam exiſtimans eſſe Catharinam; vel circa ipſius perſonæ qualitatem, ut ſi quis ducat Annam credens eſſe nobilem, divitem, &c. quam poſteà comperit eſſe ignobilem, pauperem, &c. Et priori quidem modo reddit Matrimonium invalidum, non item poſteriori, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſuprà pu. 1.

Secundum eſt, *Conditio*, quando quis contrahit cum perſona aliqua ſervilis conditionis, exiſtimans eſſe liberam: tale enim Matrimonium Eccleſiaſtico jure irritum eſt, ut habetur ex cap. 2. & ultim. de conjugiis ſervorum. Verùm hujuſmodi impedimentum hodie inter Chriſtianos rariſſimè contingit, niſi fortè reſpectu eorum qui ſententiâ Judicis per totum vitæ tempus ad remos damnati ſunt, aut carceri perpetuo mancipati: tales enim, cùm ſint ſervi pœnæ, ut jura loquuntur, ſervilis conditionis leges ſubire debent.

Tertium eſt, *Votum*, ſolemne ſcilicet, quod emittitur in profeſſione ſtatûs religioſi: tale ſiquidem votum non modò impedit Matrimonium contrahendum, quod etiam facit votum ſimplex caſtitatis; ſed etiam contractum dirimit, ut habetur ex Clement. unic. de conſanguinitate, & ex Concil. Trident. ſeſſ. 24. can. 9.

4 Quartum eſt, *Cognatio*, quæ triplex à Theologis diſtinguitur, naturalis ſcilicet, ſpiritualis, & legalis. Cognatio naturalis, quæ etiam conſanguinitas vocatur, eſt vinculum perſonarum, quæ ab eodem proximo ſtipite per carnalem propagationem deſcendunt. Solent autem Theologi in conſanguinitate conſiderare lineas & gradus. Nomine lineę intelligunt ſeriem ſeu ordinem perſonarum conſanguinitatem inter ſe habentium; ſive linea illa ſit recta, qualis reperitur inter aſcendentes & deſcendentes, ſive ſit tranſverſa ſeu collateralis, qualis eſt inter perſonas, quæ quamvis ab eodem ſtipite procedant, à ſe tamen invicem non deſcendunt. Nomine verò gradus exprimunt diſtantiam majorem vel minorem unius perſonæ ab altera ſecundùm lineam conſanguinitatis. Porrò ad diſtantiam illam dignoſcendam, & computandos ipſius conſanguinitatis gradus, tres regulæ à S. Doctore in 4. diſt. 40. quæſt. 1. art. 2. & aliis communiter Theologis aſſignantur.

5 Prima regula hæc eſt: *In linea recta aſcendentium & deſcendentium tot numerantur gradus, quot perſonæ, unâ demptâ:* unde pater & filius in primo conſanguinitatis gradu conjuncti eſſe dicuntur; avus & nepos, in ſecundo, & ſic de aliis.

Secunda regula: *In linea collaterali, quot gradibus perſona diſtant à communi ſtipite, totidem etiam inter ſe diſtant:* quare cùm frater & ſoror uno tantùm gradu diſtent à Patre, cenſentur etiam uno tantùm gradu inter ſe diſtare, patrueles verò duobus gradibus, & ſic de aliis.

Tertia regula: *Si conſanguinei à communi ſtipite inæqualiter diſtent tunc quot gradibus is qui magis remotus eſt, diſtat à communi ſtipite, tot etiam gradibus inter ſe diſtant:* Iuxta quam regulam patruus cenſetur eſſe in ſecundo gradu conſanguinitatis cum liberis fratris ſui; quia liberi illi duobus gradibus à communi ſtipite diſtant. Quamvis autem jure antiquo impedimentum cognationis naturalis extenderetur uſque ad ſeptimum gradum ut ſuprà dictum eſt, hodie tamen nonniſi ad quartum gradum incluſivè extenditur, ut habetur ex capite *Non debet*, de conſanguinitate & affinitate.

Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas ſecundùm juris Eccleſiaſtici diſpoſitionem, orta ex adminiſtratione, vel ſuſceptione Baptiſmi, inter ſuſceptores & Baptizatum illiuſque patrem ac matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, ejuſque patrem ac matrem, ut in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. c. 2. de refor. matr. conſtitutum eſt: quod etiam ſimiliter intelligendum eſt de Confirmatione, ut ibidem declaratur: ex quo ſequitur (quod hìc obiter advertendum eſt) nullam inter ipſos ſuſceptores contrahi cognationem, proindéque patrinum poſſe validè ac licitè ducere illam in matrimonium, cum quâ ſimul alienum filium à ſacro fonte ſuſcepit, ut conſtat ex Bulla Pij Quinti quæ incipit, *Cùm illius vicem.* Obſervat etiam Bonacina q. 3. de impe. matr. pu. 5. ex Suare, Sanche, & aliis, illum qui ſuſcipit puerum, quandò privatim & ſine ſolemnitate baptizatur, nullam cognationem contrahere; licet is qui Baptiſmum ejuſmodi confert, contrahat cognationem ſpiritualem cum baptizato & patre ac matre illius, Excipitur caſus ille, in quo maritus conjugis ſuæ prolem in neceſſitate baptizat: tunc enim nullam cum eâ contrahit cognationem, ut habetur capite *Ad limina* 30. quæſtione 1.

6 Cognatio denique legalis, eſt propinquitas perſonarum ex adoptione proveniens; adoptio verò eſt extraneæ perſonæ in filium aut filiam legitima aſſumptio. Et hæc cognatio legalis contrahitur primò inter ipſum adoptantem & adoptatum, adoptatíque deſcendentes uſque ad quartum gradum: ſecundò inter uxorem adoptantis & adoptatum: tertiò inter filios adoptantis & adoptatum, ut conſtat ex cap. *Per adoptionem* 3.q.3.& cap. unic. de cognat. leg. Hæc autem cognatio non provenit niſi ex eâ adoptione quæ fit ſecundùm leges, quæ proinde ſuper hâc re conſuli debent.

Quintum eſt, *Crimen*; quod quidem eſt duplex, ut habetur ex capite. *Si quis vivente* 31. quæſtione 1. & capite *ſignificavit*, & capite *ſuper hoc*, de eo qui duxit. Primum eſt, homicidium conjugij, quandò ſcilicet maritus uxorem per ſe vel per alium ferro vel veneno occidit, eo fine ut cum aliâ muliere cædis illius conſciâ & in illam conſentiente, matrimonium contrahere poſſit: quod etiam ſimiliter de uxore intelligi debet. Aliud crimen eſt adulterium; quandò alter conjux committit adulterium, & pollicetur ei cum quo adulteratur, ſe contracturum cum eo poſt obitum conjugis, & hæc promiſſio ab eo acceptatur: vel quandò poſt matrimonium de præſenti contractum cum uno, cum altero etiam per verba de præſenti contrahitur, & ab utroque criminis illius conſcio adulterium committitur:

mittitur: vel etiam quandò alter conjux adulterium cum alio commiſit, & poſteà interficit conjugem; ut cum adultero, quamvis illius cædis minimè conſcio, contrahere poſſit.

Sextum eſt *Cultûs diſparitas*: quando baptizatus contrahit matrimonium cum fœminâ nondum baptizatâ, aut mulier baptizata cum viro non baptizato. Hoc impedimentum colligitur tùm ex Conc. Toletano 3. capite 14. tùm ex ipſius Eccleſiæ uſu communi qui ſufficiens eſt ad impedimentum inducendum, quamvis non ſit in jure expreſſum, ut obſervat Bonacina ſuprà. pu. 7.

7 Quod ſpectat ad matrimonium Catholicæ perſonæ cum hæretica; quamvis validum ſit, eſt tamen illicitum, ut pluribus probat Laymannus capite 14. de impedimentis matrimonij? ubi etiam monet experientiâ compertum eſſe, ex ejuſmodi matrimonio tot & tanta ſequi ſpiritualia incommoda, tùm ipſi conjugi Catholico, tùm liberis ac Chriſtianæ Reipublicæ, ut plerumque charitatis legi omninò adverſetur: in quo caſu (ut idem Author dicit) ne quidem Summus Pontifex id diſpenſativè permittere poteſt; niſi probabilis aliqua ſpes ſubſit ex ejuſmodi matrimonio longè majores fructus ſpirituales obventuros eſſe, quorum intuitu incommoda illa tanquam minora utcunque tolerari poſſint.

Septimum eſt *Vis*, ſeu metus gravis injuſtè incuſſus: quando quis vi aut metu ejuſmodi adigitur ad contrahendum Matrimonium, quod nullo modo contraxiſſet, niſi ad id eo modo compulſus fuiſſet, de quo dictum eſt ſuprà ſect. 2.

Octavum eſt *Ordo*, quando quis ſcilicet initiatus eſt ſacris Ordinibus, vel aliquo illorum: tales enim Ordines ob votum ſolemne caſtitatis, quod annexum habent, Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, ut habetur ex cap. unic. de voto in 6. & ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 9.

Nonum eſt *Ligamen*, id eſt obligatio ſeu vinculum alterius Matrimonij rati cum conjuge adhuc vivente; quandiù enim hoc vinculum durat, Matrimonium cum quovis alio contrahendum impedit ac dirimit, idque non modo jure Eccleſiaſtico, ut patet ex cap. 1. & ultim. de ſponſa duorum; ſed etiam jure divino, ut expreſsè definitum habetur in Concil. Trident. ſeſſ. 24. can. 2. & ſatis conſtat ex prohibitione Chriſti Domini S. Matthæi cap. 19.

8 Decimum eſt *Honeſtas*, publica ſcilicet ratione cujus oritur impedimentum, tùm ex ſponſalibus validè contractis, tùm ex Matrimonio rato & nondum conſummato, ut habetur ex cap. *Sponſam*, & cap. *Juvenis* & cap. *Ad audientiam* de ſponſalibus. Quamvis autem jure antiquo impedimentum iſtud protenderetur uſque ad quartum gradum, jure tamen novo in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. c. 3. de refor. Matr. conſtitutum eſt, ut impedimentum publicæ honeſtatis ex ſponſalibus ortum nonniſi ad primum gradum extendatur: illud autem quòd ex Matrimonio rato provenit, ſecundùm juris antiqui diſpoſitionem relictum eſt; proindéque ad quartum gradum extenditur, ut conſtat ex decreto Pij V. quod incipit. *Ad Romanum*.

Undecimum eſt *Affinitas*, quæ eſt attinentia ſeu propinquitas quarumdam perſonarum ex copulâ carnali proveniens, ratione cujus fit, ut mulier conjugata per conſummationem Matrimonij, affinis fiat conſanguineis mariti, & viciſſim maritus conſanguineis uxoris. Hæc autem affinitas, ſi oriatur ex copulâ licitâ, uſque ad quartum gradum extenditur, ut conſtat ex capite *Non debet*, de conſanguinitate & affinitate; ſi ex copula illicita, ſecundum gradum non excedit, ut Concilio Tridentino conſtitutum eſt ſeſſ. 14. cap. 4. de refor. Matr.

9 Docent autem Theologi affinitatem non parere affinitatem, proindéque duos fratres, v. g. validè ac licitè poſſe duas ſorores in Matrimonium ducere, filiumque ſimiliter poſſe Matrimonium cum illâ contrahere, cujus matrem pater ſibi conjugio copulavit: quod patet ex cap. *Super his*, de conſanguinitate & affinitate. Quod ſi affinitas Matrimonio jam contracto ſuperveniat, ut ſi maritus adulterium committat cum uxoris conſanguineâ in primo vel ſecundo gradu; tunc illius ratione maritus conjugale debitum ab uxore petere licitè non poteſt; quamvis eidem reddere teneatur, ut ex communi Doctorum conſenſu docet Bonacina ſup. punct. 12.

Duodecimum eſt *Impotentia*, id eſt inhabilitas perpetua ad conſummandum Matrimonium, ſive illa ſe teneat ex parte viri, ſive ex parte mulieris, dummodò fuerit eo tempore quo Matrimonium contractum eſt, non verò poſteà ſubſecuta ſit. Et hoc impedimentum dirimit Matrimonium non modò jure Eccleſiaſtico, ut patet ex cap. *Quod ſedem*, de frigidis & maleficiatis, ſed etiam ipſo jure naturæ, ut ex communi Theologorum doctrina probat Bonacina ſup. punct. 13. Quod ſi, ut ibidem Author ſubdit, dubitetur num impotentia ſit perpetua, permittuntur conjuges ſimul habitare per triennium ut Matrimonium conſummenṭ: quo tempore, ſi nequeant conſummare, non ampliùs permittuntur cohabitare ad conſummandum Matrimonium; quia judicatur adeſſe impotentia perpetua, & conſequenter invalidum eſſe Matrimonium, ideòque ſeparationem eſſe faciendam propter periculum incontinentiæ: ſecluſo tamen illo periculo jura permittunt ut vir habeat tantùm pro ſorore quam non poteſt habere uxorem, ut conſtat ex capite *Laudabilem*, & cap. *Requiſiviſti* 33. quæſt. 1.

Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 6. de reformat. Matrim. adjunxit decimum-tertium impedimentum,

dimentum, ſcilicet *Raptum*, decrevítque *Inter raptorem & raptam, quandiu ipſa eſt in poteſtate raptoris, nullum poſſe conſiſtere Matrimonium*: Quod quidem decretum etiam locum habere exiſtimant Henriques, Rebellus, Zerola, Petrus de Ledeſina,& alij apud Auguſtinum Barboſam in remiſſionibus ad citatæ ſeſſ.24.cap.6.quandò puella conſenſit quidem in raptum, ſed invitis parentibus; quamvis id negent Reginaldus, Sanches, Leſſius, & alij apud eundem.

Quæres quis in ſupradictis impedimentis diſpenſare poſſit. Reſpondetur primò Romanum Pontificem pro ſummâ quam obtinet in Eccleſiâ poteſtate, diſpenſare poſſe in omnibus impedimentis, quæ jure Eccleſiaſtico Matrimonium impediunt aut dirimunt,ut ex communi Theologorum omnium conſenſu docet Bonacina ſuprà punct. 15. Reſpondetur ſecundò, Epiſcopum diſpenſare poſſe in impedimentis non dirimentibus, excepto voto caſtitatis perpetuæ & religionis: imò etiam aliquando in impedimentis dirimentibus, quæ poſt contractum bonâ fide Matrimonium deprehenduntur, quandò ſcilicet impedimentum eſt occultum,& Matrimonium manifeſtum; ipſique conjuges non poſſunt abſque magno ſcandalo ſeparari, nec ad Summum Pontificem patet recurſus propter paupertatem, aut alias maximas difficultates. Ita Petrus de Ledeſma, Peres, Sanches, Valentia, Riccius, & alij apud eundem Bonacinam qui etiam cenſent,non modò poſt contractum matrimonium, ſed & antequam contrahatur, Epiſcopum poſſe ob urgentiſſimam aliquam neceſſitatem, ex præſumptâ Summi Pontificis tacitâ facultate, in iiſdem impedimentis dirimentibus interdum diſpenſare.

SECTIO VI.

De ſponſalibus.

1 SPONSALIA, quæ à ſpondendo ſeu ſpontè promittendo dicta ſunt, ſignificant ſpontaneam promiſſionem mutuam inter virum & fœminam de Matrimonio in futurum contrahendo: ſponſaliorum enim obligatio non contrahitur per ſolum deſiderium aut propoſitum contrahendi Matrimonij, niſi intercedat promiſſio, ea quæ mutua & reciproca, ut docet probat Sanches lib. 1. de ſponſ. diſp. 5. nec ad illius validitatem requiritur præſentia Parochi aut teſtium, ut obſervat idem Sanchez; quàmvis ſervari debeat laudabilis illa conſuetudo quæ in universâ propemodum Eccleſiâ vim legis obtinuit, ut antequam Matrimonium per verba de præſenti contrahatur, ſponſalia in facie Eccleſiæ ſeu coram Parocho, & teſtibus celebrentur: ſuper quâ re conſuli debent cujuſque Diœceſis conſuetudines & leges particulares.

Ad validitatem autem ſponſaliorum requiritur in primis ut contrahentes ſaltem ætatis annum ſeptimum expleverint: ante quam ætatem, ad ſponſalia contrahenda cenſentur inhabiles, ut conſtat ex capite *Litteras*, & cap. *Acceſſit*, de deſponſatione impuberum. Requiritur prætereà ut uſum rationis habeant, & cum eâ deliberatione operentur, quæ ad plenum & perfectum conſenſum neceſſaria eſt, ut docet Toletus lib. 7. c. 20. Requiritur denique ut verè & ex animo promittant, atque ſe obligare intendant: qui enim fictè tantùm promitteret graviter quidem peccaret, & ad compenſanda damna ex promiſſionis illius fictione provenientia teneretur, nulla tamen in foro conſcientiæ contraheret ſponſalia, ut fusè docet & probat Sanches ſuprà diſp.9. & ſeq.

2 Quæres primò, quænam ſit obligatio ſponſaliorum.Reſpondetur ex veris ſponſalibus, id eſt ex promiſſione illâ mutuâ inter virum & mulierem, ſive privatim, ſive in facie Eccleſiæ facta, oriri obligationem ſub peccato mortali ad illam ex parte utriuſque adimplendam. Ita Sanctus Thomas,Paludanus, Sotus, Henriques, & alij quibus ſubſcribit Sanches diſp.27. unde ſi alter ſponſorum promiſſis ſtare non velit, per Judicem Eccleſiaſticum etiam adhibitis cenſuris ad illorum executionem compelli poteſt,ut habetur capite *Ex litteris* de ſponſalibus, niſi fortè attentis circumſtantiis, & propter diſſenſiones perpetuas, aliáque gravia mala & ſcandala, quæ ex invitis & coactis nuptiis meritò timeri poſſunt, aliter faciendum eſſe judex prudenter arbitretur: unde etiam capite *Requiſivit*, de Sponſalibus & Matrimonio dicitur in tali caſu monitione potiùs quàm coactione opus eſſe.

3 Quæres ſecundò, quibus modis ſponſalia diſſolvantur.Reſpondetur id variis & multis modis fieri poſſe: præcipuos hîc & magis ordinarios ſubjicimus.

Solvuntur igitur ſponſalia primò per mutuum conſenſum, & mutuam ipſorum ſponſorum remiſſionem liberè factam,ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina qu.1. de ſponſ. pun. 10. Secundò, per ingreſſum religionis alterutrius ſponſorum,etiam ſi profeſſionem non emittat,ut habetur cap. *Ex publico*,de converſione conjugatorum, & docet Tol.lib.7.c.21.& Bonac. ſuprà punct.5.qui rectè ibidem ſubdit, quòd ſi quis poſt ſponſalia contracta virgnem ſpe nuptiarum defloravit, tunc illam ducere tenetur, nec religioſum ſtatum amplecti cum tanto illius damno licitè poteſt.Tertiò ſolvuntur ſponſalia per Ordinis majoris ſuſceptionem,ut habetur ex cap. *Scripſit*, 27.qu.2. Quartò per Matrimonium de præſenti cum altera contractum, quamvis peccet mortaliter qui ſic contrahit, ut habetur capite. *Sicut ex litteris*,de ſponſalibus. Quintò per fornicationem unius ſponſorum poſt ſponſalia contracta, ut habetur ex capite, *Quemadmodum* de jurejurando: quamvis enim qui fornicationem commiſit ex parte ſuâ obligatus remanet ad ſponſalia implenda, alter tamen innocens poteſt ab illis reſilire ſi velit. Sextò denique per notabilem aliquam mutationem poſt ſponſalia

ſponſalia contracta ſupervenientem, quæ ſi ab initio extitiſſet, aut prævisa fuiſſet, viri prudentis judicio à ſponſalibus contrahendis meritò abſterruiſſet, ut ſi alter ſponſorum in lepram aut alium morbum incurabilem inc 'at, ſi notabilem famæ aut bonorum jacturam patiatur; ſi graves inter ſponſos aut parentes illorum inimicitiæ oriantur, ſi ſponſa dotem promiſſam afferre nequeat, ſi ſponſus patrium ſolum mutare vel vagari cum gravi ſponſæ incommodo conſtituat; imò, etiamſi aliqua ejuſmodi cauſa extiterit tempore ſponſaliorum, nec niſi poſt illa contracta deprehendatur: in his enim & ſimilibus caſibus, qui judicio viri prudentis dignoſci debent, ſponſalia diſſolvi poſſunt. Ita Petrus de Ledeſma, Reginaldus, Riccius & alij apud Bonacinam ſupr. pun. 8.

Quæres tertiò utrùm ad ſolvenda ſponſalia judicis Eccleſiaſtici authoritate opus ſit. Reſpondetur ex Navarro, Sylveſtro, & aliis apud Laymannum part. 1. de ſponſ. cap. 2. ſi cauſa ſolvendi Matrimonij moraliter certa ſit, nullâ judicis Eccleſiaſtici authoritate opus eſſe; niſi ratione vitandi ſcandali, quando ſponſalia publicè contracta ſunt: unde etiam in multis Diœceſibus obſervatur, ut non liceat à ſponſalibus publicè notis reſilire, niſi causâ priùs ad Ordinarium delatâ & ab ipſo probatâ.

Atque hactenùs de Sacramentis ad majorem authoris illorum gloriam.

TRACTATUS II.

DE ACTIBUS HUMANIS

Iuxta divinæ legis normam dirigendis.

QUONIAM gratiarum cæleſtium fontes in Sacramentis, eâ potiſſimùm ratione per Chriſti merita nobis recluſi ſunt, ut earum auxilio excitati & ſubnixi, ad propoſitum nobis finem, beatitudinem ſcilicet æternam perveniamus; nec aliter (ut docet S. Thomas 1. 2. in procem. quæſt. 6.) quàm per actus aliquot nobis proprios ad illam tendere queamus; eundumque ſit de virtute in virtutem, juxta propheticum dictum Pſal. 83. & aſcenſiones in corde noſtro diſponendæ, ut videatur Deus Deorum in Sion: idcirco doctrinæ Theologicæ ordo poſtulat, ut nunc ipſos humanos actus conſideremus, perſpiciamuſque quinam actus ad beatitudinem illam æternam conſequendam apti ſint & idonei, & è contra quibuſnam actibus ab ipsâ beatitudine conſequenda præpediamur.

CAPUT I.

De Actibus humanis in genere.

SECTIO I.

Quid ſit actus humanus propriè dictus.

1 OBSERVANDUM eſt ex S. Thomâ 1. 2. quæſt. 1. art. 1. actus illos, qui ab homine eliciuntur, dupliciter ſpectari poſſe; ſcilicet in genere naturæ, quoad ſuam entitatem præcisè; & in genere moris, quoad libertatem cum quâ exercentur, & quoad ea quæ fundantur in ipsâ libertate, ut eſſe capaces laudis vel vituperij, meriti vel demeriti: priori modo dicuntur actus hominis, poſteriori verò actus humani: unde fit ut per actum hominis intelligatur actus ille, qui ab homine fit, quocunque tandem modo fiat; actus verò humanus ille dicatur, qui fit ab homine, in quantùm homo, ſeu in quantùm eſt dominus actuum ſuorum, quandò ſcilicet per rationem & voluntatem operatur: ac proinde ſecundùm S. Doctoris & communem Theologorum doctrinam, ad propriam actûs humani rationem duo requiruntur, primo ut ſit voluntarius, ſecundò ut ſit liber. Illum hîc conſiderabimus, prout voluntarius eſt; de eodem verò prout liber eſt, in ſequenti ſectione agemus.

Actus igitur voluntarius, is eſt, ut ex Ariſtotele 3. Ethic. cap. 1. docet S. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 14. cuius principium eſt in ipſo agente cognoſcente ſingula. Unde ſequitur ad rationem voluntarij duo requiri. Primum eſt, ut procedat à principio intrinſeco, ſi enim quis invitus ac retinens ab extrinſeco moveatur, motus ille non eſt voluntarius. Secundum eſt, ut procedat à principio cognoſcente ſingula, * id eſt ut agens ea omnia cognoſcat, ex quibus actionis ſuæ ſubſtantia tanquam ex objecto ſuo dependet. v. g. ſi Petrus patrem ſuum occidit, ut homicidium illud cenſeatur ipſi voluntarium, oportet primò ut manus ejus ab alio non impellatur, ipſo renitente, aut ſaltem nihil ad motum illum conferente. Deinde requiritur ut ſciat eſſe hominem quem cædit, & non invincibiliter arbitretur eſſe feram; ſciat quoque gladium aut aliud inſtrumentum quo utitur, poſſe vulnus lethale infligere, ut verò homicidium illud, in quantùm eſt parricidium voluntarium exiſtat, neceſſe eſt inſuper ut patrem ſuum eſſe cognoſcat hominem illum quem cædit, & non invincibiliter & inculpabiliter exiſtimet eſſe alium hominem.

Hujus conditionis defectu motus lapidis quo fertur deorsùm, quamvis ſit naturalis, non eſt tamen voluntarius: quia licet ſit à principio intrinſeco; propriâ enim gravitate movetur; non movetur tamen cum cognitione; motus autem animalis,

cùm ex aliqua cognitione imperfecta procedat, nonniſi imperfectè voluntarius, ſeu potiùs ſpontaneus dicitur; proindéque ratio voluntarij ſolis actibus hominis propriè & perfectè convenit, & à fortiori actibus Angelorum & ipſius Dei.

2 Porrò ipſius humanæ voluntatis actus duplicis ſunt generis, alij ſiquidem ſunt eliciti, alij imperati. Actus eliciti ſunt illi, qui primò & per ſe exercentur, ſeu eliciuntur ab ipsâ voluntate, tanquam à proximâ potentiâ. Actus verò imperati exercentur imperio ipſius voluntatis, & vi alicujus volitionis præcedentis; ſive ab ipsâ voluntate, quæ ſibi aliquos actus imperat, ſive ab aliis potentiis ab ipsâ voluntate diſtinctis, quæ per illam ad agendum moventur & applicantur.

Cùm autem voluntas (ut communiter docent Theologi cum S. Thomâ quæſt. 8. art. 2. ſit tantùm vel finis, vel mediorum, tres enumerantur actus illius eliciti circa finem, ſcilicet volitio, intentio, & fruitio; qui actus ſunt iidem cum amore, deſiderio, & gaudio. Gaudium ſeu fruitio verſatur circa finem obtentum, ſeu circa bonum præſens: deſiderium, ſeu intentio circa finem obtinendum, ſeu circa bonum abſens: amor & volitio circa finem & bonum, abſtrahendo ab ejus abſentiâ, vel præſentiâ: Quibus ex adverſo reſpondent odium, timor & triſtitia circa malum. Tres item ſunt actus voluntatis eliciti circa media; ſcilicet electio, conſenſus, & uſus, electione voluntas præfert, & amplectitur unum medium præ aliis; conſenſu approbat judicium intellectus circa illud medium; uſu applicat potentias ad executionem.

Quærunt Theologi utrùm electio, & intentio ſint ſemper actus inter ſe realiter diſtincti, ſeu an voluntas uno & eodem actu poſſit velle finem & media. Reſpondetur juxta probabiliorem ſententiam, quæ eſt etiam S. Doctoris quæſt. 10. art. 4. quòd, quamvis hi duo voluntatis actus, ut plurimùm inter ſe diſtinguantur, abſolutè tamen loquendo, poteſt voluntas uno & eodem actu velle finem ac media, ſicut poteſt intellectus principium & concluſionem eodem actu cognoſcere.

Quod verò ſpectat ad actus imperatos, tot ſunt & tam multiplices & varij, quot & quàm multipliciter ab ipsâ voluntate, aut aliis potentiis, ad ejuſdem voluntatis imperium exerceri poſſunt: de quibus omnibus pleniùs agunt Philoſophi in Ethicis, & videri poteſt S. Doctor tota quæſt. 17.

3 Cæterum docet idem S. Thomas q. 1. a. 3. omnes actus qui à voluntate humanâ procedunt, ſive elicitos, ſive imperatos eſſentialem ſuam differentiam ac ſpeciem deſumere à fine proximo, quem agens ſpectat & intendit, hoc eſt, ratione ſeu motivo, quo movetur voluntas ad aliquid appetendum & volendum, & è contrà: qui motivus vocatur etiam objectum formale ipſius voluntatis. Unde ſequitur actus illos, qui habent eundem finem proximum, ſeu idem objectum formale, eſſe ejuſdem ſpeciei: tametſi habeant diverſa objecta materialia: v.g. ſi quis jejunet & eleemoſynam largiatur purè ob amorem Dei, ut illi placeat, ut gloriam illi deferat, jejunium illud & eleemoſyna erunt formaliter actus charitatis, quamvis materialiter ad virtutes ſpecie diverſas abſtinentiæ ſcilicet & miſericordiæ pertineant: & è contrà illos actus diſtingui ſpecie, qui, licet habeant idem objectum materiale, à motivis ſpecie diſtinctis oriuntur: e. g. oratio, quæ materialiter conſiderata, eſt actus virtutis religionis, ſi fiat ex motivo ſatisfaciendi Deo pro peccatis, erit actus Pœnitentiæ; ſi ex motivo alicujus alterius virtutis, ad virtutem illam pertinebit.

SECTIO II.

* *Quis actus verè & propriè ſit liber.*

1 AD faciliorem eorum, quæ dicenda ſunt, intelligentiam obſervandum eſt, libertatem actûs humani aliam eſſe, quæ à Theologis vocatur libertas (contradictionis) ſeu quoad exercitium actus, aliam quæ (contrarietatis) ſeu quoad ſpecificationem. Aliam item à coactione, aliam à neceſſitate.

Libertas contradictionis, ſeu quoad exercitium actûs, eſt poteſtas ſeu indifferentia ad agendum vel non agendum.

Libertas contrarietatis ſeu quoad ſpecificationem, eſt poteſtas ſive indifferentia ad hoc vel illud agendum, ſeu ad actionem aliquam, aut aliam ipſi contrariam exercendam circa idem objectum, v.g. ad eliciendum aſſenſum vel diſſenſum circa articulum aliquem divinæ fidei.

Hac obſervatione præſuppoſitâ,

Dicendum eſt actûs humani libertatem in eo conſiſtere, ut eliciatur vel imperetur à liberâ voluntate, ut ſic; ſeu quatenùs libera eſt & liberè operatur: Illam verò voluntatem dici liberam & liberè operari, quæ nullam in agendo neque coactionem, neque neceſſitatem patitur; ſed poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis, libera ſemper manet & indifferens, ſive quoad exercitium; ſive quoad ſpecificationem actûs, ſeu ad agendum, vel non agendum; & ad hoc vel illud agendum.

Hæc aſſertio duas habet partes: in primâ dicimus actum illum liberum eſſe, qui elicitur vel imperatur à liberâ voluntate; libertas enim propriè & primò ipſi voluntati competit, & ex illâ in actum derivatur, quod per ſe patet.

2 In ſecundâ parte dicimus libertatem voluntatis in eo conſiſtere, quòd voluntas nullam neque coactionem, neque neceſſitatem patiatur; ſed poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis, libera maneat, & indifferens ad agendum vel non agendum; ad hoc vel illud agendum. Hæc propoſitio (quam de fide eſſe aſſerit Iſambertus Diſp. 1. de libero arbit. a. 2.) probatur 1. ex ſcript. Deut. 30. *Teſtes invoco cælum, & terram quod propoſuerim vobis vitam & mortem, &c. elige ergo vitam:* 2. Reg. 24. *Hæc dicit*

Domi

Dominus : trium tibi datur optio, elige quod volueris. &c.

Probatur 2. ex S.Athanaſio orat. ad Gentes, *Anima*, inquit, *cognoſcens liberum ſui arbitrium, videt ſe poſſe uti corporis partibus ad utraque, ad bona & ad mala.* S.Cyril. Alexand. lib.4 in S.Joannem, *Liberum eſt*, inquit, *& propria electionis in hominibus in utrumque deflectere : aut in dextram partem, aut in ſiniſtram; in virtutem dico vel vitium.* S.Cypr.Ep.55. *Homo*, inquit, *libertati ſua relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſi vel mortem appetit vel ſalutem.* Et S.Anſelmo in priori parte libri de concord. liberi arbitrij cum præſcientiâ Dei & prædeſtinatione, ubi expreſsè dicit, *Deum velle hominis voluntatem nullâ neceſſitate cogi, aut probiberi ad volendum, vel non volendum :* Ibidemque fusè explicat, & probat neceſſitatem antecedentem, quâ voluntas ad unum quid determinatur, libero arbitrio adverſari; docetque voluntatem indifferentem eſſe ad oppoſitorum alterum eligendum; quamvis poſtquam unum reipſa delegit, neceſſitatem quandam ipſa ſibi faciat, quam conſequentem vocant Theologi, quæ ex ipsâ effectûs poſitione ſequitur.

3 Ad faciliorem verò intelligentiam eorum, quæ de libertate voluntatis humanæ in actibus ſuis dicta ſunt, vel poſteà dicentur, duo ſunt hîc obſervanda. Primum eſt ad hoc, ut voluntas liberè operetur, requiri præviam rationis advertentiam & deliberationem; id eſt ut voluntas applicet intellectum ad conſiderationem convenientiæ, vel diſconvenientiæ, quæ in quolibet objecto appetibili creato reperitur : hæc enim conſideratio & deliberatio intellectûs, quamvis non ſit cauſa libertatis, quam voluntas humana ex ſe, & ex innatâ ſibi indifferentiâ obtinet; eſt tamen conditio, ſine quâ voluntas libertate illâ in actibus ſuis uti non poſſet : per illam enim objectum proponitur voluntati cum variarum rationum oppoſitione, & quâdam veluti indifferentiâ : nullum ſi quidem eſt objectum creatum, in quo intellectus humanus varias & oppoſitas rationes convenientiæ & diſconvenientiæ non deprehendat; unde propoſito ſic quovis objecto creato, voluntas ſemper manet indifferens ad illud appetendum vel repudiandum : Quod ſi advertentia illa aut deliberatio intellectûs ſecundùm quid impediatur, actus à voluntate elicitus vel imperatus, erit tantùm ſecundùm quidlibet : ſi omninò & totaliter impediatur, ut contingere poteſt ex aliquâ vehementi paſſione aut diſtractione, actus ille omni prorsùs libertate carebit, proindéque omni ratione meriti vel demeriti : quod fuſiùs explicabitur infrà, cùm agetur de peccatis.

4 Secundum eſt, actum primum intellectûs, ſeu primam cogitationem, quæ in quovis negotio deliberationem & voluntatis imperium præcedit, eſſe quidem actum hominis : non verò actum humanum, cùm non ſit liber; omnis enim actus liber à voluntate debet elici aut imperari : ſed primus ille actus intellectûs, ſeu prima cogitatio, non eſt à voluntate, quæ in incognitum ferri non poteſt; ſed vel ab objecto aliquo ſenſibus externis occurrente, vel immediatè ab ipſo Deo intellectum excitante; interdùm etiam ab Angelo bono vel malo ſpecies imaginativas commovente : unde tamen non ſequitur hominem ab ejuſmodi prima cogitatione determinari, aut neceſſitari ad aliquid volendum, quando advertit ſe illud velle, licet nullam adhuc rationem diſconvenientiæ deprehendat in objecto illo, quod per primam cogitationem proponitur : poteſt enim tunc illius voluntas ob ſummum quod obtinet tam in ſe, quàm in alias potentias dominium, poſitâ quâcunque præviâ cogitatione, & quocunque judicio practico ipſius intellectûs, vel actum ſuum ſuſpendere, vel intellectum applicare ad conſiderationem magis attentam ejuſdem objecti & circunſtantiarum ejus, & ſic cum pleniori deliberatione rationis, ad illud appetendum vel repudiandum ſe ipſam determinare.

* Tertium eſt apud Patres & Scriptores Theologos voluntarium ſæpè ſumi pro libero, ut apud S.Auguſt lib.de vera Religione cap.14. *Uſque adeò*, inquit, *peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum niſi ſit voluntarium.* & in lib. de duabus animabus cap.11. *Si liberum non ſit, non eſt voluntas.*

5 Quartum eſt, voluntarium ſumptum pro libero multipliciter à Theologis dividi : aliud enim eſt voluntarium expreſſum, aliud tacitum. Expreſſum illud eſt, quod verbis, nutibus, aut aliis ſignis ſignificatur. Tacitum, quod abſque verbis, &c. ex facto aliquo aut omiſſione facti colligitur, ut ex ſilentio, cum quis loqui deberet : unde juxta regulam juris, *qui tacet conſentire videtur.* in 6.Reg.44.

Quæ quidem regula locum habet, præſertim quando de alicujus cõmodo agitur, non item quandò de incommodo ſeu præjudicio, quod fuſiùs explicatum videri poteſt apud Laymann. lib.1.tr.2. cap.3.

Aliud item eſt voluntarium actu, aliud voluntarium virtute. Voluntarium actu eſt, quod vel elicitur vel imperatur actualiter ab ipſa voluntate. Voluntarium virtute, eſt id quod initio imperatum fuit ab interno actu liberæ voluntatis, ejuſque imperij ac motionis virtute adhuc durat. Ut ſi quis proponat & actu velit eleemoſynam aliquam erogare, dùm illam poſteà erogat, quamvis ceſſaverit actus ille voluntatis, cenſetur tamen voluntariâ virtute illius.

Aliud denique eſt voluntarium directè & voluntarium indirectè. Voluntarium directè eſt id, quod per ſe voluntarium eſt, ut quivis actus elicitus vel imperatus voluntatis. Voluntarium indirectè eſt id, quod ex alio directè voluntario ſequitur, v.g. ſi aliquis voluntariè exerceat actionem, ex qua ſcit vel ſuſpicatur conſecuturum aliquem effectum, quamvis

per ſe & directè non inten lat effectum illum, cenſetur amen indirectè voluntarius.

SECTIO III.

Vndenam actus humanus b nitatem ſuam, vel malitiam deſumat.

1 DUPLEX bonitas in quolibet humano actu ſp ctari poteſt, naturalis ſcilicet & moralis. Bonitas natural's ea eſt, quæ conſiſtit in integritate, ſeu aggregatione eorum omnium, quæ naturaliter ad ipſius actûs entitatem requiruntur: bonitas verò moralis in integritate ſeu aggregatione eorum omnium, quæ cuilibet actui humano ſecundùm rectam rationem conveniunt. Ex quo ſequitur, moralem actûs humani malitiam in defectu illius integritatis, ſeu in privatione bonitatis illius moralis, conſiſtere. Et de hac bonitate vel morali quæſtio propoſita intelligi debet, undenam ſcilicet hæc bonitas, ſeu rectitudo moralis, vel malitia moralis illi oppoſita in quemlibet actum humanum derivetur. Pro cujus reſolutione,

Dicendum 1. bonitatem, vel malitiam actûs humani ab illius objecto deſumi. Ita S. Thomas, & conſtat ex Scriptura, Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt*: ex quibus verbis patet malitiam humanorum actuum, ob quam fit homo Deo abominabilis, provenire ex objectis malis quæ diligit, & quibus adhæret: unde S. Auguſtinus Epiſt. 52. ad Maced. dicit quòd, *Mores noſtri, ex eo quod unuſquiſque diligit, dijudicari ſolent.* Et probari prætereà poteſt inductione: ideò enim velle orare cenſetur eſſe bonum; quia oratio (quæ eſt objectum illius volitionis) eſt ex ſe moraliter bona; & è contrà velle furari eſt malum, quia furtum, quod eſt illius objectum, malum eſt.

2 * Porrò ad clariorem hujus aſſertionis intelligentiam duo hîc obſervanda ſunt.

Primum eſt bonitatem vel malitiam moralem quam, objectum actui tribuit, eſſe in ipſo objecto fundamentaliter ſeu cauſaliter tantùm: in actione verò formaliter: ad eum modum proportionalem ſicut veritas & falſitas ſunt formaliter in actu intellectûs, fundamentaliter verò ſeu cauſaliter in objecto cognito. Ideò enim cognitio vera eſt, quia res cognita ſe habet ut cognoſcitur.

Secundum eſt hanc eſſe differentiam inter bonitatem & malitiam moralem, quæ ex objecto in actum humanum derivatur; quod quamvis ad hoc ut actus humanus malitiam ab objecto accipiat, ſatis ſit quod feratur in objectum malum, nec referre, ſive ſub ratione mali feratur in illud, ſive ſub ratione boni (ut expreſsè docet S. Thomas 1. 2. quæſt. 19. art 7. ad 3.) Ad hoc tamen ut actus humanus bonitatem moralem deſumat ex objecto, non ſufficere ut ſimpliciter feratur in objectum bonum materialiter, ſed requiri ut feratur in objectum bonum formaliter quatenùs bonum eſt, ſeu ſub ratione boni, quia ſcilicet objectum quamvis in ſe bonum, eſt tamen indifferens ut bene vel malè appetatur, ex bono vel malo motivo.

3 Dicendum 2. bonitatem vel malitiam actus humani deſumi ex illius circumſtantiis. Ita S. Thomas: & ſatis conſtat ex eo quòd paſſim in ſcripturis actiones plurimæ propter circumſtantias aliquas bonas vel malas laudantur, vel vituperantur, ut S Math. 6. laudatur eleemoſyna, & oratio facta in abſcondito; & S. Luc. 21. commendatur eleemoſyna duorum minutorum & aliis majoribus donis præfertur, ob circumſtantiam perſonæ viduæ & pauperis, & eiuſdem S. Luc. 16. omiſſio eleemoſynæ ex variis circumſtantiis in perſonâ divitis epulonis culpabilior eſſe demonſtratur.

3 Ut autem aſſertio hæc faciliùs intelligi poſſit, quædam hîc obſervanda ſunt. Primum eſt circumſtantiarum nomine à Theologis ſignificari accidentia quædam actûs humani, ſic dicta, quòd illum veluti circumſtent, ipſique jam per objectum ſuum in aliquâ ſpecie boni vel mali conſtituto adveniant.

* Secundum eſt, inter circunſtantias, quaſdam eſſe quæ nihil conferunt ad bonitatem vel malitiam moralem actûs, ut ſi quis manu dexterâ vel ſiniſtrâ percutiat. Alias verò quæ ad illam bonitatem vel malitiam conferunt, ut ſi quis percutiat hominem laicum, vel hominem in ſacris ordinibus conſtitutum.

Tertium eſt, ex iſtis circunſtantiis, quæ ad bonitatem vel malitiam moralem conferunt, alias augere vel minuere bonitatem illam vel malitiam intra eandem ſpeciem; aliàs verò ipſam actûs ſpeciem mutare, quod dupliciter fieri poteſt, ſcilicet vel novam ſpeciem bonitatis vel malitiæ dando actui; ſeu ut alij loquuntur, ipſum in novam ſpeciem transferendo: ut ſi quis eleemoſynam det ex motivo inanis gloriæ, mutatur actus virtutis miſericordiæ in actum vitioſum inanis gloriæ. Vel addendo novam ſpeciem bonitatis aut malitiæ actui retinenti propriam quam habet ex objecto, ut ſi quis eleemoſynam det, ex motivo pœnitentiæ, aut alicujus virtutis, quæ ab ipſa miſericordia cujus eleemoſynâ opus eſt, differat.

4 Quartum eſt, ſeptem præcipuas actûs humani circunſtantias à S. Doctore quæſt. 7. art. 3. numerari, quæ hoc verſiculo comprehenduntur.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur quomodo quando.

Quis, perſonæ agentis qualitatem deſignat: *Quid*, objecti conditionem: *ubi*, locum: *Quibus auxiliis*, actionis adjumenta: *Cur*, ejuſdem actionis finem: *Quomodo*, magnitudinem ſeu intentionem affectûs, advertentiæ rationis, &c. *Quando*, tempus quo actio peracta, ejuſque actionis durationem. Quæ quidem circumſtantiæ non omnes & ſingulæ ſimul, ſed modò hæ, modo illæ quemlibet actum humanum afficiunt; ad illuſque proinde

bonita

bonitatem vel malitiam conferre poſſunt.

Quintum eſt, ex ſuprà enumeratis circumſtantiis quaſdam augere vel minuere bonitatem vel malitiam actûs, intra eandem ſpeciem:ut ſuprà dictum eſt, e. g. malum eſt percutere injuſtè quemvis hominem, pejus eſt percutere benefactorem: alias verò addere actui bonitatem vel malitiam ſpecie diſtinctam; e. g. percutere Sacerdotem: in illa enim percuſſione præter malitiam, quæ illi propria eſt quatenus juſtitiæ repugnat, circumſtantia perſonæ ſacræ percuſſæ inducit in ipſum actum novam & ſpecie diſtinctam ſacrilegij malitiam & deformitatem.

Dicendum 3. bonitatem vel malitiam actûs humani deſumi quoque ex fine, in quem actus dirigitur ab operante. Ita S. Thomas a. 4. & conſtat ex his Chriſti Domini verbis S.Matth.6. *Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum*: quæ verba explicans S. Ambroſius, in can.1. S. Luc. *Bona eſt*, inquit,*miſericordia,bona eſt oratio; ſed poteſt injuſtè fieri, ſi jactantia cauſa aliquis pauperi largiatur,ut videatur ab hominibus*. Et S.Auguſtinus in Pſ.31. *Non valdè*,inquit, *attendas quid homo faciat: ſed quid cùm facit aſpiciat*.

5 * Eſt autem obſervandum duplicem à Theologis diſtingui actionis finem, unum ipſi intrinſecum & veluti connaturalem, qui vocatur finis operis, à quo ipſe actus moralem ſpeciem & eſſentiam deſumit; ut eleemoſynam facere indigentiæ ſublevandæ causâ. Alterum extrinſecum, qui dicitur finis operantis, quem nimirum ipſe operans ſuo arbitratu ſibi præſtituit, ut dare eleemoſynam ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ex hoc etiam fine extrinſeco actus ſpeciem ſuam moralem deſumit; unde Philoſophus 5. Ethicor. cap.2. & ex eo S.Thomas q.18. art.6. dicit eum qui furatur adulterandi causâ, magis eſſe adulterum quàm furem.

Porrò ſeptem potiſſimum modis contingere poteſt ut actus ex operantis arbitratu ad finem aliquẽ extrinſecum referatur. Vel enim actus ex objecto bonus refertur ad finem extrinſecum bonum, vel actus ex objecto bonus refertur ad finem malũ, vel actus ex objecto bonus refertur ad finem indifferentem. Vel actus ex objecto indifferens refertur ad finem bonum. Vel actus ex objecto indifferens refertur ad finem malum. Vel actus ex objecto malus refertur ad finem bonum; Vel denique actus ex objecto malus refertur ad finem malum.

Primo caſu circunſtantia finis boni novam ſpecie bonitatem addit actioni ex objecto bonæ: Secundo caſu, circunſtantia finis mali deſtruit bonitatem, quam actus habet ex objecto, eumque ſimpliciter malum efficit. Tertio caſu totus actus indifferens eſt. Quarto caſu circumſtantia finis boni tribuit actui ex objecto indifferenti primam & unicam eſſentialem bonitatis ſpeciem; ideòque in genere moris non tam circumſtantiæ quàm objecti rationem habet. Quinto caſu circumſtantia finis mali, eadem ratione tribuit actui primam & unicam eſſentialem ſpeciem malitiæ. Sexto caſu circumſtantia finis boni nihil confert actui ex objecto malo,ſed relinquit ſimpliciter malum. Septimo denique caſu circumſtantia finis mali confert actui malo novam malitiam, ſive ſpecie diſtinctam ſive non, ut ex antedictis ſatis intelligi poteſt.

Ex his colligitur ſecundùm mentem S.Doctoris, bonitatem vel malitiam actûs humani ex his tribus præſertim pendere, ſcilicet ex objecto, circumſtantiis,& fine; cum hâc tamen differentiâ,quòd,ut actus aliquis cẽſeatur malus,ſufficiat quicunq; defectus moralis;ſive ex parte objecti, ſive ex parte finis aut circũſtantiæ alicujus:ut verò bonus ſit, requiratur objectum moraliter bonũ, finis bonus & honeſtus,& præterea ut ejuſmodi actus, nullâ pravâ circumſtantiâ vitietur: bonum ſiquidem (ut docet S. Dionyſius cap.4. de divi. nomi.) pendet ex integrâ causâ, malum ex quocumque defectu.

Dicet aliquis fruſtrà & ſuperfluè dici actum humanum bonitatem vel malitiam deſumere ex fine, cùm ipſe finis inter circumſtantias numeretur.

Reſpondetur, ideò ſpeciatim conſiderari bonitatem, vel malitiam, quæ ex fine in actum humanum derivatur; quia finis præ aliis circumſtantiis hoc habet peculiare, quod non modò actum humanum circumſtet, ſed etiam in illum ſpeciali modo influat; habeatque rationem non ſolùm circumſtantiæ, ſed etiam cauſæ moralis.

6 Quæres quænam relatio actûs humani in finem ſit neceſſaria, ut ex ipſo fine bonitatem, vel malitiam recipiat? Reſpondetur relationem illam eſſe debere vel actualem, vel ſaltem virtualem; id eſt neceſſarium eſſe, ut operans actualiter referat, aut ſaltem anteà retulerit actionem ſuam in eum finem: ita ut virtute illius relationis, actio ab eo exerceatur, quia neceſſe eſt ut finis influat in actionem; influere autem non poteſt, niſi uno ex his duobus modis moveat operantem ad agendum quod ut clariùs adhuc fiat, obſervandum eſt finem alium eſſe operis, alium operantis: finis operis eſt ipſimet actioni intrinſecus, ideòque illi moralem eſſentiam ſeu ſpeciem tribuit, e. g. ut quis ex miſericordiæ motivo pauperi det eleemoſynam, non eſt opus ullà explicita relatione ad talem finem; ſufficit enim ut largiens eleemoſynam,cognoſcat ſe miſericordiæ opus exercere, illudque liberè exercere velit. Alter eſt finis operantis, qui & extrinſecus dicitur, quem ipſe operans ſuo arbitratu ſibi præſtituit, veluti ſi detur eleemoſyna ut ſatisfiat pro peccatis; ad hoc autem ut ejuſmodi finis bonitatem ſuam actui communicet, debet in illum influere; quod præſtare non poteſt, niſi operans actualiter aut ſaltem virtualiter actionem ſuam in illum referat.

SECTIO IV.

An detur aliquis actus indifferens, ſeu qui nec bonus nec malus ſit.

1 DUPLEX quæſtionis propoſitæ ſenſus eſſe poteſt: Primò an detur actus aliquis humanus indifferens ſecundùm ſpeciem; ſeu qui ex parte objecti ſui nec bonitatem habeat nec malitiam moralem? ſecundò an detur etiam talis actus indifferens ſecundùm individuum, id eſt qui prout à nobis hîc & nunc advertente ratione liberè exercetur, nullo ex capite bonus ſit vel malus moraliter. Pro cujus reſolutione,

Dicendum 1. dari aliquem actum humanum, qui ſit indifferens ſecundùm ſpeciem. Ita ſanctus Thomas quæſt. 18. art. 8. & cum eo communiter omnes Theologi: id etiam expreſsè docet S. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domin. in monte cap. 28. ubi explicans illud Domini, *Nolite judicare, ut non judicemini*, & concilians cum aliis ejuſdem Chriſti Domini verbis, *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos*, ait hoc poſterius dictum intelligendum eſſe de manifeſtis operibus, quæ non poſſunt bono animo fieri, cujuſmodi ſunt blaſphemiæ, furta: prius verò de operibus indifferentibus, cujuſmodi eſt ciborũ ſumptio, &c. unde hoc modo concludit ibid. *Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri poſſunt; de quibus temerarium eſt judicare, maximè ut condemnemus.*

2 Dicendum 2. quòd quamvis probabile ſit nullos dari actus humanos indifferentes in individuo, propter plurium Theologorum præſertimque Sancti Doctoris art. 9. authoritatem qui ejuſmodi actus negant; probabilius tamen videri dari aliquos ejuſmodi actus in individuo, qui nec boni ſint nec mali moraliter. Ita S. Bonaventura in 2. diſt. 41. art. 1. q. 4 & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius in quæſt. 11. art. 9. dub. 10. Et probatur authoritate S. Hieronymi Epiſt. ad S. Auguſtinum, quæ eſt 15. inter Auguſtinianas, ubi ſic loquitur: *Inter utrumque* (bonum ſcilicet & malum) *indifferens eſt ambulare, naribus capitis purgamenta projicere, &c. hoc nec bonum nec malum eſt; ſive enim feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam habebis, nec injuſtitiam.* Item S. Gregorij hom. 7. in Evang. ubi loquens de dilectione proximorum quæ procedit non ex charitate, ſed ex affectu cognationis & carnis, ex unâ parte negat talem dilectionem eſſe actum virtutis, ex altera verò affirmat malam non eſſe, nec ei ſacra eloquia contradicere: unde ſequitur eſſe indifferentem, cùm nec bona, nec mala ſit.

Probatur prætereà ex eo quod appetitio commodi & fuga incommodi naturalis non eſt mala ex objecto, ut per ſe patet; neque etiam bona moraliter, cùm non pertineat ad ullam virtutem moralem: ergo quando quis ſimpliciter appetit commodum, aut refugit incommodum aliquod naturale, ejus actio nec bona nec mala eſt, ac proindè indifferens.

3 Dices illam appetitionem eſſe malam, eo quòd non referatur in finem aliquem bonum & honeſtum; cùm teneatur homo actiones ſuas ſemper in aliquem finem bonum & honeſtum referre.

Reſpondetur 1. negando teneri hominem ad actiones ſuas in finem bonum & honeſtum referendas, ut ſint bonæ & honeſtæ moraliter: quod negant etiam S. Bonaventura ſuprà, & plures alij graves Authores, quos citat Iſambertus diſp. 7. in 1. 2. ad qu. 18. art. 2. aſſeruntque ad hoc ut actus humanus ſit bonus moraliter, ſatis eſſe ut ejus objectum in quod voluntas liberè fertur, ſit moraliter bonum & honeſtum nec ulteriùs requiri ut ab operante in bonum aliquem finem referatur.

Reſpondetur 2. quamvis concedatur teneri hominem ad actiones ſuas in finem bonum & honeſtum referendas, ut ſint bonæ & honeſtæ moraliter, inde tamen non ſequi defectu ejuſmodi relationis actiones illas eſſe malas, ſed tantùm non eſſe bonas & honeſtas, quod ultrò fatemur, ac proindè indifferentes.

Inſtabis actiones illas fore otioſas, ac proindè malas.

Reſpondetur negando actiones illas, quæ in finem moraliter bonum non referuntur, eſſe otioſas; quia, ut docet Bonaventur. ſuprà poſſunt ipſæ naturæ eſſe neceſſariæ vel utiles; quod ſufficit ut otioſæ minimè cenſeantur.

Quamvis autem hæc ſententia, quæ aſſerit dari poſſe actus aliquos in individuo indifferentes, probabilis ſit & tuta, & etiam in praxi conducere videatur ad evitanda multa peccata, quæ ſecundùm oppoſitam ſententiam frequentiſſimè committi poſſent: hoc tamen obſtare non debet, quin unuſquiſque peculiari ſtudio curet omnes & ſingulos actus ſuos in finem aliquem optimum & Deo acceptiſſimum referre juxtà conſilium Apoſtoli 1. Corinth. 10. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: quod explicans S. Baſilius hom. in Sanctam Iulittam martyrem, ſic loquitur: *Accumbens menſæ, ora; eſitans panem, largitori gratiam rependito, bibis vinum, memento ejus qui illud tibi dedit ad lætitiam, & infirmitatum ſolamen; tunicam indueris, & gratias agito benigno datori; ſuſpicis in cœlum, & ſiderum pulchritudinem intueris, procide Deo, & cole eum qui omnia hæc in ſapientia condidit, &c.*

SECTIO V.

Utrùm ad hoc ut quis bene operetur, teneatur ſequi conſcientiæ dictamen.

QUONIAM ex hujus quæſtionis rectâ intelligentiâ; tanquam ex certo aliquo principio pendet reſolutio plurimarum difficultatum ipſius Theologiæ moralis: idcirco paulò fuſiorem illius explicationem proponemus, eamque majoris facilitatis gratiâ in aliquot paragraphos diſtinguemus.

§. I.

§. I.

Quid ſit conſcientia & quotu'lex.

1 OBSERVANDUM eſt juxta doctrinam S.Thomæ 1.part.q.79.art.12.& 13.hanc eſſe differentiam inter conſcientiam & ſynderesim;quòd ſynderesis ſit habitus naturaliter nobis inſitus principiorum practicorum : principia autem practica ſunt quædam regulæ univerſales per ſe notæ circà directionem actionum humanarum,& quaſi *quædam lumina virtutum*, ut loquitur Auguſt. lib.2. de lib. arb. cap.10. cujuſmodi ſunt : *Iuſtè eſſe vivendum: ſua cuique eſſe reddenda*, &c.

Conſcientia autem eſt actus illius ſynderesis,quo applicamus cognitionem illam univerſalem practicam actioni alicui ſinguli & judicamus hìc & nunc aliquid agendum tanquam bonum, vel devitandum tanquam malum : e. g. ex illo principio univerſali; quòd malum & peccatum omne devitandum ſit; conſcientia hanc deducit concluſionem : ergo hoc furtum, quod eſt malum & peccatum, devitandum eſt. Hinc S.Baſilius hom. in principium Prov. dicit in nobis eſſe *Iudicium quoddam naturale, quo ab iniquis bona facilè diſcernimus*.

2 Hæc verò conſcientia judicat tùm de actionibus præteritis, eas vel accuſando tanquàm malè factas, vel tanquam rectè factas commendando, juxta illud Apoſtoli Rom.1.*Teſtimonium reddente illis conſcientiâ eorum ; & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus* : tùm de actionibus futuris, dictando ſcilicet ea quæ agenda ſunt, tanquam bona, aut quæ fugienda ſunt tanquam mala : unde idem S.Baſilius ſuprà, dicit intra cordis arcana tribunal quoddam eſſe conſtitutum, in quo quælibet agenda, velut in trutina & lance ſuſpenduntur & librantur.

Sicut autem judicium illud practicum multipliciter ſe habere poteſt circa actiones particulares ; ſic etiam à Theologis conſcientia multiplex eſſe dicitur : alia ſiquidem eſt conſcientia recta, alia errans, alia ſcrupuloſa, alia dubia.

Conſcientia recta dicitur, quando judicium practicum intellectûs verum eſt, ac rectæ rationi conſentaneum : errans, quando falſum eſt : ſcrupuloſa, quando inani & frivolâ ratione ſuſpicatur aut formidat illic malum & peccatum eſſe, ubi re vera non eſt ; dubia denique eſt, cùm neutri parti determinatum aſſenſum præbet, ſed inter utramque fluctuat. De ſingulis breviter agendum eſt, & videndum quâ ratione quivis obligetur quocunque in caſu conſcientiæ dictamen ſequi.

§. II.

Quæ ſit obligatio conſcientiæ rectæ.

1 QUÆSTIONIS ſenſus eſt, an ſemper quivis obligetur ſequi dictamen conſcientiæ aliquid rectè præcipientis, aut prohibentis, ſeu judicantis hìc & nunc incumbere obligationem ad aliquid faciendum vel omittendum. Pro cujus reſolutione

Dicendum eſt judicium & dictamen illud in conſcientiæ rectæ ita obligare hominem, ut delinquat & peccet, niſi illud in operando ſequatur. Ratio eſt, quia conſcientia ſeu judicium illud intellectûs practici rectè aliquid præcipientis, aut prohibentis, eſt proxima regula voluntatis operantis, vel moventis alias potentias ad operandum, ut docet S.Thomas 1.2.q.17. a. 3.& 9. per illud ſi quidem judicium voluntati innoteſcit, & quaſi intimatur bonitas moralis,vel pravitas objecti, circumſtantiarum, & finis: unde ſequitur voluntatem à regulâ ſua deviare, ac proinde peccare, niſi conſcientiam rectè præcipientem in operando ſequatur.

2 Diximus conſcientiam ſeu judicium rationis eſſe proximam regulam humanæ voluntatis & operationum ejus : alia eſt enim regula remota : quæ tamen primaria eſt & principalis, nempe lex æterna & divina, ſeu judicium illud infallibile, quo Deus ab æterno vidit & determinavit,quid in actibus humanis eſſet bonum aut malum, juſtum aut injuſtum ; quidve in quocumque caſu particulari faciendum eſſet aut omittendum : quod quidem judicium divinum unicuique hominum innoteſcit per ipſius rationis lumen, quod ab illo veluti quidam radius derivatur,juxtà illud Pſalmiſtæ Pſal.4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultûs tui Domine* : proindéque huic divino judicio humanum judicium ſeu ipſius conſcientiæ dictamen, ut rectum ſit, debet conformari.

§. III.

Quæ ſit obligatio conſcientiæ errantis.

1 SUPPONIMUS duplicem eſſe ignorantiam, ex quâ error conſcientiæ provenire poteſt ; alia enim eſt ignorantia vincibilis, alia invincibilis. Ignorantia invincibilis illa eſt, quæ nullâ morali diligentiâ vinci aut ſuperari potuit ; vel quia nuſquam venit in mentem dubitare quod ignoratur ; vel, licet in mentem venerit, adhibitâ tamen ſufficienti inquiſitione ignorantia illa depelli non potuit, nec proinde debuit, cùm nemo ad impoſſibile obligetur : ignorantia verò vincibilis illa eſt, quæ adhibitâ diligentiâ, vinci ac ſuperari potuit, ac proinde debuit. Hâc diſtinctione ſuppoſitâ,

Dicendum primò conſcientiam errantem ex ignorantiâ invincibili obligare voluntatem, ita ut peccet, niſi dictamen illius in operando ſequatur. Ita S. Thomas q. 18. art.5. & probatur ex Apoſtolo Rom. 14. *Scio & confido in Domino Ieſu : quia nihil commune per ipſum, niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt* : quibus verbis declarat Apoſtolus, quod per gratiam Chriſti Domini fideles nullo cibo velut communi, hoc eſt immundo, inquinentur, niſi quis exiſtimet eſcam aliquam, v. g. carnem ſuillam etiam nunc communem, id eſt immundam & vetitam eſſe : quia tunc ejuſmodi eſca illi foret illicita propter conſcientiam errantem, unde ſubjungit paulò poſt : *Qui autem diſcernit* (inter cibos ſcilicet, exiſtimans aliquos ſecundum

legem

legem Moyſis vetitos eſſe) *ſi manducaverit, damnatus eſt: quia non ex fide*; id eſt, quia non agit ſecundùm perſuaſionem ſeu dictamen conſcientiæ) *omne autem quod non eſt ex fide* (id eſt, ut explicat S. Doctor, art. 5. quod fit contra perſuaſionem & dictamen conſcientiæ) *peccatum eſt.*

Ratio autem hujus doctrinæ ex eodem S. Doctore eſt; quia, cùm objectum voluntatis ſit bonum vel malum moraliter, prout ab operante tale judicatur; ideò ſi ex ignorantiâ invincibili judicet illud eſſe malum, quod tamen re vera malum non eſt, voluntas illi adhærendo conſentiet in malum, & proinde in peccatum: è contrà verò, ſi ex eâdem ignorantiâ judicet eſſe bonum, quod re vera malum eſt, voluntas illud amplectendo non peccabit: imò poterit benè operari.

2 Dicendum 2. ſi error conſcientiæ ex ignorantiâ vincibili procedat, tunc voluntatem neque ad operandum, neque ad non operandum, obligari; ſed ad illum errorem deponendum. Ita S. Thomas a. 6. & S. Bonaventura in 2. diſt. 39. art. 1. q. 3. Ac in primis quòd neque ad operandum, neque ad non operandum obligatur, conſtat ex eo quòd utrobique peccaret, ad quod tamen nullus obligari poteſt: operando quidem ſecundùm dictamen conſcientiæ; quia ad malum impellit; nec illius mali ignorantia excuſat, quia vincibilis & proinde voluntaria eſt: non operando verò; quia ſi conſcientiam illam non deponat, agit contra illam, quæ qualiſcunque ſit, eſt ſemper proxima voluntatis operantis regula, contra quam nullatenùs agi licitum eſt: unde Apoſtolus ad Galat. 5. *Teſtificor*, inquit, *omni homini circumcidenti ſe, quia debitor eſt univerſæ legis faciendæ:* in quantùm ſcilicet judicat ex conſcientia erronea vincibili Moſaicæ legis obſervationem eſſe neceſſariam; unde ſequitur quod ad evitandum peccatum, conſcientiam illam erroneam deponere teneatur: cùm, ut ſupponimus, id poſſit, vel applicando intellectum ad id attentiùs conſiderandum in quo ſe falli ſuſpicatur, vel pij alicujus & prudentis viri conſilium exquirendo, propriúmque judicium, quod ſibi aliqualiter ſuſpectum eſt, illius monitis humiliter ſubmittendo.

§. IV.

Quid de conſcientia ſcrupuloſa ſentiendum ſit.

1 PER conſcientiam ſcrupuloſam nihil aliud intelligimus, ut ſuprà dictum eſt, niſi judicium quoddam imperfectum ex inani aliqua & frivola ratione ortum, quo quis ſuſpicatur, vel timet ibi eſſe peccatum, ubi revera non eſt: ex quo patet judicium illud falſum eſſe, & ſic conſcientiam ſcrupuloſam eſſe quandam veluti ſpeciem conſcientiæ errantis: proindéque de ipſa conſcientiâ ſcrupuloſa idem dicendum eſſe, quod de conſcientia erronea vincibili, ſcilicet illam eſſe deponendam, aliàs inſtare periculum peccandi, ſi quis eâ non depoſitâ operetur, vel non operetur ſecundùm dictamen illius.

Ut autem conſcientia illa ſcrupuloſa deponatur attendere quiſque debet, quæ ſit præcipua & magis ordinaria ſcrupulorum ſibi in animo ſuboriri ſolitorum cauſâ: in quibuſdam enim ſcrupuli ex ignorantiâ procedunt; in aliis ex quâdam meritis inconſtantiâ & fluctuatione: in aliis ex ipſius cerebri debilitate vel frigidâ & timidâ complexione, aut etiam ex melancholiâ, ſeu atræ bilis redundantiâ: in aliis ex occultâ ſuperbiâ, quæ aliorum judicio ſubjici renuit: in aliis ex conſortio perſonarum ſcrupuloſarum, aut lectione librorum, in quibus Theologiæ moralis axiomata quædam rigidiora proponuntur: in aliis denique ex ipſius dæmonis ſuggeſtionibus, Deo ob cauſas æquiſſimas, licet minus notas, ita permittente.

2 Perſpectâ verò illorum ſcrupulorum causâ & origine, propria & apta remedia adhibenda erunt: & ſiquidem ex infirmitate aliquâ corporis proveniant; ex Medici conſilio ſolatia & ſubſidia quærere oportebit: ſi ex ignorantia, doctrinam ſanam & rectam opponere conveniet: ſi ex ſuperbia, humilitas erit ſectanda, maximè in deponendo proprio judicio, illudque piis & ſalutaribus monitis alteriùs, quantùm expedit ſubmittendo: ſi ex dæmonis ſuggeſtione, animi fluctuatione, aut aliâ ſimili causâ oriantur, auxilium divinum humili prece poſtulandum erit, ſed præcipuum & ſaluberrimum contra omnia ſcrupulorum genera remedium eſt Confeſſario aut alteri cuipiam viro, pio, prudenti, docto ſcrupulos illos, ſtatumque animi interiorem fideliter ac ſincerè aperire, ejus conſiliis humiliter acquieſcere, illiúſque judicium reclamante licet conſcientiâ ſcrupuloſâ, quæ nuſquam audienda, ſed ſemper deponenda eſt, conſtanter ſequi. Ita S. Antoninus, Navarrus, Valentia, & alij apud Laymann. tract. 1. de conſcientia cap. 6.

3 Quod ſi quis aliquandò ita ſcrupulis urgeatur, ut nec apud ſe quid facto ſit ſtatuere, nec adire Confeſſarium, aut à quoquam conſilium requirere poſſit: tunc vel ipſamet ad ſcrupulos inaniter concipiendos proclivitas, ſufficiens ratio eſſe poteſt ipſam conſcientiam ſcrupuloſam deponendi & penitùs abjiciendi; imò perſona timoratæ conſcientiæ, quæ citiùs mori eligeret, quàm datâ operâ Deo diſplicere, in his caſibus, in quibus dignoſcere non poteſt an peccaverit necne, v. g. an conſenſum plenum & deliberatum tentationi alicui præbuerit; tutò ſibi perſuadere poteſt ſe non conſenſiſſe deliberatè, nec peccatum ullum ſaltem mortale commiſiſſe; cùm fieri non poſſit quin conſenſum illum plenè advertiſſet, ſi deliberatè tentationi illi conſenſiſſet: ſecùs verò dicendum de iis, qui in varia peccata mortalia crebrò incurrunt, illis ſiquidem tutius eſt in ſcrupulis rigidiorem partem amplecti, ſéque peccati reos agnoſcere & confiteri quàm ſibi periculosè adulari; cùm tales ut plurimùm ob peccandi aſſuetudinẽ peccatorũ ſtimulũ vix perſentiant.

§. V.

§. V.

Quid ſit conſcientia dubia, & in dubiis quid agendum

1 OBSERVANDUM eſt aliud eſſe dubium juris, aliud verò dubium facti. Dubium juris dicitur illud quod eſt de obligatione, vel de legitimâ facultate agendi, aut de legitimo actûs valore: dividiturque in dubium ſpeculativum, & dubium practicum. Dubium ſpeculativum illud eſt, quo dubitatur de re aliquâ utrùm licita ſit aut illicita, valida aut invalida, v.g. an talis contractus ſit licitus, an Matrimonium tali modo contractum ſit validum. Dubium practicum eſt, cùm in particulari dubitatur utrùm hîc & nunc liceat talem contractum inire, tali cogitationi conſentire.

Dubium verò facti eſt illud, quo ambigitur utrùm aliquid factum ſit, necne, v.g. utrum votum emiſſum ſit, aut ſi emiſſum eſt, utrum impletum fuerit. His obſervatis,

Dicendum 1. aliquid facere vel omittere cum conſcientiâ practicè dubiâ, ſeu cum dubio juris practico, ſemper eſt peccatum. Id conſtat tùm ex cap. *Dominus*, de ſecundis nuptiis, ubi Lucius III. Summus Pontifex declarat illum, qui poſt ſecundum matrimonium bonâ fide contractum dubitare incipit de morte prioris conjugis, & utrùm licitè poſſit à ſecundâ conjuge debitum exigere, quandiu in illo dubio hæret, peccare, ſi debitum exigat: tùm etiam ex eo quod exponens ſe deliberatè peccandi periculo, peccat, ut docet S. Thomas quod lib.8. art.13. atqui operans cum tali dubio practico, exponit ſe periculo peccandi: ergo peccat.

2 Dicendum 2. non eſſe peccatum facere aliquid vel omittere cum dubio ſpeculativo, dummodò practicè judicet operans hîc & nunc tale opus ſibi eſſe licitum: v. g. quamvis ſubditus ſpeculativè dubitet an bellum illud quod à Principe ſuo geritur, ſit juſtum, tamen in particulari practicè judicare poteſt licitum ſibi eſſe in tali libello pugnare, quandiu ipſi non conſtat quod ſit injuſtum, ut expreſsè docet S. Auguſtinus lib. 22. contr. Fauſt. cap.7. nihil enim obſtat quin cum dubio ſpeculativo ſimul conſiſtere poſſit judicium practicum verum & certum, quia judicij ſpeculativi & practici veritas & certitudo ex diverſis principiis & rationibus pendent: aliæ ſiquidem ſunt rationes, ob quas aliquis de juſtitiâ belli à Principe ſuſcepti dubitare poteſt: aliæ verò, ob quas judicare poteſt licitum ſibi eſſe in tali bello pugnare.

Dicendum 3. in dubiis facti, quoties urget neceſſitas, in quâ de ſalute animæ agitur, tutiorem partem eſſe ſemper eligendam. Id conſtat ex cap. *Si quis autem*, de pœnitentia quæſt.7. & ex cap. *Iuvenis*, de ſponſalibus: unde ſequitur quòd in collatione Sacramentorum quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, quandò dubium aliquod emergit, ſententia tutior pro ſalute illius cui conferuntur, amplectenda ſit: e. g. ſi dubitetur, an puer Baptiſmum ſuſceperit, necne, tutior pro illius ſalute ſententia ſumi debet, quæ eſt Baptiſmum illi ſub conditione eſſe conferendum: quod etiam ſimiliter dici debet, quandò ſalus corporalis alicuius periclitatur; tunc enim medicus ſuccurrere tenetur eo medicamento, quod tutius eſſe judicat: aliàs graviter peccaret, ſi eo poſthabito, experiendi gratiâ, medicamentum minùs certum adhiberet.

In aliis verò dubiis, in quibus non eſt adeò urgens neceſſitas, neque etiam tam arcta intercedit obligatio ad tutiorem partem amplectendam, præſertim ſi grave aliquod incommodum inde ſequatur: e.g. qui de natalibus ſuis dubitat, utrùm legitimus ſit an illegitimus, non tenetur ſemper ſequi partem rigidiorem & tutiorem: ſed mitiorem & benigniorem, dummodò probabilis & tuta ſit, amplecti poteſt. Ita Navarrus cap. 27. num. 281. Sylveſter verbo, *Filij* qu.12. ubi Panormitanum & alios Doctores citat.

3 Dicendum 4. in dubio meliorem ſemper eſſe conditionem poſſidentis. Ita habetur regul. 65. in 6. ex quo ſequitur quòd, ſi quis dubitare incipiat utrum res, quam hactenùs bonâ fide poſſedit, ſua an ſit aliena, nec diligenti inquiſitione adhibitâ, id cognoſcere poſſit, tunc illam ſibi tutò poteſt retinere. Ita Joannes Medina quæſt. 17. de reſtitutione: Sylveſter verbo, *Præſcriptio*, num. 3. ubi citat Gloſſam & Panormitanum, qui hanc ſententiam dicit eſſe communem.

Dicendum 5. in dubio factum non præſumi, ſed demonſtrari debere. Ita Sotus, Suares, Azor, & plures alij, quos citat & ſequitur Laymannus tract. 1. de conſcientiâ cap. 5. parag. 3. & colligitur L. *In bello: parag. facta*, *ff.* de captivis: e. g. in dubio utrùm qui votum emiſerit, non debet cenſeri obligatus; ſi autem conſtet illi de voto emiſſo, dubitet autem num illud impleverit, tunc ad illud implendum tenebitur. Ita præter citatos Doctores Suares lib. 4. de voto cap. 5. Item dubitans, an lex aliqua lata ſit vel promulgata; ſi poſt diligentem inquiſitionem nihil certi deprehendere poſſit, ſed ſemper æquè dubius remaneat, tunc præſumere poteſt non eſſe: ſi verò poſt legem latam & promulgatam, dubitet an ſit revocata vel uſu contrario abrogata, tunc præſumptio ſtat pro lege, proindéque ad illam ſervandam obligatio eſt. Ita Leſſius in prælect. Theolog. ad quæſt. 19. dub. 10.

4 Supereſt una difficultas circa conſcientiam dubiam, nimirùm quando quis in eas anguſtias redigitur, ut quidquid faciat, peccatum devitare non poſſe videatur; & ſic dubius & anceps apud ſe eſt, quid potiſſimum agere debeat? v. g. interrogatus quis in privata converſatione de peccato occulto alterius ſibi cognito, dubitat quid ſibi agendum ſit, & utrinque peccandi periculum ſibi imminere videt: ſi enim negaverit ab illo commiſſum eſſe

aut à ſe cognitum,mentietur: ſi verò illud declaraverit, vel aliis loquendi modis uſus fuerit, unde aſtantes veritatem facti conjicere poſſint, famam proximi lædet & detractionis peccatum incurret.

Reſpondetur, in tali caſu & aliis ſimilibus,ſi nullum aliud pateat effugium, neque ullo modo ſe quis ex ejuſmodi anguſtiis liberare poſſit, tunc id eligere debet, quod minus malum ſibi videtur, & illud agendo, conſcientiam peccati deponere, quia juxta regulam juris, *Ad impoſſibile nemo poteſt obligari: quis enim* (ut dicit S.Auguſtinus Lib. 3. de lib. arb.c. 18. *peccat in eo quod nullo modo caveri poteſt?* Neque refert utrum quis ſe ipſum ſuâ culpa in hanc perplexitatem conjecerit, quia quidquid ſit de præterito quod in ejus poteſtate amplius non eſt, certè ad evitandum novum peccatum ſufficit, ut quis tunc faciat id quod in ſe eſt: *Nihil enim quovis tempore* ut rectè monet Gerſon in regulis moralibus parte 2. tr.1.) *amplius ab homine requirit Deus,qui*, ut declarat Concilium Trid.ſeſſ.6.cap.11. *impoſſibilia non jubet.*

SECTIO VI.

* *De opinione probabili.*

QUONIAM ea quæ tractantur à Theologis circa probabilitatem opinionum, maximè conferre poſſunt ad rectam & ſanam dictorum aut dicendorum intelligentiam, nec non ad quarumcumque actionum directionem, ideò utiliſſimum exiſtimavimus de hoc ſubjecto paulò accuratiùs agere, ac præcipuis ſuper eo difficultatibus quantam potuimus lucem afferre, ſervatâ in omnibus tamen brevitate, quam compendij ratio exigit.

§. I.

Quid opinionis probabilis nomine intelligendum ſit.

DUo hîc nobis explicanda ſunt. 1. quid ſit opinio. 2. quænam opinio cenſeri debeat probabilis.

Quod ad primum ſpectat, nomine opinionis nihil aliud à Theologis intelligitur, quàm aſſenſus rationis, alteri ex duabus propoſitionibus contrariis,vel contradictoriis datus, cum aliqua formidine oppoſiti conjunctus.

Dicitur (aſſenſus) ut à dubitatione diſtinguatur, quæ animum veluti ſuſpenſum tenet, nec in alterutram partem inclinare ſinit.

(Rationis) quia ad opinionem non ſufficit prima mentis operatio, ſeu ſimplex apprehenſio, ſed requiritur judicium aliquod, vel diſcurſus rationis.

(Datus alteri ex duabus propoſitionibus contrariis) quia opinio facit ſemper propendere animum in alterutram partem,aliàs ſi ſuſpenſus maneret inter utramque, jam non opinans, ſed dubitans diceretur.

(Cum formidine oppoſiti conjunctus) quia ſi nulla formido ineſſet, ſed omnimoda certitudo, tunc non eſſet opinio, & ſi quidem certitudo illa oriretur ex principiis veris, ac certa & evidenti demonſtratione tunc eſſet ſcientia; ſi ex principiis falſis, error vel obſtinatio diceretur.

Quod ſpectat ad ſecundum, duæ ſunt præcipuæ conditiones, quæ ad conciliandam opinioni alicui probabilitatem requiruntur.

Prima eſt, ut non répugnet aut veritatibus ab Eccleſia receptis aut evidenti rationi; neque etiam temerè contradicat communi & receptæ Theologorum doctrinæ.

Secunda, ut firmo aliquo fundamento innitatur: neque enim ſufficit ad hoc ut probabilis judicetur, quod veritati minimè adverſetur, ſed præterea neceſſarium eſt, ut principiis quibuſdam veritati conſentaneis fulciatur,quod fiet ſi ſolidâ aliquâ ratione, aut authoritate gravi & fide digua innixa ſit.

Quæres quænam authoritas ita gravis & fide digna cenſeri debeat,ut opinionem aliquam efficere poſſit probabilem? Sunt qui certum quendam Doctorum numerum exigunt, ut illorum authoritas talis queat exiſtimari:& alij quidem plures requirunt, alij pauciores: quod quidem definire quamvis ſit difficillimum, nullus tamen inficiabitur, quin varij caſus interdum occurrere poſſint, in quibus etiam unius doctoris authoritas ſufficiens cenſebitur, ut quis probabiliter & tutò poſſit operari. Exempli gratia Laïcus aliquis dubitans an ſibi licitum ſit tale negotium aggredi,vel talem contractum inire, proptium conſulit parochum,aut proprij Epiſcopi pœnitentiarium,vel etiam ipſummet Epiſcopum, & ab alterutro illorum edocetur ejuſmodi negotium vel contractum licitum eſſe: Quis poſt hæc dicere auderet talis conſulentis (de cujus eruditione vel pietate ut ſupponimus nulla ſubeſt ratio dubitandi) authoritatem non ſufficere ut probabiliter & tuto operetur; quamvis authoritas illa, quam in operando ſequitur, non ſit niſi unius doctoris? Neque pœnitentes arguuntur qui in communibus conſcientiæ difficultatibus, in quibus non ſatis exploratum habent quid licitum ſit vel illicitum, unius confeſſarij, quem virum pium & eruditum exiſtimant,conſiliis acquieſcunt, & illius ſolius authoritatem ſibi ſufficere arbitrantur.

Ex quibus infertur authoritatem illam, de qua nunc quæſtio eſt, ex variis circumſtantiis æſtimandam eſſe, videlicet, vel ex conditione perſonarum, quarum conſilium in agendo ſequimur; nullus eſt enim qui non fateatur,proprij Epiſcopi,aut parochi authoritatem maximi momenti apud unumquemque eſſe debere: vel ex eorum,de quibus conſilium exquiritur,majori vel minori momento,vel difficultate;quia nulli dubium eſt,quin caſuum illorum, qui majoris momenti cenſentur,& pluribus,ac majoribus difficultatibus implexi ſunt, reſolutio à pluribus & doctioribus petenda ſit,nec unius aut alterius doctoris levioris notæ authoritas ſufficere æſtimetur. Nullus eſt etiam præterea qui non fateatur authoritatem illam,quæ doctorem aliquem, ut paſtorem ſeu confeſſarium permovere debet,ut rationabiliter opinionem

nionem aliquam probabilem exiſtimet, majorem & graviorem eſſe debere illâ, quæ, in ſimili caſu,laico alicui dubitanti vel conſulenti ſufficiens eſſet.

Porrò ut aliquis dicatur operari ex opinione probabili,non eſt ſatis ut principia illa, per quæ probabilis efficitur,ſint alteri cognita, ſed etiam ut ipſi innoteſcant,hoc eſt ut ſciat ſe agere,vel ex aliquâ ſolida ratione,vel ex authoritate gravi & fide digna:cum enim opinio illa ſit directiva operationis, quæ ut recta ſit debet eſſe juſta & prudens, talis haud dubiè non eſſet,ſi operans nulla ejuſmodi ratione, aut authoritate in operando duceretur.

Debet præterea ratio ejuſmodi vel authoritas illi eſſe nota,cum operatur vel antequam operetur, non autem ſolummodo poſtquam operari deſiit, alias ejuſmodi ratio vel authoritas operationis illius directiva non eſſet. Unde falluntur ij,qui poſt actum aliquem commiſſum vel omiſſum, evolvunt Doctorum libros, ut ſibi faventem aliquem reperiant, quia ratio illa vel authoritas ſubſequens nihil confert ad rectitudinem actus, qui bonitatem ſuam vel malitiam deſumit ex diſpoſitione operantis cum operatur, non verò ex cognitione, quam poſt operationem acquirere poteſt.

§. II.

An licitum ſit operari ex quacumque opinione probabili.

SUPPONIMUS certum eſſe generaliter loquendo, & abſtrahendo à quibuſcumque opinionibus probabilibus in particulari non modò licitum, ſed & aliquando neceſſarium eſſe operari ex opinione probabili, cum plerumque homines aliter operari non poſſint: neque enim intellectu Angelico præditi ſunt, quo intuitivè,& infallibiliter omnia perſpicere queant;& experientiâ compertum eſt, ſecluſis iis, quæ fide divinâ nobis perſpecta ſunt, perpaucas res eſſe,quæ certâ & evidenti demonſtratione à nobis cognoſcantur,præſertim in agibilibus,in quibus vix ulla ratio moralis agendorum afferri poteſt, quin aliqua alia in contrarium afferri queat.

Porrò ad clariorem & certiorem quæſtionis propoſitæ reſolutionem, obſervandum eſt formidinem illam, quam paragrapho præcedenti, diximus remanere ſimul cum aſſenſu opinantis ex opinione probabili, aliam eſſe intrinſecam & practicam, aliam extrinſecam & veluti ſpeculativam.

Per formidinem quam vocamus intrinſecam & practicam,eam intelligimus, quæ ipſum operantem reddit anxium & irreſolutum in judicio practico rationis, eo tempore quo operatur; itaut nequaquam apud ſe ſtatuat, quod hic & nunc, hoc vel illud agere vel omittere licitè poſſit.

Per formidinem verò quam dicimus extrinſecam & ſpeculativam,intelligimus eam quâ etſi operans, intrinſecè, ſeu judicio practico ſit ſufficienter reſolutus, quod hic & nunc, hoc vel illud agere vel omittere licitè poſſit, ab extrinſeco tamen timet ne judicio ſuo ſpeculativo de tali re vel actione, ſubeſſe poſſit aliqua falſitas.

Hâc obſervatione ſuppoſitâ,dicimus licitum quidem eſſe operari ex quacunque opinione probabili, cum formidine extrinſeca & ſpeculativa, nuſquam verò cum formidine intrinſeca & practica. Ratio primæ partis hujus aſſertionis eſt, quia formido illa extrinſeca, quæ cuicunque opinioni quantumvis probabili ſemper conjuncta eſt, aliàs non eſſet ampliùs opinio, ſed ſcientia vel aliqua alia ſpecies cognitionis, non impedit quin operans ex opinione probabili ſecundùm rectam rationem operetur, quia ut ex dictis paragrapho præcedenti conſtat, ſequitur in operando vel ſolidam aliquam rationem,vel authoritatem gravem & fide dignam,quod cenſetur ſufficere ut dicatur rectè operari. Ratio ſecundæ partis ejuſdem aſſertionis eſt, quia ut quis rectè operetur, debet eſſe moraliter certus, & apud ſe judicio intrinſeco ſtatuere quod hic & nunc hoc vel illud agere vel omittere ſine peccato poſſit, quod quidem ſtatuere poteſt quamvis certus non ſit, imò formidinem aliquam habeat, quod in judicio ſpeculativo ſuper tali re vel actione falli poſſit.Quia judicium illud practicum eſt proxima regula actionum humanarum, Judicium autem ſpeculativum eſt tantùm remota, eſt autem neceſſarium ad rectitudinem moralem cujuſcunque actionis ut proximæ regulæ dirigenti ſit conformis: erit autem conformis, ſi operans certus ſit moraliter ſe rectè operari; quamvis ſpeculativè non ita ſit certus, ſed formidinem aliquam habeat de oppoſito.

Dicet aliquis eſſe certum & non eſſe certum videri inter ſe contradictoria, nec proinde in eodem operante ſimul poſſe reperiri.

Reſpondetur illa non eſſe contradictoria, quia licet de eodem, non tamen eodem modo dicuntur: operans enim certus eſt quod licitè tunc operari poteſt, ex opinione probabili,quamvis aliunde non ſit omninò certus de validitate rationis vel authoritatis qua opinio illa nititur, ſed habeat formidinem aliquam de oppoſito. Quod enim certitudo practica moralis non excludat omnem formidinem ſpeculativam, ſed cum illa in eodem operante reperiri poſſit, clarum eſt ex ſcriptura, Proverb.28. *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus*. Philipp.2. *Cum timore & tremore ſalutem veſtr.m operam.ni.* Ex quibus & ſimilibus locis patet, quod quamvis certa ſit fiducia adipiſcendæ ſalutis in quolibet fideli per virtutem ſupernaturalem ſpei, quæ divina miſericordia & Chriſti meritis certò innititur: hoc tamen non obſtat, quin ſimul in eodem fideli reperiatur timor & formido ejuſdem ſalutis non adipiſcendæ, propter voluntatis propriæ infirm.tatem & inſtabilitatem.

§. III.

Vtrùm ex duabus opinionibus probabilibus, licitum ſit ſequi minus tutam, & minus probabilem.

AD faciliorem & certiorem propoſitæ quæſtionis reſolutionem, Obſervandum eſt primò probabilioris opinionis nomine nos intelligere eam, quæ conditiones in paragrapho primo propoſitas perfectiùs poſſidet; ſeu quæ nullam habens cum veritatibus fidei, aut cum communi & recepta doctorum ſententia repugnantiam, validiori aliquâ ratione, aut graviori authoritate innixa eſt Tutioris verò opinionis nomine eam intelligere, quæ nos ab omni peccati ſpecie longiùs removet. Quamobrem ex duabus opinionibus, quarum altera affirmat, altera negat peccatum eſſe aliquid facere aut omittere, illa quæ affirmat ſemper eſt tutior cum hominem ſe illi accommodantem, & ab eo quod damnat abſtinentem, nulli planè, ac ne *materialiter* quidem peccandi periculo exponat. At verò ejuſmodi opinio licet ſit tutior, non eſt tamen ſemper probabilior, cùm debilioribus plerumque fundamentis ſeu rationibus innitatur. Iampridem iſtud animadvertit S. Antonin. 1. part tit. 3. c. 10. §. 10. ubi explicatis opinionibus S. Thomæ negantis, & S. Bonaventuræ affirmantis peccatorem poſt lapſum in peccatum mortale teneri ex præcepto divino ſtatim confiteri, ſi ſubſit copia confeſſarij, declarat opinionem S. Thomæ eſſe probabiliorem, & ideo magis communem in praxi.

Obſervandum 2. quæſtionem hîc non eſſe de conſilio, ſed de præcepto; hoc eſt non hic quæri an melius ſit, & magis expediat ſequi opinionem tutiorem vel probabiliorem; eſt enim in confeſſo apud omnes melius eſſe per ſe loquendo ſequi tutiorem opinionem, vel ex duabus opinionibus æquè tutis ſequi probabiliorem: ſed quæritur an ſit obligatio aliqua ex præcepto divino ſequi ſemper opinionem illam, quæ ſit tutior, vel probabilior.

Obſervandum 3. cum quæritur inter Theologos an liceat ex duabus opinionibus probabilibus ſequi minus probabilem, intelligi etiam minus tutam: nam ſi minus probabilis eſſet magis tuta, nullus in dubium revocat quin licitum foret eam amplecti; ſiquidem eo ipſo eſſet magis tuta, magis etiam ab omni ſpecie peccati removeret, adeòque non modo licitum eſſet, ſed etiam laudabile, illam tanquam normam in operando ſequi.

His obſervationibus præſuppoſitis, dicendum eſt licitum eſſe ex duabus opinionibus probabilibus, relictâ probabiliori, ſequi minus probabilem, dummodo tamen illa ſit verè probabilis eo ſenſu quo in paragrapho primo explicatum eſt. Ita docent quàm plurimi & perinſignes Theologi, ac præ cæteris, Ioannes Malderius Epiſcopus Antuerpienſis, in 1. 2. quæſt. 19. diſp. 86. Didacus Alvares Epiſcopus Tranenſis, in commentar. ad 1. 2. diſp 80. num. 9. Bartholomeus Ledeſma, Epiſcopus Guaxaguenſis, in tractat. de Sacramento Pœnitentiæ, difficult. 14. Ioſephus Angles Epiſcopus Bozanus in floribus quæſtionum Theologicar. quæſt. de confeſſ. difficul. 8. Thomas Zerola Epiſcopus Minorenſis in praxi pœnitentiæ cap. 22. quæſt. 3. Toletus lib. 3. cap. 2. Dominicus Bannes in 1. 2. quæſt. 10. art. 1 dub. 3. concluſ. 4. Navarrus in manuali cap. 27. num. 288. Alexander Pezantius in 1. 2. quæſt. 19. art. 6. diſp. 2. num. 3. Franciſcus Syluius in 1. 2. quæſt. 19. art. 5. q. 9. Philippus Gammachæus in 1. 2. quæſt. 19. cap. 2. Andreas Du-Vallius in tractatu de actibus humanis quæſtione 4. art. 12. Nicolaus Iſambertus in 1. 2. diſp. 9. art. 4.

Et probatur 1. ex eo quod dixit S. Leo Papa Epiſt. 92. 2. ad Ruſticum Narbon. ubi ſic loquitur, *in iis, quæ vel dubia fuerint aut obſcura, id noverimus ſequendum quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adverſum.* Ex quibus verbis ſic argumentari poſſumus, Quælibet opinio quæ verè eſt probabilis, quamvis minus ſit probabilis, quàm alia quæ cenſetur probabilior, tamen nec præceptis Evangelicis contraria, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adverſa: ergo ſecundum mentem illius Sancti Pontificis illam ſequi licitum eſt. Conſequentia clara eſt; antecedens patet, quia ſi opinio illa præceptis Evangelicis aut decretis Sanctorum Patrum adverſaretur jam non eſſet probabilis, ut conſtat ex iis quæ §. 1. dicta ſunt.

Probatur 2. Ille actus cenſetur bonus & honeſtus, ac proinde licitus qui rectæ rationi conformis eſt; atqui actus ille qui fit ex opinione probabili, ſeu ſecundum dictamen conſcientiæ quæ opinionem probabilem ſequitur, eſt conformis rectæ rationi, quæ non obligat præcisè ad ſequendam opinionem probabiliorem, ſed ad ſequendam opinionem quæ verè ſit probabilis. Neque verò ex eo quod aliquis in operando ſequitur probabilem opinionem, relictâ probabiliori, inferri poteſt quod malè operetur, ſeu quod regulæ alicui falſæ aut illicitæ adhæreat; ſed tantum quod in operando regulam perfectiorem non ſequatur, quam ſequi non tenetur: alioquin ſi teneremur in omnibus ſequi id quod perfectius eſt, dicendum eſſet illum, qui v. g. neglecto religioſo ſtatu, quem judicat perfectiorem & tutiorem, ſtatum conjugalem amplectitur, operari ex judicio pravo & peccare, quod ſine errore affirmari non poteſt.

Sunt tamen circa hanc noſtram aſſertionem aliquæ limitationes neceſſariæ. Prima eſt in materia Sacramentorum: quando enim de alicujus Sacramenti adminiſtratione agitur, tenetur ſemper is qui adminiſtrat ſequi opinionem probabiliorem & tutiorem in illius materia & forma, quando illam

ſequi

ſequi poteſt. v. g. quamvis aliqui Doctores exiſtiment probabile eſſe quod validus ſit Baptiſmus cum brodio vel aliqua alia aqua minùs pura & ſimplici collatus. Item quod valida ſit conſecratio in pane ſiligineo, vel ſpeltaceo, ille tamen graviter peccaret, qui eo modo baptiſaret vel conſecraret, neglectâ aquâ naturali purâ & ſimplici, quam ad manum haberet, & cum qua poſſet baptizare, vel neglecto pane triticeo azimo cum quo poſſet conſecrare. Ita Suares tom. 3. in 3. part. diſp. 16. ſect. 2. Vaſques ad 1. 2. diſp. 64. cap. 3. Sanches lib. 1. in decalog. cap. 9. & aliis.

Secunda Limitatio neceſſaria eſt reſpectu Iudicum & Medicorum; Illi enim in ferendis ſententiis, tenentur ſequi partem probabiliorem, & litem adjudicare illi, cujus cauſa rationibus probabilioribus nixa eſt; iſti verò in remediis aſſignandis, debent ſequi id quod tutius eſt: & quod probabilius ad ſanitatem conferre videtur, cùm id juſtitia & charitas ab utriſque exigat. Ita Suares, Vaſques, Scanches, ſuprà citati & plures alij.

Addunt etiam aliqui tertiam Limitationem, reſpectu Magiſtrorum & Præceptorum, in iis præſertim quæ fidem & mores ſpectant: aſſeruntque illos teneri ſententias illas diſcipulos ſuos edocere, quas ſaniores & probabiliores exiſtimant, imò & moralem adhibere diligentiam, ut quantùm poterunt in doctrinâ quam tradunt, veritatem aſſequantur: quia alioquin videntur diſcipulis injuriam facere, & bono publico non leve præjudicium afferre: Ita Filliucius tract. 21. in decalog. cap. 4. Breſſerus lib. 3. de conſcientia cap. 18. & alij.

Quæres an Doctor ſeu Confeſſarius aliquis dare poſſit conſilium juxta ſententiam probabilem, relictâ probabiliori, quam ipſe ſequitur. Reſpondetur cum Iſamberto ſup. art. 5. cum diſtinctione: vel enim per talem conſultationem, rogatur ejus mens & ſententia, circà caſum propoſitum: vel tantùm quæritur quid liceat: vel denique, quid expediat in tali caſu? ſi primo modo petatur conſilium, debet conſultus reſpondere juxta propriam ſententiam, aliàs non aget bonâ fide, & videbitur mentiri, quod nunquam licet: Si ſecundo modo, poteſt reſpondere, illud de quo conſulitur, ſecundùm aliquam probabilem opinionem, eſſe licitum: Si denique tertio modo petatur conſilium; debet prudenter omnia conſiderare, perſonam ipſam quæ conſilium petit, & omnes circunſtantias ipſius rei de qua conſilium petitur, & etiam temporis quo ejuſmodi conſilium petitur, & omnibus prudenter perpenſis, id quod expedire videbitur, conſulere. Imò aliquando expedit, & oportet conſulere id quod eſt tantum probabile relicto probabiliori: quia contingere poteſt, ut qui petit conſilium, ſit ita diſpoſitus, ut non ſit facturus quod ei dictabitur ſecundùm probabiliorem ſententiam, unde ſequetur eum periculo peccandi expoſiturum iri, quod evitare poſſet; ſi daretur ei conſilium ſecundùm ſententiam probabilem, quæ ei fortaſſe magis arrideret, & cui ſe libentiùs ſubmitteret. Debet tamen is à quo conſilium petitur, ita ſe gerere, ut alij non ſcandalizentur videntes eum aliter conſulere quàm ſentiat vel faciat.

CAPUT SECUNDUM. *DE PECCATIS.*

SECTIO I.

Quid ſit peccatum.

1 QUÆSTIO propoſita intelligenda eſt non de peccato originali, quod alienâ culpâ contrahitur, de quo in priori hujus operis parte tract. 4. actum eſt; ſed de peccato actuali, quod propriâ voluntate incurritur. Hoc autem peccatum definitur à S. Auguſtin. lib. 22. cont. Fauſt. cap. 2. *Factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei æternam.* Et in hac definitione, cui ſubſcribit S. Doctor 1. 2. quæſt. 7. art. 6. & cum eo communiter Theologi, duo verba ſubaudita intelligi debent, quæ ſi addantur, plenior erit definitio in hunc modum.

Peccatum eſt voluntarium factum, dictum concupitum, aut omiſſio contra legem Dei æternam

Dicitur 1. (factum dictum, vel concupitum, quia ut docet S. Thom. ſup. omne opus malum vel eſt à volũtate elicitum, & ſic) eſt concupitum, vel eſt imperatum, & ſic ad exteriores actus locutionis, aut operationis pertinet, & eſt (factum vel dictum.)

2 Dicitur 2. (voluntarium) quia neceſſe eſt ad rationem peccati ut ſit voluntarium, ſeu ut à libero voluntatis conſenſu procedat, itaut (juxta doctrinam S. Aug. lib. de vera Relig. c. 14. quæ etiam Theologorum omnium communis eſt) *Nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.*

Dicitur 3. (aut omiſſio) quia cum affirmatio & negatio (ut docet S. Th. ſup. in reſp ad 1.) reducantur ad idem genus, æquè peccat, qui non facit id quod præcipitur, atque is qui facit id quod prohibetur.

Dicitur 4. (contra legem Dei æternã) quia ut ſupponimus ex dicendis cap. ſeq. cùm lex æterna Dei ſit prima & ſumma regula rectitudinis omnis quæ in actibus humanis reperiri poteſt, hinc ſequitur omnẽ actum, qui à rectitudine debita aberrat, etiam ab illâ primâ æternæ legis regulâ deflectere, & proindè æternæ legi Dei adverſari. Quod quidem ita verum eſt, ut etiam tranſgreſſiones illæ, quæ contra leges Eccleſiaſticas aut Civiles committuntur, catenùs ſint peccata, quatenùs leges illæ a lege æternâ derivantur, vel cum eâ concordant, vel ex eâ vim obligandi accipiunt, ut ſic tranſgreſſiones illæ contra legem Dei æternam fieri aliquo ſenſu intelligantur.

3 Porrò ad faciliorem eorum, quæ dicta ſunt vel dicenda ſunt intelligentiam, obſervandum eſt ad rationẽ peccati duo præſertim requiri: nimirũ, ut talis

actus ſit humanus, id eſt, voluntarius & liber; deinde, ut ſit malus & pravus, id eſt, ut careat debitâ commenſuratione ad ſuam regulam: regula autem actûs humani proxima eſt recta ratio, ut ſuprà dictum eſt; remota verò & principalis ac primaria, eſt ipſa lex æterna, quæ per naturalis rationis lumen cuique manifeſtatur, dicente Apoſtolo Rom. 2. quoſvis homines geſtare *Opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum*: Atque ideò S. Auguſtinus & S. Thomas in ſupradictis definitionibus, primò poſuerunt id quod pertinet ad ſubſtantiam actûs humani, tanquam ipſius peccati materiale: deinde id quod pertinet ad rationem mali, ut ejuſdem peccati formale. Ratio enim formalis peccati, ut communiter docent Theologi, nihil eſt aliud quàm privatio rectitudinis illius, quam homo ex præſcripto legis æternæ, & dictamine rectæ rationis, inducere tenetur in actum ſuum: unde idem S. Auguſtinus tract. 1. in S. Joan. dicit *Peccatum eſſe nihil, quia per Verbum factum non eſt*: & lib. 12. de civit. cap. 7. *Nemo*, inquit, *quærat cauſam efficientem humanæ pravitatis; non enim eſt efficiens, ſed deficiens, quia nec illa effectio eſt, ſed defectio.* S. Ambroſius lib. de Iſaac & animâ cap. 7. *Quid eſt*, inquit, *malitia, niſi boni indigentia?* Et S. Anſelmus lib. de concordiâ præſcientiæ cum lib. arb. c. 1. *Non eſt*, inquit, *injuſtitia, qualitas, aut actio, aut aliqua eſſentia, ſed tantum abſentia debitæ juſtitiæ.*

Obſervandum præterea ex eodem S. Doctore in reſp. ad 5. peccatum aliâ ratione conſiderari à Philoſophis, aliâ verò à Theologis; Philoſophi ſiquidem peccatum conſiderant ſolummodò, prout rectæ rationi adverſatur: Theologi verò ulterius progrediuntur, & in peccato attendunt quod ſit contra Dei voluntatem ac legem, adeoque ipſius Dei offenſa quædam & injuria: unde in peccati definitione S. Auguſtinus rectè dixit illud eſſe contra legem Dei æternam, ut præcipuam & maximam ipſius peccati deformitatem ob oculos poneret.

SECTIO II.

Utrùm dentur quædam peccata mortalia & venialia.

1 MULTIPLEX diviſio peccati à Theologis fieri ſolet. In primis enim dividitur peccatum in actuale, & habituale. Actuale eſt illud quod actu perpetratur, habituale verò quod poſt actuale commiſſum, per modum habitualis defectûs permanet.

Rursùm ipſum peccatum actuale dividitur, ex parte præcepti in peccatum commiſſionis, & omiſſionis. Ex parte objecti in peccatum contra Deum, ſeipſum, & proximum. Ex parte ſubjecti in peccatum carnale, & ſpirituale. Ex parte modi, in peccatum cordis, oris, & operis. Ex parte cauſæ efficientis in peccatum ex paſſione, ex ignorantia, & ex malitia. Denique ex parte malitiæ, in peccatum mortale & veniale, de quâ ultimâ diviſione nunc agendum nobis eſt. De cæteris infra ſuo loco.

Nomine peccati mortalis intelligitur illud, ratione cujus homo gratiâ ſanctificante privatur, & æternâ damnatione puniri meretur; nomine verò venialis illud, quod quamvis peccatum ſit, nihilominùs neque gratiâ ſanctificante privat hominem, neque damnatione æternâ dignum reddit.

Eſt autem certum ex fide, dari quædam peccata mortalia, quædam item peccata venialia. Atque in primis quod dentur peccata aliqua mortalia in confeſſo eſt apud omnes; & manifeſtè conſtat ex ſcripturâ, quæ variis in locis teſtatur damnationem ſeu mortem æternam pro quibuſdam peccatis incurri: ut Eph. 5. *Omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hæreditatem in regno Dei*: Apoc. 21. *Homicidis & fornicatoribus, &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure.*

2 Quod verò etiam quædam peccata ſint tantùm venialia, probatur 1. ex eâdem ſcriptura, Proverb. 20. *Septies in die cadit juſtus*: 1. S. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*: quo loco S. Joannes loquitur de peccatis juſtorum, ob quæ juſti eſſe non deſinunt, & quæ proinde cum gratiâ ſanctificante ſtare poſſunt, ut aſſerit S. Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap. 36.

Probatur 2. ex Concilio Milevitano can. 7. ubi dicitur non ſolùm peccatoribus, ſed etiam juſtis hanc orationis Dominicæ petitionem convenire; *Dimitte nobis debita noſtra*: & ex Concilio Trident. ſeſſ. 6. cap. 11. ubi expreſsè declaratur, *Iuſtos & ſanctos in levia & quotidiana, quæ etiam dicuntur venialia peccata, quandoque cadere.*

Certum eſt præterea diſcrimen peccati mortalis & venialis deſumendum eſſe, non ex eo quod, ut aſſerunt Lutherani & Calviniſtæ, peccata omnia prædeſtinatorum aut fidelium venialia ſint, reproborum verò aut infidelium mortalia, ſed ex propria ratione & natura ipſorummet peccatorum.

Id probari poteſt 1. ex Scriptura, quæ, ut ſuprà dictum eſt, declarat peccata quædam æternâ morte digna eſſe, ac proinde mortalia; quædam verò venialia, ſine ullâ relatione ad prædeſtinationem aut reprobationem, vel ad fidem aut infidelitatem peccantium: imò expreſsè teſtatur quoſdam prædeſtinatos & fideles peccaſſe mortaliter, v. g. Davidem cùm perpetravit adulterium, quod haud dubiè peccatum mortale fuit, ut docet S. Ambroſius lib. 2. de Apolog. David cap. 16. S. Petrum cùm ter Chriſtum negavit, in quo peccavit mortaliter, teſte S. Auguſt. tract. 66. in S. Joan. ubi dicit illum in iſtâ negatione timendo corporis mortem, animæ mortem incurriſſe.

Probatur 2. ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. quæ per Urbanum VIII. renovata eſt, in quâ damnata eſt hæc propoſitio Michaëlis Baij: *Nullum eſt peccatum ex naturâ ſua veniale, ſed omne meretur pœnam æternam.*

3 Probatur 3. ex eo quòd ſi peccata omnia prædeſtinatorum eſſent venialia, ſequeretur prædeſtinatum gratiam juſtificationis amittere non poſſe, cùm per ſolum peccatum mortale amittatur: quod tanquam falſum & hæreticum damnatum eſt in Concilio Trid. ſeſſ. 6. can. 33.

Quæres, quænam ſit propria & formalis ratio, per quam peccatum mortale à veniali differat. Reſpondetur varias eſſe ſuper hâc quæſtione Theologorum ſententias. Quidam enim exiſtimant in eo differre, quòd peccatum mortale ſit contra præceptum, veniale verò contra conſilium. Alij, quòd mortale ſit contra legem, veniale verò præter legem. Alij probabiliùs, quòd peccatum mortale tollat ordinem ad ultimum finem, quia tollit charitatem & gratiam quâ homo ad Deum ordinatur, & illi tanquam ultimo fini conjungitur; veniale verò non tollat ordinem ad finem, cùm non tollat charitatem; ſed tantùm ad media, quia ponit inordinationem in actione humanâ, quæ ad Deum referri deberet tanquam ad ultimum finem, nec tamen poteſt, cùm peccatum non poſſit in Deum referri. Alij denique probabiliſſimè aſſerunt rationem formalem diſtinctivam peccati mortalis à veniali in eo conſiſtere, quòd in quolibet peccato mortali reperiatur contemptus Dei, vel expreſſus vel tacitus, ſeu interpretativus, quod ex pleriſque ſcripturæ locis colligitur, in quibus conqueritur Deus ſe à peccatoribus ſperni & contemni, ex quo ſequitur diſſolutio charitatis & amicitiæ, & quæ inter Deum & hominem intercedit; in peccato autem veniali non reperiatur, nec proinde ipſius charitatis & amicitiæ divinæ diſſolutio: ſicut in amicitiâ humanâ leves amici offenſæ, licet ipſi diſpliceant, non tamen uſque ad ejus contemptum procedunt, nec proinde amicitiæ vinculum & unionem diſſolvunt.

SECTIO III.

Quâ ratione peccata mortalia & venialia inter ſe dignoſci poſſint.

1 QUAMVIS, ut ſectione præcedenti diximus, certiſſimum ſit, & ex ſcripturis apertiſſimè conſtet, peccata mortalia & venialia inter ſe differre; quænam tamen peccata in ſpecie aut individuo mortalia ſint, & à regno cœlorum per totam æternitatem excludant; quænam ſint venialia & perventionem ad illud pro determinato tantum tempore impediant; ex ſolo proprio & particulari judicio *difficillimum eſt invenire:* ut cum S. Auguſtino lib. 21. de civit. cap. 27. loquamur, *& periculoſiſſimum definire.*

Quia tamen ad Sacerdotis officium ſpectat diſtinguere lepram à leprâ, nec juſtam in Pœnitentiæ Tribunali ſententiam ferre poteſt, niſi gravitatem aut levitatem peccatorum dignoſcat; idcircò, ut in re obſcuriſſimâ lucem aliquam afferamus, quaſdam hîc obſervationes communiter à Doctoribus receptas & à SS. Patribus approbatas proponemus, quibus in quolibet caſu peccatum mortale à veniali dignoſcere quivis probabiliter & tutò poterit. Ad illam igitur diſtinctionem peccati mortalis & venialis faciendam,

Obſervandum 1. quædam peccata ex genere ſuo mortalia eſſe; & gravem habere cum rectâ ratione & lege Dei repugnantiam, ut perjurium, homicidium, &c. quædam verò repugnantiam illam gravem cum rectâ ratione & lege Dei non habere, proindéque ex genere ſuo non eſſe mortalia; ſed tantùm venialia: cujuſmodi ſunt illa, de quibus loquitur S. Auguſtinus ſerm. 4. de ani. def. *Quoties aliquis in cibo & potu plus accipit quàm neceſſe ſit, quoties plùs loquitur quàm oportet, aut plus tacet quàm expediat, quoties pauperem importunè petentem exaſperat*; & ſimilia quamplurima quæ ibidem enumerat. Quoniam verò in dignoſcendis hujuſmodi peccatis, quæ ex genere ſuo mortalia vel venialia ſunt, quivis plerúmque proprio ſenſu falli & decipi poſſet, duæ regulæ communiter à Doctoribus aſſignantur, ſecundùm quas certum & tutum judicium de qualitate cujuſcumque peccati ferri poteſt.

2 Prima regula ex Scripturis habetur; quandò ſcilicet ſacræ litteræ tradunt peccatum aliquod à regno Dei excludere, æternâ morte peccatorem dignum efficere, inimicum Dei conſtituere: ex his & ſimilibus loquendi modis rectè infertur peccatum ejuſmodi ex genere ſuo eſſe mortale. Et hâc regulâ utitur S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 78. ubi dicit quòd quædam peccata *leviſſima putarentur; niſi in Scripturis demonſtrarentur opinione graviora.*

Secunda regula ex communi Eccleſiæ & Doctorum conſenſu deſumitur: quandò enim ex ſcripturæ terminis non ſatis liquet, utrùm peccatum aliquod ex genere ſuo mortale vel veniale ſit, videndum quid ſentiant Eccleſiæ Doctores: ſi enim unanimi conſenſu doceant peccatum aliquod ex genere ſuo eſſe mortale, pro mortali habendum eſt; ſi veniale, pro veniali: quod ſi in aliquo inter ſe diſſentiant, pars probabilior & tutior aut ſaltem probabilis & tuta eligenda eſt.

Obſervandum ſecundò, peccata quædam ex genere ſuo mortalia poſſe duobus modis fieri venialia, ſcilicet vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actûs. Ita ex communi Doctorum ſententia Navarrus prælud 9 num. 12. Utrumque hunc modum attingit ſanctus Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap. 38. ubi de juſtis venialiter peccantibus loquens dicit, *Sæpè in leviſſimis & aliquando incautis ipſis obrepere peccatum.* Hinc infertur furtum v. g. quod ex genere ſuo mortale eſt, ratione levitatis materiæ fieri veniale, ſi res furto ablata ſit viliſſima & perexigui pretij: ſimiliter iram, quæ ex genere ſuo mortalis eſt, propter imperfectionem actûs fieri venialem; ſi aliquis verbi gratia imperfecta rationis advertentia & deliberatione vindictam:

dictam aliquam gravem appetat. Quod ut clariùs intelligatur.

3 Obſervandum 3. motus voluntatis & aliarum potentiarum in triplici eſſe differentia. Alij enim ſequuntur plenam & perfectam rationis advertentiam & deliberationem: cum ſcilicet homo plenè advertit ſe aliquid cogitare, appetere aut exteriùs operari, quod eſt malum atque illicitum, & nihilominùs in illa cogitatione, appetitione, aut actione perſiſtit; tunc enim dubium non eſt quin peccet mortaliter, ſi materia ſit ad mortale peccatum ſufficiens.

Alij antè omnem rationis advertentiam oriuntur, qui vocantur primo primi: cùm ſcilicet vel ex dæmonis ſuggeſtione, vel ex re aliqua in ſenſus exteriores incurrente, vel ex alia quavis diſpoſitione naturali exoritur, v. g. prava aliqua cogitatio, unde voluntas vel appetitus ſenſitiuus naturaliter in propoſitum objectum movetur. Et hi motus omni culpâ carent, cum in hominis poteſtate non ſint: quis, enim, ut loquitur S. Auguſtinus lib. 3. de liber. arb. cap. 18. *Peccat in eo, quod caveri nullo modo poteſt*? unde S. Gregorius Papa reſponſione decimâ ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, & habetur cap. Sed penſandum, diſt. 6. expreſsè dicit: *Peccatum perfici cum in delectationis motum ex deliberatione fit conſenſio*: cùm igitur in illis motibus primò primis nullus ſit deliberationi locus, nullus etiam erit conſenſioni, nec proinde peccato. Et idem S. Auguſtinus lib. de civit. cap. 25. de motibus illicitis appetitus inferioris loquens, dicit illos abſque culpâ eſſe, quando nullus eis præbetur conſenſus: atqui motibus ejuſmodi primò primis nullus præbetur conſenſus, cùm deliberationem omnem præcedant, quæ tamen juxtà doctrinam S. Thomæ 1. 2. quæſt. 74. art. 7. ad. 1. ad conſenſum neceſſariò prærequiritur: ergò ſecundùm mentem S. Auguſtini ejuſmodi motus omni culpâ vacant.

4 Alij deniquè motus, quamvis perfectam rationis advertentiam & deliberationem antecedant, ſequuntur tamen advertentiam aliquam; & conſiderationem imperfectam, adeòque fiunt cum conſenſu imperfecto, (ut ita loquamur) ſemiplenè deliberatot, qualis conſenſus eſſe ſolet in ſemidormientibus, vel etiam in vigilantibus; ſed animum paſſione aliquâ iræ, timoris, &c. perturbatum, aut aliquibus aliis cogitationibus implicatum habentibus, itaut ad illius motus, v. g delectationis, quâ afficiuntur, malitiam plene non advertant: & ſic nonni ſi imperfectè & leviter, id eſt venialiter, delinquant. Ita Major in 3. diſt. 73. quæſt. 14. Navarrus prælud. 9. n. 11. & alij communiter. Quibus accedit authoritas S. Auguſt. lib. 6. cont. Julianum cap. 9. & 10. ubi loquens de motibus inordinatis concupiſcentiæ. *Sine peccato*, inquit, *ſemper eſſemus, donec ſanaretur hoc malum* (concupiſcentiæ ſcilicet) *ſi ei numquam conſentiremus ad malum: ſed in quibus ab ipſo rebellante, etſi non lethaliter, ſed venialiter tamen vincimur, in his contrahimus unde quotidie dicamus, dimitte nobis debita noſtra* Ex quibus verbis habetur, hominem erga motus concupiſcentiæ inſurgens tripliciter ſe habere poſſe; ſine peccato, ſi nullo modò conſentiat: cum peccato lethali, ſi deliberatè conſentiat; cum veniali, ſi conſentiat quidem, ſed imperfectè & cum ſemiplenâ deliberatione.

5 Obſervandum 4. peccatum ex genere ſuo veniale, quinque præſertim modis poſſe fieri mortale ut ex iis quæ capite præcedenti dicta ſunt, colligi poteſt. Primò, ſi fiat ex conſcientia erronea arbitrante, peccatum eſſe mortale, quamvis reverà non ſit. Secundò, ſi ordinetur ad aliquod mortale: exempli gratiâ, ſi quis verbum otioſum dicat, ut alium inducat ad peccandum mortaliter. Tertiò, ſi in ipſo peccato veniali, verbi gratiâ, amore inordinato alicujus rei, finem ultimum conſtituat, quod fit, ut docet Toletus lib. 3. cap. 1. 2. cùm quis ita venialem aliquem actum exequitur, ut paratus eſſet, ſi mortalis eſſet illum exequi. Quartò, ſi ex commiſſione deliberatâ alicujus peccati venialis ſequatur aliquod grave ſcandalum, quod peccator ſecuturum prævidit, aut prævidere potuit & debuit. Quintò denique, ſi tranſgreſſio aliqua vel inobedientia ex ſe venialis committatur ex formali contemptu legis vel legiſlatoris.

Quæres, an ex pluribus peccatis venialibus conflari poſſit unum mortale? Reſpondetur cum S. Doctore quæſt. 88. art. 4. id fieri non poſſe, aliàs inde ſequeretur contra expreſſam Concil. Trid. doctrinam ſeſſ. 14. cap. 5. nos per venialia peccata excludi poſſe à gratiâ ſanctificante.

6 Objicies ex multis venialibus furtis poſſe conſtitui furtum mortale: ex. g. ponamus furtum viginti aſſium eſſe quantitatem ad peccatum mortale ſufficientem: ſi quis ſingulis diebus unum aſſem accipiat, primâ & ſecundâ vice, aliiſque ſequentibus, peccabit ſolùm venialiter; vigeſimâ autem mortaliter peccabit.

Reſpondetur furtum illud ultimum eſſe peccatum mortale, non quod ex illo & aliis præcedentibus coaleſcat & conſletur mortale illud peccatum; ſed quia in hoc ultimo furto continetur expreſſa vel tacita volitio ſimul injuſtè retinendi hunc ultimum aſſem cum novemdecim præcedentibus; quæ quantitas cùm ex hypotheſi ſufficiat ad mortale, hinc fit ut ultimum furtum cenſeatur eſſe mortale.

Cæterùm, quamvis peccata venialia quantalibet unico peccato mortali æquiponderare nunquam poſſint, eſt tamen veriſſimum (quod docet S. Thomas art. 3.) venialia peccata, illa præſertim quæ ex deliberatâ voluntate committuntur, eatenùs diſponere ad peccatum mortale, quatenùs aſſueſcit humana voluntas illa committendo divinæ legi in

in minoribus non ſubjici : unde paulatim ad ipſius divinæ legis jugum in majoribus & gravioribus excutiendum propenſior fit, juxta illud Eccleſiæ 19. *Qui ſpernit modica, paulatim decidet* : quo ſenſu rectè dixit Sanctus Auguſtinus ſermone 144. de tempore. *Noli deſpicere peccata tua, quia parva ſunt : nam & pluviarum guta parva ſunt, ſed flumina implent, & arbores cum ſuis radicibus tollunt : Tu qui dicis quia parvum peccatum eſt, velim ſcire quoties tale peccatum admittis, ſi tot parvulas plagas in corpore, & maculas aut ſciſſuras in veſtibus tuis fieri velis? cùm ergò nec in corpore plagas, nec in veſte ſciſſuras vel maculas fieri acquieſcis, quâ conſcientia hoc facere in animâ tuâ non metuis?*

SECTIO IV.

Undenam ſpecifica vel numerica peccatorum diſtinctio petenda ſit.

1 QUONIAM in Concilio Tridentino ſeſſione 14. capite 5. & can. 7. definitum eſt omnia & ſingula peccata mortalia poſt Baptiſmum commiſſa, quorum memoria poſt diligentem ſui diſcuſſionem haberi poteſt, eſſe in Confeſſione declaranda; ſimul etiam circumſtantias quæ peccatorum ſpeciem mutant; ut pœnitens hoc præſtare, vel illum ad id præſtandum Confeſſarius juvare poſſit, neceſſarium eſt inquirere, undenam ſpecifica vel numerica peccatorum diſtinctio oriatur.

Atque in primis quod ſpectat ad ſpecificam peccatorum diſtinctionem, dicendum eſt, illam præſertim ex objecto formali cujuſque peccati deſumendam eſſe, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 72. articulo 1. ita ut peccata illa ſpecie inter ſe diſtincta cenſeantur, quorum objecta formalia oppoſitionem habent cum perfectionibus moralibus ſpecie diverſis, quibus ipſa peccata privant : cùm enim peccatum formaliter conſiſtat in privatione rectitudinis ſeu perfectionis alicujus moralis, ut ſectione 1. dictum eſt, ſequitur cujuſque peccati formalem & ſpecificam ab altero diſtinctionem deſumendam eſſe ex ratione ſpecificâ rectitudinis illius & perfectionis quâ privat : privationum enim ſpecifica diſtinctio, ut docent Philoſophi, non aliunde petitur, quàm ex diſtinctione ſpecificâ formarum quibus privant.

2 Hinc colliges 1. peccata illa eſſe inter ſe ſpecie diverſa, non modò quæ virtutibus ſpecie diverſis adverſantur; ſed etiam quæ eidem virtuti ſub diverſâ tamen formali ratione repugnant : exempli gratia perjurium & voti prævaricatio ſpecie inter ſe differunt : quia eidem virtuti religionis, ſub diverſâ tamen formali ratione opponuntur, ut plenius intelligetur ex iis, quæ in explicatione primi & ſecundi præcepti Decalogi dicenda ſunt.

Colliges 2. circumſtantias illas ſpeciem peccati mutare, aut peccata ſpecie diſtincta multiplicare, quæ novam & ſpecie diſtinctam deformitatem in actum peccati inducunt : exempli gratia ille qui vovit ſe ſingulis diebus veneris jejunaturum, ſi jejunium illud tempore quadrageſimæ infringat, duplex ſpecie peccatum licet numero unicum, committit : quia in illis actu duplex deformitas ſpecie diſtincta reperitur, una quidem contra obedientiam Eccleſiæ legibus debitam : altera verò contrà virtutem religionis, cujus eſt vota edere, ac edita fideliter adimplere; ideóque circumſtantia illa voti in Confeſſione declaranda eſt.

3 Quod ſpectat ad diſtinctionem numericam ipſorum peccatorum, dicendum eſt tot eſſe numero diſtincta peccata, quot ſunt actus voluntatis moraliter interrupti & repetiti. Ita S. Thomas in 2. diſtinction. 42. quæſtione 1. articulo 1. & poſt illum Suares parte 3. tractatu 4. diſputatione 22. ſectione 5. Navarrus, capite 6. numero 16. Azorius, Tabiena, & alij. Cùm enim voluntas ſit principium actuum voluntariorum bonorum & malorum, nec ullum ſit peccatum, niſi in quantùm ab ipſa voluntate deliberatè procedit, hinc ſequitur peccatorum numerum in tantùm multiplicari, in quantùm ipſius voluntatis actus moraliter interrupti repetuntur.

Quæres quandonam voluntatis actus cenſeantur moraliter interrumpi : ita ut per illorum repetitionem peccata numero multiplicentur. Reſpondetur actus voluntatis tunc moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perſeverant; unde qui proficiſcitur ad furandum, vel occidendum inimicum : quamvis in via furandi vel occidendi propoſitum ſæpiùs repetat, non cenſetur niſi unum numero peccatum committere : ſecùs verò ſi hæc prior voluntas furandi ſomno interrumpatur, & poſteà renovetur & repetatur : tunc enim aliud peccatum numero diſtinctum committitur, ut docent ſuprà citati Authores. Quòd ſi numerus actuum illorum voluntatis interruptorum & repetitorum tantus ſit, ut nullum definire moraliter impoſſibile ſit, tunc ſatis erit in Confeſſione temporis moram declarare, eo modo quo dictum eſt; tractatu primo hujus poſterioris partis, capite quinto, ſectione 14.

SECTIO V.

De peccatis commiſſionis & omiſſionis, eorumque variis gradibus.

1 DOCET Sanctus Thomas, quæſtione 72. articulo 6. & ante illum docuerat Sanctus Auguſtinus libro de perfectione juſtitiæ, capite

capite 11. peccatum omne duobus modis admitti, ſi nimirum aut illa fiant quæ prohibentur, & hoc eſt peccatum commiſſionis; aut non fiant quæ jubentur, & iſtud eſt omiſſionis. Hæc eſt autem præcipua inter utrumque differentia; quod peccatum commiſſionis opponatur præcepto negativo, cujus eſt ea conditio, juxtà doctrinam Sancti Thomæ 1.2. quæſtione 33. articulo 2. ut omni tempore obliget; peccatum verò omiſſionis opponatur præcepto affirmativo, quod non omni, ſed certo tantùm & determinato tempore obligat, ut pleniùs & diſtinctiùs infrà in explicatione Decalogi declarabitur.

Jam circa peccatum omiſſionis obſervandum eſt illud incurri, non ſolùm quandò quis advertenter vult omittere id ad quod faciendum obligatur, juxtà illud Sancti Iacobi 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi*; ſed etiam quandò vult aliquid facere, ex quo ſecuturam eſſe omiſſionem advertit, aut advertere poteſt & debet: quæ quidem actio, quatenùs eſt cauſa peccati omiſſionis, eſt peccatum, non tamen ab omiſſionis peccato diſtinctum, juxtà probabiliorem ſententiam Theologorum; quam fusè probat Iſambertus ad quæſtion. 71. diſputatione, articulo 4. & 5. unde ſequitur in Confeſſione ſatis eſſe ut quis, verbi gratia declaret ſe die feſto Miſſam omiſiſſe, nec ulterius teneri ad explicandum, quænam actio illius omiſſionis cauſa fuerit, ſi actio illa ex ſe mala non ſit.

2 Quod verò ſpectat ad peccatum commiſſionis, tres ſunt præcipui illius gradus; aliud enim committitur corde, aliud ore, aliud opere, ut docet Sanctus Thomas articulo 7. & apertè conſtat ex Scripturâ, Sancti Matthæi 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, &c. quæ coinquinant hominem*: Pſalm. 14. *Qui non egit dolum in linguâ ſuâ, nec fecit proximo ſuo malum.* Rursùs peccata cordis ſeu purè interna tribus præſertim modis committuntur, cogitatione ſcilicet, delectatione, & conſenſu in opus malum. Quòd enim ſolâ cogitatione peccari poſſit; verbi gratia cùm quis advertenter & liberè opinioni alicui ab Eccleſia proſcriptæ & damnatæ adhæret; per ſe patet, juxtà illud Sapientiæ primo, *Perverſæ cogitationes ſeparant à Deo.* Quòd item non modò conſenſus in opus aliquod malum, de quo nullus ambigit; ſed etiam quod ſola delectatio de ipſo opere malo, quam Theologi moroſam vocant, ſit peccatum, docet Sanctus Thomas quæſtione 74. articulo 8. & cum illo Theologi omnes: & olim expreſsè Sanctus Auguſtinus lib. 12. de Trinitate cap. 12. ubi ſic loquitur: *Totus homo damnabitur; niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

Ratio quâ Sanctus Doctor id probat, hæc eſt, quod talis eſt delectatio, quale eſt ejus objectum: atqui quando quis delectatur de opere aliquo malo, prout malum eſt, objectum delectationis illius eſt malum: ergo delectatio illa erit mala: mortaliter quidem, ſi de re aliqua mortaliter mala delectetur, ut cùm quis cogitat de fornicatione, & ratione advertente de illa ſic cogitata delectatur: venialiter autem, ſi res illa ſit ſolùm venialiter mala, ut cùm quis cogitat, & cogitando delectatur de re aliqua otioſa.

Ex quo ſequitur quod ſi quis, non de opere malo, ut malum eſt, ſed de aliqua illius circunſtantia quæ per ſe mala non eſt, delectaretur; verbi gratia ſi cogitans de homicidio alicujus hominis delectaretur, non quidem de morte illius, ſed de modo quo mors ei illata eſt, ſeu de dexteritate homicidæ in homicidio perpetrando, non peccaret mortaliter, ut docet S. Thomas ſuprà.

3 Eſt autem hìc obſervandum primò, ad hoc ut delectatio de re aliqua mala ſit peccatum mortale, duo requiri, quod rectè docet & probat Iſambertus ad quæſtionem 74. diſputatione quinta. Primum eſt, ut homo advertat non ſolùm ſe de tali re delectari; ſed etiam delectationem illam malam eſſe & illicitam; vel ſaltem id advertit, quando delectationi cauſam culpabiliter dedit. Secundum eſt, ut illam rationis advertentiam ſequatur conſensus vel expreſſus vel tacitus; ut enim rectè docet Sanctus Auguſtinus ſuprà, illicitæ delectationes non ſolùm per conſenſum expreſſum admittendæ non ſunt; ſed etiam, *ut attigerunt animum, reſpui debent*: unde ſecundùm illius mentem peccat is, non modò qui delectationi alicui de re mala poſitivè ſeu expreſsè conſentit, ſed etiam is qui tacitè, id eſt, qui delectationem illam, cùm poſſit reprimere, negligit, quod etiam docet Sanctus Antoninus & plures alij, quos citat & ſequitur Vaſques diſputatione 108. capite ſecundo.

4 Obſervandum ſecundò, delectationes illas de opere aliquo malo, ſi conjungantur cum voluntate operis illius perpetrandi, ejuſdem eſſe ſpeciei cum ipſomet opere, ſi perpetraretur, juxta dictum Chriſti Domini Sancti Matthæi capite 6. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam*; proindéque in tali caſu declarandas eſſe in Confeſſione circunſtantias illas, quæ ſpeciem peccati mutarent, ſi actu commiſſum fuiſſet; verbi gratiâ, an de ſimplici fornicatione aut adulterio, &c. delectatus fuerit. Quod ſi nulla omninò ſubſit voluntas committendi tale peccatum, ſed in ſolam delectationem feratur conſenſus, tunc probabile eſt,

eſt, quod docent Vaſques, Azorius, & alij apud Laymannum libr. 1. tractatu 3. capite 7. omnes ejuſmodi delectationes ejuſdem eſſe ſpeciei, quando ex eodem & ſimili motivo oriuntur; proindéque illum qui ſolâ cogitatione delectaretur turpiter, verbi gratiâ, de fornicatione, adulterio, &c. ex ſolo delectationis ejuſmodi percipiendæ motivo, ac ſine ullo conſenſu in actionem ipſius peccati, non teneri ad declarandas in Confeſſione circunſtantias perſonarum,& alias ſimiles, quæ peccati illius, actu committeretur, ſpeciem mutarent; ſed ſatis eſſe, ſi tantummodò ipſum in turpem cogitationem conſenſum explicet.

SECTIO VI.
Quænam ſint cauſa peccatorum.

1 CERTUM eſt cauſam primam & præcipuam peccati eſſe voluntatem, quæ à divinæ legis regula liberè deflectit: ut enim rectè dicit Sanct. Auguſtinus libro de duab.animis contra Manichæos capite 11. *Peccatum ſine voluntate eſſe non poſſe, omnis mens apud ſe divinitùs conſcriptum legit*: ſed præter ipſam voluntatem, ſunt etiam aliæ quædam cauſæ ad peccatum moventes & inducentes, tùm externæ, tùm internæ: de quibus quæritur quænam illæ ſint. Pro cujus quæſtionis reſolutione,

Dicendum 1. duas eſſe cauſas externas ad peccatum moventes & inducentes, diabolum ſcilicet & mundum. Atque in primis quod diabolus per ſuggeſtiones ſuas & tentationes ad peccandum moveat & inducat, ex Scriptura manifeſtum eſt: Sapientiæ 2. *Invidiâ diaboli mors intravit in orbem terrarum*: 1. S. Petr. 5. *Adverſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret*: ex qua tamen diaboli tentatione nulla ſequitur in voluntate peccandi neceſſitas, ſed remanet ſemper libertas & poteſtas illi reſiſtendi, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 75. articulo 3. juxtà illud Sancti Iacobi 4. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.*

Quod ſpectat ad mundum, ſi illius nomine juxta mentem S. Auguſt. in Pſalm. 54. intelligamus homines impios & iniquos, certum eſt etiam illos ſive pravo exemplo, ſive ſuaſionibus nefariis aliquando ad peccandum alios inducere: Eccli. 20. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam.*

Dicendum 2. repudiandam, imò execrandam eſſe blaſphemiam Calviniſtarum dicentium Deum eſſe cauſam & authorem peccati. Præter ea quæ contrà hanc impietatem diximus in priori hujus operis parte tractatu 2. capite 4. ſectione 2. illam denuò refellimus ex Scriptura: Pſal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es*: Sancti Iacobi primo, *Deus intentator malorum; ipſe autem neminem tentat*. Item ex Sancto Baſilio qui hanc hæreſim refutavit homiliâ integrâ, cui titulus eſt, Quod Deus non ſit author malorum; ubi probat æquè impium eſſe dicere Deum eſſe authorem peccati, ac Deum non eſſe.

2 Objiciunt primò Hæretici illud Epheſ. 1. *Deum operari omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ*, ergo etiam peccata.

Reſpondet Sanctus Hieronymus ſuper illum locum, id intelligendum eſſe; *Non quod omnia quæ in mundo fiunt, Dei voluntate & conſilio peragantur, alioquin & mala Deo poſſent imputari; ſed quod univerſa quæ facit, conſilio faciat & voluntate.*

Objiciunt ſecundò, in pluribus Scripturæ locis dici, Deum peccatores indurare, excæcare, &c.

Reſpondet Sanctus Auguſtinus libr. 1. ad Simplic. Deum indurare & excæcare: *Non impertiendo malitiam, ſed non impertiendo gratiam*, ſpecialem ſcilicet & efficacem, ut conſtat ex dictis in tract. de Gratia.

Objiciunt tertiò, Scripturam variis in locis affirmare quædam peccata committi ex Dei voluntate & ordinatione, præcepto, &c.

Reſpondetur his & ſimilibus loquendi modis ſolummodò intelligi, Deum permittere peccata, & pravis impiorum voluntatibus tanquam inſtrumentis uti ad exercendos Juſtos, vel ad infligendas pœnas, quas ab æterno infligere decrevit. Ita enim S. Auguſtinus, & plures alij SS. Patres, quos fusè citat Bellarminus, loca illa Scripturæ interpretantur.

3 Objiciunt quartò Deum poſitivè concurrere ad actum peccati ſimul cum peccatore: unde ſequitur ſimul cum eo eſſe cauſam illius.

Reſpondetur Deum poſitivè concurrere ad actum, non verò ad ipſius actûs defectum, ſeu ad privationem rectitudinis, quæ in ipſo actu reperitur, in qua ſola privatione conſiſtit ratio formalis ipſius peccati, ut ex antè dictis conſtat: ac proindè, licet ſit cauſa ipſius actûs, non eſt tamen cauſa defectûs qui in illo reperitur: ſicut facultas motrix eſt quidem cauſa ambulationis, non verò claudicationis quæ ex ſolo tibiæ defectu provenit: unde ſanctus Thomas quæſt.79. art 2. dicit peccatum tribuendum eſſe cauſæ non efficienti, ſed deficienti, qualis eſt ſolus homo peccans.

4 Quod ſpectat ad internas cauſas peccati, tres à Theologis communiter numerantur, ſcilicet ex parte appetitûs inferioris, infirmitas ſeu paſſio; ex parte verò appetitûs ſuperioris ſeu voluntatis, malitia: ex parte denique intellectûs, ignorantia. Ita Sanctus Doctor quæſtione 76. 77. &. 78. de duabus prioribus hic ali-

quid dicemus, de tertiâ, de quâ graviores aliquot difficultates occurrunt, in ſequenti ſectione agemus.

Ac in primis quòd peccatum aliquandò cauſetur ex motibus & paſſionibus appetitûs inferioris, teſtatur Scriptura: Dan. 13. *Concupiſcentia ſubvertit cor tuum*: Rom. 7. *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati.*

Cauſatur autem peccatum ab ipſâ concupiſcentiâ ſeu paſſione appetitûs ſenſitivi duobus præſertim modis, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 77. primò in quantùm diſtrahit ac divertit ipſius rationis advertentiam: ſecundò, in quantùm voluntatem ipſam allicit, facitque ut objectum magis conveniens & appetibile videatur. Vtrumque modum expreſſit Sanctus Iacobus cùm dixit capite 8. *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentiâ ſuâ abſtractus & illectus.* Et tale peccatum quod ex paſſione oritur, dicitur etiam ex infirmitate procedere, eo quòd paſſiones, ut aſſerit Sanctus Doctor articulo 3. ſint quædam veluti animæ ægritudines & infirmitates; quæ quidem duplici modo, ut idem docet articulo 6. ſe habere poſſunt. Primò antecedenter ad ipſum rationis judicium: cùm ſcilicet homo, antequàm attendat ad malitiam actûs ſui, paſſione aliquâ præoccupatur: & tunc, ſi adeò vehemens illa ſit, ut ipſius rationis judicium prorsùs obnubilet, ita ut homo ad malitiam ſui actûs propter vehementiam paſſionis attendere non poſſit, nullum erit peccatum, cum nulla ſit rationis deliberatio, ſine quâ conſenſus liber eſſe non poteſt, unde Sanctus Auguſtinus Epiſtola 200. *quamvis inſint* (inquit) *dum ſumus in corpore mortis hujus, deſideria peccati: ſi nulli eorum adhiber.mus aſſenſum, non eſſet unde diceremus Patri noſtro qui eſt in cœlis, dimitte nobis debita noſtra.* Et libro de civitate Dei capite 25. *illa concupiſcentia inobedientia, quantò magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis*, ſi verò paſſio non tollat judicium rationis, ſed illud tantùm ex parte diſtrahat aut impediat; ita ut ratio ſufficienter advertat malitiam ipſius actûs, tunc non excuſat à peccato, illius tamen gravitatem minuit: unde Sanctus Auguſtinus libro 14. de civitate capite 2. aſſerit peccatum primorum parentum ideò gravius fuiſſe, *quia nondum voluntati cupiditas reſiſtebat*, quaſi diceret peccatum illud futurum fuiſſe minùs grave, ſi ex antecedenti cupiditate commiſſum fuiſſet.

Secundò paſſiones habere ſe poſſunt conſequenter; id eſt quandò homo deliberatè ſe ipſum ad malum aliquod excitat, unde ſequitur paſſio aliqua in appetitu inferiori: tunc enim paſſio illa neque excuſat à peccato: neque illius gravitatem minuit, ſed potius auget, ut aſſerit S. Tho. ſuprà, eſtque ſignum maximæ propenſionis, quæ eſt in ipſâ voluntate, ad actum peccati perpetrandum.

Iam etiam quòd peccatum cauſetur ab ipſâ malitiâ ſeu pravitate voluntatis, ita ut homo aliquando ex certâ & deliberatâ malitia peccet, conſtat ex Scripturâ, Iob 34. *Quaſi de induſtriâ receſſerunt à Deo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt.* Docet autem Sanctus Thomas quæſtione 78. a. 7. peccatum illud, quod ex certâ & deliberatâ malitiâ committitur, illo gravius eſſe quod oritur ex infirmitate & paſſione; quia ſcilicet ex majori voluntatis libertate procedit.

SECTIO VII.

Quâ ratione ignorantia ſit cauſa peccati, vel ab illo excuſet.

1 UT quæſtioni propoſitæ ſatisfiat, ſupponimus ex communi Theologorum doctrinâ, ignorantiam aliam eſſe juris, aliam facti. Ignorantia juris eſt, cùm ignoratur legem vel conſuetudinem, vim legis obtinentem, aliquid præcipere vel prohibere: v. g. ſi quis neſciat legem Eccleſiaſticam prohibere carnium comeſtionem die Veneris. Ignorantia facti eſt, cùm ignoratur res aliqua particularis, quæ præcepta vel prohibita eſt: & ex quâ velut ex objecto dependet actio aliqua moralis, verbi gratiâ ſi quis neſciat carnem eſſe quam comedit; vel non advertat eſſe diem Veneris: ut enim rectè monet Iſambertus ad quæſt. 76. diſp. unic. a. 9. ea quæ de ignorantiâ dicuntur, de inadvertentiâ quoque & oblivione intelligi debent.

Rursùs alia eſt ignorantia antecedens, alia concomitans, alia ſubſequens. Ignorantia antecedens ea eſt, quæ nec directè nec indirectè voluntaria eſt, ideòque antecedens appellatur, quia omnem voluntatis actum antecedit; & eadem dicitur invincibilis & probabilis ſeu juſta, invincibilis quandò nulla diligẽtia vinci potuit: probabilis verò ſeu juſta, quandò etſi abſolutè loquendo, omni adhibitâ diligentiâ quæ adhiberi poteſt, vinci potuerit, non tamen debuit, quia nulla fuit obligatio adhibendi majorem diligentiam eâ quæ adhibita eſt, cum quâ tamen ſuperari non potuit, ideòque dicitur moraliter invincibilis.

2 Ignorantia concomitans eſt, quando ignoratur aliquid, quod tamen ſi ſciretur, nihilominùs ageretur, ut quando quis exiſtimans ſe occidere feram, inimicum occidit, ita diſpoſitus tamen, ut ſi inimicum eſſe cognoviſſet, nihilominùs occidiſſet.

Ignorantia denique conſequens ea eſt, quæ aliquo modo voluntaria eſt, & voluntatem directè vel indirectè conſequitur; quæ etiam dicitur

citur vincibilis, quia diligentiâ aliquâ adhibitâ, vinci potuit ac debuit: dividiturque in affectatam, & eam quæ affectata non eſt. Affectata eſt directè volita, verbi gratia; cùm quis expreſsè vult aliquid ignorare ut liberiùs peccet: ea verò quæ non eſt affectata, indirectè tantùm volita eſt: verbi gratia quando quis refugit laborem alicujus ſtudij, unde ignorantia rei alicujus ſequitur. Hàc diſtinctione ſuppoſitâ,

Dicendum primò, ignorantiam aliquando eſſe cauſam peccati. Id patet ex ſcripturâ, Act. 3. *Scio, fratres, quia per ignorantiam feciſtis:* 1. Timothei 1. *Ignorans feci in incredulitate.* Quod etiam docet ſanctus Thomas quæſt.76. artic. 1. ubi docet non quamlibet ignorantiam eſſe cauſam peccati, ſed illam tantummodò quæ vincibilis eſt, & nihilominùs tollit notitiam aliquam, quæ ſi adeſſet, actum peccati prohiberet, juxta quod dixit Apoſtolus loquens de Judæis, primo Corinth. 2. *Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Dicendum ſecundò, ignorantiam vincibilem non ſolùm eſſe cauſam peccati; ſed etiam eſſe peccatum, ratione negligentiæ adjunctæ, quâ quis negligit ea ſcire, quæ ſcire tenetur & poteſt. Ita ſanctus Doctor artic. 2. Et conſtat ex ſcripturâ: Pſalm. 24. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias ne memineris, &c.* & ex ſancto Auguſtino libro 1. de lib. arb. cap. 19. *Non tibi imputatur ad culpam quod invitus ignoras: ſed quòd negligis quærere, quod ignoras.*

3 Dicendum tertiò, ignorantiam antecedentem invincibilem tam juris quàm facti omninò à peccato excuſare. Ita Sanctus Thomas articulo primo, & cum illo communiter omnes: & probatur primò ex his Chriſti Domini verbis ſancti Joannis 15. *Si non veniſſem, & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent:* Super quæ verba ſanct. Auguſtin. tractatu 89. in ſanct. Joann. dicit *Illos ad quos Chriſtus non venit, & quibus non eſt locutus, excuſationem habere; non de omni peccato ſuo, ſed de peccato illo, quo in Chriſtum non crediderint.* Et Sanctus Bernardus Epiſtola 77. ad Hugonem de ſancto Victore eadem Chriſti verba explicans, *Si*, inquit, *locutus fuiſſet, ſed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia excuſare.*

Probatur ſecundo, hac ratione: ignorantia illa à peccato excuſat, quæ ab actione peccati quatenùs talis eſt, tollit rationem voluntarij; peccatum enim nullum eſt, quin ſit voluntarium: atqui ignorantia antecedens tollit rationem voluntarij ab actione peccati, redditque illum ſimpliciter involuntarium, ut docet ſanctus Thomas prima ſecundæ, quæſtion.6. articulo 8. & cum illo Theologi omnes: ergo à peccato excuſat.

Dicendum quartò, ignorantiam concomitantem quando invincibilis eſt, à peccato excuſare. Ita Iſambertus ad quæſtion. 76. diſputat. unica, artic. 8. & plures alij quos ibidem citat. Ratio eſt, quia ignorantia illa, ut docet ſanctus Thomas citat. artic. 8. etſi non faciat actum involuntarium, facit tamen non voluntarium: & ſic in ejuſmodi actu non reperitur ratio voluntarij, ſine qua peccatum nullum eſſe poteſt.

Dicendum 5. ignorantiam conſequentem ſive affectatam, ſive minimè affectatam, nunquam excuſare à peccato opus malum quod ex illa ſit, quia ſcilicet non impedit quin tale opus ſit voluntarium: hæc eſt tamen inter utramque differentia, quòd ignorantia illa quæ non eſt affectata, minuit peccatum, quia minùs voluntarium reddit; ea verò quæ eſt affectata, peccatum non minuit, ſed potiùs auget, ut obſervat S. Doctor quæſt. 76. art. 4.

4 Quæres an poſſit eſſe ignorantia aliqua invincibilis juris naturalis. Reſpondetur primò univerſaliſſima ipſius juris naturalis principia à quovis homine adulto neque invincibiliter, neque vincibiliter ignorari poſſe. Ejuſmodi ſunt hæc; *Bonum eſſe faciendum: malum fugiendum: nemini injuriam eſſe inferendam.* Ita ſanctus Thomas quæſtione 94. articulo ſexto, ſunt enim hæ univerſales & per ſe notæ humanarum actionum regulæ, unicuique hominum naturaliter inſitæ: unde ſanct. Auguſt. lib. 2. de lib. arb. cap. 10. *Iuſte*, inquit, *eſſe vivendum, propria ſuis quibuſque eſſe reddenda, &c. nonne fateberis eſſe veriſſimum, & tam mihi, quàm tibi, atque omnibus id videntibus præſtò eſſe communiter?*

Reſpondetur ſecundò, juris naturalis, quoad alia quædam principia minùs univerſalia, ignorantiam invincibilem eſſe poſſe in quibuſdam hominibus etiam toto vitæ tempore: manifeſtum eſt enim multa eſſe juri naturali repugnantia, quæ non ſolùm ab indoctis & rudibus, ſed etiam à doctis & ingenij acumine præcellentibus viris talia eſſe ignorantur: nam & Caſſianus olim, aliique Sancti viri, ut in ejus collationibus habetur, exiſtimaverunt mendacium aliquandò eſſe licitũ ad bonum aliquod promovendum, aut malum impediendum: multique nunc etiam doctiſſimi viri & in Theologia verſatiſſimi diſſentiunt inter ſe de re aliqua ad jus naturæ pertinente; verbi gratiâ de contractu aliquo, utrùm ſit uſurarius aut aliàs injuſtus, necne, abeuntque in partes contradictoriè oppoſitas; aliis negantibus, aliis è contrario affirmantibus: unde ſequitur quoſdam illorum igno-

rantiâ aliquâ invincibili juris naturalis laborare.

SECTIO VIII.

Quinam ſint effectus peccati.

1 TRES præcipui communiter à Theologis numerantur. Primus eſt, quòd lædat hominis naturam ejuſque bonum imminuat. Ita Sanctus Thomas quæſtione 85. articulo 1. & 2. ubi docet bonum naturæ in homine triplex eſſe: primum bonum conſiſtit in iis, quæ ad ipſius naturæ humanæ eſſentiam ſpectant: ut ſunt principia quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates quæ ab illis oriuntur: ut ſunt eſſe rationabile, eſſe liberum, &c. Secundum bonum eſt inclinatio illa & propenſio, quam homo ex natura ſua, quatenùs rationabilis eſt, habet ad virtutem. Tertium denique bonum eſt donum originalis juſtitiæ, quod in perſona primi hominis univerſæ humanæ naturæ collatum fuit, & eo ſenſu bonum ipſius naturæ vocatur. Ex his autem tribus naturæ bonis docet Sanctus Doctor primum nec tolli, nec minui per ullum peccatum: tertium per peccatum originale penitùs ablatum fuiſſe; ſecundum verò, inclinationem ſcilicet illam naturæ humanæ ad virtutem, imminui quidem per peccatum, cùm ejus actus virtuti opponatur, nunquam tamen penitùs auferri.

2 Secundus effectus peccati eſt macula quædam & deformitas, quam anima per peccatum contrahit, & quæ tranſacto ipſius peccati actu, in ea remanet. Ita ſanctus Thomas quæſtion. 86. articulo primo & ſecundo, & conſtat ex Scriptura: Joſue 22. *Peccaſtu in Beelphegor, & uſque in præſentem diem macula hujus ſceleris in vobis permanet*: Jerem. 2. *Maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus:* Item ex aliis Scripturæ locis, in quibus peccatores dicuntur inquinati, immundi, &c.

Hæc autem peccati macula ſecundùm probabiliorem Theologorum ſententiam, nihil eſt aliud quàm ipſamet peccati malitia, quatenùs etiam tranſacto actu peccati, cenſetur durare ac perſeverare, quandiu, per pœnitentiam non deletur: quæ quidem macula vocatur etiam peccatum habituale, eo quòd veluti habitualiter poſt peccatum actu commiſſum remaneat in animâ.

Eſt tamen hic obſervandum, peccatum illud habituale diſtinguendum eſſe à vitioſo habitu, ſeu à pravâ illa inclinatione & propenſione, quæ per repetitos peccati actus ingeneratur in anima, in eâque remanet, etiam poſtquam ipſa peccati macula per gratiæ infuſionem deleta eſt: nec niſi per contrarios & ſæpè repetitos virtutis actus tollitur.

3 Tertius denique peccati effectus eſt reatus pœnæ: certum eſt enim pœnam aliquam peccatis hominum divinitùs eſſe decretam: ſancti Matthæi 5. *Qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis*: Roman. 2. *Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum.* Hæc autem pœna, cum juſtè à Deo decernatur, ſupponit peccatorem illa dignum eſſe, illiuſque reatum per peccatum incurrere.

Porrò circa hunc tertium peccati effectum obſervandum primò, non omnem pœnam eſſe propter aliquod peccatum; cùm conſtet quaſdam interdum hujus vitæ pœnalitates juſtis & ſanctis à Deo infligi, non in punitionem peccatorum, ſed ad probationem & exercitamentum virtutis quod de ſanctiſſimâ virgine Deiparâ, nullus negare poteſt, & de plurimis aliis Sanctis pietas facile ſuadebit.

Obſervandum ſecundò, quòd quamvis peccatum per ſe & formaliter conſideratum non poſſit eſſe pœna peccati alterius: ut docet ſanctus Thomas quæſtion. 87. poteſt tamen eſſe per accidens eo modo quem ibidem explicat, ratione ſcilicet ſubſtractionis gratiarum aliquarum actualium, quarum auxilio Deus interdùm peccatorem privat in punitionem præcedentis peccati: unde ſequitur lapſus in aliud peccatum.

4 Quæres quanta pœna cuique peccato actuali divinitùs decreta ſit. Reſpondetur cum diſtinctione: ſi enim id quæratur de peccato mortali, certum eſt ex fide pœnam æternam ſive damni, ſive ſenſûs unicuique peccato mortali eſſe conſtitutam. De pœnâ damni quæ conſiſtit in privatione viſionis beatificæ, conſtat ex Sancti Matthæi 8. ubi dicitur quòd reprobi *ejicientur in tenebras exteriores.* De pœnâ verò ſenſûs ex eodem S. Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum.* Cùm autem dicitur pœna æterna cuique peccato mortali conſtituta, id intelligendum eſt, ut rectè docet Iſambertus ad quæſtion. 87. diſputatione 2. articulo 3. non ſolum de perpetuitate ipſarum pœnarum quantùm ad durationem; ſed etiam de earum pœnarum immutabilitate; ita ut nullam earum imminutionem, nullumve in ſuppliciis ſolatium unquam experturi ſint damnati: unde etiam Iſa. ultimo dicitur quòd *vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.*

5 Quàm verò juſtè Deus ob unicum peccatum mortale, quòd aliquando breviſſimum & quaſi momentaneum eſt, pœnam æternam decreverit, jam à nobis dictum eſt prima parte, tractatu 4. capit. 3. ſect. 4. quod inſuper etiam hâc ratione demonſtrari poteſt; quia ſcilicet actio peccati, quamvis ſecundùm ſe ſpectata, breviſſimo tempore duret, nihilominùs

ſecundùm

ſecundùm affectum peccantis quaſi in totam æternitatem protenditur : qui enim, ut rectè dixit ſanctus Doctor libro 3. contr. gent. capite 144. propter fruitionem temporalem boni alicujus temporalis relinquit æternam ſummi & æterni boni fruitionem, quod facit quicumque mortaliter peccat, rectè ac juſtè cenſetur bono illo temporali in æternum frui velle, proindéque peccatum ſuum, quod in boni illius temporalis inordinatâ fruitione conſiſtit, in totam æternitatem velle prorogare : ex quo fit, ut cùm illud peccatum ſit in affectu æternum, juſto Dei judicio pœna æterna dignum cenſeatur.

Si verò quæſtio intelligatur de peccato veniali, certum eſt ex fide peccata venialia in omnibus juſtis ſive in hâc vitâ, ſive in futurâ non eſſe punienda pœnâ æternâ, ſed ſolummodò temporali, ſicut ex eâdem fide certum eſt, homines juſtos in acceptâ juſtitiâ uſque ad mortem perſeverantes, æternâ beatitudine in æternum non eſſe privandos.

Eſt tamen difficultas de peccatis illis venialibus, cum quibus peccatores & reprobi ex hâc vitâ decedunt : Scotus enim in quartum diſtinctione undecima, & quidam alij Theologi exiſtimant pœnam illis venialibus peccatis debitam, futuram eſſe tantummodò temporalem. Probabilius tamen alij cum Sancto Doctore quæſtione 87. articulo 5. ad 3. aſſerunt, pœnam illam fore æternam, non tam ratione gravitatis, quàm irremiſſibilitatis ipſius peccati venialis : cum in inferno nullus neque remiſſioni neque redemptioni locus ſit.

DIGRESSIO.

De loco inferni, & damnatorum ſuppliciis.

1 CUM inter cæteros effectus peccati acerbiſſimus & maximè formidandus ſit æternæ pœnæ reatus, ut hæc illius acerbitas meliùs perſpiciatur, non erit abs re de loco & qualitate pœnarum illarum æternarum hìc paucis agere, ac quid de illis ſecundùm fidei Catholicæ regulam ſentiendum ſit, declarare.

Dicendum igitur primo, infernum ſeu carcerem damnatorum pœnis deputatum, eſſe locum aliquem realem, & corporeum in ipſis terræ viſceribus ſitum. Ita S. Thomas in ſuprà quæſt. 97. artic. 7.

Hæc veritas conſtat ex Scripturâ, Num. 16. *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, &c. deſcenderunt vivi in infernum operti humo.* Job. 10. Infernus vocatur *terra tenebroſa, & operta mortis caligine.*

Conſtat etiam eadem veritas ex antiquis Patribus qui id aſſeruerunt, ut Tertullianus libro de anima capite 55. *Nobis*, inquit, *inferi, non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqua mundi ſentina creduntur; ſed in foſſa terræ & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas.* S. Athanaſius in quæſtionibus : *Peccatorum*, inquit, *animæ in inferno poſitæ ſunt ſubter omnem terram & mare, ut Pſalmiſta dicit : Poſuerunt me in lacu inferni, in tenebroſis, & in umbrâ mortis.* Et Sanctus Cyrillus Alexandrinus de exitu animæ : *Tunc*, inquit, *animam invadunt dæmones, eamque in terrarum opaca deducunt, & ſolidiſſimis compedibus revinctam in infimas infernorum carcerum partes ac erebi cuſtodias dejiciunt.*

2 Porrò quantæ & quàm amplæ regiones, quàm vaſti receſſus in ipſius terræ ſinu reperiantur, ex Coſmographorum demonſtrationibus ſatis apertè dignoſci poteſt : cùm ſecundùm communem & probabiliorem illorum ſententiam, ab extimâ terræ ſuperficie ad illus centrum mille ac quingentæ & ampliùs leücæ numerentur, quæ totius ambitùs illius ſemidiametrum efficiunt : unde ſecundùm Arithmeticorum numerorum rationem colligitur, immenſa propè eſſe ſpatia quaquaverſum in terræ viſceribus protenſa, in quibus proinde varia receptacula, eaque ampliſſima conſtitui poſſunt, ſive pro Juſtis ad tempus determinatum purgandis, ſive pro Reprobis in æternum puniendis, ſive pro Limbo puerorum ex hâc vitâ cum ſolo originali peccato decedentium.

Dicendum ſecundò, ignem verum & corporeum in inferno reperiri, eoque tùm corpora tùm animas ipſorum reproborum in æternum cruciari. Ita Sanctus Thom. in ſuprà quæſt. 97. articulo quinto, & conſtat ex ſcripturâ, Iſai. 66. *Conterriti ſunt in Sion peccatores; poſſedit tremor hypocritas : quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit de vobis cum ardoribus ſempiternis?* & Apoc. 19. vocatur infernus *ſtagnum ardens igne.*

Idipſum docent SS. Patres : & Cyprianus ſerm. de Aſcenſione Chriſti, *Immortales*, inquit, *miſeri vivent inter incendia, & inconſumptibiles flammæ nudum corpus allambent : ardebit purpuratus dives, non erit qui æſtuanti linguæ ſtillam aquæ infundat; in proprio adipe frixæ libidines bullient : & inter ſartagines flammeas miſerabilia corpora cremabuntur.* S Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 28. *Sicut*, inquit, *electos beatitudo lætificat, ita credi neceſſe eſt, quod à die exitûs ſui, ignis reprobos exurat.*

3 Dicendum tertio, præter ipſius ignis ſenſibile tormentum, plures alias varias pœnas ipſis damnatis infligi. Pſalm. 10. *Ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.* Job. 24. *Ad nimium calorem tranſibit ab aquis nivium*

nivium : id eſt (ut explicat Hugo Cardinalis) quod impij in inferno de pœnâ ad pœnam tranſibunt. Apoc.18. *In illâ die venient plagæ ejus mors, luctus, famus, &c.*

Id ipſum quoque affirmant Sancti Patres : ut Sanctus Baſilius in Pſalmum 33. ubi dicit in inferno poſt judicium ultimum fore *vermium innumerabilium genus venenoſum ac carnivorum, eſitans quidem ſemper, nec tamen ſe exſatians, intolerabiles dolores morſibus infigens.* Sanctus Cyrillus citata oratione de exitu animæ : *Illic,* in inferno ſcilicet, *inhumani ergaſtuli, tenebricoſus carcer, inſolubilia vincula : vi nullâ refringendæ catenæ, feri & intractabiles miniſtri, graves illæ quæ ad ſupplicium adhibentur ſcuticæ, firmi ungues & infracti, prædura flagella, pix nebuloſa, & ſtrepitans, ſulphur graveolens, atra cubilia, pyra ſemper ardens, fœdus & olens vermis, &c.* S. Auguſtinus Epiſt.211. ad Julianum, *Væ iis, quibus præparatur dolor vermium, ardor flammæ, ſitis inextinguibilis, fletus ac ſtridor dentium, oculorum lacrymæ, tenebræ exteriores, &c.*

Quare eundem Sanctum Patrem audiamus ſermone 81.de tempore in Vigilij Pentecoſten capite 18. ſic concludentem : *Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone : ignis hic, qui in præſenti eſt vita, abſumit cuncta quæ recipit ; ille verò quos ſuſceperit, ſemper integros ſervat : proptereà enim & inextinguibilis dicitur, non ſolùm quia ipſe non extinguitur ; ſed quia nec eos quos ſuſceperit, extinguet aut perimet.*

CAPUT TERTIUM.

DE LEGIBUS.

QUONIAM, ut dictum eſt capite præcedenti, peccatum nihil aliud eſt quàm legis tranſgreſſio, idcircò ad perfectam ipſius peccati notitiam requiritur etiam cognitio legis, unde dixit Apoſtolus Rom. 3. *Per legem cognitio peccati.*

SECTIO I.

Quid nomine legis intelligatur, & quotuplex ſit lex.

1 LEGEM à ligando dictam eſſe docet Sanctus Thomas 1. 2. quæſtione 90. articulo primo, quod ad ſui obſervationem legiſlatoris ſubditos liget. Iſidorus verò libro quinto Etymolog. capite 3. à legendo derivatum eſſe arbitratur, quod lex ſcribi, & publicè proponi ſoleat, ut ab omnibus legatur. Verùm quicquid ſit de etymologia, legis nomen latè, & impropriè ſumptum, regulam quamcunque ſive normam agendorum ſignificat : quo ſenſu Grammaticæ aliarumque artium regulæ, leges vocantur ; & tyranni leges, quamvis injuſtas ferre dicuntur, juxtà illud Iſaïæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas.* Si verò propriè & ſtrictè ſumatur, ſecundùm mentem Sancti Doctoris quæſtione 98. art. 1. nihil eſt aliud quàm recta regula ſeu menſura humanorum actuum, ſecundùm quam vel ad benè agendum dirigimur, vel à malè agendo retrahimur.

Lex autem eo ſenſu intellecta dividitur à Sancto Doctore quæſtion.91. articulo 1. & ſequentibus in legem æternam, naturalem, & poſitivam : & hæc lex poſitiva ſubdividitur in legem poſitivam divinam, & legem poſitivam humanam : quæ quidem lex poſitiva humana rursùs duplex eſt, Eccleſiaſtica ſcilicet, & Civilis : ſicut etiam lex poſitiva divina alia eſt vetus, ſeu Moſaïca ; alia nova, quæ lex Evangelica ſeu Chriſti vocatur, quoniam ab illo tanquam ſupremo legiſlatore in Evangelio lata eſt & promulgata. De lege æternâ & naturali agendum nobis eſt in hâc ſectione ; de poſitivâ verò tùm divinâ, tùm humanâ, in ſequentibus.

Lex æterna, ut docet ſanctus Thomas quæſtion. 91. articulo 1. nihil eſt aliud quàm ratio divinæ ſapientiæ, quatenùs omnium actionum & motuum directiva eſt : ſicut enim in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum quæ per artem fiunt : ita etiam in quolibet gubernante præexiſtere debet ratio directiva eorum, quæ ab iis qui ejus gubernationi ſubduntur, agenda vel omittenda ſunt : Deus autem, ſicut per ſuam ſapientiam rerum omnium conditor eſt, ſic eſt etiam gubernator : unde ſapientia illa, in quantùm per eam cuncta creata ſunt, rationem habet exemplaris & ideæ, in quantùm verò per eandem cuncta diriguntur in finem debitum, legis æternæ rationem obtinet.

2 Cùm verò hæc æterna lex, creaturas quaſcunque ſecundùm modum illis convenientem dirigat, idcircò aliter ratione carentibus, aliter ratione præditis intimatur & proponitur : illis quidem per executionem, &, ut ita loquamur, per impreſſionem ordinis ipſius qui ab æternâ lege dimanat ; iſtis verò per quandam velut irradiationem divinæ ſapientiæ, quæ mentem rationalem illuſtrat, & in operationibus ſuis dirigit, juxta illud Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine :* unde S. Auguſtinus dicit libro 1. de libero arbitr. capite 6. *Notionem legis æternæ quibuſcunque hominibus impreſſam.*

Quanta

Quanta autem ſit & poteſtas illius æternæ legis, vel hinc patet, quòd omnes & quæcunque creaturæ, nullâ prorsùs exceptâ, illi omnimodè ſubdantur: & de illis quidem quæ ratione carent, conſtat ex Pſalmo 148. *Ignis, grando, nix, glacies, &c. quæ faciunt verbum ejus*: & Pſalm. 118. *Ordinatione tuâ perſeverat dies, quoniam omnia ſerviunt tibi.* De creaturis autem ratione præditis ſimiliter conſtat; vel enim ſecundùm rectam rationem agunt, & tunc æternæ legis ductum ſequuntur: vel à rectâ ratione aberrant, & tunc *quantum deficiunt à lege æternâ ex parte actionis*, ut loquitur ſanctus Thomas quæſtione 9. articulo primo, *tantùm ſuppletur ex parte paſſionis, prout ſcilicet in tantùm patiuntur quod lex æterna dictat de eis, in quantùm deficiunt facere quod ipſi legi æternæ convenit.* Quo ſenſu rectè dixit ſanctus Auguſtinus libr. 1. conf. cap. 12. *Juſſiſti Domine, & ſic eſt, ut pœna ſua ſibi ſit omnis animus inordinatus.*

3 Lex naturalis, ut docet idem Sanctus Thomas quæſtione 91. articulo 2. eſt ipſummet naturale judicium ſeu rationis dictamen, quo per lumen nobis à Deo, tanquam authore naturæ inditum, & ab æternâ ejus lege derivatum, cognoſcimus ea eſſe facienda quæ recta & juſta ſunt; & è contrà vitanda eſſe ea, quæ à juſtitia & rectitudine deflectunt.

Ad pleniorem verò hujus legis naturalis notitiam obſervandum primò, naturale illud judicium rationem legis habere, non prout à nobis eſt; ſed quatenus eſt in nobis ex divinæ legis impreſſione: unde patet ratio, cur ejuſmodi lex naturalis à Regio Pſalte vocetur Pſalmo 4. *lumen divini vultûs*, id eſt divinæ ſapientiæ, *ſignatum ſuper nos*, quia ſcilicet vim omnem ſuam & lucem ab ipſis divinæ ſapientiæ, ſeu legis æternæ veluti radiis accepit.

Obſervandum ſecundò legem naturalem (ut docet Sanctus Thomas quæſtione 94. articulo 4.) unam & eandem eſſe apud omnes homines quoad prima & generalia principia, tam ſecundum notitiam) quam ſecundum rectitudinem: id eſt omnes homines eo ipſo quod ratione præditi ſunt, generalia illa legis naturalis principia cognoſcere, & tanquam juſta & recta approbare: verbi gratia bonum eſſe faciendum; malum fugiendum rationi obtemperandum, &c. quoad concluſiones verò quæ ex illis deducuntur, ſæpe contingit multos à rectâ ratione deficere, propter pravam peccandi conſuetudinem, & inde exortam intellectûs obſcurationem; & ſic ab ipsâ lege naturali aberrare: unde videmus apud multas gentes olim idololatriam, & alia flagitia legi naturali contraria, approbata tamen & uſu recepta fuiſſe, de quibus loquens Apoſtolus dicit Romanor. 1. quod *Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & ſerpentium, &c.*

4 Obſervandum tertiò legem naturalem omnes homines obligare ab eo tempore quo rationis uſum accipiunt, & per illam inter bonum & malum diſcernere incipiunt: hic enim rationis uſus eſt veluti ipſius legis naturalis notificatio: & eo ſenſu intelligenda ſunt hæc Apoſtoli verba Romanor. 7. *Ego autem vivebam ſine lege aliquandò; ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revixit*: Ita enim verba illa explicat ſanctus Baſilius in Pſalmo 1. & ſanctus Hieronymus Epiſtola ad Algaſiam quæſtione 8. ubi ſic loquitur: *Cùm mandatum venerit, hoc eſt tempus intelligentiæ appetentis bona & vitantis mala, tunc peccatum reviviſcere incipit, & homo reus eſſe peccati.*

Obſervandum quartò legem naturalem ita omnes homines obligare, ut in nullo caſu ab illius ſervandæ obligatione poſſint eximi: atque in primis certum eſt, exemptionem illam humanâ authoritate dari non poſſe, cùm ipſa lex naturalis ab æternâ Dei lege derivetur, vimque ſuam omnem accipiat, ut ſuprà dictum eſt: unde Lactantius libro 6. de divin. inſtitu. capite 8. *Huic*, inquit, *legi* (naturali ſcilicet) *nec prærogari fas eſt, nec derogari ex hâc aliquid licet, neque tota abrogari poteſt: nec verò aut per Senatum, aut per populum hâc lege liberari poſſumus.*

5 Quòd verò ſpectat ad authoritatem divinam, licet quidam Theologi exiſtiment per illam poſſe in lege naturali diſpenſari; probabilior tamen eſt eorum ſententia, qui aſſerunt id ſapientiæ divinæ omninò repugnare, proindéque fieri non poſſe. Ita Sanctus Thomas quæſtione 100. articulo 8. & ratio eſt quia lex naturalis nihil eſt aliud, ut docet Sanctus Auguſtinus libro 83. quæſt. q. 53. quàm *ipſius æternæ legis, atque adeò ſummæ & incommutabilis rationis ipſius divinæ ſapientiæ in mentibus hominum facta tranſcriptio*: atqui *Deus*, ut ait Apoſtolus 2. Tim. 2. *ſeipſum negare non poteſt.*

Dices, Deum Exod. 12. Iſraëlitis præcepiſſe ut res aliquas ab Ægyptis mutuò acceptas invitis illis retinerent, ac ſecum auferrent; ac proinde in lege naturali quæ furtum prohibet, diſpenſaſſe.

Reſpondetur in illo caſu Deum nihil contrà legem naturalem præcepiſſe; illa ſi quidem lex prohibet injuſtam rei alienæ ablationem; res autem illæ ab Iſraëlitis ablatæ, eo ipſo quo id ab illis (Deo jubente) fiebat, non erant ampliùs alienæ, ſed ipſorum: Deo ſcilicet, ratione ſupremi dominij quod in omnes creaturas obtinet,

tinet, proprietatem & poſſeſſionem rerum illarum in Iſraëlitas tranſferente; ſicque dicendum eſt Deum in præcepto legis naturalis non diſpenſaſſe, ſed actionis illius quam imperavit, objectum mutaſſe, & eâ ratione licitam & honeſtam reddidiſſe.

SECTIO II.

Quid ſit lex humana, & circa quam materiam verſari poſſit.

1 Lex humana, ſecundùm doctrinam Sancti Thomæ quæſtione 90. articulo 8. nihil eſt aliud quàm quædam rationis ordinatio, ad commune bonum, ab eo qui communitati præeſt, promulgata, cum intentione obligandi.

Dicitur primò (Rationis ordinario quia lex poſitiva fertur per modum imperij: at imperare, ut docet idem Sanctus Thomas quæſt. 17. art. 1. eſt actus rationis, præſuppoſito tamenactu voluntatis.

Dicitur ſecundò (ad commune bonum) quia ad rationem legis requiritur, ut non uni tantùm aut alteri perſonæ; ſed toti communitati imponatur: *Lex enim*, ut habetur diſtinct. 4. capite 4. *Nullo privato commodo; ſed pro communi utilitate conſcripta eſſe debet:* unde, ut ait idem ſanctus Thomas quæſt. 90. art. 3. ad 3. Paterfamilias poteſt quidem præcepta vel ſtatuta facere, non verò leges condere.

Dicitur tertiò (legem humanam ferendam eſſe ab eo qui communitati præeſt) juxtà id quod dicit Apoſtolus Roman. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non enim eſt poteſtas niſi à Deo*: ex quibus verbis, ſicut conſtat, ſubditos ad obedientiam Superioribus præſtandam obligari; ſic etiam ex iiſdem rectè colligitur, penes ipſos Superiores ineſſe ferendarum legum poteſtatem.

2 Dicitur quartò, legem humanam promulgari debere: *Tunc enim*, ut dicitur in decret. cap. *In iſtis*, diſtinctione quartâ, *Leges inſtituuntur, cùm promulgantur.* Quod confirmari poteſt ex capite *Ad hæc* extrà de poſtulatione Prælatorum, & ex capite *Cognoſcentes*, de Conſtitutionibus. Cujus quidem conditionis rationem hanc affert ſanctus Doctor quæſtione 90. articulo quarto, quia *Lex imponitur per modum regulæ & menſuræ: regula autem & menſura imponitur per hoc quod applicatur his quæ regulantur & menſurantur: unde ad hoc quod ea virtutem obligandi habeat, oportet quod applicetur hominibus qui ſecundùm eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione.*

Dicitur quintò (legem ferendam eſſe cum intentione obligandi) Atque in primis quòd communitatis Superiores poteſtatem habeant ſibi ſubditos obligandi, conſtat tùm ex antè dictis, tùm ex Concilio Conſtantin. ſeſſione ultima in qua opinio contraria quæ fuit Vviclefi & Joannis Hus, tanquam hæretica damnata eſt. Quòd verò etiam requiratur ex parte Legiſlatoris intentio obligandi, inde infertur, quòd ſi lex non obligaret, lex dici non poſſet, ſed potiùs conſilium: lex enim à ligando dicta eſt, ut docet ſanctus Thomas articulo primo, & in eo præſertim à conſilio differt, quod conſilium liberam relinquat poteſtatem faciendi id quod conſulitur; lex verò ad id, quod per illam præſcribitur, exequendum obliget: unde ſanctus Hieronymus libro primo, contra Jovin. *Res*, inquit, *quæ conſulitur eſt in arbitrio offerentis; res quæ præcipitur, in neceſſitate ſervientis.*

Addit ſanctus Thomas quæſtione 95. articulo tertio, ex Iſidoro libro quinto, etymolog. capite vigeſimoprimo, alias quaſdam legis humanæ conditiones; ſcilicet ut ſit juſta, honeſta, poſſibilis, loco & tempori conveniens, pro communitatis utilitate ſcripta, &c. quæ ex infrà dicendis pleniùs intelligentur.

3 Quod ſpectat ad materiam ipſius legis, certum eſt in primis, humanam legem nullum poſſe præcipere actum, qui ſit lege naturali vel poſitivâ divinâ prohibitus; nullum item poſſe prohibere, qui ſit hâc vel illâ præceptus: lex enim humana legi naturali contradicere non debet, nec prævalere poteſt, cùm ipſa lex naturalis ſit indiſpenſabilis, ut ex antè dictis conſtat; & multò minùs legi divinæ; quia ſicut Princeps Apoſtolorum edixit Actor. 5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus:* unde ſanctus Auguſtinus dicit libro primo, de libero arbitrio cap. 6. *in iſta temporali lege nihil eſſe iuſtum atque legitimum, quod non ex hac æterna lege ſibi homines derivarint.*

Certum eſt deinde, lege humanâ prohiberi poſſe actum externum quemcunque, lege divinâ vel naturali minimè præceptum: poſſe item præcipi actum externum quemcunque hâc vel illâ lege minimè prohibitum: unde Chriſtus Dominus ſancti Matthæi 23. *Omnia*, inquit, *quæcunque dixerint vobis, ſervate & facite:* quod tamen ſic intelligi debet, dummodò prohibitio illa vel præceptio ſit honeſta, iuſta, poſſibilis, bono communi utilis, aliáſque habeat conditiones ſuprà relatas: poteſtas enim legiſlativa hominibus à Deo conceſſa eſt, 2. Corinth. 10. *Ad ædificationem, non verò ad deſtructionem.*

4 Cùm hæc duo certa ſint; unum eſt, de quo apud Theologos controvertitur: an ſcilicet lex humana poſſit quoque actus internos præci

præcipere vel prohibere. Quidam Doctores id ſimpliciter affirmant: alij probabiliùs cum ſancto Thoma quæſtione 91. articulo 4. negant, aſſeruntque nullâ humanâ lege, etiam Eccleſiaſticâ, prohiberi poſſe vel præcipi actus purè internos, niſi quatenùs exterioribus quibuſdam actibus præceptis, vel prohibitis neceſſariò conjungantur. Ratio eſt, quia (ut ibidem dicit ſanctus Doctor) *De his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt judicare: judicium autem hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolùm de exterioribus actibus qui apparent:* unde Innocentius III. cap. 33. de ſimonia versùs finem, *Nobis*, inquit, *datum eſt de manifeſtis tantummodò judicare.*

Diximus actus internos lege humanâ præcipi aut prohiberi non poſſe, niſi quatenùs exterioribus actibus neceſſariò conjunguntur; ita ut ſine illis, humana lex moraliter loquendo impleri non poſſit; tunc enim actus illi interni ſimul cum externis præcepti vel prohibiti eſſe cenſentur: exempli gratia Eccleſiaſtica lex de officij divini recitatione à Clericis beneficiatis, aut in majoribus Ordinibus conſtitutis facienda, non tantùm præcipit externam ipſius officij recitationem ore tenùs factam, ſed etiam interiorem mentis attentionem, ut habetur capite *Dolentes*, extrà de celebratione Miſſarum, in quo Innocentius III. præcipit, ut officium divinum *ſtudiosè, & devotè à Clericis perſolvatur*; quia, ſi attentio illa deſit ex deliberatâ recitantis voluntate, oratio vocalis quæ lege illâ præcipitur, jam non erit oratio; & ſic lex non implebitur.

5 Quod ſi actus internus non ſit abſolutè neceſſarius ad hoc ut lex ſervetur, ſed tantùm ut perfectiùs & meliùs ſervetur, tunc ſub legem cadere non cenſetur: unde ſanctus Thomas quæſtione 100. articulo nono, dicit modum præcepti non cadere ſub præcepto, exempli gratia, quòd quis jejunet in Quadrageſima ex motivo temperantiæ vel pœnitentiæ; quod Miſſam diebus feſtis audiat ex motivo religionis vel obedientiæ: quocunque enim ex motivo humana lex impleatur, dummodò motivum illud ſit honeſtum & bonum, lex ipſa ſufficienter impleri cenſetur.

Porrò circà materiam legis humanæ obſervandum eſt, illam poſſe pro variis hominum temporúmque conditionibus ſubinde mutari: unde ſanctus Auguſtinus libro primo de libero arbitrio, capite ſexto. *Lex temporalis*, inquit, *quamvis juſta ſit, commutari tamen per tempora juſtè poteſt:* & Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, (ut refertur capite *Non debet*, extrà, de conſanguinitate & affinitate) *non debet reprehenſibile judicari, ſi ſecundùm varietatem temporum, ſtatuta quoque varientur humana; præſertim cum urgens neceſſitas, vel evidens utilitas id expoſcit.*

SECTIO III.

Utrùm lex humana in conſcientia obliget.

1 PROPOSITA quæſtio tam de lege civili, quàm de canonicâ ſeu Eccleſiaſticâ intelligi debet: & quamvis quidam Theologi inter utramque illam legem, diſtinguendum eſſe exiſtiment; communis tamen & verior ſententia eſt, quæ univerſim affirmat legem humanam, ſive canonicam, ſive civilem, in conſcientiâ obligare: Ita ut huic vel illi legi repugnando, peccati etiam mortalis reatus incurri poſſit. Ita Sanctus Thomas quæſtione 96. articulo quarto. Et de lege quidem civili probatur ex Apoſtolorum Romanorum 13. ubi loquens de Regibus, Ducibus, & aliis Superioribus laïcis: *qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt:* & aliquibus interjectis concludit: *Ideo ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* In quem locum Sanctus Ambroſius. *Rectè*, inquit, *Apoſtolus dicit ſubjectos eſſe debere, non ſolùm propter iram id eſt ultionem præſentem: paritenim ira vindictam, ſed & propter futurum judicium, ubi accuſante conſcientiâ ipſa punientur.*

Quod ſi Superioribus Laïcis etiam infidelibus, cum juſta decernunt, obediendum eſt, juxtà id quod docet Apoſtolus; longè potiori jure de Superioribus Eccleſiaſticis idem dici debet: unde etiam Chriſtus Dominus Sancti Matthæi 23. de illis loquens: *Quæ dixerint vobis* inquit, *ſervate & facite:* & Apoſtolus Hebr. 13 *Obedite*, inquit, *Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis, &c.*

3 Eſt autem hic obſervanda doctrina Sancti Thomæ citati articulo 4. ubi dicit leges humanas vim illam obligandi in foro conſcientiæ habere, non à ſe, ſed à lege æternâ à quâ derivantur: unde infert eatenùs eas obligare, quatenùs ipſi legi æternæ conformes ſunt: quod quidem ex triplici capite dignoſcendum eſſe docet. Primò, ex fine ipſarum legum, quandò ſcilicet ad bonum commune ordinantur. Secundò, ex illarum authore, quandò Legiſlatoris poteſtatem non excedunt. Tertiò, ex earumdem formâ, quandò ſecundùm juſtam proportionem imponuntur ſubditis onera, in ordine ad bonum commune: & his tribus conditionibus concurrentibus, dicit leges humanas obligare in foro conſcientiæ: è contrà verò, quandò leges illæ injuſtæ ſunt; ut quandò ad utilitatem communem minimè perti-

nent ; aut quandò ab eo feruntur, qui legitimam non habet authoritatem : vel cùm per illas, onera multitudinis, proportione debitâ minimè ſervatâ, diſpenſantur ; tales aſſerit non leges, ſed violentias dici debere ; nec proinde in foro conſcientiæ obligare, niſi fortè propter vitandum ſcandalum vel turbationem aliquam ; quâ ratione quiſque particularis juri ſuo cedere debet. Si tamen leges illæ injuſtæ eſſent, ac legi divinæ contrariæ : tunc non modò in conſcieutiâ non obligarent ; ſed ne quidem illas obſervare ullo modo liceret, ut per ſe ſatis manifeſtum eſt.

Cùm igitur ex dictis conſtet legem humanam in foro conſcientiæ obligare, quæritur primò, quaſnam perſonas obliget ? Reſpondetur cum Sancto Doctore quæſtione 93. articulo quinto, legem humanam eos omnes obligare, qui ſubduntur poteſtati, à quâ lex illa dimanat, juxta illud Apoſtoli Roman. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit* : ex quibus verbis refellitur error Begardorum & Beguinarum, qui aſſerebant eos qui perfectionem juſtitiæ conſecuti eſſent, humanæ obedientiæ non eſſe ſubjectos, nec obſervationem ullius legis Eccleſiaſticæ aut ciuilis obligari : quorum error damnatus eſt in Concilio Viennenſi, ut refertur in Clementinâ *Ad noſtram*, de hæreticis, & in Concilio Trid. ſeſſ. 6. cap. 20.

Neque hæreticis illis favet illud primo ad Timothæum 1. *Iuſto non eſt lex poſita* : ſenſus enim verborum illorum eſt, ut rectè obſervat Sanctus Thomas articulo quinto ad primum juſtos non eſſe ſubjectos legi quoad vim coactivam, cùm ſponte illi ſubdantur ; quamvis quoad vim directivam, illi abſolutè ſubditi ſint.

4 Quæritur ſecundò, an Clerici legibus civilibus teneantur ? Reſpondetur teneri, dummodò Eccleſiaſticis Canonibus, vel officio Clericali non repugnent, ut fusè docet Bellarminus libro primo de Clericis, capite 28. probatque præſertim ex eo quòd Clerici præterquam quod Clerici ſunt ; ſunt etiam cives & partes quædam Communitatis ac Reipublicæ : proindéque ut tales civilibus legibus ſubdi debent : unde etiam, ut ibidem obſervat, in publicis precibus Clerici pro Regibus orantes dicunt ſe orare, *Pro Rege noſtro, &c.* quibus verbis ſe illius ſubditos eſſe profitentur.

Quæritur tertiò, utrùm pueri ante uſum rationis legibus teneantur ? Communis & certa Theologorum ſententia eſt, non teneri, ut docent Paludanus, Sotus, Azorius, & alij apud Laymannum, tractatu quarto de legibus capite decimo, eadémque eſt ratio de perpetuò amentibus, ut ibidem dicitur : lex enim eſt præceptum rationale, cujus proinde capaces non ſunt qui ratione carent.

Quæritur primò, utrùm Legiſlator propriâ lege teneatur ? Reſpondet Sanctus Thomas ſuprà, articulo quinto, ad tertium Legiſlatorem non obligari lege ſuâ quoad vim coactivam ; cùm nullus propriè à ſeipſo cogatur : lex autem non habet vim coactivam niſi ex poteſtate Legiſlatoris : & eo ſenſu Princeps in jure civili dicitur ſolutus à lege, eo quòd nullus in ipſum poſſit condemnationis ſententiam ferre ſi contrà legem agat : obligari tamen lege à ſe latâ quoad vim directivam ; unde Sancti Matthæi 23. reprehenduntur à Chriſto Domino illi, *qui dicunt, & non faciunt ; & imponunt aliis onera gravia & importabilia : digito autem ſuo nolunt ea movere.* Quod tamen intelligi debet, ut rectè obſervat Gammachæus ad quæſtionem 96. capite quinto, de legibus illis, quæ nihil continent Legiſlatoris ſeu Principis dignitati contrarium aut repugnans : alioqui enim, ſi verſetur lex in tali materia quæ ſit contra dignitatem Principis, certum eſt illum ejuſmodi lege nullatenùs obligari : exempli gratia ſi feratur lex, ne quis Palatium ingrediatur cum enſe ; manifeſtum eſt hanc legem non obſtringere Principem, cujus proprium eſt *gladium portare*, ut dicit Apoſtolus Roman. 13. quod ſimiliter etiam dici debet, ſi lege aliquâ prohibeatur, ne quis audeat venari cervos in ſylva ; ne quis aurum vel ſericum in veſtibus habeat, &c. ut per ſe patet.

5 Quæritur quintò, quandonam lex obligare incipiat. Reſpondetur cum diſtinctione ; vel enim quæſtio eſt de obligatione generali, quam ſecum lex humana ſemper invehit, eo ipſo quo lex eſt, ut ex antè dictis conſtat ; vel de obligatione particulari, quâ ſubditus quiſque ad illius legis obſervationem tenetur, ita ut ſi contra illam faciat, peccet : ſi primum, dicendum eſt legem obligare incipere, cùm ſufficienter ac debitè promulgata eſt : tunc autem ſufficienter ac debitè promulgata cenſetur ſecundùm probabiliorem Theologorum ſententiam ; cùm in ipſius Principis Curiâ promulgata eſt, ut docent Sylveſter, Sotus, Navarrus, Azor, Suares, & alij apud Laymannum tractatu quarto, de legibus, capite ſecundo, quod tamen intelligendum eſt, ſalvis Regnorum ac Provinciarum conſuetudinibus ſeu juribus aut privilegiis ſpecialibus, quæ interdùm requirunt non in uno ſolo, ſed in multis & variis locis legum promulgationem fieri, ut rectè monet Sotus li-

bro

bro primo de juſtitia & jur. quæſtione prima articulo 4.

Si verò ſecundum ; id eſt , ſi quæſtio ſit de obligatione cujuſque particularis ad legem ſervandam ; dicendum eſt , ad hoc requiri ut lex ad illius notitiam venerit , aut venire potuerit , alioqui , quandiu talem legem latam eſſe invincibiliter ignoraverit , ad illam ſervandam minimè tenebitur , neque eam tranſgrediendo peccabit , ut docent Navarrus, Sotus , Vaſques , & plures alij apud Laymannum ſuprà : quod etiam declaratur in ſexto, capite primo de conceſſione præbend. ubi dicitur , quòd *lex ſeu conſtitutio & mandatum nullos aſtringunt , niſi poſtquàm ad notitiam pervenerint eorumdem, aut niſi poſt tempus , infra quod ignorare minimè debuiſſent.*

6 Quæritur ſextò , an præter ipſius legis promulgationem , neceſſaria ſit ejuſdem acceptatio à ſubditis facta , ad hoc ut obligandi vim habeat. Duæ ſunt ſuper hâc quæſtione Theologorum ſententiæ : quidam enim , ut Major , Navarrus , & alij apud Laymannum ſuprà capite tertio , affirmativam partem amplectuntur , aſſerúntque ad hoc, ut lex vim & robur ſuum habeat, requiri ut à majori parte communitatis acceptetur , vel ſaltem ut non improbetur vel repudietur. Alij contrà negant legem à populi acceptatione pendere ; ſed vim & robur ſuum accipere à legitimâ authoritate Legiſlatori. Ita Ioannes Medina , Valentia , Suares , & alij apud Laymannum ſuprà : quorum ſententia probabilior videtur eſſe , & in praxi tenenda : & quamvis priori ſententiæ tanquam probabili vellet quis adhærere , fateri nihilominùs deberet , peccare ſubditos legem Principis juſtam acceptare nolentes , eámque auſu temerario improbantes & abjicientes , quandò præſertim nullâ ratione legitimâ ad id inducuntur : cùm lex divina obedientiam ſubditorum erga Principes apertè præſcribat.

SECTIO IV.

Vndenam dignoſci poſſit , utrùm lex humana ſub mortali culpa obliget.

1 TRIA ſunt præcipua capita ex quibus communiter Doctores inferunt , legem aliquam humanam ſub mortali culpâ obligare.

Primum petitur , ut docet Navarrus capite 21 Man. numero 50. ex ipſius legis verbis , quibus plerumque obligatio ſub gravi peccato diſertè exprimitur , ut cùm aliquid præcipitur vel prohibetur , *ſub interminatione divini judicij , vel maledictionis æternæ* , aut *ſub indignatione omnipotentis Dei* , aliâve ſimili formulâ. Obſervat tamen idem Navarrus ſuprà , non omnia verba præceptiva , qualia ſunt iſta , *teneatur , obligetur* ; item *præcipimus, mandamus , prohibemus* , & ſimilia , ſatis exprimere an lex obliget ſub mortali ; cùm interdum reperiantur adhibita in legibus illis quæ tantùm ſub veniali obligant ; proindéque id dignoſcendum eſſe , vel ex aliis verbis adjunctis , vel ex materiâ ipſius legis , ut mox dicetur.

Secundum petitur , ut docet Azorius tom 1. libro quinto , capite ſexto , quæſtione quinta, ex gravitate pœnæ , quam lex comminatur, & tranſgreſſoribus infligit ; cujuſmodi eſt in legibus Eccleſiaſticis , excommunicatio major , degradatio , &c. in legibus item civilibus pœna capitis , aut perpetui carceris , vel publicationibus bonorum , &c. Hæ ſiquidem pœnæ, cùm juſtè infligi non poſſint , niſi ob grave aliquod delictum , hinc ſequitur , quotieſcumque lex humana , quam juſtam eſſe ſupponimus, ejuſmodi pœnas comminatur , & tranſgreſſoribus infligit , tranſgreſſionem illius eſſe peccatum mortale.

Tertium deſumitur , ut tradit idem Azorius ſuprà , ex qualitate materiæ circa quam lex verſatur ; ſi enim materia legis gravis ſit, cenſebitur obligare ſub peccato mortali : ſi levis , ſub veniali. Materia autem illa cenſetur eſſe gravis , non modò quæ per ſe & abſolutè ſpectata ſemper & in omni eventu talis eſt ; ſed etiam illa , quæ licet ſecundùm ſe præcisè conſiderata levis ſit, ratione tamen circumſtantiarum temporis , loci, &c. judicio viri prudentis gravis eſſe cenſetur : quia ſcilicet in talibus circumſtantiis plurimùm conducit ad commune bonum : exempli gratia urgenti fame & penuriâ publicâ , legis illius materia gravis eſſe cenſetur , quâ vetitum foret, ne quis triticum in alienas Provincias exportaret.

Cum igitur de his tribus conveniat inter Doctores , controverſum eſt inter illos , utrùm ſola Legiſlatoris intentio ſufficiat ad hoc , ut lex ab eo lata ſub mortali obliget quamvis ejus materia levis ſit. Omiſſis variis Theologorum ſententiis , probabiliſſimè loqui videntur ij , qui docent legem in materia levi non poſſe obligare ad mortale peccatum quantumvis Legiſlator hoc intendat , intentionemque ſuam verbis diſertis exprimat. Ita Dominicus Sotus , libro primo , de juſtitia quæſtione ſexta , articulo quarto , Alphonſus à Caſtro libro primo , de lege pœnali capite 5. Bellarminus libro tertio , de membris Eccleſiæ capite undecimo , & plures alij. Quorum

præcipua ratio eſt, quòd lex injuſta nullam inducat obligationem ex ea parte quâ injuſta eſt: unde ſanctus Auguſtinus libro primo, de libero, arbitrio capite quinto. *Lex illa*, inquit, *quæ juſta non fuerit, lex non ſit*: atqui lex illa in qua, licet ejus materia levis eſſet, Legiſlator intenderet obligare ad peccatum mortale, proindéque ad pœnam æternam, ex illa parte non eſſet juſta: ſicut lex illa juſta non cenſeretur, quæ pœnam mortis temporalis ob leve aliquod delictum decerneret: ergo ad peccatum mortale non obligaret, quamtumvis Legiſlator obligare intenderet.

3 Quæres an ſicut lex in materia levi ſub peccato mortali non obligat, licet Legiſlator obligare intendat: ſic è contra in materia gravi obliget ſub mortali, quamvis Legiſlator intendat ſolùm obligare ſub mortali, quamvis Legiſlator intendat ſolùm obligare ſub veniali. Navarrus capite vigeſimo tertio, numero 49. Joannes Medina codice, de jejunio quæſtione ſexta, & quidam alij exiſtimant obligare tunc ſolummodò ſub veniali: quorum ſententia, quamvis probabilis ſit; probabilior tamen & magis in praxi tuta eſt contraria, quæ aſſerit legem in materia gravi obligare ſub mortali peccato, quantumvis Legiſlator intendat ſolùm obligare ſub veniali. Ita Driedo de libertate Chriſtiana capite tertio ad quintum Franciſcus à Victoria relectione de poteſtate civili, numero decimo nono, Bartholomæus Medina ad quæſtionem 96. articulo quarto, & Bellarminus ſuprà: ubi rectè obſervat in reſp. ad ſeptimum argumentum, ex intentione quidem Legiſlatoris pendere, an velit reipſa imperare, & veram legem condere; an verò ſolùm oſtendere quid agendum ſit ſine alio imperio: ſed ſi velit ſeriò imperare & veram legem condere, non eſſe in ejus poteſtate impedire quin lex obliget ad mortale vel veniale pro rei magnitudine, vel parvitate.

4 Superſunt adhuc duæ circa præſentem materiam difficultates. Prima eſt, an lex humana ſub peccato mortali obligans, obliget etiam cum periculo vitæ. Quidam Theologi abſolutè negant: & alij longè probabiliùs diſtinctione utendum eſſe exiſtimant. Vel enim lex humana talis eſt, ut illius obſervatio bono communi tuendo ſit neceſſaria, ita ut ex illius tranſgreſſione grave aliquod detrimentum in totam communitatem derivetur: exempli gratiâ legem fert Epiſcopus tempore peſtis graſſantis ne Sacerdotes ex locis peſte infectis diſcedant, in quibus paſtoribus defunctis nulli alij adeſſent, qui pereuntibus Sacramenta miniſtrent: Item Imperator in bello lege latâ prohibet, ne milites in excubiis ſtationes ſuas deſerant, ne ſcilicet ex deſertione ſtationis ſtrages & profligatio totius exercitûs ſequatur; in illis enim caſibus Sacerdotes ac milites etiam cum periculo vitæ obedire tenentur; cùm bonum privatum ſecundùm rectam rationem bono communi poſtponi debeat.

Vel talis eſt illa lex, ut illius obſervatio ſolùm particulare bonum reſpiciat, ut jejunium, auditio Miſſæ, &c. tunc enim, quamuis lex illa ſub mortali obliget, non tamen obligat cum vitæ aut etiam ſanitatis amittendæ, vel gravis alicujus damni aut incommodi ſubeundi periculo: cùm nulla tunc ſuppetat ratio cur Legiſlator cum tanto damno vel periculo ad legum ſuarum obſervationem obliget. Ita Sotus in 4 diſtinctione 22. quæſtione 1. articulo 4. Valentia diſputatione 7. de lege humana, Vaſques, Suares, & alij apud Laymannum capite 14. de legibus, qui tamen id limitat; dummodò nullus adſit legis vel Legiſlatoris contemptus, nullum item ex violatione legis immineat grave ſcandalum: unde Sanctus Auguſtinus dicit, libro de bono conjugio, capite 16. *Satiùs eſſe fame mori, quàm idolothytis veſci*, cum ſcandalo ſcilicet, vel religionis contemptu.

Secunda difficultas eſt, an ſint aliquæ leges purè pœnales; id eſt, quæ ad ſolam pœnam obligent, & ex quarum tranſgreſſione nullus peccati reatus incurratur. Quidam Theologi affirmant; alij tamen probabiliùs negant, quorum plures citat & ſequitur Bellarminus libro 3. de membratione Eccleſiæ capite 11. dicitque implicare contradictionem, Legiſlatorem obligare ad pœnam & non ad culpam; cùm culpa & pœna ſint correlativa, nec illa lex juſta videatur, quæ pœnam adversùs inſontes decerneret: unde aſſerit regulas illas quorundam Religioſorum quæ ad ſolam pœnam obligant, non per modum cujuſdam conventionis & pacti: & Sanctus Doctor rectè obſervat ſecunda ſecundæ quæſtione 186. articulo 9. ad 2. *Non omnia, quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti; ſed quædam proponi per modum ordinationis cujuſdam obligantis ad ſolam pœnam*: quod in quibuſdam legibus civilibus locum habere cenſet Navarrus capite 23. numero 55. quandò ſcilicet neque ex Legiſlatoris declaratione, neque ex qualitate pœnæ, neque ex detrimenti publici gravitate dignoſci clarè poteſt, an lex aliqua civilis pœnalis obliget ſub culpa; tunc enim ut ibidem docet, quivis poterit id in favorabiliorem partem interpretari, ac ſibi perſuadere hanc non tam legem eſſe, quàm ordinationem quandam, quæ proinde ad nullam culpam

pam obliget, ſed pœnam tantùm veluti conditionem quandam proponat, ut diligentiùs & fideliùs obſervetur.

SECTIO V.

In quibus perſonis reſideat legum ferendarum poteſtas.

1 CUM leges humanæ duplicis ſint generis, Eccleſiaſticæ ſcilicet, & civiles: duplex etiam eſt Legiſlatrix poteſtas, Eccleſiaſtica nimirùm & civilis. De utraque breviter hìc agendum eſt.

Ac in primis obſervandum eſt primam & præcipuam conditionem in Legiſlatore ſive Eccleſiaſtico, ſive laïco requiſitam, eſſe legitimam in foro exteriori juriſdictionem, id eſt legitimam authoritatem ac poteſtatem publicam ad regimen & gubernationem communitatis alicujus. Hæc autem juriſdictio duplex eſt: alia ordinaria, quam quis ratione proprij muneris & officij obtinet: alia delegata, quam non ex munere vel officio, ſed ex commiſſione & facultate ſibi conceſſa exercet.

Rursùm alia eſt juriſdictio contentioſa, alia voluntaria: ad illam pertinet leges condere, prohibere, punire, cauſas ſeu lites tum civiles tum criminales dirimere, &c. quamobrem proprium tribunal poſtulat, quod contentioſum dicitur à partium contentione. Voluntaria autem juriſdictio verſatur circa alios publicæ poteſtatis actus, quales ſunt legitimare, diſpenſare, conferre beneficia, &c. Differunt verò inter ſe, quòd illa etiam in invitos exerceri poſſit: hæc nonniſi in volentes, unde etiam nomen accepit: Deinde quòd juriſdictio contentioſa extrà proprium territorium non extendatur: ut enim dicitur capite 2. de conſtitut. 5. *Extrà territorium jus dicenti, impunè non paretur:* ex quo fit, ut nec ſynodales Conſtitutiones, nec aliæ leges alicujus diœceſis particulares extrà illius territorium obligent; nec diœceſani, quandò illinc abſunt, ad earum obſervationem, verbi gratiâ, ad celebrationem Feſtorum illius diœceſis particularium teneantur: ſicut è contrà peregrini & advenæ dum in illâ diœceſi commorantur, vel per illam iter faciunt, leges illius & conſuetudines particulares ſervare tenentur. Voluntaria autem juriſdictio extrà proprium territorium exerceri validè & plerumque licitè poſſit: quandò ſcilicet nulla inde oritur cujuſquam offenſio, nullumve ſcandalum. Ita Suares, Navarrus, Sylveſter, & alij plures, apud Laymannum tractatu quarto, de Legibus, capite quinto & vndecimo.

2 Obſervandum ſecundò hanc utramque poteſtatem legiſlativam inter ſe differre ratione originis: Eccleſiaſtica enim poteſtas immediatè à Deo inſtituta eſt? civilis verò, quamvis à Deo ſit, *Non enim eſt poteſtas niſi à Deo*, inquit Apoſtolus Romanor. 13. non tamen immediatè ex inſtitutione illius, ſed ex ipſorum hominum inſtitutione: ratio enim naturalis ipſis hominibus divinitùs indita, ſicut homines ad vitæ ſocietatem adigit, ſic etiam dictat ſocietatem humanam diu conſtare non poſſe, niſi publicâ aliquâ poteſtate gubernetur, juxtà illud Sapientis: *Ubi non eſt gubernator, populus corruet.* Unde providentiæ divinæ ſuavi moderamine factum eſt, ut homines ubique terrarum aliquam regiminis formam inter ſe conſtituerent; & alij quidem communi conſilio ſe ipſos regerent; alij verò penès aliquos Optimates, vel penès unum Principem, ſeu Regem aut Imperatorem, authoritatem omnem ac juriſdictionem transferrent: unde Rerum-publicarum Regnorumque ac Imperiorum variæ formæ exortæ ſunt, factumque eſt ut ad regimen communitatis, alij Democratiam, alij Ariſtocratiam, alij verò Monarchiam amplecterentur: quæ quidem Monarchia, ut id obiter dicamus, hoc præ cæteris habet, quod proximè ad totius mundi ſub uno ſummo moderatore Deo, regimen accedat, primámque illam & æternam divini imperij formam perfectiùs imitetur.

3 Differt prætereà hæc utraque poteſtas ratione objecti: poteſtas enim Eccleſiaſtica per ſe ac directè verſatur circa res ſpirituales, ad cultum divinum & ſalutem animarum pertinentes, poteſtas verò civilis per ſe ac directè temporalem ſolùm commoditatem ac pacem ſpectat, ut colligitur ex 1. ad Timoth. 2. ubi Apoſtolus orare jubet *Pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt; ut quietam & tranquillam vitam agamus.*

His prænotatis, videndum eſt in quibus perſonis reſideat poteſtas ferendarum legum, præſertim Eccleſiaſticarum quæ noſtrum inſtitutum magis ſpectant: quod in ſequentibus paragraphis inveſtigabimus.

§. I.

De Romano Pontifice.

1 DICENDUM primò, inter Legiſlatores Eccleſiaſticos Romanum Pontificem, tanquam ſancti Petri ſucceſſorem, ipſiuſque Chriſti Domini Vicarium ac ſummum totius Eccleſiæ Paſtorem primum ac præcipuum locum tenere.

Probatur primò ex ſcripturâ, ſancti Matthæi decimoſexto, ubi Chriſtus Dominus ſanctum Petrum alloquens, *Tu es Petrus*, inquit, *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, & ſancti Joannis vigeſimo primo, eidem

Præſidet. Prior hujus aſſertionis pars probatur ex antiquiſſimo canone, in quo ſtatuitur; *Præter ſententiam Romani Pontificis Concilia celebrari non poſſe*; quem Canonem Apoſtolicum eſſe teſtatur Sanctus Marcellus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ; illumque renovavit Concil. Nicænum 1. ut habetur in Epiſtola Synodi Alexandrinæ ad Fœlicem, & in Epiſtola Julij I. ad Epiſcopos orientales. Probatur item ex Concilio Chalcedonio act. 1. ubi Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus prohibetur ſedere inter Epiſcopos, eo quòd Synodum generalem convocare auſus fuiſſet, ſine authoritate Apoſtolicæ Sedis: *Quod*, ut ibi dicitur, *nunquam licuit*, *nunquam factum eſt*. Et ex Concilio ſexto generali actione ſexta, ubi reprobatur Concilium quoddam Conſtantinopolitanum, eo quòd ſine conſenſu Romani Pontificis ab Imperatore convocatum fuiſſet.

3 Secunda pars aſſertionis, nimirum Concilia illa generalia ſolummodò pro legitimis habenda eſſe, in quibus ſummus Pontifex per ſe, vel per legatos præſidet, melius probari non poteſt, quàm inductione breviter facta per antiquiſſima Concilia generalia (de recentioribus enim Conciliis id planum & evidens eſt) in quibus Romanus Pontifex per ſe vel per legatos ſuos præſediſſe refertur. In Concilio enim Apoſtolico, de quo mentio fit Actorum 15. præſidet Sanctus Petrus, ut docet & probat Sanctus Hieronymus Epiſtola, ad Sanctum Auguſtinum, quæ eſt inter Auguſtinianas undecima. In Concilio Niceno primo, anno 327. Hoſius Epiſcopus nomine Sancti Sylveſtri Romani Pontificis præfuit, ut patet ex illius ſubſcriptione quæ omnium prælatorum etiam Patriarcharum qui Synodo interfuerunt, ſubſcriptiones præcedit, ideóque à Sancto Athanaſio Epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, princeps illius Concilij vocatur. In Concilio Epheſino anno 431. præſedit Sanctus Cyrillus Alexandrinus nomine Cœleſtini Romani Pontificis, ut teſtatur Evagrius libro primo, hiſtor. capite quarto, & Sanctus Proſper in Chronico, & apertè conſtat ex Epiſtola ipſius Cœleſtini ad præfatum Sanctum Cyrillum, in quâ vices ſuas illi demandat. In Concilio etiam Chalcedonenſi anno 451. Paſchaſinus & Lucenſius Epiſcopi præfuerunt nomine Sancti Leonis Papæ, ut conſtat ex actis ipſius Synodi, præſertimque ex Epiſtola illius ad Sanctum Leonem, quæ habetur act. 3. ubi Idem S. Leo dicitur Epiſcopis ipſius Synodi tanquam membris caput præfuiſſe, in his qui ejus tenebant ordinem.

4 Dicendum tertiò, ſicut ſummi Pontificis eſt Concilia generalia convocare, iiſdem præſidere, ſic etiam ad Epiſcopos jure proprio & ordinario pertinere, ut in illis ſedeant, non ſolùm ut conſiliarij, ſed etiam tanquam legitimi judices in rebus ad fidem & diſciplinam Chriſtianam ſpectantibus. Id apertè conſtat ex perpetuâ ipſius Eccleſiæ praxi, & ex actis Conciliorum generalium, in quibus Epiſcopi ſententiam tanquam judices dixerunt, & illorum decretis ſubſcripſerunt.

Quamvis autem jure ordinario ſoli Epiſcopi in generalibus Conciliis tanquam judices intereſſe poſſint, ex privilegio tamen & conſuetudine id aliis etiam quibuſdam perſonis Eccleſiaſticis competere poſſe tradit Bellarminus libro 1. de Concilio cap. 15. ut Cardinalibus, &c.

Quod ſpectat ad alia Conciliis, quæ univerſalia non ſunt, obſervandum eſt illa triplicis eſſe generis; alia ſi quidem ſunt Nationalia, quæ convocatis alicujus regni ſeu nationis Epiſcopis à Primate vel Patriarchâ indicuntur: alia Provincialia, quæ ab Archiepiſcopo convocatis provinciæ ſibi ſubjectæ Epiſcopis: alia denique Diœceſana, quæ Epiſcopi authoritate celebrantur.

Porrò ad hoc ut Concilia ejuſmodi particularia leges in propriis territoriis obligantes condere poſſint, conſenſus vel approbatio ſummi Pontificis minimè requiritur, ut docet Laymannus Tractatu quarto, de legibus capite ſeptimo, dummodò nihil in iis contra univerſales Eccleſiæ leges decernatur. Quòd autem aliqui Doctores exiſtimant ſtatuta ejuſmodi Conciliorum particularium, ſi à ſummo Pontifice approbentur & confirmentur, totius Eccleſiæ fideles obligare; id intelligendum eſt, ſi ab illo approbata ſint & confirmata eo animo, ut ad ejuſmodi ſtatutorum obſervationem velit omnes ubique terrarum fideles obligare (quod ex verbis approbationis ſeu confirmationis dignoſci poteſt:) ſecùs ſi approbatio illa, ſeu confirmatio ad majorem tantùm vim & ſtabilitatem ejuſmodi ſtatutorum à ſummo Pontifice concedatur, tunc enim extrà proprium territorium obligare minimè cenſetur.

§. III.

De Epiſcopis, aliiſque Eccleſiæ Prælatis.

1 Certum eſt in primis Epiſcopos ex divinâ inſtitutione in Eccleſiâ poſitos fuiſſe ad illius regimen & gubernationem, ut manifeſtè conſtat ex his Apoſtoli verbis Act. vigeſimo. *Poſuit vos Spiritus*

Sanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, proindéque legum ferendarum poteſtatem penes illos eſſe reſpectu ſibi ſubditorum.

Certum eſt etiam ex eâdem inſtitutione divinâ, Epiſcopos ſuperiores eſſe Preſbyteris: non ſolùm quoad Ordinis dignitatem ut in tractatu præcedenti dictum eſt capite ſeptimo, ſed etiam quoad regiminis authoritatem, ſeu juriſdictionem. Id apertè colligitur ex Epiſtola ad Timotheum, capite ſeptimo, ubi Apoſtolus formam præſcribit, ſub qua Epiſcopus accuſationem aduersùs Preſbyterum recipere debet; ex quo ſequitur Epiſcopum eſſe Preſbyteri judicem, ac proinde ſuperiorem: unde in Concilio Neocæſarienſi can. 13. dicitur Epiſcopos Apoſtolis, Preſbyteros verò diſcipulis Chriſti in Eccleſiaſtica Hierarchia ſucceſſiſſe: quod etiam docet Sanctus Auguſtinus in Pſalmum quadrageſimum quartum, & in Concilij Tridentini ſeſſionem vigeſimam tertia, can. ſeptimo, anathema profertur in eum qui dixerit Epiſcopos non eſſe Preſbyteris ſuperiores.

2 Certum eſt prætereà unumquemque Epiſcopum in propria tantummodò Diœceſi, non verò in tota Eccleſia authoritatem & juriſdictionem obtinere: unde Concilium Conſtantinopolitanum 1. can. 3. declarat, quòd *Epiſcopi non invitati ultrà Diœceſim accedere non debent ſuper ordinandis aliquibus, vel diſponendis Eccleſiaſticis cauſis*: quod etiam decretum eſt capite *Nullus primas*, 9. quæſtione ſeptima.

Certum eſt denique quòd ſicut authoritas & juriſdictio reſpectu ſubditorum Epiſcopo competit: ſic etiam ipſi Epiſcopo à ſubditis honor & obedientia deferri debet, juxta illud Apoſtoli Hebræorum trigeſimo, *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis, &c.* Unde Sanctus Ignatius Martyr in Epiſtola ad Trallianos, *Epiſcopo*, inquit, *ſubditi eſtote ſicut Domino*, & in Concilio Chalcedonenſi act. 15. can. 8. ſtatutum, *Clerici Baſilicis, monaſteriis, & aliis Eccleſiis adſcripti, ſecundùm ſanctorum Patrum traditiones ſub Epiſcopi poteſtate permaneant, nec per contumaciam ab Epiſcopo ſuo deſiliant: qui verò audent evertere ejuſmodi formam, & quocunque modo, nec proprio ſubjiciuntur Epiſcopo, Canonum correctionibus ſubjacebunt.*

3 Quod ſpectat ad alios Eccleſiæ Prælatos, breviter dicimus, præter Romanum Pontificem, alioſque Epiſcopos, quaſdam alias dignitates in Eccleſia reperiri ad majorem ipſius tùm utilitatem, tùm decorem, ac in primis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales Summo Pontifici aſſiſtere, ipſumque in regenda Eccleſia univerſa conſilio & opera juvare, de quibus plura videri poſſunt apud Bellarminum libro primo, de Clericis, capite decimo ſexto, Patriarchas item ac Primates Archiepiſcopis ſeu Metropolitanis, ſupereminere, & iſtos aliis Epiſcopis, ita ut (ſicut habetur capite *Si inter*. 6. quæſtione quarta,) ab Epiſcoporum judicio ad Archiepiſcopos & Metropolitanos appellari poſſit, & ab iſtis ad Primates & Patriarchas, ac demùm ad Romanum Pontificem, cujus judicio controverſiam quamcunque ad res aut perſonas Eccleſiaſticas ſpectantem dirimi ac definiri oportet.

Ubi tamen obſervandum eſt adversùs Epiſcopos propter eminentiam dignitatis, in cauſis criminalibus gravioribus, nec ſententiam ferri, nec etiam juridicè inquiri aut procedi poſſe, abſque Sedis Apoſtolicæ authoritate, ut in pluribus Canonibus ſancitum habetur, ac noviſſimè in Concilij Tridentini ſeſſione 24. capite 1.

SECTIO VI.

Quibus modis ceſſare poſſit obligatio ſervandæ legis humanæ.

1 Dicendum primò, legis humanæ ſervandæ obligationem ceſſare poſſe per abrogationem illius: ac proinde legem ipſam humanam, ob cauſas aliquas juſtas & rationabiles, poſſe aliquando abrogari: *Nec enim* (ut loquitur Innocentius in Concilio Lateranenſi generali) & refertur capite octavo de conſanguinitate & affinitate, *debet reprehenſibile judicari, ſi ſecundùm varietatem temporum ſtatuta quandoque varientur humanæ, præſertim cum urgens neceſſitas, vel evidens utilitas id expoſcit: quoniam ipſe Deus ex his quæ veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutavit in novo.*

Dicendum ſecundò, legem humanam abrogari poſſe tùm illius deſuetudine vel contrariâ conſuetudine, ut ſectione ſequenti dicetur, tùm etiam voluntate Principis qui legem tulit, aut Succeſſoris, vel Superioris illius: certum eſt enim Principem qui legem tulit, poſſe illam revocare & abrogare: eadem enim poteſtas, quæ ad legem ferendam requiritur, ſufficit ad illam abrogandam; cùm juxtà regulam juris; *res omnis per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvi poteſt.*

Certum eſt etiam idipſum ab ejus ſucceſſore poſſe fieri, cum tanta ſit poteſtas ſucceſſoris, quanta fuit illius qui legem tulit: ſicut ergo poteſt hic legem à ſe latam revocare, ſic & ille poterit: & cùm par in parem non habeat imperium, non poteſt huic ille validè

præ

præcipere ne legem à ſe latam revocet. Certum eſt denique ſuperiorem inferioris legem poſſe abrogare : ſicut enim inferior ſubditur Superiori, ſic ejus poteſtas Superioris poteſtati ſubdita eſt : unde per quandam eminentiam poteſt quidquid inferior, qui ſicut legem à ſe latam revocare poteſt, ſic etiam poterit ejus Superior.

2 Dicendum tertiò ceſſare quoque obligationem ſervandæ legis, quandò illius cauſa & ratio ceſſat. Ita Sanctus Doctor 1. quæſtione 103. articulo ; quarto quia, ut habetur, capite *Cum ceſſante*, de appellationibus, *ceſſante causâ ceſſat effectus :* & ſicut lex ab initio non ſubſiſteret, ſi abſque cauſa & ratione ob quam lata eſſet, ita deſinente causâ & ratione ob quam lata eſt, ipſa etiam eſſe, ac proindè obligare deſinit : quod tamen intelligi debet in praxi, quando certum eſt & evidens cauſam ejuſmodi legis ceſſare ; aliàs, ſi aliqua dubitandi ratio ſubſit, tutiùs eſt adire Superiorem, nihilque inconſulto illo contra legis tenorem attentare.

Quod ſi lex plures in ſe partes contineat, quæ ab invicem diſiungi poſſint, tunc ut rectè monet Suares libro ſexto, de legibus capite nono, quamvis ceſſet cauſa & ratio alicujus partis ; poteſt tamen alterius ratio & cauſa perſeverare, ſicque lex cenſebitur ſecundùm illam partem ſemper obligare : ut enim habetur in regulis juris, *utile per inutile non debet vitiari.*

Dicendum quartò, legis ſervandæ obligationem ceſſare prætereà per legitimam Superioris diſpenſationem. Ita Sanctus Thomas variis in locis ; ſed præſertim 2. 2. quæſtione 88. articulo ad ſecundum, ubi, quid ſit diſpenſare explicat his verbis : *Cùm diſpenſatur in lege humanâ, non fit ut legi humanæ non obediatur, quod eſt contra legem naturæ, & mandatum divinum ; ſed fit ut hoc, quod erat lex, non ſit lex in eo caſu :* reſpectu ſcilicet illius cum quo diſpenſatur : ſicut enim ex causâ rationabili poteſt Legiſlator aut ejus ſucceſſor vel Superior legem revocare & abrogare, ut ſuprà dictum eſt, ſicque omnes ſubditos ab obſervatione illius eximere, poterit à fortiori ex rationabili causâ aliquem particularem ſibi ſubditum ab illius ſervandæ obligatione eximere, & ſic cum illo ſuper eâ lege diſpenſare.

3 Quæres an diſpenſatio conceſſa ſine causâ juſta & rationabili valida ſit & licita. Reſpondetur validam quidem eſſe, ut docent Innocentius, Navarrus, & plures alij, quos citat & ſequitur Sanches libro octavo, de diſpenſatione, diſputatione decima ſeptima, numero vigeſimo ſeptimo, ſed tamen illicitam reſpectu tùm Superioris diſpenſantis, tùm ſubditi diſpenſationem illam poſtulantis & acceptantis, ut docet Sanctus Thomas, 1. 2. quæſtione 97. articulo quarto, unde Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſima quarta, capite quinto, & ſeſſione decima quinta, capite decimo octavo, dicit diſpenſationes nonniſi urgenti & juſtâ ratione causâ cognitâ, & ſummâ cum maturitate concedendas eſſe.

Quale autem peccatum ſit abſque juſtâ causâ diſpenſare, non conſentiunt inter ſe Doctores : quidam enim, ut Navarrus prælud. 9. numero decimo quarto, & Sotus libro primo, de juſtitia quæſtione ſeptima, articulo tertio, arbitrantur Superiorem ſine juſtâ causâ in propriâ lege diſpenſantem peccare tantùm venialiter : alij, ut Suares libro ſexto, de lib. capite decimo ſeptimo, & Valentia tomo ſecundo, diſputatione ſeptima, quæſtione quinta, punct. 9. aſſerunt peccare mortaliter : probabiliùs tamen loqui videntur illi, qui id ex qualitate legis ac diſpenſationis dijudicandum eſſe aſſerunt : ſi enim ex illâ diſpenſatione ſcandalum aliquod, aut damnum temporale aut ſpirituale oriatur, tunc peccatum erit mortale : ſi verò nullum ejuſmodi ſcandalum aut damnum ſubſit, erit tantùm veniale.

4 Quæres ſecundò, an inferior aliquandò diſpenſare poſſit in lege ſuperioris. Reſpondetur id neque licitè, neque validè fieri poſſe, niſi quandò gravis aliqua urget neceſſitas, nec niſi validè difficilis ad ſuperiorem pateat recurſus ; excipitur tamen caſus, in quo diſpenſandi facultas inferiori generali aliquâ lege, vel ſpeciali privilegio conceſſa ſit, vel aliquâ legitimè præſcripta conſuetudine comparata : quæ quidem fuſiùs explicata videri poſſunt apud Laymannum tractatu quarto, de leg. capite 22.

Quæres tertiò, an Prælati & Superiores poſſint ſecum diſpenſare in iiſdem caſibus, in quibus cum aliis diſpenſare poſſent. Reſpondetur poſſe non modò validè, ſed etiam licitè, tùm committendo alteri, verbi gratia Confeſſario aut Vicario, facultatem ut ſecum diſpenſare poſſit in iis, in quibus poſſent cum ſubditis diſpenſare ; tùm etiam directè ſecum diſpenſando ob eaſdem cauſas, ob quas juſtè & rationabiliter cum ſubditis diſpenſare poſſent, ut fuſius explicat & probat Sanches, libro 8. de diſpenſ. diſputatione 3. numero 3. & ſeq.

5 Dicendum quintò, legis ſervandæ obligationem in aliquo caſu particulari ceſſare

 poſſe

poſſe per ipſius legis interpretationem, quæ fit per virtutem illam, quam Theologi epiikiam ſeu æquitatem vocant, cujus proprium eſt (ut docet Sanctus Thomas 2. 2. quæſtione centeſima vigeſima, articulo primo,) legem humanam univerſim aliquid præcipientem in aliquo particulari caſu, in quo ceſſat illius obligatio, vel interpretari, vel emendare, cùm enim (ut idem declarat) actus humani, de quibus lex fertur, in ſingularibus contingentibus conſiſtant, quæ variari poſſunt infinitis propè modis, quos Legiſlator prævidere nequit, qui cùm in ferendâ lege communem ſpectet utilitatem, ad id præſertim attendit quod in pluribus accidere ſolet: hinc fit ut aliqui caſus occurrere poſſint, in quibus lex ipſa deficiat; ita ut non ſolùm tunc nulla ſit ad illam ſervandam obligatio, ſed ne quidem ejus obſervatio licita ſit: exempli gratia, lex quæ jubet ut depoſita reſtituantur, juſta eſt; & tamen contingere poteſt aliquandò, ut proditor, vel furioſus arma depoſita repoſcat, ille ad patriæ impugnationem, hic ad ſui vel alterius necem, in quibus caſibus manifeſtum eſt reſtitutionem depoſiti, quamvis lege præſcriptam, nihilominùs eſſe contra rationem, ac proinde illicitam: quare neceſſe eſt tunc legem illam vel interpretari, vel emendare, Legiſlatoris potiùs mentem quàm verba ſequendo: hinc Cœleſtinus Papa capite *Humana aures* 22. *quæſtione quinta. Non debet*, inquit, *aliquis verba conſiderare, ſed intentionem ac voluntatem: quia non debet intentio verbis deſervire, ſed verba intentioni.* Porrò intentio & voluntas Legiſlatoris, tùm ex materiâ legis, tùm ex ejuſdem circunſtantiis, tùm præſertim ex illius fine & causâ, ſeu ratione ob quam lex ipſa lata eſt, intelligi poterit.

SECTIO VII.

An, & quâ ratione conſuetudo vim legis obtineat.

1 NOMINE conſuetudinis (ut explicat Sanctus Doctor) intelligitur frequentia liberè operandi: eodem modo & alio nomine appellatur (mos populi, id eſt actus palam & publicè frequentatus. De conſuetudine autem eo modo) intellecta,

Dicendum primò, conſuetudinem aliquandò vim legis obtinere poſſe. Ita Sanctus Doctor 1. 2. quæſtione nonageſima ſeptima, articulo tertio, & patet ex uſu communi tùm Rerum-publicarum, tùm etiam ipſius Eccleſiæ: conſtat enim in variis Regnis & Provinciis, imò & in ipſa Eccleſia plurima recepta eſſe, & tanquam obligantia obſervari, quæ tamen nullâ lege poſitivâ, ſed ſolâ conſuetudine introducta ſunt: unde Sanctus Auguſtinus Epiſtola octogeſima ſexta, ad Caſulanum; *Mos*, inquit, *populi Dei, & inſtituta Majorum pro lege tenenda: & ſicut prævaricatores legum divinarum, ita & contemptores conſuetudinum Eccleſiaſticarum coërcendi ſunt.*

Dicendum ſecundò, ad hoc ut conſuetudo aliqua vim legis obtineat, quatuor præſertim conditiones requiri. Prima eſt, ut conſuetudo illa ſit rationabilis, & bono communi utilis. Ita capite *Erit autem lex*, diſtinctione quarta, & per ſe patet: ut enim vim legis habeat, præcipuas & magis neceſſarias legis qualitates habere debet; lex autem, ut ſuprà dictum eſt, debet eſſe rationabilis & bono communi utilis. Secunda eſt, ut tempore aliquo diuturno duraverit, ut infrà explicabitur. Tertia, ut conſenſus ſaltem tacitus Legiſlatoris ſeu Principis interveniat: tunc autem tacitè conſentire cenſetur, ſi ſciens talem populi morem, illum cùm poſſet, impedire noluerit. Ita Sanctus Doctor ſuprà in reſponſione ad tertium. Quarta denique ut conſuetudo illa ſervetur à populo aut majore illius parte quaſi ex obligatione, ſeu ex animo introducendæ obligationis, ut obſervat Suares libro ſeptimo, de legibus, capite quinto, unde conſuetudo illa quæ vim legis obtinere cenſetur, definitur ab Iſidoro capite tertio, *Ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex.*

4 Ex quo intelligitur, quare plurimæ conſuetudines rationabiles ac piæ, & jam à diuturno tempore uſitatæ Superioribus non modò non contradicentibus, ſed etiam approbantibus, vim tamen legis non obtineant, ut ad campanæ pulſum, ſanctiſſimam Virginem ſalutare, in Eccleſiæ ingreſſu Aquâ luſtrali frontem aſpergere, &c. quia ſcilicet hæ & aliæ ſimiles conſuetudines ex liberali tantummodò affectu & devotione, non verò ex ullâ inducendæ obligationis voluntate inchoatæ ſunt ac continuantur.

5 Cæterùm rectè monet Suares libro ſeptimo de legibus capite quinto, in dubio, an obligatio per conſuetudinem aliqua inducta ſit, cæteris paribus inclinandum potiùs eſſe in eam partem, quod conſuetudo ſit devotionis, quàm quod ſit obligationis; quia juxtà regulam communem Doctorum: in dubio nemo præſumitur velle obligari; neque expedit multiplicari præcepta, ubi moraliter certa non ſunt.

3 Dicendum tertiò, conſuetudinem non modò conſtituendæ legis; ſed etiam abrogandæ

gandæ vim habere, ut docet Sanctus Thomas ſuprà articulo tertio, quod probari poteſt ex capite ultimo de conſuetudine, in quo Gregorius IX. declarat poſſe conſuetudinem aliquam *Iuri poſitivo* (humano ſcilicet) *præjudicium generare, ſi rationabilis fuerit & legitimè præſcripta*; ex quibus verbis colligitur duo requiri, ut conſuetudo legem aliquam abroget. Primò, ut ſit rationabilis, quod per ſe patet. Secundò, ut ſit legitimè præſcripta; id eſt ut tanto tempore duraverit, quanto ad legitimam præſcriptionem adversùs legem opus eſt.

Quæres quanto tempore opus ſit ad præſcriptionem illam complendam adversùs legem. Communior & magis recepta Theologorum reſponſio eſt, ordinariè requiri decennium ad præſcribendum contrà legem civilem; quadraginta verò annos adversùs Eccleſiaſticam. Ita Sylveſter, Azor, Corduba, Suares, & alij apud Laymannum tractatu quarto, de legibus, capite vigeſimo quarto. Ratio eſt, quia ad præſcribendum adversùs legem requiritur tempus longum; tale autem in jure civili cenſetur eſſe decennium, ut conſtat ex Lege, *Super longi*, Codice de præſcriptione longi temporis: in jure autem Eccleſiaſtico ordinarium præſcriptionis tempus cenſetur eſſe quadraginta annorum, ut conſtat ex capite, *De quarta*, & capite *Ad aures*, de præſcriptione. Tutiſſimum autem in praxi eſt nihil temerè ſuper hâc re definire; ſed Doctorum & Sapientum virorum conſilium perquirere, aut etiam Superiorum ſeu Legiſlatorum mentem ac voluntatem explorare.

SECTIO VIII.

De lege divinâ poſitivâ.

1 NOMINE legis divinæ poſitivæ intelligimus eam, quæ Deo authore condita, & literis conſignata, hominibus ad obſervandum impoſita eſt. Ea autem duplex eſt; vetus quæ per Moyſem Dei nomine lata & promulgata eſt; & nova quæ à Chriſto Domino condita in Evangeliis, aliiſque novi Teſtamenti libris conſignata eſt: & circà utramque,

Dicendum primò, legem veterem fuiſſe in ſe bonam & ſanctam; licet lex nova longè ſit illâ melior & perfectior.

Quòd fuerit bona & ſancta, conſtat tùm ex his Apoſtoli verbis Roman. 7. ubi de lege veteri loquens, *Lex*, inquit, *ſancta*, *& mandatum juſtum*, *& ſanctum*, *& bonum*: tùm ex eo quòd à Deo condita, à Chriſto Domino approbata eſt, qui Sancti Matthæi 5. dicit ſe veniſſe, non ut ſolveret legem, ſed ut adimpleret: quare olim Marcioniſtæ, Manichæi, & alij ab Eccleſia tanquam hæretici proſcripti ſunt, eo quod inter alia dogmata erronea, veterem legem tanquam inutilem & malam reprobarent; contra quos agit Sanctus Epiphanius hæreſi trigeſima tertia, quadrageſima prima, & ſexageſima ſexta, & Sanctus Auguſtinus variis in locis, & præſertim libro decimo nono, & vigeſimo ſecundo, contra Fauſtum Manichæum.

Quòd verò lex nova melior & perfectior ſit lege veteri, conſtat ex variis Apoſtoli locis paſſim in Epiſtola ad Romanum & ad Galatas, & ad Hebræos ſeptima, eâ de causâ Chriſtus Dominus vocatur, *Melioris Teſtamenti ſponſor*; & fusè id docet & probat Sanctus Thomas quæſtione 106. articulo primo & ſecundo.

2 Dicendum ſecundò, veteri legi ſolos Judæos obſtrictos fuiſſe, legem verò novam omnes omninò homines ubivis terrarum ad ſui obſervationem obligare.

Quod lege veteri Judæi ſoli obſtricti fuerint, patet tùm ex eo quòd ſolis Judæis promulgata fuit Exod. decimo nono, & vigeſimo, tùm etiam ex eo quòd multi ex gentilibus, abſque illius obſervatione ſalutem ſunt conſecuti, ut docet Sanctus Dionyſius capite 9. cœleſtis Hierarchiæ.

Quod verò lex nova omnes homines ubivis terrarum obliget, conſtat ex capite ultimo, Sancti Matthæi, & Sancti Marci, ubi Chriſtus Dominus Apoſtolis injungit ut doceant omnes gentes, & Evangelium prædicent omni creaturæ: edicitque condemnandos eſſe, qui credere, ac legem illam recipere noluerint.

Dicendum 3. legem veterem deſiiſſe; legem verò novam uſque ad conſummationem ſæculi eſſe perſeveraturam.

Quod lex vetus deſierit, conſtat ex variis Apoſtoli teſtimoniis Hebræor. ſeptimo, ubi dicit tranſlato Sacerdotio, legis tranſlationem factam eſſe. Epheſ. ſecundo, ubi loquens de Chriſto dicit illum legem mandatorum decretis evacuaſſe.

Quod autem lex nova uſque ad finem ſæculi perſeveratura ſit, firmâ fide tenendum eſſe docet Sanctus Thomas quæſtione 107. articulo quarto.

3 Quæres primò, an lex vetus tota deſierit? Bellarminus libro quarto, de juſtificatione capite ſexto, exiſtimat deſiiſſe tantùm quoad ceremonialia & judicialia præcepta, non verò quoad moralia; Suares verò libro nono, de legibus capite undecimo, & plures alij

Theologi, quos ibidem citat, totam deſiiſſe aſſerunt, etiam quoad præcepta moralia: ita ut obligatio ad illa ſervanda penitùs ceſſaverit, in quantum illâ lege veteri præcipiebantur; licet alioquin ad eadem illa præcepta ſervanda tam lege naturæ quàm lege Evangelicâ teneamur: quæ poſterior ſententia ideò videtur probabilior, quod magis conſonet teſtimoniis ſuprà citatis, quibus univerſim lex vetus deſiiſſe dicitur.

4 Quæres ſecundò, quonam tempore lex vetus ceſſaverit, & obligare ad ſui obſervationem deſierit? Reſpondetur juxtà communem Theologorum ſententiam ceſſaviſſe & obligare deſiiſſe in morte Chriſti Domini. Ita Hugo à Sancto Victore libro ſecundo, de Sacramentis, parte ſexta, capite quarto, Sanctus Bonaventura in 4. diſtinctione tertia, quæſtione tertia, & Sanctus Thomas quæſtione centeſima tertia, articulo tertio, ad tertium, & articulo quarto, ad primum, ubi diſtinguit tria tempora: *Vnum quidem ante Chriſti Paſſionem, in quo legalia neque erant mortua neque mortifera: aliud autem poſt tempus Evangelij divulgati, in quo legalia ſunt mortua & mortifera: tertium autem eſt tempus medium ſcilicet à Paſſione Chriſti uſque ad divulgationem Evangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua; quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obſervare tenebatur: non tamen fuerunt mortifera.* Quibus quidem verbis, Sanctus Doctor mentem ſuam aperit ſuper gravi controverſiâ, quæ olim inter Sanctos Hieronymum & Auguſtinum exorta eſt, ut conſtat ex variis illorum Epiſtolis ultrò citróque datis, quæ habentur inter Auguſtinianas ab octava, ad decimam nonam. Sanctus Hieronymus ſiquidem docebat ab inſtanti mortis Chriſti Domini veterem legem non modò mortuam, ſed & mortiferam eſſe cœpiſſe; neque ſolùm illius ſervandæ obligationem ceſſaviſſe, ſed neque ſervari abſque peccato potuiſſe: & quoniam ſatis conſtabat Apoſtolos multis annis poſt Chriſti Paſſionem legalia quædam obſervaſſe, dicebat id ab illis ſimulatè factum, quo faciliùs Judæos legis ſuæ zelatores ad Chriſti fidem allicerent. E contrà verò Sanctus Auguſtinus, cui communiter Theologi ſubſcribunt, aſſerebat Apoſtolos nullâ ſimulatione fuiſſe uſos: ſed licitè & honeſtè cæremonias quaſdam veteris legis poſt Chriſti Domini mortem, uſurpaſſe; licet enim lex illa tunc eſſet mortua, nondum tamen erat mortifera: & quamvis ad ſui obſervationem ampliùs non obligaret, obſervatores tamen ſuos nullius peccati reos efficiebat: quod ibidem dicit ſuavi Dei providentiâ fuiſſe diſpoſitum; tùm ut Iudæi legis ſuæ ceremoniis mirificè adducti, faciliùs ad Chriſti fidem converterentur; tùm etiam ne lex illa vetus tanquam mala & ſuperſtitioſa, reprobata per Chriſtum fuiſſe videretur, & ut aliquo cum honore ſepeliretur.

5 Quo verò præcisè tempore non ſolùm mortua, ſed & mortifera eſſe cœperit lex vetus, non ſatis exploratum habetur: illud certum eſt jam à multis ſæculis mortiferam & illicitam eſſe veteris legis obſervationem, cum præfati Sancti Hieronymus & Auguſtinus citatis Epiſtolis, ſed præſertim undecima & decima nona, id multò antè tempora ſua fuiſſe doceant: imò verò Sanctus Ignatius Apoſtolorum diſcipulus Epiſtola octava *Si quis*, inquit, *cum Iudæis celebrat Paſcha, aut Symbola feſtivitatis eorum recipit, particeps eſt eorum qui Dominum occiderunt & Apoſtolos ejus.* Unde colligitur probabile eſſe id quod docet Suares libro nono de legibus, capite decimo octavo, viventibus adhuc Apoſtolorum Principibus, Moſaicæ obſervationem mortiferam eſſe cœpiſſe; cùm una quidem ex parte lex Evangelica orbi penè univerſo, ac nominatim Judæis omnibus, diverſas orbis regiones incolentibus tunc innotuiſſet; ex alterâ verò plurimùm referret hoc Chriſtianæ religionis & fidei dogma, quo lex vetus mortifera creditur, ab iiſdem tradi & confirmari.

CAPUT QUARTUM.

De Legis Divinæ, ſeu Decalogi Præceptis.

1 NOMINE Decalogi ſignificatur lex divina poſitiva decem præcepta complectens: quorum tria priora Deum ſpectant, ſeptem verò poſteriora reſpiciunt proximum: cujus quidem Decalogi antequam explicationem aggrediamur, duo hìc nobis obſervanda ſunt. Primum eſt omnia præcepta moralia (ut docet Sanctus Thomas 1. 2. quæſtione 100. articulo tertio,) contineri in decalogo, aut ut principia in ſuis concluſionibus: quâ ratione in eo continentur prima fidei principia, prima item principia legis naturæ, ut *Deum eſſe*, *Deum & proximum eſſe diligendum.* Item illud, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Aut ut concluſiones ex primis principiis clarè & proximè promanantes, ut ſunt omnia formalia præcepta in Decalogo contenta; Aut ut concluſiones ſecundarias ex primis illis concluſionibus deductas, ut ſunt

ſunt omnia quæ ex ipſis decalogi præceptis deducuntur, vel quæ ad illa referuntur. De quibus infrà erit agendum in cujuſque præcepti explicatione. Quare meritò dici poteſt ipſum Decalogum eſſe omnium legum epitomen abſolutiſſimam, ut loquitur Sanctus Auguſtinus quæſtione centeſima quadragraſima, ſuper Exodum, ſummamque omnium quæ, quantùm ad mores ſpectat, cuilibet Chriſtiano agenda ſunt, in illo eſſe expreſſam, ut declarat Concilium Colonienſe in Enchiridio Chriſtianæ inſtitutionis; ita ut, ſi ejus præcepta probè intelligantur, ſufficientiſſima ſint ad actus humanos ſive exteriores, ſive interiores rectè ordinandos.

2° Secundum eſt, præcepta illa Decalogi fuiſſe à Chriſto Domino tanquam ſummo Legiſlatore, non ſolùm innovata & promulgata (quod ex variis Evangelij locis conſtat, ac præſertim ſancti Matthæi ſeptimo & decimo nono; Sancti Marci decimo, & Sancti Lucæ 18. ſed etiam explicata imò & ampliata, prout legis Evangelicæ major perfectio requirebat: quod paſſim in Evangeliis videri poteſt; ſed præſertim in eo ſermone, quem coram diſcipulis in monte habuit, Sancti Matthæi quinto, ſexto & ſeptimo, in quo quidem, ut docet Sanctus Auguſtinus libro primo, de ſermone Domini in monte, in initio, & libro ſecundo, capite quadrageſimo, & poſt illum Sanctus Thomas, quæſtione 108. articulo tertio, ea omnia complexus eſt, quæ ad perfectam vitæ Chriſtianæ formam, quoad actus tam exteriores, quàm interiores requiri poſſunt: quod fuſiùs explicat Gregorius Valentia diſputatione ſeptima, de legibus quæſt. 8. punct. 2.

In hoc igitur capite propoſitum nobis eſt de ſingulis ipſius Decalogi præceptis agere, prout à Chriſto Domino in Evangeliis explicata & ampliata ſunt, ſecundùm communem & magis receptam Sanctorum Patrum & aliorum probatiſſimorum Authorum doctrinam, in omnibus tamen ſervatâ eâ brevitate quam compendij ratio exigit: quod ut faciliùs exequamur, duo præſertim circa unumquodque præceptum inveſtigabimus. Primò, quid illo præcipiatur aut prohibeatur. Secundò, quot modis in illud peccetur: & ideò unamquamque ſectionem in plures paragraphos ſubdividemus.

SECTIO I.

Explicatur primum Decalogi præceptum.

Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.
Non habebis Deos alienos coram me.

1 HOc primum Decalogi præceptum duplex eſt, ut obſervat Catechiſmus Romanus parte tertia, capite ſecundo; ex unâ enim parte aliquid jubet, ex alterâ verò aliquid prohibet, éſtque illius ſenſus, ut ibidem habetur (*Me Verum Deum coles, & Diis alienis cultum non adhibebis*) ex quo patet illud partim affirmativum eſſe, partim negativum. Ea eſt autem ratio præceptorum affirmativorum, ut obligent quidem ſemper, ſed non pro ſemper, ut loquuntur Theologi: negativa verò utroque modo obligant: id eſt, ut explicat ſanctus Thomas 2. 2. quæſtione tertia, articulo tertio, quod quamvis præcepta affirmativa ſemper habeant vim obligandi, non obligant tamen ad continuè exercendos actus illos, qui per ea imperantur, ſed pro loco & tempore, & ſecundùm alias circunſtantias debitas, ſecundùm quas oportet actum humanum limitari, ut ſit actus virtutis: at verò præcepta negativa quovis loco & tempore obligant. Quamvis autem hoc primum Decalogi præceptum, quatenùs affirmativum, præſertim ſpectet religionis actus, quibus cultus Deo debitus exhibetur; ad illud tamen, virtutum Theologicarum actus reduci debent, ut dicitur in Catholica Romana quo ſenſu Sanctus Auguſtinus in Enchir. capite tertio, dixit *fide, ſpe ac charitate Deum eſſe colendum:* unde ſequitur ad rectam primi hujus præcepti intelligentiam requiri, ut explicemus quid circa fidem, ſpem & charitatem; quid item circa religionem in illo præcipiatur aut prohibeatur.

§. I.

Quid circa fidem primo Decalogi præcepto præcipiatur, aut prohibeatur.

1 DE virtute fidei illiúſque propriis actibus ac obligatione quæ ad illos exercendos unicuique incumbit, egimus in priori hujus operis parte, tractatu primo, capite primo; ubi diximus adultos quoſcunque ad credendas omnes & ſingulas Chriſtianæ religionis veritates fide implicitâ obligari; fide verò explicitâ teneri credere unum eſſe Deum in eſſentiâ, trinum in perſonis; filium Dei incarnatum eſſe, aliáque Myſteria in Symbolo contenta; nec non & ea, quæ pertinent ad

ratio

rationem Sacramentorum quæ ab ipſis ſuſcipiuntur aut ſuſcipi debent ; ac reliqua denique omnia, quæ ſecundùm exigentiam ſtatûs aut conditionis cujuſque ad ſalutem æternam conſequendam ſunt neceſſaria.

Sed difficultas eſt quandonam affirmativum illud fidei præceptum obliget : ſeu quonam tempore teneatur quis ad actum aliquem fidei exercendum. Reſpondetur ex probabiliori & in praxi tenendâ Theologorum ſententiâ , tribus præſertim caſibus teneri unumquemque ad actum fidei eliciendum.

Primus eſt, cum alicui myſteria fidei primò ſufficienter ad credendum proponuntur. Ita Azorius , Malderus , Tutianus , Sanches , & alij quos citat & ſequitur Bonacina tomo ſecundo , diſtinctione ſecunda , quæſtione ſecunda , puncto ſecundo. Secundùm quam doctrinam pueri , ubi primùm rationis uſum adepti ſunt , cùm ipſis fidei myſteria ſufficienter proponuntur , ad illa actu credenda obligantur , præſertim ſi ad id ſe obligatos eſſe ex dictamine conſcientiæ perſentiant : quod ſimili ratione de infidelibus dici debet.

2 Secundus caſus eſt , quoties quis ad actum aliquem virtutis exercendum obligatur, qui ſine fide exerceri nequit ; ut cùm quis tenetur de peccato pœnitere & conteri , Sacramentum aliquod ſuſcipere , &c. Ita Doctores proximè citati. Rectè tamen monet Laymannus tractatu primo , de fide , capite decimo, in hoc caſu præceptum fidei per ſe & directè non obligare , ſed ſolùm indirectè & per accidens : unde fit ut verbi gratia , ſi quis Sacramentum aliquod ſuſcipere omittat , quandò ad illud ſuſcipiendum obligatur, ſufficiat ſi in confeſſione declaret ſe ejuſmodi Sacramenti receptionem omiſiſſe ; nec opus ſit ut fidei actualis omiſſionem exprimat , cùm hujus omiſſio non ſit peccatum diſtinctum ab omiſſione illius. Ad hunc caſum reducitur , quandò quis videt ſe tentationem aliquam ſuperare aliter non poſſe , niſi actum fidei aliquem eliciendo ; tunc enim illum elicere tenetur , ut fuſiùs explicat & probat Valentia tom. 3. diſp. 1. q. 2. pun. 5.

Tertius denique caſus eſt , quandò quis juridicè & publicâ auctoritate de fide interrogatur : tunc enim ad fidem tùm interiùs eliciendam , tùm exteriùs profitendam obligatur , licet ex tali profeſſione mors illi immineat : imò qui ab aliquo privato de fide interrogaretur , illam non modò non negare, ſed etiam exteriùs profiteri teneretur ; ſi ex illius profeſſionis omiſſione divinus honor læderetur notabiliter , vel grave aliquod ſcandalum in proximum redundaret. Ita Authores citati poſt Sanctum Doctorem 2. 2. quæſt. 3. articulo 2.

3 Ex dictis facilè colligi poteſt quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto prohibeatur , ſcilicet peccatum quodcunque fidei oppoſitum , quod generaliter ab eodem Sancto Doctore vocatur infidelitas ſuprà quæſtione decima , articulo primo ; quæ quidem , ut idem docet , duplex eſt : alia negativa , qualis eſt in illis , qui nihil unquam de fide audire potuerunt , quam dicit non eſſe peccatum , ſed potiùs pœnam peccati ex primi parentis peccato provenientem. Additque illos, qui eo ſolùm modo infideles ſunt , propter ejuſmodi infidelitatem non damnari ; quamvis damnentur propter alia peccata , quæ ſine fide remitti non poſſunt.

Alia eſt infidelitas ipſi fidei , ut loquitur ſanctus Doctor articulo quinto , ſecundùm contrarietatem oppoſita , quæ à quibuſdam privativa vocatur , qualis eſt in illis , qui veritatibus fidei ſufficienter propoſitis aſſentiri nolunt : & hæc ab eodem Sancto Doctore in tres ſpecies dividitur , Paganiſmum ſcilicet , Judaiſmum , & hæreſim , quibus quæſtione duodecima , addit apoſtaſiam : aut enim quis renititur fidei nondum ſuſceptæ , & talis infidelitas eſt paganorum , aut renititur fidei ſuſceptæ in figura , & ſic eſt infidelitas Judæorum ; vel fidei ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis , & ſic eſt infidelitas , apoſtatarum quidem , ſi fides ſuſcepta in totum abjiciatur ; hæreticorum verò , ſi tantùm ex parte.

4 Eſt autem obſervandum id quod fuſiùs in primâ parte explicatum eſt , ſcilicet ad rationem hæreſis duo requiri , ut docet ſanctus Thomas quæſtione undecima , articulo tertio ad 3. Primum eſt , ut ſit error contra aliquam fidei veritatem à Deo revelatam , & ab Eccleſiâ propoſitam : ſecundum , ut ejuſmodi error cum pertinaciâ & contumaciâ junctus ſit : unde , *Si quis ſententiam ſuam* , ut loquitur ſanctus Auguſtinus Epiſtola 162. & refertur capite *Dixit Apoſtolus* 24. quæſtione 3. *quamvis falſam atque perverſam nullâ pertinaci animoſitate defendunt ; quærunt autem cautâ ſollicitudine veritatem , corrigi parati cum invenerint , nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi.*

Ad hæreſim quoque pertinet peccatum illorum , qui de articulo aliquo fidei deliberatè dubitant : ut enim dicitur capite primo , de Hæreticis , *Dubius in fide infidelis eſt.* Item ſi quis exponat ſe periculo errandi in fide , ut ſi ex curioſitate aut aliâ pravâ intentione libros hæreticorum legat , eorum conciones audiat, cum illis de fide temerè diſputet , aut frequenti

quenti & periculoſâ illorum converſatione utatur.

§. II.

De virtute ſpei, & de peccatis illi oppoſitis.

1 SPes eſt virtus ſupernaturalis Theologica quâ homo fidelis in præſenti quidem ſæculo, bona ſalutaria, in futuro verò ipſam æternam ſalutem, à Deo, cum fiducia expectat, per Chriſti merita.

Dicitur primo, Virtus ſupernaturalis, quia ſicut nullus in Deum credere, ſic nec in illum ſperare poteſt, oportet: niſi adjutus auxilio aliquo ſupernaturali: unde ſanctus Bernardus in Pſalmum 91. dicit hæc Pſalmiſtæ verba: *Quoniam tu es Domine ſpes mea*, à nullo verè proferri poſſe, *niſi cui intùs perſuaſum ſit à Spiritu ſancto.*

Dicitur ſecundo Theologica, quia Deum immediatè reſpicit pro objecto primario, & præcipuo: *Neque enim*, ut ait ſanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione 17. articulo ſecundo, *aliquid minùs ſperandum eſt ab ipſo Deo, quam ipſemet Deus.*

2 Dicitur tertiò per illam expectari à Deo non modò ſalutem æternam, quæ in ipſius Dei fruitione conſiſtit; ſed etiam omnia alia quæcumque bona ſalutaria, id eſt ad ſalutem conſequendam neceſſaria aut utilia, ſive corporalia, ſive ſpiritualia ſint; quod conſtat ex iis, quæ Chriſtus Dominus nos à Deo poſtulare, & proinde ſperare docuit in oratione Dominica: *Ea ſiquidem*, ut loquitur ſanctus Auguſtinus capite 114. Ench. *ad ſpem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.*

* Dicitur quartò (bona illa expectari & ſperari ab homine fideli) quia juxta communem ſancti Thomæ & aliorum Theologorum doctrinam: fides ſpem neceſſariò antecedit, cùm non niſi per fidem innoteſcat id, quod ſpes à Deo expectare debet.

Dicitur quintò (bona illa expectari cum fiducia) ſpes enim omnipotentiâ & fidelitate Dei promittentis innititur: unde Hebr. ſexto vocat ſpem, *Ancheram animæ firmam ac tutam.* Quamvis autem fiducia illa quatenùs Deum reſpicit, certiſſima eſſe debeat: quia tamen ex parte noſtræ cooperationis multi defectus accidere poſſunt, quibus promiſſionum divinarum effectus impediatur, ideò monet Apoſtolus ad Philippenſ. ſecundo. *Ut cum metu & tremore ſalutem noſtram operemur: qui enim ſperat* (ut dicit ſanctus Auguſtinus ſermone decimo quinto, ad fratres in eremo) *& non timet, negligens eſt: qui autem timet & non ſperat, depreſſus eſt, & deſcendit in profundum quaſi lapis.*

3 Dicitur denique per Chriſti merita: quamvis enim ex parte quoque noſtrâ ad aſſecutionem vitæ æternæ merita requirantur, quia tamen ſine divina gratia, quæ per Chriſti merita nobis confertur, nihil poſſumus; & in iis quæ poſſumus & volumus longè potiores ſunt partes gratiæ divinæ quàm voluntatis humanæ; ideò *Abſit ut Chriſtianus in ſe ipſo vel confidat, vel glorietur*, inquit Concilium Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimo ſexto, *& non in Domino: cujus tanta eſt erga homines bonitas, ut eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona.*

Ex hâc definitione ſpei ſic explicatâ intelligi poteſt quodnam ſit objectum illius virtutis ſive materiale ſive formale. Objectum enim materiale ſpei continet ea omnia bona, quæ nobis à Deo ſunt promiſſa, qui eſt ſummum & præcipuum bonum nobis promiſſum. Objectum verò formale ejuſdem ſpei, eſt ſumma Dei erga nos bonitas, ac in promiſſis adimplendis fidelitas.

Quæres an licitum ſit ſpem in homine aut alia creatura collocare. Reſpondetur cum Sancto Doctore, 22. quæſtione 17. articulo 4. quanquam in Deo ſolo ut principali causâ totius boni ſpes collocanda ſit; licitum tamen quoque eſſe ſperare ac confidere in homine, aut aliâ creaturâ, tanquam causâ ſecundâ & inſtrumentali, per quam ſecundùm divinæ providentiæ ordinem adjuvari poſſumus ad conſequendum aliquod bonum, quod ad ultimum & ſummum bonum ordinetur.

4 His breviter explicatis, videndum eſt quid circà virtutem ſpei, hoc primo decalogi mandato præcipiatur aut prohibeatur. Ac in primis certum eſt, extare divinum præceptum de ſpe in Deum concipienda, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 22. articulo primo, quod quidem præceptum in quantùm negativum eſt, & deſperationem prohibet, obligat ſemper, ut ex antè dictis conſtat; in quantùm verò affirmativum, tribus præſertim in caſibus ſecundùm probabiliorem Theologorum ſententiam obligare cenſendum eſt. Primus eſt, quando primùm homini adulto ſufficienter innoteſcit ſe à Deo creatum eſſe ad vitam æternam conſequendam, ſeque teneri vitam illam æternam, & media neceſſaria ad illam conſequendam à Deo ſperare. Secundus eſt: quando ad aliquid faciendum obligatur, quod actum ſpei velut diſpoſitionem neceſſariam prærequirit; exempli gratiâ quando tenetur de peccatis pœnitere: ad illorum ſiquidem remiſſionem divinæ miſericordiæ ſpem requiri docet Concil. Tri. ſeſſ. 6. cap. 6. Tertius eſt, quando gravis aliqua tentatio deſperationis urget, quam aliter homo ſuperare non poteſt, niſi actum ſpei eliciendo.

5. Rectè autem monet Iſambertus tractatu de ſpe, diſputatione ſexta, articulo 5. ad ſatiſfaciendum ejuſmodi præcepto non eſſe ſemper neceſſarium, ut formaliter eliciatur actus ipſius ſpei; ſed ſatis eſſe ut virtualiter quatenus ſcilicet cenſetur includi virtualiter in alicujus alterius virtutis actu, v. g. perfectæ contritionis, qui tunc formaliter eliceretur.

Quod ſpectat ad peccata quæ ſpei adverſantur, ac proindè hoc primo præcepto prohibentur; Theologi docent duobus præſertim modis contra ſpem peccari poſſe, præſumptione ſcilicet & deſperatione.

Rursùs præſumptio dupliciter committi poteſt, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 21. articulo 1. primò, cùm quis præſumit ſe divinam gratiam aut gloriam æternam ex ſeipſo, & naturæ ſuæ viribus adipiſci poſſe: Secundò, cum præſumit ſe ex ſola divina miſericordia conſecuturum remiſſionem peccatorum ſine ulla pœnitentia, aut æternam beatitudinem ſine ullis operibus meritoriis.

Deſperatio verò committitur, cùm quis deliberatè de miſericordia divina diffidit; nec peccatorum remiſſionem, aut beatitudinem æternam, mediáque ad illam neceſſaria ampliùs à Deo expectat, ideoque omnem conatum ex parte ſua requiſitum intermitti. Rectè autem obſervat Toletus libro 4. cap. 7. deſperationem aliquandò eſſe hæreſi conjunctam; ſi quis verbi gratia exiſtimaret, ac pertinaciter ſibi perſuaderet, Deum aut nolle, aut non poſſe peccata à ſe commiſſa remittere, ejuſque miſericordiam talem non eſſe, quæ tot & tam gravia peccata toties iterata condonare velit aut poſſit: quod in confeſſione ſpecialiùs declarandum foret.

§. III.

De Oratione.

QUAMVIS oratio propriè loquendo ſit actus virtutis Religionis, de qua inferius agendum erit, quia tamen etiam ad virtutem ſpei reducitur, & arctiſſimam cum ea connexionem habere videtur, idcirco hìc breviter adnotabimus ea, quæ circa orationem à Theologis obſervari ſolent.

Ac in primis nomine orationis intelligitur elevatio, ſive (ut loquitur Sanctus Damaſcenus libro tertio, de fide orthodoxa, capite vigeſimo quarto,) aſcenſus mentis in Deum, tum ad laudes ipſi gratiaſque deferendas, tum ad poſtulationes eidem offerendas, ſive pro ſe, ſive pro aliis, eo ſenſu accepta oratio dividitur primò, in particularem, quæ fit ab unoquoque, pro ſe, vel pro aliis; & generalem, ſeu communem, quæ fit ab Eccleſiæ Miniſtro nomine totius fidelis populi: de qua Gennadius libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite trigeſimo, ſic loquitur, *cum ſanctarum plebium præſules demandatâ ſibi legatione funguntur, apud divinam clementiam, humani generis cauſam agunt, & totâ ſecum Eccleſiâ congemiſcente, poſtulant, & precantur.*

Dividitur oratio in mentalem, quæ ſolo interiori mentis actu fit; & vocalem, quæ interiorem illum actum voce ac verbis exprimit. Utriuſque fit mentio in ſcripturis, Mentalis quidem Pſalmo vigeſimo ſexto. *Tibi dixit cor meum.* Vocalis verò, Pſalmo centeſimo quadrageſimo primo. *Voce mea ad Dominum clamavi.* Et de utraque loquens Iſidorus libro tertio, de ſumma bonitate, capite ſeptimo. *Bonum eſt*, inquit, *corde orare, bonum eſt etiam & ſono vocis, Deum ſpiritualibus hymnis glorificare.*

Cum verò plurima ſint, quæ à Theologis circa orationem obſervari ſolent, nos ea ſolummodò hìc attingemus, quæ magis neceſſaria viſa ſunt, & majoris facilitatis gratia per diverſas quæſtiunculas reſponſioneſque illis annexas explicabimus.

Quæritur ergo in primis an oratio neceſſaria ſit ad ſalutem neceſſitate præcepti, ſeu an homines teneantur orare Deum ex præcepto aliquo divino?

Reſpondetur affirmativè & colligitur apertè ex ſcriptura Matthæi ſeptimo, *Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis*, & capite vigeſimo ſexto. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem*, & Lucæ decimo octavo, *oportet ſemper orare*, & appoſitè. Sanctus Chryſoſtomus libro primo, de orando Deum, *Quemadmodum*, inquit, *corpus hoc noſtrum, ſi non adſit anima, profectò mortuum eſt ac fœtidum; ſic anima niſi ſeipſam incitet ad orandum, mortua eſt ac miſera, & graviter olens.* Sanctus etiam Auguſtinus in Pſalm. 118. enarrat. 17. *Ille cui donatur* (inquit) *à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò inſtanter orare debet, quo ſibi augeatur hoc donum.*

Id etiam probari poteſt hâc ratione: Nemo poteſt mandata divina ſervare, & in illa obſervantia perſeverare, ac tentationes irruentes ſuperare, nec proinde ſalutem conſequi, ſine ſpecialibus & continuis divinæ gratiæ auxiliis: quamvis autem prima gratia quæ homini datur, omnia ejus & qualiacumque merita, & proinde orationes antecedat, certum eſt tamen quod unum ex mediis divinitus inſtitutis, ad gratiæ illius continuationem & incrementum impetrandum eſſe orationem, ut ex citatis ſcripturæ teſtimoniis conſtat, unde ſequitur ipſam orationem ex

præ-

præcepto divino eſſe neceſſarium ad ſalutem conſequendam?

Quæritur ſecundò, quo tempore quis orare teneatur.

Reſpondetur ſi de præcepto Eccleſiaſtico quæſtio propoſita intelligatur, certa tempora ſingulis partibus officij divini eſſe ex inſtituto Eccleſiæ aſſignata, de quibus agetur infra in appendice *de ſtatu Clericali*. Si verò de præcepto divino quæſtio ſit, cum illud orandi præceptum ſit affirmativum, obligat quidem ſemper, ſed non pro ſemper, ut loquuntur Theologi, ac proinde terminationem temporis, in quo præceptum illud divinum ita obliget, ut orationis omiſſio ſit peccatum, ex variis occurrentiis tentationum, periculorum, & neceſſitatum prudenti æſtimatione dignoſcendam eſſe: verbi gratia, ſi tentatio aliqua gravis urgeat, ſi occaſio periculoſa peccandi immineat, ſi difficultas graviſſima in obſervatione alicujus præcepti occurrat, tunc haud dubiè cenſent Theologi hominem ad Deum per orationem debere recurrere, & ejus auxilium ſuppliciter poſtulare. Addit etiam Navarrus apud Leſſium libro ſecundo, capite trigeſimo ſeptimo, de oratione, dubio tertio, illum quoque teneri ad orandum, qui advertit ſe alterius exitium impedire non poſſe niſi per orationem, obſervat autem rectè idem Leſſius, præter illos & alios ſimiles caſus obligari etiam unumquemque ad orationem Deo referendam, ita ut per diuturnum aliquod tempus puta per unum menſem, ab omni prorſus oratione ceſſare ſine peccato non poſſit. Quia exercitij adeò ſalubris & neceſſarij omiſſio, non niſi cum maxima & valde culpabili ſalutis incuria contingere cenſetur.

Quæritur tertiò, quis poſſit & debeat orare?

Reſpondetur omnem hominem quandiu eſt in ſtatu viæ poſſe & debere orare. Nam omnis homo vel juſtus eſt, vel peccator; ſi juſtus eſt, oratione indiget ad perſeverandum, & poſtulare debet ne inducatur in tentationem: ſi peccator eſt, magis adhuc oratione indiget, ut pœnitentiæ gratiam & peccatorum remiſſionem poſtulet; unde omnibus hanc petitionem faciendam propoſuit Chriſtus, *dimitte nobis debita noſtra*: hoc enim & peccatores pro remiſſione peccatorum mortalium, & ipſi etiam juſti pro remiſſione venialium debent poſtulare. Rectè autem obſervat Divus Thomas 22. quæſtione octogeſima tertia, articulo decimo ſexto, non modo juſtos, ſed & ipſos etiam peccatores cum orant, ſperare debere ſe à Deo exaudiendos ſi nimirum orent ac petant non in quantum peccatores, ſed cum pio & recto affectu, idque adjunctis iis conditionibus, quas idem Sanctus Doctor explicat articulo decimo quinto, in reſponſione, ad ſecundùm, nimirum ſi pro ſe ea poſtulent, quæ ad ſalutem ſunt conducibilia; ſi cum fide, ſpe, ac vero deſiderio pœnitendi & placendi Deo, ſi denique perſeveranter poſtulent: & tunc (ut docet Sanctus Auguſtinus tractatu centeſimo ſecundo, in Joannem,) exaudiuntur, & indubitanter accipiunt quod petunt, ſed quando debent accipere: quædam enim non negantur, ſed ut congruo dentur tempore differuntur.

Quæritur 4. ad quem debeat dirigi oratio, ſeu quis orandus ſit?

Reſpondetur duo certa eſſe. Primum eſt, Deum tanquam ſummum authorem, & cauſam principalem omnium donorum & bonorum naturæ, gratiæ & gloriæ, quæ per orationem poſtulari & obtineri poſſunt orari debere. Secundum, eſt Sanctos etiam in cœlo beatos orari & invocari poſſe, ut pro nobis apud ipſum Deum intercedant: ut explicatum & probatum eſt in tractatu de Incarnatione capite 8. ſectione 2.

Certum eſt quoque ab aliis etiam hominibus adhuc in præſenti vita degentibus poſſe peti opem ſive auxilium intercelſionis apud Deum. Hoc enim ipſe Deus præcepit olim amicis ſancti Patriarchæ Job. Et Sanctus Paulus paſſim in Epiſtolis ſeſe fidelium orationibus commendat.

Sed difficultas eſt, an oratio etiam dirigi poſſit ad animas in purgatorio detentas? Reſpondetur quòd quamvis Joannes Medina quæſtione quinta, de oratione, & alij quidam Theologi exiſtiment animas in purgatorio exiſtentes orare non modò generatim pro fidelibus, ſed etiam ſpeciatim pro iis, qui peculiariter ipſis in hac vita chari fuerunt. Divus Thomas tamen citata quæſtione octogeſima tertia, articulo undecimo, id negat, *quoniam* (inquit) *licet ſint nobis ſuperiores, quantum ad impeccabilitatem, ſunt tamen inferiores quantum ad pœnas quas patiuntur; & ſecundum hoc non ſunt in ſtatu orandi pro aliis, ſed ut magis oretur pro eis.* Quod ſi ſecundum mentem illius S. Doctoris non ſunt in ſtatu orandi pro nobis, ergò non ſunt in ſtatu in quo debeant orari à nobis. Imò licet animæ illæ pro nobis orarent, fruſtrà tamen à nobis invocarentur cum non ſint in eo ſtatu, in quo noſtras orationes poſſint cognoſcere, ſicut ſancti in cœlo, quorum ſtatus ex omni parte beatus requirit, ut cognoſcant orationes ad ſe directas, cum hoc maximè ad gloriam illorum accidentalem conferre poſſit.

Quæritur quintò, pro quibus ſit orandum?

Reſpondetur, non modò pro nobis nos orare

orare debere, ſed etiam pro quibuſcumque aliis, quos tenemur ex charitate diligere, & quibus per noſtras orationes poſſumus prodeſſe. Quod quidem conſtat vel ex ipſa orationis dominicæ forma, nam ut ait Divus Cyprianus in ejus expoſitione, *Noluit pacis Doctor, ut quis pro ſe tantum precetur. Non enim dicimus Pater meus, nec panem meum da mihi, &c. ſed pater noſter, panem noſtrum da nobis, &c.* Id præterea conſtat ex eo quod, ut rectè argumentatur Sanctus Doctor, illud debemus orando petere, quod debemus ex charitate optare: atqui non ſolum nobis ſed etiam aliis debemus ex charitate multa bona optare, ergo debemus etiam pro illis bona illa orando poſtulare.

Ex quo ſequitur primò nos nullum hominem viventem in terris quantumvis peccatorem aut nobis infenſum debere ab orationibus noſtris generalibus excipere, quia nullum, quantumvis peccatorem aut infenſum debemus à charitate excludere: & ut loquitur Divus Auguſtinus libro de correptione & gratia, capite decimo quinto. *Sicut nulli quandiu hic vivit, ſubtrahendum eſt correctionis beneficium, ita nulli denegandum eſt orationis ſuffragium.*

Sequitur ſecundò, nos pro illis omnibus defunctis orare debere, quibus per orationes noſtras poſſumus prodeſſe: ac proinde nec pro damnatis orandum eſſe, cùm non ſint ullius gratiæ aut veniæ recipiendæ capaces; neque etiam pro beatis aut pro ſanctis in cœlo degentibus, cùm ſint in termino gloriæ, neque ampliùs à nobis juvari indigeant. Unde illud Sancti Auguſtini, *injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre:* quod tamen non obſtat quin de illorum fœlicitate, & de omnibus donis gratiæ & gloriæ, quæ ipſis collata ſunt, Deum laudare, & ipſi gratias agere poſſimus; imò & etiam poſtulare ut ad majorem ipſius Dei gloriam eorum Sanctitas magis innoteſcat, quo plures excitentur eorum interceſſionem expetere, & virtutes imitari.

Quæritur ſextò, quomodo ſit orandum?

Reſpondetur duas præſertim conditiones in oratione requiri, attentionem ſcilicet, & devotionem: ac in primis quod attentio requiratur docet Divus Thomas citatæ quæſtionis octogeſimæ tertiæ, articulo decimo tertio, & cum eo Theologi; ita nimirum ut initio ſaltem orationis is, qui orat, habeat in animo attendere vel ad Deum quem orat, vel ad ipſius orationis ſenſum, & ad verba ſi vocaliter orat, neque id animi propoſitum in orationis progreſſu mutet, aut ullo modo mentem ad quævis alia voluntariè convertat, quæ attentionem impedire queant. Unde Sanctus Cyprianus, ſermone de oratione Domini. *Cum aſtamus*, inquit, *ad orationem, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio tunc omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quàm id ſolum, cogitet, quod precatur. Quæ autem ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum Dominum deprecaris? quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare quàm quod cum Deo loqueris? & quomodo te à Deo audiri poſtulas, cum te ipſe non audias? vis eſſe Deum memorem tui, quando tu ipſe memor tui non ſis?*

Devotio etiam requiritur, ut ſcilicet oratio ex pio quodam affectu procedat, ut fiat cum maximâ ſui demiſſione, & ſummâ erga Deum reverentiâ, cum firmâ fide, & verâ in Deum confidentia, aliiſque ſimilibus diſpoſitionibus, quas ſacræ Scripturæ frequentiùs ingerunt, & quæ à ſanctis Patribus maximè commendantur. Certè nullus eſt, qui non ſeipſum tanquam peccati alicujus reum accuſet, ſi minus reverenter, aut cum aliqua fidei vel ſpei vacillatione Deum oraverit, ex quo ſatis patet, vel ipſa conſcientia judice, ejuſmodi pium affectum ad orationem debite faciendam requiri.

Quæritur 7. & ultimo, quænam in oratione ſint poſtulanda?

Reſpondetur ea omnia licitè & meritoriè poſſe à Deo poſtulari, quæ ad ſalutem ſunt conducibilia, cujuſmodi ſunt in primis bona æterna, in quibus ipſa beatitudo conſiſtit; tum media ad illam conſequendam utilia, quales ſunt gratiæ & virtutes; poſſunt etiam poſtulari temporalia bona & exteriora, quatenus tamen ad beatitudinem illam aſſequendam aliquo pacto conducere poſſunt, & hoc manifeſtè patet ex formula illa precandi, quam ipſe Chriſtus Dominus nos edocere dignatus eſt Matthæus quinto, in qua complexus eſt quidquid à Deo poſſumus aut debemus petere, unde Sanctus Auguſtinus Epiſtola centeſima vingeſima prima, ad Probam de illa oratione Dominica loquens: *Si per omnia*, inquit, *ſanctarum precationum verba diſcurras, quantum exiſtimo nihil invenies, quod non iſta contineat & concludat oratio.* Quare utiliſſimum fore exiſtimavimus, ſi adjungimus hîc brevem ipſius Dominicæ Orationis explicationem ſecundum mentem ſanctorum Patrum, qui ſingula illius verba cum præcipuo quodam pietatis affectu expenderunt.

DIGRESSIUNCULA,

** Brevem Dominicæ orationis explicationem continens juxtà mentem Sanctorum Patrum.*

PRIMA orationis Dominicæ verba (*Pater noſter qui es in cælis*) veluti quoddam ipſius precationis exordium continent, quo beneficam erga nos voluntatem Dei, ut potè patris noſtri commemoramus. *Non eſt autem meritorum noſtrorum* (ut rectè monet Divus Auguſtinus libro ſecundo, de ſermone Domini in monte, capite octavo,) *ſed gratiæ cum dicimus, Pater noſter:* nec hoc ideò dicimus ut Deum ſuâ ſponte in nos beneficentiſſimum, & qui *prior dilexit nos*, ad exaudiendum & benefaciendum commoneamus, perinde ac ſi cum homine res ageretur, cujus captanda eſſet benevolentia, ſed ut in nobis, per illius denominationis conſiderationem, ipſi filialem erga illum confidentiam excitemus. *Quid enim* (ut ibidem ſubdit idem Divus Auguſtinus) *jam non det filiis petentibus, cum hoc ipſum jam dederit ut eſſent filii?*

Sequuntur deinde petitiones ſeptem, quarum tres primæ ſpectant ipſum ultimum finem qui eſt Deus, alia verò quatuor media conducibilia ad illum finem. Prima eſt (Sanctificetur nomen tuum) *Quod non ſic petitur* (inquit Divus Auguſtinus ſuprà capite decimo,) *quaſi non ſit ſanctum Dei nomen, ſed ut ſanctum habeatur ab hominibus, id eſt ita innoteſcat Deus, ut non æſtimetur aliquid ſanctius* Vel (ut ait Divus Chryſoſtomus homilia in hunc Matthæi locum) Rogamus ut Deus per noſtram vitam glorificetur: quaſi unuſquiſque dicat, ita fac nos vivere, ut per nos te univerſa glorificent; ſanctificetur enim idem eſt ac glorificetur: digna eſt autem Deum deprecantis oratio, nihil petere antè Patris gloriam, ſed omnia ejus laudi poſtponere.

2. (Adveniat Regnum tuum) *Quod non ita dictum eſt* (Sanctus Auguſtinus ſuprà,) *quaſi Deus nunc non regnet in terra, aut non ſemper in ea regnaverit. (Adveniat) ergo accipiendum eſt, ut regnum Dei manifeſtetur hominibus.* Ut juxtà mentem Sancti Hieronymi in hunc Matthæi locum) *Ut diabolus in mundo regnare deſinat, & non regnet peccatum in corpore noſtro mortali, ſed ut in unoquoque noſtrum regnet Deus.* Vel denique per hæc verba (ut Sanctus Cyprianus explicat in tractatu de oratione dominica.) *Petimus regnum illud nobis advenire à Deo nobis repromiſſum, & Chriſti ſanguine acquiſitum: ut qui in ſæculo antè ſervivimus, poſtmodum Chriſto dominante regnemus. Regnum namque Dei* (inquit Divus Auguſtinus ſuprà,) *veniet ſive velimus ſive nolimus, ſed deſiderium noſtrum ad illud excitamus, ut nobis veniat atque in eo regnemus.*

3. (Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra) *His verbis* (inquit Sanctus Cyprianus ſuprà,) *non petimus ut Deus faciat quod vult, ſed ut nos facere poſſimus quod Deus vult: quod ut fiat, nobis opus eſt Dei voluntate, id eſt opera ejus & protectione: quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei miſericordia tutus.*

Vel (ut explicat Divus Auguſtinus ſuprà,) *Fiat voluntas tua, id eſt obediatur præceptis tuis; ſicut in Cœlo & in terra, id eſt ſicut ab Angelis, ita ab hominibus.* Obſervat autem rectè Divus Chryſoſtomus ſuprà quòd *Non dicitur fiat voluntas tua in me, vel in nobis, ſed ubique terrarum; ut ſolvatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia; & revertatur virtus, & jam non differat cœlum à terra.*

4. (Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie) *Hæc ergo tria* (inquit Sanctus Auguſtinus in Enchiridio capite centeſimo decimo quinto,) *quæ in præmiſſis petitionibus poſtulantur, hic inchoantur; & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita ſperandum eſt, ſemper poſſidebuntur. Reliquis verò quatuor quæ ſequuntur, petuntur temporalia, quæ propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria.* Monet autem ſapienter Sanctus Chryſoſtomus ſuprà quod *Dominus pro pane juſſit orationem facere, non pro pecunia, neque pro laſcivia, ſed ſolùm pro pane quotidiano: & inſuper appoſuit da nobis hodie, ut non conteramus nos ipſos ſollicitudine ſupervenientis diei. Non ſolùm autem dicimus panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ut habeamus quid manducemus, quod commune eſt inter juſtos & peccatores, ſed ut quod manducemus, de manu Domini accipiamus, quod eſt tantùm Sanctorum.*

Vel (ut explicat Sanctus Hieronymus in hunc locum) *Petimus ut Dominus præcipuum nobis tribuat panem, illum ſcilicet qui dicit in Evangelio, ego ſum panis vivus qui de cœlo deſcendi. Panis enim vitæ Chriſtus eſt* (ut loquitur Divus Cyprian. ſuprà,) *& panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, neque in Chriſto ſumus, & Eucharíſtiam quotidie accipimus, intermittente aliquo graviori delicto, à cœleſti pane prohibeamur, & à Chriſti corpore ſeparemur. Petimus ergo, ut qui in Chriſto manemus, à ſanctificatione ejus, & corpore non recedamus.*

5. (Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris) *Poſt ſubſidium cibi* (inquit Sanctus Cyprianus ſup.) *petitur & venia delicti, ut qui à Deo paſcitur, in Deo vivat, nec tantùm præſenti vita, ſed*

terna conſulatur, ad quam venire poteſt ſi peccata condonentur, quæ debita noſtra Dominus appellat, &c. Qui ergo pro peccatis orare docuit, paternam miſericordiam promiſit. Sed planè addidit legem certâ conditione nos conſtringens; ut ſic debitum nobis dimitti poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus. Cum qua ergo ſpe orat (inquit Divus Chryſoſtomus homil. 14. oper. imperf.) *Qui inimicitiam ſervat adversùs alterum, à quo forſan læſus eſt? ſicut enim ipſe orans mentitur, dicit enim remitto, & non remittit: ſic & à Deo petit indulgentiam, & non indulgetur.*

Sextò, (Et ne nos inducas in tentationem) id eſt, ut explicat Tertullianus lib. de oratione, *Ne patiaris nos in tentationem induci, ab eo utique qui tentat. Quod itaque dicimus Deo, inquit Divus Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, capit. 6. ne nos inducas in tentationem, quid dicimus, niſi ne nos inferri ſinas in tentationem, quâ in parte oſtenditur*, ut rectè monet Sanct. Cyprianus ſuprà, *contra nos nihil adverſarium poſſe, niſi Deus ante permiſerit, ut omnis timor noſter & devotio concertatur ad Deum, &c. quando autem rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſuperbè ſibi atque arroganter aliquid aſſumat; ne quis aut confeſſionis, aut paſſionis gloriam, ſuam ducat: cum Dominus ipſe humilitatem docens dixerit, Vigilate & orate ne veniatis in tentationem.*

7. Et ultima petitio eſt (ſed libera nos à malo, Amen) *Orandum eſt enim* (inquit ſanctus Auguſtinus ſup.) *Non ſolùm ut non inducamur in malum quo caremus quod ſexto loco ponitur, ſed etiam ut ab illo liberemur, in quod jam inducti ſumus. Hæc autem ultima petitio*, ut obſervat ſanctus Cyprianus ſuprà, *comprehendit omnia mala & adverſa quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atque implorantibus opem ſuam præſtet. Vel*, ut ait ſanctus Chryſoſtomus in hunc locum, *poſtulamus liberari à malo, hoc eſt à Diabolo, qui malus vocatur propter inſignem malitiam, non quæ natura illi ineſt, ſed quæ ex electione: & quia contra nos implacabile bellum gerit. Hoc tamen ultimum*, inquit ſanctus Auguſtinus Epiſtola 121. *quod in oratione Dominica poſitum eſt, tam latè patet, ut homo Chriſtianus in qualibet tribulatione conſtitutus, & in hoc gemitus edat, & in hoc lachrymas fundat: hinc exordiatur, & in hoc terminet orationem; unde ſequitur, Amen, quo deſiderium orantis exprimitur.*

§. IV.

** De virtute charitatis, peccatiſque illi oppoſitis.*

1 CHARITAS eſt virtus ſupernaturalis Theologica, quâ Deus ſummè ſuper omnia diligitur propter ſeipſum, & proximus propter Deum.

Dicitur primo (virtus ſupernaturalis) quia ſolis naturæ viribus acquiri non poteſt, ſed neceſſe eſt ut divinitùs infundatur: unde dixit Apoſtolus ad Romanos 5. quòd *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, &c.* Et ſanctus Auguſtinus libro de ſpiritu, & littera capite 32. *Charitas Dei*, inquit, *dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non quâ nos ipſe diligit, ſed quâ nos dilectores ſuos facit.*

Dicitur ſecundò (Theologica) quia Deum habet pro objecto immediato, primario quidem, prout eſt in ſe ſummè & infinitè bonus, ſecundariò autem prout ſuam bonitatem in creatura rationabili manifeſtat.

Dicitur tertiò, (quâ Deus ſummè & ſuper omnia diligitur propter ſeipſum) quia ut rectè dixit ſanct. Bernard. in tract. de diligendo Deo, *cauſa diligendi Deum, Deus eſt; modus, diligere ſine modo.* Quod quidem fuſiùs infrà explicabitur.

Dicitur quartò, (& proximus propter Deum) id eſt propter bonum divinum quod in proximo elucet, vel ad quod proximus creatus eſt.

Cùm autem de hâc nobiliſſimâ virtute plurima diſputari ſoleant à Theologis, nos hîc præcipua tantummodò, & ſcitu magis neceſſaria, ex eorum communi & receptâ doctrina, præſertimque ex iis quæ apud ſanctum Doctorem quæſtione 23. 24. & ſequentibus fuſiùs explicantur, ſeligemus.

2 Primum eſt, charitatem non modò eſſe virtutem ſupernaturalem Theologicam cæteris omnibus quibuſcumque virtutibus perfectiorem, ut fusè demonſtrat ſanctus Doctor; ſed etiam eſſe ipſarum virtutum veluti formam: in quantum ſcilicet illis ultimam & completam perfectionem, earum actus ad ultimum finem perfectè ordinando tribuit.

Secundum eſt, charitatem eſſe amorem, non concupiſcentiæ aut deſiderij, ſed veræ ac perfectæ amicitiæ, quâ priùs à Deo, licet ſine ullis noſtris meritis amati, ejuſque beneficiis præventi, ipſum viciſſim redamamus ac ſummè diligimus propter bonitatem ipſius, non quâ nobis bonus eſt ac beneficus; ſed quâ in ſe infinitè bonus ac perfectus, ac proinde infinitè diligibilis eſt: cùm (ut in priori parte tracta-

ta

tu ſecundo, capite ſecundo, dictum eſt) quidquid in creaturis bonum aut perfectum eſt, vel eſſe poteſt, id omne in Deo; imò aliquid infinities melius ac perfectius reperiatur, quod illum omni amore digniſſimum efficit.

3 Tertium eſt, charitatis actus alios eſſe imperatos, quales ſunt illi, qui per ipſius charitatis imperium exercentur, ut cùm quis dat eleemoſynam pauperi, non modo ut ejus indigentiam ſublevet; ſed præſertim ut Deo placeat, illique opus gratum exhibeat: alios verò elicitos, qui illius proprij ſunt, & ex ejus formali motivo concipiuntur, & quibus homo fertur erga Deum ut ſummè dilectum; ſive per unionem affectuum, idem volendo quod vult Deus, ejus præcepta, conſilia, & alia quæcumque illi placent, appetendo & exequendo, non aliâ ratione, niſi ut voluntatem ſuam divinæ voluntati quàm perfectiſſimè uniat & conformet: ſive per viam benevolentiæ, quâ Deo omnia bona velit, quæ ipſi velle poteſt; bona quidem intrinſeca & eſſentialia ipſi Deo, per veram & perfectam in illis complacentiam; bona verò ipſi extrinſeca (putà gloriam, honorem, amorem, obſervantiam, & alia religionis reliquarumque virtutum officia, ipſi Deo tam à ſe quàm ab aliis creaturis exhibenda) per ardentiſſimum deſiderium, quo hæc omnia non ſolùm velit & optet Deo; ſed etiam quibuſcumque modis poteſt, ut re ipſa exhibeantur, efficiat.

4 Quartum eſt, veriſſimum eſſe quod ſanctus Bernardus dicit, libro ſecundo, de diligendo Deo, *modum diligendi Deum eſſe, diligere ſine modo*: ſive enim charitas conſideretur objectivè ſecundùm illud bonum quod volumus Deo, ſive appretiativè, ſecundùm æſtimationem quam de Deo ipſo concipimus, ſive intenſivè, ſecundùm fervorem & conatum quo in Deum per amorem ferimur, nullus modus ipſi præſcriptus eſt: Certum eſt enim quod Deum objectivè & appretiativè tenemur diligere præ aliâ quâvis creaturâ; unde Chriſtus Dominus, *Qui amat*, inquit, *patrem & matrem plus quam me, non eſt me dignus*. Quamvis autem juxta communem Theologorum ſententiam, intenſio charitatis ſub obligationem non cadat, poſſimulque actu charitatis etiam valdè remiſſo ſatisfacere divino præcepto, quo jubemur Deum ex toto corde diligere, ut docent Almainus, Major, Vega, & alij, quos citat & ſequitur Iſambertus in Tractatu de Charit. diſp. certum eſt tamen nullum intenſionis modum in amore Dei eſſe definitum, noſque nullo affectu adco ferventi & intenſo poſſe Deum diligere; quin ad illum adhuc ferventiùs & intenſiùs diligendum, ſi non ex præcepto tenemur, ſaltem per gratiam ipſius invitemur & excitemur.

5 Quintum eſt habitum charitatis, quod etiam de aliarum virtutum Theologicarum habitibus ſimiliter dicendum eſt, non produci phyſicè per actus, ſicut de habitibus virtutum moralium docent Philoſophi, ſed à Deo infundi, juxtà id quod dixit Apoſtolus Roman. 5. *Charitas Dei diffuſſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis*: & ex conſequenti ſecundùm communiorem & probabiliorem Theologorum ſententiam ab ipſomet Deo augeri, non verò per actus aliquos, niſi tantùm diſpoſitivè & meritoriè, ut in priori parte dictum eſt Tractatu 6. capite 4. ſectione 6. unde Concilium Tridentinum obſervat ſeſſ. 6. cap. 10. Eccleſiam illud augmentum à Deo poſtulare in quadam collecta, cùm dicit: *Da nobis ſpei, & charitatis augmentum.*

Cæterùm per quoſnam actus homo ipſius charitatis augmentum promereri poſſit, non planè conſtat inter Theologos: quidam enim exiſtimant nonniſi per actus ipſo habitu intenſiores fieri poſſe, alij etiam per actus æqualiter intenſos, imò quidam aſſerunt hominem in charitate conſtitutum, per actus quoque aliarum virtutum promereri poſſe augmentum ipſius charitatis: quod inter alios docet beatæ memoriæ Franciſcus Saleſius Epiſcopus Gebennenſis libro 3. de amore Dei, capite 2. probatque ex canone 24. ſectione 8. Concilij Tridentini, ubi indefinitè, & ſine ullâ acceptione dicitur, juſtitiam acceptam augeri per bona opera; *ubi autem* (inquit ille ex Sancto Bernardo.) *nihil excipitur, nihil diſtinguendum eſt.*

Quamvis autem propter tanti viri authoritatem, & plures optimas rationes quas ibidem profert, hæc ultima ſententia probabiliſſima meritò videatur: tutiſſimum tamen eſt & conſultiſſimum unicuique actus quâ perfectiſſimos charitatis crebrò elicere, & alia pietatis opera ex ejuſdem virtutis motivo, cum ingenti animi affectu, producere; eâ ſi quidem ratione, non augmentum modo, ſed cumulum divinæ illius virtutis accipere merebitur.

6 Porrò theſaurum adeò pretioſum unico mortali peccato totum deperdi, ex fide certum eſt, & à Concilio Tridentino definitum ſectione 6. capite 15. ſicut è contra per peccata venialia charitatem non amitti declaratur eadem ſectione, capite undecimo, ubi expreſsè dicitur, *juſtos quantumvis in peccata venialia quandoque cadant, non propterea deſinere eſſe juſtos*: ex quibus verbis rectè colligitur non modò charitatem non amitti, ſed ne quidem minui per quælibet peccata venialia: quod etiam docet ſanctus Thomas quæſtione vigeſimaquarta; articulo

ticulo decimo, & cum eo communiter omnes: ſi enim charitas minueretur per peccatum veniale, ſequeretur quòd per plura venialia tandem omninò amitteretur; omne ſiquidem finitum, ablatione ſæpius iteratâ alicujus finiti, tandem conſumitur.

Quod quamvis ita ſe habeat, fatendum eſt tamen charitatis fervorem minui per peccata venialia; quæ licet charitati contraria non ſint, ejus tamen operationibus opponuntur, pravoſque paulatim habitus in animâ ingenerant, quibus ad majora & etiam mortalia peccata perpetranda diſponitur.

Sextum denique eſt, dari ſpeciale præceptum de diligendo Deo; non ſolùm negativum, quo prohibeatur quidquid contra dilectionem illi debitam committi poteſt; ſed etiam affirmativum, quo Deum actu aliquo interno diligere obligamur. Ita ſanctus Thomas quæſtione quadrageſimaquarta, articulo primo & evidenter conſtat ex his Chriſti Domini verbis ſancti Matthæi 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* quibus cùm adjungit hæc alia, *hoc eſt primum & maximum mandatum*, illud ab aliis mandatis diſtinctum eſſe oſtendit.

7 Quæres quo tempore præceptum illud obliget. Reſpondetur primò certum eſſe & in confeſſo apud omnes, tunc nos ad actum charitatis eliciendum teneri, cùm ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligamur; ſive in articulo mortis, cùm aliter Deo reconciliari non poſſumus; ſive cùm in ſtatu peccati mortalis Sacramentum aliquod ſuſcepturi vel adminiſtraturi ſumus, deêſtque copia Confeſſarij: actus enim perfectæ contritionis charitate formari debet, ut habetur in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 4.

Reſpondetur ſecundò probabile eſſe quod Navarrus capite undecimo, numero octavo, & quidam alij docent, hominem ad actum charitatis exercendum obligari, ubi primùm rationis uſum adeptus eſt, ipſique ſufficienter innoteſcit Deum eſſe ſummum bonum & ultimum finem, ad quem ſe ſuaque omnia per charitatis actum ordinare tenetur; quamvis Bonacina diſput. 3. de charit. quæſtion. 4. punct. 2. & alij Theologi negent ad actum charitatis tunc eliciendum obligatum eſſe ſub reatu peccati mortalis. Quidquod ſit autem de illâ Navarri ſententiâ, indubitatum eſt apud omnes, omiſſionem illam non fore peccatum mortale in eo, qui de illâ obligatione nihil unquam audiviſſet, aut nuſquam cogitaret ſe ad actum charitatis eliciendum obligari, vel qui Doctorum illorum ſententiæ ſubſcribere nolet, & contrariam ſaltem ut probabilem amplecteretur.

8 Jam quod ſpectat ad peccata charitati oppoſita, quamvis mortalia omnia, quatenùs ſunt quædam Dei offenſæ, huic virtuti maximè adverſentur; duo tamen ſunt, quæ illi ex propriâ & peculiari ratione opponuntur.

Primum eſt, odium Dei, quod peccator concipere poteſt, ut docet Sanctus Thomas quæſtion. 34. artic. 1. ex conſideratione quorumdam effectuum divinæ voluntatis, qui depravatæ voluntati ſuæ repugnant, qualis eſt inflictio pœnæ peccatis debitæ; Deum enim propter ſe præcisè odiſſe nullus poteſt, cùm in ejus naturâ nihil niſi infinitè diligibile occurrat: Et hoc peccatum haud dubiè peccatorum omnium graviſſimum eſt, ut aſſerit idem Sanctus Doctor artic 2. cùm per illud homo maximè à Deo avertatur.

Alterum peccatum eſt, acedia, quæ, ut docet Sanctus Thomas quæſt. 35. artic. 1. & ſequent. nihil eſt aliud, quàm triſtitia & tædium quoddam voluntarium & deliberatum de bono ſpirituali, quantùm eſt bonum divinum, id eſt, quatenùs per illud bonum ſpirituale, puta per Sacramentorum ſuſceptionem aliáque bona opera, homo tendit in Deum, illi obſequitur, illum glorificat, &c. & ut ſic opponitur directè charitati, cujus proprius effectus eſt gaudium de bono divino.

Explicatis iis, quæ ad charitatem pertinent, in quantum Deum reſpicit, doctrinæ ordo poſtulare videbantur, ut de charitate proximi aliquid diceremus; verùm cùm plurima quæ ad virtutem illam ſpectant, in præceptis ſecundæ Tabulæ contineantur, commodiùs exiſtimavimus, quod etiam præſtitit Navarrus capite 14. numero 3 & antè illum Sanctus Bonaventura in 3. diſtinctione trigeſima ſeptima agere de iis, quæ ad charitatem proximi ſpectant, cùm quarti præcepti & ſequentium explicationem aggrediemur.

§. V.

De virtute Religionis peccatiſque illi oppoſitis.

1 RELIGIONIS nomine ſecundùm mentem Sancti Doctoris quæſtione 81. articulo primo intelligitur virtus illla, per quam homines Deo debitum cultum & honorem exhibent; quæ quidem non eſt Theologica; ſed prima & præcipua inter morales: cum pro immediato objecto, non ipſum Deum, ſed cultum & honorem illi exhibendum reſpiciat.

Illius actus, ſicut & aliarum virtutum, ſunt duplicis generis: & alij ſi quidem ſunt eliciti, quibus homo ſubjicitur Deo, illique debitum honorem & cultum exhibet, cujuſmodi ſunt adoratio ſacrificium, oblatio, oratio, votum, &c. Per adorationem, ſupremam Dei Majeſtatem

tem reveremur, nóſque illi quantâ poſſumus animi corporis demiſſione ſubjicimus. Per ſacrificium ipſum Deum colimus, tanquam ſupremum vitæ ac necis arbitrum: Per oblationem, ejuſdem Dei abſolutum ac ſummum in res omnes dominium profitemur: Per orationem, ad illum recurrimus, ut ad fontem & principium totius boni quod ſperamus: Per votum denique, eundem agnoſcimus tanquam ultimum finem, in quem nos & noſtra omnia ſpeciali affectu referre volumus, de quibus omnibus & ſingulis pleniùs agit Sanctus Doctor quæſt. 84. & ſequent.

Alij autem ſunt actus religionis imperati, cujuſmodi ſunt omnes aliarum virtutum actus, qui ad Dei cultum referri poſſunt: quo ſenſu dicit S. Jacobus cap. 1. *Religio munda & immaculata hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.*

2 Quod ſpectat ad peccata virtuti religionis oppoſita, varia ſunt & multiplicia, de quibus non ſolùm hîc, ſed etiam in duabus ſectionibus ſequentibus agendum erit.

Primum & præcipuum ac veluti radix cæterorum, eſt ſuperſtitio, quâ (ut docet Sanctus Thomas quæſtione nonageſima ſecunda, articulo primo,) vel Deo cultus illegitimus, vel creaturæ cultus indebitus exhibetur: Prior illa ſubdividitur in duas ſpecies; quarum altera eſt, cùm Deo exhibetur cultus falſus, ut ſi quis nunc veteris legis ſacrificia offerret: hic enim cultus, ut obſervat Sanctus Doctor quæſtione nonageſima quinta, articulo primo, falſus eſſet, cum fuerit inſtitutus ad ſignificanda vitæ ac mortis Chriſti Domini myſteria tanquam futura, quæ tamen jam peracta ſunt; ad quod peccatum, ut monet Toletus libro quarto, capite decimo quarto, reducitur illud, quo quis falſas Reliquias pro veris ſupponeret, vel falſa miracula fingeret, ut ementito illo religionis nomine, eleemoſynas hinc inde corrogaret.

Altera ſpecies eſt, cùm exhibetur Deo cultus ſuperfluus; id eſt, ut explicat Sanctus Doctor articulo 2. cùm aliquid fit, quod neque confert ad Dei gloriam, neque ad hoc ut mens hominis in Deum feratur, aut carnis concupiſcentiæ inordinatæ refrenentur; aut etiam quod eſt præter Dei inſtitutionem, vel contra legitimam & approbatam Eccleſiæ conſuetudinem: *Hoc enim totum*, inquit Sanctus Doctor ſuprà, *reputandum eſt ſuperfluum & ſuperſtitioſum.*

3 Superſtitio autem illa, quâ cultus indebitus creaturæ tribuitur, quinque ſub ſe includit ſpecies, ſcilicet Idololatriam, Magiam, Divinationem, Vanam obſervantiam, & Maleficium.

Idololatria eſt, cùm cultus divinus alicui creaturæ tanquam Deo exhibetur. Obſervat autem rectè Toletus libro quarto, capite vigeſimo quarto. Idololatriam, non modo religioni, ſed etiam fidei eſſe oppoſitam, ſicut enim vera adoratio non eſt, niſi præcedat in intellectu fides, quâ illius excellentiam agnoſcimus, cui nos ſubjicimus; adoratio falſa qualis eſt Idololatria, ſupponit errorem in intellectu, quo æſtimamus creaturam aliquam honore divino dignam.

Magia eſt poteſtas quædam inordinata collata per dæmones, pacto cum illis inito, quâ mediis pravis & ſuperſtitioſis fit aliquid, quod eſt ſuprà naturæ humanæ vires, non tamen ipſius dæmonis naturales vires excedit. Pactum autem illud magi cum dæmone fit, vel expreſsè cum ipſo dæmone viſibiliter apparente, aut cum alio Mago vices dæmonis ſupplente: vel tacitè per dæmonis invocationem, quæ non ſolum fieri cenſetur, cùm homo conceptis verbis auxilium dæmonis invocat; ſed etiam ut rectè monet Martinus Delrio libro ſexto, diſquiſitionum magicarum, quoties homo intentat aliquid facere per ea, quæ neque ex ſe, nec virtute aliquâ ſupernaturali divinitùs inditâ, talem effectum producere poſſunt, ut cum certa verba vel caracteres ad morbos depellendos adhibentur.

4 Obſervat etiam Toletus ſuprà, magiam hæreſi ſæpè conjunctam eſſe; ut ſi Magus cum pertinacia credat dæmones poſſe patrare miracula, aut aliquid citra permiſſionem divinam propriâ virtute facere: *Certiſſimè enim tenendum eſt*, ut ait Sanctus Auguſtinus libro 18. de civitate, capite 18. *ſolum Deum poſſe omnia facere quæ voluerit, nec dæmones aliquid operari ſecundùm naturæ ſuæ potentiam, niſi Deus permiſerit.*

Obſervat etiam idem Toletus contingere aliquando poſſe perſonas quaſdam ſimplices, modis ſuprà explicatis, quibus tacitè dæmon invocatur, utentes, invincibiliter ignorare, ſe invocare dæmonem: & tunc non peccare ſaltem mortaliter, propter ignorantiam illam invincibilem, quæ tamen ampliùs illos non excuſat, quando vel ab aliis monentur, vel per ſeipſos advertunt id quod faciunt illicitum eſſe, aut de illo dubitare incipiunt.

Divinatio eſt inordinata & ſuperſtitioſa inquiſitio rerum aliquarum vel futurarum vel occultarum, quas homo hîc & nunc naturaliter cognoſcere non poteſt.

Docet autem Sanctus Thomas quæſtione nonageſima quinta, articulo quinto, ſemper in divinatione expreſſam vel tacitam dæmonis invocationem reperiri, ut illius ope notitia

rerum illarum acquiratur : unde fit ut divinatio , ſicut & magia , propter illud commercium cum dæmone , graviſſimum contra virtutem religionis cenſeatur eſſe peccatum : Apoſtolus ſiquidem 1. Corinthior. decimo , prohibet fideles *fieri ſocios dæmoniorum* : & Sanctus Auguſtinus libro ſecundo , de doctrina Chriſtiana capite decimo tertio , dicit : *Omnem ſocietatem dæmonum tanquam peſtiferam eſſe fugiendam.*

5 Expreſſa autem dæmonis invocatio in divinatione multipliciter fieri ſolet , ut fusè explicat Sanctus Doctor quæſtione ſexageſimo quinto , articulo juxtà varios modos , quibus ſolet dæmon futura vel occulta manifeſtare. Aliquandò enim id præſtat per fictas quaſdam apparitiones , quibus oculis hominum illudit : & hæc divinationis ſpecies vocatur præſtigium. Aliquandò per ſomnia : quandò quis per ſomnia reſponſum expectat à dæmone , & vocatur divinatio per ſomnia. Aliquandò per mortuorum fictam apparentiam vel locutionem : & vocatur Necromantia. Aliquandò per ſtatuas & aliqua corpora terreſtria : & dicitur Geomantia. Aliquandò per figuras apparentes in aquis : & vocatur Hydromantia. Aliquandò per figuras æreas vel igneas : & vocatur Æromantia vel Pyromantia. Aliquandò per inſpectionem viſcerum & animalium quæ dæmonibus immolantur : & dicitur Aruſpicium.

Quæ quidem omnes divinationis ſpecies ſunt peccata mortalia graviſſima , divinâ lege reprobata , ut patet Deuteromij , capite decimo octavo , & etiam ſanctionibus Eccleſiaſticis ſub anathematis interminatione prohibita, ut habetur c. *Si quis* , 26. q. 5.

Divinatio , quæ fit per tacitam dæmonum invocationem , ut docet Sanctus Thomas ſuprà in duo genera ſubdividitur. Quorum primum eſt , quandò ad cognoſcendas res futuras vel occultas ſuperſtitiosè conſideratur aliquid in diſpoſitionibus quarumdam rerum , quod ex ſe nullam habet naturalem connexionem cum rebus illis futuris & occultis : ut enim rectè dixit Sanctus Auguſtinus libro ſecundo , de doctrina Chriſtiana , capite ſecundo. *Iſta opiniones quibuſdam rerum ſignis humanâ præſumptione inſtituta , ad eadem illa , quaſi quadam cum dæmonibus pacta , referenda ſunt.*

Quod ſi ad hunc divinandi finem motus vel ſitus ſiderum conſideretur , hæc divinatio dicitur Aſtrologia : ſi garritus animalium aut avium , dicitur Augurium : ſi earumdem avium volatus , Auſpicium : ſi verba quædam hominum caſu prolata retorqueantur ad prænotionem aliquam futurorum , dicitur Omen : ſi lineamenta quædam manus ſuperſtitiosè obſerventur , vocatur Chiromantia.

6 Porrò circa Aſtrologiam obſervandum eſt ex Sancti Doctoris quæſtione nonageſima quinta , quod , quamvis per illam ſcientiam aliqui effectus naturales præcognoſci poſſint, ut Eclypſes , aëris immutationes , &c. item inclinationes , complexiones , & aliæ ſimiles corporis humani diſpoſitiones (quod , licet valdè incertum ſit in particulari , nihilominùs in generali ex Philoſophiâ compertum eſt , aſtra & cœlos in humana corpora aliquo pacto influere) certum eſt tamen duobus præſertim in caſibus mortale peccatum eſſe Aſtrologicâ ejuſmodi ſcientiâ uti. Primò, ad ea cognoſcenda , quæ à ſolâ divinâ voluntate pendent , putà ad cognoſcendam prædeſtinationem , ſalutem , damnationem , &c. alicujus hominis. Secundò , ad ea præcognoſcenda tanquam certè eventura , quæ ex liberâ hominis voluntate pendent : unde Sanctus Auguſtinus , libro quarto , Confeſſionum capite tertio , dicit ejuſmodi aſtrorum conſultores , quos vocat *Planetarios* , *à Chriſtianâ pietate repelli & damnari* : & libro ſecundo de doctrina Chriſtiana , capite vigeſimo , vocat Aſtrologiam illam judiciariam genethliacorum *pernicioſam ſuperſtitionem* ; dicitque illius ſectatores *nimis errare* , *& vendere imperitis hominibus miſerabilem ſervitutem.* Diximus , tanquam certò eventura ; quia , ſi quis per illam ſcientiam ex cognitione complexionis & habitudinis naturalis alicujus hominis conjiceret tantùm evenire poſſe , ut hoc vel illud ageret ; tunc licet alioqui vanum & valdè incertum eſſet tale judicium , non eſſet tamen peccatum mortale ; niſi in eo caſu, quo quis ita addictus eſſet ejuſmodi aſtrologicis obſervationibus , ut illis tanquam primâ & præcipuâ regulâ in ſuis actionibus uteretur : ita ut niſi priùs conſultis aſtris , neque ullum negotium aggredi , neque quidquam alicujus momenti agere vellet.

7 Eſt prætereà genus alterum divinationis per ſortes , circà quod advertendum eſt ex Sancto Thomâ , alias eſſe ſortes divinatorias, quæ adhibentur ad aliquid occultum vel futurum ſciendum ; alias conſultorias ad cognoſcendum quid in aliquo caſu agendum ſit ; alias diviſorias ad determinandum quid in alicujus rei partitione cuique eveniat : & in ſortibus quidem divinatoriis eſt ſemper peccatum mortale ; quia in illis ſemper tacita dæmonis invocatio reperitur ; cùm neque ex divinâ inſtitutione , neque ex aliquâ virtute naturali

ſortes

ſortes illæ connexionem ullam neceſſariam habeant cum eo, quod per illas inquiritur.

In ſortibus autem conſultoriis eſt etiam peccatum mortale, quando reſolutio expectatur à dæmone, non verò quando per illas Deus conſulitur; quod tamen fieri non debet niſi cum triplici conditione. Prima eſt, ut non ex curioſitate, ſed ex gravi aliqua neceſſitate id fiat; exempli gratiâ, *Si inter Dei miniſtros*, ut id verbis & authoritate Sancti Auguſtini Epiſtola 180. ad Honoratum, explicemus, *ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia: ſi hac diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur qui maneant, & qui fugiant, ſorte legendi ſunt*: & libro primo de doctrina Chriſtiana, aliud profert exemplum. *Si*, inquit, capite vigeſimo octavo, *Si abundaret aliquid, quod oportet dari ei qui non haberet, nec duobus dari poſſet: tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te neceſſitudine ſuperaret, nihil iuſtius faceres, quàm ut ſorte eligeres, cui dandum eſſet, quod duobus dari non poſſet.*

8 Secunda conditio eſt, ut fiat cum reverentia; unde obſervat Beda ſupra capite primo Act. Apoſtolos nonniſi collecto fidelium cœtu, & precibus ad Deum fuſis ſortes dediſſe, ut in locum Judæ alium Apoſtolum ſubſtituerent.

Tertia denique conditio eſt, ut verba ſacræ Scripturæ, quæ in ſortibus conſultoriis adhiberentur ad negotia terrena non convertantur: unde ſanctus Auguſtinus Epiſtola 119. ad Januar. *Hi, inquit, qui de paginis Evangelicis ſortes legunt: etſi optandum ſit ut id potiùs faciant, quàm ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia, & ad vitæ hujus vanitatem divina oracula velle convertere.*

Diviſoriæ autem ſortes licitæ ſunt, dummodo triplex adſit conditio, ut docet Toletus libro quarto, capite decimoquinto. Prima eſt, ut nihil in illis fiat contra bonum publicum, ut ſi dignitates ſorti committerentur inter eos, quorum aliqui eſſent ad illas inepti. Secunda, ut nihil etiam fiat contra juſtitiam. Tertia denique, ne fiant ejuſmodi ſortes in beneficiis, & dignitatibus Eccleſiaſticis, in quibus ſortitione uti non licet. His ſtantibus conditionibus, ſorte diviſoria uti licitum eſt, dummodò eventus illius non expectetur à dæmone, ſed ſit purè fortuitus.

9 Vana obſervatio in eo differt à divinatione, quod hæc præſertim ſpectet cognitionem rerum quarumdam occultarum modo indebito conſequendam; illa verò referatur ad commoditates aliquas corporis vel animi, per media quædam inutilia & ſuperſtitioſa obtinendas; quod ſi id fiat ad nocumenta inferenda, vocatur maleficium. Certum eſt autem ejuſmodi vanam & ſuperſtitioſam obſervationem eſſe ex genere ſuo peccatum mortale; in eâ ſiquidem vel expreſſa vel tacita dæmonis invocatio ſemper reperitur, ut docet ſanctus Auguſtinus libro de Doctrina Chriſtiana cap. 20.

Illius verò tres ſunt præſertim ſpecies. Prima eſt ars notoria, quæ orationes quaſdam & jejunia, tanquam media certa & infallibilia, adhibet ad acquirendas ſcientias, ſine ullo labore & ſtudio, ad modum ſcientiarum infuſarum: quod quidem fieri ſine mortali peccato non poteſt, vt docet Sanctus Thomas quæſtione nonageſima ſexta, articulo primo. Secunda eſt, obſeruatio ſanitatum; cùm quis nimirùm ad ſanitatem recuperandam, aut alteri conferendam, media quædam inutilia, & ſuperſtitioſa adhibet: vt quaſdam orationes certis quibuſdam verbis, & non aliis conceptas, certos characteres brachio colligatos, &c. Et hæc vana obſervatio, niſi invincibilis ignorantia excuſet, mortale peccatum eſt; cùm, vt docet Sanctus Thomas articulo ſecundo, in ea ſubſit ſemper tacita aliqua dæmonis invocatio: unde Sanctus Auguſtinus ſuprà dicit, quod *ad ſuperſtitionem pertinent ligatura & remedia, quæ Medicorum quoque diſciplina condemnat, &c.*

10 Neque dicas orationem eſſe media optima & religioni valde conſentanea: id enim verum eſt, ſi adhibeantur ſolùm ad poſtulandum à Deo ſanitatem; non verò, ſi illis ex ſuperſtitioſa perſuaſione ineſſe credatur vis ad conferendam ſanitatem vel ſi exiſtimetur per illas orationes ſanitatem infallibiliter eſſe impetrandam, dummodo talibus verbis & non aliis conſtent, &c. quis enim non videat obſervationes eiuſmodi vanas & inutiles eſſe, proindeque & orationi & religioni repugnantes?

Idem judicium ferendum eſt de iis qui collo appenſas geſtant reliquias Sanctorum, aut verba quædam Evangelica; ſi enim id fiat ex vero & ſincero religionis affectu ad colendum Deum & Sanctos eius honorandos, licitum eſt & pium: ſi verò vana aliqua circunſtantia obſervetur; vt quod vas reliquiarum debeat eſſe talis formæ; quod verba Evangelica in charta virgine ſint ſcripta: aut quod certò credatur reliquiis illis & verbis ineſſe vim infallibilem efficiendi, ut quis verbi gratiâ in bello, aut in ſtatu peccati mortalis non moriatur: id haud dubiè ſuperſtitioſum eſt, ac proinde illicitum, ut docet Toletus libro quarto, capite decimo ſexto poſt S Thomam ſuprà, articulo tertio ad tertium.

11 Tertia denique eſt vana obſervatio futurorum

turorum eventuum: ut cùm quis ex quarundam rerum impertinentium occurſu, mala aliqua, vel bona ſibi vel aliis eventura ominatur. Varia illius vanæ obſervationis exempla profert Sanctus Auguſtinus capite vigeſimo, ſuprà, ubi dicit, quod *Ad pacta cum dæmonibus inita pertinent millia inanium obſervationum: puta ſi membrum aliquod ſalierit; ſi junctim ambulantibus amicis, lapis aut canis, aut puer medius intervenit; ſi quis cum ſe calceat, ſternutaverit; ſi veſtis à ſoricibus rodatur, & plus timeatur ſuſpicio mali futuri quàm præſens damnum doleatur.*

Quod ſpectat ad maleficium, breviter dicimus ſpeciem quandam eſſe vanæ obſervationis, qua quis dæmonis ope aliis ſive in corpore, ſive in anima, ſive in bonis exterioribus nocet vel nocere intendit. Unde patet quæ ſit differentia inter Magum & maleficum, vt obſervat Toletus libro quarto, capite decimoſexto. Magus enim ope dæmonis utitur, præſertim ad propriam oſtentationem & admirationem ſui excitandam; maleficus verò ad nocumentum aliis inferendum.

Eſt autem duplex maleficium, amatorium ſcilicet, aut veneficum; maleficium amatorium illud eſt quo utuntur malefici ad amorem carnalem excitandum, vel è contra ad odia, vel divortia inter perſonas conjugatas excitanda: circa quod obſervandum eſt, ut rectè monet idem Toletus ſuprà, dæmonem nullam poſſe voluntati humanæ neceſſitatem inferre, ſed eam tantummodo allicere, vel immutando phantaſiam & imaginationem, & rem amatam exhibendo tanquam amabiliorem, vel carnis appetitum inflammando & excitando; quibus non obſtantibus voluntas libera ſemper manet, poteſtque homo, ſi velit, gratiæ divinæ auxilio adjutus, illecebras omnes eiuſmodi abjicere.

Maleficium veneficum illud eſt, quo utuntur malefici, ut alicui noceant, vel in corpore dolores & infirmitates quaſdam inducendo, vel in bonis exterioribus ventos, grandines & tempeſtates ope dæmonis excitando, quibus animalia interimantur, arbores eradicentur, domus ſubvertantur, &c. certum eſt enim dæmonem iſta & alia ſimilia, Deo ita permittente, poſſe efficere, ut manifeſtum eſt ex capite 1. & 2. libri Iob.

12 Porrò advertendum eſt maleficos, præter peccatum malefici j initi, multis inſuper aliis horrendis peccatis eſſe irretitos: quapropter ab illis in confeſſione inquiri debet, num aliquod pactum expreſſum vel tacitum cum dæmone inierint? num Chriſti Domini fidem & Baptiſmum ejuraverint? num aliquid erroneum contra fidem crediderint? num dæmonem invocaverint, vel ipſi adorationem aut alios divinos honores detulerint; vel ab ipſo aliquid in hâc vitâ vel in futurâ ſperaverint? num ſacrilegium aliquod commiſerint, & an rebus aliquibus ſacris, puta oleo ſancto, aqua benedicta, ad impia & nefanda facinora patranda abuſi fuerint? Perpendenda item damna, quæ ex eorum maleficiis fuerint ſubſecuta, ut reparatio eorum injungatur: quæ omnia & plura alia videri poſſunt apud Martinum Delrio libro ſexto, ſectione tertia, & Toletum loco ſuprà citato, ubi etiam rectè monet maleficos peccare, non ſolùm quando utuntur maleficiis ad nocendum, ſed etiam cùm eandem artem adhibent ad ſolvendum maleficium quod intulerunt; imò nec licitum eſſe petere à malefico, ut maleficium altero maleficio diſſolvat; ſed orationibus, exorciſmis, Sacramentorum digna ſuſceptione, & aliis piis operibus id à Deo poſtulandum & expectandum eſſe.

13 Præter quinque ſupradictas ſuperſtitionis ſpecies, duo ſunt adhuc peccata religionis, virtuti ſpeciatim oppoſita, ſcilicet tentatio Dei, & ſacrilegium.

Tentatio Dei eſt, cùm quis dubitans de aliquâ perfectione Dei aliquid agit, ut experiatur utrum Deus talem perfectionem habeat necne, verbi gratiâ utrùm Deus ſciat vel poſſit aliquid. Hoc autem peccatum ex genere ſuo mortale eſt, ut docet Toletus capite decimo nono, ubi etiam obſervat duobus modis illud committi poſſe: uno modo expreſsè; cùm quis aliquid facit hac intentione, ut experiatur utrùm Deus aliquid facere poſſit: altero modo tacitè; quando quis, licet non habeat expreſſam intentionem Deum tentandi, id tamen agit, quod ex ſe in illam Dei tentationem tendit; ut cùm quis neglectis mediis à divina providentia conſtitutis expectat effectum aliquem à ſolo Deo, nulla neceſſitate aut cauſa rationabili ad id movente: unde Sanctus Auguſtinus libro ſecundo contra Fauſtum, capite trigeſimo nono, dicit, quod Chriſtus Dominus *fugiendo & latendo, hominis inſtruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat.*

Quod ſi neceſſitas aliqua vel rationabilis cauſa ſubſit; tunc, ut docet Sanctus Thomas quæſtione nonageſima ſeptima, articulo ſecundo, non tentaret Deum, qui auxilium aliquod extraordinarium ab eo poſtularet, aut expectaret, juxta illud ſecundi Paralipomenon vigeſimo. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habeamus reſidui, ut oculos noſtros ad te dirigamus.*

14 Sacrilegium, ut docet ſanctus Thomas quæſtione nonageſima nona, articulo primo, & ſequentibus, eſt violatio rei ſacræ, ſeu cultui

cultui divino deſtinatæ : quæ violatio contingit, cùm aliquid circa eam fit, quod repugnat cum eo cultu, ad quem deſtinata eſt, ut rectè obſervat Gregorius à Valentia, diſputatione ſexta, quæſtione decima quinta, de Sacramentis, puncto primo. Tres autem ſacrilegij ſpecies diſtinguit Sanctus Doctor ſuprà; prima ſpectat perſonas ſacras; ſecunda loca ſacra; tertia res ſacras, prout à perſonis & locis diſtinguuntur.

Ad primam ſpeciem pertinet quidquid fit contra perſonam ſacram (qualis eſt Clericus, vel perſona religioſa) quo reverentia ejus conditioni debita, aut immunitas eidem, quatenus Deo ſacra eſt, conceſſa violatur, aut læditur; ut ſi quis manus violentas Clericum injiciat, aut cum perſona ſacra fornicetur.

Ad ſecundam ſpeciem ſpectant actiones illæ, quæ ſpecialiter repugnant cultui divino, ad quem ſacer locus eſt deſtinatus; qualia ſunt effuſio injuſta ſanguinis humani in Eccleſia; item fornicatio, & quævis alia illicita ſeminis effuſio in eodem loco; furtum item, non modo rei ſacræ, quod ad tertiam ſpeciem pertinet, ſed & cujuſcunque alterius in loco ſacro perpetratum, ut ex communi Theologorum ſententiâ docet Valentia ſuprà.

Ad tertiam denique ſacrilegij ſpeciem pertinet abuſus ſacramentorum, aliarumque rerum ſacrarum, vel olei ſacri, aquæ benedictæ, &c. item profanatio vaſorum & ornamentorum ſacrorum, violatio imaginum ſacrarum. Addit Caietanus apud eundem Valentiam ſuprà, ad hanc quoque ſacrilegij ſpeciem pertinere ſacrarum ſcripturarum abuſum, ut ſi ad ſuperſtitiones inducendas, vel hæreſes confirmandas, vel etiam ad res ludicras adhibeantur.

Cæterùm rectè obſervat idem Valentia ſuprà, p. 1. & 2. ſacrilegium quodcunque ex formali intentione & cum divini cultus contemptu perpetratum, eſſe peccatum mortale; nec ullam materiæ levitatem excuſare, eo quod ratione contemptus, ſi non materia, certè malitia gravis ſemper in eo reperiatur: ſecùs autem, ſi quis abſque ullo divini cultus contemptu, re aliqua ſacra utatur præter eum finem, ad quem deſtinata eſt; aut enim tantummodò erit peccatum veniale, ſi prudentis viri judicio materia levis eſſe cenſeatur; ſi verò gravis ſit, erit mortale.

§. VI.

Quot modis peccetur in primum Decalogi præceptum.

1 CONTRA hoc primum Decalogi præceptum peccant in primis, qui Idololatriam ac Judaïſmum profitentur, aut à fide vel religione Catholica per apoſtaſiam recedunt.

Qui dogmatibus hæreticorum, aliiſque erroribus ab Eccleſia damnatis & proſcriptis pertinaciter adhibent: qui hæreticos in cauſa hæreſis fovent & protegunt: cum illis temerè de fide diſputant, eorum libros legunt, aut concionibus vel ceremoniis, interſunt.

Qui de alicujus articuli fidei veritate dubitant; qui fidem negant, vel diſſimulant, cùm illam exteriùs profiteri tenentur: qui fidei myſteria præcipua, aliaque ad ſalutem ſcitu neceſſaria, ut ſymbolum fidei, Orationem Dominicam, Decalogum, & ſacramenta culpabiliter ignorant.

Qui de miſericordia & gratia Dei præſumunt: vel de illa deſperant; qui Deum propter flagella ſibi inflicta oderunt; de ejus providentia obmurmurant; vel ejus obſequium animo deliberato faſtidiunt.

Qui Deo cultum ſuperſtitioſum & indebitum, vel creaturæ cultum ſoli Deo debitum impendunt; qui dæmonem expreſsè, vel tacitè invocant; vel pactum expreſſum vel tacitum cum eo ineunt.

2 Qui rerum futurarum vel occultarum cognitionem, per modos ſuperſtitioſos & indebitos inquirunt, ut per præſtigia, ſomnia, necromantiam, geomantiam, &c. item per Aſtrologiam judiciariam ab Eccleſiâ reprobatam, augurium, auſpicium, omen, chiromantiam, ſortes, & alios ſimiles modos à dæmonibus in perniciem hominum inventos.

Qui divinos & ariolos rebus illis futuris vel occultis conſulunt: ab iiſque, qui ſibi proſperum adverſumve eventurum ſit, perquirunt: qui ut communiter dicitur cribrum farinaceum aut annulum vertunt, ut v. g. furti alicujus authorem detegant.

Qui reliquias vel imagines Sanctorum cum quibuſdam obſervationibus ſuperſtitioſis collo vel brachio appenſas ferunt, qui orationes quaſdam & jejunia adhibent, tanquam media infallibilia ad ſcientias aliquas, ſine ullo ſtudio comparandas.

Qui ad ſanitatem recuperandam, vel aliis conferendam certis verbis, orationibus, characteribus, & aliis ſuperſtitioſis modis nullam ex natura ſua ad talem effectum producendum vim habentibus, utuntur: qui vanis & frivolis quibuſdam obſervationibus eventura ſibi bona ominantur.

Qui maleficiis amatoriis, aut veneficis utuntur; à quibus quærendum, num damnum aliquod intulerint, ut illius reſtitutio injungatur: qui per quaſdam ligaturas Matrimonij uſum & conſummationem impediunt.

Qui Deum tentant, neglectiſque mediis ab eius providentia ordinatis, effectum aliquem ſine ulla neceſſitate aut ratione ab eo expectant.

Qui ſacrilegium aliquod perpetrant, perſonas Deo ſacras polluunt, vel injurioſè percutiunt, aut immunitates illarum injuſtè violant, qui templa vanis, immodeſtis, vel obſcænis colloquiis, aut pejoribus adhuc actibus, puta furto, fornicatione, aut ſimili aliquâ fœditate, aut injuſtâ ſanguinis effuſione polluere ac profanare non verentur.

Qui Sacramenta indignè ſuſcipiunt vel miniſtrant, vaſa & ornamenta Eccleſiæ, aliáſque res ſacras ad uſus prophanos vel ſuperſtitioſos adhibent, imagines Sanctorum contumelioſè tractant, ſacræ Scripturæ verbis ad res ſuperſtitioſas, ridiculas, vel falſas abutuntur.

SECTIO II.

Explicatur ſecundum Decalogi præceptum.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

HUIUS ſecundi præcepti verbis ex una quidem parte prohibetur abuſus divini nominis, & irreverentia illa, quæ committitur à blaſphemis, perjuris, aut temerè jurantibus: & ex altera præcipitur, ut ſumma reverentia nomini divino exhibeatur, juramenta ſerventur, & vota Deo facta fideliter adimpleantur. Quapropter ad illius faciliorem & pleniorem explicationem de tribus præſertim hîc agendum eſt, ſcilicet de juramento, de blaſphemia, & de voto.

§. I.

De Iuramento.

1 OBSERVANDUM eſt, ſecundùm doctrinam ſancti Thomæ quæſtione 89. artic. 1. & ſequent. juramenti nomine ſignificari actum religionis, quo quis Deum in teſtem adhibet, ejuſque teſtimonium invocat, in confirmationem eorum quæ aſſerit vel promittit: eáque ratione profitetur divinam veritatem eſſe indefectibilem.

Fit autem juramentum vel expreſsè, cùm quis jurat per Deum aut per Chriſtum, &c. vel tacitè, ut cùm quis jurat per creaturas aliquas, quatenùs in illis divina bonitas vel potentia elucet; ut quando quis jurat per ſanctos, per animam ſuam, per ſolem, per ignem, &c. in his enim & ſimilibus juramentis cenſetur creaturam teſtem adduci, non per ſe, ſed quatenùs dicit ordinem ad Deum, præſertim ſi addatur nomen ipſius Dei, verbi gratiâ, ſi juretur per ignem Dei: quod ſi quis creaturas illas nominaret ſine ullo ad Deum reſpectu, ille non cenſeretur jurare: unde etiam Navarrus capit. 12. & alij Doctores exiſtimant iſtos loquendi modos, *per fidem meam*, *in fide probi viri*, *in conſcientia*, non ſufficere ad veram & propriam juramenti rationem; qui enim iis utuntur, ſi nihil aliud intendant, ſignificare tantùm videntur ſe aliquid aſſeverare ex veritate & virtute quæ virum probum decet.

Eſt etiam alius jurandi modus, quem Sanctus Thomas articulo ſexto, dicit fieri per execrationem; quando quis ſibi vel ſuis malum aliquod imprecatur, ſicque Deum non modò in teſtem, ſed etiam in vindicem invocat, niſi dicta ſua veritati conſonent.

Quocunque autem modo juretur, ut id licitè fiat, tres in juramento conditiones requiri docet idem Sanctus Thomas articulo tertio, ut ſcilicet juretur in veritate, in juſtitia, & in judicio: juxta id quod habetur Hieremiæ quarto; *Iurabis, vivit Dominus, in veritate, in juſtitia & in judicio.* Veritas juramenti in eo conſiſtit, prout explicat Sanctus Doctor, ut id quod juramento aſſeritur, exiſtimetur eſſe verum ab eo qui jurat: juſtitia, ut juramentum fiat de re licita & honeſta: judicium, ut non fiat niſi ex gravi & neceſſaria cauſa.

Cùm autem juramentorum, ut ſuprà inſinuatum eſt, alia ſint aſſertoria, alia promiſſoria; hoc iſtorum proprium eſt, quod is, qui ſub juramento promiſit ſe aliquid facturum, illud adimplere ſub peccato mortali teneatur, etiamſi illud quod promiſſum eſt, leve ſit & parvi momenti, ut docet Toletus libro quarto, capite vigeſimo ſecundo, & cum illo communiter omnes.

3 Sunt tamen aliqui caſus, ut monet idem Author, in quibus nulla eſt, vel ceſſat juramenti promiſſorij obligatio; ut ſi quis juret de re aliquâ malâ faciendâ: tunc enim jurans peccat, nec tenetur; imò nec licitè poteſt illam exequi. Similiter ceſſat obligatio juramenti: ſi res per illud promiſſa fiat impoſſibilis, vel ſi abſque peccato impleri non poſſit. Tollitur etiam eadem obligatio diſpenſatione Epiſcopi, & aliis modis, quibus voti obligationem ceſſare infrà dicetur. Spectanda etiam eſt in multis caſibus intentio jurantis, ut ex illâ juramenti interpretatio petatur: exempli gratiâ, qui jurat ſe filium aut ſervum caſtigaturum,

non ita intendit ſe ad id obligare, quin ſibi reſervet facultatem, ſi ita expedire videatur, pœnam illam remittendi: ſimiliter qui volens alteri honoris causâ primum locum cedere, ſe in il o non ſeſſurum jurat, non intendit ita ſe obligare, quin ſi alius acceptare nolit, poſſit locum illum ſibi retinere. In iis tamen & ſimilibus caſibus longè conſultius eſt, à juramentis ejuſmodi abſtinere, cùm nulla ſit tunc jurandi neceſſitas: unde juramenta illa à peccato ſaltem veniali excuſari non poſſunt.

4 Quamvis verò juramentum licitum ſit, non eſt tamen de genere bonorum, ut rectè monet Sanctus Doctor articul. 5. quæ ſunt per ſe bona & appetenda, ut oratio, eleemoſyna, &c. ſed illorum quæ tantùm bona ſunt & appetenda, poſitâ aliquâ neceſſitate; ſicut medicina, quæ non niſi premente ægritudine prodeſt: unde ſimiliter juramentum, cùm ſit veluti remedium quod in fidei humanæ defectum aſſumitur, nonniſi raro & urgente neceſſitate uſurpandum eſt, quo ſenſu dixit Chriſtus Dominus ſancti Matthæi quinto. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, &c.* quæ verba explicans ſanct. Auguſt. libro primo, de ſermone Domini in monte, capite 17. *Ita ergo*, inquit, *intelligitur, præcepiſſe Dominum, ne juretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat juſjurandum, & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem dilabatur: quapropter qui intelligit non in bonis, ſed in neceſſariis jurationem habendam, refrenet ſe, quantum poteſt, ut non eâ utatur, niſi in neceſſitate, &c.*

Porrò, quam perniciosa ſit jurandi conſuetudo variis in locis Scriptura divina teſtatur, ac præſertim Eccl. vigeſimo tertio, *Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa, &c. vir multum jurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga.* Qua verò ratione prava hæc conſuetudo tolli & evelli poſſit, docet Sanctus Chryſoſtomus homilia quinta ad populum Antiochenum, his verbis; *Vis diſcere quomodo ab hac impia conſuetudine jurandi liberari poſſis: ego te quendam docebo modum, quem ſi tenueris, ſuperabis omnino; cum videris teipſum, vel alium quemque ſervorum vel filiorum, vel uxorem hoc malo captos, & ſæpius commonefactos, nec tamen correctos, jube incœnatos cubare, & hanc tibi illiſque damnationem impone, damnationem, inquam, non damnum, ſed lucrum ferentem.* Item in homilia ad baptizandos hoc aliud remedium proponit: *Ab omnibus conjunctis hoc poſtula, hoc pete beneficium, ut te jurantem arguant & confundant.* Optimè Sanctus Hieronimus Epiſtola 14. ad Celantiam. *Mentiri*, inquit, *& jurare lingua tua prorſus ignoret; tantuſque in te ſit amor veri, ut quidquid dixeris, juratum putes.*

§. II.

De Blaſphemiâ.

1 BLASPHEMIA ſecundùm doctrinam Sancti Thomæ 2. 2. quæſtione decima tertia, articulo primo, eſt peccatum, quo quis ex pravo cordis affectu de excellentiâ divinæ bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid quod ipſi proprium eſt, vel aliquid imponendo quod minimè ei convenit, ſive id ore fiat, ſive ſolùm mente concipiatur.

Alia eſt autem blaſphemia ſimplex, alia hæreſi conjuncta: illa dicitur hæreſi conjuncta quæ aliquid de Deo aſſerit, vel de illo negat quod eſt fidei contrarium; ut ſi quis dicat Deum eſſe crudelem, non eſſe providum, &c. quod obſervare debent Confeſſarij, ac pœnitentes qui ſe de talibus accuſant, interrogare, num ita eſſe crediderint.

Blaſphemia verò ſimplex eſt ea, quæ non tam fit per modum aſſertionis ſeu enunciationis, quàm per modum deteſtationis, ac veluti cujuſdam imprecationis in Deum: ut ſi quis Deo maledicat, aut verba probroſa in Deum proferat: item ſi contumelioſè partes quaſdam corporis Chriſti nominet, ut Caput, Sanguinem, Mortem Dei, quaſi ob iſta Dei Filium contemptibilem æſtimet, illique ſtupenda prorsùs impietate exprobret, quod propter nimiam in nos charitatem carni & ſanguini communicare voluerit, & in carne aſſumptâ pro nobis mori.

2 Quamvis autem is, qui cum debitâ reverentiâ, in re maximi momenti, ad confirmandam dictorum ſuorum veritatem, Chriſti Domini nomen interponeret, ejuſque Corpus, Sanguinem vel Mortem pro nobis perpeſſam honoris causâ nominaret, nullum blaſphemiæ reatum incurreret, ut rectè obſervat Bonacina diſputatione tertia, quæſtione octava, de blaſphemia puncto ſecundo: nihilominùs ſupradicti loquendi modi, quâ ratione proferri ſolent, vix à peccato blaſphemiæ excuſari poſſunt; cùm ſemper in illis reperiatur formalis aliquis aut ſaltem tacitus Dei contemptus; niſi fortè, ut docet Navarrus capite decimo tertio 1. linguæ ac mentis præcipitatio, ut accedit in iis qui ſubitâ aliquâ irâ corripiuntur, ob indeliberationem & inadvertentiam à peccato mortali excuſet: quæ tamen excuſatio locum non habet in iis, qui pravam illam blaſphemandi conſuetudinem de libertate contraxerunt, nec ullo modo illam

illam corrigere aut emendare curant.

3 Docet autem Sanctus Thomas ſuprà articulo primo ad ſecundum blaſphemiam non modò in Deum, ſed etiam in Sanctos committi poſſe; ut enim laudare Sanctos, quatenùs ad Deum pertinent, ejuſque amici ac filij chariſſimi ſunt, ipſi per charitatem & gloriam conjuncti, eſt actus virtutis religionis; ſic illis maledicere, aut contumeliam aliquam irrogare, eſt peccatum blaſphemiæ.

Ad eandem blaſphemiam reducitur peccatum illud, quod committitur maledicendo creaturas: quod quatuor modis fieri poteſt, ut obſervat Toletus libro quarto, capite decimo tertio. Primò, eas conſiderando quatenùs ſunt creaturæ Dei, & hâc de causâ illis maledicendo: & hoc eſt peccatum blaſphemiæ. Secundò, ratione alicujus creaturæ rationalis, cujus illæ ſunt; verbi gratia maledicere aut imprecationem aliquam facere contrà armenta, vineas, &c. quia hujus vel illius ſunt: & hoc eſt peccatum contra charitatem proximi. Tertiò creaturæ irrationales aut inanimatæ poſſunt conſiderari ſecundùm ſe præcisè: & eâ ratione illis maledicere, eſt actus otioſus, & peccatum veniale. Quartò denique, conſiderari poſſunt ratione alicujus mali vel incommodi quod inferunt, & eâ ratione illis maledicere, non eſt peccatum: eſt enim hoc potiùs ipſi malo quàm creaturæ maledicere; ſic Job maledixit diei, in quo natus eſt; David montibus Gelboë, in quibus Saül occiſus eſt.

§. III.

De Voto.

1 QUATUOR præſertim circa votum inveſtiganda ſunt. Primò, Quid ſit votum, & quotuplex. Secundò, Quænam perſonæ votum emittere poſſint. Tertiò, Quanta ſit ipſius voti obligatio. Quartò, denique, Quibus modis hæc voti obligatio ceſſare poſſit.

Quoad primum ſpectat, votum, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 88. articulo 1. & 2. eſt *Promiſſio deliberata, Deo facta de aliquo meliori bono.*

Dicitur *Promiſſio:* quia non eſt nudum & ſimplex propoſitum, ut conſtat ex capite *Litteraturam* de voto; ſed ad illius rationem requiritur promiſſio cum verâ voluntate ſe obligandi.

Dicitur *Deliberata:* promiſſio enim ſubita & inconſiderata non ſufficeret ad rationem voti, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Navarr. qui etiam rectè obſervat tantam ad votum faciendum deliberationem requiri & ſufficere, quanta requiritur & ſufficit ad peccatum aliquod mortale committendum.

2 Dicitur, *Deo facta:* quia votum cùm ſit actus religionis & latriæ, ut docet Sanctus Thomas, ſoli Deo fieri debet: quòd ſi interdum apud quoſdam Authores, ut apud Euſebium libro decimo tertio de præpar. capite ſeptimo, vota Sanctis Martyribus & aliis in cœlo Beatis nuncupari dicuntur, id intelligi debet ad eum modum quo Templa, & Altaria Sanctis dicari dicuntur, quia Deo in honorem Sanctorum dedicantur; vel in quantum cenſetur homo vovere ipſi Deo id, quod Sanctis ſe impleturum promittit. Quod ſi promiſſio alicujus pij operis fiat alicui Sancto præcisè ad honorem ejus & ſanctitatis ac gloriæ teſtificationem, tunc ejuſmodi promiſſio ſacra quidem eſt, & ad Dei cultum mediatè ordinata; ſed non eſt propriè votum, neque actus latriæ, ſed ſolùm duliæ ſive obſervantiæ, ut fuſiùs explicat Suares.

Dicitur denique, *De bono meliori:* quibus verbis ſignificatur materiam voti duplicem habere conditionem. Prima eſt, ut ſit opus bonum, ſive ſit tantùm in conſilio, ſive in præcepto. Secunda, ut opus illud bonum quod vovetur, melius ſit quàm ejus oppoſitum; id eſt, ut non ſit ex ſe alicujus operis excellentioris & perfectioris impeditivum.

3 Aliud eſt autem votum perſonale, aliud votum reale: aliud item abſolutum, aliud conditionale: aliud ſimplex, aliud ſolemne: aliud expreſſum, aliud tacitum.

Votum perſonale eſt, quo promittitur aliquid quod perſonam voventis ſpectat; ut cùm quis vovet peregrinationem: reale, cùm res aliqua Deo promittitur, ut eleemoſyna. Et hæc eſt utriuſque differentia, quod etiam ad hæredes tranſeat obligatio voti realis, non item perſonalis, ut communiter Theologi docent, & colligitur ex capite *Parte*, de cenſibus.

Votum abſolutum eſt, quod independenter à quâvis conditione emittitur: conditionale verò quod non fit niſi ſub aliquâ conditione: ut ſi quis peregrinationem voveat, ſi tali morbo liberetur, & ejuſmodi vota non obligant, niſi poſitâ illâ conditione; quæ tamen conditio contraria eſſe non debet vel ſubſtantiæ, vel honeſtati ipſius voti; ut ſi quis voveat eâ conditione, ut ad implendum id quod vovit non obligetur; vel ſi quis voveat ſub eâ conditione, quod in lite injuſtâ, victor evadat: hæ ſi quidem conditiones votum irritum & invalidum reddunt, ut docet Bonacina diſp.4. q.2. de voto, pun.2.

3 Votum ſimplex conſiſtit in nudâ & ſimplici promiſſione Deo factâ : ſolemne verò illud eſt, quod vel ſuſceptioni ordinis ſacri, vel profeſſioni religionis approbatæ conjunctum eſt, ut habetur capite unico de voto in ſexto.

4 Quod ſpectat ad perſonas voti emittendi capaces, docet Sanctus Thomas ſuprà articulo octavo, & nono, duo præſertim ex parte illarum requiri. Primum eſt, ut qui vovet, uſum rationis ſufficienter adeptus ſit, illiuſque compos exiſtat : unde pueri ante uſum rationis : & amentes ac furioſi votum emittere non poſſunt. Quoniam verò difficile eſt diſcernere quo præcisè temporis puncto ſufficiens illud rationis lumen in pueris exoriatur, ideò ex communi Doctorum conſenſu, ut docet Laymannus tractatu quarto, de voto capite ſeptimo, vota antè ſeptennium edita cenſentur irrita & invalida eſſe, niſi probabiliſſimæ conjecturæ ſuadeant ſufficientem rationis uſum in tenera illa ætate adfuiſſe ; & è contrà vota poſt ſeptennium emiſſa, valida eſſe & obligatoria, niſi certa indicia oſtendant ſufficientem rationis uſum defuiſſe.

Secundum eſt, ut perſona quæ vovet, ſui juris ſit quoad illud quod vovet : nullus enim ſubditus, ut aſſerit Sanctus Doctor quæſtione octogeſima octava, articulo 8. firmiter voto ſe obligare poteſt in iis, in quibus poteſtati alterius ſubjacet, niſi conſenſus ejus accedat.

Obſervat autem rectè Gregorius à Valentia diſputatione ſexta, quæſtione ſexta, de voto, puncto ſexto, Sanctum Doctorem non dixiſſe votum ſubditi eſſe nullum, ſed ſolummodò non eſſe firmum, niſi accedat conſenſus Superioris : votum ſiquidem à perſona ſubdita emiſſum, eſt verum votum, pendens tamen ex Superioris conſenſu tanquam ex conditione, quæ ſi accedat, tunc cenſetur validum, ſi verò Superior contradicat, ſit irritum.

5 Hinc colliges 1. vota omnia ſive perſonalia, ſive realia impuberum irritari poſſe à patre, tutore, aut aliis perſonis, quorum poteſtati ſubſunt ; quod & de Religioſis profeſſis ſimiliter intelligendum eſt reſpectu Superiorum : ad quam irritationem, ut docet Navarrus capite 12. n.69. ſola Superioris voluntas ſufficit, nec ulla alia cauſa aut ratio requiritur.

Colliges ſecundò, quod quamvis vota realia puberum, antequàm ætatem à lege præſcriptam attigerint ad plenam & liberam bonorum diſpoſitionem, ab eorum parentibus irritari poſſint, illorum nihilominùs vota perſonalia, quæ patriæ poteſtati nullum afferunt præjudicium, valida ſunt, nec ab eorum parentibus poſſunt irritari. Ita Sanctus Thomas articulo nono, ubi docet pueros vel puellas poſt annos pubertatis, ſcilicet in pueris poſt decimum quartum, in puellis verò poſt duodecimum, poſſe quocunque voto ſimplici, vel etiam ſolemni religionis ſe obligare ; jure tamen novo Concilij Tridentini ſeſſione vigeſima quinta, articulo decimo quinto, ad votum ſolemne profeſſionis religioſæ requiritur ætas ſexdecim annorum completorum, ante quam ætatem, ſicut & ante tempus annuæ probationis exactum, profeſſio illa irrita eſſe cenſetur.

6 Colliges tertiò, uxoris vota quæ ab ea fiunt, de iis, in quibus marito ſubeſt, poſſe ab illo irritari, ut habetur capite *Scriptura*, de voto : ſed difficultas eſt inter Theologos, quænam ſint ea, in quibus uxor marito ita ſubeſt, ut ſine illius conſenſu de iis vovere non poſſit. Quidam enim, ut Sotus, Paludanus, & alij apud Laymannum, tractatu quarto de voto, capite ſeptimo, exiſtimant uxorem æquè viro ſubditam eſſe, ac Religioſum Prælato vel Superiori : unde inferunt quælibet illius vota poſſe à marito irritari : alij tamen probabiliùs & veriùs exiſtimant, mulierem tantùm ſubeſſe marito quoad conjugij uſum & familiæ gubernationem, eaque proinde tantummodò vota, quæ vel uſui conjugij, vel familiæ gubernationi præjudicium aliquod afferunt, poſſe ab ejus marito irritari. Ita Sylveſter verbo votum, Navarrus capite duodecimo, numero ſexageſimo quarto, Azorius capite decimo ſeptimo, quæſtione duodecima, Suarez libro ſexto, de voto, capite 4. aliíque multi.

Addit etiam Laymannus ſuprà, uxorem ſimiliter poſſe mariti ſui vota reſcindere, quæ derogant juri quod habet in corpus ejus, exempli gratiâ, ſi voveret immoderatam aliquam abſtinentiam, aut longinquam aliquam & diuturnam peregrinationem : imò & exiſtimat vota quoque realia mariti poſſe ab uxore reſcindi, ſi cedant in detrimentum notabile dotis vel aliorum bonorum, quæ ipſi cum marito communia ſunt, & quorum adminiſtratio penes ipſum eſt.

§. IV.

Quanta ſit voti obligatio, & quibus modis ceſſare poſſit.

QUOD ad primum ſpectat, certum eſt votum eſſe obligatorium; ita ut qui illud implere omittit, peccati reatum incurrat, ut docet Sanctus Thomas, & conſtat ex Scripturâ, Deuteronom. 23. *Cùm votum voveris Deo tuo, non tardabis reddere, &c. quod ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum:* & ad Timoth. 5. *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* quæ Apoſtoli verba in Concilio Carthag. 4. cap. 104. & Toletano 4. cap. 55. intelliguntur de viduis, quæ votum caſtitatis violaverant.

Quamvis autem voti tranſgreſſio ſit peccatum ex genere ſuo mortale, nihilominùs ob materiæ levitatem, poteſt eſſe tantùm veniale, ut docet Navarrus capite duodecimo, numero 65. Toletus libro quarto, capite 17. & alij communiter: votum enim ſe habet per modum cujuſdam privatæ legis, quam vovens ſibi imponit: unde non videtur majorem inferre obligationem, quàm lex divina vel Eccleſiaſtica, cujus tranſgreſſio in materiâ levi nonniſi peccatum veniale eſſe cenſetur.

2 Verùm ſuper hâc voti obligatione, quæres primò, quo tempore incumbat obligatio voti adimplendi, ſeu quandiu citrà peccatum, illius executio differri poſſit? Reſpondetur cum diſtinctione: vel enim vovens ipſe tempus determinavit, vel non: ſi primum, executio voti ultrà illud ſine peccato differri non poteſt; & eo major erit culpa, quo diuturnior erit mora, ut docet Suares & alij apud Laymannum ſuprà capite tertio, ſi verò vovens tempus illud non determinavit, debet votum ſuum adimplere, cùm primùm commodè poterit, aliàs ſi abſque causâ & ratione differat, peccabit, ut docet S. Thomas articulo 3. ad 3. ſuprà.

Rectè autem obſervat Laymannus irrationabilem dilationem voti, quo quis ſe obligavit ad ordinem ſacrum ſuſcipiendum, aut religioſum ſtatum amplectendum, citius ad mortalem culpam pertingere; quia cùm ex vi talis voti, obligatus ſit homo ad perpetuum & ſpeciale obſequium Deo præſtandum, quantò magis ejus executionem differt, tanto majorem obſequij Deo promiſſi veluti partem aufert: quod non eodem modo in aliis votis, verbi gratiâ, peregrinandi, jejunandi, &c. hæc enim, tametſi differantur, integrè tamen impleri poſſunt.

Quæres ſecundò, an quis poſſit voto ſuo alterum obligare: verbi gratiâ, an parentes qui vovent filios ſtatum religioſum amplexuros, voto ſuo filios ad ſtatum illum amplectendum obligent? Reſpondetur negativè: quia obligatio voti, ſicut & cujuſcunque promiſſionis, ex propriæ voluntatis conſenſu naſci debet: unde ſequitur quod non alium quàm ipſum voventem obliget: ſi tamen filij votum illud parentum approbent & ratum habeant, tunc ad illud implendum tenebuntur. Ita Suares libro quarto, de voto, capite nono, Bonacina diſputatione 4. quæſtione 2. de voto, punct. 5. & alij.

3 Quæres tertiò, quandò in voti executione ſuboritur aliqua difficultas, quâ ratione illius voti obligatio ſit interpretanda? Reſpondetur ſpectandam in primis eſſe voventis intentionem, ex quâ vis omnis & modus obligationis naſcitur. Quod ſi de illius intentione non ſatis conſtet, verba quibus votum ſuum explicavit, erunt expendenda, & ſecundùm magis communem ſignificationem erunt accipienda, juxta illud Deuteronomij 23. *Facies, ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propriâ voluntate & ore locutus es.* Quod ſi neque intentio voventis, neque illius verba rationem voti ſatis explicent, ſpectanda erit ipſius voti materia, & ſecundùm ejus naturam ac conditionem votum erit exequendum: exempli gratia, qui vovit certa die ſe jejunaturum, votum exequi debet ſecundùm formam jejunij Eccleſiaſtici; ita ut abſtineat à carnibus, & unicâ refectione contentus ſit: qui vovit ſe recitaturum Roſarium, debet illud piè & attentè recitare; quia ſcilicet talis eſt ratio & conditio jejunij & orationis. Ita Suares ſuprà capite ſeptimo, Valentia diſp.6. quæſt.6. de voto, puncto 4. & alij.

Quod ſpectat ad ſecundum, quatuor præſertim modis obligationem voti ceſſare Doctores aſſerunt.

4 Primus eſt, quando talis & tanta rerum mutatio accidit, quæ ſi ab initio prævisa fuiſſet, votum illud in tali caſu emiſſum non fuiſſet. Ita Navarrus, Suares & alij, quos citat & ſequitur Bonacina diſputatione quarta, quæſtione ſecunda, de voto, puncto ſeptimo, exempli gratiâ, ſi quis voveat ſe jejunaturum omnibus diebus Veneris, illique ſuperveniat ægritudo talis, quæ ab obſervatione jejunij Eccleſiaſtici excuſaret: tunc non cenſebitur ad jejunium illud ſervandum obligari.

Secundus eſt, quandò votum irritatur & reſcinditur, ut quando Superior irritat votum Religioſi ſibi ſubditi, tutor pupilli, vir uxoris: tunc enim ceſſat obligatio ejuſmodi voti adimplendi, ut paragrapho præcedenti explicatum eſt.

Tertius,

Tertius, quando Superioris authoritate cum vovente ſuper voto diſpenſatur. Quod ut faciliùs intelligatur, obſervandum eſt ex Navarro capite duodecimo, numero ſexageſimo quinto, hanc eſſe differentiam inter diſpenſationem & irritationem voti, quòd diſpenſatio propriè ſpectet ad poteſtatem ſpiritualem, & ut valida ſit, cauſam aliquam legitimam requirat; irritatio verò pertineat ad poteſtatem dominativam, ſive ſpiritualis illa ſit, ſive naturalis vel politica; neque ad hoc ut valida ſit, ullam aliam cauſam requirit, præter voluntatem Superioris.

5 Hâc obſervatione ſuppoſitâ, certum eſt extare in Eccleſia veram & legitimam poteſtatem diſpenſandi in votis, & aliis obligationibus, quibus homo erga Deum obſtrictus tenetur, ut docet Sanctus Thomas articulo decimo & duodecimo, & conſtat tùm ex illimitata poteſtate ſolvendi à Chriſto Domino Eccleſiæ conceſsâ, S. Matth. 16. tùm ex ejuſdem Eccleſiæ perpetuâ praxi.

Neque dicas obligationem ad vota ſervanda eſſe juris divini, proindéque Eccleſiam diſpenſare non poſſe ut vota non impleantur; ſicut nec diſpenſare poteſt ut alia legis divinæ præcepta non ſerventur. Reſpondetur enim cum Sancto Doctore articulo decimo ad ſecundum, per diſpenſationem non dari licentiam, ut quis votum ſuum tranſgrediatur; ſed authoritate legitimâ Superioris diſpenſantis fieri, ut hoc, quod continebatur ſub voto, ampliùs ſub illo non contineatur, in quantum determinatur non eſſe congruam materiam voti.

Certum eſt præterea ex eodem Sancto Doctore ſuprà & aliis communiter Theologis, poteſtatem diſpenſandi in votis jure ordinario, competere ſolis Eccleſiæ Prælatis, juriſdictionem in foro exteriori habentibus; proindéque Romanum Pontificem, utpotè ſupremum Eccleſiæ Rectorem, in quibuſlibet fidelium votis, ſive ſimplicibus ſive ſolemnibus, diſpenſare poſſe, ut docent Sanctus Antoninus 3. part. titulo 22. capite ſeptimo, Henricus Gandavenſis libro quinto, quæſtione 28. Richardus in 4. diſtinctione trigeſima octava, articulo nono, quæſtione prima. Durandus eâdem diſtinctione, quæſtione ſecunda, Major ibidem, quæſtione tertia, Navarrus capite duodecimo, numero ſexageſimo quinto, & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius lib. 2. cap. 40. dubio 19.

Quod ſpectat ad Epiſcopos, certum eſt etiam illos in omnibus votis ſubditorum ſuorum diſpenſare poſſe, ſi quinque tantummodò excipiantur, nimirùm perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis Hieroſolymitanæ, vel ad limina Apoſtolorum Romam, vel ad Sanctum Jacobum Compoſtellam, ut obſervat Navarrus ſuprà: unde patet Epiſcopum diſpenſare poſſe in voto caſtitatis non perpetuæ, & in voto non nubendi, quod differt à voto perpetuæ caſtitatis, cùm per fornicationem non violetur, item in voto ſuſcipiendi ſacros Ordines, quod differt etiam à voto perpetuæ caſtitatis, quod eſt illi tantummodò annexum. Addit Leſſius ſuprà, dubio decimo octavo, & plurimorum Theologorum authoritate probat, Epiſcopum diſpenſare poſſe in quibuſdam voti reſervati conditionibus: exempli gratia, ſi quis vovit ingredi religionem ſtrictam, poteſt diſpenſare ut ingrediatur laxiorem: item ut profeſſus in arctiore, tranſeat ad laxiorem, niſi fortè obſtet ſtatutum aliquod peculiare à ſummo Pontifice confirmatum: ſimiliter poſſe diſpenſare cum eo qui emiſſo perpetuæ caſtitatis voto matrimonium contraxit & conſummavit, ut ſtante matrimonio petere poſſit debitum. Toletus libro quarto, capite 18. etiam exiſtimat quinque illa vota tunc ſolùm cenſeri Summo Pontifici reſervata, cùm abſoluta ſunt; quando verò ſub conditione aliqua edita ſunt, Epiſcopum ab illis diſpenſare poſſe; ubi etiam rectè obſervat, neque Summum Pontificem, neque Epiſcopos aut quoſvis alios ſuperiores poſſe ſine juſta & rationabili cauſa in votis diſpenſare, alias diſpenſatio non modò illicita, ſed etiam invalida foret: quod etiam docet Navarrus & plures alij apud Laymannum, tractatu quarto de votis capite 8. poteſtas enim ſpiritualis non in deſtructionem, ſed in ædificationem à Chriſto Domino Eccleſiæ Prælatis collata eſt.

7 Cæterùm juſtæ cauſæ diſpenſandi in votis ex quadruplici præſertim capite peti debent ut obſervat idem Laymannus ibidem. Primò ex ipſo actu vovendi; ut ſi quis abſque perfectâ deliberatione ex quâdam precipitatione, vel animi levitate aliquid voverit, ut habetur ex capite ſecundo de voto. Secundò, ex materiâ voti; ſi nimirum ſpectatâ corporis conſtitutione, animi imbecillitate, & aliis ſimilibus diſpoſitionibus, diſpenſatio voti in majorem ipſius voventis utilitatem ſpiritualem (quæ præſertim hîc ſpectanda eſt) ceſſura videatur. Tertiò, ex difficultate voti adimplendi poſtea ſupervenientе, vel antè non prævisâ. Quartò, denique ex aliquâ neceſſitate notabili, vel utilitate magnâ Reipublicæ aut etiam familiæ, ut ſi quis longam voviſſet peregrinationem cùm præſtaret illum Reipublicæ regendæ aut gubernandæ familiæ potiùs intereſſe. Quo verò majus ſeu dignius eſt votum, eò etiam major & gravior cauſa requiritur, ut licitè & validè ſuper illo diſpenſari poſſit: & ut plurimùm ad majorem cautelam conſultum eſt, pium aliquod

 quod

quod opus per modum cujuſdam compenſationis injungere illi, cum quo diſpenſatur.

Quæres an ſicut Prælatus cum ſubditis, ſic etiam poſſit ſecum in propriis votis diſpenſare. Reſpondetur poſſe indirectè, dando alicui ex ſubditis poteſtatem ſecum diſpenſandi: ſicut Sacerdoti ſibi ſubdito dare poteſt facultatem, quâ ipſum à peccatis ſibi reſervatis abſolvat. Addit Leſſius ſuprà, dubio 17. poſſe illum etiam directè ſecum in votis ex causâ juſtâ diſpenſare, probátque ex eo quòd, ſecundùm doctrinam Sancti Thomæ, quam ibidem citat, poſſit ſibi ipſi dare Indulgentias.

8 Quartus denique modus, quo ceſſare poteſt voti obligatio, eſt per ipſius voti commutationem: circa quam dicimus primò poſſe voventem propriâ ſuâ authoritate votum ſuum commutare in id quod ſpectatis omnibus, melius eſt & Deo acceptius, dummodò tamen votum illud non ſit Summo Pontifici reſervatum. Ita Sotus, Suares, Azorius, & alij, quos citat & ſequitur Laymannus ſuprà, capite octavo, & conſtat ex capite primo de voto, & ex capite *Pervenit*, de jurejurando; ubi dicitur quod *Promiſſum non infringit qui illud in melius commutat*. Imò docet Sanctus Thomas vota quæcunque etiam ſummo Pontifici reſervata, propriâ cujuſque authoritate commutari poſſe in vota illa, quæ in profeſſione religioſa emittuntur; quod expreſsè declaravit Alexander III. capite *Scriptura* de voto, ubi dicit quod, *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam Religionis obſervantiam noſcitur commutare.* Rationem hanc affert Sanctus Doctor articulo 12. ad primum, quod alia omnia vota ſunt, quorumdam particularium operum; ſed per religioſam profeſſionem homo totam vitam ſuam Dei obſequia deputat; particulare autem in univerſali includitur.

Dicimus 2. commutationem voti in aliud opus æquale proprio voventis arbitrio fieri non poſſe. Ita Suares & alij apud Laymannum ſuprà capite octavo Ratio eſt, quia non poteſt aliud pro alio ſolvi, non conſentiente promiſſario: atqui Deus non videtur conſentire, ut ab obſequio ſibi per votum promiſſo ad libitum voventis recedatur, niſi cauſa aliqua juſta urgeat, cujus cognitio ad Superiorem pertinet; vel niſi obſequium aliquod evidenter meliùs ipſi exhibeatur: tunc enim promiſſionem non violat, ſed auctiorem reddit.

Dicimus 3. illum, cui jure ordinario vel per delegationem competit facultas diſpenſandi in votis competere etiam facultatem eadem vota commutandi: quia juxtà regulam juris reg. 53 in 6. *Cui licet quod eſt plus, licet utique quod eſt minus*: at plus eſt poſſe diſpenſare in voto, quàm illud commutare.

9 Quæres utrùm ad commutationem votorum validè ac licitè faciendam cauſa aliqua requiratur, ſicut ſuprà requiri diximus ad diſpenſationem. Reſpondetur nullam requiri quando commutatio fit in aliquid meliùs, ut docet Navarrus capite duodecimo, numero 63. Si verò fiat in æquale vel minus, exiſtimat Suares libro ſexto de voto, capite decimo nono, cauſam aliquam rationabilem requiri non tantùm ut licita; ſed etiam ut valida ſit commutatio; ſufficere autem arbitratur Laymannus, ſi is qui vovit, voti ſui commutationem inſtanter petat: tùm enim idonea ratio adeſſe videtur, ut ejus fragilitati condeſcendatur, quo majore cum ſolatio & animi alacritate voti ſui debitum in alia materia, ad quam magis affectus ſit exolvat.

Cæterùm quæ de voti irritatione, diſpenſatione, &c. hactenùs, dicta ſunt, ſimiliter de juramenti irritatione, diſpenſatione, &c. intelligenda eſſe docet & fusè explicat Laymann. tract. 3. de jur. cap. 11.

§. V.

Quot modis peccetur in ſecundum Decalogi præceptum.

1 CONTRA ſecundum Decalogi præceptum peccant illi, qui juramento falſum aſſeverant, ſcientes aut exiſtimantes eſſe falſum, aut dubitantes num ſit verum; ſive id contingat in re levi aut gravi, ſive jocandi, aut ſe excuſandi gratiâ id faciant: & qui ſe periculo falſum jurandi exponunt; aut qui advertentes ex pravâ jurandi conſuetudine ſe frequenter jurare falſum, de emendatione non curant.

Item qui juramento pollicentur ſe aliquid facturos, quod tamen non intendunt; aut qui, poſtquam ſe juramento obſtrinxerunt ad aliquid faciendum, illud adimplere nolunt; vel qui jurant de re aliqua mala facienda.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui verum quidem jurant, ſed abſque neceſſitate, vel in re levis momenti: & hoc peccatum, ut docet Toletus, ut plurimùm tantummodò veniale eſt, niſi fortè ob pravam jurandi conſuetudinem & periculum perjurandi fiat mortale, plerumque contingere poteſt in illis, qui quâcunque datâ occaſione adorandum Dei nomen irreverenter, & non ſine aliquo contemptu rebus ludicris, & frivolis interponunt, vel ſe ob res leviſſimas dæmoni devovent, aut alio juramento execratorio utuntur.

1 Peccant prætereà illi, qui blaſphemias in Deum vel Sanctos proferunt; illos injuriosè & contumeliosè nominant; illis detrahunt, maledi

maledicunt, aut imprecantur: qui non minùs impiè quàm irreverenter quibuſlibet rebus etiam aliquando turpibus aut nefariis, corpus, caput, & ſanguinem Dei interponunt.

Peccant denique qui vovent aliquod, malum vel aliquod bonum, ſed malo & perverſo fine: item qui votum adimplere omittunt, aut illius executionem ſine ulla neceſſitate vel cauſa differunt; qui vota realia illius, cujus exceperunt hæreditatem, adimplere non curant: qui alios ad vovendum vi, metu vel dolo inducunt: qui voti diſpenſationem obtentu cauſæ alicujus falſæ impetrare nituntur.

SECTIO III.

Explicatur tertium Decalogi præceptum.

Memento ut diem Sabbati ſanctifices.

1 HOc tertium Decalogi præceptum, ut aſſerit Sanctus Doctor quæſt. 122. artic. 4. ad 1. partim morale eſt, partim cæremoniale: morale quidem, quatenùs per illud præcipitur ut homo, ſepoſitis aliis temporalibus negotiis, aliquod vitæ ſuæ tempus divino cultui religioniſque exercitiis deputet: cæremoniale verò, quatenùs dies Sabbati deſignatur, quo in temporalia opera intermittere, & ſoli Deo ejuſque cultui vacare jubetur: idque tùm in memoriam beneficij creationis; Deus enim univerſum mundum ſex diebus perfecit; & ſeptimo die ab operibus quievit: tùm etiam in figuram Chriſti Domini, peracto Redemptionis opere, toto æternitatis beatæ Sabbato quieturi.

2 In quantum morale eſt; omnes ſemper & eodem modo obligat, cùm, ut ait Sanctus Doctor ſuprà, ab ipſa lege divina naturali derivetur: in quantum verò cæremoniale, morte Chriſti Domini antiquatum eſt, ut declaratur in Catechiſmo Romano, parte tertia, capite quarto, ubi dicitur Apoſtolos ex ſeptem Hebdomadæ diebus illum, qui primus eſt loco ſeptimi ſubrogaſſe; & divino cultui in memoriam Dominicæ Reſurrectionis conſecraſſe; illumque diem idcirco Dominicum vocatum fuiſſe: præter quem, aliæ pari obſervatione ac cultu obſervandæ Feſtivitates quæ honorem Chriſti Domini & Sanctorum ejus inſtitutæ ſunt; partim ſummorum Pontificum decretis, de quibus ſpeciatim agit Suares libro ſecundo de Feſtis, capite quinto & ſequentibus, partim Epiſcoporum ſtatutis populos illis ſubditos obligantibus, ut habetur capite ultimo de Feſiis, & in Concilij Tridentini ſeſſione vigeſima quinta, capite duodecimo de reformatione, partim etiam conſuetudine, Epiſcoporum conſenſu expreſſo vel tacito approbata.

§. I.

Quænam requirantur ad Feſtorum dierum ſanctificationem.

1 DUo præſertim requiruntur ad ſanctificationem dierum Feſtorum. Primum eſt, ut ab operibus ſervilibus abſtineatur; id eſt ab illis operibus ignobilioribus, quæ ipſius corporis commoditatibus inſerviunt, qualia ſunt arare, fabricare, ſutoriam vel tonſoriam aut alias ejuſmodi artes mechanicas exercere. Id conſtat ex variis Conciliorum Pontificumque decretis, quorum unum aut alterum hic apponemus: in Concilio Romano ſub Eugenio II. apud Antonium Auguſtinum libro vigeſimo, titulo decimo nono, capite primo, hæc habentur: *Conſtat omnes omnino obſervare, ut die Dominico nullas audeant operationes mercationeſque peragere, præterquàm in cibariis rebus, ita ut liberè poſſint, ac debitè in eo, ſecundum poſſibilitatem omnes ad Eccleſiam concurrere, &c. qui verò ruſtica opera die Dominico agere præſumpſerit, contra divina præcepta egiſſe non dubitet.* Et apud Sanctum Gregorium libro undecimo, Epiſtola tertia. *Dominico verò die à labore terreno ceſſandum eſt, atque omnimodè orationibus inſiſtendum; ut quod negligenter per ſex dies agitur, per diem reſurrectionis Dominicæ precibus expietur.*

Operibus ſervilibus junguntur duo alia operum genera, quæ licèt minimè ſervilia ſint, diebus tamen Dominicis & Feſtivis Eccleſiaſtico jure prohibentur, eo quod animum temporalibus rebus magnopere applicent, nimiumque à divino cultu abſtrahant; mercatus ſcilicet, id eſt mercium emptiones, & forenſes ac judiciales actus. Id ſimiliter conſtat ex variis Conciliorum Pontificúmque ſanctionibus, ac nominatim in Concilio Pariſienſi ſub Gregorio IV. circa annum Domini 829. celebrato, capite quinquageſimo, ubi hæc habentur. *Imperialis celſitudo flagitanda, ut eius à Deo ordinata poteſtas cunctis metum incutiat, ne in hac ſacra & venerabili die* (Dominica ſcilicet) *mercatus, & placita, & ruralia quæcunque opera facere præſumant:* Et in Concilio Arelatino, ſub Carolo Magno, capite decimo ſexto, prohibetur, *Ne in Dominicis diebus publica mercata, neque cauſationes diſceptationeſque exerceantur.*

2 Dubitatur autem apud Theologos de quibuſdam operibus; an ſervilia ſint, proindeque an diebus Feſtivis ſint prohibita: de quibus breviter dicimus ſecundùm Navarrum capite de-

cimo tertio & ſequenti, Azorium capite vigeſimo ſeptimo, quæſtione quarta. Suarem libro ſecundo de Feſtis, capite vigeſimo quarto & alios, non eſſe opus ſervile, nec prohibitum diebus Feſtivis iter facere, ſcribere, venari recreationis cauſa: quod & de piſcatione & pictura ſimiliter dici poteſt: quamvis quidam Doctores, ut Sylveſter verbo *Dominica*, Angelus V. *Feria*, & quidam alij meritò dubitent, an tranſcribere aut pingere lucri & quæſtus cauſa, eademque ratione piſcationi aut venationi vacare diebus Feſtivis licitum ſit: cùm ejuſmodi opera mercenariorum & ſervorum propria ſint, quando principaliter fiunt ob quæſtum: ac proinde ſervilia cenſeri poſſint: quare tutius eſt ab illis abſtinere.

Docet autem Navarrus ſupra ex Sancto Doctore ſuprà articulo quarto ad tertium, ſex operum genera licitè diebus feſtivis exerceri poſſe. Primò, ea quibus in divino cultu obſequium aliquod exhibetur. Secundò, illa, quibus ſpiritualia exercentur; qualia ſunt docere verbo vel ſcripto. Tertiò, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem propriam, ſive animæ, ſive corporis. Quartò, quæ ad ſalutem proximi ſpiritualem vel corporalem ſimiliter neceſſaria ſunt. Quintò, quæ ad vitandum damnum ſibi vel proximo imminens, ſunt neceſſaria. Sextò denique quæ ad ciborum præparationem requiruntur.

3 Et generatim loquendo, quæcunque opera etiam ſervilia, licita redduntur ratione alicujus urgentis neceſſitatis, ſive publicæ, ut dicitur capite *Licet* de Feriis, ſive privatæ, ut cùm tempore meſſis ſegetes ob pluviam ſuperventuram exportantur, vel ſimile opus fit ad grave aliquod damnum evitandum: quâ etiam ratione pauperes artifices interdùm licitè diebus Feſtis laborare poſſunt, dummodò abſit ſcandalum, ſi aliter familiæ ſuæ ea, quæ ad victum neceſſaria ſunt, nullatenùs ſubminiſtrare queant: quanquam in iis caſibus tutius ſemper ſit adire Superiorem, putà Epiſcopum, aut in ejus abſentiâ Parochum, & ab illo licentiam poſtulare. Similiter opera ſervilia licita fiunt, quandò pietatis aut religionis causâ exercentur, ut ſi Altaria ornanda ſint, aut præparanda ea quæ ad exequias requiruntur: quæ tamen, ſi antecedente die commodè peragi poſſent, in diem Feſtum non eſſent differenda. Conſuetudo etiam legitimè præſcripta, & à Superioribus minimè improbata in quibuſdam operibus aliàs prohibitis à peccato excuſat, verbi gratiâ, nundinis publicis, aliiſque ſimilibus caſibus, ut obſervat Toletus libro 4. capite 4. 25.

Porrò in hujus præcepti tranſgreſſione materiæ levitas à peccato ſaltem mortali excuſare poteſt: verbi gratiâ, ſi quia ſervili alicui operi brevi temporis ſpatio incumbat, putà unius horæ, non cenſebitur, ſecluſo tamen ſcandalo, peccati mortalis reatum incurrere, ut docet Suares lib. 2. de Feſtis cap. 21.

4 Obſervandum eſt tamen multa eſſe opera, quæ quamvis ſervilia non ſint, diebus tamen Feſtis illicita cenſentur, propter temporis exceſſum, quod in illis impenditur: quâ ratione dierum illorum ſanctificationi omninò videntur oppoſita: quis enim à peccato excuſare poſſit eos, qui ludis, choreis, comeſſationibus, venationibus, negotiis ſæcularibus, aliiſque ſimilibus rebus totos dies Feſtos tranſigunt? unde meritò conqueritur ſanctus Cyrillus Alexandrinus libro 8. in Sanct. Joan. cap. 5. *Quamplurimos Chriſtianorum diebus feſtis aut ludis illiberalibus, aut crapula, choreis, aut aliis mundi vanitatibus deditos, cùm Deo obſequium diligentiùs exhibere, cum Templa Dei frequentare, orationibus inſiſtere, atque Eccleſiaſtico officio intereſſe deberent: tunc maximè Deum ſuis diſſolutiſſimis moribus irritare. Id-ne eſt, ô Chriſtiani, celebrare diem feſtum, indulgere ventri, & inconceſſis voluptatibus habenas laxare, &c. Diebus ad exercenda ſervilia opera conceſſis unuſquiſque ſuo intentus eſt operi, & abſtinet à crapula, ludis, & vanitatibus: diebus autem feſtis paſſim concurritur ad cauponam, ad ludos, ad ſpectacula, & choreas, in irriſionem divini nominis & diei prævaricationem.*

Quamvis autem honeſta aliqua & moderata recreatio feſtis diebus poſt perſoluta religionis officia minimè prohibetur; *Ita tamen*, inquit Sanctus Chryſoſtomus homil. 8. de reſurrectione, *ſanctorum dierum feſtivitas agi debet, ut relaxatione corporum puritas non corrumpatur animorum; ſed potiùs abſtinentes ab omni luxu, ebrietate, laſciviâ, dantes operam ſobriæ remiſſioni & ſanctæ ſinceritati, id efficere, tentemus; ut quidquid tunc corporali abſtinentiâ non adipiſcimur, mentium puritate quæramus.*

5 Secundum, quod ad ſanctificationem Feſtorum dierum requiritur, eſt ut dies illi cultui divino, aliiſque piis operibus impendantur. Præ cæteris autem religionis & pietatis exercitiis, quæ ad debitam Feſtorum celebrationem pertinent, unum præſertim injungitur, nimirum ut diebus Dominicis & Feſtivis omnes & ſinguli fideles uſum rationis habentes, ſanctiſſimo Miſſæ Sacrificio interſint, cum ea devotione & attentione quæ tantum myſterium docet. Hoc præceptum Eccleſiaſticum expreſſum habetur capite *Si quis etiam*, & capite *Omnes fideles*, & capite *Miſſas* de conſecratione, & ſatis conſtat ex univerſali & continuâ Eccleſiæ praxi.

Ad

Ad hoc verò ut quis huic præcepto ſatisfaciat, duo præſertim requiruntur. Primum eſt, ut corpore ſit præſens, & mente in Deum attentus: qui enim ſciens in aliquâ Eccleſiâ Miſſam celebrare, domi ſe contineret, mentémque ſolam circa myſteria Miſſæ applicaret, huic præcepto non ſatisfaceret: ſicut nec ille, qui corpore quidem præſens eſſet; ſed animo vanis cogitationibus per notabilem aliquam Miſſæ partem deliberatè diſtraheretur. Non eſt verò neceſſarium (ut rectè obſervat Toletus libro 6. cap. 6.) auribus audire, vel intellectu percipere ea quæ in Miſſâ dicuntur, vel Sacerdotem celebrantem oculis videre; ſed moralis præſentia corporis, & virtualis ſaltem attentio mentis ſufficit.

Poteſt etiam quis, ut docet idem Toletus & alij plures Theologi, eo tempore, quo Miſſæ intereſſe tenetur, ſimul recitare horas canonicas, precéſque aliquas ad quas obligatur, & utrique obligationi ſimul ſatisfacere; dummodò, ut monet Navarrus capite 12. num. 8. ita preces illas recitet, ut attentionem auditioni Miſſæ neceſſariam non omittat, ſciátque & velit Miſſam audire, & ſaltem virtualiter hujus Sacrificij oblatione Deum colere.

6 Quæres, an qui, dum Miſſa celebratur peccata ſua confitetur, illius audiendi præcepto ſatisfaciat? Reſpondetur quòd quamvis. Suares & Azorius quos citat Bonacina, quæſtione de Miſſa, puncto undecimo, exiſtiment non ſatisfacere, nihilominùs probabiliſſimè dici poteſt eos qui tempore Miſſæ, præſertim ſolemnioris parochialis, verbi gratiâ per aliquod breve temporis intervallum confeſſioni faciendæ incumbunt, præcepto Miſſæ audiendæ ſatisfacere. tum quia in illo pœnitentiæ actu plurimum aliarum virtutum actus, puta contritionis, humilitatis, boni propoſiti, &c. exercentur, qui ex ſe nihil obſtant, imò plurimùm conferunt ad hoc, ut quis devotè ſacrificio Miſſæ interſit: tum etiam quia communis uſus & praxis id obtinuiſſe videtur; in Eccleſiis ſiquidem parochialibus, illis præſertim, in quibus una tantùm aut altera Miſſa celebrari ſolet (quod in vicis & pagis frequens eſt) ſolent ut plurimum confiteri pœnitentes, interim dum Miſſa cui interſunt celebratur; nec ullus ad huc Epiſcopus aut Superior id prohibuit.

Secundum, quod requiritur, eſt ut Miſſa integra audiatur ſaltem uſque ad Sacerdotis benedictionem, juxta Canonem 47. Concilij Agathenſis & capite *Cum ad celebrandas*, de conſecratione, diſtinctione prima, qui enim partem aliquam Miſſæ prætermittit abſque juſta cauſâ, peccat, venialiter quidem, ſi pars ſit exigua; mortaliter verò, ſi ſit notabilis, ut docet Navarrus capite vigeſimo primo, numero primo & ſecundo Diſputationum, quæſtione ultima de Miſſa, pun. 11.

7 Quænam autem ſit notabilis pars Miſſæ, quam proinde omittere ſit peccatum mortale; Navarrus, Suares, Toletus, quos citat & ſequitur Bonacina, exiſtimant illam Miſſæ partem quæ à principio uſque ad Epiſtolam incluſivè protendit, eſſe notabilem, nec ſine peccato mortali omitti poſſe: Sylveſter tamen, Koninchus & Azorius ab eodem citati, partem illam notabilem extendunt uſque ad initium Evangelij, Addit Toletus libro ſexto, capite nono ex Navarro, & aliis, poſſe utcunque huic præcepto ſatisfieri, ſi quis partem aliquam Miſſæ ab uno Sacerdote, deinde partem alteram audiat ab alio; quod quamvis ipſi probabile videatur, rectè tamen monet conſultius eſſe & tutius integram unius Sacerdotis Miſſam audire. Obſervat etiam ibidem, nullam eſſe obligationem, ne quidem in die Natalis Domini plures Miſſas audire; ſed unam ſufficere ad hoc ut præcepto ſatisfaciat.

Porrò a præcepto Eccleſiaſtico Miſſam diebus feſtis audiendi excuſat impotentia ſive phyſica, ſive moralis, impotentiam phyſicam dicimus, cùm quis nullo modo id poteſt; putà cùm eſt in carcere detentus, vel lecto per ægritudinem affixus, aut navigat in mari, &c. nam juxtà regulam juris 9. *Ad impoſſibile nemo poteſt obligari.* Per impotentiam verò moralem intelligimus, quandò quis nonniſi cum ſummâ difficultate aut gravi detrimento, ſpirituali vel temporali, proprio vel alieno, Miſſam audire poteſt, ut ſi quis timet, ne adeundo Eccleſiam, ab hoſtibus in viâ occidatur; vel ſi domum deſerat, ne à furibus expiletur: vel ſi infirmum ſolum relinquat, ne grave aliquod incommodum patiatur. Ita Navarrus, Suares, & alij apud Bonacinam diſputatione 44. quæſt. ult. de Miſſæ Sacrificio punct. ult. apud quem plurimi alij ſimiles câſus videri poſſunt.

§. II.

Quot modis peccetur in tertium Decalogi præceptum.

1 PECCANT in primis, qui diebus feſtis contra Eccleſiæ prohibitionem opera ſervilia, abſque ullâ causâ legitimâ exercent, qui alios ad id cogunt vel inducunt: peccant etiam Superiores politici, qui diebus feſtis ſibi ſubditos operibus illis ſervilibus vacare permittunt.

Item qui diebus feſtis, citra neceſſitatem, vendunt aliquid aut emunt, præſertim ſi in emptione illâ aut venditione tempus aliquod notabile

notabile inſumatur ; qui diebus illis officinas apertas tenent, aut merces vendendas exponunt.

Peccant Judices & illorum Officiales, ſi nullâ urgente neceſſitate, diebus feſtis, citationes, teſtium juridicas auditiones, & alias judiciales actiones exercent: Item qui totos dies feſtos, aut maximam & præcipuam illorum partem, aleis, choreis, comeſſationibus, & aliis vanis aut profanis actionibus impendunt.

2 Peccant, qui diebus feſtis Miſſam audire omittunt, vel illam integram non audiunt, vel qui audiunt quidem, ſed ſine attentione, ac per illius partem aliquam notabilem vanis confabulationibus aut ſuperfluis cogitationibus deliberatè diſtrahuntur.

Peccant denique patres familias, alijque Superiores, qui à filiis & ſubditis Miſſam diebus feſtis audiri non curant, aut eos talibus occupationibus detinent, ex quibus fit ut Miſſam audire non poſſint.

SECTIO IV.

Explicatur quartum Decalogi præceptum.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.

1 CUM juxtà doctrinam Sancti Thomæ 2. 2. quæſtione trigeſima tertia, articulo ſecundo ad ſecundam præcepta, quæ pertinent ad officia charitatis proximo impendenda, ad hoc quartum Decalogi præceptum reducantur: idcirco, antequam explicemus particularia illa officia quibus erga parentes & alios Superiores obſtringimur, videtur doctrinæ ordo, quem etiam Navarrus ſecutus eſt, poſtulare, ut priùs de ipsâ charitate proximi, illiuſque generalibus præceptis & obligationibus tractemus: quod ut diſtinctiùs exequamur, tria præſertim hîc explicanda ſunt. Primò, quænam perſonæ ſint ex charitate diligendæ. Secundò, quis ordo ſit in illâ dilectione ſervandus. Tertiò, quinam ſint actus charitatis, & quo tempore ad illos exercendos obligemur. Exinde ipſius quarti præcepti ſpecialem obligationem aggrediemur; & inveſtigabimus quænam perſonæ patris ac matris nomine deſignentur, & quem honorem illis impendere debeamus.

§. I.

Quænam perſonæ ſint ex charitate diligendæ.

1 DOCET Sanctus Thomas quæſtione vigeſima tertia, articulo vigeſimo ſecundo, quatuor præſertim eſſe ex charitate diligenda, juxta mentem Sancti Auguſtini libro 1. de doctrina Chriſtiana capite 23. *unum, quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deum: alterum, quod nos ſumus: tertium, quod juxta nos eſt: ſcilicet proximum: quartum, quod infra nos eſt, ſcilicet proprium corpus.* Atque in primis de dilectione ipſius Dei, ſectione prima egimus. Quod verò ſpectat ad dilectionem illam, quâ nos ipſos ex charitate diligere tenemur, docet Sanctus Thomas articulo quarto, quòd cùm charitas, quâ Deum diligimus, etiam ad ea, quæ ipſius Dei ſunt, debeat extendi; cúmque juxta Apoſtolum ad Romanos 14. *Nemo noſtrûm ſibi vivat, nemo ſibi moriatur; ſed ſive vivimus, ſive morimur, Domini ſumus,* & quidem tot titulis, quot in ejus divinitate perfectiones fulgent; quo ab ejus bonitate beneficia in nos effluunt: Ideò unuſquiſque ſe ipſum, non propter ſe, ſed propter Deum, ut aliquid ipſius Dei, debet ex charitate diligere.

Quod ſpectat ad corpus noſtrum, idem Sanctus Doctor articulo quinto, dicit illud duobus modis conſiderari poſſe, vel ſecundùm ejus naturam, vel ſecundùm infectionem culpæ, & corruptionem pœnæ. Cùm igitur natura ejus à Deo ſit, poſſimuſque uti corpore noſtro ad ipſius Dei obſequium, & ut loquitur Apoſtolus Roman. 6. *exhibere membra noſtra, arma juſtitiæ Deo*; eâ ratione debemus etiam corpus noſtrum diligere: Sed infectionem culpæ, aut corruptionem pœnæ in corpore noſtro nullatenùs diligere aut fovere debemus, imò potiùs ex vero charitatis affectu amovere: unde intelligitur quo ſenſu dixit Apoſtolus Coloſſ. 3. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, &c.*

2 Quod denique ſpectat ad proximum, quem ex charitate diligere debemus, Sanctus Doctor ab illâ proximi denominatione excludit in primis creaturas rationis expertes, quia ſunt incapaces beatitudinis ſupernaturalis, in cujus communicatione charitas fundari debet: Excludit deinde damnatos & dæmones; quia ipſis bonum æternæ vitæ velle non poſſumus, cùm ipſis illud Deus non velit, imò contrarium pro totâ æternitate decreverit.

Nomine igitur proximi S. Doctor articulo ſexto, octavo & decimo, aſſerit ſignificari Sanctos Angelos, & homines, ſive beatos, ſive viatores,

ſive

ſive peccatores, ſive juſtos, ſive amicos, ſive inimicos: quos quidem ita ex charitate diligendos eſſe dicit, ut eos nunquam actu ipſi charitati contrario, odio ſcilicet, proſequamur; neque ullum eorum ab illâ generalitate dilectionis proximi excludamus, & prætereà ut ſecundùm animi diſpoſitionem ſemper parati ſimus, charitatis actus, ſive internos elicere, ſive externos exercere erga quoſcunque, etiam peccatores aut inimicos, quotieſcunque id ex divinæ legis præſcripto faciendum eſſe nobis innoteſcet.

3 Quod autem ſpectat ad inimicos, in quibus eſt ſpecialis difficultas, certum eſt illos ex charitate propter Deum eſſe diligendos: quod expreſsè præcepit Chriſtus Dominus Sancti Matthæi 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros:* illiſque dilectionis ſigna generalia exhibenda, quæ communiter aliis ejuſdem conditionis hominibus, nos æquè attingentibus, exhibere ſolemus, & in caſu extremæ vel gravis neceſſitatis illis æquè ac aliis auxilia & beneficia præſtanda: quod etiam juſſit Chriſtus Dominus, cùm dixit: *Benefacite iis, qui oderunt vos.* Imò etiam injuria ab eis accepta propter Deum ipſis eſt condonanda 8. Matth. 6. *Si enim* (ut dixit Chriſtus Dominus) *non dimiſeritis hominibus, & nec Pater veſter cæleſtis dimittet vobis peccata veſtra:* & c. 18. dicit condonationem illam, non ſolùm exteriùs, ſed ex interiori cordis affectu eſſe præſtandam: quod ſi actio injuriarum civilis aut criminalis ab eo qui damnum aut læſionem paſſus eſt, inſtituatur, ſicut id jure poteſt, ſic ex odio & vindictæ appetitu facere non debet; ſed civilem quidem, eo tantùm fine ut damnum illatum compenſetur: criminalem verò, ex amore juſtitiæ aut alicujus alterius virtutis motivo, ut docent Richardus, Gabriël, Navarrus, & alij apud Laymannum tractatu 3. de charitate, cap. 4. non verò ex motu odij, aut appetitu vindictæ.

Quamvis autem hæc ita ſe habeant, certum eſt nihilominùs licitum eſſe & honeſtum, in peccatoribus & inimicis odiſſe ac deteſtari peccatum, illudque per emendationem tollere; ſi id jure poſſumus; vel optare ut à Deo aut à Superioribus puniatur; unde Apoſtolus dicebat Galat. 5. *Utinam abſcindantur qui vos conturbant.* Quin & de ejuſmodi punitione lætari poſſumus, quatenùs per illam tollitur malum peccati; & è contrario triſtari, ſi peccatorum pravos conatus proſperare videamus: quod optimè explicat Sanctus Gregorius libro 22. moral. capite undecimo, his verbis: *Evenire plerumque ſolet ut non amiſſâ charitate & inimici nos ruina lætificet, & rursùs gloria ſine invidiæ culpâ contriſtet: cùm & ruente eo, quoſdam benè erigi credimus, & eo proficiente, quoſdam injuſtè opprimi formidamus.*

§. III.

Quis ordo in charitate ſervandus ſit.

1 CERTUM eſt ordinem aliquem in dilectione charitatis eſſe ſervandum, ut docet & probat Sanctus Thomas quæſtione 26. articulo primo, ſecundo & tertio. Hic autem ordo, ut idem explicat, exigit à nobis ut Deum amore appretiativo pluſquam res alias quaſcunque, abſque ulla comparatione aut exceptione, diligamus: tùm ut poſt Deum nos ipſos, exinde proximos noſtros; ac ultimo loco corpus noſtrum eâdem charitatis dilectione complectamur.

Cùm autem diligere nihil aliud ſit quàm bonum velle, ſintque tria præcipua bonorum genera, quæ nobis ipſis vel proximis velle poſſumus: ſpiritualia ſcilicet, ut gratiam, virtutes, gloriam, &c. corporalia ut vitam & ſanitatem corporis, &c. exteriora denique, ut famam, divitias, &c. ordo charitatis ſuprà relatus poſtulat, ut poſt Deum (de cujus dilectione jam ſuprà egimus) quiſque primò ſeipſum diligat, quoad bona ſpiritualia; deinde proximum quoad eadem bona ſpiritualia: poſteà ſeipſum quoad bona corporalia; & exinde proximum quoad eadem bona corporalia, & ſic deinceps ſeipſum & proximum, quoad alia bona exteriora. Ita Sanctus Thomas per totam quæſtionem vigeſimam ſextam, ubi id fusè explicat.

2 Unde ſequitur primò, nunquam licitum eſſe, cujuſvis boni aliis procurandi prætextu, ſpiritualem aliquam animæ jacturam per peccatum quantumvis exiguum deliberatè incurrere: *Quid enim prodeſt homini:* ut ait Chriſtus Dominus ſancti Matth. 8. *Si univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* & c. 22. ponit dilectionem ſuiipſius, tanquam regulam & normam dilectionis proximi: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum:* regula autem, ut docet S.Thomas art.4. prior & potior eſt quàm regulatum.

Sequitur ſecundò, quoad alia bona corporalia & exteriora, cæteris paribus, unumquemque debere magis ſeipſum diligere quàm proximum: unde ut ait Sanctus Auguſtinus libro de mendacio capite ſexto. *Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, jam non diligit proximum ſicut ſeipſum, ſed pluſquam ſeipſum: quod,* ut poſteà ſubjungit, *ſana doctrinæ regulam excedit.* Non eſt tamen contra hunc charitatis ordinem, ſi quis ex motivo alicujus virtutis, vitam pro-

priam pro tuenda amici vita exponeret, quod à ſancto Hieronymo in capite 7. Mich. & Sancto Ambroſio libro tertio, de Officiis capite 12. tanquam honeſtæ & perfectæ amicitiæ officium commendatur: & à fortiori poſſet, imò aliquandò deberet quis pro ſalute temporali communitatis ſuæ, puta civitatis aut patriæ, vitam, & alia bona exteriora exponere; cum rationis ordo poſtulet ut pars pro ſuo toto periclitetur.

Sequitur tertiò, ſi de bonis diverſi generis agatur, tunc bonum ſpirituale proximi, bono noſtro corporali aut temporali præferendum eſſe, ac proinde proximo verſanti in extrema neceſſitate ſpirituali, etiam cum certo propriæ vitæ periculo, ſuccurrendum eſſe: dummodo tamen probabilis ſpes juvandi proximum effulgeat. Ita Sanctus Thomas quæſtione quadrageſima quarta, articulo ultimo, ad ſecundum, unde Sanctus Joannes Epiſtola 1. capite 3. *Et nos debemus*, inquit, *pro fratribus animas ponere.*

Et in extrema quidem ac moraliter inſuperabili neceſſitate ſpirituali tenetur Quilibet Chriſtianus hunc charitatis ordinem ſervare, ut ex antè dictis conſtat, & etiam docet Sanctus Auguſtinus & poſt illum communiter omnes Theologi: paſtores autem & ij, quibus animarum cura incumbit, ſubditis ſuis, non ſolùm in extrema, ſed etiam in gravi neceſſitate conſtituris ſuccurrere debent, etiam cum propriæ vitæ periculo, ut fuſiùs docet & probat, variiſque exemplis illuſtrat Gregorius à Valentia diſputatione 3. quæſtione 4. de ordin. ch. p. 4.

3 Quod autem ſpectat ad ordinem charitatis in proximorum dilectione ſervandum, certum eſt in primis quotieſcunque agitur de auxilio præſtando in extrema vel gravi neceſſitate corporali alicujus, ordinem charitatis poſtulare, ut perſonas nobis ſecundùm carnem magis conjunctas, aliis ſecundùm carnem minùs conjunctis præferamus: unde ſequitur patrem & matrem aliis omnibus eſſe præferendos; exinde uxorem, poſteà filios, fratres & alios conſanguineos, prout quiſque illorum nobis ſecundùm carnem conjunctior exiſtit, ut docet Sanctus Thomas articulo octavo, & ſequentibus, & poſt illum Iſambertus tractatu de charitate, diſputatione ultima, articulo ſecundo.

Quod ſi fiat comparatio eorum qui ſecundùm carnem, cum aliis qui ſecundùm ſpiritum nobis conjuncti ſunt: quamvis variæ ſint Doctorum ſententiæ, nec ſatis dilucidè conſter quænam ſuper hac quæſtione fuerit mens Sancti Doctoris, probabiliſſima tamen nobis videtur eorum ſententia, qui aſſerunt, quod quamvis abſolutè loquendo illi qui ſunt meliores & ſanctiores, aliis minùs bonis & ſanctis objectivè magis diligi debeant, id eſt amore approbationis & complacentiæ, quo illorum virtutem & ſanctitatem magis æſtimemus & amemus; appretiativè tamen eos qui nobis ſecundùm carnem propinquiores ſunt, magis diligere debemus iis qui nobis ſpiritualiter tantum ſunt conjuncti. Ita Richardus, Bannes, & alij, quos citat & ſequitur Iſambertus ſuprà.

Quod tamen non obſtat quin amicum vel benefactorem inſignem præferre interdùm liceat aliquibus conſanguineis, ut poſt Dominicum Bannem docet Valentia ſuprà puncto quinto, fieri etiam poteſt, ut aliquando cauſæ aliquæ rationi maximè conſentaneæ occurrant, ob quas ordo charitatis ſuprà relatus licitè ac honeſtè inverti poſſit, ut expreſsè docet Sanctus Thomas quæſtione 32. articulo nono, exempli gratiâ, in favorem perſonæ bono publico maximè utilis.

§. III.

De actibus charitatis erga proximum, ac præſertim de eleemoſynâ corporali.

1 VARIJ ſunt & multiplices actus charitatis erga proximum, quorum præcipuos enumerat Sanctus Doctor quæſtione 27. 28. & ſequentibus ſcilicet dilectionem, quâ alteri per charitatem bonum volumus: beneficentiam, quâ bonum quod ei volumus, quantùm poſſumus, reipſa illi tribuimus: gaudium, quo de illius bono, verbi gratiâ, converſione à peccatis; profectu in virtute, &c. lætamur: pacem, quâ ſimul cum proximo conſpiramus in iis, quæ ad illius bonum ſpirituale conferunt: miſericordiam, quâ illius miſeriis tanquam noſtris condolemus, eáſque, quantùm poſſumus, ſublevamus.

Sunt autem duo præcipui actus ipſius miſericordiæ, de quibus Theologi fuſiùs diſputare ſolent, eleemoſyna ſcilicet & correctio fraterna.

Eleemoſyna, ut docet Sanctus Thomas, quæſtione 32. articulo primo, eſt actus charitatis, quo quis propter Deum proximo indigenti ſubvenit. Cùm autem duplex indigentia reperiri poſſit in proximo, ſpiritualis ſcilicet ac corporalis: ideò etiam duplex eleemoſynæ ſpecies à Sancto Doctore artic. 2. aſſignatur: alia ſpiritualis, quâ indigentiæ ſpirituali ſuccurritur, de qua paragrapho ſequenti agemus: alia corporalis, quâ miſeria & indigentia corporis ſublevatur.

2 Circa

2 Circa hanc verò eleemoſynam corporalem, certum eſt illam eſſe non ſolùm in conſilio; ſed etiam in præcepto, ut docet & probat Sanctus Thomas articulo 5. & apertè colligitur ex variis Scripturæ locis Ezechiæ 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, manum egeno & pauperi non porrigebant.* Et Sancti Matthæi 25. Chriſtus Dominus flammis æternis adjudicat eos qui miſericordiæ opera exercere omiſerunt. Idipſum SS. Patres unanimiter aſſerunt: Sanctus Ambroſius libro de Nabute, loquens de eleemoſynâ: *Debitum*, inquit, *reddis, non largiris indebitum: ideòque tibi dicit Scriptura: Inclina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum:* Sanctus Baſilius concione in illud dictum divitis: *Deſtruam horrea mea*: dicit divitem illum *non cogitaſſe de ſuperfluo pauperibus erogando, nullamque præcepti divini habuiſſe rationem*: Sanctus Gregorius Nazianz. oratione de pauperum amore dicit nos *Mandato divino atque exemplo ad eleemoſynam largiendam excitari.*

Verùm difficultas eſt, cùm præceptum illud affirmativum ſit, quo potiſſimùm tempore obliget: quod ut meliùs & certiùs dignoſcatur, obſervandum eſt ex Sancto Doctore, obligationem faciendæ eleemoſynæ ex duplici capite oriri: Primò, ex parte dantis ſi habeat bona ſuperflua; ſive ea ſint ſuperflua naturæ, id eſt non neceſſaria ad vitam ſuam & ſuorum ſuſtentandam; ſive ſint ſuperflua perſonæ, id eſt non neceſſaria ad perſonæ conditionem, dignitatémque tuendam. Secundò, ex parte accipientis, ſi aliquâ prematur neceſſitate: quæ quidem triplex eſſe poteſt: una extrema, cui niſi ſuccurratur, hominis vita periclitabitur; altera gravis, cui niſi ſubveniatur, vitam ægrè ac difficulter ſuſtentabit; tertia communis, qualis eſt fermè eorum qui oſtiatim mendicant.

3 Hâc obſervatione ſuppoſitâ, in quæſtione valdè perplexâ & difficili, quæ Doctores in varias diſtraxit ſententias, breviter dicimus, probabiliſſimam nobis videri ſententiam illorum, qui aſſerunt, unumquemque obligari ſub peccato mortali ad eleemoſynam erogandam de ſuperfluis naturæ, iis qui ſunt in extremâ neceſſitate conſtituti: de ſuperfluis verò perſonæ, iis qui gravi neceſſitate laborant. Ita Tolet. libro 8. capite 35. ubi pro hâc ſententiâ citat Sanctum Doctorem, & plurimos alios Theologos, probatque illam ex his Chriſti Domini verbis: *Ite maledicti in ignem æternum: eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, &c. Hoſpes eram & non collegiſtis me, &c. infirmus & in carcere, & non viſitaſtis me*: manifeſtum eſt enim has neceſſitates non eſſe extremas; & tamen condemnari hominem, qui in illis proximum ſuum ſublevare omiſit.

An verò ex ſuperfluis illis perſonæ unuſquiſque ſub peccato mortali teneatur ad erogandam eleemoſynam in communibus pauperum neceſſitatibus; ita ut nullus licitè poſſit ſuperflua ſibi retinere, ſed pauperibus qui nunquam & nuſquam deſunt, illa diſtribuere obligetur: idem Toletus ſuprà aſſerit communiorem Doctorum ſententiam eſſe negativam, quamvis non deſint, qui affirmativam amplectantur; proindéque nullum ſub peccato mortali ad eroganda pauperibus ſuperflua teneri extra graves aut extremas neceſſitates; aítque ſe non audere ad id obligare ſub mortali eos, quos tot & tanti Doctores ab illo citati excuſant.

Rectè tamen monet eos, qui habent ſuperflua, non omninò ſecuros eſſe debere; ſed timere ne fortè ſibi ſuæque cupiditati nimis blandiantur: & ſeriò perpendere, quàm diverſa ſint judicia Dei à judiciis hominum; ideoque longè tutiùs eſſe, ut ſuperflua illa ſtatûs & dignitatis in opera charitatis aut alia Deo grata & honorifica impendant, quàm otioſa apud ſe retineant, præſertim cùm Sancti Patres, quorum plurimos citat, ſint hâc in re longè rigidiores, videanturque aſſerere univerſim homini Chriſtiano illicitum eſſe ſuperflua retinere, quandiu ſunt aliqui pauperes, in quos illa erogare poſſit.

4 Addit præterea idem Author, aliter hoc eleemoſynæ faciendæ præcepto teneri eos, qui aliorum curam habent præſertim Eccleſiaſticam & ſpiritualem; aliter eos, qui non habent: hi enim ſatis faciunt indigentibus illis qui occurrunt, eleemoſynam erogando; illi verò inſuper inquirere aliquo modo tenentur, num ſibi ſubditi, ſuæque curæ commiſſi gravem aliquam egeſtatem patiantur: ut eis ſuccurrant. Docet præterea perſonas Eccleſiaſticas, ſive beneficia & reditus Eccleſiaſticos obtineant, de quibus infrà ſuo loco, ſive bona tantùm patrimonialia poſſideant, eodem faciendæ eleemoſynæ præcepto arctiùs obligari, eo quòd in illis ſuperfluum magis inveniri poſſit quàm in Laïcis: cùm enim neque uxores, neque filios aut filias habeant, cumque modum ac modeſtiam in victu ac veſtitu ſervare teneantur, non tot rebus indigent, nec ad tantas expenſas faciendas obligantur.

Quæres, num omnes perſonæ eleemoſynam erogare licitè poſſint. Reſpondet ſanctus Doctor articulo 8. illum, qui eſt ſub alicujus poteſtate conſtitutus, de re illâ, ſecundùm quam

Superiori ſubjicitur, eleemoſynam licitè facere non poſſe, niſi de conſenſu illius cui ſubditus eſt; unde ſequitur religioſos, filios-familias, ac ſervos eleemoſynas abſque conſenſu Superiorum, parentum, aut dominorum erogare licitè non poſſe, niſi extrema aliqua indigentis neceſſitas eos ad id obliget: poſſunt tamen filijfamilias ex bonis caſtrenſibus aut quaſi caſtrenſibus, id eſt ex illis quæ vel in bello, vel in alicujus officij publici exercitio conſequuntur, erogare eleemoſynas; ſicut & de iis, quæ in proprias expenſas ipſis à parentibus conceduntur. Ita Toletus lib. 8. cap. 31.

5 Quod autem ſpectat ad uxorem, quamvis de bonis communibus abſque mariti conſenſu eleemoſynas erogare non debeat: poterit tamen, ut idem Toletus docet ſuprà capite 29. id facere, ſi ultrà dotem quam attulit, aliquid ſibi proprium reſervavit: aut ſi per alterius donationem vel proprium laborem & induſtriam aliquid illi obveniat: in quo tamen locorum conſuetudinem ſervandam eſſe dicit. Item ſi maritus ſit amens, aut ipſi uxori rei domeſticæ adminiſtrationem relinquat, aut ſit ſuprà modum tenax & avarus; nec eleemoſynas ullas, etiam cùm tenetur, erogare velit: tunc enim uxor id poterit exemplo Abigail 1. Regum 25. quæ Davidi dedit, viro ſuo neſciente. Addit idem Author poſſe etiam de bonis ſibi cum marito communibus facere modicam eleemoſynam, propter quam maritus nullam indigentiam patietur.

§. IV.
De eleemoſynâ ſpirituali, & correctione fraternâ.

1 DOcet ſanctus Thomas quæſtione 32. articulo 1. ſeptem præſertim modis ſpiritualem eleemoſynam exerceri poſſe, ſcilicet docendo ignorantem, conſilium dando dubitanti, afflictum conſolando, corripiendo peccantem, tolerando benignè illos qui graves ſunt & oneroſi, condonando injurias, & pro vivis ac defunctis orando.

De hâc autem ſpirituali eleemoſynâ idem quod de corporali dicendum eſt, ſervatâ tamen debitâ proportione; ſcilicet unumquemque teneri eo quo poteſt modo ad ſuccurrendum proximo conſtituto in extremâ & moraliter inſuperabili neceſſitate ſpirituali, ut dictum eſt paragrapho 2. & etiam in gravi, id eſt, quandò nonniſi ægrè & cum ſummâ difficultate neceſſitas illa ſpiritualis ſuperari poteſt: quamvis hæc obligatio ſuccurrendi in gravi neceſſitate ſpirituali, non adeò ſtricta ſit in Laicis, ac in Sacerdotibus; illis præſertim quibus animarum cura commiſſa eſt, qui proinde ratione officij ſui debent inſtruere ignorantes, de rebus illis, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt; conſilium rectum de iiſdem rebus ad ſalutem neceſſariis præbere; item afflictis quam poſſunt, impendere conſolationem, ne malorum pondere oppreſſi in deſperationem incidant: ſimiliter & aliorum defectus tolerare, condonare injurias, corripere peccantes, ac pro vivis & defunctis orare, quoties id ab illis charitatis ordo, aut muneris ſibi impoſiti ratio exigit.

2 Verùm peculiaris eſt difficultas circa correctionem fraternam peccantium; quo nomine à Theologis intelligitur qualiſcumque ſermo, quo quis vel monendo, vel reprehendendo, vel hortando, vel rogando, vel inſtruendo, aut aliâ ſimili ratione nititur proximum à peccato revocare, & ad officium virtutémque reducere, ídque ob ipſius proximi proprium ac peculiare bonum.

De hâc autem fraternâ correctione ſupponimus tanquam certum, ineſſe obligationem ad illam faciendam, non ſolùm ex conſilio; ſed ex præcepto, ut docet ſanctus Thomas, quæſtione 33. articulo 2. & cum eo Theologi omnes, qui id communiter probant ex his Chriſti Domini verbis ſancti Matthæi 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c.* id eſt, ſi te ſciente, peccavit frater tuus, ut explicat ſanctus Auguſtinus ſermone 16. de verbis Domini, qui hæc Chriſti Domini verba tanquam de præcepto dicta intelligit.

Hoc ſuppoſito, tria præſertim de correctione fraterna quæri poſſunt. Primùm, quando facienda ſit. Secundùm, à quo facienda ſit. Tertium, quis ordo in illa ſervandus.

3 Ad primum quæſitum reſpondetur, hoc præceptum, cùm affirmativum ſit, non quovis tempore obligare, ſed ſolùm concurrentibus quatuor conditionibus. Prima eſt, ut noveris peccatum proximi: ſi enim illud ignores, corrigere non poteris, imò nec curioſiùs inquirere debes; hoc enim ad ſuperiorem illius propriè pertinet, ut docet Sanctus Thomas articulo ſecundo ad 4. unde Proverbiorum 24. *Ne quæras*, inquit Sapiens, *impietatem in domo juſti, & non vaſtes requiem ejus.* Secunda eſt, ut ille qui peccavit, nec emendatus ſit, nec mox ſive per alium, ſive per ipſum credatur emendandus; ſi enim emendatus ſit, vel proximè emendandus exiſtimetur, correctione tua non indiget, nec proinde ad illam faciendam obligaris, ut docet Valentia diſputatione 3. quæſtione de correctione fraterna, parte 2. Imò valdè probabilis eſt ſententia Sylveſtri, Turriani, & aliorum quos citat & ſequitur Laymannus tractatu 3. capite 3. de correctione fraterna, peccatum merè præteritum, ſi non ſubſit

ſit periculum recidendi, non cadere ſub obligationem præcepti correctionis fraternæ: unde Eccleſ. 19. dicitur: *Corripe proximum, ne fortè iteret.* Tertia eſt, ut ſperes aliquem fructum tuæ correctionis: ſi enim nulla ſit emendationis ſpes, imò verearis ne is qui peccavit, correctione tua deterior fiat, tunc manifeſtum eſt te ad illam minimè obligari: unde Sanctus Auguſtinus dicit libro 1. de civitate, capite 9. ad charitatem pertinere, ut quis *corripiendis malè agentibus parcat: quia ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur.* Excipiendus eſt tamen caſus ille, in quo ex defectu correctionis alij ſcandalum paterentur: tunc enim correctio facienda, ne alij inde peccandi occaſionem accipiant. Quarta denique conditio eſt, ut locus, tempus, aliæque ad corrigendum circumſtantiæ opportunæ ſint: ſi enim alterius temporis vel loci opportunitatem ad proximum corrigendum commodiorem expectes, non teneris ſtatim illum corrigere, ſed laudabiliter id differre potes. Ita docet Sanctus Thomas articulo 2. ad 3. & Sanctus Auguſtinus ſuprà dicit eſſe conſilium charitatis, ſi *aliquis propterea objurgandis & corripiendis malè agentibus parcat; quia opportunum tempus requirit.*

4 Quod ſpectat ad ſecundum quæſitum, quinam videlicet ad correctionem fraternam obligentur, aſſerit Sanctus Doctor articulo 3. omnes teneri ex virtute charitatis: quod etiam conſtat ex Eccl. 17. ubi dicitur, quod Deus *Mandavit unicuique de proximo ſuo:* & Sancti Matthæi 18. ubi Chriſtus indefinitè præcipit: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Prælati tamen & ſuperiores, quibus aliorum cura incumbit, ſtrictiùs ad correctionem faciendam obligantur, quæ quidem, ſi ſpectetur ut eſt actus juſtitiæ vindicativæ ad illos ſolos pertinet, ut obſervat idem S. Doctor.

Quod denique ſpectat ad tertium quæſitum, videlicet quis ordo in correctione fraterna ſervandus ſit, & an ordo à Chriſto Domino in Evangeliis præſcriptus, ſit ex præcepto neceſſarius; ut ſcilicet peccans primò privatim admoneatur; tum ſi hæc admonitio nihil proſit, unus aut duo teſtes adhibeantur; ac demùm Eccleſiæ ſuæ Prælato aut Superiori denuncietur? Reſpondetur ſecundùm mentem Sancti Doctoris articulo 7. & 8. non modò ipſam directionem fraternam, ſed & illius faciendæ modum à Chriſto Domino præſcriptum, eſſe de præcepto: quod tamen præceptum cùm ſit affirmativum, nec quovis loco & tempore obliget; inde ſequitur, tunc ſolùm ex præcepto modum illum correctionis ſervandum eſſe, quando ad ipſius correptionis finem aſſequendam neceſſarius eſſe cenſetur: quapropter Sanctus Auguſtinus ſermone decimo ſexto, de verbo Domini, de ipſo corripiendi modo loquens: *Diſcernere*, inquit, *debemus aliquando iſtud, aliquando illud eſſe faciendum; aliquando corripiendo fratrem inter te & ipſum ſolum, aliquando coram omnibus.*

5 Obſervat autem Gregorius à Valentia diſputatione 3. quæſtione 10. de correctione fraterna, puncto quinto, varios eſſe caſus, in quibus nulla videtur eſſe ad illum modum correctionis fraternæ ſervandum obligatio, ut ſi peccatum ſit publicum, vel ſi quamvis occultum, cedat tamen in damnum communitatis, & periculum ſit in mora, aut ſi ob aliquam incurrentem circumſtantiam prudenter judicetur modum illum ad emendationem proximi futurum inutilem; quod etiam docet Sanctus Thomas articulo 8. ad primum, ubi etiam in reſp. addit ex Sancto Auguſtino, ſi poſt occultam admonitionem peccator minimè reſipiſcat, utilius interdùm fore peccatum ejus Prælato, ſeu ſuperiori, non quidem ut judici, ſed ut patri priùs manifeſtare, quàm teſtes adhibeantur, eo quod paterna charitate, & admonitione, peccatori pluſquam quivis alius prodeſſe poſſit. Videri poteſt idem Valentia loco citato, ubi fuſiſſimè de iſtis agit.

6 Superſunt adhuc aliquæ difficultates circà correctionem fraternam, breviter hìc à nobis ſolvendæ.

Prima eſt, an etiam inferiores teneantur correctionem fraternam erga Superiores exercere? Reſpondetur affirmativè, dummodò concurrant quatuor conditiones ſuprà explicatæ: Ita enim docet ſanctus Thomas articulo quarto, & in reſponſ. ad 2. confirmat exemplo ſancti Pauli, qui, cùm eſſet ſancto Petro, utpotè Apoſtolorum Principi, ſubditus (ut ibidem dicit ſanctus Doctor) erga illum tamen correctionem fraternam exercuit. Hæc tamen correctio ſubditorum erga Superiores (ut ibidem monet) cum omni manſuetudine ac reverentia facienda eſt, juxtà illud Apoſtoli 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem.*

Secunda difficultas eſt, an ſit obligatio ad correctionem fraternam faciendam de quibuſcunque peccatis etiam venialibus? Reſpondetur, quamvis laudabile ſit proximum etiam de venialibus corripere, modò prudenter & cum charitate id fiat; non eſſe tamen ad id obligationem ſaltem ſub peccato mortali: imò interdùm utilius eſſe leviora ejuſmodi peccata diſſimulare: niſi talia ſint, quæ vel ſcandalum aliorum, vel gravioris alicujus peccati committendi occaſionem præbere poſſint. Ita Navarrus capite 24. numero 13. ubi addit aliquando licitum eſſe expectare, ut peccator rursùs incidat in peccatum, in quo deprehenſus poſſit cum fructu corrigi.

7 Tertia difficultas eſt, an teneamur admonere & corripere illum, qui ex ignorantia peccat? Reſpondetur nos ad id teneri, ſi ejus ignorantia ſit vincibilis, id eſt, de re, quam quis ſcire poteſt & debet; ſi autem ſit invincibilis, diſtinguendum eſt: vel enim ſperatur fructus aliquis ex illa correctione, vel minimè ſperatur: ſi primum, inſtruere tenemur ignorantem, præſertim ſi illius cura nobis commiſſa ſit: ſi ſecundum, bonæ fidei relinquendus eſt, dummodò tamen inde alterius damnum aut ſcandalum non ſequatur. Ita Bannes, Malderus, Azorius, Navarrus, & alij, quos citat, & ſequitur Bonacina diſputatione tertia, quæſtione quarta, de Charitate, puncto ſeptimo.

Quarta & ultima difficultas eſt, quale peccatum ſit fraternæ correctionis omiſſio. Reſpondetur illum peccare mortaliter, qui commodè ac facilè impedire vel tollere poteſt correctione fraternâ gravem miſeriam ſpiritualem proximi, quale eſt peccatum aliquod mortale; ſed non audet ob alicujus mali temporalis timorem, vel alicujus temporalis boni cupiditatem, quæ in ejus animo fraternæ charitati præponderat, ut conſtat ex dictis paragrapho primo, illum autem, qui propter paſſionem aliquam timoris, verecundiæ aut puſillanimitatis non exiſtimat ſe tam ſtrictè ad hoc obligari, vel minùs ſe idoneum reputat ad correctionem faciendam, ideóque illam omittit: plerumque nonniſi venialem culpam incurrere, ut docet ſanctus Thomas articulo duodecimo, ad 3. quod tamen intelligendum videtur cum exceptione, niſi is qui corrigere omittit, ſit Superior, aut ex illa omiſſione grave aliquod ſcandalum ſequatur.

§. V.

Quænam peccata charitati proximi adverſentur.

1 QUATVOR ſunt præſertim peccatorum genera, quæ proximi charitati opponuntur, & ad quæ reliqua poſſunt revocari; odium ſcilicet, invidia, diſcordia, & ſcandalum: de quibus agit ſanctus Doctor quæſtione trigeſimaquarta & ſequentibus, ubi docet eſſe duplex proximi odium, abominationis ſcilicet, & inimicitiæ. Odium abominationis eſt alienatio & averſio voluntatis à proximo, propter aliquod malum, quod in eo concipimus: odium verò inimicitiæ, eſt illud, quo malum aliquod proximo volumus; utrumque odium ex genere ſuo peccatum mortale eſt, ſi quis, verbi gratiâ, proximum ſuum adverſetur & abominetur, quatenùs homo, vel quatenùs Chriſtianus eſt: item ſi grave malum aliquod illi optet, quatenùs illi malum eſt juxtà illud quod dicitur primæ Joannis tertio: *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt:* defectus tamen deliberationis aut materiæ levitas à peccato mortali excuſare poſſet: imò nullum eſſet peccatum, ſi quis peccatorem odio proſequeretur, non quatenùs homo eſt, ſed quatenùs peccator, id eſt, ſi abominaretur ejus peccatum, vel ſi optaret illi aliquod malum, non quatenùs ejus malum eſt; ſed quatenùs ad deſtructionem & exterminium peccati conferre poteſt, ut patet ex iis, quæ paragraphis præcedentibus dicta ſunt.

2 Invidia, ut docet Sanctus Thomas quæſtione 36. eſt depravatus voluntatis affectus, quo quis triſtatur de bono proximi, quatenùs eſt propriæ excellentiæ imminutivum; quod ut meliùs intelligatur obſervandum eſt ex Toleto libro octavo capite 63. ſeptem potiſſimùm modis contingere poſſe, ut quis triſtetur de bono proximi. Primò, quia inde aliquod malum ſibi timet; ut ſi quis triſtetur de electione alicujus in aliquam dignitatem, eo quòd ſibi inde damnum aliquod proventurum vereatur: quod ſi damnum illud ſibi injuſtè inferendum rationabiliter timeat, nullum erit peccatum: ſi autem juſtè, verbi gratiâ ſi fur aut ſicarius triſtetur, eò quòd electus ſit in judicem vir integerrimi animi, à quo ſcelerum ſuorum vindictam ſibi metuit, peccabit: quia ſicut non liceret illi talem virum dignitate ſuâ & poteſtate ob hunc metum privare; ſic nec etiam de ea triſtari licitum eſt.

Secundò, triſtari poteſt aliquis de alterius bono, eo quod ſimili bono careat, ut quando quis videns hominem doctum, triſtatur non quia doctus ſit, ſed quia ipſe pari doctrina non ſit præditus, & hæc triſtitia dicitur æmulatio, eſtque licita & honeſta, ſi bona quæ quis æmulatur, ad ſalutem animæ divinamque gloriam conducant: ut ſi quis videns hominem pœnitentem, & zelo ferventem, triſtetur, non de illius bono, ſed ex eo quod ſe virtutibus ejuſmodi deſtitutum videat; ſi autem æmulatio illa ſit de temporalibus bonis quæ non referantur in ullum honeſtum finem, tunc erit mala, vel indifferens ratione motivi unde orietur.

3 Tertiò, triſtari poteſt quis de bono alterius, quia eum tali bono indignum judicat, & hæc eſt indignatio, quæ quidem bona vel mala eſt pro ratione motivi, ex quo concipitur: ſi enim aliquis triſtetur, v. g. quod ſceleratus aliquis & flagitioſus dignitatem aliquam conſecutus ſit: quia indignus eſt, & rationabiliter creditur abuſurus, non peccabit: ſi verò ex pravo aliquo affectu temerè judicet alium bono quod illi obvenit, indignum, ideoque de illo triſtetur, peccatum committit

mittit grave vel leve pro ratione gravitatis vel levitatis ipſius materiæ.

Quartò poteſt triſtari quis de bono alterius, quia eſt erga illum malè affectus, quando enim malo animo in aliquem ſumus, bonum ejus nobis diſplicet: & hoc pertinet ad odium, de quo ſuprà.

Quintò, poteſt quis triſtari de bono alterius, quia eſt propriæ excellentiæ diminutivum, & hoc propriè pertinet ad invidiam, quæ ut docet Sanctus Thomas ſuprà, ex genere ſuo eſt peccatum mortale; niſi defectus advertentiæ aut materię levitas excuſet: & ſic peccavit Saül invidens gloriæ Davidis, quatenus exiſtimabat ſuam ab illa obſcurari & minui.

Sextò, poteſt triſtari quis de bono temporali alicujus: quia eſt majoris boni ſpiritualis impeditivum: & hoc pertinet ad charitatem.

Septimò de eodem bono temporali triſtari poteſt; quia modo aliquo injuſto acquiſitum eſt in damnum privatum vel publicum: & hoc ad zelum juſtitiæ pertinet.

Diſcordia eſt diſſenſio voluntatis à voluntate proximi, circa aliquod bonum, in quo tenetur quis conſentire. Ita Sanctus Thomas quæſtione trigeſimâ ſeptima, diſſentire enim à proximo in re aliqua mala bonum eſt, imò etiam diſſentire in re aliqua bona, ſed quam quis velle minimè obligatur, non eſt per ſe malum, ſed tunc ſolummodò diſcordia peccatum eſt, quando quis in re aliqua bona, quam velle tenetur, ab aliis ex voluntatis pravitate diſſentit.

4 Quod ſi hæc diſcordia ſit circa veritatem, quam quis cum altercatione verborum impugnet, vocatur contentio: & ſi veritas illa quæ impugnatur, divinum honorem aut notabilem proximi utilitatem ſpectet, ut quando veritates ad fidem aut morum rectitudinem ſpectantes impugnantur, eſt peccatum mortale: ſi eo uſque procedat diſcordia illa & diſſenſio voluntatis, ut quis ſeipſum ab unitate Eccleſiæ ſejungat, nolitque ejus capiti viſibili nimirùm Romano Pontifici ſubeſſe, dicitur Schiſma, eſtque grave peccatum mortale, ut docet Sanctus Thomas quæſtione trigeſima nona.

Si ad diſcordiam animorum accedat etiam armorum violentia, quâ proximo nocumenta aliqua in bonis fortunæ vel corporis injuſtè inferantur, vocatur bellum: ſi tamen bellum ob cauſam aliquam juſtam ſuſcipiatur, ſi ab eo qui legitimam poteſtatem habet, ſi cum recta intentione, tunc non eſt peccatum, & ut docet ibidem Sanctus Thomas quæſtione quadrageſima, in eo pugnare licitum eſt: Aliàs ſi una ex tribus his conditionibus deſit, peccatum mortale eſt, & quidem eo gravius, quo graviora per illud damna proximo inferuntur. Quod quamvis ita ſit, non debent tamen ſubditi de intentione Principis judicare; ſufficit enim ut illis manifeſtè non conſtet de injuſtitia belli: imò quamvis dubitent an bellum juſtum ſit; poſſunt, & etiam interdum debent, quando ipſis à Principe ita præcipitur, pro illo militare: quod optimè explicat Sanctus Auguſtinus libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum, capite ſeptuageſimo quinto his verbis: *Vir juſtus, ſi fortè ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poteſt illo jubente bellare: ſi quod ſibi à Principe jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt: vel utrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.*

Scandalum denique, ut docet Sanctus Thomas quæſtione quadrageſima tertia, articulo 1. eſt dictum, vel factum minùs rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ. Dicitur primò, dictum vel factum; quia interiores actus, cùm aliis noti non ſint, illis nocere non poſſunt. Dicitur ſecundò, minùs rectum, ut ſignificetur poſſe aliquandò ſcandalum oriri ex aliquo dicto vel facto, quod non ſit ex ſe malum, ſed quod habeat tantùm ſpeciem mali: Dicitur denique, præbens alteri occaſionem ruinæ, non verò cauſam; eo quod propriè loquendo humana voluntas à nullâ causâ efficaciter induci poſſit ad peccandum: ſed ſolummodo veluti oblatâ occaſione ſpontè in illud conſentiat.

5 Docet autem Sanctus Thomas articulo ſecundo, aliud eſſe ſcandalum activum, aliud paſſivum. Scandalum activum eſt ipſummet dictum vel factum minùs rectum, quod eſt alteri occaſio ruinæ: ſive id fiat ex certâ & directâ intentione alium inducendi ad peccandum: ſive, quamvis ejuſmodi intentio non adſit, id tamen quod fit, ex ſe naturâ ſuâ alium inducere poteſt ad peccandum. Scandalum paſſivum eſt ipſa ſpiritualis ruina ejus, qui ſcandalizatur. Poteſt autem aliquandò ſcandalum activum eſſe ſine paſſivo: ut ſi quis aliquem inducere conetur ad peccandum; nec ille conſentire velit. Poteſt etiam ſcandalum paſſivum eſſe ſine activo: ut ſi quis ex facto vel dicto alterius, quod ex ſe ad peccandum nullâ ratione inductivum eſt, occaſionem ruinæ aut ſcandali per voluntatis pravitatem accipiat; quale fuit ſcandalum Phariſæorum occaſione verborum Chriſti Domini. Et ſcandalum quidem paſſivum mortale vel veniale peccatum eſt, ut declarat Sanctus Doctor articulo quarto, pro qualitate criminis

id faciat, peccet mortaliter, ut docet Toletus libro 5. cap. 1. Tenetur etiam obedire in iis, quæ ad bonos mores pertinent; ita ut peccet mortaliter, ſi cum pertinaciâ nolit acquieſcere præceptis patris, quibus illum à peccato mortali, aut illius occaſionibus, ut à pravis converſationibus, ludis, &c. abſtrahere conatur, ut docet idem Toletus, & plures alij apud Bonacinam ſuprà.

Quamvis autem, ut docet S. Thomas, 2. 2. q. 189. art. 6. filius poſt pubertatis annos directè parentibus non ſubdatur in iis, quæ ad ſtatum vitæ amplectendum, puta religionis vel matrimonij, pertinent; docet tamen Toletus ſuprà, filium peccare mortaliter, qui contra voluntatem patris uxorem conditioni ſuæ minimè convenientem ducit. Exiſtimant etiam Abulenſis, Sanches, & alij apud Bonacinam ſupr. pun. 5. filium teneri ab ingreſſu religionis abſtinere, ut ſubveniat parentibus, quos ad extremam neceſſitatem redactos, aut brevi redigendos prævidet.

Sicut autem filij erga parentes; ſic etiam parentes erga filios ad tria præſertim charitatis officia obligantur, ut docet idem Toletus ſuprà. Primum eſt ad alimenta, & alia vitæ adjumenta neceſſaria ipſis præbenda: quod intelligẽdum eſt, quandiu illis indigent, nec ſibi providere poſſunt, ut rectè notat Bonacina ſuprà, pun. 6. Secundum eſt, illorum curam gerendam, quoad ea, quæ ſalutem æternam & ſpirituale animæ bonum ſpectant: unde tenentur parentes procurare, ut filij addiſcant rudimenta fidei, Symbolum ſcilicet Apoſtolorum, Orationem Dominicam, præcepta Dei & Eccleſiæ, aliáque ad ſalutem conſequendam neceſſaria. Debent etiam illos verbis & exemplis ad bonos mores inducere, & à peccatorum occaſionibus avertere; eoſdémque, ſi fortè delinquant, non ex irâ, ſed ex charitate corripere, ut fuſiùs explicat Bonacina ſupr. Tertium denique officium parentum erga filios eſt, ut illos relinquant liberos ad eligendum ſtatum illum, ad quem ipſos à Deo vocari cognoverint, ita ut neque à bono aliquo ſtatu amplectendo eos invitos ſine ullâ legitimâ cauſâ abſtrahant, neque ad ſtatum aliquem, ſive Sacerdorij, ſive religionis, ſive Matrimonij amplectendum invitos cogant, ut docent idem Toletus ſuprà.

3. Quæ autem de officiis filiorum erga parentes & parentum erga filios dicta ſunt; eadem etiam intelligi debent, ſervatâ tamen debitâ proportione, de officiis pupillorum erga tutores & alios; qui parentum vices gerunt: item de officiis ſervorum, ſubditorum, & quorumcumque inferiorum erga dominos, vel quoſcunque Superiores, & è contra: ut docet Navarr. c. 14. n. 21. & 22. unde infert Bonacina ſup. pun. 8. ſuprà, Chriſtianos omnes teneri ſub mortali peccato Summo Pontifici in re gravi & juſtâ ad fidem vel diſciplinam Chriſtianam pertinente obedire: ſimiliter diœceſanos Epiſcopis: parochianos Parochis: ſervos Dominis: ſubditos Superioribus; & populos Principibus, in iis, in quibus reſpectivè illis ſubditi ſunt: *Neque tantùm probis & modeſtis*, ut loquitur S. Petrus, *ſed etiam dyſcolis*: illiſque non modò obedientiam & reverentiam; ſed etiam amorem ſpecialem, illiuſque amoris officia; quotieſcunque recta ratio id ab illis poſtulabit, exhibere. Secundò, Superiores omnes viciſſim teneri ad gerendam curam inferiorum tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus; prout cujuſque officium poſtulat. Et quidem quod ſpectat ad temporalia, tenentur domini ſervis alimenta præbere, mercedem debitam ſolvere, & alia præſtare, quæ juſtitia vel charitas ab illis exigit: quoad ſpiritualia verò procurare, ut in rebus ad ſalutem neceſſariis inſtruantur; ut à peccatis abſtineant, ut feſtos dies debitè ſanctificent, & alia præcepta divina & Eccleſiaſtica ſervent; neque in morbis Sacramenta & alia ſpiritualia ſubſidia illis deſint.

In iſtâ verò ſpirituali curâ inferiorum, certum eſt longè ſtrictiorem eſſe obligationem Paſtorum & aliorum, quibus id ex officio incumbit.

§. VII.

Quot modis peccetur in quartũ Decalogi præceptũ.

1. CUm (ut initio hujus ſectionis dictum eſt) in hoc quarto Decalogi præcepto, non ſolùm præſcribantur ea, quæ inferiorum & ſuperiorum mutua officia ſpectant, ſed etiam alia omnia quæ ad charitatem proximi pertinent, idcircò hìc adnotare debemus peccata: quæ hâc & illâ ratio huic præcepto adverſantur & ut à peccatis charitati proximi oppoſitis incipiamus.

Peccant contra proximi charitatem, qui omittunt exercere opera charitatis ſive corporalia, ſive ſpiritualia, in iis caſibus, in quibus ad illa exercenda obligantur: qui in extrema neceſſitate proximum deſerunt: qui illum ad gravem neceſſitatem redactum eleemoſynis juvare non curant: qui, cùm habeant multa ſuperflua, nec ad vitæ aut ſtatûs conſervationem honeſtam ullo modo neceſſaria, in vanos ac inutiles ſumptus illa expendunt, nec ullas, aut nonniſi raras & exiles eleemoſynas pauperibus erogant: qui proximum peccantem corripere, illúmque à peccati ſtatu aut occaſione abſtrahere negligunt, cùm poſſint & debeant: qui odia & inimicitias cum aliquo exercent, illis mortem aut aliquod malum optant vel imprecantur, qui injurias & offenſas acceptas ex corde remittere nolunt: qui fictè & verbo tenùs cum inimicis reconciliantur, vel quamvis condonent offenſas, exteriora tamen charitatis officia exhibere recuſant.

2. Item qui ex invidiâ, aut pravo aliquo affectu triſtantur de proximi bonis, aut de ejuſdem infor

infortuniis lætantur : qui ex pravâ quâdam animi diſpoſitione cum proximo diſcordant in iis, quæ bona & juſta ſunt, aut verbis cum illo contendunt, veritatémque agnitam impugnant ; qui ſe ab unitate Eccleſiæ, & obedientiâ ſummi Pontificis ſubducunt.

Item qui militant in bello,quod injuſtum eſſe certò ſciunt,vel in bello quidem juſto ; ſed cum pravâ intentione, v. g. ut expleant cupiditatem, libidinem, ambitionem, &c. vel qui in bello res ſacras diripiunt ; aut contra jus belli opprimunt vel ſpoliant innocentes.

Item qui ſcandali occaſionem aliis præbent, illóſque ad peccandum inducunt,ſive id directè & expreſsâ intentione faciant,ſive in directè aliquid agendo ; unde ſciunt alios ad peccandum fore inducendos.

Jam quod ſpectat ad ſpecialia filiorum, parentum & ſimilium perſonarum officia, peccant in primis filij,qui parentibus amorem, reverentiam & obedientiam debitam denegant : qui parentes odio proſequuntur ; mortem aut aliquod malum illis optant:qui in egeſtate illis ſubvenire,aut in adverſis opem & ſolatium ferre non curant : qui morientibus ſubſidia ad ſalutem neceſſaria , aut mortuis Eccleſiæ ſuffragia debita non procurant: qui eorum teſtamenta & ultimas voluntates adimplere negligunt, aut nimis diu differunt.

Item qui parentes contemnunt,aut irrident, in eos convicia aut contumelias proferunt , illos percutiunt,vel percuſſuros minantur, qui eorum juſſa parvi pendent, illis juſta & rationabilia præcipientibus obedire renuunt.

3. Similiter contra hoc præceptum peccant omnes inferiores, qui Superioribus obedientiam in iis rebus , in quibus illis ſubſunt , deferre nolunt.

Et ex adverſo contra idem præceptum peccant parentes, qui infantes exponunt : qui filiis indigentibus,nec ſibi providere valentibus alimenta denegant : illos in rebus ad ſalutem neceſſariis non inſtruunt , nec inſtrui curant ; qui illos ad peccandum vel juſſione, vel pravo exemplo inducunt : qui illos peccantes non corripiunt ; vel non niſi irati & furentes id præſtant : qui avertunt illos ab aliquo ſtatu perfectiori amplectendo, ad quem Deo inſpirante vocantur ; aut è contra invitos cogunt ad ſtatum religioſum amplectendum, aut Matrimonium contrahendum.

Peccant item domini, qui alimenta aut mercedem ſervis debitam non tribuunt : qui illos in fidei rudimentis aliiſque ad fidem neceſſariis inſtrui non curant , eos peccantes non corripiunt, imò potiùs ad peccandum imperio aut pravo exemplo inducunt.

SECTIO V.

Explicatur quintum præceptum.

Non occides.

AD faciliorem hujus quinti præcepti explicationem ea,quæ de illo dicenda nobis ſunt,quinque paragraphis complectemur,in quorum primo explicabimus , quomodò præceptum hoc intelligi debeat : in ſecundo agemus de homicidio & mutilatione ſui ipſius : in tertio de homicidio vel mutilatione alterius : in quarta inquiremus quot modis peccetur contra hoc præceptum : in quinto denique inveſtigabimus, quænam reſtitutio propter alterius injuſtam occiſionem aut mutilationem facienda ſit.

§ I.

Quomodò hoc quintum Decalogi præceptum intelligi debeat ?

1. HOc præcepto , ſecundùm explicationem & ampliationem à Chriſto Domino ſummo Legiſlatore appoſitam S.Matth. 5.tria præſertim prohibentur. Primum eſt quodcunque nocumentum corporale proximo injuſtè illatum, vel per ſeipſum , vel per alium, jubendo , conſulendo , conſentiendo, aut aliâ quâcunque ratione cooperando , ut explicatur in Catechiſmo Romano part. 3. c.6. Secundum eſt quodcunque convicium aut probroſum & injurioſum verbum, ex irâ & vindictæ appetitu prolatum. Tertium eſt quilibet deliberatus iræ motus, & vindictæ appetitus injuſtus,etiamſi neque actu,neque ullo verbo, aut ſigno exteriori ſe prodat. Hoc apertè colligitur ex his Chriſti Domini verbis S.Matth. 5. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis : Non occides: Ego autem dico vobis : quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo , reus erit judicio : Qui autem dixerit, fratri ſuo , racha,reus erit concilio : qui autem dixerit , fatue,reus erit gehenna ignis.* Quibus verbis , Chriſtus Dominus docet, hoc Decalogi præcepto, non modò prohiberi homicidium ; ſed etiam quemlibet injuſtum vindictæ appetitum, & quodlibet probroſum & convicioſum verbum, aut aliud iræ & malevolentiæ exterius ſignum: quibus veluti gradibus inter rixantes ad ultimum iræ & vindictæ effectum , homicidium ſcilicet, pervenitur : quæ peccata, cùm mortalia ſint, digna eſſe cenſentur æternâ pœnâ, quæ nomine judicij,conſilij & gehennæ, tanquam variis gradibus diſtincta, ſignificatur , prout hunc locum explicant Hugo Cardinalis , Maldonatus, & alij communiter Interpretes.

2. Si tamen plena rationis advertentia & deliberatio deeſſet , aut ſi vindicta aliqua levis duntaxat appeteretur,peccatum non eſſet niſi veniale ; imo nullum eſſet peccatum,ſi juſta aliqua iraſcendi cauſa ſubeſſet , & ſi correctionis ſolùm gratiâ verba aliqua aſperiora proferrentur ; dummodò tamen nec ira nec lingua ultrà præſcriptos à rectâ ratione limites excurrant : unde S.Chryſoſt.in illa Pſal.4. verba (*Iraſcimini & nolite peccare*)

care) Licet, inquit, *juſtè iraſci: nam & Paulus Elimæ ſuccenſuit, & Petrus Saphiræ: ſed id non iram dixerim abſolutè, ſed Philoſophiam, curam, & œconomiam: iraſcitur enim pater filio, ſed ejus curam gerens: ille eſt qui temerè iraſcitur, qui ſeipſum ulciſcitur.* Et S.Gregorius in cap. 5. Job. *Sciendum eſt,* inquit, *quod alia eſt ira, quam impatientia excitat: alia quam zelus juſtitiæ format: illa ex vitio; hæc ex virtute generatur.*

Imò etiam ipſum homicidium actu perpetratum, quandoque juſtum & licitum eſſe poteſt, ut in ſequentibus explicabitur.

§. II.

De homicidio & mutilatione ſui ipſius.

1. Cum hoc præcepto prohibeatur occiſio injuſta & mutilatio, aut quævis alia corporalis læſio alterius, à fortiori etiam ſui ipſius injuſta occiſio, mutilatio, & quælibet corporis læſio prohibita eſſe cenſetur. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus occiſio vel mutilatio ſui ipſius aut alterius, juſta, proindeque licita, eſſe poteſt.

Atque in primis quod ſpectat ad occiſionem vel mutilationem ſui ipſius, certum eſt gravioris alicujus mali devitandi cauſa licitum eſſe ſeipſum mutilare, aut ab altero mutilari permittere: ut ſi ad mortem evitandam, quæ ex putrefactione alicujus membri ſequeretur, aliquis ſibi ejuſmodi membrum abſcindat, aut abſcindi permittat: ut ex communi Theologorum ſententiâ docet Toletus lib. 5. art. 6. quod quamvis poſſit; ad id tamen faciendum aut permittendum ſub peccato mortali non tenetur, ſicut nec ad medicamenta quædam difficillima acceptanda, quamvis ex medicorum conſilio ad vitæ conſervationem neceſſaria, ut obſervat idem author.

Certum eſt præterea ſe ipſum interimere graviſſimum eſſe peccatum, neque id in ullo caſu licitum eſſe, unico ſolùm excepto, ſi nimirùm Deus ita jubeat: quod fusè explicat & probat S.Auſtin. lib. 1. de civit. cap. 21. & ſequent. ubi expendit factum Samſonis, qui ſe ipſum interfecit, & ſanctarum quarumdam virginum, quæ ex peculiari Dei inſtinctu ſe ipſas interemerunt.

Cùm hæc duo certa ſint, unum eſt, de quo dubitatur inter Theologos, nimirùm an liceat ſeipſum permiſſivè occidere; id eſt, an licitum ſit, ut quis permittat ſe ab alio occidi, cùm prohibere poſſit. Reſpondet Toletus ſuprà id eſſe illicitum, & ex ſe peccatum mortale, cùm homo vitæ ſuæ non ſit dominus, illique proinde ſecundùm rectã rationem, in quantùm poteſt, conſulere teneatur.

2. Sunt tamen duo caſus (ut idem author docet) in quibus homo, cujus vita bono publico minimè neceſſaria eſſet, illam exponere, ſéque ab alio occidi permittere poteſt. Primus eſt ob amici periclitantis defenſionem aut liberationem, juxta illud S.Joannis 15. *Majorem hâc dilectionem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*: Secundus caſus eſt ob bonum ſpirituale proximi; e. g. ſi quis ab alio invaſus eò redigatur, ut fugere non poſſit, nec aliter mortem evadere niſi occidendo invaſorem: tunc, quamvis licitè poſſit vim vi repellere, illúmque occidere, poteſt etiam ex motivo charitatis permittere ſe ab illo occidi, ne ſcilicet hoſtis in peccato mortali moriatur.

Addit idem author tres alios caſus, in quibus homo non ſolùm licitè poteſt; ſed etiam tenetur vitam exponere, ſéque occidi permittere. Primùs eſt in fidei vel virtutis defenſionem: v.g. ſi quis ſub interminatione mortis cogeretur fidem negare, aut peccatum aliquod committere; tunc enim mortem potiùs oppetere teneretur, quàm in ullũ peccatum conſentire, ut per ſe patet. Secundus eſt, quandò vitam exponere neceſſarium eſt ob boni publici conſervationem: e.g. ſi aliqua civitas obſeſſa non poſſet aliter ab expugnatione aut everſione liberari, niſi perſona aliqua innocens ad mortem hoſti traderetur; tunc enim deberet innocens ille hoſti poſtulanti ſe tradere: imò Navarrus, Leſſius, Valentia, & alij, quos citat & ſequitur Laymannus tr. 3. de juſt. p. 3. c. 1. aſſerunt in tali caſu Principem vel Magiſtratum civitatis, ſicut alia virtutum officia bono publico neceſſaria; ſic etiam iſtud illi præcipere poſſe: quod tamen negat Toletus ſuprà, cui aſſerit quòd, quamvis tunc innocens tradere ſe teneatur: ad id tamen juſtè à civibus aut magiſtratu compelli non poſſe. Tertius denique eſt, quandò quis juridicè ad mortem eſt condemnatus; tunc enim non ſolùm poteſt; ſed etiam tenetur mortem quæ illi infertur, ſubire, nec inferenti reſiſtere: fugere quidẽ poteſt, ſi occaſio ſe inferat; non tamẽ vi aut armis ſe ex lictorũ manibus liberare, ut docet idẽ Toletus ſuprà.

3. Quæres an peccent illi, qui ioco, vel lucri alicujus captandi gratia, ſe probabili periculo mortis exponunt: v.g. funambuli, aut iſti, qui ad probandam theriacam hauriunt venenum. Reſpondet Navarrus c. 15. num. 8. & poſt illum Toletus ſuprà, peccare quidem eos, qui ſe præcipitio aut certo mortis periculo exponerent, quod evadere neque ſcirent, neque poſſent: non verò qui ex artis peritiâ vel certâ experientiâ compertum habent, ſe probabiliter nullum ſubituros mortis periculum.

Unum hîc ex eodem Toleto ſupereſt obſervandum, nimirùm quòd, quamvis licitum ſit, imò valdè laudabile, & etiam aliquandò neceſſarium, jejuniis, & aliis macerationibus proprium corpus affligere, illiúſque vires debilitare, ſive ut promptiùs & faciliùs ſpiritui ſubjiciatur, ſive ut juſtitiæ divinæ ſatisfactio aliqua exhibeatur, juxtà quod dixit Apoſt. 1. Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*: & Coloſſ. 1.

Adimpleo ea; quæ desunt Paſſionum Christi, in carne mea,&c. Si quis tamen id indiſcreto fervore,& cum notabili vitæ, aut virium detrimento præſtaret, haud dubiè peccaret & quidem mortaliter,ut aſſerunt Sairus,Petr.de Navarra, & alij apud Laymannum ſuprà; niſi fortè inculpabilis ignorantia aut inadvertentia illum excuſaret.

§. III.

De homicidio & mutilatione alterius.

1. Certum eſt homicidium injuſtum alterius eſſe peccatum mortale: Unde Apocal. 22. homicidæ à cæleſti gloria excluduntur.Nomine autem homicidij intelligimus cujuſvis hominis occiſionem; eſt enim in confeſſo apud omnes, ut docet S.Auguſtinus lib.1.de civit.cap.20. occiſionem animalium ad ſuſtentationem humanæ vitæ non eſſe illicitam.

Sunt tamen aliquæ cauſæ, ob quas hominis occiſio à peccato excuſari poteſt, imò aliquando redditur licita & juſta: tres communiter à Theologis numerantur, ſcilicet juſtitia, neceſſitas,& inconſideratio: ex quibus duæ priores homicidium reddunt licitum; tertia verò illud à peccato ſaltem mortali excuſat. De ſingulis breviter aliquid dicendum eſt.

Homicidium ex juſtitia fieri dicitur, quandò ſimul concurrunt quatuor conditiones; quarum prima eſt, ut fiat authoritate publicâ, Principis v.g:aut Magiſtratûs ab eo poteſtatem habentis, ad quem tanquam Dei Miniſtrum pertinet jus gladij; ut declaratur Rom.13. ſine qua authoritate nemini privato licet alium quantumvis flagitioſiſſimum & nocentiſſimum interficere,ut docet Sanctus Thomas 2. 2. q.64. art.3. Secunda conditio eſt, ut fiat ex cauſa juſta, eáque gravi, ad bonum publicum pertinente, ut docet idem Toletus ſuprà. Tertia conditio eſt, ut fiat ex rectâ intentione, verbi gratiâ ex zelo juſtitiæ, amore boni publici, &c. ſi enim judex, v. g. ex aliquo pravo & inordinato affectu, putà iræ, invidiæ,&c.judicium capitis proferat in aliquem ſibi aliàs infenſum,quantumvis legitima authoritas & cauſa juſta ſubeſſet; graviter tamen peccaret,ut per ſe manifeſtum eſt. Quarta denique conditio eſt,ut fiat ſecundùm juris ordinem qui (ut docet Toletus & Laymannus tractatu 6. de judiciis capite 2.) poſtulat in primis, ut præcedat accuſatio vel denunciatio,aut ſaltem inquiſitio juridica, ſi nullo accuſante aut denunciante judex ex officio procedere debeat.Deinde ut crimen probetur ſufficientibus teſtimoniis aut indiciis, vel propriâ ipſius rei confeſſione ſpontè factâ.Denique ut citetur reus, locumque ac tempus ſe defendendi accipiat: quamvis interdùm (ut rectè obſervat Toletus ſupr.)reus etiam inauditus morte plecti poſſit; ſi nimirùm ob potentiam nimiam formidandum ſe præbeat,nec aliter juſtitia poſſit effectum ſuum ſortiri: in quo tamen caſu crimen debet eſſe notorium, vel tam evidenter probatum, ut nulla ſubſit ratio de illo dubitandi. Plura ſuper hâc judiciorum formâ in octavi præcepti explicatione dicentur.

2. Secunda cauſa,quæ homicidium licitum reddit,eſt neceſſitas,quando ſcilicet quis eò redactus eſt,ut vitam propriam aliter tueri non poſſit quàm occidendo invaſorem: quod quidem licitum eſt, dummodò fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ,ut docet S.Thom.Quod autem de propria vita, hoc etiam de vita perſonæ alterius, conſanguinitatis aut amicitiæ vinculo conjunctæ intelligendum eſſe docet Toletus,ſuprà; & habetur Clement.un.de homicidio.Obſervat autem idem Toletus quòd ſi invaſor eſſet perſona bono reipublicæ admodum neceſſaria,puta ex cujus occiſione bella civilia & alia ſimilia damna publica emergere poſſent, tunc licitum non eſſet illum occidere; ſed mors potiùs oppeti deberet.

3. Quæres, an ſicut ad vitæ defenſionem; ſic etiam ad bonorum exteriorum conſervationem liceat invaſorem occidere, quando aliter bona illa ſalvari non poſſunt? Reſpondetur etiam licitum eſſe, dummodò bona illa ſint magni alicujus valoris, nec aliter conſervari poſſint. Id conſtat in primis ex Scriptura,Exod.22. ubi dicitur: *Si effringens fur domum, ſive ſuffodiens fuerit inventus,& accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.* Conſtat præstereà ex cap.*Olim* de reſtitutione ſpoliatorum; & ex cap. *Dilecto*,de cenſura excomm.in 6.Idque docent S. Antoninus, Major,Sylveſter,Caietanus,Sotus, & alij,quos citat & ſequitur Laymannus tract.2. de juſt.part.3.cap.3.Addit tamen Toletus ſuprà; id ſolummodò eſſe laicis licitum; non verò Eccleſiaſticis,quos (ut habetur cap.*ſuſcepimus* de homicidio) *ſatiùs eſt, poſt tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus tranſitoriis tam acerbè in alium exardeſcere.*

Quod autem de bonis fortunæ, hoc etiam de fama & honore dici poſſe exiſtimat idem Toletus: quod etiam docent Sotus, Navarrus, Sylveſter,& plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius lib.2. de juſt.& ju.c.9. dub.8.juxtà quorum ſententiam, quamvis nobilis ab illo invaſus poſſet vitam fugiendo ſalvare; ſi tamen inde aliquam notabilem contrahat infamiam, non tenetur fugere; ſed invaſorem occidere poteſt,ſi aliter vitam tutari nequeat. Obſervat autem Toletus id non licere,niſi nobilibus & perſonis iis,quæ ſuum honorem tutari maximè obligantur,idque ſolùm modò ad vitandam aliquam notabilem infamiam, non verò ad injuriam acceptam ulciſcendam,aut ad vanum aliquod nomen fortitudinis ſibi comparandum. Addit inſuper idem quoque cenſendum eſſe de caſtitatis & pudicitiæ defenſione:po-

teſt

teſt enim mulier ob defenſionem caſtitatis occidere invaſorem, ſi aliter illã propugnare nequeat.

Quod autem hîc de occaſione alterius dictum eſt, id etiam de illius mutilatione intelligi debet; ſcilicet ad vitæ, vel bonorum, ſeu honoris vel pudicitiæ juſtam & neceſſariam defenſionem licitum eſſe alium mutilare: imò, ſi illum mutilando vita vel honor, &c. propugnari poteſt, occidere non licet.

Quamvis verò licitum ſit parentibus, dominis, & aliis Superioribus, ut docet S. Thomas correctionis causâ verberare & percutere filios, ſervos, & alios inferiores; non tamen licet illos mutilare: unde peccant quandò in correctione ex nimiâ irâ modum excedunt; ita ut inferiores mutilentur, aut notabiliter in corpore lædantur.

4. Tertia denique cauſa, quæ homicidum à peccato excuſat, eſt inconſideratio; ſi v. g. aliquis inaduertenter & præter omnem intentionem alium occidat: cùm enim, ut docet S.Thomas quæſt. 64. art. 8.ea,quæ ex caſu & præter intentionem accidunt, ſint involuntaria; hinc ſequitur non eſſe peccata, cùm nullum ſit peccatum niſi voluntarium. Rectè tamen obſervat S.Doctor, & poſt illum Leſſius ſuprà dub. 15. contingere poſſe, ut id quod non eſt volũtarium in ſe, ſit voluntarium in causâ; ut quandò quis aliquid facit, unde periculum eſt, ne ſequatur mors alterius: tunc enim niſi ſufficientem ad periculum illud evitandum diligentiam adhibeat, homicidium, quod inde licet caſu & præter illius intentionem ſequetur, cenſebitur voluntarium in ſuâ causâ: e. g. nobilis aliquis venatur, & ictu ſclopei exiſtimans impetere feram, occidit hominem: tunc enim ſi ſufficientem non adhibuit diligentiam, ut occiſionem illam præcaveret, cenſebitur ei voluntaria, eritque proinde illius homicidij reus. Eſt autem ſufficiens illa diligentia penſanda, juxtà majus vel minùs periculum quod imminet; ſi enim, v. g. locus illius venationis erat juxtà viam publicam, per quam multi tranſire ſolebant, major haud dubiè ad vitandum homicidij periculum adhiberi debebat diligentia, quàm ſi fuiſſet deſertus.

Idem quoque dici debet juxtà S. Doctoris mentem, de illo qui omittit aliquid facere ad quod tenebatur, ex quâ omiſſione ſequitur præter ejus intentionem mors alterius: tunc enim pro ratione majoris vel minoris negligentiæ aut ignorantiæ, quæ illius omiſſionis cauſa fuit, majoris vel minoris peccati reus cenſebitur, e.g. ſi ex aliquâ Medici ignorantiâ vel negligentia mors infirmi ſequatur, reus erit peccati gravioris aut levioris, prout major vel minor fuerit illa ejus ignorantia aut negligentia: quod judicio viri prudentis perpendendum eſt.

Quæ autem hîc de occiſione dicta ſunt, eadem etiam proportionaliter de mutilatione intellig debent.

§. IV.

Quot modis peccetur in quintum Decalogi præceptum.

1. PEccant in primis, qui injuſtum vindictæ appetitum deliberatè concipiunt: qui ſe motu aliquo iræ, ultrà rationis, aut charitatis limites abripi ſinunt: qui verba contumelioſa & conviciis plena in alios proferunt; qui ſibi ipſis ex deſperatione mortem optant, aut inferre conantur: qui ſe temerè & ſine ullâ rationabili causâ periculo mortis exponunt.

Qui aliquem ſibi non ſubditum verberant aut percutiunt; aut ſibi quidem ſubditum, ſed ſine juſtâ causâ; aut licet ex juſtâ causâ, tamen cum notabili exceſſu, unde læſio gravis aut mutilatio & etiam mors ſequatur.

Item qui ſine legitimâ authoritate alterum mutilant vel occidunt; aut cum legitimâ authoritate, ſed ſine juſtâ & ſufficienti causâ, vel ex pravâ intentione: qui alium occidunt ob vitæ vel honoris, aut pudicitiæ vel fortunarum defenſionem, ſed non ſervato moderamine inculpatæ tutelæ: qui alium caſualiter quidem & præter intentionem occidunt; ſed non adhibita ſufficienti diligentiâ, aut qui ignorantiâ vel negligentiâ omittunt aliquid facere ad quod tenebantur, ex quo tamen ſequitur mors alterius.

2. Peccant etiam qui alios ad duellum provocant, aut provocationem illam acceptant: item qui in duellum aliorum conſentiunt, aut non impediunt cùm poſſint; qui duello tanquam patrini, ut loquuntur, aut ſpectatores interſunt; aut qui conſilio favore, aut quâvis aliâ ratione duello cooperantur.

Peccant etiam contra hoc præceptum, mulieres, quæ pharmacum ſumunt, aut aliquod aliud adhibent remedium directè tẽdens ad impediendam conceptionem fœtus, vel ad expulſionem & abortum illius, ſive animatus ſit, ſive non: peccant matres, quæ infantes in eodem lecto ſecum ponunt, cum periculo illos opprimendi.

Sunt autem hîc obiter obſervandæ duæ circumſtantiæ homicidij in Confeſſione neceſſariò declarandæ. Prima circumſtantia eſt perſonæ occiſæ, aut mutilatæ: an v. g. ſit ſacra & Eccleſiaſtica, vel laïca; & ſi laïca eſt, an ſit pater, vel mater, aut Superior, &c. Secunda circumſtantia eſt loci, nimirùm an occiſio vel percuſſio alterius facta ſit in Eccleſiâ, aut aliquo loco ſacro cum ſanguinis effuſione, unde locus ille pollutus fuerit.

§. V.

De reſtitutione ob alterius occiſionem vel mutilationem faciendâ.

1. DUo præſertim circà reſtitutionem illam explicanda ſunt. Primò, quantùm ſit ob mutilationem

tilationem vel occiſionem alterius reſtituendum. Secundò, quibus ſit reſtituendum.

Quod ad primum ſpectat, certum eſt pro alterius occiſione aut mutilatione nullam præcisè loquendo condignam reſtitutionem fieri poſſe; cùm vita hominis nullo pretio pecuniario æſtimari poſſit, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Leſſius lib. 2. de juſt. & jure, cap. 9. dub. 13. Quod quamvis verum ſit, ordo tamen juſtitiæ poſtulat, ut damna omnia ex occiſione, vel mutilatione alterius ſecuta reſarciantur ab eo, qui injuſtè occidit vel mutilavit, ſive aggreſſor fuerit, ſive ſeipſum defendendo moderamen inculpatæ tutelæ notabiliter exceſſerit, ut rectè obſervat Navarrus ca. 25. num. 27. & Leſſius ſuprà, dub. 21. Atque in primis expenſæ omnes factæ pro curatione mutilati vel occiſi reſtitui debent: item reſtituenda ſunt lucra omnia & emolumēta, quæ, is qui occiſus eſt, ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter conſequi poterat, detractis tamen his, quæ ipſe conſumpſiſſet: quod etiam ſimiliter dici debet de eo, qui mutilatus eſt pro eo tempore, quo ratione læſionis acceptæ artificium, negotiationem aut officium exercere non potuit. Quæ omnia viri prudentis & docti judicio, in caſibus particularibus determinanda ſunt, ut præfati Authores fuſiùs docent.

2. Quæres, quomodò facienda ſit æſtimatio lucri futuri; cùm ignoretur quandiù victurus fuiſſet is qui occiſus eſt. Reſpondetur non poſſe ad id dignoſcendum regulam certiorem, & commodiorem præſcribi, quàm ut tantum reſtituatur, quantum probi prudenteſque viri ſpectatis viribus, ætate, complexione illius qui occiſus eſt, aliiſque ſimilibus circumſtantiis, & habita ratione lucri ceſſantis, vel damni ex illius occiſione emergentis, æquum eſſe judicaverint. Quod etiam ſervatâ proportione debitâ dici debet, ſi alicujus vita ex injuſta percuſſione, aut quâvis aliâ læſione, brevior effecta ſit; tunc enim erit facienda ſimiliter æſtimatio temporis, quo ille vitam ulterius ſecundùm communem naturæ curſum fuiſſet producturus.

Rectè etiam monet idem Leſſius ſupr. dub. 25. æquiſſimum eſſe, ut is, qui alium injuſtè occidit, pro illius anima orationibus, eleemoſynis, aliiſque piis operibus Deo ſatisfaciat, ac præſertim sãctũ Miſſæ Sacrificiũ pro refrigerio illius offerri curet, idque proindè pro aliqua ſatisfactionis Sacramentalis parte illi convenienter injungi poſſe.

3. Quod ſpectat ad ſecundum, quibus ſcilicet reſtitutio ob injuſtam alterius occiſionem facienda ſit, docent communiter Doctores faciendam illam eſſe parentibus, filiis, & uxori. Ita Bannes, Sotus, & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſupr. dub. 26. Obligatio autem ad illam reſtitutionem (quod obſervandum eſt) oritur, non ex jure quod hæ perſonæ habent in bona defuncti, cùm ipſe defunctus nullum jus habuerit ad illam reſtitutionem, cujus faciendæ obligatio non aliunde quàm ex ejus morte orta eſt; ſed ex arctiſſima illa conjunctione, quæ inter defunctum & ejuſmodi perſonas intercedebat: ratione cujus cenſebantur quodammodò una cum ipſo defũcto perſona, & competebat illis ſpeciale quoddam jus poſtulandi ab eo alimenta, & alia ad decentem vitæ ſuſtentationem neceſſaria: unde ſequitur quod occiſor eadem illis præſtare obligetur, ad quæ occiſus obligatus fuiſſet.

Quæres an ſimiliter creditoribus defuncti reſtituere teneatur. Reſpõdetur plures Theologos, quibus ſubſcribit Laymannus tract. 3. de juſtitia part. 3. cap. 6. exiſtimare, illum teneri; Leſſius verò ſuprà dub. 23. contendit, neque creditoribus, neque etiã hæredibus occiſi (ſi tamen parentes, uxor & filij excipiantur) ullam ex rigore juſtitiæ reſtitutionem eſſe faciendam; cùm neque creditoribus, neque etiam hæredibus defuncti jus ullum niſi in ejus bona competat; ea verò, quæ ob illius occiſionem reſtituuntur inter ejus bona connumerari non poſſint. Quæ quidem ſententia, tùm ob illam rationem, tùm etiam ob Bannis & Soti, quos pro illa citat, authoritatem, probabilis ac in praxi tuta videtur.

SECTIO VI.

Explicatur ſextum Decalogi præceptum.

Non mœchaberis.

MOnet Catechiſmus Romanus part. 1. cap. 7. ſpecialem cautelam ac prudentiam, necnon delectum verborum requiri in explicandâ hujus præcepti materiâ, *qua*, ut ait, *moderationem potiùs deſiderat, quàm orationis copiam*: quod ut præſtemus, & brevitati ſimul ac honeſtati conſulentes, nihil omittamus eorum quæ à Sacerdotibus ſciri debent, ut lepram à lepra diſcernere poſſint; omnia quæ dicenda nobis tribus paragraphis complectemur: in quorum primo inveſtigabimus, quid hoc ſexto præcepto prohibeatur: in ſecundo quot modis illud peccetur: in tertio denique reſtitutiones quaſdam in certis caſibus ob hujus præcepti tranſgreſſionem faciendas explicabimus.

§. I.

Quid hoc ſexto præcepto prohibeatur?

1. SAnctus Auguſtinus quæſt. 17. ſuper Exod. explicans hoc ſextum præceptum, docet illo prohiberi non modò adulterium quod nomine mœchiæ deſignatur; ſed in genere omnem illicitum, concubitum, ac quemcumque luxuriæ actum, ſive externum, ſive internum.

Sunt autem ſex luxuriæ ſpecies, ut docet S. Thom. 2. 2. qu. 14. art. 1. & ſequent. & declaratur cap. *Lex illa*, 36. quæſt. 1. ſcilicet fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, raptus, & peccatum

carum

catum contra naturam ; quibus aliqui Theologi addunt ſacrilegium , quandò peccatum iſtud committitur cum perſona Deo ſacra ; quod tamen S.Thomas reducit ad ſpeciem adulterij;quia perſonæ ſacræ connubio quodam ſpirituali ſunt Deo conjunctæ.

Fornicatio eſt concubitus illicitus ſoluti cũ ſoluta , id eſt hominis nullo conjugij vinculo aut caſtitatis voto , aut Religioſi, vel Eccleſiaſtici ſtatûs conditione obligati , cum fæmina , quæ nec virgo eſt , nec conjugio , aut aliquo voto caſtitatis obſtricta,nec Religioſi ſtatûs ſuſceptione Deo mancipata.Hanc autem ſimplicem fornicationem eſſe peccatum mortale adeò certum eſt ut oppoſitum pertinaciter aſſerere ſit hæreticum, ut definitum eſt in Clement.*Ad noſtrum*,de hæreticis:& expreſſis verbis dicit Apoſtolus Epheſ. 5. *quòd omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti.* Excipitur tamen caſus ille in quo mulier vim ab alio pateretur;tunc enim , quamvis delectationem ſentiat , ſi tamen impudico actui non conſentiat, nullatenus peccat,ut fusè declarat & probat S. Auguſtinus lib.1. de civit. cap....

Ad hoc peccatum reducitur concubinatus:quo nomine nihil aliud intelligitur, quàm fornicatio continuata cum certâ perſonâ ſolutâ, & cohabitatio cum illâ. Eſt autem hoc peccatum grave & periculoſum,eo quòd hominem in continuo ſtatu peccati detineat : nec abſolvi debent concubinarij , niſi priùs à concubinis ſeparentur.

2. Porrò rectè obſervat Leſſius lib.4.de juſt.& jur.cap.3.dub.7.fornicationis peccatum in Chriſtianis ſpecialem habere deformitatem , ratione Sacramentorum Baptiſmi & Euchariſtiæ,per quorum ſuſceptionẽ ſingulari quodam modo uniuntur Chriſto Domino , & membra illorum fiunt membra Chriſti : unde Apoſtoſtolus ; *Neſcitis* , inquit,*quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti ; tollens ergo membra Chriſti faciam meretricis! abſit.*

Stuprum eſt virginis defloratio;eſtque hoc peccatum gravius ſimplici fornicatione , eo quòd præter illius malitiam habeat ſpecialem deformitatem propter violationem ſignaculi virginalis, & maximum deinceps peccandi periculum , cui virginem ſic defloratam exponit.Exiſtimat tamen Leſſius lib.2.c.10.dub.probabiliter dici poſſe,ſtuprum tunc ſolummodo eſſe peccatum, ſpecie diſtinctum à ſimplici fornicatione,quando virgini vis infertur, illáque per violentiam defloratur.

Adulterium, eſt illicitus concubitus cum perſonâ conjugatâ,ſive vir tantùm aut mulier , ſive uterque conjugio copulati ſint.Eſt autem gravius fornicatione & etiam ſtupro , tum propter violationem fidei conjugalis,tùm etiam propter damnum filiorum legitimorum , & alia ſimilia mala, quæ ex eo peccato conſequuntur,de quo loquens Job.cap.31.*Hoc nefas eſt*,inquit,*& iniquitas maxima & ignis uſque ad perditionem devorans , & eradicans genimina.*

3. Sacrilegium eſt illicite copula cum perſonâ ſacra, ſeu quæ Deo conſecrata eſt & dicata , ſive per votum caſtitatis, ſive per ordinis ſacri ſuſceptionem.Addit etiam Toletus lib.5.c.12.ſacrilegium committi,ſi quis in Minoribus conſtitutus luxuriæ peccatum committat;vel ſi quis in loco ſacro actum venereum exerceat,quamvis ſit conjugalis,ut exiſtimant Paludanus, Tabiena,& alij apud eundem Toletum : unde circa hoc peccatum , circumſtantia perſonæ vel loci declaranda eſt.Locus autem ſacer dicitur , qui ſolemni ritu, divino cultui dicatus eſt , ut Eccleſia, & capellæ illi adjacentes,nec non ſacriſtia,ut pars illius, ac etiam cœmeterium.

Inceſtus eſt copula illicita cum perſonâ conſanguinitatis aut affinitatis nexu intra quartum gradum conjuncta.Quàm verò grave ſit hoc peccatum ex eo colligitur,quod id veteri lege conſtituta erat mortis pœna in inceſtuoſos : & additur hæc cauſa Levit. 10. *quia rem nefariam operati ſunt.* Eſt autem eò gravius peccatum , quo major eſt inter peccantes perſonas conjunctio; imo ſpecie diſtinctum eſſe exiſtimat Navarrus c.16. n.3. aſſeritque proinde gradum conſanguinitatis aut affinitatis eſſe declarandum.

Obſervat etiam Leſſius violationem cognationis ſpiritualis per actum luxuriæ , quamvis propriè ad hanc inceſtûs ſpeciem non pertineat,habere tamen ſpecialem deformitatem : ratione cujus, circumſtantiam cognationis ſpiritualis in Confeſſione declarandam eſſe exiſtimat. Quod ſimiliter dicendum eſt,ſi hoc peccatum committatur cum filiâ ſpirituali Confeſſionis,id eſt cum eâ, cujus quis Confeſſionem ſacramentalem excepit : quod quàm grave peccatum ſit conſtat ex capite *Omnes.*& capite *Non debet,* 30. quæſt. 1. ubi depoſitio ab Ordine Sacerdotali & perpetuâ pœnitentiâ uſque ad exitum vitæ decernitur in eum, qui tale ſcelus perpetraverit.

Raptus,quantum ad ipſum actum luxuriæ,modis omnibus ſupradictis committi quidem poteſt ; ſed addit præterea violentam , & injuſtam perſonæ à domo ſuâ,vel paterna ſubtractionem, & in aliena detentionem : unde raptus cum ſimplici fornicatione, vel adulterio , vel ſacrilegio, vel inceſtu ſimul committi poteſt : & hæ circumſtantiæ cum illa, quæ ipſius raptûs eſt propria, debent in Confeſſione declarari.

Peccatum denique contra naturam eſt illud (ut explicat S.Doctor q.154. art.11.) *quod repugnat naturali ordini venerei actus, qui convenit ſpeciei humanæ.* Additque illud quatuor præſertim modis contingere poſſe : *uno quidem modo ſi abſ-*

que

que omni concubitu, cauſa delectationis venerea pollutio procuretur, & vocatur mollities: alio modo, ſi fiat per concubitum ad rem non ejuſdem ſpeciei; & vocatur beſtialitas; tertio ſi fiat per concubitum ad non debitum ſexum, puta maſculi ad maſculum, fœmina ad fœminam, ut Apoſtolus dicit Rom. 1. quod dicitur Sodomiticum vitium: quarto ſi non ſervetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut quantum ad alios monſtruoſos & beſtiales concumbendi modos.

5. Et hi quatuor modi ſpecie diſtinguuntur, ut obſervat Leſſius lib.4.cap.3.dub.13.cùm unuſquiſque illorum contineat ſpecialem turpitudinem caſtitati repugnantem. Quàm nefandum autem & quàm deteſtabile ſit illud peccatum, ſatis conſtat ex horrendâ punitione Sodomitarum Gen. 19. & Onam filij Judæ Gen. 38. ubi dicitur quòd *percuſſit eum Dominus, eo quòd rem deteſtabilem faceret*: & Levit. 20. morti adjudicantur, qui peccatum iſtud commiſerint: neque tantùm divinis legibus ſed & humanis hæc peccatorum monſtra damnantur, in Codice Theodoſiano lib. 9. tit. 7. edicitur quòd *hujuſmodi ſcelus ſpectante populo flamma vindices expiabunt.*

Eſt autem obſervandum circa peccatum mollitiei, pollutionem omnem directè in ſe voluntariam eſſe peccatum mortale: nec unquam quovis prætextu, etiam tuendæ ſanitatis, eſſe licitam, ut ex communi Doctorum conſenſu probat & docet Leſſius ſuprà dub. 14. imò & illam etiam, quæ indirectè tantùm voluntaria eſt; id eſt quæ ſequutura prævidetur ex aliquâ causâ, quæ tamen non evitatur, cùm poſſit & debeat evitari.

6. Si tamen juſta aliqua ratio ſubſit ejuſmodi cauſam non evitandi, ut ſi quis libros de ejuſmodi rebus tractantes legat, ut alios doceat, aut confeſſionibus excipiendis vacet; unde turpes imaginationes & delectationes in parte inferiori, ac exinde pollutiones conſequantur; tunc non erit peccatum, dummodò abſit periculum conſensûs, ut docent Leſſius ſuprà, Navarrus cap. 16. nu. 6. & alij communiter. Quod ſi pollutio nullo modo ſit voluntaria; ut quandò inter dormiendum accidit, neque poſtquam quis plenè expergefactus eſt, in delectationem ex illâ provenientem deliberatè conſentit, tunc non eſt peccatum, ut ijdem authores proximè citati docent.

Præter has luxuriæ ſpecies, ſunt alij plurimi ejuſdem peccati actus, tam exteriores quàm interiores ad unamquamque illarum pertinentes, hoc ſexto præcepto prohibiti. Atque in primis prohibentur moroſæ delectationes, quæ ex rebus obſcœnis cogitatione vel imaginatione apprehenſis cum pleno & deliberato voluntatis conſenſu percipiuntur: & etiam ipſæ cogitationes & imaginationes turpes, quamvis nulla ex illis ſequatur turpis delectatio, ſi tamen illius percipiendæ cauſa animo verſentur & foveantur, æqualem cum ipſis obſcenis delectationibus cenſentur habere malitiam, ſcilicet mortalem, quamvis nulla ſubſit voluntas rem illam turpem opere implendi: quod meliùs explicare ſimul & probare non poſſumus, quàm his ſancti Auguſtini verbis lib. 12. de Trinit. cap. 2. *Totus*, inquit, *homo damnabitur, niſi hac, qua ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata; per mediatoris gratiam remittantur.*

Prohibentur etiam à fortiori obſcœna omnia deſideria & turpes affectus, quando quis deliberatè appetit & vult actum aliquem luxurioſum perpetrare. Et hæc deſideria eandem cum ipſis actibus deſideratis deformitatem induunt: unde qui mulierem conjugatam turpiter concupiſcit, *jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*, ut ait Chriſtus Dominus Sanct. Matth. 6. & coram Deo adulterij reus efficitur.

Præterea oſcula, tactus, quæ fiunt ob carnalem & veneream delectationem quæ ex illis percipi poteſt, ſunt etiam peccata mortalia hoc præcepto prohibita: quamvis enim, ut rectè obſervat S. Doctor. 2. 2. q. 154. a. 4. hæ & ſimiles actiones ſint ex genere ſuo indifferentes, poſſintque ſecluſo quovis libidinoſo affectu licitè exerceri; e. g. ſi quis mulierem oſculetur eam ſalutando, quia talis eſt conſuetudo patriæ, vel ob aliquam aliam cauſam rationalem: ſi tamen nulla ejuſmodi cauſa ſubſit, nec aliud in oſculis, tactibus, & aſpectibus intendatur, quàm delectatio illa, quæ carnem afficit & ad libidinem excitat: tunc ſecundùm mentem S. Doctoris peccati mortalis reatus incurritur.

§. II.

Quot modis peccetur in ſextum Decalogi præceptum?

1. EX dictis colligi poteſt quot & quàm variis modis peccetur in hoc Decalogi præceptū. Atque in primis peccant contra illud qui turpium rerum cogitationibus, aut imaginationibus deliberatè intendunt ut illis delectentur: qui delectationes illas ſuboriri advertunt, nec illas protinùs abjiciunt, ſed potiùs fovent, qui legunt libros impudicos, unde tales cogitationes & delectationes plerumque oriri ſolent: qui intendunt in imagines aut picturas obſcœnas & ad libidinem aſpectu ſui excitantes; aut illas domi expoſitas habent, unde alij occaſionem peccandi ſumere poſſunt: qui turpes cantilenas, aut verba obſcœna proferunt, aut ab aliis prolata libenter audiunt: qui Comœdiis, aut aliis ſpectaculis, vel ſaltationibus & choreis delectantur, in quibus advertunt ſe graves adversùs caſtitatem tentationes experiri iiſque ut plurimùm ſuccumbere: qui notabiliter in cibo vel potu excedunt, unde in ipſis motus impudici & aliquandò

aliquandò pollutiones oriri ſolent, quibus ferè ſemper conſenſum præbent.

2. Qui veſtitu, aut geſtu aliquo immodeſto, vel aſpectu, aliis hujus peccati occaſionem præbent: qui ſe vel alias perſonas impudicè aſpiciunt: qui oſculis aut tactibus libidinoſis delectantur: qui voluntate ſolâ, aut etiam actu ipſo committunt peccatum fornicationis, ſtupri, adulterij, ſacrilegij, inceſtûs, aut raptûs: qui in peccatum mollitiei deliberatè incidunt, pollutionibus deliberatè delectantur, aut eas ſibi tactibus impudicis vel aliis modis procurare conantur: qui infandum Sodomiæ aut beſtialitatis crimen perpetrant, aut aliis illicitis, aut infamibus concumbendi modis ſe polluunt.

§. III.

Quænam reſtitutiones ob hujus præcepti transgreſſionem facienda ſint.

1. DUobus præſertim caſibus obligatio reſtitutionis alicujus faciendæ hujus præcepti tranſgreſſoribus incumbere poteſt, nimirùm ratione ſtupri, vel adulterij.

Quod ad ſtuprum ſpectat; certum eſt in primis illum, qui virginem aliquam conjugij promiſſione decepit, & ſub ejuſmodi ſpe, corporis illius uſuram impetravit, ad eam in matrimonium ducendam obligari, etiam ſi fictè tantùm & dolosè promiſerit. Ita Navarrus, Sotus, Adrianus, & alij apud Leſſium lib. 2. cap. 10. dub. 3. ſi tamen eſſet conditionis valdè inæqualis; aut ſi promiſſionem adimplere non poſſet, puta quia eſt conjugatus: aut ſi ex illius promiſſionis impletione grave aliquod ſcandalum timeatur: tunc promiſſioni ſatisfacere cenſebitur, ſi ſufficientem illi, pro ratione conditionis, & ſtatûs, dotem tribuat: ut docet Navarrus cap. 16. n. 18. & poſt illum Toletus, lib. 5. cap. 11.

2. Certum eſt etiam illum, qui violenâ, ii aut importunis precibus, aut falſis & doloſis perſuaſionibus virginem ad ſtuprum induxit, teneri illam vel ducere, vel convenienter dotare, ut habetur ex cap. *ſi ſeduxerit*, de adulteriis. Quod ſi virgo nullâ vi aut promiſſione, nullis item importunis precibus, aut doloſis perſuaſionibus ad peccatum inducta eſt, ſed ipsâ ſponte & liberè in illud conſenſit, nulla reſtitutionis faciendæ obligatio incumbit, ut docet Navarrus ſuprà, Leſſius ſup. dub. 2. & alij: quia juxtà regulam 28. juris in 6. *Scienti & conſentienti non fit injuria*: legéſque Canonicæ, ut obſervat Navarrus ibid. non obligant ad reſtitutionem niſi eum, qui aut violentiam aut dolum ſeu deceptionem ad ſtuprum perpetrandum adhibuit: quod etiam ſimiliter dicendum exiſtimat idem Navarrus, ſi virgo per ſtuprum deflorata æquè commodè & convenienter nupſit, ac ſi minimè peccaſſet, quia ſtuprum illius nemini innotuit: tunc enim, quamvis ille qui eam ad peccandum induxit, gravem & rigidam pœnitentiam coram Deo ſubire teneatur, ad nullam tamen reſtitutionem illi faciendam tenebitur; quia ſcilicet nullum damnum paſſa eſt, quod pecuniâ æſtimari poſſit.

Quod ſpectat ad adulterium, ſi mulier conjugata filium ex adulterio ſuſcepit, tenetur omnibus modis, quibus poteſt, citrà famæ diſpendium, aut vitæ periculum, procurare ne legitimi hæredes ratione hujus illegitimæ prolis aliquid detrimenti patiantur: unde ſi habet bona aliqua præter dotem ſibi propria, quæ poſſit quibus velit tribuere, tenetur ex illis tantùm legitimis hæredibus applicare, quantùm ſatis erit ad compenſationem damni per ſpurium illati aut inferendi. Ita Caietanus opuſc. 31. reſp. 14. Navarrus c. 16. n. 47. Toletus lib. 5. capite 11. Leſſius libro 2. cap. 10. dub. 7. & alij communiter.

3. Quod ſi mulier nulla ejuſmodi bona poſſideat, neque ullo alio modo damnum illud compenſare poſſit, quærunt Theologi an teneatur etiam cum periculo vitæ, vel diſpendio famæ, crimen ſuum marito vel filio ſuo ſpurio prodere. Reſpondetur ex communi Doctorum ſententia, ut videre eſt apud Leſſium & Toletum ſuprà, non teneri cum periculo vitæ: quamvis autem aliqui exiſtiment ad id obligari cum honoris & famæ diſpendio, probabilis tamen & tuta in praxi eſt ſententia Scoti, Innocentij, Panormitani, Caietani, Navarri, & aliorum, quos refert & quibus ſubſcribit Leſſius ſuprà, dub. 7. qui negant mulierem cum notabili famæ honoriſque diſpendio, ad crimen ſuum marito vel filio ſpurio revelandum obligari: quorum ratio eſt, quòd fama, cùm ſit bonum ſuperioris ordinis, non videatur in tali caſu neceſſariò exponenda pro alio bono inferioris ordinis; præſertim cùm illius dictis neque maritus, neque ſpurius filius credere teneantur: *Allegantí enim ſuam turpitudinem*, juxtà regulam juris, *nulla debetur fides*, proindéque ex illâ peccati ſui declaratione nihil aliud ſequeretur, niſi ſcandalum in familiâ & diſcordiâ inter filios: unde etiam cap. *Officij*, de pœnitent. & remiſſ. nihil aliud præſcribitur reſpectu mulieris, quæ filium ſuppoſuerat, nec ſuppoſitionem illam marito revelare volebat, ſicut nec alterius qui prolem ex adulterio ſuſceperat, niſi ut competens ſatisfactio per diſcretum Sacerdotem utrique injungatur: unde juxtà illum canonem prudentis erit Confeſſarij ejuſmodi mulieri, præter alia opera ſatisfactoria, præcipere ut ſolitas expenſas, quantùm poterit, habitâ ratione ſtatûs, valetudinis, &c. imminuat, & majori ſedulitate rem domeſticam adminiſtret: & ſi quid lucri proprio labore captare poſſit, illud in compenſationem filiorum aut hæredum applicet: & alia

ſimilia præſtet,quibus ſi non totum damnū,ſaltem illius partem aliquam compenſare conetur.

4. Quæres utrùm ipſe adulter ad reſtitutionem aliquam faciendam obligetur. Reſpondetur, ſi moraliter ei certum ſit filium, qui ex muliere cum quâ peccavit, natus eſt,ſuum eſſe, obligari illum ad compenſationem damnorum,quæ legitimo mariro aut ejus hæredibus obvenire poſſunt; ſive ratione alimentorum quæ illi præſtantur: ſive ratione hæreditatis, quam cum aliis legitimis filiis tanquam unus ex illis aditurus eſt. Et hæc eſt communis ſententia Doctorum, paucis exceptis, quorum opinionem ut minùs probabilem & tutam meritò rejicit Leſſius ſuprà dub. 6.

SECTIO VII.

Explicatur ſeptimum Decalogi præceptum.

Non furaberis.

CUm hoc ſeptimo præcepto,ut obſervat Catechiſmus Rom. part. 3. cap. 8. Deus in tutelam veluti ſuam bona noſtra exteriora ſuſcepit: ita ut nullus ea injuſtè ſurripere,aut invitis nobis, detinere poſſit,quin injuria illa in ipſum etiam Deum refundatur, ac obedientia illi debita violetur:hinc patet,quanti facienda ſit hujus præcepti obſervatio,& quo ſtudio illius obligationes omnes perveſtigandæ ſint, præſertim cum innumeris propè modis in illud peccetur. Ut igitur majori cum luce in illius explicatione procedamus ipſius juris ac juſtitiæ principia breviter conſideranda nobis ſunt, ut ex illis poſteà rationes omnes,quibus erga proximi bona obſtringimur, enucleatiùs cognoſcamus.

§. I.

Quid juris,quid juſtitia nomine intelligendum ſit.

1. NOmen juris (ut illius varias & multiplices acceptiones omittamus) in duplici præſertim ſignificatione ſumi ſolet. Primò pro lege tam naturali quàm poſitivâ,ſive divinâ ſive humanâ: quo ſenſu dicimus e. g. parentibus honorem deferre,eſſe de jure naturali;Sacramentum Baptiſmi recipere,eſſe de jure divino poſitivo: eo etiam ſenſu legum & ſanctionum Eccleſiaſticarum Collectionem juris Canonici nomine indigitamus. Secundò ſumitur pro facultate illa, ſeu poteſtate legitima quam quis habet ad rem aliquam obtinendam aut retinendam, vel ad aliquid faciendum, ita ut ab illius rei obtentione aut retentione, vel ab illa actione facienda impediri licitè non poſſit.

Similiter juſtitiæ nomen duobus potiſſimùm modis accipitur. Primò pro virtute quâdam generali,quam Sanctus Anſelmus Dial. de verit. c. 13. vocat *Rectitudinem voluntatis*: quo ſenſu virtutes omnes in ſe complectitur, & pro illis ſive generatim ſive ſpeciatim ſignificandis plerumque in Scriptura ponitur, ut Matth. 5. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam*,& cap. 6. *Attendite ne Iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.*

2. Secundò pro virtute particulari, quæ à ſancto Doctore 2. 2. q. 58. ar. 1. & à Juriſconſultis communiter definitur: *Conſtans & perpetua voluntas jus ſuum unicuique tribuendi*:quorum verborum ſenſus eſt, juſtitiam eſſe virtutem, quæ inclinat & firmat voluntatem ad tribuendum unicuique quod ſuum eſt: quâ in acceptione una eſt ex quatuor illis virtutibus, quæ à ſancto Ambroſio in cap. ſextum Sancti Lucæ vocantur *Cardinales*, eo quòd ſint aliarum virtutum tanquam cardines; ita ut ſicut oſtium in cardine, ſic (ut loquitur S. Gregorius lib. 2. mor. cap. 36.) *Omnis honeſtæ vitæ ratio, & univerſa boni operis ſtructura, illis inniti quodammodò videatur.*

3. Dividitur autem juſtitia à ſancto Doctore q. 61. art. 1. in commutativam & diſtributivam. Juſtitia diſtributiva illa eſt, quæ dividit & diſtribuit munera, officia, onera,bona,& alia ſimilia communitatis alicujus propria ſecundùm proportionem quam vocant geometricam: id eſt, conſiderando non ſolùm valorem & quantitatem bonorum illorum aut onerum,&c. ſed etiam perſonarum conditionem, idoneitatem, merita, &c. Commutativa verò illa eſt,quæ conſtituit æqualitatem inter perſonas particulares ſecundùm proportionem arithmeticam: id eſt conſiderando ſolùm valorem vel quantitatem rerum ſine ullo reſpectu ad perſonas: v. g. mutuatus eſt aliquis centum aureos, qualiſcunque ſit, dives an pauper, nobilis aut ignobilis, debet centum aureos reddere.

§. II.

Quid ſit jus ad rem, & jus in re.

1. CElebris illa diviſio juris,quæ à Theologis & Juriſperitis tractatur,lucem dabit variis difficultatibus circa hujus præcepti violationem occurrentibus, ideóque à nobis prætermitti non debuit. Jus igitur ad rem eſt illud quod,habetur, per alicujus contractus ſtipulationem, puta per donationem,emptionem,&c. antequam illius rei quæ donata vel empta eſt, traditio fiat. Jus in re eſt illud, quod per ipsā rei traditionē acquiritur.

Hæc eſt autem utriuſque differentia,quòd jus in re ita faciat illam propriam ejus qui acquiſivit, ut quocunque in loco ſit,& in cujuſcunque manus pervenerit, facultatem habeat,eam ubicunque repererit, recipiendi,& à quocumque repetendi, obligetúrque ex juſtitiâ eam ei reſtituere,quiſquis acceperit. Jus verò ad rem,non tribuat facultatem ejuſmodi in ipſam rem; ſed ſolummodò titulum juſtum & aptum ad habendum illius rei dominium: e. g. quis emit equum ab altero,illiuſque pretium ſolvit: ſi equus ille nondum ei à venditiore traditus ſit,habet tantum jus ad

ad illum equum, non verò in illo: unde ſi venditor, fraudulenter eundem equum alteri vendat & tradat, primus emptor non poteſt, ab illo altero equum repetere; ſed agere tantùm poteſt in venditorem, ut pretium reſtituat, ſibique prætereà perſolvat quantùm ſua intererat, contractum illius venditionis anteà celebratum, firmum eſſe & ad plenum effectum perduci: è contra ſi equus ille venditus, ſed nondum traditus, moriatur aut furto abducatur, venditori perit & non emptori.

2. Ex quibus intelligi poteſt quid ſibi velint leges civiles, dum dicunt, ei qui habet jus in re, competere actionem realem, quæ *vendicatio* vocatur, quâ res ipſa repeti & ſumi poſſit ubicunque reperiatur: ei verò qui habet tantummodò jus ad rem, competere actionem perſonalem, non quâ res ipſa in cujuſcunque manus devenerit, poſſit vindicari & accipi: ſed quâ traditio ejus poſſit exigi à perſonâ, cum quâ ſtipulatio de re illâ interceſſit.

§. III.

Quid ſit dominium, & quibus perſonis competat.

1. PLures ſunt juris particularis ſpecies variæque rationes, quibus competere poteſt alicui facultas accipiendi aut retinendi rem aliquam, vel de illâ diſponendi, inter quas præcipua, & ad quam reliquæ aliquo pacto reducuntur, eſt dominium: ex cujus proinde explicatione, quid de aliis ſentiendum ſit, facilè poterit intelligi.

Ac in primis obſervandum eſt, duplex eſſe dominium, juriſdictionis ſcilicet & proprietatis. Dominium juriſdictionis eſt poteſtas gubernandi ſibi ſubditos; illis aliquid præcipiendi, aut prohibendi, illos judicandi, puniendi, vel præmiandi.

Dominium verò proprietatis, eſt jus poſſidendi rem aliquam, & de illâ tanquam ſuâ diſponendi: eſtque rurſùm duplex, perfectum ſcilicèt & imperfectum. Dominium perfectum, quod & plenum dicitur, continet proprietatem rei & commodorum ejus, extenditque ſe ad omnem ejus uſum & diſpoſitionem, niſi lege aliquâ divinâ vel humanâ prohibeatur: Dominium verò imperfectum habet tantùm proprietatem abſque emolumentis, vel emolumenta abſque proprietate. Primum vocant Juriſperiti dominium directum, quale eſt principis reſpectu feudorum, aut illius qui dedit agrum in emphyteuſim: ſecundum vocant dominium utile, quale habet feudatarius, emphyteuta, uſufructuarius, &c.

2. Quod autem ſpectat ad ſubjectum dominij ſeu perſonas illius capaces, Theologi communiter docent illud nonniſi naturæ rationali competere poſſe; cùm per ſolam rationem quiſque poteſtatem habeat immediatè in actus ſuos, & per hos in alias res exteriores.

Atque in primis certum eſt, Deum in omnes creaturas ſummum quoddam & abſolutiſſimum obtinere dominium: quod ſcriptura innumeris propè in locis teſtatur, proindéque illum liberè, & prout ipſi placuerit, de omnibus creaturis ſine cujuſquam injuria diſponere poſſe. Certum eſt etiam hominem eſſe dominij capacem, juxta illud Geneſ. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, ut præſit piſcibus maris, beſtiis terræ, &c.* ubi tribuitur homini præfectura & dominium in alias creaturas inferiores, ratione imaginis divinæ quam gerit, quæque in intellectu rationis capaci, & liberâ voluntate conſiſtit. Sed difficultas eſt de quibuſdam hominibus in particulari, an de facto dominium aliquod, & quarumnam rerum habeant: ac præſertim de filiisfamilias, de quibus breviter dicimus, quòd ſecundùm juris diſpoſitionem, quamdiu ſub patriâ poteſtate conſtituti ſunt, duo ſunt tantummodò genera bonorum, quorum perfectum dominium habere poſſunt; caſtrenſia ſcilicet & quaſi caſtrenſia: Bona caſtrenſia ſunt illa, quæ in militiâ vel occaſione militiæ juſtè acquiruntur, ut ſtipendia, donaria ducum, &c. Quaſi caſtrenſia verò ſunt ea, quæ ex beneficio Eccleſiaſtico; aut officio publico judicis, v.g. aut advocati, aut ex profeſſione alicujus artis liberalis proveniunt. Bonorum autem illorum, quæ adventitia vocantur, id eſt quæ vel ex aliorum donatione, vel ex propriâ induſtriâ, negotiatione, &c. proveniunt, dominium quidem directum habere cenſentur, non tamen de iis diſponere poſſunt, abſque conſenſu patris, penes quem illorum adminiſtratio & utilitas remanet: Quæ omnia fuſiùs explicata videri poſſunt apud Navarrum cap. 17. num. 42. Leſſium lib. 2. cap. 4. dub. 3. & alios.

§. IV.

Quibus modis dominium proprietatis acquiratur.

1. RES externæ quæ ſub dominium proprietatis cadere poſſunt, duplicis ſunt generis: vel enim nullius ſunt, vel alicujus propriæ: & de utriuſque quæſtio propoſita intelligi poteſt.

Atque in primis quod ſpectat ad res illas, quæ nullius dominij ſunt, dicendum eſt, ſpectato communi naturæ ac gentium jure, illas fieri primi occupantis, niſi leges civiles & locorum conſuetudines de aliquibus in particulari aliter conſtituant: proindéque hæc occupatio eſt legitimus modus, quo prædictarum rerum dominium acquiritur. Id patet ex §. *feræ* inſtit. de rer. diviſ. & ex leg. 1. ff. de acquirendâ poſſeſſ. item ex l. 1. & 3. ff. de acquirendo rer. domin. quibus legibus omnes Theologi ſubſcribunt.

Hinc colliges feras & animalia ſylveſtria, quæ in nullius poteſtate ſunt, vel quæ jam ab aliquo

capta illius poteſtatem evaſerunt, & in libertatem naturalem ſe vindicarũt; ubicumque reperta fuerint, capi poſſe: è contrà verò animalia illa, quæ naturâ manſueta ſunt & domeſtica, quamvis è domini domo effugerint: ubicunque oberrantia reperiantur, eſſe reſtituenda: quia tanquam ad dominum pertinentia conſiderantur, ut fuſiùs explicat Leſſius lib. 2. de juſt. & jure, cap. 5. dub. 6. unde parag. *Gallinarum*, inſtit. de rerum diviſione ille dicitur furtum committere qui ejuſmodi animalia, cùm effugerint, detinet. Simili ratione lapilli, gemmæ, margaritæ & alia ſimilia quæ nunquam Dominum habuerunt, & in littore maris aut aliis locis inveniuntur, ſunt primi occupantis.

2. Secùs verò dicendum eſt de rebus illis, quæ dominum aliquandò habuerunt, & caſu aliquo fuerunt amiſſæ, v. g. quæ naufragio facto ejectæ ſunt ad littus maris, quiſquis enim res ejuſmodi reperit, illas dominis reſtituere debet; ſi dignoſcere poſſit, & ad illos dignoſcendos moralem diligentiam adhibere tenetur. Quod ſi illarum rerum domini dignoſci non poſſint, tunc ſecundùm S. Doctorem 2.2. qu. 66. a. 5. cui plurimi alij Theologi ſubſcribunt, ſunt illæ pauperibus erogandæ, vel in alios pios uſus inſumendæ. Ratio eſt, quia rerum illarum non deſinit eſſe dominus qui eas amiſit, ideóque, ſi ipſimet reſtitui nequeunt, ſaltem reſtitui debent illis, quibus velle præſumitur: nemo eſt autem, qui amiſſam rem ſuam non malit pauperibus dari, quàm in alios uſus expendi.

3. Non deſunt tamen Doctores qui ſententiam contrariam tueantur, aſſerantque res illas inventas domino minimè comparente, poſt diligentem inquiſitionem, ab inventore poſſe retineri, cùm nullo jure naturali aut Eccleſiaſtico id prohibeatur. Ita Sotus, Medina, & alij apud Laymannum lib. 3. de juſt. tract. 1. cap. 5. qui rectè concludit, quòd, quamvis hæc poſterior ſententia ſit probabilis, neque temerè damnandus eſſet qui eam ſequeretur; prior tamen ſit magis pia & in praxi tuta: præſertim, cùm ſecundùm illam, ut monet Navarrus cap. 17. n. 170. poſſit inventor, ſi aliquâ egeſtate laboret, ſibimet rem inventam aut partem illius retinere, maximè de conſilio prudentis Confeſſarij, cujus erit determinare, quid in ejuſmodi caſu magis expedire videatur.

Quod ſpectat ad res illas, quæ ſunt alicujus propriæ, dicendum eſt rerum ejuſmodi dominium acquiri, vel per voluntatem propriam domini rei illius ſuæ dominium in alterum transferentis quod duobus potiſſimùm modis in genere fieri poteſt. ſcilicet vel per aliquem contractum, putà venditionem, permutationem, &c. aut abſque contractu per donationem, promiſſionem, &c. vel per voluntatem Superioris, aut diſpoſitionem legis ob juſtas cauſas rei alicujus dominium ab uno in alterum transferentis: quod præſertim fit per præſcriptionis legem. De quibus omnibus & ſingulis in ſequentibus paragraphis agendum erit.

§. V.

De Præſcriptione.

1. PRæſcriptio ſeu uſucapio ut loquuntur Juriſperiti, eſt modus quidam acquirendi dominij per poſſeſſionem alicujus rei, certo temporis ſpatio legibus definito continuatam. Hic autem acquirendi dominij modus civili jure introductus eſt; *Ne diu & ferè ſemper*, ut habetur lege 1. de uſurp. & uſucap. *quarumdam rerum dominia incerta eſſent*: & locum habet, non ſolùm in foro exteriori, ſed etiam in foro conſcientiæ; ita ut poſſit quis licitè rei alicujus dominium, titulo præſcriptionis, acquirere, ut pluribus probat Leſſius lib. 2. cap. 6. dub. 17. dummodò tamen præſcriptio illa legitima ſit, habeátque requiſitas à jure conditiones, quæ quatuor communiter à Doctoribus numerantur. Prima eſt poſſeſſio; nam ſecundùm regulam juris: Reg. 3. in 6. *Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit*. Secunda eſt bona fides: ſi quidem ut ibidem habetur, Reg. 2. *poſſeſſor malæ fidei ullo tempore non præſcribit*. Tertia eſt titulus probabiliter præſumptus, putà donationis, emptionis, ſucceſſionis, &c. ut conſtat ex digeſt. leg. 41. tit. 4. & ſeq. Quamvis interdum bona fides etiam ſine titulo ad præſcriptionem ſufficiat; quando ſcilicet nulla præſumptio in contrarium habetur, nec jus commune contradicit. Quarta denique eſt continuatio poſſeſſionis tempore legibus definito.

2. Quæres quantùm temporis requiratur ad legitimam præſcriptionem. Reſpondetur ex communi Doctorum ſententiâ apud Leſſium ſup. c. 6. dub. 2. 3. 4. & ſeq. ad præſcriptionem ſeu uſucapionem rerum mobilium quarumcumque, cum titulo probabiliter præſumpto, requiri poſſeſſionem per triennium bonâ fide continuatam; ſine titulo verò, per triginta annorum ſpatium: e. g. aliquis bonâ fide tibi rem alienam dedit, quam ſuam putabat; túque bonâ fide illam acceptaviſti; tunc triennij poſſeſſione tibi acquiritur res illa ratione tituli donationis: quòd ſi nullo titulo, bonâ tamen fide illam poſſideas, tua non fit, niſi triginta annorum continuatâ poſſeſſione.

Ad præſcriptionem autem rerum immobilium cum titulo requiri ſpatium decem annorum, inter præſentes, id eſt eos, qui in eodem territorio habitant, quamvis non in eadem urbe; viginti annorum inter abſentes: triginta verò annorum, ſi nullus adſit titulus, ut ſuprà de mobilibus rebus dictum eſt.

3. Excipiuntur tamen bona immobilia Eccleſiæ, Monaſterij, Hoſpitalis, & aliorum piorum locorum,

rum, ad quorum præſcriptionem requiruntur anni quadraginta: quod ſi bona illa ſint Eccleſiæ Romanæ, nonniſi annorum centum ſpatio præſcribi poſſunt. Bona verò pupillorum ſive mobilia ſive immobilia, quandiu in illa ætate ſunt nullo temporis lapſu præſcribuntur, ſicut nec res Eccleſiæ quæ alienari prohibitæ ſunt, aut uſibus tantùm ſacris ſunt deſtinatæ.

Eſt tamen obſervandum non eaſdem ubique leges circa tempus & modum præſcriptionis eſſe receptas: ac proinde cujuſque regni ſpeciales leges & legitimas conſuetudines eſſe ſuper hac re conſulendas.

§. VI.

De contractibus in genere.

1. NOmine contractûs intelligitur conventio aliqua inter duos, facta, ex qua in utroque, vel ſaltem in alterutro illorum, obligatio aliqua naſcitur. Sunt autem alij contractus, qui vocantur *nominati*, alij *innominati* dicuntur. Contractus *nominati* ſunt illi, qui ſpeciali nomine inter ſe diſtinguuntur, ut emptio, venditio, locatio, &c. Contractus verò *innominati* ſunt illi, quibus nullum ſpeciale nomen aſſignatum eſt; dividunturque à Iuriſperitis in quatuor ſpecies, quæ his verbis exprimuntur: *do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias.*

His prænotatis dicendum 1. contractum omnem ſponté ac liberè factum, quamvis in eo non ſerventur juris formalitates, obligare tamen in foro conſcientiæ; ita ut alterutro contrahentium invito, reſcindi non poſſit, niſi jure aliquo poſitivo irritus ſit, aut irritari poſſit. Ita Gomeſius, Covarruvias, & alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſup. dub. 4. Ratio eſt, quia jure naturæ tenetur quiſque tenere quod promiſit, altero acceptante, ut ex infrà dicendis pleniùs conſtabit.

2. Dicendum 2. contractum illum in quo contingit error circa ſubſtantiam rei, jure naturæ irritum & invalidum eſſe. Ita S. Antoninus, Sotus, Cajetanus, & alij apud eundem Leſſium ſuprà dub. 5. quia, ut dicitur leg. 9. C. de juris & facti ignorantia, *Errantis nullus eſt conſenſus*: ſine conſenſu autem nullus eſt contractus: e.g. ſi quis gemmam vendat exiſtimans eſſe cryſtalli fragmentum, emptor re comperta tenebitur ad reſtitutionem gemmæ, aut ad juſtum ejus pretium venditori perſolvendum: ſecùs verò ſi error ſolummodò ſit circa qualitatem rei; ut ſi cognoſcens eſſe gemmam, ſed valorem ejus ignorans, vili pretio eam vendiderit; tunc enim validus quidem erit contractus, tenebitur tamen emptor, poſtquam id reſciverit, ſupplere id, quod juſto gemmæ pretio defuit, ut docent ſuprà citati Authores.

Dicendum 3. contractum illum, cui alterutrius contrahentium dolus cauſam dedit, non eſſe omninò jure naturæ irritum, ſed tamen pro arbitrio ejus qui deceptus eſt, ſi contractus ſolubilis ſit, irritari poſſe. Ita Ægidius Koninch. & alij apud Laymann. l. 3. de juſt. tr. 4. cap. 5. & Leſſius ſuprà. Quod non ſit irritum, patet ex eo quòd, ſi is qui deceptus eſt, velit contractum ſubſiſtere, deceptor reſilire non poteſt: *Ne lucrum ex dolo ſuo reportet*, ut habetur cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium: quod verò irritari poſſit, pro arbitrio illius qui deceptus eſt, conſtat etiam ex eo quod qui dolo inducit alterum ad contrahendum, injuriam ei facit; ac proinde tenetur eum reſtituere in integrum, & reddere omnia infecta, ſi deceptus velit.

3. Dicendum 4. contractus omnes ex aliquo gravi metu injuſtè incuſſo celebratos, non eſſe quidem jure naturæ irritos; ſed irritari poſſe, & revocari in foro conſcientiæ, pro arbitrio ejus qui metum injuſtè paſſus eſt. Ita Sotus, Paludanus, Richardus, & alij apud Leſſium ſuprà dub. 6. Id patet tùm ex eo quod, ut habetur cap. 1. de his quæ vi metûſque causâ fiunt, *quæ vi & metu fiūt, debent in irritum revocari*: tùm etiam quia, ut dicit S. Thomas 2.2. q. 89. a. 7. ad 3. *qui vim intulit, hoc mere ur, ut ei p omiſſio non ſervetur.* Eadem etiam ratio, quæ ſuprà de dolo allata eſt, poteſt de metu injuſtè illato intelligi; qui enim metum injuſtè incuſſit, injuriam alteri intulit; unde tenetur illum in priorem ſtatum reſtituere; & alter jus habet exigendi hanc reſtitutionem. Per metum verò gravem intelligimus illum, qui eſt de malo aliquo, quod viro conſtanti formidabile eſt, cúmque meritò commovere poteſt; qualis eſt metus mortis, exilij, carceris, infamiæ, amiſſionis bonorum, &c. ad metum quoque gravem pertinere dicit Leſſius ſuprà, metum reverentialem, quo filius timet gravem offenſionem patris, ſubditus Principis, uxor mariti, &c. ubi rectè obſervat metum etiam gravem dici poſſe illum, qui reſpectivè ſolùm talis eſt; ut ſi ſit de aliquo malo, quod, quamvis viro conſtanti non ſit formidabile, fœminæ tamen vel puero, vel ſeni formidandum meritò videtur.

§. I.

De promiſſionibus, donationibus, & teſtamentis.

1. PRomiſſionis nomine non intelligimus hîc promiſſionem illam quæ fit ſub aliquo onere vel conditione, quæque ut ſic extendi poteſt ad omnes ferè ſtipulationes & contractus, in quibus ut plurimùm promiſſio aliqua reciproca intervenit; ſed promiſſionem ſimplicem & gratuitam, quâ ex mera liberalitate aut gratitudine aliquid alteri promittitur; de quâ

Dicendum 1. promiſſionem antequam acceptetur, nullam parere obligationem naturalem aut civilem: quod & ſimiliter de donatione intelli-

gendum eſt:unde ſequitur quod utraque ante acceptationem poſſit licitè revocari.Ita Sotus lib. 4.de juſt. quæſt. 5.art. 1.Suares tom.2.de relig. lib. 4. cap. 2. Leſſius lib 2. cap. 18.dub.6.& alij communiter. Ratio eſt, quia omnis promiſſio & donatio ſuapte naturâ reſpectiva eſt, cujus proinde obligatio ex alterius partis conſenſu dependet.

Excipiunt tamen Doctores aliqui promiſſiones factas Eccleſiæ, Hoſpitali, Monaſterio, aliiſque locis piis; exiſtimántque etiam antè acceptationem, promiſſiones & donationes ejuſmodi obligare: alij verò Theologi hanc exceptionem non admittunt; aſſerúntque univerſim promiſſionem non acceptatam minimè obligare: quam ſententiam probabilem & in praxi tutam exiſtimat. Laymann ſupr. tra. 4. cap. 1. & pro illâ Sotum, alioſque Doctores citat.

2. Dicendum 2. promiſſionem ſeriò & deliberatè factam, & ex animo verè promittendi, ſeque alteri obligandi, ex virtute fidei ſeu fidelitatis,ubi acceptata fuerit;obligare,etiam ſub peccato mortali,ſi res promiſſa ſit alicujus momenti. Ita Navarrus, Sotus & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſupr. dub. 8.Ratio eſt, quia omnis promiſſio dat jus ad rem promiſſam, quod etiam ad hæredes promiſſarij tranſit: & ſi fiat per formam ſtipulationis, datur etiam actio in foro exteriori, & promiſſor cogi poteſt ſententia judicis ad promiſſionem implendam:unde ſequitur illam inducere ſtrictam aliquam obligationem,quæ proinde ſub peccato obliget. Quòd ſi quis utatur verbis quidem promiſſoriis non tamẽ animo ſeriò promittẽdi;ſed ſolummodo ad ſignificandum ſolum propoſitum, vel ad firmiùs aſſeverandum, ut ei credatur: tunc, ut rectè obſervat idem Leſſius,non cenſetur obligatio ſub peccato mortali ad implendum id quod ſic promiſit, niſi fortè ex fictâ illâ promiſſione notabile aliquod damnum alterius ſequatur; & hoc ſenſu dicit intelligendas eſſe promiſſiones plurimorum, qui ſolent multa ſe promittere facturos; cùm tamen non intendant ſeriò ſe ad id obligare, aut aliis jus exigendi tribuere, ſed duntaxat firmiter id aſſeverare.

3. Quæres quanti valoris aut momenti eſſe debeat res promiſſa, ut promiſſionis violatio cenſeatur eſſe peccatum mortale? Navarrus ca. 18. num. 6. exiſtimat ſufficere valorem rei promiſſæ talem eſſe, qui in furto ad peccatum mortale ſufficeret: probabiliùs tamen Lopes lib.2. de contr. capite ultimo, & Leſſius ſuprà docent in promiſſione ad materiam peccati mortalis conſtituendam longè majorem valorem quàm in furto requiri; qui tamen valor difficile determinari poteſt, ſed viri prudentis judicio ex æquo & bono dijudicari debet: certè communi hominum æſtimatione major injuria fieri cenſetur, ſi quis aureum unicum ſurripiat quàm ſi quatuor vel quinque aureos ex liberali promiſſione debitos non ſolvat.

Dicendum 3. promiſſionem alteri factam,& ab eo acceptatam, deſinere obligare, ſi res promiſſa fiat inutilis, aut illicita, aut impoſſibilis: item ſi ſtatus rerum aut perſonarum ita mutetur, ut ſecundùm judicium viri prudentis promiſſor non videatur illum eventum voluiſſe comprehendere:quod ex conditione rei promiſſæ, aut ipſius promiſſionis, vel etiam promiſſarij, aliiſque circumſtantiis dijudicandum eſt. Ita Cajetanus, & alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſupr. dub. 10. Ratio eſt, quia promiſſio non cenſetur habere vim, niſi ex eâ voluntate & intentione, quam promittens explicitè vel implicitè habuit, dum promiſit: ex quo ſequitur quod ultra hanc intentionem expreſſam vel prudenter interpretatam non poſſit obligari.

4. Dicendum 4. donationem illam,quæ dicitur inter vivos,id eſt,cùm quis ex merâ liberalitate ſic donat,ut etiam ſe vivo velit rem donatam eſſe alterius, factam ab eo qui donare poteſt, id eſt,qui dominium & adminiſtrationem habet rei quam donat, cum facultate illam alienandi, poſſe etiam poſt donatarij acceptationem revocari,ob quaſdam cauſas legibus expreſſas; quarum præcipua eſt ingratitudo ipſius donatarij;ut ſi donatarius injurias atroces in donantem effuderit; ſi violenter illum percuſſerit; ſi ex certâ malitiâ notabile damnum bonis eius intulerit; aut ſi ad gravem inopiam redactum non aluerit. Ita Sylveſter,Gomeſius,& alij,quos citat & ſequitur Leſſius ſuprà,dub. 14. ubi tamen obſervat donatarium ante judicis ſententiam non teneri ad reſtitutionem, quia eſt pœna, quæ prærequirit donatoris querelam, & ingratitudinis probationem.

5.Dicendum 5.donationem,quæ fit cauſa mortis, id eſt, cùm quis ita donat;ut rem non velit abſolutè & irrevocabiliter eſſe alterius niſi poſt ſuam mortem,qualiter in teſtamentis & codicillis fieri ſolet, poſſe ad arbitrium donantis revocari. Ita communiter Doctores: unde Apoſtolus Heb.9.dicit quòd,*Ubi teſtamentum eſt,mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris;alioquin nondum valet, dum vivit qui teſtatus eſt*: & Juriſperiti communiter dicunt: *Ambulatoriam eſſe teſtantis voluntatem uſque ad ſupremum vitæ exitum.*Eſt tamen difficultas inter Theologos, utrùm teſtamentum ſit validum in foro conſcientiæ, ſi deſint ei ſolemnitates,legibus requiſitę?Omiſſis aliorum ſententiis, probabilis & in praxi tuta videtur eſſe illa,quam propugnant Adrianus, Angelus, Tabiena, Sylveſter, Joannes Medina, Lopes,& alij quos citat & ſequitur Leſſius, ſupr.cap. 19.dub. 3.quæ

3. quæ aſſerit ejuſmodi teſtamentum in foro conſcientæ validum eſſe, & licitè retineri poſſe id quod ex tali teſtamento habetur, ſine titulo hæreditatis, ſive legati. Ratio eſt, quia, ut dicitur paragrapho, *Per traditionem*: inſtitutione de rerum diviſione, *nihil eſt tam conveniens naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis, rem ſuam in alium transferri, ratam haberi*. Prætereà teſtamentorum ſolemnitates à legibus eo ſolùm fine introductæ ſunt, *ne quid falſitatis in teſtamentum incurrat*: ut dicitur *l. quæſtionem*. 13. C. de fideicommiſſis: quare dummodò certò conſtet de ultimâ teſtantis voluntate, poteſt quis rem, ſibi ejus teſtamento relictam tutâ conſcientiâ retinere.

§. VIII.

De emptione & venditione.

1. DUæ ſunt præcipuæ conditiones in qualibet emptione & venditione obſervandæ, ut docet S. Thomas 2.2.q.77.a.1.& ſeq. Prima eſt, ut fraus omnis & dolus abſit, tam ex parte venditoris quàm emptoris: ex quo ſequitur contra juſtitiam eſſe, ſi quis vendat rem habentem vitium aliquod, ſeu defectum in quantitate, aut qualitate, eodem pretio, quo venderetur, ſi ejuſmodi defectu & vitio careret: proindéque peccare qui menſuras adhibent illegitimas aut pondera doloſa, juxtà illud Prov. 10. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum*: item qui mixtione aliquâ res efficiunt deteriores; ut caupones aquam vino miſcentes: frumentarij qui tritico miſcent alia ſemina deteriora, ſicut illi qui Amos 8. dicebant: *quiſquilias frumenti vendamus.*
Unde idem S. Doctor ſup. a. 3. aſſerit rei quæ venditur, vitia occulta quæ ab emptore deprehendi non poſſunt, quæque illius valorem notabiliter diminuunt, aut illam emptori inutilem vel incommodam reddunt, eſſe manifeſtanda. Quod etiam docuit S. Ambr. l. 3. de offic. cap. 10. *In contractibus*, inquit, *vitia eorum quæ veneunt prodi jubentur: ac niſi intimaverit venditor, quamvis in jus emptoris tranſierint, doli actione tenetur.*

Quæ autem de venditore, hæc etiam de emptore intelligi debent: omnem ſcilicet fraudem ab emptione abeſſe debere: proindéque contra juſtitiam eſſe, rem aliquam pretioſam pro vili, putà gemmam pro fragmento vitri, emere ab alio qui ejus valorem ignoret: ſecùs ſi in aliqua regione res parvi æſtimentur, quæ tamen alibi cenſerentur pretioſiſſimæ: putà margaritæ, gemmæ, aut alia id generis, quæ ut plurimùm in Indiis & aliis diſſitis regionibus pro cultellis, tintinnabulis, & aliis ſimilibus crepundiis licitè permutãtur.

2. Secunda conditio ad juſtitiam emptionis & venditionis ex mente S. Doctoris neceſſaria, eſt ut res neque cariùs vendatur, neque viliùs ematur quàm illius pretium exigat. Pro cujus intelligentia obſervandum eſt duplex eſſe juſtum pretium alicujus rei. Primum eſt, quod à poteſtate publica taxatum eſt; & vocatur à Doctoribus pretium legitimum, quaſi lege definitum: & illud augere in vendendo, aut minuere in emendo non licet. Secundum eſt, illud, quod communi hominum æſtimatione determinatur, quando à publicâ poteſtate minimè taxatum eſt, & pretium vulgare ſeu commune dicitur, habétque quandam latitudinem: cùm enim ex plurimorum æſtimatione pendeat, qui non eodem modo de rerum valore judicant, hinc fit quod aliqui, verbi gratiâ, decem numnis valere arbitrantur, quod alij undecim, alij verò tantùm novem æſtiment: unde à Doctoribus hoc vulgare & commune pretium triplex eſſe dicitur, infimum ſcilicet, medium, & ſummum, quod etiam rigoroſum nominatur. Quamvis autem in exteriori foro, actio minimè detur ei, qui emendo cariùs vel vendendo viliùs non eſt deceptus ultrà dimidium juſti pretij: in foro tamen conſcientiæ omnis venditio, in quâ juſti pretij latitudo exceditur, & omnis emptio, in qua juſti pretij quantitas non attingitur, injuſta eſt, & divinæ legi contraria. Ita S. Thomas art. 1. ad 1. & hæc eſt etiam expreſſa doctrina ſancti Auguſtini libro 13. de Trinitate cap. 3.

3. Sunt tamen duæ cauſæ, ob quas licitum eſt rem pluris aliquandò vendere quàm per ſe valeat. Prima eſt ratione officij mercandi: mercatori ſiquidem merces ſuas paulò pluris vendere licitum eſt quam ab aliis venderentur, qui non ex officio, ſed ex occaſione aliquid vendunt. Ita Joannes Medina, Caietanus, & alij apud Leſſium ſupr. cap. 21. dub. 4. Ratio eſt quia pretio aliquo æſtimabile cenſetur, quòd mercator curas & cogitationes ſuas, ac omne tempus ſuum in mercibus illis conquirendis, conſervandis & diſtrahendis aſſiduè impendit. Secunda eſt, ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis; quando quis in ſolam emptoris gratiam rem aliquam vendit, quæ ſibi eſt plurimùm utilis, commoda, & etiam neceſſaria: quo in caſu, ut dicit S. Doctor ſupr. art. 1. *Juſtum pretium erit, ut non ſolùm reſpiciatur ad rem quæ venditur; ſed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit: & ſic licitè poterit aliquid vendi pluſquam valeat ſecundùm ſe*: quod quidem judicio viri prudentis æſtimandum. Si verò res quæ venditur, eſſet maximè commoda emptori, nec venditor ex illius diſtractione damnum ullum aut incommodum pateretur: tunc, ut rectè monet S. Doctor ſuprà, *Non deberet eam ſupervendere: quia utilitas, quæ alteri accreſcit, eſt ex vendente, ſed ex conditione ementis, nullus autem debet alteri vendere id quod non eſt ſuum.*

3. Sunt etiã duæ cauſæ ob quas interdùm poteſt quis.

quis licitè rem minori pretio emere quàm alias valeret. Prima eſt, ſi emptori parùm utilis ſit, illámque ſolummodò emat in gratiam venditoris; quia tunc pretium & valor illius ſecundùm cõmunem hominum æſtimationem vileſcere cenſetur, ut docet Leſſius ſuprà: in quo tamen cavendum eſt ne à pauperibus aliiſque quos adigit, egeſtas ad propriam ſupellectilem, v. g. diſtrahendam, aliquid viliùs quàm par ſit emendo, juſtitia vel charitas violetur. Secunda cauſa oritur ex ratione & modo vendendi, ut in auctionibus publicis, in quibus ſicut aliquando rerum commune pretium ex emptorum contralicitatione augetur: ſic etiam interdùm ex defectu emptorum minuitur, ut obſervat Navarrus. cap. 23. n. 85.

Quæres quid de quibuſdam rebus cenſendum ſit, quæ nullum certum pretium habent, ut ſunt quædam gemmæ, picturæ veteres, &c. an ſcilicet tanti eas vendere liceat, quanti vendi poterunt. Reſpondet Leſſius ſup. cap. 21. dub. 3. quamvis Sotus & quidam alij Theologi ita fieri poſſe arbitrentur, longè tamen probabiliùs eſſe & tutiùs in conſcientia, res ejuſmodi non poſſe licitè vendi pro arbitrio venditoris, ſed juxtà æſtimationem intelligentium, aut etiam ipſius venditoris, ſpectatis bonâ fide circumſtantiis omnibus ad ipſius rei valorem facientibus.

§. IX.

De mutuo, commodato, depoſito & locato.

1. Horum quatuor contractuum, qui frequẽtiores ſunt, & ad quos cæteri aliquo pacto reduci poſſunt, notitiam hîc aliquam generalem proponemus, ut faciliùs dignoſci poſſit, quibus in caſibus hoc ſeptimum Decalogi præceptum occaſione illorum violetur, & etiam quâ ratione ſub illorum obtentu uſuræ interdum palliatæ committantur, de quibus poſteà.

Per mutuum intelligitur traditio rei alicujus numero, pondere, vel menſura conſtantis facta eo animo, ut ſit accipientis: cum obligatione tamen, ut ſimilis in ſpecie ac bonitate reſtituatur.

Per commodatum verò, rei alicujus quoad ſolum uſum gratuita conceſſio, cum obligatione eandem numero reſtituendi.

Per depoſitum rei alicujus ad ſolam cuſtodiam traditio, cum obligatione eandem integram reſtituendi.

Per locatum denique ſeu locationem ſignificatur rei alicujus ad uſum vel fructum, certâ pretij conventione factâ, conceſſio.

2. Differunt autem inter ſe hi contractus; primò in eo quòd mutuum fiat tantùm de rebus mobilibus; reliqui tres contractus de rebus etiam immobilibus fieri poſſint, ut fusè ex diverſis legibus declarat Leſſius.

Differunt 2. in eo quòd per mutuum transferatur rei mutuo datæ dominium, ſufficiatque ut ſimilis in ſpecie reſtituatur; per alios verò tres contractus non transferatur rei dominium, ſed eadem numero debeat reſtitui, ut docet idem Leſſius, & ex iiſdem legibus probat. lib. 2. cap. 20. & ſequent.

Differunt 3. in eo quòd mutuatarius rem mutuò datam pro libito conſumere poſſit; commodatarius & locatarius eâ tantummodo uti, vel fructus illius percipere; depoſitarius verò nec illâ uti, nec ex ea fructus ullos ſuos facere licitè poſſit, ut explicat & probat idem Leſſius.

3. Differunt 4. in eo quòd, ſi res mutuò data & tradita pereat, ſoli mutuatario pereat, cùm ſit in dominio ejus; quoad alios verò contractus, in quibus dominium non transfertur, ſi res aliena apud depoſitarium vel commodatarium, vel locatarium caſu fortuito & ſine ulla eorum culpa pereat, domino ſuo pereat; nec illis incumbat ulla faciendæ reſtitutionis obligatio, niſi aliter expreſsè conventum ſit, vel aliqua alia ratio ſpecialis ad id obliget, ut ex communi legum uſu & Theologorum conſenſu tradit idem Leſſius. Quòd ſi res illa ex aliquâ culpâ pereat, commodatarius quidem, ob cujus ſolius utilitatem res gratuitò commodata eſt, illam tenebitur reſtituere; ſi vel leviſſimâ ejus culpâ perierit, ut habetur cap. un. de commodato: locatarius verò, qui rem alterius conduxit pretio, nonniſi ex levi: depoſitarius autem, qui rem alienam gratuitò cuſtodit, nonniſi ex culpâ latâ: quia ſcilicet locatum cedit in commodum locatarij ſimul & domini: depoſitum verò ſolius domini utilitatem reſpicit.

Differunt denique in eo quòd ratione mutui præcisè ut mutuum eſt, nihil à mutuatario ultrà rem mutuatam aut illius valorem exigere licitum ſit; in contractu verò locationis id licitè & juſtè fieri poſſit, ut ex antè dictis intelligitur & pleniùs ex dicendis conſtabit.

§. X.

Quid hoc ſeptimo Decalogi præcepto prohibetur?

1. Hoc ſeptimo præcepto prohibetur, non ſolùm quævis injuſta rei alienæ acceptio & detentio, quæ furti nomine deſignatur; ſed etiam (ut explicat S. Auguſtinus q. 71. in Exod.) quævis alia injuſta rei alienæ contrectatio, aut damni illatio, & conſequenter deliberata quævis voluntas alterius rem injuſtè uſurpandi, vel detinendi; aut damnum illi inferendi; ut enim docet S. Thomas, 1. 2. qu. 72. art. 7. peccata voluntatis & operis ejuſdem ſunt ſpeciei; cum hâc tamen differentiâ, quòd peccata operis contra hoc ſeptimum præceptum ad reſtitutionem obligent, non verò peccata ſolius voluntatis.

Eſt autem obſervandum, ſolam illam rei alie-

næ invito domino uſurpationem ac detentionem, quæ injuſta eſt, hoc præcepto prohiberi: quia, ut ex communi Theologorum doctrinâ obſervat Toletus, lib.7.cap.14. variis ex caſibus ablatio rei alienæ invito Domino fieri poteſt abſque ullo juſtitiæ detrimento, verbi gratia cùm fit ex legitimâ ſuperioris authoritate, qui ex causâ juſtâ & rationabili, bona unius in alterum transfert; quâ ratione Iſraëlitæ non peccaverunt, cùm Deo jubente ſpoliaverunt Ægyptios: item cùm fit in utilitatem domini, ut cum à furioſo enſis ſubripitur, ne ullum percutiat; dummodò tamen valor & pretium ejus in utilitatem domini convertantur: quâ ratione dicit idem author non committi furtum ab uxore, quæ pecunias clam aufert à marito ſuo, ne (quod ſæpiſſimè ſcit ab illo fieri) ludis & comeſſationibus eas profundat; dummodò tamen in uſum familiæ pecunias illas convertat: nec etiam peccare illum, qui vinum alterius effundit, ne inebrietur; nec qui chartas rumpit & lacerat, ne alij ludendo blaſphemias proferant, aut aliâ ratione peccent.

2. Docet etiam idem Toletus non committi furtum ab eo, qui clam aliquid accipit, quod ſibi aliàs debetur: quandò ſcilicet certò ſcit illud ſibi deberi, nec poteſt coram Judice debiti ſolutionem exigere, quia debitor eſt potens, aut debitum probare non poteſt, aut inde ſibi aliquod malum timet, ſi enim viâ juridicâ debiti ſolutionem obtinere poſſet, peccaret occultè rapiendo; quamvis ad reſtitutionem minimè teneretur; monet tamen cavendum eſſe, ne ex illâ ſecretâ oblatione, quamvis juſtâ, ſcandalum aliquod aut damnum alterius ſequatur; puta ne alij in ſuſpicionem furti veniant; neve is à quo accepit, rurſùs idem debitum ſolvat; ac denique ut nihil aliud accipiat, præterquam quod ipſi debetur, verbi gratiâ ſi pactum de certâ mercede inter dominum & famulum interceſſit, & famulus liberè in illud conſenſit, non poteſt famulus ultrà illam quidquam ſibi ſumere, niſi fortè adigatur ab ipſo domino ad alia opera præſtanda, de quibus inter eos non convenerat; tunc enim teneretur dominus ſolvere ultra pactum, & eo denegante, famulus, quod ſibi juſtè deberetur, poſſet accipere.

Sunt autem duæ ſpecies injuſtæ ablationis rei alienæ: ſcilicet furtum, cùm aliquid ſecretò ab alio injuſtè aufertur; & rapina cùm palàm & violenter aufertur: quâ ratione (ut docet S.Thomas 2. 2. q. 63.a.4.& 9.) rapinæ peccatum non ſolùm ſpecie differt à furto; ſed & illo gravius eſt, quia præter injuſtam rei alienæ ablationem, violentiæ illatæ injuria etiam in eo reperitur, quæ circumſtantia ideò in confeſſione declaranda eſt.

3. Cùm verò quævis rei alienæ ablatio & detentio juſta, ſit ex genere ſuo mortale peccatum, ut docet S. Thomas ſuprà, art. 6. niſi rei furto ablatæ parvitas excuſet; difficultas eſt inter Theologos, quænam quantitas, ſeu quiſnam valor rei ablatæ ſufficiat ad peccatum mortale in materia furti conſtituendum. Variæ ſunt Doctorum ſuper hâc re ſententiæ: Navarrus cap. 17. num.4. dimidium regalem (qui ætate illius quinque ſolidis aut circiter æſtimabatur) exiſtimat ſufficere ad peccatum mortale in materia furti: Toletus lib.5.cap. 6. unum regalem aut duos etiam reſpectu ditiſſimi: Sotus libro 5.quæſtione 3.art. 3.ad 3. unum vel duos aureos. In re maximè difficili probabiliſſimè loqui videntur illi, qui hanc furti quantitatem viri prudentis & pij arbitrio eſſe definiendam exiſtimant, idque non ſolùm ex valore aut quantitate rei ablatæ: ſed etiam ſpectatis circumſtantiis tùm perſonæ cui ablata eſt, tùm damni quod injuſtè illatum eſt, tum etiam pravæ diſpoſitionis illius qui rem alienam abſtulit: ex quo fit ut peccatum mortale committatur interdum rem modici valoris auferendo, ſi perſona cui ſurripitur inops ſit, ut ſi quis viduæ illi evangelicæ Chriſti Domini ore laudatæ duo illa minuta, quæ in gazophylacio miſit, abſtuliſſet, totum illius victum (ut idem Dominus loquitur Matth. 12.) ſurripuiſſet: item ſi quis rem modicam furetur, unde damnum aliquot notabile ſequatur, ut ſi à ſartore acum, à ſutore ſubulam, à ſcribâ calamum ſurripiat, qui ejuſmodi inſtrumenta ad præſtanda opera ſua plurium dierum ſpatio reperire non poſſent: item ſi quis modicum quid furto acciperet, ſed animo & voluntate plura ſurripiendi: haud dubiè in his & ſimilibus caſibus modicus valor & exigua quantitas, ad peccatum mortale furti conſtituendum ſufficere poſſet. Præterea vix eſt ullus conſcientiæ utcunque timoratæ, qui ſi dimidiam vel etiam tertiam partem aurei à quocunque furetur, ſe peccatum mortale committere non arbitretur. Unde videtur magis expedire ut prudens Confeſſarius in hâc furti materiâ, ſive pro reſtitutione injungendâ, ſive pro pœnitente ſuo ab hoc peccato infami deterrendo, rigidiorem potius quàm laxiorem ſententiam amplectatur, ut ſapienter monet Leſſius, c. 12. dub. 8.

4. Quæres 1. quid cenſendum ſit de eo, qui plura modica furta committit? Reſpondetur cum diſtinctione: ſi enim per modica illa furta intendat conquirere notabilem aliquam quantitatem peccat mortiferè per illam pravam intentionem, & etiam per quodvis exterius furtum licet modicum ſit, quod ex illâ intentione fit: ſi verò abſque tali intentione, ſed ex occaſione ſolùm res aliquas modicas diverſis vicibus furetur; licet unaquâque vice in particulari non peccet: niſi venialiter, ob materiæ levitatem; ubi tamen res illæ ſimul junctæ conſtituunt quantitatem notabilem

bilem ad peccatum mortale ſufficientem; tunc ſi hoc advertat,reſque illas injuſtè acceptas velit retinere,aut aliquam aliam, quæ quantitatem illam peccati mortalis compleat, denuò ſurripere, peccabit mortaliter, ut ex communi Doctorum conſenſu docet Leſſius ſuprà dub.8.qui etiam rectè obſervat moraliter loquendo majorem quantitatem ad peccatum mortale requiri, quandò quis valdè diſſitis temporum intervallis aliquid eidem ſubtrahit,quàm ſi brevi tempore aut ſimul accipiat: item majorem adhuc quantitatem requirit,quãdò quis à diverſis modicas res furatur, quàm ſi ab uno eaſdem res furetur: eò quòd minùs illi ſinguli lædantur: quàm ſi aliquis ſolus totum illud damnum ſuſtineret.

§. XI.

Quot modis peccetur contra hoc ſeptimum Decalogi præceptum?

1. EX paragraphis præcedentibus ſatis conſtat quàm varij ſint & multiplices modi, quibus in hoc præceptum divinum peccatur.

Ac in primis peccant contra illud, qui rem alienam furantur, aut injuſtè detinent, vel furari aut detinere injuſtè volunt, qui debita non ſolvunt,aut ſolvere nimis diu differunt,cùm poſſint,præſertim ſi creditor dilationem illam moleſtè ferat,aut ex illâ incommodum aut damnum aliquod patiatur; qui cum violentiâ rem alienam rapiunt:& qui metu injuſtè incuſſo,aut dolo aliquo alterum adigunt, ut contractui oneroſo atque damnoſo ſubſcribat.

Qui rem aliquam ſuam, vel ſibi debitam apud alterum furtim ſurripiunt,quandò illam commodè aliâ ratione repetere poſſunt: præſertim ſi inde ſequatur ſcandalum aliquod aut damnum alterius; cui licet innocenti furtum illud fortaſſe imputabitur.

Qui promiſſionem alteri ſeriò factam, & ab eo acceptatam in re notabili exequi nolunt: qui ſint alterius hæredes aut teſtamenti executores, illius debita aut legata ſolvere non curant.

2. Qui damnum aliquod alteri deliberatè inferunt, vel alterius damno cooperantur aliquo ex novem modis quos memoriæ juvandæ causâ Doctores duobus his verſibus complexi ſunt.

Juſſio,conſilium,conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

*1. Juſſione,*filios,ſervos,aut alias perſonas ſibi ſubditas ad furtum faciendum,aut damnum alteri inferendum compellendo: aut furtum factum aut damnum illatum ratum habendo 2. *Conſilio* alteri ſuadendo, vel promiſſionibus aut precibus illum promovendo, 3. *Conſenſu*, injuſtæ alicui actioni conſenſum præbendo. 4. *Palpatione* ſeu adulatione,ac ementitis laudibus alterum ad aliquid contra juſtitiam faciendam inducendo. 5. *Recurſu*,offerendo vel præbendo refugium iis qui damnum injuſtum alteri intulerunt; eorum inſtrumenta occultando aut furta receptando, & ſic peccatum illorum fovendo. 6. *Participatione*, ſive in actione furti, rapinæ, &c. ſive in prædâ & lucro inde obvenienter. 7. *Silentio*, ſeu omiſſione correctionis;aut inhibitionis ad furtum aut damnum alterius impediendum neceſſariæ, ſi ſit ſuperior: vel recti & æqui conſilij; ſi conſultor: vel debitæ vigilantiæ, & cuſtodiæ,ſi cuſtos exiſtit. 8. *Non obſtando* damno quod injuſtè infertur, & id minimè faciendo quo damnum impedire poſſit, præſertim ſi ad id ex officio teneatur. 9. *Non manifeſtando* malefactorem, cùm ad id tenetur ex officio, ſive ut damnum impediatur antequam fiat, ſive ut reſarciatur poſtquam factum eſt.

3. Peccant etiam contra hoc præceptum,qui rem aliquam emunt,quam ſciunt vel dubitant eſſe furtivam,ut ſibi retineant; ſecus verò, ut eam vero domino reſtituant.

Qui res inventas, cùm poſſint, vero domino non reſtituunt, vel diligentiam requiſitam ad illum dignoſcendum adhibere non curant.

Qui emendo aut vendendo dolo vel fraude utuntur: qui rem aliquam notabiliter pluris vendunt,aut minùs emunt quàm valeat: qui rem defectuoſam pro integrâ vendunt, nec illius defectum occultum emptori patefaciunt;qui in pondere,numero,aut menſurâ fraudem aliquam committunt: qui monopolium aliquod injuſtè faciunt, quandò ſcilicet plures mercatores ſimul conſpirant, ut merces omnes alicujus generis coemant,eaſque poſteà ultra juſtum pretium pro arbitratu ſuo vendant.

Qui ſervis aut mercenariis ſtipendium debitum aut mercedem detinent, aut abſque ulla ratione illius ſolutionem notabiliter differunt: quod quidem peccatum adhuc gravius eſt, ſi ex illâ dilatione damnum aut incommodum aliquod notabile illis obveniat.

Peccant etiam qui ad lucrum in ludis vel ſponſionibus faciendum fraude vel dolo utuntur: qui res alienas ludo & aleis exponunt; vel proprias, ſed alendæ familiæ neceſſarias: qui alium minis, conviciis, fraude aliquâ,&c. ad ludum pertrahunt: qui aleis & ſimilibus ludis jure civili prohibitis immodicam pecuniæ quantitatem exponunt.

Denique contra hoc ſeptimum præceptum peccant illi,qui ex mutuo uſuras exigunt,quæ, quoniam variis artibus ut plurimum teguntur & palliantur,idcircò paulò fuſiùs de illis agendum eſt.

§. XII.

Quibus modis uſura peccatum committatur?

1. SUpponimus uſuræ nomen juxtà communem & viſitatam ſignificationem ſumi; vel pro lucro

lucro uſurario, quod ex mutuo provenit; vel pro actione quâ tale lucrum injuſtè acquiritur; ſeu pro contractu, in quo mutuum datur cum pacto expreſſo vel tacito, aut ſaltem cum voluntate accipiendi à mutuatario ultra ſortem principalem aliquid pretio æſtimabile, tanquam debitum ratione ipſius mutui: unde S. Auguſt. dixit in Pſalm. 36. *fænerari, eſſe mutuam pecuniam tuam dare ei, à quo aliquid pluſquam dediſti, expectes accipere.* Ex quo intelligitur uſuram tripliciter committi poſſe, ſcilicet vel ſolâ voluntate & intentione, vel pacto explicitò, vel implicito: unde conſurgit uſura mentalis, uſura formalis, & uſura palliata.

2. Eſt autem certum quaſcunque uſuras, & quovis modo fiant, eſſe illicitas ac prohibitas. Id conſtat in primis ex Scriptura Pſalm. 14. ubi poſtquam Propheta Regius dixit: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Reſpondet; *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.* Ezech. 18. ubi Propheta declarans, quis verè juſtus dici poſſit, inter alias conditiones hanc apponit: *ſi ad uſuram non commodaverit, & amplius non acceperit.* Et S. Luc. 6. ubi Chriſtus expreſſis verbis edixit: *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Quæ Chriſti Domini verba continent non modò conſilium, ut ſcilicet mutuum detur ex mera charitate, & nihil inde ne quidem gratuitum ſperetur; ſed etiam præceptum prohibitiuum ne quid ratione mutui exigatur tanquam ex juſtitia debitum: quo ſenſu verba illa intellexit Urbanus III. cap. *Conſuluit*, extrà de de uſuris, ubi poſtquam quæſtionem hanc ſibi factam propoſuit: *An ille in judicio animarum quaſi uſurarius debeat judicari, qui nō aliàs mutuo traditurus eo propoſito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat, &c. Item an negotiator pœna conſimili debeat condemnari, qui merces ſuas longè majori pretio diſtrahit, ſi ad ſolutionem facienda prolixioris temporis dilatio prorogatur, quam ſi ei in continenti pretium perſolvatur.* Reſpondet: *verum quia quid in his caſibus tenendum ſit, ex Evangelio Lucæ manifeſtè cognoſcitur, in quo dicitur: date mutuum nihil inde ſperantes: hujuſmodi homines pro intentione lucri quam habent (cum omnis uſura & ſuper abundantia prohibeatur in lege) judicandi ſunt malè agere.* Id conſtat prætereà ex capite *Quia in omnibus*, ibidem, in quo prohibitum eſt ne uſurarij manifeſti ad communionem altaris admittantur, neve Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam. & Clement. un. de uſuris in Concilio Viennenſi decernitur velut hæreticum eſſe puniendum illum, qui pertinaciter affirmare præſumpſerit, exercere uſuras non eſſe peccatum.

3. Id etiam hâc ratione probat S. Doctor 2. 2. q. 78. art. 1. quia illicitum eſt ac injuſtum, ut pro eâdem re duplex pretium exigatur, vel ut vendatur id, quod non eſt vendentis, atqui is qui uſuras exigit, duplex ejuſdem rei pretium exigit: aut vendit id quod non eſt ſuum: vel enim uſuras accipit pro pecuniâ quam mutuo dedit, vel pro uſu illius pecuniæ: ſi primum, duplex pretium ejuſdem rei accipit, nempe ſummam ſorti principali æqualem, & præterea uſuræ fœnus: Si ſecundum, vendit rem non ſuam: cum enim per mutuum transferatur dominium rei mutuatæ in mutuatarium, conſequenter uſus eſt illius, non verò mutuantis.

Ex dictis concludes peccatum uſuræ committi, quotieſcunque hæc duo ſimul concurrunt, verum ſcilicet mutuum, & pactum vel propoſitum, ſeu intentio recipiendi aliquid pretio æſtimabile, ultra ſortem principalem tamquam ratione mutui debitum. Ex quâ regulâ dignoſci poſſunt varij & multiplices caſus, in quibus aliquandò uſuræ peccatū incurritur, aliquādò verò minimè incurritur.

4. Atque in primis ſequitur ex illâ regulâ uſuræ peccatum in cenſibus minimè reperiri; cùm in illis non ſit verum mutuum, ſed potiùs ſpecies quædam venditionis, ut explicat Leſſius lib. 2. c. 22. ubi etiam docet & pluribus probat, non tantùm cenſus reales, ſed etiam perſonales (qui hodie ubique ſunt in uſu) eſſe licitos, nec (ſi modò nullus ſubſit fucus) uſuram ullo pacto redolere: in illis ſiquidem venditur & emitur non uſus pecuniæ, ſed jus exigendi quotannis certam pecuniæ quantitatem, cujus pretium juſtum vel ex Principis lege, vel ex naturali æquitate dijudicandum.

Sequitur 2. in Cambiis, ſi bonâ fide & ſeclusâ omni ſimulatione fiunt, nullam ineſſe uſuram: in reali enim & legitimo Cambio non reperitur mutuum verum, ſed permutatio pecuniæ pro pecuniâ, ſive fiat localiter, ſeu ut vulgo dicitur per litteras, quandò v. g. datur pecunia Pariſiis ut tantundem Romæ reddatur: ſive fiat ſimplex mutatio numiſmatum diverſæ rationis & ſpeciei, ut aureorum cum argenteis, patriorum cum externis: in iis enim permutationibus ſive ratione tranſlationis & aſſecurationis pecuniæ, ut in cambiis localibus, ſive ratione officij campſoris regiâ aut publicâ authoritate conſtituti, ut in cambiis ſimplicibus, ſive ob alias quaſdam rationabiles cauſas quæ in cambiis occurrunt (de quibus fusè Leſſius agit c. 23. dub. 2) lucrum aliquod moderatum licitè accipi poteſt, quod, cum non accipiatur ratione mutui, ad uſuram minimè pertinere dignoſcitur. Si verò in illis propter ſolam dilationē ſolutionis aliquid exigeretur, cambium illud eſſet uſurarium: tunc autem cenſetur in cambio lucrum ob ſolam dilationem accipi, quandò pecunia ſolvitur cum augmento in eodem loco, in quo accepta fuit, ob fictam illius in alium tranſlationem.

5. Sequitur 3. neque etiam in ipſo mutuo committi uſuram, ſi non ratione mutui, ſed aliquâ aliâ de causâ lucrum aliquod ultra ſortem accipiatur: duæ autem ejuſmodi cauſæ à Doctoribus præcipuè aſſignantur. Prima eſt ratione damni emergentis, ut docet S.Thomas ſuprà ar.1.ad.1. ſi enim mutuans damnum aliquod aut incommodum pretio æſtimabile in rebus ſuis patiatur ratione mutui, poteſt licitè damni illius compenſationem aliquam à mutuatario accipere. Secunda eſt ratione lucri ceſſantis; quamvis enim quidam Doctores id negent; Joannes Major tamen, Medina, Cajetanus, Leſſius & plures alij, quos citat & ſequitur Laymannus lib.3.de ju. tract. 4. cap.16. ſupr. id licitum eſſe docent, dummodò, ut monet Navarrus cap. 17. num. 211. & commentario de uſuris num. 43. omnis dolus, & fraus, aut uſuræ palliatio abſit. Obſervat autem rectè Leſſius, ut hæc pactio licita ſit, requiri, ut mutuatio ſit verè cauſa lucri ceſſantis, v. g. ſi quis mutuet alteri pecuniam, quam habet proximè deſtinatam negotiationi aut emptioni rei frugiferæ: item ut compenſatio lucri illius ceſſantis non ad æqualitatem; ſed ex æquo & bono ſecundùm viri prudentis & pij judicium fiat, deductâ exiſtimatione laborum & expenſarum & etiam periculi, quod lucri illius faciendi causâ ſubeundum fuiſſet.

6. Addunt aliqui tertiam cauſam, ob quam in mutuo ultrà ſortem aliquid accipi poſſit, ſcilicet ratione periculi, cui pecunia mutuata interdum exponitur: ut ſi quis mutuum det homini decoctori aut dubiæ fidei, vel à quo nonniſi difficulter & cum multis fortaſſe expenſis pecunia mutuò data recipi poterit; docentque periculum illud ac expēſarum illarum & difficultatum metum eſſe quid pretio æſtimabile. Ita Sylveſt. Medina, Corduba, & alij quos citat & ſequitur Leſſius ſupr. dub. 13. quorum ſententia licet probabilis videatur; contraria tamen, quæ lucrum hujuſmodi illicitum eſſe aſſerit, quamque Navarrus cap.23.num.81. amplectitur, aſſeritque eſſe communem Theologorum & Canoniſtarum, probabilior videtur, & in praxi tutior, eâ præſertim ratione quòd, quamvis prior illa ſententia pluribus rationibus quas affert Leſſius, niti videatur; in praxi tamen (quod maximè attendere debent Confeſſarij) ſit periculoſa, & uſuris facilem aditum præbeat: quis enim in quâcunque mutui dandi occaſione non deprehendat varias timendi cauſas, ne pecunia mutuata periclitetur, neve in illius recuperatione difficultates aliquæ ſubeundæ ſint, aut expenſæ faciendæ; ſicque poſſit ſemper obtendere quaſdam rationes lucri ultrà ſortem principalem accipiendi?

7. Ex eâdē regula infertur contrariâ ratione plurimos contractus eſſe uſurarios, qui primâ ſpecie tales eſſe minimè videntur: quales ſunt omnes illi, in quibus ratione mutui exigitur à mutuatario ultrà ſortem principalem, non quidem pecunia, ſed aliquid aliud pretio æſtimabile, quodcunque tandem illud ſit: verbi gratiâ, ſi quis mutuo det pecunias alteri, ut domum ejus viliori pretio conducat: ut ab illo munus aliquod vel obſequium à lingua vel à manu accipiat; ut ſatisfactionem aliquam ex juſtitia, ratione injuriæ debitam ipſi remittat, &c. iſta enim & ſimilia ſunt pretio æſtimabilia, proindeque ratione mutui accipi aut intendi ſine labe uſuræ non poſſunt: quare diligenter & attentè perpendendum eſt, quoties in mutuo conditio aliqua onerosa mutuatario imponitur: an ſit pretio æſtimabilis; & an ratione mutui apponatur: quia in ejuſmodi appoſitione uſura deprehenditur.

§. XIII.

Solvuntur quædam dubia circa uſuræ materiam frequentiùs occurrentia.

1. PRimum eſt, an liceat dare mutuum eâ conditione, ut ſi mutuatarius termino conſtituto non reddat mutuum, in pœnam dilationis aliquid ultrà ſortem principalem ſolvat. Reſpondetur juxta ſententiam Sylveſtri, Medinæ, Navarri, & aliorum apud Leſſium ſup. dub.15. id licitum eſſe; dummodò tamen nulla fraus aut intentio uſuraria ſubſit: aliàs ſi mutuans lucrum illud principaliter intendat, & terminum aliquem brevem mutuatario præſcribat, eo ſolùm fine, ut cauſam aliquam lucri ex mutuo captandi prætexere poſſit, uſuram haud dubiè committit: quod etiam de illo dicendum videtur, qui principaliter intendens ex mutuo lucrum, nullam quidem pœnam conventionalem apponit, ſed cum mutuatario convenit ut termino aliquo breviſſimo, quem illi ad ſolvendum præſcribit, elapſo, eum coram judice pro mutui ſolutione citet: ut ſic à die primæ citationis ad ſolvendum intereſſe ut vocant, ſententia judicis pro pecunia mutuata obligetur: in hoc enim caſu & aliis ſimilibus committitur uſura mentalis; cùm ipſius mutuantis intentio primò & principaliter in lucrum ex mutuo ſolâ mutui ratione percipiendum feratur.

2. Secundum eſt, utrum liceat creditori pignus aliquod frugiferum accipere in aſſecurationem debitorum: & ex illo donec debita ſolvantur fructus percipere: e. g. fundum aliquem frugiferum, putà hortum, pratum, &c. ex quo fructus aliquos annuatim colligat, donec mutuatarius ei debitum reſtituat. Reſpondetur poſſe quidem ejuſmodi pignus percipere; ſed teneri fructus collectos in ſortem principalem ſibi debitam computare, ut docet Navarrus & alij apud Leſſium dub.16. Ratio eſt, quia ejuſmodi fructus nullo

nullo alio quàm mutui titulo ſibi retinere poteſt: atqui, ut jam dictum eſt, ſolâ mutui ratione lucrum nullum, nullique proinde fructus licitè accipi poſſunt.

Excipitur communiter unus caſus qui habetur capite *Salubriter*, de uſuris, ubi Innocentius III. decernit, *generum ad fructus poſſeſſionum, quæ ſibi à ſocero ſunt pro numerata dote pignori obligatæ, in ſortem computandos, non eſſe obligandum*: quod æquiſſimè à Pontifice conſtitutum eſt, non ratione mutui quo ſocer erga generum obligatur; ſed ratione damni emergentis propter onera matrimonij ſuſtinenda, quibus gener titulo promiſſæ dotis, & tamen nondum ſolutæ, obſtringitur.

Addit etiam Navarrus, c.17.n.217. ſi feudatarius debeat aliquid domino directo, eique in pignus tradat feudum; item ſi Emphyteuta ſimili ratione oppigneret domino directo rem Emphyteuticam: quod in utroque illo caſu dominus directus feudi vel rei Emphyteuticæ poteſt illius fructus ſibi retinere, nec illos in ſortem principalem computare tenetur: idque non ratione mutui; ſed ne res apud dominum directum exiſtens fructificet alteri; quod rationi conſentaneum minimè videtur.

3. Tertium eſt, utrùm licitum ſit inire ſocietatem cum altero, eâ conditione, ut ſalva capitali, lucrum aliquod certum quotannis accipiatur. Ut huic difficultati, quæ hactenùs difficillima etiam doctiſſimis Theologis viſa eſt, lucem aliquam afferamus, ſupponimus hunc ſocietatis modum tribus communiter contractibus perfici.

Primus contractus eſt, quo quis præſentes habens pecunias, ſocietatem init cum viro induſtrio; puta cum mercatore, eáſque illi credit ad lucrum ex illis in negotiando induſtriâ laboréque ſuo comparandum, eâ conditione, ut ſicut cum illo lucri obvenientis particeps eſſe intendit, ſic etiam damni partem ſuſtineat, ſi quod in illâ negotiatione ferendum ſit. Secundus contractus eſt, quo cum mercatore illo paciſcitur aliquam lucri ſibi obventuri partem illi cedendo; ut aſſecuret ſibi ſummam illam principalem ſibi collatam; ita ut quocunque eventu ſalva illi & integra remaneat. Tertius denique eſt, quo, ad ſuſpiciones tollendas, & evitandas moleſtias reddendarum rationum, cum eodem rurſùs convenit, ut certum aliquod lucrum annuum illi aſſecuret; minus tamen illo, quòd ei veriſimiliter ex ejuſmodi negotiatione obvenire poſſet.

4. Cùm igitur hi tres contractus ſeorſim licitè fieri poſſe videantur; quæritur an etiam conjunctim cum uno eodemque licitè poſſint iniri.

Multi graves & magni nominis Theologi id licitè fieri poſſe aſſerunt, quorum anteſignanus fuit olim Joannes Major almæ facultatis Pariſienſis Doctor celeberrimus in 4. Sentent. diſtinctione 15. quæſtione 49. cui poſtea ſubſcripſerunt Gabriel, Sylveſter, Angelus, Navarrus Covarruvias, Toletus, & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius cap.25.dub.3.& nuperrimè Ludovicus Baillius Propœnitentiarius Pariſienſis in triplici examine titulo de examine pœnitent. quæſtione 70. & Raymundus Bonaldus in curſu Theologiæ moralis authoritate Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Tholoſani recenter edito tom. 1. tract.16. lect.26.

E contra Caietanus, Sotus, & plures alij non minùs eruditi Theologi, tres illos contractus conjunctim factos omninò repudiant, & planè uſurarios eſſe contendunt.

Quamvis in quæſtione adeò ancipiti atque perplexâ nobis præſtaret ſilere potiùs quàm eloqui; ne tamen lectorem dubium & incertum relinquamus, tria hîc breviter dicimus.

5. Primum eſt poſſe ſalvâ fide in utramque partem ſuper hâc quæſtione diſputari: quod ſatis conſtat ex eo quod tot & tam magni nominis Theologi, tam veteres quàm recentiores, quæſtionis circa præfatos contractus propoſitæ partem alij negativam, alij affirmativam amplectuntur & propugnant, quod proculdubio minimè facerent, ſi id ſalvâ fide facere non liceret: neque enim Bulla Sixti V. quæ incipit *Deteſtabilis avaritia*, tres illos contractus condemnat, prout ſuprà explicati ſunt, ut fusè oſtendit Leſſius ſupr. unde etiam, ut idem author obſervat, poſt Bullam illam publicatam Toletus & alij Doctores Romæ tres illos contractus licitos eſſe publicè docuerunt, & ſcriptis ediderunt: quod haud dubiè non feciſſent, ſi id prohibitum fuiſſet: quare, cùm nihil adhuc ſuper hâc quæſtione definitum expreſsè ab Eccleſiâ fuerit, nullus temerario aut præcipiti zelo condemnandus eſt: unde meritò Joannes Gerſon lib. de vitâ ſpirit. an. lection.4. Theologos omnes admonet, *Ne faciles ſint aſſerere actiones aliquas aut omiſſiones eſſe peccata mortalia, præſertim ſub verbo univerſali, & dum prædicandum erit ad populum.* Additque ſe a litterato quodam & experto viro didiciſſe, *Pernicioſam eſſe in omni arte vel doctrina aſſertionem audacem & extremam, maximè ubi obſervatio communis obnititur, obviatque; & nunquam quemlibet oblivisci debere, quàm incerta ſit ſcientia noſtra: ita ut ſæpè idem homo brevi momento temporis, nunc in hanc, nunc in oppoſitam feratur ſententiam.* Et ſubjungit, *fieri quandóque ut per tales aſſertiones publicas nimis duras & ſtrictas, præſertim in non certiſſimis, nequaquam eruantur homines à luto peccatorum, ſed in illud eo profundiùs quo deſperatiùs immergantur.*

6. Secundum, eſt præfatum contractum ſocietatis ex tribus aliis ſuprà explicatis conflatum,

 quam

quamvis ſpeculativè loquendo videatur inniti rationibus aliquibus probabilibus; in praxi tamen doctis quibuſdam & piis viris meritò videri ſuſpectum. Primò, propter periculum pravæ & uſurariæ intentionis, quæ illi ut plurimùm ſubeſſe poteſt: quotus enim quiſque eſt hodie inter homines, qui in ejuſmodi negotiatione hoc primum & ſolum ſincerè coram Deo intendat, ſcilicet ſocietatem inire cum mercatore, & cum illo de lucro ac damno periclitari; poſteaque perſpecto ejuſdem mercatoris animo, illi potiùs quàm ſibi gratum aliquid præſtare cupiens, de capitalis ſui ac lucri certi aſſecuratione, abſtrahendo ſemper ab omni uſurario affectu, cum illo paciſcatur? quis non videat quàm lubrica ſint iſta, & quàm dubius & incertus in ejuſmodi anguſtiis juſtitiæ limes, à quo ſi vel minimùm deflectas, in horrendum uſurarum, fraudum & cujuſvis injuſtitiæ barathrum delabaris? Deinde quis non perſpiciat ejuſmodi ſocietatis contractum omnibus aliis contractibus uſurariis aditum, non modò patefacere, ſed etiam præmunire; quamvis enim non jam mercatori aut induſtrio viro, ſed pauperi & egeſtate laboranti pecunia mutuò detur; nullus eſt, qui ſi ex illo mutuo lucrum, id eſt uſuram accipere velit, obtendere non poſſit cauſam lucri ceſſantis, ac dicere ſe ad contractum dictæ ſocietatis cum alio mercatore ineundum ſemper paratum eſſe.

Tertium denique eſt, quòd quamvis ob rationes allatas longè tutius ſit, ab his & ſimilibus, lucris, & negotiationibus, quæ uſuram utcumque redolent abſtinere; ſi tamen aliquis bonâ fide, & virorum aliquorum piorum & doctorum conſilio fultus, præfatos contractus aut alios ſimiles ineat; non ideò præcipiti judicio damnandus aut à tribunali pœnitentiæ arcendus eſt; ſed aliquando conſultiſſimum erit, ſi aliud ei ſuaderi non poſſit, illum in bonâ fide relinquere: ac dummodò diſpoſitiones aliæ neceſſariæ non deſint, illi beneficium abſolutionis impertiri, præſertim in iis caſibus, in quibus ſine ſcandalo aut ſalutis periculo denegari non poteſt.

§. XIV.

De reſtitutione ob violationem hujus ſeptimi præcepti faciendâ.

1. Reſtitutionis nomine intelligitur actus juſtitiæ commutativæ, quo res alterius, quæ juſtè retineri non poteſt eidem reſtituitur, vel damnum injuſtè illatum compenſatur. Hanc autem ad ſalutem eſſe neceſſariam conſtat ex S. Doctore, & communi Theologorum omnium conſenſu, quibus ſuffragatur Sanctus Auguſtinus Epiſt. 54. ad Macedonium, ubi ſic loquitur: *Si res aliena, propter quam peccatum eſt, reddi poſſit, & non reddatur; pœnitentiam non agitur, ſed ſimulatur: ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, ſi (ut dictum eſt) reſtitui poſſit.*

2. Eſt autem reſtitutio ita neceſſaria, ut non modò non poſſit abſolvi, qui alienum injuſtè retinet, nec illud vult reſtituere: ſed etiam (ut rectè docet & probat Leſſius lib. 5. dub. 5.) continuè actu peccet toto eo tempore quo non reſtituit, ſi id poſſit, non quidem addendo novum peccatum, ſed idem injuſtitiæ peccatum continuando, quod eâ ratione ſingulis momentis creſcit, tùm ratione diuturnioris durationis, tùm etiam ratione majoris nocumenti, quòd per illam injuſtam rei alienæ detentionem diutiùs continuatam ejus domino infert: unde Confeſſarius non modò non debet abſolvere illum qui reſtituere non vult, cum tenetur & poteſt; ſed etiam eum qui reſtituere neglexit, quandò cõmodè potuit; niſi priùs actu reſtituat, aut ita ſeriò id promittat, ut Confeſſarius verbis illius fidem meritò adhibere poſſit; aliàs cum in ſtatu peccati remaneat, incapax eſt abſolutionis.

Ex variis autem & multis, quæ circa reſtitutionis materiam diſputari à Theologis ſolent, nos præcipua & ſcitu maximè neceſſaria ſeligemus, majoriſque facilitatis gratiâ præpoſitis aliquot quæſtiunculis, explicabimus.

QUÆSTIUNCULA I.

Quiſnam reſtituere teneatur?

1. Ad reſtitutionem faciendam obligatur primò is, qui injuſtè rem alienam accepit, vel qui injuſtè alteri damnum intulit, idque non modò cum per ſe, ſed etiam cum per alios ſive directè ſive indirectè id præſtitit: quod S. Thomas q. 62. art. 6. & 7. docet poſſe fieri novem modis ſuprà §. XI. citatis.

Circa quos rectè obſervat Valentia diſp. 5. q. 6. de reſtitut. pun. 3. duo requiri ad reſtitutionis obligationem inducendam. 1. Ut effectu ipſo res aliena fuerit injuſtè ablata, aut damnum injuſtè illatum. 2. Ut quis cauſam injuſtæ illius ablationis aut damnificationis verè dederit; ſive directe juſſione, conſilio, conſenſu, adulatione, recurſu, participatione alium ad id ita inducendo, ut reipsâ propter hujuſmodi juſſionem, conſilium, &c. res aliena fuerit injuſtè ablata, aut damnum illatum: ſive indirectè, non obſtando ac impediendo, quandò ſcilicet ad id ex officio & juſtitiâ tenebatur, ut docet S. Th. ſupr. art. 7. ad 3.

Quod ſi plures ſimul concurrant ad unam & eandem injuſtam actionem, ut ad ſpoliandam vel incendam domum, tunc quilibet illorum tenetur in ſolidum ad totius damni compenſationem; quia (ut ex Cajet. & aliis adnotat Valentia) quilibet tunc eſt caauſa totius damni, quamvis non ſolus: qui enim unà cum alio aliquid efficit,

verè illud efficere cenſetur.

Quod ſi unus illorum damnum illatum reſarciret, non ampliùs obligarentur alij ad reſtitutionem erga illum qui damnum paſſus eſt; ſed unuſquiſque teneretur refundere pro rata ſuâ parte ei, qui totum damnum compenſavit, ut docet S. Thomas ſuprà ad 2.

2. Obligatur 2. ad reſtitutionem is, qui rem injuſtè acceptam apud ſe habet, ſive bonâ fide, ſive malâ illam habeat: e. g. ſi quis equum furto ablatum emat à fure, ſciens ejuſmodi equum eſſe furtivum, dicitur malâ fide poſſidere; ſi autem neſciat eſſe furtivum, nec ejus venditorem eſſe furem, tunc bonâ fide poſſidere dicitur: & utrovis modo poſſideat, tenetur ſemper illum vero domino reſtituere, cum hâc tamen differentiâ, quod malæ fidei poſſeſſor, quomodocunque pereat res illa, quam malâ fide poſſidet, teneatur non ſolùm eam vero domino reſtituere, ſed etiam omne damnum, quod ex morâ reſtitutionis ſequitur, compenſare: at verò poſſeſſor bonæ fidei tenetur tantùm ad reſtitutionem rei, ſi adhuc illam habeat, quandò alterius eſſe deprehendit: non verò ſi ſtante bonâ fide res illa periit, aut in ejus poteſtate eſſe deſiit: & ad ea ſolummodò reſtituenda, in quibus factus eſt ditior: id eſt ad ea quæ habet ultrà id quod habiturus fuiſſet, ſi rem illam non habuiſſet.

Quòd ſi poſtquam deprehendit rem, quã bona fide poſſidet, eſſe alienam illã vero domino reſtituere negligat: tunc ſi res pereat, tenetur ad reſtitutionem, ſicut de malæ fidei poſſeſſore dictum eſt; eò quòd ampliùs eam bonâ fide non poſſideat. Ita Toletus. lib. 5. cap. 17.

Præterea qui bonâ fide rem alienam poſſidet, poteſt illam præſcribere, id eſt; ſi toto tempore ad præſcriptionem à jure præfinito bonâ fide illam poſſideat, ampliùs illam reſtituere non tenebitur: at verò malæ fidei poſſeſſor nullo tempore præſcribere poteſt, ut docet idem Toletus, & ex antè dictis conſtat.

3. Obligatur denique ad reſtitutionem is, qui rem alienam apud ſe juſto quidem titulo habet, ſed quam juſtè contrà domini voluntatem diutiùs retinere non poteſt: & hâc ratione, quicunque habet apud ſe rem commodatam, locatam, vel depoſitam, elapſo tempore præfixo, illam invito domino retinere non poteſt; ſed illi tenetur reſtituere, ut ex communi Theologorum ſententiâ docet Toletus ſupr. ſimiliter qui mutuum accepit, termino conſtituto, illud ſolvere tenetur; aliàs invito domino rem illius detinere, ſi reſtituere poſſit, eſt illicitum: unde qui ſine ullâ ratione diuturnas trahunt moras in ſolvendis debitis, aut in reddendis rebus alienis, quas apud ſe habent, haud dubiè contra juſtitiam peccant; præſertim ſi illi, ad quos pertinent, dilationem ſolutionis aut reſtitutionis inviti ferant, aut ex illâ damnum patiantur.

QUÆSTIUNCULA II.

Cui ſit reſtituendum?

1. Sanctus Doctor ſupr. art. 5. dicit reſtitutionem illi ipſi faciendam eſſe, à quo res accepta eſt, vel cui damnum illatum eſt; quod ſi ille mortuus ſit, ejus hæredibus: quod ſi rei illius dominus, aut ejus hæredes ignoti ſint, nec lapſu temporis poſſint deprehendi, tunc Chriſto Domino (*quem*, ut ait Apoſtolus Hebr. 1. *Deus conſtituit hæredem univerſorum*) in membris ſuis, id eſt, pauperibus ſecundùm mentem S. Doctoris debet fieri reſtitutio: & ſi is, qui ad illam tenetur pauper ſit, poterit de conſilio paſtoris aut Confeſſarij partem rei reſtituendæ, vel etiam totam illam ſibi applicare, vel ex ejuſdem conſilio erogare Eccleſiis, aliiſque piis locis, ut ex communi Theologorum doctrina docet Navarrus capite 17. numero 93.

2. Dubitant autem Theologi utrùm, qui rem emit à fure, teneatur eam vero domino reſtituere, etiam cum diſpendio pretij quo illam emit: & utrùm licitum ſit illi, ad recuperandum pretium datum; illam furi reſtituere. Navarrus ſuprà reſpondet cum diſtinctione, aſſeritque illum, qui bonâ fide rem ejuſmodi emit à fure, poſſe illi reddere, ut pretium ſuum recuperet: illum verò qui malâ fide, id non poſſe, ſed ad reſtituendum vero domino teneri. Verum Alexander Alenſis, & Sylveſter, quos citat & ſequitur Toletus ſuprà, probabiliùs exiſtimant utrique id licitum eſſe, ſi fiat, non ex animo verum dominum re ſuâ fraudandi; ſed pretium à ſe datum recuperandi.

QUÆSTIUNCULA III.

Quid, quandò, & quo ordine ſit reſtituendum?

1. Docet Sanctus Thomas quæſt. 63, art. 2. id quod injuſtè ablatum eſt, neceſſariò eſſe reſtituendum, id eſt rem eandem quæ alterius eſt, & invito illo juſtè retineri non poteſt, ipſi eſſe reddendam: nec ſatisfaceret is, qui ſolum illius valorem daret, ut obſervat Toletus ſuprà cap. 22. niſi in tribus caſibus. Primus eſt cùm res deperdita eſt, vel non eſt ampliùs in poteſtate illius qui reſtituere tenetur: tunc enim ſufficit rei valorem reddere. Secundus eſt, cùm res accepta deterior facta eſt: tunc enim vel illius valor reddendus eſt, aut illius defectus, vel diminutio ſupplenda, prout dominus elegerit; poſſeſſor tamen bonæ fidei, ſicut de amiſſione rei, quam bona fide poſſidet, ſic etiam de illius imminutione aut in deterius commutatione reſpondere non tenetur. Tertius caſus eſt, ſi ex ejuſdem rei reſtitutione fama reſtituentis periclitaretur, aut aliquod notabile damnum ipſi timeretur: tunc enim ſufficit illius valorem reddere.

Qui

Qui autem injuſtè damnum aliquod intulit, tenetur illud compenſare ſecundùm æſtimationem viri prudentis: unde qui animal aliquod in tenerâ ætate occidit, vel novellas arborum plantationes eradicavit, tenetur reſtituere, non quantùm res illæ in perfecta ætate valituræ forent, ſed quantùm illarum damnum à viris prudentibus hìc & nunc æſtimabitur.

3. Quod ſpectat ad tempus, docet idem Sanctus Thomas reſtitutionem rei alienæ, quæ injuſtè ablata eſt, aut malâ fide poſſidetur, ſtatim, ſi poſſibile ſit, eſſe faciendam: & rectè obſervat Toletus ſuprà cap. 24. univerſim loquendo, cujuſcunque rei alienæ, quocunque titulo apud alterum ſit, reſtitutionem, ubi primùm commodè fieri poteſt, eſſe faciendam; quandò illius dominus eſt rationabiliter invitus, nec ullam vult ferre dilationem: aliàs, ſi invito domino retineatur, contrà hoc præceptum peccabitur.

Excipe tamen, ſi reſtitutio non niſi cum ſumma difficultate aut notabili reſtituentis detrimento fieri poſſit: tunc enim, ut docet Toletus ſuprà, ſi is, cui facienda eſt, nullum detrimentum patitur: per aliquod tempus poterit differri: item ſi is, cui reſtitutio facienda eſt, expreſsè vel tacitè in illius dilationem conſentiat, vel eam non multùm ægrè ferat; ſecùs verò ſi repetat debitum urgeatque debitorem; vel, quamvis urgere illum præ aliquo illius metu non audeat, ſciat tamen debitor illum invito animo ferre hanc dilationem; tunc haud dubiè peccabit, ſi debitum non reſtituat cùm poſſit: in quo aliqui interdùm graviter contrà juſtitiam peccant, qui notabilem aliquam ſummam operariis artificibus, aut mercatoribus debentes, per diuturnum aliquod tempus ſolvere debita non curant, quamvis commodè poſſint; multáſque alias inutiles ac ſuperfluas expenſas, & aliquandò etiam eleemoſynas, ac largitiones pias ac inordinatas, neglectis creditoribus, faciunt.

3. Quod ſpectat denique ad reſtitutionis ordinem, ſi debitor habeat in bonis tantùm, quantùm ſatis eſt ad hoc ut creditoribus omnibus ſatisfaciat, nullus certus ordo in reſtitutione neceſſarius eſt; dummodò: prout tenetur, omnibus ſatisfaciat: quòd ſi bona ejus ad id minimè ſufficiant, communis Theologorum ſententia eſt, debita certa priùs ſolvenda eſſe quàm incerta; & ex debitis certis priùs reddenda eſſe illa quæ extant, quorum dominium manſit penes creditorem, ut depoſita, commodata, locata, &c. ex debitis autem certis quæ non extant, priùs ſolvenda illa eſſe, quæ privilegiata vocantur, ut dos uxoris, &c. exinde illa quæ ſunt antiquiora; nam (ut habet regula juris) *qui prior eſt tempore, potior eſt jure*: quæ tamen regula exceptionem aliquam recipere poteſt, ut ſi creditorum aliquis gravem neceſſitatem patiatur; tunc enim charitatis ordo videtur poſtulare, ut illi priùs quàm aliis ſolutio debiti fiat: quæ omnia fuſiùs explicata, & probata apud Gregorium à Valentiâ diſp. 5. quæſt. 6. de reſt. part. 10. videri poſſunt.

QUÆSTIUNCULA IV.

Quænam cauſæ à reſtitutione excuſent?

1. PRima eſt, creditoris remiſſio ac debiti condonatio; quæ tamen ut validè excuſet, debet eſſe omninò libera, neque fraude vel metu extorta. Ita Leſſius lib. 2. cap. 16. dub. 2.

Secunda eſt ceſſio bonorum, quæ tamen ut rectè monet Navarrus c. 17. dub. 86. non excuſat, in foro conſcientiæ niſi ratione neceſſitatis; imò non magis excuſat, quàm ipſa neceſſitas ſine ceſſione excuſaret: unde ſi is, qui bonis ceſſit, ad pinguiorem poſteà fortunam redeat, tenebitur integrè debitoribus ſatisfacere.

Tertia eſt inopia ſeu neceſſitas, cùm ſcilicet quis, aut nullo modo habet unde reſtituat, aut ſi aliquid habet quod reſtituat, eo tamen indiget ad ſublevandam ſuam neceſſitatem vel extremam (de quâ omnes conveniunt) vel etiam gravem: ita ut, ſi reſtituat, ſtatûs ſui decentiam nullâ ratione conſervare poſſit: dummodò tamen ſtatus ille ſit honeſtè & juſtè acquiſitus, & creditor æquè gravi neceſſitate non urgeatur. Ita S. Antoninus, Navarrus, Sotus & plures alij apud Valentiam ſuprà pun. 7. Quòd ſi utriuſque neceſſitas eſſet extrema, poſſet debitor ſibi potiùs quàm creditori conſulere, ut iidem Doctores ſentiunt; in extrema enim neceſſitate qualiſcunque res deſinit eſſe alicujus propria, ſed fit communis.

2. Quarta denique cauſa excuſans à reſtitutione eſt damnum grave, quod debitor in rebus propriis incurreret, ut in vitâ, libertate, famâ, vel in diſtractione poſſeſſionum ſuarum vili pretio faciendâ: dummodò tamen creditor ſimile damnum non patiatur. Ita præfati authores, qui rectè obſervant in propoſito ſubjecto non eſſe reputandum magnum damnum, quod quis multum debens carebit magnâ pecuniæ ſummâ, ſi debitum reddat; aut magno lucro, quod ex eâ pecuniâ poſſet acquirere; neque etiam cujuſcunque famæ jacturam excuſare à reſtitutione; ſed tantummodò illius, quæ viri prudentis ac pij judicio, conſideratis omnibus circumſtantiis pluris æſtimanda cenſetur, quàm commodum quod ipſa reſtitutio afferret creditori.

SECTIO VIII.

Explicatur octavum Decalogi præceptum.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

HOc præcepto prohibetur, non ſolùm injuſtitia, quæ per falſum teſtimonium, aut aliâ quâvis ratione in judicialibus actibus contra proximum committitur; ſed etiam ea, quæ extra judiciales

judiciales actus per detractionem, contumeliam, judicium temerarium eidem proximo irrogatur, ut explicant illud Navarrus ca. 18. n. 1. Bonacina in præf. diſp. 10. de hoc Decalogi præcepto; & plures alij Theologi: quæ quidem injuſtitia, quoniam ut plurimùm cum mendacio ſolet conjungi, idcirco primùm de illo agemus; tùm de juſtitiâ, quæ in actibus judicialibus tam ex parte Judicis quàm accuſatoris, teſtis & rei committi poteſt; ac demùm de aliis injuriis, quæ extra judicium proximo per detractiones, contumelias & judicia temeraria inferuntur.

§. I.

De Mendacio.

1. Mendacium (ut docet S. Auguſt. lib. 1. contra mendacium cap. 42.) eſt *Enunciatio falſa cum voluntate ad fallendum prolata*; & cap. 22. Enchiridij, dicit quòd *ille mentitur, qui contra id quod animo ſentit, loquitur voluntate fallendi.* Unde ſecundùm ejus mentem duo ad rationem mendacij requiruntur; ſcilicet voluntas fallendi, ſeu falſum enunciandi, & locutio ſeu enunciatio vel ſignificatio aliqua exterior, mentis judicio contraria.

Fuit autem ſententia quorumdam antiquorum (ut videre eſt apud Caſſian. Coll. 17. cap. 8.) mendacium aliquandò non modò licitum, ſed etiam neceſſarium eſſe; *Illoque utendum eſſe tanquam ellebore, quod ſumitur imminente aliquo exitiali morbo.* Verùm hæc ſententia tanquàm erronea & ſacræ ſcripturæ contraria refutata eſt à S. Auguſtino lib. 1. contra mendacium cap. 5. & ſeq. & ab Innocentio III. cap. *Superior*, de uſurâ, ubi dicit *Scripturam ſacram prohibere ne quis etiam pro alterius vitâ ſervandâ mentiatur.*

Ex quo ſequitur omne mendacium eſſe intrinſecè malum, acproinde peccatum, quando formalis ratio mendacij in eo reperitur. Duplex eſt enim falſitas (ut rectè obſervat S. Doctor 2. 2. q. 110. art. 5. alia materialis ſolummodò, quam dicit eſſe *præter intentionem loquentis*: quando ſcilicet aliquis falſum dicit, putans eſſe verum, *qui* (ut ait S. Auguſtinus cap. 18. Enchir.) *judicandus non eſt mentiri, quoniam quantùm in ipſo eſt, non fallit ille, ſed fallitur.* Alia verò formalis, quando quis ex intentione fallendi, aliquid tanquam verum aſſeverat, quod exiſtimat eſſe falſum, ſive id revera falſum ſit ſive contra ejus opinionem verum exiſtat; quia (ut dicit S. Doctor) quidquid ſit de re illa quam aſſeverat, etiamſi de facto vera ſit, *Actus ejus, inquantùm eſt voluntarius & moralis, habet per ſe falſitatem, & per accidens veritatem.* Docet autem idem S. Thomas mendacium eſſe aliquandò mortale peccatum, aliquandò verò veniale: mortale quidem, quādo charitati adverſatur; quod dupliciter contingere poteſt, uno modo ſecundùm ſe, quādò ex falſa ſignificatione, grave aliquod præjudicium in divinum honorem derivatur, vel grave aliquod nocumentum proximo infertur: alio modo ſecundùm finem intentum, quandò ſcilicet in aliquem pravum finem dirigitur, v. g. ſi quis mentiatur, ut proximi famâ graviter lædat, velut notabile aliquod damnum ejus fortunis inferat: & utroque iſto modo dicitur mēdaciū pernicioſum.

Veniale autem, quando ex ratione ſui, aut finis intenti neque Dei, neque proximi charitati contrariatur; quod S. Doctor ſuprà, contingere ait dupliciter; ſcilicet in mendacio jocoſo, in quo levis aliqua delectatio intenditur, & in mendacio officioſo, in quo utilitas aliqua proximi ſpectatur: quod etiam docuit ſupr. S. Auguſtinus his verbis: *Duo ſunt genera mendaciorum, in quibus non eſt magna culpa: ſed tamē non ſunt ſine culpa, cùm aut jocamur, aut proximo conſulendo mentimur.*

Monet tamen rectè ſuprà S. Doctor mendacium ejuſmodi jocoſum vel officioſum, licet ex ſe non ſit niſi veniale, poſſe per accidens fieri mortale, ratione ſcandali quod cauſare poteſt; ut ſi quis vir Deo ſacer coram aliis mendacium jocoſum tale proferat, ex quo aliqui deſumant gravis alicujus ſcandali occaſionem.

§. II.

De iis quæ ad proceſſum judicialem ſpectant, ac primo de Judice.

1. Quatuor ſunt præcipuæ conditiones ad hoc requiſitæ, ut quis officio Judicis ritè fungatur; de quibus agit Sanctus Doctor quæſt. 67. art. 1. & ſequent.

Prima eſt, ut habeat legitimam judicandi poteſtatem, quæ quadruplex eſt, ut obſervat Toletus lib. 5. cap. 56. una ordinaria quæ ipſi competit ratione officij: altera delegata, quæ eſt ex commiſſione ordinarij: tertia arbitraria, qualis eſt ejus qui ex conſenſu partium in Judicem eligitur: quarta denique acceſſoria, quam quis habet in eum, qui licet ſibi ſubditus non ſit, delictum tamen commiſit intra limites ſuæ juriſdictionis.

Qui autem abſque poteſtate legitima ſe in officium judicis ingerit, mortalis peccati reatum incurrit; & obligatur ad reſtitutionem damni, ſi quod ex illius illegitimæ poteſtatis uſu ſequatur, ut docet Toletus ibid.

Secunda conditio eſt, ut judicet ſecundùm veritatem, quæ (ut declarat S. Doctor ſupra) innoteſcit illi, tam in generali per leges divinas ac humanas, quas idcircò optimè callere debet, ne ſi earum laboret ignorantiâ (quæ in illo nullatenùs excuſari poteſt) aliquid decernat ipſis legibus contrarium, ac proinde iniquum: quā in particulari per inſtrumenta, teſtes, aliáque ſimilia documenta, quæ (ut monet ibidem S. Doctor) ſe-

qui magis in judicando debet, quàm id quod ipſe tanquam privata perſona novit : ex quo tamen juvari poteſt ad probationes inductas accuratiùs diſcutiendas ; ut poſſit earum defectum inveſtigare.

Eſt autem controverſum inter Theologos, an judex teneatur ſecundùm allegata & probata ferre ſententiam ; ita ut condemnare debeat illum, quem ex privata ſcientia certo ſcit eſſe innocentem ? Variæ ſunt ſuper hâc re illorum ſententiæ, alij ſiquidem exiſtimant nunquam licere Judici, ne in cauſis quidem civilibus contra veritatem ſibi etiam privatim notam judicare : alij ad ſolas criminales cauſas id reſtringunt ; alij verò è contra in omnibus tam civilibus quàm criminalibus Judicem probationes publicas ſequi debere aſſerunt : quorum ſententia cæteris probabilior eo præſertim nomine cenſeri debet ; quod illi S. Doctor apertè ſubſcribit ſup. art.2.& poſt illum plurimi alij magni nominis Theologi, quos citat & ſequitur Valentia diſp. 5. quæſt. 11. de jud. pun.2.quibus accedit authoritas S. Ambroſij qui ſuper illa Pſalm.118. verba : *Miſerationes tuæ multæ nimis*, ſic loquitur : *Bonus Judex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed juxtà leges & jura pronunciat : ſtatutis juris obtemperat ; non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo refert ; ſed ſicut audit, ita judicat.*

Quid igitur, dicet aliquis, faciet judex in eo caſu, in quo certo ſcit innocentem aliquem falsò accuſari,& falſis teſtimoniis ac probationibus de crimine aliquo convinci ? Reſpondetur in tali caſu Judicem teneri ad faciendum quidquid poteſt citra populi ſcandalum, ut ſententia contra innocentem non feratur, v. g. impediendo accuſationem, protrahendo judicium, aperiendo carceres,teſtes ipſos per varia intervalla pluries interrogando ab iiſque ſeparatim circumſtantias loci, temporis, perſonarũ ſtrictiùs inquirendo,ut ex illa inquiſitione teſtimonium illorum falſitatis convincere poſſit.Quod ſi hæc & ſimilia ad innocentis juſtificationem nihil proficiat,ſicut non poteſt ipſum innocentem abſolvere,quandiù is ſecundùm publicas probationes nocens apparet,ſic etiam illum quãtumvis probatiônibus illis convictum morti adjudicare aut condemnare nũquam debet,ſi ejus innocentiam privatim perſpectam habeat : quare vel cauſam remittere debet ad Judicem ſuperiorem, ſi ipſe ſit inferior;ac depoſitâ Judicis perſonâ, officium teſtis aſſumere apud illum,ſi hâc ratione putet innocentem poſſe liberari : vel quâvis aliâ ratione ab hoc judicio abſtinere : imò etiam potiùs officium judicis dimittere,quàm innocentis condemnationi ſubſcribere:cùm vitam innocenti adimere ſit intrinſecè malum, quod proinde nunquam facere licitum eſt. Ita Panormitanus, Hoſtienſis, & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius cap. 29. dub. 10.

3. Tertia conditio eſt,ut in judicando formam à jure & legibus præſcriptam ſervet,ac in civilibus quidem cauſis procedere non ſolet niſi poſtulatus:quin & tunc operam dare debet,ut ſi fieri poſſit, partes ad concordiam revocentur, quâ ratione l.*quidam* ff.de rebus creditis dicitur quòd *Ad officium Judicis pertinet lites diminuere.*

In criminalibus autem cauſis duobus modis procedere poteſt, vel ad petitionem partis ſeu inſtantiam accuſatoris. ut paragraph.ſequent. dicetur;vel deficiente accuſatore, per viam inquiſitionis.Quamvis autem(ut ex communi Theologorum ſententia docet Leſſius ſup. dub. 13.)ad inquiſitionem generalem faciendam nulla requiratur præcedens perſonæ vel delicti infamia, cùm in jure præcipiatur Eccleſiaſticis, Prælatis & Superioribus, ut ſuo tempore faciant viſitationes & inquiſitiones generales, ut habetur ex capite *Pernicioſa*. 1.de officio Judicis, ad inquirendum tamen contra aliquem particularem requiritur ut illius infamia aliqua præceſſerit, ut habetur ex cap. *Inquiſitioni*,& cap.*qualiter*. 2.de accuſatione,hæc enim infamia(ut ait S. Doctor ſup. a. 3.ad 2.) accuſatoris vicem ſupplet.

4. Obſervat autem Laymannus lib.3.de juſtit. tract. 6. cap. 2. præter infamiam, alia interdùm ſuppetere poſſe indicia, ex quibus Judices præſertim ſæculares, boni publici causâ moveri ſolẽt ad inquirendum,& procedendum contra criminoſos, ne,ſi crimina remaneant impunita,majorem aliis ſimilia patrandi audaciam tribuant : quod quidem licitum eſſe docet Leſſius ſup.dub. 15.ſi circumſpectè & ſecundùm leges aut conſuetudines receptas in furtis, homicidiis, aliiſque criminibus reipublicæ pernicioſis id fiat.

Hæc autem indicia ex una parte tantùm majora requiruntur ad inquirendum de perſona aliqua, quantò inſigniori dignitate præfulget, ut conſtat ex canone 2. quæſt. 5. & ex cap.*qualiter & quando*. 2. de accuſationibus : ex altera verò parte tantò leviora plerumque ſufficiunt, quantò pernicioſius crimen eſt, de quo Judex debet inquirere ; quale eſt proditio, hæreſis, latrocinium publicum, &c.quæ fuſiùs explicata videri poſſunt apud eundem Laymannum ſuprà.

Quarta denique conditio eſt,ut in exequenda ſententia à ſe juſtè lata ; firmus ſit & conſtans : nec ullo favore, timore, aut reſpectu humano ſe flecti ſinat : unde Eccl. 7. dicitur : *Noli quærere fieri Judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis.*

5. Quæret aliquis, núm Judex pœnam à jure decretam licitè relaxare poſſit. Reſpondetur 1. nunquam id licitum eſſe, ſi ſit contra publicam utilita

utilitatem, ut docet S. Thomas ſup. art. 4. unde Deut. 13. dicitur de illo, qui ſeducit alios & ad idololatriam inducit. *Non parcat illi oculus tuus, ut miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interficies.* Reſpondetur 2. ex eodem S. Doctore hanc eſſe differentiam inter Judices inferiores & ſupremum Judicem ſeu Principem, cui plenariè poteſtas publica commiſſa eſt; quòd inferior ſemper teneatur ſententiam ferre ſecundùm jura, illamque exequi, non modò cum is, qui damnum paſſus eſt, id poſtulat, ſed etiam quamvis à tali poſtulatione deſiſtat, ſibique ſatisfactum eſſe dicat, licet viam appellationis denegare non debeat, niſi in caſibus à jure expreſſis. Supremus autem Judex ſeu Princeps, ſi is qui paſſus eſt injuriam, velit eam remittere, poterit reum eximere à pœna, ſi hoc publicæ utilitati conducere, aut ſaltem minimè nocere perſpexerit: quòd ſi læſus nolit injuriam remittere, poterit nihilominùs Princeps, ſatisfactione debitâ erga ipſum læſum injuncta, pœnam à jure decretam relaxare, vel in aliam leviorem commutare: quod tamen nonniſi rariſſimè facere debet, & ob cauſas tales quæ illum apud ſummum omnium Judicem Deum, ab omni culpa immunem reddere poſſint.

§. III.

De accuſatore.

1. DUo præſertim quæri poſſunt: primum eſt, quis accuſare teneatur: ſecundum, quomodò in accuſatione ſe gerere debeat.

Quod ſpectat ad primum, obſervandum eſt ex communi Doctorum conſenſu, duplicem eſſe viam in jure expreſſam, ut habetur ex cap. *ſuper his* extra de accuſationibus) qua crimen aliquod ad publicam poteſtatem deferri poteſt, denunciationis ſcilicet, & accuſationis, quæ in eo differũt, quòd accuſatori incumbat onus probandi criminis: non item denunciatori, ſed ſolum aperiendi indicia, quibus judex ex officio moveri poſſit ad ulteriorem inquiſitionem. Rursùs denunciatio dupliciter fieri poteſt, vel charitativè, cùm quis admonitione privata præmiſſa, nec ſecuta proximi emendatione, peccatum ejus defert ad Superiorem tanquam ad patrem, ut efficacius remedium adhibeat, juxta illud Chriſti Domini Sanct. Matt. 16. *Si te non audierit, dic Eccleſiæ*: vel juridicialiter, cùm quis ad vindictam & punitionem criminum ob bonum publicum denunciat illa Superiori tanquam Judici.

Hâc obſervatione præmiſſâ, docet S. Thomas eum, qui crimen aliquod reipublicæ maximè perniciosum, qualis eſt hæreſis, proditionis, falſæ monetæ, &c. certò cognoſcit, ac probare poteſt, teneri ad criminoſum accuſandum, aut ſaltem judicialiter denunciandum.

Quòd ſi tale crimen jam emendatum ſit, iſque qui illud perpetravit, de eo pœnituit, & ad meliorem frugem ſe recipit, tunc nullam ampliùs remanere accuſandi, aut denunciandi obligationem docet Toletus lib. 5. ca. 57. niſi fortè quis de illo juridicè interrogetur: tunc enim verum reſpondere tenebitur.

In aliis autem criminibus, quæ non vergunt in detrimentum reipublicæ, nulla eſt obligatio inſtituendæ accuſationis aut judicialis denunciationis; ſed tantùm fraternæ correctionis, ut ex S. Doctore probat Valentia diſp. 1. q. 12. de accuſ. pun 1.

Excipit tamen Toletus ſuprà, crimen illud, ex quo grave nocumentum perſonæ alicui immineret, ut ſi quis ſciret alteri parari inſidias, in quibus ejus vita periclitaretur: tunc enim, ſi via correctionis fraternæ id impedire non poteſt, denunciare debet Judici, aut admonere illum, in quem ſtruuntur inſidiæ, ut ſibi caveat, non tamen illi aperire, quis ſit ille à quo ſibi cavere debet: ne aperiendo, contra charitatem peccet. Rectè etiam idem Toletus monet, Clericos in cauſis criminalibus, ob quas mors aut mutilatio infligi poteſt, non poſſe accuſatoris partes ſuſcipere; ſed tantùm denunciare juridicè, præmiſsâ tamen proteſtatione, quòd illius, cujus crimẽ ab ipſis defertur, neque, mortem neque mutilationem intendant.

3. Quod ſpectat ad modum, quo accuſatio vel denunciato fieri debet, ut neque contra juſtitiam, neque contra charitatem peccetur; docet S. Thomas art. 3. accuſationem ſeu denunciationem ex omni parte debere eſſe juſtam, ita ut nullus in eâ calumniæ, prævaricationi, aut tergiverſationi locus ſit: requiri præterea ut ex intentione juſtâ & rectâ procedat, non vero odio, irâ, aut alio ſimili pravo affectu.

Quamvis autem nullus ex juſtitiâ teneatur præmittere ſecretam & fraternam correctionem ante accuſationem aut denunciationem; tenetur tamen ex charitate, ſi delictum ſit occultum, ſitque ſpes aliqua reum ejuſmodi correctione fraternâ eſſe emendandum, & ad debitam ſatisfactionem inducendum: ſi tamen nulla ſit ejuſmodi ſpes, nec profectura cenſeatur admonitio; tunc ad illam præmittendam nulla eſt obligatio: imò quandò crimen eſt contra bonum publicum, urgétque illius periculum; tunc ſine ullâ morâ publicæ poteſtati denunciandum eſt. Ita Leſſius cap. 30. dub. 2. Toletus lib. 5. cap. 57. Bonacina diſp. 10. quæſt. 3. pun. 1. & alij communiter.

4. Obſervat tamen Leſſius cap. 29. dub. 13. quandò crimen occultum eſt, nec ullo modo probari poteſt: tunc fore contra juſtitiam illud per viam accuſationis aut denunciationis judicialis aperire: cùm enim probari non poſſit, non poteſt quoque puniri, proindéque ex ejus manifeſtatione nihil aliud quàm alterius infamia ſequi poteſt. Excipit tamen duos caſus, in quibus licitum

 eſt

eſt patefacere Superiori crimen occultum alterius, quamvis probari non poſſit. Primus eſt, quandò id conducere exiſtimatur ad emendationem illius qui crimen ejuſmodi commiſit; tunc Superiori, non quidē ut Judici; ſed ut patri manifeſtare poteſt, præmiſſâ tamen admonitione fraternâ, ut ſuprà dictum eſt: Alter eſt, quandò ex occulto illo crimine grave aliquod malum ſpirituale vel temporale imminet, quod nonniſi Superioris potentia vel authoritate averti poteſt.

§. IV.

De Teſtibus.

1. CErtum eſt teſtem interrogatum à Judice ſecundùm ordinem juris ſuprà explicatum §.2. obligari ad ferendum teſtimonium, & ad declarandum crimen, quod ab altero commiſſum eſſe cognoſcit. Ita S. Doctor quæſt. 70. art. 1. & cum illo communiter omnes.

Excipiuntur tamen aliqui caſus. Primus eſt, ſi quis crimen ex ſolâ confeſſione Sacramentali cognoſcat: tunc enim nullatenùs illud unquam declarare debet, ut expreſsè docet. S. Thomas reſp. ad 1. & ſatis conſtat ex illis, quæ in tractatu præcedenti cap. 5. dicta ſunt.

Secundus eſt, quandò in cauſis criminalibus, in quibus mortis vel mutilationis ſententia infligenda cenſetur, teſtimonium ferendum eſt, ad illud enim clerici non tenentur, imò nec teſtimonium in ejuſmodi cauſis ferre debent, ut docet S. Thomas ſup. ad 3.

Tertius eſt, ſi crimen ſuum quis alteri ſub ſecreto declaravit, conſilij vel auxilij petendi causâ, ad ſalutem propriam ſpiritualem aut corporalem, ut fieri ſolet Medico; Advocato, obſtetrici, &c. tunc enim nullus arcanum ſuæ fidei commiſſum declarare tenetur; niſi fortè criminis illius teſtificatio neceſſaria ſit ad aliquod grave damnum publicum vel privatum avertendum: tunc enim promiſſio ſecreti, etiam juramento confirmata, non obligat, cùm nullum juramentum promiſſorium cedens in damnum injuſtum alterius obliget: proindéque is, qui crimen ejuſmodi novit, tenetur illud interroganti judici patefacere. Ita S. Doctor in reſp. ad 2. & poſt illum Leſſius ſup. cap. 3. dub. 6.

Quartus eſt, ſi quando Judex procedit per viam inquiſitionis generalis ad cognoſcenda & punienda crimina: tunc enim ſi quis ab illo interrogetur, v.g. utrùm in tali loco ſint aliqui adulteri, inceſtuoſi, &c. non tenetur, imò non debet adulterium aut inceſtum alicujus patefacere, ſi omninò ſit occultum, ut patet ex cap. *qualiter & quando* 2. de accuſationibus, & docet Sylveſter & plures alij apud Leſſium ſupr.

2. Quæres quid igitur faciet teſtis in caſibus ſuprà relatis, ſi à Judice, Juramento interpoſito, ut ſemper ſit, compellatur ad interrogata reſpondere: ſi enim verum dicat, peccabit contra charitatem; imò contra religionem, & ſigillum Confeſſionis, ſi manifeſtet peccatum aliquod in Confeſſione declaratum: ſi autem neget id quod verum eſſe cognovit, mendacij, imò perjurij, reatum incurret.

Facilis eſt aliquorum reſponſio, teſtem in caſibus illis à teſtimonio ferendo abſtinere debere: & ſi à Judice urgeatur, declarare ſe juſtâ aliquâ ratione impediri, quominùs id facere poſſit: ad quòd ſi à Judice, his non obſtantibus, cogatur ad veritatem patefaciendam, quid in illis anguſtiis faciet? Perplexa eſt haud dubiè & difficilis hæc quæſtio, cujus ſolutio, qualiſcumque afferatur, faciliùs carpi & argui poterit, quam prout ad conſcientiarum levamen expedit, explicari: ne tamen lectorem ambiguum & hærentem relinquamus, tria breviter hic proponimus ex communi, & receptâ probatorum authorum doctrinâ.

3. Primum eſt, quòd, quotieſcunque quis ſive teſtis, ſive reus ſecundùm ordinem juris à Judice, vel Superiore Eccleſiaſtico, ſive laico interrogatur de aliqua re, quam ſine ullo peccato declarare poteſt; tunc candidè an ſincerè, & ſeclusâ omni ambiguitate vel reſtrictione mentali, ſecundùm mentem interrogantis reſpondere tenetur: quamvis enim multi Doctores exiſtiment reum non eſſe obligatum confiteri crimen morte, vel mutilatione dignum; quod aliàs ſcit plenè probari non poſſe, ut Angelus, Sylveſter, Armilla verbo (*Delicti confeſſio*) Roſella verbo (*Accuſatus*) Panormitanus cap. 2. de Confeſſione, Pezantius in 2.2. qu. 70. diſp. unic. in fine, & alij, quarum ſententiam probabilem exiſtimat Bonacina ad 9. Decalogi præceptum, diſp. 10. quæſt. 3. punct. 2. num. 7. longè tamen probabilior eſt aliorum ſententia, qui exiſtimant etiam in caſu ſupra relato reum, quando à proprio judice interrogatur ſecundùm juris ordinem; id eſt de crimine aliquo, de quo præceſſit infamia, aut de quo ſuppetunt indicia aut ſemiplena probatio, teneri ad fatēdum crimen & verum manifeſtandum, etiamſi ex ejus Confeſſione mors ſequatur. Ita docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 69. art. 1. & poſt illum plures alij, ac præſertim Toletus lib. 5. cap. 58. Torres in 2. 2. dip. 50. dub. 2. Filiucius tract. 40. num. 263. Becanus lib. 5. manual. cap. 21. num. 4. Leſſius lib. 2. cap. 31. num. 12. & Laymann. tract. 6. de judiciis cap. 5.

4. Secundum eſt, poſſe interdùm talem cauſam ſuppetere ex qua licitum fiat, imò etiam neceſſarium non apertè profiteri veritatem; ſed illam vel aliquibus verbis multiplici ſenſu vertibilibus, ſeu æquivocatione aliquâ, vel reſtrictione aliquâ mentali tegere: exemplum profert S. Thomas in 4. diſt. 1. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 1. ad 2. & 3. de

Con

Confeſſario, qui de peccato ſibi in Confeſſione declarato à Judice interrogaretur, aſſeritque poſſe illum etiam juramento affirmare ſe neſcire ejus peccatum, cum hâc reſtrictione mentali: quod neſciat ut interrogantis ſubditus. Ita cum S. Doctore ſentiunt Altiſſiodorenſis libro 3. ſummæ, tract. 18. quæſt. 2. ſub finem: Durandus in 4. diſt. 21. quæſt. 4. num. 10. Paludanus ibid. quæſt. 3. art. 3. Major ibid. quæſt. 3. ad 9. Adrianus in 4. tr. de Confeſſione quæſt. de Confeſſore: Joannes Medina, Cod. de pœnitentiâ, tract. 2. quæſt. 25. qui omnes unanimiter idem aſſerunt id quod ex S. Doctore ſuprà relatum eſt, & præterea Dominicus Soto lib. 5. de juſt. quæ. 6. art. 2. concl. 7. docet teſtem qui contra juris ordinem interrogaretur de crimine, quòd ſecretò cognovit, poſſe abſque mendacio reſpondere, & etiam juramento affirmare ſe illud neſcire, cum hâc reſtrictione mentali, quod neſciat, ut alteri contra juſtitiæ ordinem interroganti revelet, quod etiam aſſerit & fusè probat Dominicus Bannes in 2. 2. quæſt. 69. art. 2. dub. 1.

Tertium, eſt causâ legitima & rationabili deficiente, nemini unquam fas eſſe, ut docent ſuprà citati authores & alij Theologi communiter, verbis ambiguis aut æquivocis, vel mentali reſtrictione inter loquendum uti: aliàs. uſus, in quem inſtituta ſunt verba, perverteretur; & omnis colloquiorum & ſermonum certitudo; ideóque omne humanum commercium, & fructus civilis ac Chriſtianæ ſocietatis tolleretur; ſemperque ineſſet ratio ſuſpicandi dolum aliquem in verbis latere & ambiguitatem & mentalem reſtrictionem ſubeſſe.

§. V.

De Reo.

1. TRia præſertim circa obligationes Rei quæri poſſunt. Primum eſt utrùm teneatur fateri veritatem, quando à Judice interrogatur. Reſponſio facilis eſt ex dictis paragrapho præcedenti: ſi enim à Judice legitimo interrogetur ſecundùm formam juris, tenetur verum reſpondere: è contrà ſi Judex legitimam non habeat poteſtatem, aut formam juris non ſervet; id eſt, ſi infamia non præceſſerit de crimine de quo fit interrogatio, aut ſaltem illius criminis, ſemiplena probatio, vel indicia ſufficientia non ſuppetant, tunc reſpondere ad interrogata non tenetur: quod ſi à Judice cogatur, quod tamen ſine peccato facere non poteſt, nec ab illo per appellationis viam declinare poſſit; tunc poterit reſpondendo crimen occultare ac tegere eo modo, quo præcedenti §. explicatum eſt. Obſervat etiam Toletus lib. 5. cap. 58. ſimili ratione reum non teneri ad complices ſuos revelandos, niſi illorum infamia aliqua præceſſerit: id eſt, niſi ex fama conſtet illum ſocios habuiſſe; vel quandò crimen tale eſt ut ſine ſociis non committatur; quod etiam docet Leſſius ſup. c. 29. dub. 17.

2. Secundum eſt, an licitum ſit reo ad ſuperiorem Judicem appellare. Reſpondet S. Doctor id ei licitum eſſe, ſi cauſam ſuam juſtam eſſe confidat, vel ſe ab inferiori Judice gravatum eſſe arbitretur; illicitum verò, ſi appellatio fiat ſolùm ad moram afferendam, ne vel juſta ſententia feratur vel ſi lata eſt, executioni mandetur, ut habetur cap. *omninò* 2. quæſt. 6.

Tertium eſt, utrùm reus condemnatus poſſit ſe per vim defendere, ne ſententia in eum lata executioni mandetur. Reſpondet S. Doctor id licitum non eſſe, ſi juſtè condemnatus ſit etiam ad mortem: licitum verò eſſe, ſi ſit injuſtè condemnatus; dummodò tamen nullum inde ſcandalum neque gravis aliqua perturbatio in communitate timeatur. Addit S. Doctor illum qui ad mortem juſtè damnatus eſt, poſſe licitè fugere, ſi occaſio ſe offerat: dummodò nullam judici, vel ejus miniſtris vim in eorum perſonâ inferat.

§. VII.

De Advocato & Procuratore.

1. SAnctus Thomas 2. 2. q. 71. quatuor præſertim conditiones requirit in Advocato, quæ etiam, ſervatâ debitâ proportione, de Procuratore intelligi debent.

Prima eſt peritia, quâ, ut dicit S. Doctor. art. 2. *poſſit convenienter aſſumptæ cauſæ juſtitiam oſtendere*: unde, ut dicit Toletus lib. 5. cap. 60. ſi ex ignorantiâ in cauſa eſt, cur cliens causâ alioquin juſtâ decidat, peccat, & damnum illatum reſarcire tenetur: quod etiam ſimiliter dicendum cenſet de ejus negligentiâ.

Secunda conditio eſt juſtitia in exhibendo patrocinio: qui enim ſcienter injuſtam cauſam defendit, abſque dubio graviter peccat, ut aſſerit S. Doctor art. 3. teneturque ad reſtitutionem damni quod pars adverſa incurrit; niſi per clientem ſuum reſarciatur. Quòd ſi cauſa dubia ſit, nec ſatis ex utrâque parte juſtitia dignoſcatur, poteſt quidem ejus patrocinium ſuſcipere; dummodò paratus ſit quàm primum ab illo patrocinio abſtinere, ſi in progreſſu litis ejus injuſtitiam deprehendat.

2. Tertia conditio eſt ab omni avaritiæ labe immunitas: *quamvis enim*, ut dicit S. Auguſtinus ep. 54. ad Maced. *Advocatus juſtum patrocinium, & Juriſperitus verum conſilium licitè vendere poſſit*: patrocinij tamen vel concilij illius pretium moderatè accipere debet. *Conſideratâ*, ut loquitur S. Doctor art. 4. *conditione perſonarum, negotiorum, laboris & conſuetudinis patriæ*.

Quarta denique conditio eſt charitatis, quâ tenetur Advocatus pauperum cauſas ſuſcipere, illiſque patrocinari, quandò aliter ipſis ſubveniri non poteſt, eâdem ratione, quâ tenentur om-

nes neceſſitatem patienti, miſericordiæ opus impendere, ut fuſiùs explicat S. Doctor art. 1.

§. VII.

De injuriis honoris & famæ per detractionem & contumeliam.

1. HOnoris nomine intelligitur teſtificatio quædam exterior excellentiæ alterius; per famam verò ſignificatur multorum exiſtimatio de vitâ, moribus & actibus ejuſdem, ut docet S. Thomas q. 72. & 73. unde per detractionem, fama præſertim læditur: honor verò, per contumeliam: detractio ſiquidem eſt alienæ famæ occulta & injuſta denigratio; contumelia verò addit novam injuriam, quâ non tantùm fama, ſed etiam honor violatur; non enim occultè in abſentia, ut fit per detractionem, ſed coràm & in præſentiâ honor per contumeliam cum quodam contemptu impetitur. Ex quo fit ut, quamvis detractio ſit ex genere ſuo peccatum mortale, & quidem graviſſimum, ut docet S. Thomas q. 73. art. 2. contumelia tamen ſit peccatum adhuc illo gravius; quia magis lædit, & acerbiorem infert injuriam.

Diximus detractionem eſſe injuſtam famæ alienæ denigrationem; quia non erit detractio, ſi juſtè fama aliena denigretur; v.g. ſi quis ex motivo juſtitiæ, vel charitatis alicujus crimen, quod vel bono publico pernicioſum eſt, vel alteri injurioſum & nocivum, Superiori aut alicui alteri aperiat, qui remedium afferre poteſt: quòd ſi fama auferatur ex intentione nocendi, tunc illius ablatio ad detractionem pertinet.

2. Hæc autem intentio nocendi, ut obſervat Tolet. ſupr. cap. 63. dupliciter in detrahente reperiri poteſt: uno modo directè, cùm quis per detractionem reipſa nocere intendit; altero modo indirectè, cùm licet expreſsè id non intendat; ea tamen dicit, ex quibus nocumentum famæ alterius injuſtè ſequitur: ut qui ex joco vel loquacitate alteri notabiliter detrahit.

Docet prætereà S. Thom. art. 1. ad 3. detractionem octo potiſſimùm modis committi poſſe, nimirùm quatuor modis directè, & quatuor indirectè: Directè quidem 1. imponendo alteri falſum crimen 2. crimen illius verbis adaugendo: 3. manifeſtando crimen verum, ſed occultum: 4. malitioſè ac perperam alterius factum bonum interpretando: qui quartus modus (ut notat Leſſius lib. 2. cap. 11. dub. 2.) quatenùs per illam pravam interpretationem fama proximi læditur in animo audientis, pertinet ad detractionem; quatenùs verò concipitur in animo illius, qui ſic malitioſè interpretatur, pertinet ad judicium temerarium, de quo ſequenti §. agetur.

Indirectè autem committitur detractio 1. negando rectè facta aut egregias dotes alterius: 2. verbis extenuando: 3. reticendo bona alterius eo tempore & loco, quo ſilentium iſtud ejus famæ nocere poteſt: 4. remiſsè ac frigidè laudando.

3. Quovis autem modo committatur detractio, ſive directè, ſive indirectè, ſive ex intentione formali & expreſſa nocendi, ſive alio quovis illicito motivo, cenſetur ſemper eſſe peccatum mortale, quoties quis deliberatè famam alterius lædit in re gravi; veniale autem, ſi tantùm in re levi, ut docet S. Thom. art. 2. Gravitas autem & levitas illa æſtimanda eſt, tùm ex qualitate læſionis, quæ per detractionem famæ alterius infertur: tùm ex conditione perſonæ cujus fama læditur: fieri ſiquidem poteſt, quod rectè obſervat Tolet. cap. 64. ut manifeſtatio peccati alicujus reſpectu perſonæ unius cenſeatur infamia levis, imò interdùm nulla, quæ reſpectu alterius gravem infamiam induceret, aut notabile ſcandalum ſecum inveheret: e. g. qui de milite diceret: quòd ad duellum provocatus inimicum occiderit; de adoleſcente diſſoluto, quòd amore aliquo illicito implicitus ſit, levem; imò propè nullam maculam illorum famæ inurere cenſeretur cùm tales ut plurimum de ſimilibus rebus glorientur: qui vero idem de Epiſcopo, aut perſonâ aliquâ Eccleſiaſticâ, vel religioſâ diceret, haud dubiè graviſſimam ejus famæ & maximè ſcandaloſam injuriam irrogaret.

Hinc etiam colligitur, ut docet Leſſius cap. 11. dub. 3. ut plurimùm nonniſi venialiter peccare illos qui, aliorum defectus naturales occultos ſive corporis, ſive animi patefaciunt; ut quòd aliquis ſit gibboſus, quòd ignarus, exilis ingenij, &c. niſi fortè inde, ut idem monet, grave aliquod illius damnum, aut notabilis contemptus in animis audientium, vel ſcandalum alterius oriretur.

§. VIII.

Solvuntur dubia quædam circa peccatum detractionis.

1. PRimum eſt an peccet mortaliter is, qui alterius peccata audita refert coram aliis, nihil tamen aſſeverando. Reſpondetur quòd quamvis per ſe loquendo id non ſit peccatum mortale, quandò nulla inde infamia oritur, nec apud prudentes viros iſto loquendi modo qui nullam meretur fidem, alterius fama multum lædatur: ſi tamen, ut rectè obſervat Leſſius dub. 5. crimen eſſet valdè grave, quod in audientium animis ſuſpicionem aliquam pravam ingeneraret, in illo caſu peccaret mortiferè qui hujuſmodi crimen referret, præſertim de perſonâ aliquâ honeſtâ, reſpectu cujus ſuſpicio illa grave malum eſſe cenſeretur: quod etiam ſimiliter dicendum; ſi quis peccata alterius audita referat coram iis quos probabile eſt ex ſua levitate credituros.

Secundum eſt, an peccet mortaliter is, qui pecca

peccatum proximi occultũ uni aut alteri tantùm manifeſtaret. Reſpondetur quod quamvis Navarrus cap. 18.21. 33. exiſtimet in tali caſu non eſſe niſi peccatum veniale, ſi non ſubſit periculum evulgationis, aut alterius incommodi: probabiliorem tamen & in praxi tutiorem eſſe eorum ſententiam, qui aſſerunt talem manifeſtationem eſſe ut plurimum peccatum mortale: cùm fieri poſſit, ut rectè monet Leſſius dub. 11. aliquem malle peccata ſua multis externis & plebeis eſſe nota, quàm Prælato vel alicui gravi viro, cum quo aſſiduè verſatur, vel à quo dependet.

2. Si tamen aliquis injuriam ſibi ab altero illatam amico aperiret, non quidem animo detrahendi aut nocendi; ſed ut conſilium vel conſilium vel conſolationem aliquam acciperet; in illo caſu idem Leſſius dub. 12. cenſet non eſſe peccatum ſaltem mortiferum.

Tertium eſt, an liceat hominem diffamatum in uno loco, etiam diffamare ſeu crimen illius manifeſtare in altero, vel apud alios qui illud ignorant. Reſpondetur ex Tolet. ſupr. c. 65. id facere ex intentione nocendi eſſe peccatum mortale, ſi gravis ſit diffamatio; ſeclusâ verò ejuſmodi pravâ intentione, non eſſe peccatum, ſi quis alterum criminis notorietate aut publicâ Judicis ſententiâ infamatum in aliqua urbe manifeſtet, aliis id in eadem urbe ignorantibus; niſi ob temporis diuturnitatem crimen illius jam oblivioni datum eſſet, aut vitæ emendatione bonam famam recuperaſſet: in aliis verò locis id ipſum notum facere, quò fama communis illud brevi perlatura creditur, idem Toletus neque juſtitiæ, neque charitati repugnare exiſtimat: quòd ſi veriſimiliter crederetur, famam illius criminis illuc nunquam aut nonniſi poſt longum tempus perventuram eſſe, exiſtimat Leſſius fore peccatum mortiferum, crimen illud in tali loco divulgare, præſertim ſi is, qui illud crimen admiſit, bonam famam illic conſecutus fuiſſet, vel ſi ex illa diffamatione aliquod damnum aut incommodum illi aut ejus propinquis obveniret; ſecùs verò ſi ille parùm curaret ſe alibi infamari, quod ſæpè fieri ſolet, præſertim ſi procul abſit; aut ſi quis ob grave crimen fuiſſet publicè punitus: tunc enim ſæpè expedit iſta ad aliorum exemplum divulgari.

3. Quartum eſt, an licitum ſit aliquandò quibuſdam de cauſis crimen alicujus occultum alteri detegere. Reſpondetur licitum eſſe, quoties id neceſſarium eſt ad impediendum notabile aliquod damnum alterius, ſive corporale, ſive ſpirituale, quod aliâ viâ impediri non poteſt. Ita Scotus lib. 5. de juſt. quæſt. 7. art. 1. Navarrus c. 18. num. 31. Leſſius ſuprà dub. 9. e. g. ſcis aliquem furtis addictum & ſæpè in illis deprehenſum, monere potes eos quibuſcum habitat, ut ſibi caveant, &c. ſimiliter noviſti aliquem ſe gerentem pro Medico, in illa tamen ſcientiâ valdè imperitum; potes eos monere, quibus ex ejus imperitiâ periculum immineret: imò interdùm non ſolùm potes; ſed etiam ex charitate teneris alterius crimen occultum manifeſtare, ſi ex illo grave aliquod nocumentum publicum, aut etiam particulare immineat, quod cenſeatur præponderare damno quod is qui illud commiſit in fama vel honore patietur: in dubio autem utrùm præponderet inclinandum eſt potiùs in favorem innocentis, e. g. ſi quis aliquâ hæreſi occultâ laboret, ſitque periculum ne alios inficiat; in illo enim caſu horum ſalus illius famæ debet præponderare.

4. Quintum, an ſit peccatum mortale infamare ſeipſum? Reſpondetur quòd, quamvis per ſe loquendo hæc infamatio ſui non ſit peccatum mortale; cùm, ut rectè probat Leſſius dub. 6. neque ſit contra juſtitiam, homo ſiquidem eſt dominus ſuæ famæ; nec illam ſicut alia bona diſſipando ulli faciat injuriam: neque etiam contra charitatem quæ non obligat ad bona exteriora comparanda vel conſervanda, niſi quatenùs neceſſaria ſunt ad bona ſpiritualia vel noſtra vel proximorum: ſi tamen ex infamatione illa ſuiipſius ſequeretur aliquod ſcandalum, aut aliorum nocumentum, ut in perſonis, quorum bona fama ad aliorum ſalutem neceſſaria eſt, v. g. Epiſcopis, Paſtoribus, &c. tunc infamatio illa eſſet peccatum mortale, ut docet idem author ſuprà.

Sextum denique eſt, utrùm audiens detractorem peccet? Reſpondetur ex mente S. Doctoris quæſt. 73. articulo 4. peccare quoties conſentit detractioni, juxtà illud Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolùm qui peccata faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.*

5. Poteſt autem quis dupliciter detractioni conſentire, ut obſervat Toletus c. 67. directè ſcilicet, vel indirectè. Directè conſentit, qui vel alterum inducit ad detrahendum, vel illius detractione delectatur: & is non minùs peccat quàm detractor; de eóque intelligi debet illud dictum S. Bernardi: *Detrahere aut detrahentem audire, utrùm horum deteſtabilius ſit, non facilè dixerim.* Indirectè autem conſentit detractioni, qui, licet nec ad illam inducat, nec eâ delectetur; illam tamen non prohibet, nec detrahenti reſiſtit, cùm poſſit & debeat: & ſiquidem detractio ſit notabilis, & in materiâ gravi, poſſitque facilè illam impedire, mortaliter peccat: cùm charitas obliget, ut grave damnum proximi, ſi commodè poſſimus, impediamus: venialiter verò, ſi detractio ſit levis, aut ſi præ nimiâ verecundiâ vel animi puſillanimitate reſiſtere detrahenti non audeat; niſi fortè infamia eſſet valdè atrox, vel gravia incommoda putaretur illatura: tunc enim deberet ſibi ipſi vim facere, & excuſſa verecũdiâ, modeſtè contradicere. Nullo autem modo peccat, qui detrahentẽ non arguit,

arguit, eo quod probabiliter exiſtimat monitionem ſuam nihil profuturam : imò potiùs obfuturam, ſi detractor occaſionem & eâ ſumat magis ac magis oblocutionem ſuam aſſeverandi. Item non peccat, qui rationabili aliquâ verecundiâ præpeditur, ut ſi famulus domino, vel filius patri detrahenti non reſiſtat, quandò ſe nihil profuturum exiſtimat.

Obſervat tamen rectè Toletus c. 67. longè ſtrictiùs obligari Superiores reſpectu inferiorum ad prohibendas detractiones, ſicut & alia quæcunque peccata; proindéque verecundiam ac puſillanimitatem illos à peccato mortali minimè excuſare ſi graviter detrahenti non reſiſtant, quandò id profuturum arbitrantur; imò quamvis detrahenti nihil id prodeſſet, ſi alios ſilentio ſuo ſcandalizandos eſſe advertant.

Admonet autem S. Doctor art. 4. ad 2. detrahentem corripi poſſe, non ſolùm arguendo, ſed etiam ſignis quibuſdam exterioribus, ut triſtitiâ faciei, oſtendendo ſibi diſplicere detractionem, juxtà dictum Sapientis Prov. 25. *Ventus Aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem*: vel diſcedendo, vel ſermonem aliò divertendo.

§. IX.

De judicio temerario.

1. QUoniam, ut rectè obſervat Navarrus, ca. 18. mendacia, detractiones, aliæque hujus octavi præcepti tranſgreſſiones ut plurimùm à judiciis temerariis proficiſcuntur, magnámque cum illis habent culpæ affinitatem: idcircò de iis breviter hìc agendum eſt.

Judicium autem hìc ſumimus: non prout ſignificat actum proprium Judicis, quo ſibi ſubditis jus dicit: ſed prout denotat actum intellectûs, quo quilibet particularis de altero apud ſe aliquid cogitat & definit ſeu ſtatuit: & eo ſenſu tres veluti gradus diſtinguere poſſumus de judicio, quod quis de aliquo concipit. Primus eſt, quo quis de alterius malo dubitat, neutram in partem inclinando. Secundus eſt, cùm ſuſpicatur ineſſe malum, & cum aliquo debili aſſenſu ita eſſe exiſtimat, cum formidine tamen oppoſiti. Tertius eſt, quandò cum pleno aſſenſu & firma animi ſententia ita eſſe judicat.

Hâc obſervatione ſuppoſitâ, certum eſt in primis dubitare, ſuſpicari, vel judicare de proximo, eſſe quid indifferens in genere moris, ac benè vel malè ſe habere poſſe: benè quidem, ſi fiat ſecundùm regulam rectæ rationis: male autem, ſi à regulâ rectæ rationis aberret: unde Chriſtus Dominus S. Joan. 12. *Nolite*, inquit, *judicare ſecundùm faciem, ſed rectum judicium judicate.*

2. Certum eſt 2. dubitare, ſuſpicari aut judicare quidpiam mali de altero, quandò cauſæ ſufficientes ad id ſuppetunt, non eſſe illicitum, ut communiter Theologi docent, ac præſertim Azorius tom. 3. cap. 11. dub. 3. Valentia diſp. 5. quæſt. 4. de judicio pun. 3. Laymannus lib. 3. de juſtitia tract. 3. part. 2. cap. 2. ubi tamen rectè monet majores rationes & clariora indicia requiri ad ſuſpicandum, quàm ad dubitandum, & ad judicandum quàm ad ſuſpicandum.

Quæres quænam cauſæ & rationes ad rectè dubitandum, vel ſuſpicandum, vel judicandum de malo alterius ſufficiẽtes eſſe cenſeantur. Reſpondetur nullam certam regulam afferri poſſe, ut rectè docet Sotus libro tertio de juſtitia, quæſt. 4. art. 3. & poſt illum Valentia ſuprà pun. 3. ſed id judicio viri prudentis eſſe definiendum, conſideratâ conditione rei, qualitate perſonæ, aliiſque circunſtantiis: quæ omnia, cùm interdum ſint valdè perplexa & involuta, ideò rectè monet Laymannus, ſæpè evenire poſſe ut quis decipiatur exiſtimans ſufficientes ſibi adeſſe dubitandi, ſuſpicandi aut judicandi rationes; quæ tamen reipſa tales non ſunt, præſertim quando ex cognitione operum externorum judicatur de intentionibus, aliiſque actibus internis; unde rectè concludit longè tutius eſſe animum ab ejuſmodi judiciis, &c. cohibere, Deóque omnia dijudicanda relinquere, niſi fortè neceſſitas aliqua, vel utilitas propria vel aliena nos ad id obliget; & tunc rationis ac prudentiæ partes erunt expendere, quantum exteriores apparentiæ habeant probabilitatis, animumque cohibere, ne ultrà juſtitiæ aut charitatis metas progrediatur.

3. Certum eſt 3. judicium temerarium, ſeu illud quo advertenter ac deliberatè judicatur aliquid mali de altero ex levibus & inſufficientibus rationibus ac indiciis, eſſe peccatum mortale: ſi malum illud grave ſit, ejuſque famam notabiliter lædat. Ita Sanctus Thomas quæ. 60. art. 3. & illud eſt judicium quod Chriſtus Dominus prohibuit his verbis S. Matth. 7. & S. Luc. 6. *Nolite judicare, ut non judicemini*, ut exponit S. Auguſtinus libro 2. de ſerm. Domini in monte cap. 18. & Sanctus Baſilius in regulis Brevioribus reg. 164. aliàs ſi malum ſit leve, nec proximi famam multùm lædat, non erit niſi veniale.

Cùm hæc certa ſint & in confeſſo apud omnes, unum eſt de quo non convenit inter Theologos; ſcilicet quale peccatum ſit ex levibus indiciis & cauſis ſuſpicari aliquid mali de proximo, ut plerumque ſolet evenire. Tres ſunt ſuper hâc quæſtione ſententiæ. Prima eſt omnem ſuſpicionem temerariam de gravi aliquo proximi malo eſſe peccatum mortale. Ita Bannes ad quæ. 60. art. 3. Secunda eſt, ſuſpicionem illam, quæ debili tantùm aſſenſu nititur cum formidine oppoſiti, nunquam eſſe peccatum mortale. Ita Cajetanus in hunc a. 3. Navarrus in rubricâ de judiciis, & Ludovicus Mæratius tract. de juſtitiâ & jure diſp. 9. ſect.

9. ſect. 1. & 2. qui pro hâc ſententiâ citat S. Doctorem a 3. & S. Auguſtin. tract. 99. in S. Joann. ubi dicit genus iſtud ſuſpicionis *ad humanam tentationem pertinere, ſine quâ vita iſta non ducitur*; concluditque *ſi ſuſpiciones vitare non poſſimus; quia homines ſumus; judicia tamen, id eſt definitivas firmáſque ſententias continere debemus.* Tertia denique ſententia, quæ omnium probabiliſſima videtur, eſt, ſuſpicionem temerariam non eſſe plerunque niſi peccatum veniale: fieri tamen poſſe interdum ratione gravitatis materiæ reſpectivè ad quaſdam perſonas ut ſit mortale: verbi gratiâ, ſi quis Prælatum Eccleſiaſticum doctrinâ & pietate conſpicuum ex levibus quibuſdam indiciis ſuſpicetur eſſe hæreticū aut peccatum aliquod nefandum aut ſcandaloſum commiſiſſe, Ita Sotus libro 3. quæſtione 4 artic. 3. & Leſſius ſuprà dub. 3. ubi hanc ſententiam fusè probat, præmiſſâ tamen diſtinctione inter ſuſpicionem illam, quæ oritur ex errore quodam intellectûs, & eam quæ ex pravo affectu voluntatis; dicitque ſuſpicionem illam eſſe tantùm peccatum veniale, quæ procedit ex quodam errore intellectus, quo quis apprehendit indicia tanquam ſufficientia ad ſuſpicandum de proximo aliquod malum, negligitque perſpicere & examinare num illa ſint ſufficientia; eſt tamen paratus ad ſuſpicionem deponendam, ſi adverteret cauſam illius non eſſe ſufficientem; ſuſpicionem verò illam eſſe peccatum mortale, quæ oritur ex pravo quodam affectu voluntatis & malevolentiæ erga alterum, quâ fit ut etiam ſi advertat indicia illa non eſſe ſufficientia, velit nihilominùs pergere in ſuâ ſuſpicione, quæ eſt de gravi aliquo proximi malo, quod in maximam illius vergit infamiam.

4. Optimè S. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. dom. in mont. c. 18. *Duo ſunt*, inquit, *in quibus temerarium judicium cavere debemus: cùm incertum eſt quo animo quid factum fuerit, vel cùm incertum eſt qualis futurus ſit, qui nunc bonus vel malus apparet: ſi ergo quiſpiam v.g. conqueſtus de ſtomacho jejunare noluit, & tu non credens, id edacitatis vitio tribueris, temerè judicabis. Item ſi manifeſtam edacitatem ebrioſitatemque cognoveris, & ita reprehenderis quaſi nunquam ille poſſit corrigi atque mutari: nihilominus temerè judicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ neſcimus quo animo fiunt, neque ita reprehendamus quæ manifeſta ſunt, ut deſperemus ſanitatem: vitabimus judicium de quo nunc dicitur: nolite judicare, ne judicetur de vobis.*

Quæres utrùm ea, de quibus dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem ſint interpretanda. Reſpondetur ex hypotheſi, quòd ſi æqualia ſint utrinque indicia, ſi judicium de proximo ferre velimus, tunc in partem meliorem ſeu benigniorem eſſe ferendum: quia (ut docet S. Thomas a. 4. ad 1.) melius eſt in dubio frequenter falli bene opinando de proximo, quàm malè opinando ſemel decipi.

5. Monet tamen rectè Leſſius c. 29. du. 4. quandò agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio, tutius eſſe dubia in deteriorem partem interpretari; non quidem exiſtimando proximum, v.g. eſſe furem vel improbum vel pro tali habendum eſſe: ſed judicando ita exteriùs cavendum eſſe, & ſibi vel alteri conſulendum, ac ſi dubia eſſet ipſius proximi probitas. Ita S. Thomas art. 4. ad 3. & hâc ratione, dum accipimus perſonam ignotam in ædes, poſſumus licitè rebus noſtris ita cavere, ac ſi dubia eſſet ejus probitas; quamvis nullomodò improbam illam judicemus; ſic etiam Superiores, quamvis quoad internum affectum erga ſubditos dubia in meliorem partem interpretari debeant; ad præcavendum tamen malum & diſciplinam obſervandam, ita ſe gerere poſſunt ac ſi de illorum probitate dubitarent.

§. X.

Quot modis peccetur in octavum hoc Decalogi præceptum.

1. PEccant in primis contra octavum hoc Decalogi præceptum, qui deliberatè mendacium aliquod proferunt; quod quidem erit mortale, ſi honori divino aut proximi bono ſit perniciosum: peccant etiam qui per hypocriſim vitæ ſanctimoniam fingunt: quod peccatum adhuc gravius erit, ſi ex illo ſequatur aliquod proximi damnum, ut ſi id fiat ad diſſeminandos errores: item qui habitu aut veſtibus mentiuntur ſexum; ut ſi fœmina veſte virili, aut vir fœmineâ induatur, ſi id fiat propter aliquem pravum finem, aut ex eo peccati alicujus ſcandali periculum immineat.

Peccant qui ſine legitimâ authoritate judicis ſibi officium arrogant, aut illud ambiunt, quamvis legum ac juris ignari: Item judices qui notitiam illam juris & legum conſervare negligunt: qui de causâ aliquâ ad ſe non pertinente judicialiter cognoſcere, & ſententiam ferre præſumunt: Qui contra allegata & probata, aut contra leges & jura judicant: qui formam à jure præſcriptam in judicando non ſervant; qui ſine ullâ præcedenti infamiâ, aut aliis ſufficientibus indiciis, de occulto alicujus crimine judicialiter inquirunt, reum indebite interrogant, & ad reſpondendum cogunt: qui favore, vel reſpectu aliquo humano, aut alio quovis pravo affectu à recto juſtitiæ tramite deflectunt, ſive injuſtam ferendo ſententiam; ſive cauſarum expeditionem notabiliter differendo, aut aliquid aliud juſtitiæ contrarium faciendo, aut fieri permittendo, qui pro ſententiâ ferendâ, aliiſque actibus judicialibus aliquid exigunt ultrà id, quod pro juſto & honeſto

ſtipendio ex lege vel legitima conſuetudine accipere licitum eſt.

2. Peccant qui crimen aliquod bono communi perniciosſum non denunciant,quandò commodè id poſſunt:qui contra alterum litem intendant ex odio,vindictæ appetitu, aut alio quovis pravo affectu: qui fraude,au injuſto aliquo proceſſu in litibus utuntur.

Peccant qui ad teſtimonium ferendum citati, & à legitimo judice ſecundùm juris ordinem interrogati, aliquid falſum aut ambiguum, & contra ipſius judicis mentem reſpondent: quod & ſimiliter de ipſis accuſatis & reis intelligi debet; qui etiam prætetea peccant, quandò judici legitimè aliquid ſtatuenti, aut juſtitiæ miniſtris illius juſſa exequentibus reſiſtunt, aut vim aliquam inferunt.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui alterius honori contumeliam irrogant: in eum verba probroſa & injurioſa proferunt, eidem peccata occulta palam exprobrant:aut alia quævis cum irriſione & contemptu objiciunt.

3. Peccant qui alterius famæ ſecretò detrahunt; illi crimen aliquod falſum imponunt, aut verum malitioſè adaugent, aut ejus peccatum occultum manifeſtant, vel rectè factum perperam interpretantur: Item qui rectè facta alterius inficiantur, vel eadem extenuant, aut de illis ſilent, vel ea frigidè ac ſimulatè laudant, cùm ex ſilentio illo & frigidâ ſeu ſimulata laude ſequitur aliquod in proximo, famæ diſpendium.

Item qui alterum ad detrahendum alliciunt, aut illius detractione delectantur; vel qui cum poſſint & debeant, detractionem non impediunt: qui ſuſurrationibus cauſant diſcordias, qui libellos diffamatorios ſcribunt, aut in vulgus ſpargunt, illos pravo animo legunt, aſſervant, aut aliis legendos tradunt.

Peccant denique qui deliberatè ac temerè aliquid mali de proximo judicant, vel ſuſpicantur: qui actiones illius honeſtas vel indifferentes malè interpretantur.

§. XI.

De reſtitutione ob hujus octavi præcepti violationem faciendâ.

1. Duplex reſtitutio occurrere poteſt ob hujus præcepti violationem facienda, pro duplici damno famæ ſeu honoris ac bonorum fortunæ, quod ex ea oriri poteſt: de utraque breviter, aliquid dicendum eſt.

Atque in primis quod ſpectat ad reſtitutionem bonorum fortunæ, certum eſt ex iis, quæ præcedenti ſectione dicta ſunt, ratione mendacij aut contumeliæ vel detractionis, incumbere obligationem reſtituendi, quoties per illud mendacium aut contumeliam illam ſeu detractionem, damni alicujus cauſa injuſtè data eſt, aliquo ex modis ſectione præcedenti explicatis.

Conſtat prætereà Judicem, qui ſive in ferenda ſententia, ſive in toto judiciali proceſſu injuſtitiam aliquam commiſit, unde ſecutum eſt damnũ innocentis, ad illius compenſationem obligari: ſimiliter & illum, qui falsò alterum accuſavit, aut qui falſum teſtimonium in judicio detulit, ad reſarcienda damna inde ſecuta teneri.

Quod verò ſpectat ad reſtitutionem famæ & & honoris, certum eſt (ut ex communi Theologorum doctrina docet Sotus libro 4. de juſt. quæſt. 6. art. 3. in reſp. 4. & poſt illum Valentia diſp. 5. q. 6. de reſtit. pun. 5.) famam ablatam reſtitui debere, ſi tres concurrant conditiones: prima eſt, ut fama reipſa ablata fuerit: ſecunda, ut injuſtè ablata fuerit: tertia, ut non fuerit recuperata. His tribus conditionibus concurrentibus.

2. Dicendum 1. eum qui alterum infamavit, aſſerendo aliquid falſum de illo, ad famam illi reſtituendam obligari, affirmando ſe dixiſſe falſum. Ita Sanctus Doctor q. 62. art. 2. ad 2. & poſt illum Richardus, Cajetanus, Sotus, Navarrus, & alij apud Valentiam ſuprà, qui tamen id ita eſſe intelligendum exiſtimat, ſi aliâ ratione famam alterius à ſe injuſtè læſam ſufficienter reparare non poſſit.

Dicendum 2. illum qui alterum diffamavit, crimen ejus verum quidem, ſed occultum patefaciendo, ad famam illius reſtituendam obligari, non quidem dicendo ſe falſum dixiſſe; id enim eſſet mendacium, quod (ut ex ante dictis conſtat) nunquam licitum eſt; ſed aliquâ aliâ ratione, nimirùm vel dicendo ſe malè & inconſideratè locutum fuiſſe, ut monet S. Doctor in reſ. ad 4. vel ſe antea quidem exiſtimaſſe id eſſe verum, ſed poſtea comperiſſe perperàm à ſe id eſſe dictum, ut cenſet Joannes Major in 4. diſt. 15. q. 16. vel ſi timeatur, ne apud perſonas eruditas aut perſpicacis ingenij ſimiles loquendi modi opinionem de crimine proximi conceptam potius confirment, quàm ex animis eorum deleant, Sotus & Navarrus, apud Valentiam exiſtimant tacendum eſſe de illo crimine, illúmque qui famæ detrimentum paſſus eſt, quâcunque datâ occaſione de aliis rebus commendandum eſſe; ut ſic quædam injuriæ compenſatio fiat. Addit Valentia poſſe etiam eum, qui verum dicendo alterum infamavit, aliquâ ambiguitate aut mentali reſtrictione uti ad retractandum id quod à ſe dictum eſt, quod tamen ultimum remedium nonniſi aliis deficientibus, & in gravi aliqua famæ reparandæ neceſſitate cum maxima cautela videtur eſſe adhibendum.

3. Dicendum 3. illum etiam qui crimen alterius occultum ab alio auditum refert, obligari ad reparationem famæ, ſi advertat hoc ſuum dictum in aliis, ut ſæpè fit, ſiniſtram de proximo ingeneraſſe

neraſſe opinionem:quod præſtare poterit, ſive adhibendo aliquod ex mediis ſupra dictis, ſive oſtendendo, & quantùm poterit aliis perſuadendo, quàm incerta ſint & plerúmque falſa, quæ de aliis paſſim audiuntur & referuntur. Ita Sotus, Navarrus, & alij apud eundem Valentiam ſuprà. Ratio eſt, quia quotieſcunque damnum famæ proximi injuſtè illatum eſt, toties incumbit illius ſarciendi obligatio: atqui hîc, ut ſupponimus, tale damnum illatum eſt: ergo ſarciendum eſt.

Sunt tamen aliquæ cauſæ ab illa reſtitutione famæ communiter excuſantes eum qui alterum infamavit. Prima eſt, ſi is, qui infamatus eſt, illi, à quo infamatus eſt, reſtitutionem famæ condonavit; niſi fortè talis ſit, qui condonare non debeat, quales ſunt perſonæ illæ, quarum fama bono publico neceſſaria eſt; quam proinde negligere non debent, nec illius reparationem leviter condonare. Secunda, ſi id, quod contra famam alterius oblocutus eſt, in oblivionem abiiſſe prudenter exiſtimetur. Tertia eſt, ſi ex ejus oblocutione nulla infamia ſecuta ſit, putà, quia illi, quibus occultum crimen patefecit, jam illud noverant, aut nullam fidem ejus dictis adhibuerunt. Quarta, ſi fama quæ ablata eſt, per aliam viã ſit recuperata. Quinta, ſi famæ illius reſtitutio fiat moraliter impoſſibilis. Sexta denique, ſi non poſſit fieri ſine amiſſione famæ, quæ ſit longè majoris momenti, ut ſi Prælatus aliquis vel vir valdè illuſtris imfamaverit plebeium, non tenetur cum notabili jactura honoris ſui famam illam reſarcire: ſed ſufficit ut id faciat eo meliori modo, quo ſine propriæ famæ jactura id poterit, v.g. laudando illum eo genere virtutis in quo infamavit, aut aliâ ratione ſecundùm judicium viri prudentis. Ita Sotus, Corduba, Toletus, & alij apud Leſſium lib. 2. cap. 11. dub. 26.

4. Quæres, utrum in eo caſu, in quo fama reſtitui non poteſt, debeat pecuniâ compenſari. Reſpondetur probabile eſſe, id quod aſſerunt quidam Doctores, quos citat & ſequitur Valentia, nempe id fieri poſſe, ac proinde faciendum. Probabilius tamen eſſe id quod Navarrus, Sylveſter, & alij quos citat, & quibus ſubſcribit Leſſius, ſup. dub. 6. docent; nullo ſcilicet pecuniæ pretio famã dignè compenſari poſſe, juxta illud Prov. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm divitiæ multæ*; cùm ſit bonum ſuperioris ordinis, nec proinde ad illam compenſationem faciendam ullũ obligari.

Quod autem de reſtitutione famæ, idem quoque de honoris læſi compenſatione intelligi debet, quoties quis aliquam contumeliam in alium protulit, aut quocunque alio modo honorem illius injuſtè læſit: tunc enim illum reparare & perſonæ læſæ ſatis-facere debet, vel ab eâ petendo veniam, aut aliquid ſimile faciendo, quòd judicio viri prudentis honoris illius compenſationi ſatis eſſe poſſit.

SECTIO IX.

Explicantur nonum & decimũ Decalogi præceptũ.

Non concupiſces uxorem proximi tui, &c.
Non domum, non agrum, &c. & univerſa quæ illius ſunt.

1. Quamvis ea, quæ his duobus ultimis Decalogi præceptis prohibentur, jam ſexto & ſeptimo prohibita eſſe videantur, in quibus ut in aliis, vetantur non ſolùm actus exteriores, ſed etiam interiores divinæ legi repugnantes: nihilominùs (ut rectè obſervat S. Doctor 1.2. q. 102. a 4. & 5.) non ſine maximâ ratione hæc duo ultima præcepta Deus ſubjunxit aliis præcedentibus, tùm ut legum ſuarum perfectionem, & ab humanis legibus differentiam oſtenderet; *Leges ſiquidem humanæ* (ut loquitur Catechiſmus Romanus part. 3. c. 10.) *rebus tantùm externis contentæ ſunt, divina verò ipſius animi puram ſincerámque caſtitatem atque integritatem requirunt*; tùm etiam ut expreſſiùs moneret quàm cauti & ſolliciti eſſe debeamus in devitandis illis peccatis, quæ ſolâ cogitatione & animi propoſito committuntur: cùm, ut habetur in Concilio Trid. ſeſſ. 14. c. 5. *Nonnunquam animum graviùs ſauciant, & perículoſiora ſint iis, quæ in manifeſto admittũtur.*

Docet autem Catechiſmus Romanus ſuprà, hoc duplici præcepto non prohiberi illam concupiſcendi vim, quæ nobis à Deo ut authore naturæ indita eſt, ſed pravum illius uſum & effrænatam illam cupiditatem, quæ fines à rectâ ratione conſtitutos tranſgreditur, ſive res malas appetendo, ut adulteria, ebrietates, &c. ſive res quidem bonas, ſed injuſtè & inordinatè deſiderando. Quæ quidem cùm ſatis conſtent ex iis, quæ præcedentibus ſectionibus explicata ſunt, hîc breviter adjungemus modos aliquos, quibus Romanus Catechiſmus declarat, hæc duo ultima Decalogi præcepta poſſe violari.

2. Atque in primis docet peccare in nonum Decalogi præceptum, non modò illum qui alterius uxorem adultero affectu concupiſcit, ſed etiam qui eã ſibi matrimonio jungi præmaturo & inordinato affectu optat; tùm propter illius deſiderij perverſitatem, tùm etiam propter periculum, ne ex illo inducatur ad optandam viri mortem, aut illegitimum uxoris ejus complexum concupiſcendum. Quod quidem non ſolùm de mulieribus conjugatis, ſed etiam de illis quæ alteri deſponſatæ ſunt, intelligendum eſſe dicit; has ſiquidem concupiſcere non licet: ſicut nec pacta ſponſaliorum reſcindere, nec fidem datam violare licitum eſt.

Quod verò ſpectat ad decimum & ultimum præceptum, docet idem Catechiſmus in illud peccare, præſertim eos qui nimis avidè divitias expetũt, alienis opibus inhiãt, qui modis pravis & illi-

citis artibus opes augere concupiſcunt: qui lucri captandi gratiâ erga ludos aleæ immoderatè afficiuntur.

Peccare item mercatores, qui rerum penuriam annonæque caritatem optant; qui ægrè ferunt ut ſint alij præter ipſos qui vendant aut emant, quo ipſi cariùs vendere aut viliùs emere poſſint: qui alios egere cupiunt, ut vendendo & emendo magis lucrentur.

3. Similiter & milites qui militiæ nomen dant, aut bellum impetunt ut impunè furentur: medicos etiam qui morbos aliorum exoptant; Advocatos, Procuratores, & etiam judices qui lites multiplicari & protrahi cupiunt, artifices denique qui quæſtûs avidi earum rerum, quæ ad vitam aliáſque vitæ neceſſitates pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant.

Porrò quàm noxia ſint & pernicioſa hæc prava & inordinata deſideria, ſi deliberatè animo foveantur, teſtatur Apoſtolus his verbis 1. Timoth. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem; radix enim omnium malorum eſt cupiditas.*

Atque hactenùs de Legis divinæ præceptis ad ipſius ſupremi opt. & maximi Legiſlatoris majorem laudem & gloriam.

CAPUT QUINTUM.

De præceptis Eccleſiæ.

Eccleſiæ præcepta quinque communiter numerantur, ut videre eſt apud Petrum Caniſium in ſummâ doct. Chriſt. cap. 3. in quorum primo & ſecundo ſanctificatio dierum feſtorum, in iiſdem diebus Miſſæ auditio præſcribitur: in tertio jejunium certis diebus ſervandum jungitur: in quarto & quinto confeſſio Sacramentalis ſemel ſaltem in anno facienda, & ſacra Euchariſtia ſaltem in Paſchate ſumenda præcipitur. Et de primo quidem & ſecundo egimus ſuprà in explicatione Decalogi: quartum & quintum etiam explicavimus in tractatu de Sacramentis: quare nunc de ſolo tertio, ſcilicet jejunij ſervandi præcepto, aliquid dicendum nobis ſupereſt.

SECTIO UNICA.

Explicatur tertium Eccleſiæ præceptum, quod eſt de Jejunio.

§. I.

Quid ad debitam Jejunij obſervationem requiratur?

1. Jejunij nomen tribus modis accipi ſolet. Primo pro abſtinentia à vitiis & peccatis: juxtà illud ſancti Auguſtini: *Jejunium magnum & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſæculi, quod eſt perfectum jejunium.* Secundò pro abſtinentia a quolibet cibo & potu, diciturque jejunium naturale; quale requiritur ex præcepto Eccleſiaſtico ad ſumptionem Euchariſtiæ, ut ſuprà dictum eſt tract. de ſac. cap. 5. Tertiò denique pro abſtinentia quadam & cibi ſubtractione ſecundùm formam ab Eccleſia præſcriptam; & vocatur jejunium Eccleſiaſticum: de quo propoſita quæſtio intelligenda eſt. Pro cujus reſolutione.

Dicendum eſt tria præſertim requiri ad debitam jejunij Eccleſiaſtici obſervationem.

2. Primum eſt ciborum delectus, ſeu abſtinentia à carnibus, ut docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 147. art. 8. & conſtat ex perpetuo Eccleſiæ uſu & traditione, cujus teſtes ſunt S. Baſilius hom. 1. de jejunio, S. Auguſtinus libro 20. contra Fauſtum cap. 5. & alij plurimi apud Azorium lib. 7. c. 10. quæſito 6. Quamvis autem non à carnibus ſolùm, ſed etiam ab iis, quæ à carne procedunt, ut ab ovis & lacticiniis, in diebus jejuniorũ eſſet abſtinendum, ut habetur ex reſcripto S. Gregorij Papæ ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum; imò in quibuſdam ſolemnioribus jejuniis, v. g. ſex diebus hebdomadæ ſanctæ cibis tantùm aridioribus, pane videlicet, aquâ & oleribus veſci liceret, ut teſtatur S. Clemens lib. 5. cap. 17. & S. Epiphanius hæreſi 75. Eccleſia tamen ob cauſas rationabiles de priſtino illo rigore nonnihil remiſit, & abſtinentiam illam ſtrictiorem cujuſque devotioni relinquens, in quadrageſima quidem univerſim à carnibus & ovis abſtinendum eſſe cenſuit, lacticiniorum uſum in pleriſque locis indulſit; in aliis autem jejuniorum diebus per annum etiam ovorum uſum conceſſit: de quibus tamen ut rectè monet Bonacina quæſt. 1. de præc. Eccl. pun. 2. conſuli debet & ſervari cuiuſque loci legitima conſuetudo, quæ eſt optima legum Eccleſiaſticarum interpres.

3. Secundum eſt unica in die refectio, ut docet Sanctus Thomas ſup. art. 6. & communiter cum illo Theologi omnes, quod meliùs probari non poteſt, ut obſervat idem S. Doctor, & poſt illum Bonacina ſupr. puncto 3. quàm ex perpetua & univerſali Eccleſiæ praxi; cùm nullum ſuper hâc re decretum reperiatur.

Tertium denique eſt certum refectionis tempus, ita ut refectio illa unica, non prandij, ſed cœnæ rationem obtineat, ut tradit idem S. Doctor ſuprà art. 7. & conſtat ex S. Ambroſio ſerm. 8. in Pſalm. 118. & ex S. Gregorio homil. 36. in Evangelia. Et olim quidem aliis jejuniorum diebus hora nona, quæ eſt tertia poſt meridiem, erat

ordina

ordinarium ſolvendi jejunij tempus: in quadrageſima verò uſque ad veſperam prorogari ſolebat, ut teſtatur S. Bernardus ſerm. 3. de quadrag. *Hactenùs*, inquit, *uſque ad horam nonam jejunavimus ſoli, nunc, in tempore quadrageſimæ ſcilicet, uſque ad veſperam jejunabant pariter univerſi Reges & Principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, ſimul in unum dives & pauper.*

Eccleſia tamen his poſterioribus ſæculis, tùm ob infirmitatem corporum quæ, mundo ipſo ſeneſcente, minùs vigoris retinent, tùm ob alias rationes tacito conſenſu indulſit, ut hora illa veſpertina licitè anticipetur, & in quadrageſimâ diebuſque aliis præſcriptis, circa meridiem jejunium ſolvi poſſit, atque ut præter illam refectionem modicum aliquid cibi ſerò per modum cœnulæ ſeu collatiunculæ, ut vocant, ſumeretur. Ita docent Navarrus, Armilla, Leſſius, Azor, Reginaldus, Toletus, & alij apud Bonacinam ſupr. pun. 3. & 4. Diximus modicum aliquid cibi: qui enim notabiliter excederet, haud dubiè jejunium frangeret.

4. Porrò quantùm cibi ſumere liceat in ejuſmodi cænulâ, difficile eſt determinare: Azorius & alij apud Bonacinam ſentiunt quantitatem trium vel quatuor unciarum panis & fructuum licitè ſumi poſſe; Reginaldus apud eundem exiſtimat, non eſſe notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ ipſi jejunanti ad ordinariam cœnam ſufficerent: Toletus omnium optimè cenſet in eo ſpectandum eſſe morem locorum, prout à piis & timoratis perſonis ſervari ſolet jejunium: & intra illius limites unumquemque licitè ac tutò continere ſe poſſe.

Rectè autem monet Laymannus, cautè intelligendum eſſe id quod docet Caietanus c. 1. de obſerv. jeiun. verbo: *jejunium*, cap. non referre, quid quiſquis in ſerotinâ cænulâ ſumat, ſi modum non excedat, addiditque conſuetudinem Eccleſiæ à piis & timoratis ſervatam hanc eſſe, ut in cœnulâ illâ ſerotinâ non modò quantitas, ſed etiã qualitas & delectus ciborum obſervetur, utque nihil aliud cum pane niſi fructus aliquot vel oleta in modicâ quantitate ſumantur: neque ſibi probari quod aliqui nimis liberaliter adhibent placentas & alia ſimila obſonia butyro frixa: quamvis juſculi cocti uſum, urgente præſertim aliquâ infirmitate aut neceſſitate, licitè indulgeri poſſe exiſtimet.

Ex dictis colligitur 1. crebriore potûs ſumptione non ſolvi jejunium, ut docet S. Thomas ſupr. art. 6. ad 2. licet, ſi temperantiæ modum in potu excederet, haud dubiè peccaret, graviter quidem aut leviter, pro ratione gravitatis vel levitatis exceſſûs.

Infertur 2. neque etiam ſolvi jejunium, ſi aliquid ſumatur per modum medicinæ; niſi fortè, ut obſervat Sanctus Doctor ſuprà ad 3. in fraudem jejunij aliquid ejuſmodi ſumatur in notabili quantitate.

Infertur 3. lectores & miniſtros menſæ in monaſteriis aliiſque communitatibus aliquid præſumentes non peccare, nec ideò ab illis jejunium ſolvi, ut ex Navarro, & Cajetano docet Leſſius lib. 4. c. 2. dub. 2. cum id ab eis fiat veluti inchoando prandium: ſicut etiam jejunium non ſolveret is, qui v. g. ob negotium aliquod à menſâ avocaretur, & refectionem inchoatam interrumperet, & poſt modùm negotio abſoluto, ad menſam rediret, & prandium ſeu cœnam perficeret.

Quæres utrùm anticipare notabiliter horam refectionis in die jejunii, ſit peccatum mortale? Navarrus & quidam alij affirmant: Toletus tamen & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſuprà, nonniſi veniale peccatum committi exiſtimant: imò dicit nullum fore peccatum, ſi juſta aliqua cauſa ſubſit; ſicut nec ſi verſpertina cœnula mane, vel meridie urgente aliquâ cauſâ rationabili ſumeretur, cœnâ in veſperum dilatâ.

§. II.

Quæ ſit obligatio jejunij?

1. Certum & indubitatum eſt apud omnes Catholicos præceptum Eccleſiaſticum jejunij obligare ad ſui obſervationem ſub peccato mortali, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Leſſius ſupr. dub. 5. probâtque ex eo quod can. 68. Apoſtolorum & can. 56. ſexti Concilij generalis, item can. 19. Concilij Gangrenſis & pluribus aliis, violatores jejunij excommunicationis pœnâ plectuntur; quæ tamen ab Eccleſiâ nuſquam niſi ob peccatum aliquod mortale infligi ſolet, ut infrà ſuo loco explicabitur: unde ſequitur illum peccare mortaliter, abſque legitimâ cauſâ jejunium aliquod ab Eccleſiâ præſcriptum frangit.

Verùm difficultas eſt, quas perſonas & quibus temporibus præceptum illud obliget. Quod ſpectat ad primum, docet S. Thomas art. 4. omnes Chriſtianos, cujuſcumque ſint dignitatis aut perfectionis, præcepto jejunij obſtringi, niſi juſta aliquâ cauſâ excuſentur; unde etiam in Concilio Viennenſi, ut habetur c. *Ad noſtrum*, de hæreticis inter alia prava Beguardorum & Beguinarum dogmata, damnatum eſt tanquam hæreticum illud, quo aſſerebant, ſolos imperfectos ad jejunia obligari, perfectos verò ab illis eſſe exemptos.

2. Diximus, niſi juſtâ aliquâ cauſâ excuſentur, ſunt enim cauſæ aliquæ, ob quas excuſari poteſt quivis ab obſervatione jejunij: quæ communiter ad tria capita reduci poſſunt, ut videre eſt apud Leſſium, Bonacinam, Navarrum & alios locis ſuprà citatis; ſcilicet ob impotentiam, laborem, & pietatem.

Ratione impotentiæ excuſantur illi, qui ſine gravi aliquo incommodo vel notabili damno jejunare non poſſunt; ut infirmi, convaleſcentes, debiles, accedente præſertim Medicorum judicio: item mulieres prægnantes & lactantes: item pauperes, qui non habent quod eis ad unicam comeſtionem commodè ſufficiat ob eam cauſam excuſantur pueri & adoleſcentes uſque ad annum vigeſimum primum completum, ut docet Sanctus Thomas art. 4. ad 4. & poſt illum Abulenſis; Navarrus, Azorius, Leſſius, Reginaldus Toletus, & plures alij apud Bonacinam ſup. punct. ultim. & excuſantur etiam ſenes, præſertim ſexagenarij; quos tamen ab hâc jejunij obſervatione minimè exemptos eſſe docet Abulenſis apud Bonacinam ſuprà, ſi ita robuſti ſint; ut certum ſit eos ex jejunio nullum detrimentum in viribus corporis pati; ſicut è contrà Leſſius ſup. & alij quos citat ſupr. exiſtimant, etiam ante illam ætatem eximi licitè poſſe à jejunio illos, in quibus vires & calor naturalis notabiliter minui incipiunt. Quod ſi dubitetur, an ejuſmodi ſenes ſatis virium habeant ad incommoda jejunij ferenda; tunc ad illud ſervandum minimè cenſentur obligati, præſertim in præfatâ ætate ſexagenariâ; ut docet idem Leſſius ſuprà.

3. Ratione laboris eximuntur illi, qui tali labore victum ſibi comparant, cum quo jejunium viri prudentis judicio conſiſtere non poteſt; quales ſunt agricolæ, fabri ferrarij, & ſimiles operarij, ſive divites ſint, ſive pauperes, ut ex declaratione Eugenij IV. docet Leſſius ſup. imò Abulenſis, Azor. & alij apud Bonacinam cenſent ejuſmodi operarios excuſari à jejunio, non ſolùm die illo quo laborant, ſed etiam eo quo laborem intermittunt, ſi jejunando laborem præcedentis aut ſequentis diei ſine gravi incommodo ferre non poſſint: ſimili ratione excuſantur viatores, præſertim pedibus iter facientes ob aliqua negotia quæ commodè differri nequeunt; quando itineris laborem ſimul cum jejunij moleſtiâ ſine gravi incommodo ferre non poſſunt.

Qui verò ſolius delectationis gratiâ, putà venationis, deambulationis, iter alioquin longum ſuſciperent, non excuſarentur; cùm in aliud tempus differre poſſent: ſicut nec artifices, nec operarij illi, quorum labor exiguus eſt, & facilè cum jejunio tolerari poteſt; quales Bonacina dicit eſſe tonſores, pictores, ſartores, &c.

Demùm ratione pietatis excuſantur omnes, qui operibus præſtantioribus vel majoris momenti incumbunt, quæ unà cum jejunio abſque gravi incommodo perficere non poſſunt: qualia ſunt opera miſericordiæ corporalis vel ſpiritualis: item opera religionis, ut concionari, docere, Sacramenta miniſtrare, ornare Templa, &c.

4. Porrò cùm diximus hos vel illos à præcepto jejunj excuſari, id intelligi debet, quatenùs per illud præceptum unica ſolùm refectio præcipitur; non verò quatenùs carnium & aliorum hujuſmodi ciborum uſus prohibetur; qui quidem rariùs concedi ſolet, nec niſi ratione gravioris alicujus neceſſitatis: quæ ſi evidens ſit & urgeat, poteſt quis carnibus & aliis cibis vetitis licitè veſci, etiam abſque ullâ diſpenſatione, quādò Superior commodè adiri non poteſt: quod ſi neceſſitas non urgeat, vel de illâ non tam evidenter conſtet, diſpenſatione Superioris opus eſt, ut docet Leſſius dub. 6. qui etiam addit ex Toleto, iis quibus carnium uſus conceditur, his etiam cenſeri permiſſam ſecundam refectionem, quod tamen rectè limitat idem Leſſius, ſi ratione alicujus infirmitatis aut debilitatis id conceſſum ſit: non autem ſi eâ ſolùm de causâ, quia aliquis à piſcibus abhorret, vel quia piſces eius temperamento nocere cenſentur: tunc enim nulla ſubeſt cauſa, cur ſecunda refectio concedatur.

Quod ſpectat ad tempora jejuniorum quæ ab Eccleſiâ præſcripta ſunt, antiquiſſimum & apud SS. Patres maximè teſtatum & commendatum ſemper fuit jejunium quadrageſimæ, quod quidem teſte S. Ignatio epiſtol. ad Philippenſes, S. Hieronymo epiſt. 54. ad Marcellam, & S. Leone ſerm. 9. de quadrageſimâ ab Apoſtolis inſtitutum eſt, ad exemplum Chriſti Domini. Hoc autem jejunium à feriâ 4. cinerum uſque ad Sabbatum ſanctum incluſivè obſervari debet, ſolis diebus Dominicis exceptis, in quibus ſola à carnibus abſtinentia ſervatur: unde mortaliter peccant, qui feriâ quintâ hebdomadæ ſanctæ ſolvunt jejunium: qui abuſus in Concilio Laodiceno can. 50. omnino improbatur, ubi dicitur, *Non oportere in quadrageſimâ, quintâ feriâ ultima hebdomada jejunium ſolvi, & totam quadrageſimam inhonorari.*

5. Præter quadrageſimale jejunium, religioſè obſervatum fuit in univerſâ Eccleſiâ jejunium quatuor temporum; quod quidem vel ab ipſis Apoſtolis, vel non multò poſt Apoſtolorum tempora inſtitutum fuit, ut variis SS. Patrum teſtimoniis probat Laymannus cap. 2. de obſervat. jejun. Alia etiam jejunia indicta ſunt in vigiliis quarumdam feſtivitatum ſolemniorum, Chriſti Domini, Sanctiſſimæ Virginis Deiparæ, Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum: de quibus conſulendæ ſunt locorum leges & conſuetudines, & id obſervandum, quod in quâlibet regione ſeu diœceſi lex ſeu conſuetudo legitima præſcribit: ſi tamen vigiliæ alicujus jejunium incideret in diem Dominicam, anticipari deberet præcedenti ſabbato, ut habetur cap. *Ex parte*, de obſervatione jejuniorum, & ex communi Eccleſiæ uſu ſatis conſtat.

Singulis quoque hebdomadibus, diebus Veneris

ris & Sabbati à carnibus abſtinendum eſt, ut conſtat ex communi Eccleſiæ praxi, & habetur cap. *Quia dies*, diſt. 5. de conſecr. & ex ca. ult. de obſervat. jejun. ubi tamen excipitur, ſi feſtum Natalis Dom. in feriam 6. incidat: in illo enim caſu *Illi, qui nec voto, nec regulari obſervantiâ obſtricti ſunt*, ut loquitur Innocentius III. propter feſti excellentiam carnibus veſci poſſunt, ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ generalis, nec tamen reprehendi debent, qui ob devotionem voluerint abſtinere. In aliquibus etiam Galliæ noſtræ partibus conceſſus eſt eſus carnium, diebus Sabbati à Chriſti Domini Natali uſque ad Purificationem.

Servatur etiam abſtinentia à carnibus in Feſto S. Marci, & in tribus Rogationum: quod quidem jam olim in Romanâ Eccleſia uſitatum fuiſſe teſtatur Ordo Romanus cap. de Litaniâ minore.

§. III.

Quot modis peccetur in hoc Eccleſiæ præceptum?

1. PEccant in primis qui abſque juſtâ causâ aut legitimâ diſpenſatione in diebus ab Eccleſiâ præſcriptis non jejunant, aut jejunium inchoatum ſolvunt: qui abſtinentiam violant, carnibuſque aut aliis cibis vetitis veſcuntur; cùm hac tamen differentiâ, quòd quoties quis edit cibos vetitos, toties peccet mortaliter: qui verò per ſecundam refectionem jejunium violavit, non ampliùs peccet, ſaltem mortaliter, ſi poſteà pluries comedat, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Laymann. ſuprà, c. 2.

Peccant quoque mortaliter, qui in die jejunij crebrius comedunt aliquid, licet in exiguâ quantitate: quamvis enim, ut dicit Leſſius ſuprà dub. 2. ſemel vel iterùm paucas bucellas extrà refectionis tempus comedere non ſit niſi peccatum veniale; ſi tamen id crebriùs fiat putà ſepties vel octies, cenſebitur eſſe mortale: quia crebræ illæ comeſtiunculæ æquivalent notabili refectioni.

Peccant etiam qui in cœnula ſeu collatiunculâ veſpertinâ notabiliter excedunt ultrà quàm jejunij ratio exigit, prout à piis & timoratis ſervari ſolet.

2. Peccant qui alios ad jejunium violandum inducunt perſuaſionibus, irriſionibus, aut alio quovis modo: item caupones qui cœnam ſeu alteram refectionem apponunt iis, quos probè ſciunt ad jejunium obligari, quod quidam intelligendum eſt, ut monet Leſſius du. 4. quandò abſque gravi aliquo ſuo incommodo illis negare poſſunt: & etiam quandò nullum inde ſcandalum ſecuturum vident: aliàs ſi timeatur ne ij quibus cœna negatur, graviùs Deum offendant, blaſphemias & convitia proferendo; aut aliquid ſimile faciendo, poterit illis apponi: quâ ratione dicit Leſſius interdum excuſari patres aut matres familias cœnam famulis & domeſticis in die jejunij permittentes, ne; ſi denegetur, graviùs Deum offendant: aliàs ſi nihil ſimile timeatur permittere non debent, ne peccatis eorum cooperentur.

Ad hoc præceptum quodque reduci poteſt peccatum eorum, qui temperantiæ & ſobrietatis in cibo & potu limites tranſgrediuntur, etiam in aliis diebus, in quibus nulla eſt jejunandi obligatio: qui ſe cibis ingurgitant, unde notabile damnum in ſanitate percipiunt: qui ex nimio potu inebriantur, ſeipſoſque uſu rationis per ebrietatem privant: qui alios ad largiùs bibendum inducunt, unde ſequuturam prævident ebrietatem: quod quidem ebrietatis peccatum eò gravius eſt, ſi ex illo alia peccata ſecutura prævideantur, puta blaſphemiæ, immunditiæ, & ſimilia.

CAPUT SEXTUM.

De cenſuris Eccleſiaſticis, & irregularitate.

CEnſuræ nomen ex veteri Romanorum jure deſumptum, ab Eccleſiâ uſurpatum eſt ad ſignificandam pœnam ſpiritualem, per quam homo baptizatus delinquens ac contumax, authoritate ipſius Eccleſiæ bonorum quorundam ſpiritualium uſu privatur, ut docet & fusè explicat Suares diſp. 1. de cenſuris ſect. 1. & plenius ex infrà dicendis intelligetur.

SECTIO I.

De Cenſuris in Communi.

CUm plurima ſint & varia, quæ de cenſuris in genere à Theologis diſputantur, nos pro ratione inſtituti noſtri ſeligemus ea, quæ cognitu magis neceſſaria aut utilia viſa ſunt, & paragraphis ſequentibus breviter explicabimus.

§. I.

In quibus perſonis reſideat ferendarum cenſurarum poteſtas.

1. DIcendum eſt poteſtatem ordinariam ferendi cenſuras, reſidere in Prælatis Eccleſiæ, juriſdictionem in foro exteriori non impeditam habentibus, ac proinde in ſummo Pontifice, reſpectu omnium Chriſtianorum; & præterea in Epiſcopis, Archiepiſcopis, Patriarchis, reſpectu ſibi ſubditorum, ut docet S. Thomas in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 2. & ſatis conſtat ex perpetuo uſu totius Eccleſiæ.

Eandem etiam poteſtatem ferendi cenſuras obtinet Legatus à latere Summi Pontificis, ut habetur ex cap. *Legatus*, de officio Legati in 6. Item Vicarius Papæ aut Epiſcopi, ut Theologi cōmuniter docent, & habetur ex cap. *Licet*, de officio

Vica

Vicarij. Docet etiam Suares, quem citat & ſequitur Bonacina quæſt. 1. de cenſ. pun. 2. eandem poteſtatem habere Capitulum Sede vacante, & ipſius Capituli Vicarium, Item Abbates, Provinciales & alios regularium Præpoſitos ac Superiores habentes poteſtatem in foro exteriori reſpectu ſibi ſubditorum.

2. Hæc autem poteſtas ferendi cenſuras ab Ordinariis delegari poteſt cuilibet Clerico privilegiis Clericalibus gaudenti, ut habetur ex cap. ult. de officio Ordinarij, non verò laïco, quamvis religioſo; nec etiam Clerico conjugato, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſupr. ac multò minùs fœminæ, ut habetur ex cap. *Delicta*, de majoritate & obedientia, & fuſiùs explicat & probat Suares diſp. de cenſ. ſect. 3.

§. II

In quaſnam perſonas cenſura ferri poſſint.

1. Dicendum eſt ferri poſſe in omnes & quaſcunque perſonas baptizatos rationis & doli capaces, in ſtatu vitæ exiſtentes, illiuſque ſubditas à quo cenſuræ feruntur.

Dicitur 1. perſonas illas, quæ cenſuris feriri poſſunt, debere eſſe baptizatas, aliàs Eccleſia in eas nullam obtinet juriſdictionem, juxtà illud Apoſtoli: *Quid de iis quis foris ſunt judicare* quod etiam conſtat ex cap. *Gaudemus*, de divortiis, &c. *Judais*, diſt. 43.

Dicitur 2. rationis & doli capaces; cenſura enim eſt peccati pœna: peccatum verò præſupponit peccatorem eſſe rationis & doli capacem: unde infert Suares & poſt illum Bonacina quæſt. 1. de cenſ. part. 4. etiam impuberes, ſi doli capaces ſint, poſſe cenſuris plecti: quamvis id fieri non ſoleat, niſi poſtquàm pubertatis annos attigerint.

Dicitur 3. in ſtatu vitæ exiſtentes: *Non enim* (ut rectè obſervat Gratianus cauſa 4. *quaſt.* 2. *Dominus dixit quacunque ligaveritis ſub terrâ: ſed ſuper terram: oſtendens ſcilicet, quod viventes pro varietate meritorum ſuorum ſolvere poſſumus vel ligare: de mortuis autem ſententiam ferre non poſſumus: ſed*, ut ait S. Leo Epiſt. 90. ad Ruſticum. *horum cauſa Dei judicio reſervanda eſt.*

2. Poteſt quidem Eccleſia vel Prælatus declarare mortuum aliquem dum viveret, cenſuras incurriſſe: eáſque adversùs eum executioni mandare. v. g. privare illum Eccleſiaſticâ ſepulturâ, vetare ne pro illo ſuffragia aut ſacrificia offerantur: & è contrà ſi aliquis excommunicatus moriens contritionis & pœnitentiæ ſigna exhibuit, à pœna illius excommunicationis illum eximere, non quidem abſolvendo, ſed permittendo aliis, ut eum in loco ſacro ſepeliant, ac pro illo ſuffragia & ſacrificia offerant.

Dicitur denique (ſubditus ejus à quo cenſuræ feruntur) ſicut enim nullus poteſt legibus ſuis aut decretis illum obligare qui non eſt ſibi ſubditus; ſic nec illum ad id pœnis cogere, vel renuentem cenſuris punire.

§. III.

Ob quam cauſam cenſura infligantur?

1. Dicendum eſt cenſuras infligi ob peccatum mortale exterius, opere completum, cum contumaciâ.

Dicitur 1. (ob peccatum) quia pœna, ut juſtè infligatur, ſupponit culpam, cùm innocens juſtè puniri non poſſit: unde, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſuprà, pun. 2. ubi non eſt peccatum, ibi nullus eſt cenſuræ locus.

2. Dicitur 2. (mortale) quod intelligi debet de cenſuris gravioribus putà excommunicatione majori, ſuſpenſione ab Ordine, interdicto generali, &c. eiuſmodi enim pœnæ, cùm ſint graviſſimæ, nonniſi ob culpam gravem infligi poſſunt, ut docent Navarrus, Suares, & plures alij apud Bonacinam ſup. & habetur ex cap. *Nemo Epiſcoporum*, & cap. *nullus Sacerdotum* 11. quæſt. 3. & ex Concilio Trident. ſeſſ. 23. cap. 3. de reform. Unde ſequitur ut rectè obſervat Laymannus cap. 5. de cenſuris in communi, nullam incurri cenſuram graviorem, quandocunque ob ignorantiam aliquam, aut inadvertentiam, ſeu imperfectionem actûs, peccatum commiſſum non cenſetur eſſe mortale.

Quod autem ſpectat ad cenſuras minùs graves, ut excommunicationem minorem, ſuſpenſionem levem, pro levioribus interdum & venialibus peccatis infligi poſſunt, ut ex Suare, Toleto & aliis docet idem Bonacina ſuprà.

2. Dicitur (exterius) quia ob peccatum merè internum cenſura infligi non poteſt, cùm Eccleſia de rebus occultis & merè internis non judicet, ut docent Sotus, Sylveſter, Suares, & plures alij apud Bonacinam ſuprà: & habetur ex cap. *Erubeſcant*, & cap. *ſicut tuis*, de ſimonia.

Dicitur 4. (opere completum) ad incurrendam enim cenſuram requiritur effectus completus, quem legiſlator intẽdit cenſura punire: v. g. ſi quis ex voluntate occidendi Sacerdotem, ſagittam in eum proijciat, ſed illum non attingat; tunc enim, quamvis graviter peccaverit, non incidit tamen in excommunicationem latam contra percuſſores Clericorum.

Dicitur 5. (cum contumaciâ (cùm enim cenſura ſit *Pœna medicinalis*, ut dicitur cap. 1. de ſententiâ excomm. non infligitur per modum ultionis & vindictæ, ſed exhibetur per modum medicinæ, ad hominem à peccato avertendum, & ex conſequenti præſupponit ſemper admonitionem aliquam præcedentem; quæ ſine contumacia reſpui non poteſt. Et de excommunicatione

tione quidem conſentiunt omnes, ut videre eſt apud Bonacinam ſupr. de reliquis verò cenſuris idem etiam docet Suares, Ægidius, & alij apud eundem Laymannum cap. 5. de cenſ. & conſtat ex cit. cap. 1. de ſententiâ excomm.

§. IV.

Quæ forma in ferendis cenſuris obſervanda ſit.

1. FOrma in cenſuris ferendis obſervanda ſecundùm communem Eccleſiæ praxim duo requirit. Primum eſt ut admonitio aliqua præcedat, ut habetur ex cap. *Sacro*, de ſententiâ excomm. & ex cap. *Reprehenſibilis*, de appellationibus, & ex cap. *Statutum* de ſententia excomm. in 6. Ratio eſt, quia cenſura fertur tantùm in contumaces contra Eccleſiam vel Superiorem, ut ſuprà dictum eſt: niſi autem admonitio aliqua præcedat, non poteſt quis cenſeri contumax. Hæc eſt autem differentia inter cenſuras quæ incurruntur ut alicujus legis aut conſtitutionis, & eas quæ infliguntur ab homine, quòd illæ non requirant admonitionem diſtinctam ab ipſa lege vel conſtitutione quæ eo ipſo quo promulgatur vel notificatur, ſufficientem admonitionem continere cenſetur; hæ verò expreſſam & diſtinctam admonitionem requirant, ut docent Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam ſuprà punct. 9.

Triplex autem regulariter admonitio præmitti debet tribus diſtinctis dierum aliquorum intervallis, ut habetur ex cap. *Omnes decima* 16. *quæſt.* 7. & cap. *Conſtitutionem*, de ſententiâ excomm. in 6. niſi neceſſitas aliqua aut rationabilis cauſa trinam illam admonitionem aut plurium dierum intervallum impediat, ut habetur ex citato capite de ſententia excomm.

2. Secundum eſt, ut cenſura feratur in ſcripto, quo exprimatur ſpecies cēſuræ quæ infligitur, nomen illius cui infligitur, & cauſa ob quam infligitur; aliàs ferens cenſuram ſolo verbo ſine ſcripturâ, mortaliter peccat (ut ex communi Doctorum conſenſu docet Bonacina ſup. pun. 8.) incurritque ſuſpenſionem ab ingreſſu Eccleſiæ per menſem: quam etiam ſuſpenſionem incurrit is, qui parti petenti ſententiæ latæ exemplar non concedit intra menſem, ut habetur ex cap. *Cum medicinalis* de ſententia excomm. in 6. Eximuntur tamen ab hâc ſuſpenſionis pœna Epiſcopi ferentes cenſuram ſine ſcripto; non enim in citato capite fit mentio Epiſcoporum: quandò autem in cenſuris ſuſpenſionis vel interdicti non fit expreſſa mentio Epiſcoporum, certum eſt Epiſcopos iis non obligari, ut habetur ex cap. *Periculoſum* de ſentent. excomm. Eximuntur etiam ab hac pœnâ quicunque Superiores ferentes cenſuram ſine ſcripto, quandò id ſolummodò faciunt ob urgentem aliquam & juſtam cauſam; ut obſervat idem Bonacina; qui etiam rectè monet, quòd, quamvis nullâ ejuſmodi cauſâ urgente illicitum ſit cenſuram aliquam ferre ſine ſcripto, hæc tamen cenſura valida eſt.

§. V.

Quænam cauſæ ab incurrendis cenſuris excuſent?

1. QUatuor præcipuè à Theologis numerantur. Prima eſt ignorantia invincibilis ſeu inculpabilis tùm juris, tùm facti. Atque in primis communis eſt Doctorum ſententia ignorantiam inculpabilem juris excuſare ab incurrenda quavis cenſura; cùm quis ſcilicet inculpabiliter ignorat prohibitionem aliquam aut legem latam eſſe à jure vel ab homine. Ratio eſt, quia ad incurrendam cenſuram requiritur contumacia: ſed ubi adeſt ignorantia ejuſmodi inculpabilis, nulla committitur contumacia; ergo nec ulla cenſura incurritur. Ita Sylveſter, Navarrus, Henriquez, Filiucius, Suares, & alij apud Bonacinam quæſt. 2. pun. 1. & habetur ex cap. ſecundo conſtit. i 6. unde colligitur illum, qui ſcit quidem delictum aliquod eſſe divina lege vetitum; ſed neſcit illud eſſe quoque ab Eccleſia ſpeciali lege prohibitum, ſi delictum illud committat; quamvis alioquin graviter peccet, nullam tamen cenſuram incurrere, ut Doctores ſuprà citati docent.

Quod autem etiam ignorantia facti ſeu qualitatis facti excuſet à cenſuris incurrendis, aſſerunt iidem Doctores & plures alij apud eundem Bonacinam: & conſtat tùm ex capite *Si verò* 2. de ſent. excomm. tùm etiam ex eo quòd ejuſmodi facti vel qualitatis facti ignorantia interveniente, nulla quoque adſit adversùs Eccleſiam contumacia: undè patet eum, qui occiderit Sacerdotem, putans ſe occidere hominem laicum, quamvis graviter peccet, non tamen incurrere excommunicationem.

Addit idem Bonacina ex Suare, Navarro, & aliis quos citat; etiam ignorantiam pœnæ, id eſt cenſuræ excuſare ab ipſa cenſura incurrenda: v. g. illum qui ſciret quidem Sacerdotis percuſſionem eſſe divina & Eccleſiaſtica lege prohibitam, ſed ignoraret ſub excommunicationis pœna prohibitam eſſe: ſi Sacerdotem percutiat, quamvis peccet, nullam tamen incurrere excommunicationem.

2. Secunda cauſa excuſans ab incurrendis cenſuris eſt appellatio juſta & debitè facta: quæ tamen cauſa locum habet ſolummodò in cenſuris illis, quæ ſub conditione feruntur; ut quandò judex vel Prælatus inferior præcipit alicui ſub interminatione cēſuræ, ut aliquid faciat vel omittat; in ejuſmodi enim cauſâ, ſi appellatio ad ſuperiorem fiat ante conditionis illius poſitionem, excuſabit ab incurrenda cenſura; non verò ſi poſtquam conditio illa poſita fuerit. Ita Sylveſter, Henriquez, Navarrus, & plures alii apud Bonacinam ſuprà: e. g. præcipitur alicui ſub pœna excōmunica

municationis ipſo facto incurrendæ, ut compareat corâm Judice Eccleſiaſtico intra tres dies;ſi ab ea ſententia ex causâ aliqua rationabili appellet ante tres illos dies expletos,appellatio impedit quominùs incurrat excommunicationem: non impedit autem;ſi poteſt tres illos dies appellationem differat.

3. Tertia cauſa eſt impotentia id faciendi: quod ſub cenſuræ alicujus interminatione faciendum præcipitur:ſive impotentia illa ſit Phyſica,ſive Moralis tantùm: quandò ſcilicet aliquis vel nullomodò, vel ſine gravi aliquo incommodo id facere non poteſt: quod ſimiliter dici debet, quandò quis ob metum aliquem gravem & cadentem in conſtantem virum, ejuſmodi præcepto non obtemperat, quia (ut Navarrus, Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam docent q. 2. pu. 5.) Eccleſiæ præcepta benignè ſunt accipienda: nec credibile eſt illam cum tanto rigore obligare velle: proindéque, cum hujuſmodi impotentia vel metus à contumaciâ excuſet, excuſat etiam à quâvis cenſurâ incurrendâ.

Quarta denique cauſa eſt voluntas & intentio illius, in cujus favorem lata eſt cenſura aliqua: v. g. ſi quis creditor ab Eccleſiaſtico judice obtineat ſententiam excommunicationis adverſus debitores ſuos, niſi intra ſex menſes reſtituant; proroget verò poſteà, inſcio illo judice, terminum, illum uſque ad annum; debitores illi nonniſi poſt annum elapſum incurrent excommunicationem, ut ſuprà citati Doctores aſſerunt apud eundem Bonacinam ſuprà.

§. VI.

Quis abſolvere poſſit à cenſurâ, & quæ requirantur diſpoſitiones in eo qui abſolvitur.

1. A Cenſuris quæ nemini reſervantur, abſolvere poteſt quilibet poteſtatem habens abſolvendi à peccatis mortalibus,,ut docent Navarrus, Sotus, Suares, & alij apud Bonacinam qu. 3. pu. 1. à cenſuris verò reſervatis abſolvere poteſt qui eas tulit, vel ejus Superior aut Succeſſor,aut delegatus,ut ex communi Doctorum conſenſu docet idem Bonacina;& habetur ex c. *Perpetua*, & ex cap. *Sacro*, de ſentent. excomm. Imò Epiſcopi à quibuſvis delictis annexam cenſuram Papæ reſervatam habentibus abſolvere poſſunt, dummodò delicta ſint occulta; id eſt non ſint publica,vel notoria,aut famoſa, nec deducta ad forum contentioſum, ut ex communi Doctorum ſententiâ docet idem Bonacina. In articulo verò mortis poteſt quilibet Sacerdos, etiam ſuſpenſus & degradatus abſolvere à quibuſlibet cenſuris, ut in tractatu de Sacramentis cap. 5. dictum eſt: cum onere tamen, ut qui ſic abſolutus eſt, ſi periculum evadat, Superiorem adeat executurus id quod ſibi ab eo præſcribetur, ut habetur ex cap. *Eos*, de ſententia excommunicationis in 6.

2. Ad abſolutionem autem à cenſuris ex parte abſolventis nulla certa verborum forma neceſſaria eſt: ſed ſufficiunt quæcunque verba ore prolata, vel ſcriptis expreſſa quibus ipſa abſolutio exprimatur,ut docent Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam ſuprà.

Ex parte verò illius qui abſolvitur, duo præſertim requiruntur; ſcilicet ipſius abſolutionis petitio, & debita ſatisfactio,ſi cenſura ob illatum alicui damnum illata ſit, aut ſaltem ſufficiens cautio de illâ præſtandâ: & prætereа ſi cenſura inflicta ſit ob aliquod grave delictum, debet abſolvendus ſub juramento polliceri,ſe non ampliùs tale crimen patraturum, ſeque in poſterum mandatis Eccleſiæ obtemperaturum, ut docet idem Bonacina punct. ultim.

In abſolutione verò ſolemni à cenſuris debent ea ſervari, quæ in Rituali Romano, aut aliis cujuſque Diœceſis propriis præſcribuntur.

§. VII.

Quotuplex ſit cenſura Eccleſiaſtica?

1. MUltiplex eſt cenſura: alia ſiquidem eſt cenſura *à jure*, quæ lege aliquâ aut canone fertur; & tamdiu viget, quamdiu ipſa lex aut Canon vim ſuam obtinet; alia *ab homine*, quæ à judice, aut Superiore fertur,non per modum ſententiæ judicialis,ſed præcepti temporalis & tranſitorii: & hæc cenſura illo mortuo ceſſat.

Alia item eſt cenſura *latæ ſententiæ*, quæ ipſo facto incurritur, abſque aliâ judicis ſententiâ: alia *comminatoria* ſeu *ferendæ ſententiæ*,quæ non incurritur ante ſententiam judicis. Ex terminis autem quibus cenſura fertur, dignoſci debet, an ſit ſolummodò comminatoria, an verò ipſo facto incurratur.

2. Alia prætereа eſt cenſura *juſta* quæ præviis tribus monitionibus, & ſervato juris ordine, juſtámque ob cauſam fertur ab eo qui legitimam habet authoritatem. Alia *injuſta*,in qua deeſt aliquid ex ſupradictis; & hæc rursùs ſubdividitur in *validam & invalidam*. Cenſura injuſta & nihilominùs valida,ea eſt,quæ fertur ab eo qui habet authoritatem legitimam, ob cauſam ſufficientem, aliqua monitione præcedente; quamvis aliæ conditiones ſupradictæ deſint. Cenſura verò injuſta & invalida illa eſt,in qua deeſt una ex his tribus conditionis: nimirum quæ fertur ab eo qui legitimam non habet authoritatem, vel abſque ſufficienti causâ, aut nullâ monitione præmiſſa.

Denique cenſura in tres præcipuas ſpecies dividitur, ſcilicet excommunicationem, ſuſpenſionem & interdictum:de quibus ſequenti ſectione agendum.

SECTIO

SECTIO II.

De cenſuris in particulari.

QUæ de ipſis cenſuris in communi dicta ſunt, ea de unaquáque illarum in particulari intelligi debent: cùm in iis ſimili modo conveniant & par ſit illarum ratio, ut habetur ex cap. 1. de ſentent. excomm. in 6. quare hîc ſolùm ſubjungemus ea, quæ cujuſque illarum propria ſunt.

§. I.

De Excommunicatione.

1. UT ea quæ de cenſura excommunicationis dicenda ſunt meliùs percipiantur obſervandum eſt in Eccleſia eſſe *Sanctorum communionem*, ut dicitur in Symbolo, id eſt ſocietatem quandam & unionem inter fideles, ac communium bonorum participationem: ſicut enim corporis naturalis membra, licet in figura, ſitu & operationibus diverſa ſint, eodem tamen ſpiritu animantur, iiſdem nutriuntur alimentis, & eadem ſolatia & ſubſidia perſentiunt: ſic cum omnes fideles unius corporis myſtici quod eſt Eccleſia, membra ſint, ideò communibus ipſius Eccleſiæ bonis, v.g. Sacramentis, ſacrificiis, divinis officiis, &c. participant, & præthereà orationibus, eleemoſynis, & aliis particularibus virtutum operibus ſeſe juvare poſſunt; unde dicebat Propheta *Particeps ego ſum omnium timentium, &c.* Pſalm. 118. & hortabatur Apoſtolus, *Orate pro invicem, ut ſalvemini* Jacob. ult.

Hâc obſervatione ſuppoſita facilè intelligi poteſt quid ſit excommunicatio? Eſt enim Cenſura Eccleſiaſtica, qua homo baptizatus privatur communione fidelium, id eſt participatione aliquorum bonorum quæ ſunt omnium fidelium communia.

Dicitur *cenſura Eccleſiaſtica* quo ſignificatur de illa intelligi debere ea, quæ de cenſuris in communi dicta ſunt.

Quâ homo baptizatus, quia homo per Baptiſmum ſubditur Eccleſiæ, & ejus juriſdictioni ſubjacet. Quod de non baptizatis dici non poteſt. *Quid enim* (inquit Apoſtolus) *mihi de iis qui foris ſunt judicare.*

Privatur communione fidelium, id eſt participatione aliquorum bonorum quæ ſunt fidelium communia. Non dicitur privare participatione omnium bonorum, ſed tantùm aliquorum; non enim privat, e. g. gratiâ; ſed privationem illius per peccatum & contumaciam præſupponit; imò fieri poſſet ut quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperaſſet, priuſquam ab excommunicatione abſolveretur. Similiter non privat bonis ſpiritualibus particularibus, v.g. effectu orationum, quas aliquis privatim pro excommunicato offert; ſed tantùm communibus.

Eſt autem duplex excommunicatio, alia major alia minor: excõmunicatio illa major dicitur, quæ communione plurium bonorum privat; minor, quæ pauciorum. Bona verò quibus major excommunicatio privat, ſex præſertim numerantur à Doctoribus.

I. enim privat adminiſtratione & receptione Sacramentorum.

II. participatione ſuffragiorum communium Eccleſiæ, quæ ſcilicet à Clericis quatenùs Eccleſiæ Miniſtris, pro fidelibus offeruntur.

III. Jure audiendi Miſſam & aſſiſtendi officiis divinis publicis; tenetur tamen Clericus in ſacris conſtitutus aut Beneficiatus, quamvis excommunicatus, privatim ſolus officium recitare; ſed in illa recitatione abſtinere debet ab illis verbis, *Dominus vobiſcum*, ut docet Navarrus, & alij apud Bonacinam ſuprà.

IV. electione paſſivâ ad quævis beneficia & dignitates Eccleſiaſticas.

V. ſepulturâ Eccleſiaſticâ.

VI. Communicatione omni humanâ & civili cum aliis fidelibus: quod Doctores hoc verſiculo exprimunt.

Os, orare, vale, communio, menſa, negatur.

Os, ſignificat allocutionem, confabulationem, ſive fiat per litteras, nutus, aut alia ſigna: item quæcunque alia ſigna exteriora amicitiæ, ut oſcula, amplexus, &c.

Orare, ſignificat ſimul cum excommunicato orationem facere, divinum officium recitare, &c.

Vale, id eſt excommunicatum ſalutare, aut honorem aliquem verbis aut geſtis illi exhibere.

Communio, id eſt quævis ſocietas cum excommunicato, in habitatione, vel exercitio, aut contractu.

Menſa, id eſt ſimul cum illo, & in eadem menſa comedere.

Quæ communicationes cum excommunicato prohibentur, in quantùm per illas unio & amicitia mutua inter fideles fovetur.

Qui autem cum excommunicato communicant, peccant; graviter quidem ac mortaliter, ſi hæc communicatio fiat in divinis, venialiter verò ſi in aliis caſibus: & qui cum illis communicant, incurrunt minorem excommunicationem, quæ privat tantummodò ſuſceptione Sacramentorum, & electione paſſivâ ad beneficia, aut dignitates Eccleſiaſticas, ut habetur ex cap. *Si celebrat*, de Cleric. excomm. miniſtr.

3. Sunt tamen hîc duo obſervanda. I. eſt id, quod habetur in Bulla Martini V. quæ incipit *Ad evitanda*, & confirmata fuit à Leone X. in Concilio Lateran. referturque à Navarro; capite 27. num. 35. quâ quidem ſummus Pontifex ad evitanda animarum pericula ſtatuit, ut nemo deinceps quemquam ratione alicuius ſententiæ aut cenſuræ Eccleſiaſticæ, à jure vel ab homine

generaliter promulgatæ, in Sacramentorum adminiſtratione,receptione, aut aliis quibuſcumque rebus divinis vel externis vitare,aut interdictum obſervare teneatur; niſi ſententia vel cenſura ejuſmodi contra certam perſonam, Collegium, Eccleſiam, &c. ſpecialiter à judice publicata vel denunciata fuerit, eo excepto, qui ob ſacrilegam manuum injectionem in Clericum, excommunicationem canonis ita notoriè incurrit,ut factum ejus nulla tergiverſatione celari, & nullo juris ſuffragio excuſari poſſit:nam ab ejuſmodi etiam non denunciati communione abſtinendum eſt. Poſteà verò ſubjungitur: *Per hæc autem non intendimus ipſos excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos in aliquo ſublevare vel quomodolibet eis ſuffragari*;id eſt ut explicat Layman.part.2.cap.1. de excom.quod,quamvis in commodum aliorum hâc Pontificis indulgentiâ uti poſſint excommunicati illi, qui non ſunt denunciati, aut notorii Clericorum percuſſores: quando tamen agitur de ipſorum excommunicatorum commodo, eadem hæc indulgentia ipſis ſuffragari minimè poſſit.

II. eſt, ratione neceſſitatis, vel utilitatis, vel pietatis licitam interdum eſſe communicationem aliquam cum excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percuſſore; unde Doctores ex capite, *Quoniam multos*, 11. quæſt.3. cauſas aliquas colligunt, ob quas ejuſmodi communicatio licitè haberi poteſt, quas hoc verſiculo communiter exprimunt.

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Vtile, ſignificat utilitatem ſpiritualem excommunicati,aut illius qui cum eo communicat.

Lex, obligationem illi reddendi quod ei juſtè debetur,ut ſi debitor creditori mutuum reſtituat; ſi uxor viro debitum conjugale reddat.

Humile, deſignat ſubjectionem, & obſequium quod filius parenti, ſervus domino deferre tenetur.

Res ignorata, juris aut facti ignorantiam invincibilem, ſeu inculpabilem.

Neceſſe neceſſitatem ſpiritualem, aut etiam temporalem, ſi ſit notabilis: unde licitum eſt,v. g. in gravi neceſſitate corporali, eleemoſynam petere, & accipere ab excommunicato denunciato.

4. Quæret aliquis quot ſint & quinam caſus,in quibus excommunicatio major incurritur: minorem ſiquidem conſtat unico ſolùm caſu incurri, communicatione ſcilicet cum excommunicato in caſibus ſuprà explicatis. Reſpondetur in duobus generatim caſibus incurri. Primò, quando fit vel omittitur aliquid quod à jure prohibitum eſt,vel præſcriptum ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ. Secundò, quando Iudici Eccleſiaſtico vel Prælato aliquid ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ præcipienti, & monitiones aliquas eo fine adhibenti, non obtemperatur.

Et primi quidem generis excommunicationes plurimæ & maximè diverſæ per totum juris canonici corpus paſſim pro variis cauſis & eventibus latæ reperiuntur,quæ à Toleto lib.1.c.18.19. &c.ſummâ curâ collectæ ſunt, & apud illum videri poſſunt: quas proindè hîc ſigillatim recenſere nimis prolixum foret,& inſtituti nobis propoſiti limites excederet. Unum tantùm caſum; qui frequentius accidere poteſt, hîc breviter adnotabimus, qui habetur capite, *Si quis*, 10.quæſtione quartâ, his verbis. *Si quis ſuadente diabolo in Clericum vel Monachum manus violentas injecerit, anathematis vinculo ſubjaceat.* Ad cujus Canonis intellligentiam obſervandum, hâc voce, *ſiquis*, comprehendi omnes utriuſque ſexûs, ordinis, ac dignitatis perſonas, quæ ſunt excommunicationis capaces. Nomine *Clerici* intelligi, non modò illum, qui in ſacris vel minoribus Ordinibus conſtitutus eſt; ſed eum etiam, qui prima Tonſura initiatus eſt, dummodò privilegium Clericale non amiſerit: amittitur autem illud privilegium primò degradatione,ut liquet ex capite *Degradatio*,de pœnis in 6. ſecundò profeſſione artis alicujus indecentis,puta hiſtrionis,lenonis, cauponis, ut habetur in 6. & in Clement. cap. de vita & honeſt. Clericorum: tertiò bigamia, ut conſtat ex cap. *Nuper*, de bigamis part. 2. cap. 5. de ex. Imò Bannes, Suares, & alij apud Laymannum docent, Clericum non gaudere privilegiis dicti canonis, niſi Clericalem habitum & Tonſuram deferre ſolitus ſit;vel beneficium Eccleſiaſticum poſſideat: vel alicui Eccleſiæ ex mădato Epiſcopi deſerviat. Additque Laymănus Clericum in ſacris conſtitutum, ſi dimiſſo habitu & Tonſura, ſe negotiis ſecularibus immiſceat, admonituſque ab Epiſcopo non emendetur, amittere privilegium canonis, ut habetur ex capite *Audientia*, & capite *Contingit*, 2. de ſententia excom. non tamen privilegium fori; unde ſi à judice ſæculari in aliquo crimine deprehendatur ſine habitu Clerici, poſtulare poteſt ut ad proprium judicem Eccleſiaſticum remittatur; quod illi à judice ſæculari recuſari non debet.

Nomine *Monachi* comprehenduntur religioſi profeſſi aut converſi,& etiam novitij:intelligŭtur etiam Moniales profeſſæ, aut converſæ,vel novitiæ, ut habetur cap. *Cum illorum*,& cap. *De Monialibus*, de ſentent. excomm. & cap. *Religioſo* de ſentent. excomm. in 6.

Per *manus violentas*, ſignificatur quævis exterior actio injurioſa ſeu contumelioſa contra perſonam Eccleſiaſticam vel Religioſam. v. g. eam percutere manu vel pĕde,eam violenter detinere,

re, aliquid ab eo violenter eripere, eam conſpergere aqua, pulvere, aut aliquid ſimile attentare, quod eam notabili aliqua contumelia afficere cenſeatur, ut fuſiùs explicat Bonacina diſp. 1. de ex. quæſt 4. pun. 1. qui rectè obſervat non incurri excommunicationem, ſi ejuſmodi manus injectio fiat ex aliquo ſubito & indeliberato animi motu; aut ſi injuria vel contumelia illata, viri prudentis judicio, talis non ſit, quæ ad peccatum mortale ſufficiat.

Circa excommunicationis poſterioris generis, cùm ut plurimùm feratur à Judice Eccleſiaſtico, non modò contra eos, qui crimen aliquod commiſerint, ut iis, quorum intereſt ſatisfaciant: ſed etiam contra illos, qui crimen aliquod commiſſum eſſe probè ſcientes, illud denunciare aut revelare noluerint: difficultas eſt, vtrùm in quibuſvis caſibus teneatur quis Judici denunciationem aut declarationem ejuſmodi, ſub pœna excommunicationis, imperanti obtemperare, & niſi fiat, utrùm ſemper excommunicationem incurrat. Pro cujus reſolutione dicendum eſt, varios eſſe caſus, in quibus nulla eſt obligatio ad ejuſmodi revelationem ſeu denunciationem, ac proinde nulla ex omiſſione illius incurritur excommunicatio: ad caſus autem illos diſgnoſcendos ſequentes regulæ communiter à Doctoribus proponuntur, ut videre eſt apud Bonacinam ſup. quæſt. 6. pun. 1.

6. Prima regula eſt, neminem teneri in delictis, quæ in proprium damnum ab aliis commiſſa ſunt, ſeu in propriâ causâ denunciare delinquentem, niſi fortè publicum & commune bonum id poſtulet: cùm quilibet poſſit injurias ſibi factas condonare.

II. Regula eſt neque etiam obligationem eſſe denunciandi quando ex tali denunciatione notabile aliquod damnum aut periculum imminet denuncianti; neque enim lux humana aut præceptum Superioris cum tanto incommodo cenſetur obligare; unde ſequitur neque uxorem teneri ad denunciandum crimen mariti, neque maritum uxoris, neque filium patris, quia ſcilicet damnum mariti vel patris non poteſt non redundare in uxorem aut filium, vel è contrà: Imò Avila & alij D D. apud eundem Bonacinam hanc regulam extendunt ad generos, ſoceros, fratres & alios intra 4. gradum, & etiam ad ſervos & domeſticos; quandò ex tali denunciatione inimicitiæ, rixæ, aut alia ſimilia incommoda oriri poſſunt: excipiuntur tamen crimina illa, quæ vergunt in maximum communitatis aut Reipublicæ detrimentum, qualia ſunt crimen hæreſis læſæ Majeſtatis, &c. bonum enim commune præferri debet bono particulari.

III. Regula eſt neminem obligari ad revelandum id, quod novit ex ſecreto naturali: v. g. quando quis conſilij vel auxilij petendi gratiâ pro ſalute animæ vel corporis, aut pro defenſione honoris, bonorum, &c. crimen ſuum alicui ſub ſecreto manifeſtavit: quâ ratione Medici, Advocati, Obſtetrices, &c. non tenentur, imò non debent revelare id quod hâc tantùm ratione cognoverunt.

7. Quarta regula eſt, neminem obligari ad denunciandum crimen illud, quod ſcit probari non poſſe: v. g. is ſolus vidit furtum aliquod committi, quod nullis aliis teſtibus aut indiciis ſcit probari poſſe non tenetur ad illud denunciandum: crimen enim quod probari non poteſt, ita ſe habet, ac ſi neſciretur, ut colligitur ex capite *Qualiter & quandò*, de accuſationibus: excipitur tamen crimen hæreſis, aut aliud vergens in grave damnum Communitatis, quod ſemper denunciandum eſt, ut docent Bannes, Filiucius, & alij apud eundem Bonacinam, quod ſimiliter dicendum eſt, quandò quis novit impedimentum aliquod Matrimonij; unus enim teſtis ſufficit ad impediendum Matrimonium, ut habetur cap. *Poſtea*, de ſponſalibus.

V. regula eſt, nullam eſſe obligationem revelandi ea, quæ verè & cum certitudine aliquâ morali non cognoſcuntur, ita ut denunciatio illa nullam in foro externo fidem facere poſſit: qualia ſunt quæ audita ſunt ex rumonere aliquo incerto, vel à perſonis aliquibus quæ non ſunt fide dignæ: vel quandò quis audivit à fide digno, ſed non meminit quis ille ſit, à quo audivit: Item quandò audivit ab eo qui jam denunciavit. Addit idem Bonacina nec etiam obligationem eſſe revelandi, quandò certò vel probabiliter creditur, nullum remedium factâ ejuſmodi revelatione adhibendum eſſe à Superiore.

Eſt autem hîc obſervandum excommunicationis ſententiam ſive à lege, ſive ab homine, nunquam ferri poſſe contra Communitatē aliquā aut Collegium, ut habetur ex capite *Romana*, de excomm. in 6. Ratio eſt, quia (ut ibi dicitur) *exinde contingere poſſet innoxios hujuſmodi ſententiâ irretiri*: proindéque, *in illos duntaxat de collegio vel communitate, quos culpabiles eſſe contigerit, promulgari debere*. §. II.

De Suſpenſione.

1. SUſpenſio eſt cenſura Eccleſiaſtica, quâ prohibetur alicui perſonæ Eccleſiaſticæ uſus ſeu exercitium officij vel beneficij Eccleſiaſtici. Ita ex communi Doctorum ſententia Navarrus cap. 27. num. 151. Ex qua definitione intelligitur multiplicem eſſe ſuſpenſionem: alia eſt enim ab officio tantùm, ſive officium ſit ordinis, ſive juriſdictionis: alia à beneficio tantùm, ſeu ab adminiſtratione & fructibus beneficij percipiendis: alia ab officio & beneficio ſimul. Rurſùs alia ſuſpenſio ab officio in totum, quandò quis privatur omni uſu officij ſui: alia eſt ab officio in par-

XI. eſt contra Sacerdotem tam ſæcularem quàm regularem conjungentem in matrimonium, vel benedicentem ſubditos alterius Parochiæ, abſque licentiâ Parochi vel Ordinarij, ut habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. de refor.

XII. eſt contra Epiſcopum conferentem Ordines vel primam Tonſuram extraneo, abſque dimiſſoriis Epiſcopi: aut ordinationes facientem in alienâ diœceſi abſque licentia Ordinarij, ut habetur in Conc. Trident. ſeſſ. 23. capite de reform. aut conferentem Ordines vel Tonſuram ſimoniacè, ut habetur cap. pen. de ſimoniâ.

XIII. eſt contra Epiſcopum aliquid etiam ſponte oblatum in viſitatione accipientem, præter id quod ſibi debetur: qui quidem ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi intra menſem duplum reſtituat, ut habetur cap. *Exigit*, de cenſibus in 6. Et hæc ſuſpenſio incurritur etiam ab aliis viſitatoribus Eccleſiarum, aut eorum familiaribus, ſi occaſione viſitationis munera etiam ſpontè oblata recipiant, niſi intra menſem duplum reſtituant.

Sunt aliæ plures juris ſuſpenſione rariùs occurrentes, quæ videri poſſunt apud Tolet. & alios.

5. Ad ſuſpenſionem proximè accedit depoſitio & degradatio, per quam perſona Eccleſiaſtica ob enorme aliquod crimen removetur in perpetuum ab omni Ordine, juriſdictione & beneficio; ita ut quamvis non amittat characterem Ordinis qui indelebilis eſt, privetur tamen omni & quocunque illius uſu, ſine remiſſionis ſpe. Quòd ſi hæc fiat ſolis verbis, appellatur verbalis depoſitio: ſi præter verba, quædam aliæ cæremoniæ in Pontificali præſcriptæ adhibeantur, vocatur realis depoſitio ſeu degradatio. Hæc eſt autem inter utramque differentia, ut obſervat Bonacina diſp. 4. de deg. punct. un. quòd depoſitio verbalis fieri poſſit in abſentem; degradatio verò ſolummodò fiat in præſentem; præterea depoſitio verbalis non tollit privilegium fori, degradatio verò tollit: ita ut degradatus poſſit à judice laico eodem modo plecti, ac ſi nunquam in Chriſti Domini Clerum fuiſſet cooptatus.

Obſervat autem Toletus, quòd quamvis depoſitio verbalis ob crimen aliquod enorme arbitrio judicis infligi poſſit; degradatio tamen realis fieri non debet, niſi ob crimina illa quæ in jure expreſſa ſunt, qualia ſunt hæreſis manifeſta, ſodomia, calumnia proprio Epiſcopo irrogata, & alia ſimilia, quæ videri poſſunt apud Doctores & Canoniſtas.

§. III.

De Interdicto.

1. INterdicti nomine intelligitur Eccleſiaſtica cenſura, per quam participatio Sacramentorum, divinorum officiorum, & Eccleſiaſticæ ſepulturæ prohibetur. Id colligitur ex cap. *Non eſt nobis*, de ſponſalibus, ex cap. *Quod in te*, de pœnitentiâ & remiſſione.

Interdictum aliud eſt locale, aliud perſonale, aliud mixtum. Locale eſt, quo interdicitur locus ne in eo divina officia celebrentur, ſacramenta adminiſtrentur, &c. quamvis ejuſmodi loci incolæ poſſint alibi divinis officiis aſſiſtere, Sacramenta recipere, &c. Perſonale eſt, quo perſona aliqua particularis vel communitas aliqua perſonarum, putà populus civitatis aut provinciæ alicujus interdicitur, ne ubicunque ſit, divinis officiis aſſiſtat, Sacramenta recipiat, &c. Mixtum verò complectitur utrumque, perſonale ſcilicet & locale. Ita Navarrus, Sylveſter, & alij apud Bonacinam diſ. 5. de in. punct. 1.

2. Rursùs interdictum aliud eſt generale, aliud particulare. Interdictum particulare eſt, quo locus aliquis particularis interdicitur, v.g. Eccleſia aliqua ob crimen aliquod in eâ perpetratum, vel quo perſonæ aliquæ afficiuntur, non ut membra civitatis, ſed perſonæ particulares; v.g. quando interdicuntur omnes & ſinguli qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò generale eſt, quod fertur in locum aliquem generalem, qui à communitate aliqua occupatur, v.g. regnum, diœceſim, civitatem; vel ipſam communitatem; ut eſt corpus aliquod politicum, v.g. in populum alicujus regni, civitatis, &c. Et ejuſmodi interdictum conſtringit omnes qui ex illâ communitate ſunt, etiam innocentes, qui proinde illud ſervare tenentur, niſi ſpeciali aliquo privilegio ſint exempti, ut fuſiùs explicat Bonacina ſup.

Quamvis autem per interdictum prohibeatur participatio ſacramentorum, divinorum officiorum, & Eccleſiaſticæ ſepulturæ; hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

3. In primis enim ſacramenta Baptiſmi, & Confirmationis ſolemniter tempore interdicti miniſtrari poſſunt, ut habetur c. *Quoniam* & ca. *Alma mater*, de ſentent. excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ, ut ibidem dicitur, miniſtrari poteſt, præterquâ iis qui ſunt in causâ culpabili, ob quam latum eſt interdictum, niſi priùs ſatisfecerint, aut ſatisfaciendi idoneam dederint cautionem, vel ſaltem ſe ſatisfacturos eſſe juraverint. Sacramentum item Euchariſtiæ tempore interdicti nonniſi in articulo mortis per modum viatici miniſtrari poteſt. Sacramentum verò Extremæ unctionis, ſecluſo extremæ neceſſitatis caſu, quandò alia ſuſcipi non poſſunt, item Ordinis, & matrimonij tempore interdicti neque miniſtrari, neque ſuſcipi licitè poſſunt, ut fuſiùs docet, & variis authoritatibus probat Bonacina ſuprà; quamvis Navarrus cap. 27. num. 179. & alij probabiliter exiſtiment, Mamonium tempore interdicti licitè contrahi poſſe.

4. Quod ſpectat ad officia divina, obſervandum

eſt

eſt eo nomine ſignificari Sacrificium Miſſæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantantur in Eccleſiâ; Benedictiones ſolemnes, & alia omnia, quæ publicè ad cultum divinum fiunt à perſonis Eccleſiaſticis, quæ omnia prohibita eſſe cenſentur, cum hâc tamen limitatione, ſicut habetur cap. *Alma mater*, ut tempore interdicti quotidie in Eccleſiis ſpecialiter non interdictis celebrentur Miſſæ, & alia divina officia, ſed januis clauſis, ſine campanarum ſono, voce ſubmiſſa, excluſis excommunicatis & interdictis, præter quàm in feſtis Natalis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes; & Aſſumptionis B. M. V. quibus additus fuit à Martino V. dies feſtus Corporis Chriſti cum octavâ, & à Leone. X. dies Conceptionis B. M. V. in quibus diebus licitum eſt tempore interdicti generalis, Miſſas & divina Officia celebrare publicè & ſolemniter, januis apertis, cum ſono campanarum, admiſſis quoque interdictis, illis etiam, quorum cauſa latum eſt interdictum, modò iſti longè ſint ab Altari, nec ad oblationes aut communionem admittantur. In Eccleſiis verò ſpecialiter interdictis, in quibus aſſervatur Euchariſtia, licitum eſt tantùm ſemel in hebdomadâ Miſſam celebrare ad renovandam Euchariſtiam, ut docent Henriques, Navarrus, & alij apud Bonacinam ſuprà cap. 2. de interd.

5. Quod ſpectat denique ad privationem ſepulturæ Eccleſiaſticæ, obſervat Laymann. quòd quamvis tempore interdicti localis non poſſint laici, licèt non interdicti, ſepeliri in loco interdicto, poſſint tamen Clerici, dummodò perſonaliter interdicti non ſint, etiam in loco interdicto ſepeliri, in ſilentio tamen ſine campæ pulſu; ſicut & laici etiã perſonaliter interdicti, ſi denunciati nõ ſint, poſſunt in loco ſacro non interdicto ſepeliri.

Quæres, quibus in caſibus incurratur interdictum? Reſpondetur interdictum locale generale præſertim incurri, quandò dominus terræ injurioſè Epiſcopum percutit, aut capit, aut id fieri mandat: item quandò impedit ne Legatus aut Nuntius Apoſtolicus officium ſuum exequatur; & in aliis etiam caſibus, qui quoniam rariùs eveniunt, & apud Bonacinam ſuprà, alióſque Doctores videri poſſunt, à nobis prætermittuntur; circà quos caſus tamen obſervat Bonacina ex Suare, Filiucio, & aliis nullam eſſe obligationem, ſervandi interdicti ante denunciationem.

Proximè ad interdictum accedit ceſſatio à divinis, quæ quidem non eſt cenſura, neque etiam pœna; ſed ſimplex prohibitio divinorum officiorũ, & adminiſtrationis Sacramentorum, ac ſepulturæ Eccleſiaſticæ, in ſignum mœroris alicujus graviſſimi, propter atrocem aliquam injuriam honori divino aut Eccleſiæ illatam; & hæc ceſſatio ſervari debet eodem modo, quo de interdicto ſuprà explicatum eſt, ut ex probabiliori Theologorum ſententiâ docet Laymann. cap. 6. de ceſſat. à divinis.

SECTIO III.

De Irregularitate.

IRregularitas non eſt cenſura, ſed impedimentum Canonicum ſuſceptionem Ordinum Eccleſiaſticorum vel eorum uſum impediens. Ita ex communi Theologorum doctrinâ Suares, Henriques, Filiucius, & alij apud Bonacinam diſp. 7. de irregul. quæſt. 1. punct. 1. Ex duplici autem capite contrahitur irregularitas, ſcilicet vel ex defectu, vel ex delicto: de utrâque in ſequentibus §§. breviter agemus.

§. I.

De irregularitate quæ oritur ex defectu.

1. DEfectus ex quibus oritur irregularitas, ſunt in genere ij, qui aliquam inhabilitatem, vel indecentiam cauſant ad Ordines Eccleſiaſticos convenienter ſuſcipiendos aut exercendos: & ij ſeptem præſertim à Doctoribus adnotantur, ut videre eſt apud Toletum lib. 1. cap. 57. & ſeq. & alios.

Primus eſt defectus animæ, qualis reperitur in iis, qui uſu rationis carent qui morbo epileptico laborant, qui ſunt lunatici, energumeni, omninò illiterati, neophyti, publicam pœnitentiam agentes, ut fuſius explicat Toletus ſup. cap. 64.

Secundus eſt defectus corporis; quandò ſcilicet aliqua in corpore mutilatio, vel deformitas, aut debilitas ineſt, quæ reddit hominem inhabilem ad functiones Ordinum exequendas, aut talem efficit, ut eas exercere non valeat, niſi cum notabili indecentiâ & deformitate, quæ maximum illius contemptum & horrorem ingeneret: ut ſi ſit membro aliquo mutilatus, mutus, cæcus, aut altero oculo præſertim ſiniſtro carens: Item ſi ſit leproſus, ſi monſtruoſum aliquid & valdè difforme præ ſe ferat, ut pluribus docet idem Toletus cap. 63.

Tertius eſt defectus natalium; quandò quis non ex legitimo matrimonio; ſed ex fornicatione, adulterio, aut alio quovis illicito concubitu procreatus eſt, ut explicat idem Toletus cap. 58.

2. Quartus eſt defectus bonæ famæ; quandò quis contraxit infamiam aliquam ſive ea ſit juris, quâ ratione circulatores, hiſtriones, mimi, comœdi, & alij, artes ejuſmodi aut officia exercentes, jure, tum civili, tum Eccleſiaſtico cenſentur infames: ſive infamia ſit facti, ut quando quis crimine aliquo notorio & ſcandaloſo contraxit infamiam, verbi g. proditione, ſacrilegio, & aliis ſimilibus, quæ degradatione vel depoſitione digna ſunt, ut habetur apud eundem Toletum cap. 62. & 74.

Quintus eſt defectus ætatis ad ſuſcipiendos Ordines

Ordines requiſitæ, de quo dictum eſt ſup. tract. de ſacram. cap. 7.

Sextus eſt defectus Sacramenti, qui in bigamiâ reperitur: quandò quis pluries matrimonium contraxit: quamvis enim id licitè fiat, tale nihilominùs matrimonium pluries iteratum perfectionem ſuam omnimodam non habet, quantum ad ſignificationem Sacramenti: non enim perfectè ſignificare poteſt unionem Chriſti Domini cum Eccleſiâ; quando unus vel una cum pluribus ſucceſſivè contraxit, ut fuſiùs explicat idem Toletus cap. 65. Eſt autem triplex bigamia, ut docet idem author: vera; quandò quis verè & realiter pluries nupſit; interpretativa, quando viduam in matrimonium duxit; & ſimilitudinaria, ut loquuntur Doctores, quando quis poſt votum ſolemne Caſtitatis matrimonium etiam obtentâ diſpenſatione contrahit.

3. Septimus denique eſt defectus lenitatis; quandò quis directè vel indirectè morti vel mutilationi alterius, quamvis modo aliquo licito & juſto cooperatur: ut judices morti reum adjudicantes, accuſatores, teſtes, ſcribæ, & alij officiales capitalis ſententiæ executioni cooperantes: hi enim omnes, quandò mors vel mutilatio alterius ſequitur, ſunt irregulares. Item qui alios conſilio vel ſuaſionibus inducunt ad accuſandum, & ad litem criminalem intentandam, ſi ex ea litera ſequatur accuſati condemnatio, & ejus mors vel mutilatio; non tamen incurrit irregularitatem judex Eccleſiaſticus, qui aliquem degradat & tradit brachio ſæculari, maximè præmiſsâ proteſtatione ſe non intendere ullam pœnam ſanguinis, ut docet Bonacina diſp. 7. quæſt. 4. de irreg. pun. 1. non etiam Inquiſitores fidei tradendo aliquos judici ſæculari comburendos, etiamſi nullam præmittant proteſtationem: ut conſtat ex Bulla Pij V. apud eundem Bonacinam, qui etiam rectè docet Clericum qui alium accuſat, ſi non vindictam, nec ullam ſanguinis pœnam petat, ſed tantùm ſatisfactionem ſibi juſtè debitam, non fieri irregularem, etiam ſi poſteà ſequatur accuſati mors vel mutilatio: quod tamen limitari debet, quandò quis in cauſa propria poſtulat ſatisfactionem, præmiſsâ proteſtatione ſe nullam ſanguinis pœnam petere: ſecùs verò ſi accuſet de injuriâ illatâ perſonis extraneis: tunc enim, quamvis præmittat proteſtationem: ſi tamen mors vel mutilatio ſequatur, incurrit irregularitatem, ut habetur ex cap. *Prælatis*, de homicidio: ubi permittitur quidem Clerico conqueri coram judice de malefactoribus ſuis; non verò de iis qui aliis nocuerunt: aliqui tamen Doctores, ut Avila, Henriquez, & alij apud Bonacinam ſuprà, probabiliter exiſtimant nullam incurri irregularitatem à Clerico, qui conqueritur coram judice de illis qui damnum Domeſticis ſuis aut aliis valdè propinquis, v.g. parentibus, aut fratribus intulerunt; quia damnum illud propter unionem, quæ cum ejuſmodi perſonis intercedit, ut proprium cenſetur.

4. Qui autem fert teſtimonium coram judice contra reum aliquem, ſi ex ejus teſtificatione mors vel mutilatio ſequatur, fit irregularis: unde perſonæ Eccleſiaſticæ nunquam ferre debent teſtimonium in ejuſmodi cauſis, ut pluribus docet & probat idem Bonacina pun. 3.

Similiter qui pugnat & occidit in bello juſto, quamvis licitè id faciat, fit tamen irregularis, ut habetur ex capite *Petitio tua*, de homicidio: non tamen fit irregularis ille, qui proficiſcens ad bellum juſtum alio fine quàm pugnandi, hoſtem invadentem occidit ad propriæ vitæ defenſionem; neque qui hoſtem oppugnantem muros urbis, in ſui ſuorumque defenſionem occidit, aut qui hortatur milites ad fortiter pugnandum hoſtemque repellendum: & generaliter quicunque in ſui vel aliorum defenſionem, vel etiam in propugnationem honoris ſui aut rerum ſuarum alterum occidit, ſervato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, ut fuſiùs explicat & probat idem Bonacina punct. 6.

§. II.

De irregularitate quæ oritur ex delicto.

1. QUinque ſunt præſertim genera delictorum, ob quæ irregularitas contrahitur.

Primum eſt iteratio Baptiſmi; quandò quis ſciẽter rebaptizat aut rebaptizatur; uterque enim contrahit irregularitatem, quod tamen intelligendum eſt de Baptiſmo abſolutè reïterato: qui enim ſub conditione rebaptizaret infantem, de quo dubitaret an validè baptizatus eſſet, nec peccaret, nec ullam incurreret irregularitatem, ut docent Navarrus, Suares, & alij apud Bonacinam diſp. 7. quæſt. 3. punct. 3.

Secundum eſt violatio cenſuræ in ſuſceptione, vel exercitio Ordinum; v. g. ſi quis majori excommunicatione ligatus recipiat Ordines; aut ſi excommunicatione, ſuſpenſione, vel interdicto irretitus exerceat ſolemniter aliquos actus majorum Ordinum; ut ſi Miſſam celebret, aut ſacramentaliter abſolvat; talis enim fit irregularis; ut habetur ex capite *Si quis Epiſcopus*, 11. quæſt. 3. & capite *Is qui*, de ſententiâ excomm. Obſervat tamen Bonacina; quòd ſi quis cenſurâ aliquâ ligatus exerceret actum Ordinis, urgente gravi aliquâ neceſſitate, aut ad evitandum aliquod ſcandalum, non incurret irregularitatem: ſicut nec ille qui ex ignorantiâ, aut inadvertentiâ, vel oblivione inculpabili idem faceret.

1. Tertium eſt indignum & indebitum ſacrorum Ordinum exercitium abſque legitima ordinatione: ſi quis, v.g. ſolemniter miniſtret in Ordine aliquo ſacro, quem non habet; ut ſi Sacerdos exerceat

exerceat actus Ordinis Epiſcopalis, ſi ſimplex Clericus Baptiſmum ſolemniter adminiſtret: in his enim, & ſimilibus caſibus incurritur irregularitas.

Quartum eſt crimen hæreſis: nam hæretici omnes & apoſtatæ à fide, nec non eorum fautores & defenſores ſunt irregulares, etiamſi ſint occulti, ut habetur ex cap. *Qui in aliquod*, & cap. *Presbyteros*, diſt. 5. & etiam hæreticorum filij uſque ad ſecundam generationem, quamvis ab errore parentem receſſerint, & veram fidem amplexi ſint, ut habetur ex cap. *ſtatutum* de hæreticis: ſi tamen parentes eorum ante mortem Eccleſiæ reconciliati fuerint, tunc, quamvis ipſi parentes etiam poſt hæreſis abjectionem maneant irregulares, filij tamen nullam ab iis contrahunt irregularitatem.

3. Quintum denique eſt homicidium & mutilatio: quicunque enim alterum injuſtè quocunque modo occidit & mutilat: vel illius injuſtæ occiſioni vel mutilationi cooperatur, juſſu, conſilio, auxilio, aut alio ſimili modo, fit irregularis, ut fusè explicat & probat Bonacina ſup. pun. 8. & Toletus lib. 1. cap. 79. & ſequent. neque ſolùm incurritur irregularitas ex homicidio voluntario, ſed etiam ex caſuali, quod accidit præter intentionem occidentis, ſi debita diligentia adhibita non fuit: quæ ſi adhibita fuiſſet, ejuſmodi homicidium ſequutum non fuiſſet: quod & ſimiliter de mutilatione dicendum eſt: quod quidem variis exemplis explicat Toletus ſup. quæ apud illum videri poſſunt.

§. III.

Quâ ratione tollatur irregularitas.

1. QUatuor modis tolli poteſt irregularitas, nimirùm ſuſceptione Baptiſmi, profeſſione religioſâ, ablatione ſeu remotione cauſæ, & diſpenſatione legitima.

Per Baptiſmum tollitur quævis irregularitas ex delicto proveniens, vel (ut magis propriè loquamur) per Baptiſmum fit ut Baptizatus nullam incurrat irregularitatem delictorum, quæ ante Baptiſmum commiſit: non tollit verò irregularitatem quæ oritur ex defectu, ſi poſt Baptiſmum idem defectus remaneat.

Per profeſſionem religioſam tollitur ſolummodò irregularitas ex defectu natalium proveniens quoad Ordines, non verò quoad prælaturas, ut habetur cap. 1. de filiis preſbyterorum.

Aufertur etiam irregularitas ex defectu proveniens, ſublatâ causâ, ob quam fuerat inducta; v.g. tollitur irregularitas ex defectu ætatis proveniens per adventum legitimæ ætatis, & ſic de aliis: ut docet Bonacina q. 5. punct. 2.

2. Demùm tollitur irregularitas per diſpenſationem legitimam: atque in primis ſummus Pontifex pro ſupremâ authoritate, quam in univerſam Eccleſiam obtinet, diſpenſare poteſt in qua irregularitate, quæ jure humano introducta eſt, ut ex communi Doctorum conſenſu docet Bonacina punct. 1. & conſtat ex his quæ dicta ſunt ſup. cap. de Legibus.

Epiſcopus etiam diſpenſare poteſt cum ſuis ſubditis in irregularitabus provenientatibus ex delicto occulto, id eſt, ex delicto, quod non eſt publicum ſeu notorium in ratione delicti, e. g. ſi quis majori excommunicatione occultè ligatus publicè celebret, & ſi contrahat irregularitatem, poterit Epiſcopus in illa diſpenſare: quia licet celebratio ſit publica, delictum tamen non eſt publicum, ut explicat Bonacina ſup.

Excipitur tamen irregularitas ex homicidio voluntario proveniens, & ex quocunque delicto deducto ad forum contentioſum, à qua ſolus ſummus Pontifex diſpenſat; ſicut & à quavis aliâ irregularitate quæ ex defectu aliquo provenit, ut ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſuprà, quæſt. 2. pun. 1.

3. Poteſt nihilominus Epiſcopus diſpenſare cum illegitimo ad Tonſuram & minores Ordines, ſicut & ad beneficium ſimplex, ad Ordines verò ſacros, & alia beneficia quæ Ordinem ſacrum requirunt, diſpenſare non poteſt, ut habetur cap. de filiis Preſbyterorum in 6.

Atque hactenùs de cenſuris Eccleſiæ ad majorem Dei gloriam & ipſius Eccleſiæ utilitatem.

APPENDIX.

De ſtatu Clericali, & Eccleſiaſticæ Hierarchiæ diſciplina.

NE quid eorum quæ perſonas divino cultui mancipatas ſpectant, hoc in opere deſideretur, hanc appendicem inſtar cujuſdam veluti ſupplementi ad illius calcem ſubjecimus, in qua breviter adnotavimus ea quæ ad Clericalem ſtatum & Eccleſiaſticæ Hierarchiæ diſciplinam pertinent, nec in aliis hujus libri partibus commodè potuerunt explicari: ut quivis ſacris Ordinibus initiatus, aut Eccleſiaſticis miniſteriis adſcriptus ob oculos habeat, & uno veluti aſpectu faciliùs intueri poſſit, quæ ſint muneris ſibi impoſiti partes, quidue ratione characteris, aut beneficij, ſeu officij ſuſcepti, præſtare teneatur.

ARTICULUS I.

De primo ad ſtatum Clericalem ingreſſu.

1. QUONIAM *in omni actione ſuſcipiendâ* (ut loquitur Catechiſmus Romanus) part.2.cap.7. *magnoperè refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat; optimo enim fine poſito, rectè omnia conſequuntur. Qui ſacris initiari volunt, hoc in primis attendere debent, ut nihil ſibi tanto munere indignum proponant; &c. Alij enim eo conſilio ad hanc vivendi rationem ſe convertunt, ut quæ ad victum veſtitumque neceſſaria ſunt, parent; ita ut præter quæſtum nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum vulgò cæteri omnes in quovis ſordidi artificij genere, ſpectare videantur: quamvis enim ex Apoſtoli ſententia, naturalis & divina lex jubeat ut qui Altari ſervit, de Altari vivat; tamen quæſtûs & lucri causâ ad Altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honoris cupiditas & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alij verò, ut divitiis affluant, initiari volunt: cujus quidem rei illud argumentum eſt, quod niſi opulentum aliquod Eccleſiaſticum beneficium eis deferatur, nullam ſacri Ordinis cogitationem habent: hi verò ſunt, quos Salvator noſter mercenarios appellat Heb. 5. &c. Soli verò illi oſtio in Eccleſiam meritò introire dicuntur, qui à Deo legitimè vocati Eccleſiaſtica munera ejus unius rei causâ ſuſcipiunt, ut Dei honori inſerviant, &c.*

Quibus quidem verbis monentur quicunque in Chriſti Domini Clerum cooptari cupiunt, ut antequam illius ſanctuarium ingrediantur, ſeriò apud ſe perpendant, nùm ſe ad ſublime illud vitæ genus divino nutu vocatos agnoſcant, *Neque enim quiſquam ſumit honorem*, ut ait Apoſtolus Heb. 5. *ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

Quod ut faciliùs & certiùs quiſque perſpicere poſſit, conſiderare debet num à Deo acceperit ea, quæ ad miniſteria Eccleſiaſtica ritè obeunda requiruntur: quos enim vocavit, hos (juxtà dictum ejuſdem Apoſtoli) *idoneos effecit Miniſtros novi Teſtamenti.*

Atque in primis debet attendere num ullâ Cenſurâ, Irregularitate, aut alio ſimili impedimento ſit obſtrictus? num aliquibus pravis inclinationibus aut vitiis cum Clericali vitæ ſanctimoniâ è diametro repugnantibus obnoxius ſit, num litteraturam ſufficientem ſit adeptus, aut ſaltem ad illam adipiſcendam idoneus judicetur? Conſideret prætereà quæ ſit ejus mens, quod conſilium; quis voluntatis ſcopus, in hoc clericali ſtatu amplectendo? quonam ejus intentio feratur; *Univerſos enim* (inquit S. Bernardus ſuper illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, &c.*) *in Ordinibus Eccleſiaſticis, cæteriſque ad ſanctuarium pertinentibus, honorem quærentes proprium, aut divitias, vel corporis voluntatem, poſtremò quæ ſua ſunt non quæ Ieſu Chriſti, manifeſtè prorſùs & indubitanter non ea quæ ex Deo eſt charitas, ſed aliena à Deo, & quæ omnium malorum radix eſt, cupiditas introducit.*

Denique quod præcipuum eſt, Superioris & Prælati voluntatem auſculetur, non precibus importunis, aut aliorum interventu animum ejus flectere nitatur; nihil abſcondat eorum quæ ab eo ſciri debent; ſed totum ſe illius diſcretioni & providentiæ permittat.

Porrò ad vocationem illam divinam certiùs dignoſcendam, conducere plurimùm poteſt, ſi (quod à pleriſque Sanctorum factum legimus) qui Clericali militiæ adſcribi cupit, paululùm ſe à negotiis ſæcularibus & mundi converſatione ſubducat, & in aliquo ſeceſſu anteactæ vitæ rationem à ſeipſo repoſcat, conſcientiæ ſordes diligenter abſtergat, ut purgato mentis oculo, adſpirante cœleſtis gratiæ luce, clariùs perſpicere poſſit, quæ ſit in re tanti momenti divina voluntas: ad quod etiam viri prudentis conſilio plurimùm juvari poterit: certè S. Paulus ad Apoſtolatum ipſiuſmet Chriſti Domini voce deſtinatus, & cæleſtibus gratiis uſque ad miraculum perfuſus, nonniſi Ananiæ interventu divinæ voluntatis conſilium agnovit.

ARTICULUS II.

De habitu & Tonſurâ Clericali.

1. DE his aliquid ſup. tra. 1. c. 7. ſacræ ordinationis doctrinam explicantes delibavimus, quæ quoniam non minimi momenti eſſe cenſentur, paulò accuratiùs, breviter tamen hîc denuò attingere non erit inutile.

Atque in primis obſervandum eſt Eccleſiam ſapienti conſilio voluiſſe, *ut Sicut Clerici à laicis diſcreti eſſe debent in converſatione* (ut dixit S. Anacletus Papa Epiſt. ad Eccleſias per Galliam inſtitutas circa annum Domini 167.) *ita & in Tonſurâ, & in omni habitu diſcreti apparerent.* Ex quibus Pontificis verbis obiter colligi poteſt, quàm ſit antiquus ipſius Tõſuræ Clericalis uſus, quem ab ipſo etiam S. Petro incepiſſe teſtatur Rabanus lib. 1. de inſt. Cler. cap. 2. aſſerítque ſanctum illum Apoſtolum *hunc ritum primùm ſumpſiſſe, ut formam & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret, dum pro redemptione noſtra crucis patibulum ſubiturus, à nefanda Judæorum gente acutis ſpinarum aculeis coronaretur.*

Hæc autem Tonſura Clericalis duo præſertim ſecundùm Eccleſiæ inſtitutum requirit, primò ut Clerici comam non relaxent aut nutriant: quod in

in plurimis Conciliis ſub anathemate prohibitum eſt, nominatimque in Concilio Barcinonenſi ſub Virgilio Papâ can. 3. Conc. Romano ſub Gregorio II.cap.ul.Conc. Moguntino 1.ſub Leone IV. can. 15. Conc. Triburienſi ſub Formoſo can.27. & aliis.

2. Secundò ut in modum circuli & coronæ Tonſuram in capite geſtent: quod etiam plurimorum Conciliorum decretis ſtatutum reperitur, ac potiſſimum Concilij Aquiſgranenſis 1. ſub Stephano V. capite 1. Conc. Lateranenſis ſub Innocentio III.c.16. Concilij Oxonienſis ſub Honorio III.c.de habitu Clericorum, Conc. Ravennatis ſub Honorio IV.rubricâ 3.& Conc.Palentini ſub Urbano VI.rubricâ de Clericis conjugatis.

Similiter etiam clericalis habitus deferendi lex, quæ in iiſdem Conciliis lata eſt, & in plurimis aliis etiam noſtri hujuſce ſæculi confirmata, duo præſertim capita continet. Primum ipſius habitûs materiam ſpectat, de quâ in Concilio Nicæno.2.Can.6.id memorabili decreto conſtitutum fuit: *ut Epiſcopi & Clerici ex ſericis texturis variatum veſtimentum non habeant, nec ſe ſplendidis veſtibus exornent.* Quod etiam ſimili modo ſancitum reperitur in Concilio Palentino, capite ſexto, & in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. in bullâ reformationis, & in Concilio Senonenſi paulò ante Tridentinum, & in Concilio Mediolanenſi 1.ſub S.Carolo Borromæo, in quibus, & plurimis aliis Conciliis tùm provincialibus, tùm Diœceſanis prohibitæ ſunt in privato habitu Clericali ſericæ veſtes, & lanearum ſolummodò uſus univerſali propemodum Eccleſiæ praxi approbatus fuit.

3. Secundùm ejuſdem Clericalis habitus formam reſpicit, ut ſcilicet veſtes ejuſmodi ſint talares: quod habetur ex collectione antiquorum Canonum a S.Martino Bracharēſi Archiepiſcopo facta circa annum Domini 572. & in Concilio Romano ſub Zacharia can.31. ac ut alia plurima Concilia omittamus, demùm in Concilio Senonenſi cap.24.his Verbis.*Veſtes ſint talares, nec nimiâ amplitudine ſuperflua, nec plus æquo conſtricta, in quibus Clericalis ordinis honeſtas & modeſtia deprehendatur, faſtus, jactantia, vel elationis vitium devitetur.* Præterea ut veſtes Clericales nigri ſint coloris, quamvis enim olim violaceus color apud quoſcunque Clericos in uſu eſſet (ut obſervat Baronius ad an.393.n.48.) nihilominùs cõmunis Eccleſiæ uſus obtinuit, nunc, colore violaceo Epiſcopis reſervato, alij Clerici fuſco ſeu nigro uterentur, quod etiam in Concilio Mediolanenſi 1.c.de Clericorum veſtitu,& in Concilio Burdegalenſi an.1583.& Aquenſi,1585.conſtitutum eſt: quas quidem ſanctiones Apoſtolica Sedes confirmavit.

His autem Conciliorum adeóque Eccleſiæ univerſæ toties repetitis decretis, omnes omninò Clericali militiæ adſcriptos conſtringi manifeſtum eſt: quod, quamvis hiſce ultimis temporibus, relaxatâ nonnihil Eccleſiaſticâ diſciplinâ, non ita ſtrictè exigatur ab iis, qui Clericali ſolummodò tonſurâ initiati ſunt; certum eſt tamen Clericos beneficia aut officia Eccleſiaſtica obtinentes, aut Ordinibus Eccleſiaſticis præſertim ſacris initiatos, ad Tonſuram & habitum Clericalem ſtrictè obligari; quod Concilium Tridentinum ſeſſ.14.can.6. de ref. expreſſis his verbis declaravit: *Omnes Eccleſiaſticæ perſonæ quantumcunque exemptæ, quæ aut in ſacris fuerint, aut dignitates, perſonatus, officia, aut beneficia qualiacumque Eccleſiaſtica obtinuerint, ſi poſtquam ab Epiſcopo ſuo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honeſtum habitum Clericalem illorum Ordini & dignitati congruentem;* & *juxta ipſius Epiſcopi ordinationem & mandatum non detulerint: per ſuſpenſionem ab Ordinibus ac officio & beneficio, ac fructibus, reditibus & proventibus ipſorum beneficiorum; nec non ſi ſemel correpti denuò in hoc deliquerint, etiam per privationē beneficiorū ejuſmodi coërceri poſſint & debeant.*

4. Ex cujus decreti tenore ſequitur hodie Clericos Tonſuram & habitum Clericalem contemptui aut neglectui habere ſine gravi peccato non poſſe; cùm pœna ſuſpenſionis generalis in illius legis violatores decernatur, quam nonniſi ob peccatum aliquod grave decerni ex antè dictis conſtat. Unde Navarrus, Reginaldus, Riccius, Henriques & alij apud Bonacinam diſp.8. de ſa. or.qu.un.punct.ult.docent Clericum in ſacris Ordinibus conſtitutum aut obtinentem beneficium, peccaturum mortaliter, ſi notabili aliquo tempore Tonſuram, aut habitum Clericalem non deferat. Verum eſt quidem in Conc. Mediol.tit. de Clericorum veſtitu,num. 18. permitti ut Clerici in itinere conſtituti, breviori & contractiori veſte, quam vulgò Sotanellam vocant, uti poſſint, quod etiam conceſſum reperitur in Conc. Aquenſi an. 1585. approbato à Sixto V. S. Pontifice, nec non in Conſtitutionib. Synodalibus Diœceſis Aletenſis, & quarundam aliarum Diœceſeon. Sed tamen accipi debet eo ſenſu, ut ſolummodò in itinere, non verò domi; aut ruri, deambulationis gratiâ licitum ſit Clericis uti hâc veſte breviori & contractiori; quæ nihilominùs talis eſſe debet ut infrà genua delabatur, quod in ſupradictis Conciliis expreſsè declaratum eſt, & ut ex ejus formâ Clericus à laïco facilùs diſtingui poſſit.

ARTICULUS III.
De Beneficiis Eccleſiaſticis.

1. NOmine beneficij Eccleſiaſtici intelligitur jus perpetuum percipiendi fructus ex bo-

ipſi

nis Eccleſiaſticis, propter aliquod officium ſpirituale authoritate Eccleſiæ conſtitutum. Ita Leſſius lib. 2. de juſt. & jur. cap. 34. dub. 1.

Sunt autem alia beneficia regularia, quæ ſolis regularibus competunt; & alia ſæcularia, quæ ſæcularibus conferuntur. Item alia ſunt beneficia duplicia, ut loquuntur Canoniſtæ apud Rebuffum in praxi pag. 6. alia ſimplicia. Duplicia vocantur illa, quæ adjunctam habent aliquam adminiſtrationem aut eminentiam in Eccleſia; qualia ſunt beneficia curata, Archidiaconatus, Epiſcopatus; &c. beneficia ſimplicia dicuntur illa, quæ nullam adminiſtrationem aut eminentiam ejuſmodi habēt, ſed tantùm inſtituta ſunt ad preces Deo fundendas, aliáque divina officia obeunda; tales ſunt Capellaniæ, &c. ut docet Navarrus, & alij apud Leſſium ſuprà, dubio 2.

2. His breviter prænotatis, ex variis ac plurimis, quæ à Theologis circa beneficia diſputari ſolent, præcipua & maximè ſcitu neceſſaria; ex communi & magis receptâ probatorum Authorum doctrina hîc breviter ſubjiciemus, & quæſtiunculis aliquod explicabimus.

QUÆSTIUNCULA I.

Quot modis beneficia Eccleſiaſtica licite obtineri poſſint?

1. QUinque præſertim modis beneficia hodie obtineri poſſunt. 1. Præſentatione ſeu nominatione patroni, & inſtitutione collatoris. 2. Electione & confirmatione. 3. Collatione liberâ. 4. Reſignatione in favorem cum ſecutâ collatione. 5. Permutatione.

Præſentatio ſeu nominatio eſt perſonæ alicujus idoneæ per patronum Epiſcopo vel alteri, ad quem inſtitutio ſeu collatio pertinet, legitimè facta exhibitio: inſtitutio autem eſt ipſius beneficij juriumque illius collatio & attributio, & hæc inſtitutio ſeu collatio fieri ſolùm poteſt per Eccleſiaſticos; præſentatio verò etiam per laicos.

Electio in eo differt à præſētatione, quòd electio fiat à pluribus, ut à Capitulo, & à ſolis Eccleſiaſticis, per ſuffragia, præſertimque in prælaturis locum habeat: præſentatio verò etiam ab unâ perſonâ etſi laicâ, & in quovis beneficij genere. Confirmatio verò eſt collatio beneficij facta electo; ſicut inſtitutio eſt eadem collatio facta præſentato ſeu nominato.

Collatio libera dicitur, quandò beneficium ſolo jure Prælati datur, nec ſubeſt juri Patronatus.

Reſignatio eſt, quando quis beneficium ſuum liberè reſignat, ſeu dimittit in manibus collatoris, in favorem alterius.

Permutatio denique, quando hæc reſignatio fit causâ permutandi beneficij cum alterius beneficio. De quibus videri poteſt Leſſius ſup.

2. Quæres utrùm beneficia ſint ſemper dignioribus conferenda. Reſpondetur quod licet is, qui reſignat beneficium in favorem alterius, non teneatur quærere digniſſimum, ſed ſufficiat ſi dignus ſit reſignatarius: electores tamen, præſentatores & collatores tenentur ſemper quantùm in ipſis eſt, curare ut digniſſimis conferantur beneficia, præſertim curam animarum annexam habentia, ut ex S. Thoma, & pluribus aliis Theologis docet Leſſius ſuprà, dubio 14. idque variis SS. Patrum authoritatibus fusè probat, ita ut peccet mortaliter is qui eligit, præſentat, aut confert beneficium, præſertim curam animarum annexam habens, digno, prætermiſſo abſque ullâ causâ legitimâ eo, qui notabiliter dignior & aptior videtur, ſperatúrque multò meliùs functurus officio. Quod etiam confirmari poteſt ex Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 1. ubi dicitur expreſſè, *Omnes & ſingulos, qui ad promotionem præficiendorum quomodocunque jus habent, mortaliter peccare, niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium ſuggeſtionibus, ſed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint.*

3. Dictum eſt, abſque legitimâ causâ, quia ſi v.g. patronatus præſentet dignum, collator conferre tenetur, etſi alios magis idoneos noverit: Item ſi beneficium ex inſtitutione ſua conferendum ſit alicui ex certa familia: tùm enim aptiſſimo ex illa familia conferendum erit, non verò aliis etſi aptioribus.

Quocunque autem modo beneficium aliquod obtineatur, cavendum eſt præ cæteris ſimoniæ peccatum, quod in prædictis omnibus obtinendi beneficij modis reperiri poteſt, tam ex parte obtinentis, quàm conferentis aut patroni: de quo quidem peccato, quoniam nimis crebrò evenire ſolet, paulò accuratiùs nobis agendum eſt.

QUÆSTIUNCULA II.

Quibus modis ſimonia, tùm in aliis caſibus, tùm præſertim in obtinendis beneficiis committi poſſit.

1. SImoniæ peccatum à Simone Mago nomen accepit, eò quod primus dona Spiritûs ſancti pecuniâ emere voluerit, Act. 8. & ut loquitur S. Auguſt. tract. 10. in S. Joan. *Volebat emere Spiritum Sanctum; quia volebat vendere Spiritum ſanctum*: ex quo factum eſt ut peccatum illud, quo ſpirituale aliquid aut ſpirituali annexum, pecuniâ, aut aliquâ re pretio æſtimabili emitur aut venditur, *Simonia* nuncupetur. Quàm grave ſit autem illud peccatum, patet tùm ex objurgatione aſperrimâ, quâ S. Petrus erga præfatum Simonem uſus eſt; tùm etiam ex eo quòd ca. *Reperiuntur.* 1. q. 1. appellatur *Execrabile flagitium*: & cap. *ſicuti* 1. de ſimoniâ dicitur, *Simoniacam peſtem ſui magnitudine alios animæ morbos vincere*, & cap. *ſanè* 15. *quæſt.* 13. dicitur. *Inſtar publici criminis læſæ Majeſtatis eſſe puniendam.*

2. Eſt autem triplex ſimonia (ut docet Toletus lib. 5. cap. 86.) mentalis, conventionalis, & realis. Simonia mentalis duplici modo contingere poteſt: primo, cùm quis deliberatè vult emere aut vendere aliquid ſpirituale: ſecundò cùm aliquid exteriùs facit cùm intentione emendi aut vendendi aliquid ſpirituale, ſine ullo pacto externo; ut ſi quis obſequium præſtet prælato aut patrono hâc intentione, ut conferatur illi beneficium in obſequij mercedem.

Simonia conventionalis eſt, quandò aliquod pactum externum intervenit; quod tamen ſive ex utrâque, ſive ex alterutrâ nondum executioni mandatum eſt.

Simonia realis eſt, quandò ex utrâque parte pactum executioni mandatum eſt.

Quocunque autem modo ſimonia committatur, eſt ſemper graviſſimum peccatum; non tamen incurruntur pœnæ adverſùs ſimoniacos decretæ, niſi propter ſimoniam realem, aut propter conventionalem, quæ in confidentiâ reperitur, ut docet & probat Leſſius ſup. dub. 27. & ex infrà dicendis patebit.

Quoniam verò innumeris propè modis hoc peccatum committi poteſt, quos ſigillatim perſequi nimis prolixum foret: proponemus hîc regulam generalem communiter à Theologis receptam, quâ dignoſci poterit in quovis caſu particulari, utrùm ſimonia committatur, necne: Ad cujus faciliorem intelligentiam ſupponimus 1. nomine rei ſpiritualis, quæ per ſimoniam vendi aut emi dicitur, intelligi à Theologis, ut rectè obſervat Leſſius lib. 2. cap. 35. dub. 1. non id omne, aut ſolum, quod eſt incorporeum; ſed id quod eſt aliquo modo ſupernaturale, ſive ſit aliquid reale, ſive aliquid morale tantùm, ſive in modum actûs, ſive in modum habitûs, ut ſunt virtutes ſupernaturales, gratiæ gratis datæ aut gratum facientes, Sacramenta, & quivis uſus poteſtatis alicujus ſupernaturalis: vel etiam id quod eſt rei ſupernaturali annexũ, ut ſunt beneficia Eccleſiaſtica, &c.

Supponimus pecuniam, aut aliquid pecuniâ æſtimabile, vario & multiplici titulo pro aliquâ re ſpirituali dari poſſe: ſcilicet vel per modum pretij ipſius rei ſupernaturalis, vel per modum eleemoſynæ & ſuſtentationis, quæ Miniſtro Eccleſiaſtico tribuitur; vel per modum oblationis quæ Deo ſit in perſonâ Miniſtri; vel per modum liberalis & gratuitæ donationis, aut denique per modum laudabilis conſuetudinis ab Eccleſiæ approbatæ.

Supponimus 3. ex communi & receptâ Theologorum doctrinâ, cujus probatio videri poteſt apud Leſſium ſup. dub. 4. duplicem eſſe ſimoniam, aliam jure divino, aliã jure humano & Eccleſiaſtico prohibitam: e. g. venditio quævis aut emptio rei ſpiritualis ſupernaturalis eſt ſimonia jure divino prohibita, ut ex variis Scripturæ locis probat Leſſius; venditio autẽ vel emptio rei alicujus temporalis, quæ alicui rei ſpirituali annexa eſt, v. g. emptio aut venditio beneficiorum Eccleſiaſticorum, quoad partem temporalem, ſimonia eſt Eccleſiaſtico jure vetita: quia, ut idem Leſſius fusè declarat, quamvis jus ad percipiẽdos fructus beneficij materialiter & ſeorſim à quovis officio ſpirituali & ſacro conſideratum, ſit aliquid temporale, quod proinde divino jure non eſt invendibile, Eccleſiaſticis tamen legibus quæ ab eodem Leſſio & aliis Doctoribus fusè citantur, ob reverentiam rei ſpiritualis annexæ prohibitum fuit, ne tale jus vẽdi poſſet: unde ſicut Eccleſia poteſt decreto aliquo ſuo locum materialem divino cultui dicatum reddere immunẽ, ita ut qui violat immunitatẽ illã Eccleſiaſtico jure introductã, peccet cõtra virtutẽ religionis, adeòque peccatũ ſacrilegij committat: ita rem temporalem rei ſpirituali annexã, propter annexionem illam poteſt à venditione reddere immunem, ita ut ſi vendatur aut ematur pretio aliquo temporali, venditio illa aut emptio ſimoniaca cenſeatur.

4. His ſuppoſitis, ad dignoſcendum in quibus caſibus ſimoniæ labes incurratur, vel non incurratur, generalis regula hæc eſto, quotieſcumque aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum, eo ſenſu qui ſuprà explicatus eſt, emitur aut venditur: id eſt, quotieſcunque pro tali re accipitur aut datur aliquid pecuniâ æſtimabile tanquam illius pretium, toties peccatum ſimoniæ committitur; ſecùs verò ſi alio titulo detur, vel accipiatur: tunc enim perpendendum eſt qualis ſit ille titulus, an verus & legitimus, an verò fucatus & ad palliandam ſimoniam appoſitus.

Ex quo intelligitur ad rationem ſimoniæ duo præſertim requiri, quorum unum eſt pretium, qualis eſt pecunia, aut quidvis aliud pretio aliquo æſtimabile, quale eſt munus à linguâ, vel à manu, vel ab obſequio, ut communiter docent Theologi: alterum eſt veluti merx, ſcilicet res aliqua ſpiritualis, aut ſpirituali annexa, quæ tali pretio æſtimatur, eoque venditur aut emitur: unde quotieſcunque hæc duo ſimul concurrunt toties committitur ſimonia; ſi verò vel unum illorum deſit, non committitur.

Ex antè dictis ſequitur 1. non eſſe ſimoniam, ſi pretium aliquod vel merx recipiatur pro munere docendi ſcientiam aliquam naturali induſtriâ comparabilem: quia ejuſmodi ſcientia non eſt quid ſupernaturale; & prætereà, ut rectè obſervat Alenſis 2. p. 185. nu. 3. merx illa propriè loquendo non tam datur pro doctrinâ, quam pro labore docendi, qui eſt pretio æſtimabilis: quâ ratione etiam licitè merces aliqua honeſta, pro tradendâ Theologiæ doctrinâ dari & accipi poteſt, ratione laboris, qui in ſcientia adeò ſublimi & arduâ

duâ rectè explicandâ, nonniſi maximus eſſe poteſt, quique proinde ipſius corporis vires valde exhaurire ſolet: quod etiam docent Adrianus, Cajetanus, Victoria, Sotus, Suares & alij apud Laymann. cap. 7. de ſim. §. 4.

5. Sequitur 2. neque etiam committi ſimoniam, ſi Sacerdotes ſtipendium ſeu honorarium accipiant pro celebrationibus Miſſarum, exequiis mortuorum, aliiſque functionibus Eccleſiaſticis, quandò illud non datur per modum pretij, ſed per modum eleemoſynæ & ſuſtentationis, aut laudabilis conſuetudinis ab Eccleſia approbatæ: unde Apoſtolus 1. Cor. 9. dicit quòd *Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt; & qui Altari deſerviunt cum Altari participant:* & cap. *ad Apoſtolicam audientiam* de ſymonia, expreſsè habetur, quòd quamvis Sacerdotibus & Clericis, pro his & ſimilibus pecuniam exigere & extorquere prohibitum ſit: laïci tamen laudabilem conſuetudinem piâ erga ſanctam Eccleſiam devotione introductam infringere non debent, ſub prætextu canonicæ pietatis; ſed quod per Epiſcopum ad id poſſunt compelli.

Sequitur 3. nullam quoque committi ſimoniam, quandò pro dote puellæ, quæ vitam religioſam vult profiteri, aliquid ab ea vel ejus parentibus accipitur; cùm id accipiatur per modum ſuſtentationis; ſecùs verò ſi præcisè pro ipſa ſuſceptione ad ſtatum religioſum aliquid acciperetur; quia tunc eſſet id omninò ſimoniacum, ut docent S. Thomas, Sotus, Sylveſter, Suares apud Laymann. cap. ult. de ſim. §. 4. qui etiam meritò dubitat utrùm, quandò monaſterium dives eſt, licitum ſit aliquid ejuſmodi titulo ſuſtentationis exigere: certè Sanctus Doctor. 4. diſt. 25. quæſt. 3. art. 2. qu. 2. ad 7. apertè declarat, *Quando ſine gravamine Monaſterij recipi poteſt novitius, ſimoniacũ eſt aliquid exigere:* cui ſubſcribũt Cajetanus, Victoria, Roſella, Armilla, Leſſius, Suares, & alij apud Laymann. ſuprà, & Innocentius III. in Concilio generali Lateranenſi cap. 64. habeturque cap. *Quoniam*, de ſimonia penitùs prohibuit, ne Moniales pro aliis in cœtum & monaſterium ſuum coaptandis & admittendis, pretium ullum recipiant prætextu paupertatis, non quidem veræ, ſed fictæ & ſimulatæ. Quamvis autem Leſſius cit. cap. 35. dub. 12. Tolet. lib. 5. ca. 89. & quidam alij Theologi nitantur excuſare praxim illam, quæ in omnibus fermè Monaſteriis etiam ditiſſimis nunc viget, ut in ea nonniſi mediante dote ac pretio, ſub obtentu ſuſtentationis pateat aditus; idem tamen Leſſius fatetur id eſſe verum avaritiæ ſignum, & ſpeciem ſimoniæ redolere.

6. Sequitur 4. nullam eſſe ſimoniam, quandò calices & alia vaſa & veſtimenta ſacra venduntur aut emuntur, quia ut ex communi Theologorum conſenſu docet Suares lib. 4. cap. 4. num. 12. hæc & ſimilia, quamvis conſecrata & cultui divino dicata, remaneut ſemper ſecundùm ſe pretio æſtimabilia, ac proinde vendibilia: conſecratio enim nonniſi accidentaliter illis annectitur: ſi tamen majori pretio venderentur, quia conſecrata ſunt, tunc ſimonia committeretur, ut docet Toletus ſuprà, & ſatis per ſe patet.

Quod autem ſpectat ad ſimoniã quæ in beneficiis Eccleſiaſticis reperiri poteſt, ut faciliùs & certiùs dignoſci poſſit in quibuſnam caſibus id contingat, obſervationes aliquas ex magis communi & receptâ Doctorum ſententiâ hic breviter ſubjiciemus.

Prima eſt, nullam eſſe ſimoniam reſignare beneficium in favorem tertij cum clauſulâ, *Non aliter, non aliàs*, quandò ejuſmodi reſignatio ſi in manibus Summi Pontificis, ut ex Rebuffo, Navarro, & aliis docet Leſſius cap. 35. dub. 14. & ſatis ex communi uſu & praxi conſtat.

Secunda, nullam quoque eſſe ſimoniam, reſignare beneficium in manibus ejuſdem Summi Pontificis, reſervatâ aliquâ moderatâ penſione, ut docet idem Author dub. 15. & ex communi uſu ſatis patet. Imò qui vult reſignare in favorem tertij ſub onere alicujus penſionis, poteſt licitè cum illo tranſigere de illâ, non quidem abſolutè, ſed ſub beneplacito Pontificis, aliàs ſi abſolutè faceret, ſimoniam committeret.

7. Quæres utrùm is, qui reſignat ſub onere penſionis, ad faciliorem & tutiorem illius ſolutionem de hypotechâ aliquâ aut fidejuſſore cum reſignatario convenire licitè poſſit? Reſpondetur poſſe dummodò fiat ſub ejuſdem Summi Pontificis beneplacito, & illius authoritate confirmetur aliàs illicitum fore, ac ſimoniam redolere, ut docet idem Leſſius: qui etiam rectè monet, in reſignationibus quibuſcũque omne pactum de onere temporali, quod jure non eſt annexum, licitè fieri non poſſe, abſque legitima authoritate Superioris: quod maximè obſervandum eſt.

Tertia, reſignare vel conferre beneficium alicui in confidentiam, id eſt ex intentione illum obligandi, ut poſt aliquod tempus, propinquo vel amico reſignantis, aut conferentis, aut cuivis alteri reſignet, aut ut penſionem ex eo alteri ſolvat, eſſe ſimoniam confidentiæ mentalis: ſi verò pactum intercedat, eſſe confidentiam ſimoniæ realis, quæ pœnas juris infert, ut docet idem Leſſius dub. 16. & habetur in Pij V. Bulla quam refert Navarrus cap. 23. num. 110.

Quarta eſt, beneficia non poſſe licitè permutari ſine prælati authoritate, & hanc permutationem non modo illicitam eſſe ac ſimoniam redolere, ſed etiam irritam ac invalidam, ut habetur apud eundem Leſſium dub. 17.

Quæres utrùm in permutatione beneficiorum compen

compenſari poſſit fructuum inæqualitas: Reſpondetur poſſe, dummodò id fiat ex licentia & authoritate Summi Pontificis, vel reſervando penſionem ex beneficio quod ampliores habet proventus, vel aliquid præſtando, quod ab ipſo Pontifice, tanquam juſtum & licitum approbetur, ut docet idem Leſſius ſup.

Quinta eſt, illum, qui habet jus in beneficio aliquo, ſeu cui beneficij collatio legitime facta eſt, poſſe pretio redimere vexationem iujuſtam, ſi fortè quis illum à poſſeſſione capienda impediat; nec in ea redemptione ullam committi ſimoniam, ut ex S. Doctore, Soto, Navarro, & aliis docet Leſſius. dub. 18.

QUÆSTIUNCULA III.

Quænam ſint pœna contra ſimoniacos conſtituta?

1. POenæ illæ ſecundùm juris diſpoſitionem non incurruntur, niſi ob ſimoniam commiſſam in religionis ingreſſu, Ordine, & beneficiis.

Atque in primis excommunicantur tam dantes quàm recipientes aliquid ſimoniacè pro ingreſſu religionis; & qui ſic admiſſi ſunt, nonniſi ex diſpenſatione Ordinarij in Monaſterio illo manere poſſunt, ut patet ex extravag. Urbani IV. quæ incipit: *Sane non in vinea Domini.*

Similiter is, qui confert Ordines ſimoniacè, eſt excommunicatus, ut habetur extravag. *Cum deteſtabile*, de ſimoniâ: eſt etiam ſuſpenſus à collatione cujuſvis Ordinis, etiam Tonſuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium; interdictus eſt etiam illi Eccleſiæ ingreſſus: & ſi contra ſuſpenſionem vel interdictum illud aliquid fecerit, eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſuæ Eccleſiæ, & à perceptione fructuum omnium ſuorum beneficiorum, nulluſque poteſt illum abſolvere præter Summum Pontificem; etiam ſi delictum ſit occultum, ut habetur in Bullâ Sixti V. editâ in malè promoventes & promotos: quod intelligendum eſt pro iis locis, in quibus Bulla illa promulgata & recepta fuit: exiſtimat ſiquidem Leſſius du. 24. illam pleriſque in locis ignorari, proindéque non eſſe receptam.

2. Qui autem Ordinem aliquem ſimoniacè ſuſceperit, eſt excommunicatus ipſo facto, ut habetur cit. extravag. *Cum deteſtabile*: eſt etiam ſuſpenſus ab executione ſuorum Ordinum, ut ibidem dicitur; & per ſupradictam Bullam Sixti V. privatur omnibus dignitatibus, officiis, beneficiis, & efficitur inhabilis ad omnia nec ab alio quam à Romano Pontifice abſolvi poſſe dicitur.

Denique qui beneficium ſimoniacè confert, aut conferri procurat, eligendo, præſentando, confirmando, commendando, eſt ipſo facto excommunicatus, ut habetur ex citat. extravag. *Cum deteſtabile*: quæ pœna etiam ibidem decernitur contra illos, qui operam ſuam interponunt, ut beneficium ſimonaicè obtineatur, vel ut Ordo ſimoniacè conferatur.

3. Qui verò beneficium per talem ſimoniam acquirit, eſt ipſo facto excommunicatus, & collatio ac proviſio beneficij nulla eſt: nullumque jus tribuit, ut in eâdem extravaganti ſtatuitur, ac inſuper ſit inhabilis ad idem beneficium obtinendum, ut habetur capite *Nobis fuit*, de ſimonia, & capite penultimo de electione. Quæ pœnæ ſimiliter inflictæ ſunt contra eos, qui ſimoniam confidentiæ committunt, ut fuſiùs explicat Leſſius du. 26.

Quæres utrùm pretium ſimoniacè acceptum ſit reſtituendum. Reſpondetur quòd, quamvis Navarrus cap. 23. num. 103. & 104. & quidam alij Theologi exiſtiment nullam ad id eſſe obligationem; probabilior tamen & tutior videtur ſententia Adriani, Henrici, Soti, & plurimorum aliorum Doctorum apud Leſſium dub. 28. qui aſſerunt pretium illud eſſe reſtituendum, non quidem ei qui dedit, ſed Eccleſiæ vel pauperibus, ut ex S. Thomâ, & aliis probat idem Leſſius dub. 31.

QUÆSTIUNCULA IV.

Vtrùm licitum ſit plura ſimul beneficia poſſidere?

1. UT huic quæſtiunculæ ſatisfiat, nihil aptius afferre poſſumus, quàm ipſius Cōcilij Tridentini decretum, in quo quis eſſet univerſæ Eccleſiæ ſenſus ſuper hâc re, declaravit ſeſſ. 24. cap. 17. his verbis. *Cùm Eccleſiaſticus ordo pervertatur, quandò unus plurium officia occupat; ſanctè ſacris Canonibus cautum fuit neminem oportere in duabus Eccleſiis adſcribi: verùm quoniam multi improba cupiditatis affectu ſeipſos, non Deum decipientes, ea qua benè conſtituta ſunt, variis artibus illudere, & plura ſimul beneficia obtinere non erubeſcunt, ſancta Synodus debitam regendis Eccleſiis diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti decreto, quod in quibuſcunque perſonis quocumque titulo, etiamſi Cardinalatûs honore fulgeant, mandat obſervari: ſtatuit ut in poſterum unum tantum beneficium Eccleſiaſticum ſingulis conferatur: quod quidem ſi ad vitam ejus, cui confertur honeſte ſuſtinendam non ſufficiat; liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodo utrumque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modò ad Cathedrales Eccleſias, ſed etiam ad alia omnia beneficia tam ſæcularia quàm regularia quæcunque etiam commendata: pertineant, cujuſcunque tituli ac qualitatis exiſtant.*

Ex quibus Concilij verbis quædam ſcitu neceſſaria, & obſervatu digniſſima colligere poſſumus.

2. Primum eſt, quòd quamvis habere plura beneficia non ſit intrinſecè malum, alioquin nullo in caſu ſuper illis diſpenſari poſſet, non eſt tamen ex ſe omninò indifferens; ſed eſt ex genere eorum quæ deformitatem quandam & inordinationem

tionem præ ſe ferunt, cùm Concilium dicat pluralitate illâ ordinem Eccleſiaſticum perverti; proindéque nonniſi adhibitis certis circunſtantiis cohoneſtari poſſe: quæ eſt expreſſa S. Thomæ doctrina quodlib. 9. art. 15. cui communiter alij Theologi ſubſcribunt.

Secundum eſt, pluralitatem illam præſertim in beneficiis curam animarum habentibus cenſeri illicitam, ut expreſsè declaratur in Concilio Tridentino loco ſup. cit. & in Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. cap. 13. quod etiam ſimiliter intelligendum eſt de aliis quibuſcunque incompatibilibus, quales ſunt dignitates, perſonatus, officia & alia omnia beneficia quæ reſidentiam requirunt: quæ quidem plura ſimul retineri non poſſunt: quamvis unum quodque eorum ſeorſim ad vitam honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, ut ex Concilij verbis ſatis conſtat. Eſt tamen verum aliquando in iſta pluralitate beneficiorum incompatibilium Summum Pontificem diſpenſare poſſe, quando evidens & notabilis Eccleſiæ neceſſitas, vel utilitas, id exigit; quâ ratione S. Gregorius, Martinum, Paulinum, Agnellum, & alios Epiſcopos, duobus ſimul Epiſcopatibus præeſſe voluit: verùm de illa neceſſitate & utilitate Eccleſiæ, an talis ſit, quæ pluralitatem illam coram Deo excuſet, penes ipſum Summum Pontificem eſto judicium.

3. Tertium eſt, licitum eſſe plura beneficia compatibilia ſimul obtinere, ſi ita neceſſe ſit ad honeſtam vitæ ſuſtentionem, ut ex citato Concilij decreto habetur. Compatibilia autem beneficia in diverſis quidem Eccleſiis cenſentur ea, quorum ſaltem alterum ad reſidentiam perſonalem non obligat; in eadem autem Eccleſiâ compatibilia beneficia dicuntur ea, quæ non ſunt uniformia, ſeu quæ ad eaſdem functiones minimè cōcurrunt, quæ proindè in caſu ſupradictæ neceſſitatis ſimul retineri poſſent, niſi alicujus ſpecialis Eccleſiæ conſtitutio, vel conſuetudo repugnet, ut docet Navarrus, Leſſius, & alij apud Laymannum tract. 10. cap. 8. de benef. 6.

Qualis autem ſit honeſta illa vitæ ſuſtentatio, cujus neceſſitas pluralitatem illam beneficiorum coram Deo excuſet, prudentis ac timorati viri judicio determinandum eſt, qui ſpectatis & perpenſis circunſtantiis, ſtatûs, conditionis, ætatis perſonæ, & aliis ſimilibus, id ex æquo & bono dijudicare debet: alia ſiquidem cenſetur eſſe honeſta vitæ ſuſtentatio requiſita in Epiſcopo, alia in Sacerdote inferioris ordinis: alia item eſſe ſoler ratio victûs in perſona multùm nobili & illuſtri, alia in ignobili. Conſtat etiam virum doctum, ingeniique dotibus præcellentem, ac pro bono communi Eccleſiæ laborantem, uberiori annona indigere non quidem ad delicias aut faſtum; ſed ad ſuſtentandas corporis vires, vel ad alia adjumenta neceſſaria comparanda.

4. Quartum denique eſt, ceſſante cauſa rationabili & juſtâ, ſive honeſtæ ſuſtentationis, ſive neceſſitatis aut utilitatis ipſius Eccleſiæ (ut ſuprà dictum eſt) illicitum eſſe plura beneficia; quamvis compatibilia, ſimul retinere, nec ad id ullam Summi Pontificis diſpenſationem poſſe ſuffragari, cùm hæc beneficiorum qualiumcunque pluralitas juri naturali repugnet, quando nullâ juſtâ & rationabili cauſa cohoneſtatur. Ita ſentit Sanctus Bernardus Epiſt. 271. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, & lib. 3. de conſideratione ad Eugenium cap. 6. & Sanctus Thomas cit. quodlib. 9. art. 5. Ita etiam docent Paludanus, Adrianus, Gabriel, Sylveſter, Major, Cajetanus, Azorius, Navarrus, & plures alij, quos citat & ſequitur Laymannus ſuprà: quibus addere poſſumus Cardinalem Bellarminum in Epiſtola ad Epiſcopum Theanum nepotem ſuum; ubi poſtquam dixit ſacros Canones horrere, multiplicitatem beneficiorum, addit Theologos Pariſienſes poſt longam diſputationem anno 1238. definiiſſe, *Neminem poſſe duo beneficia, ſi unum ſufficeret ad eum alendum, obtinere ſine peccato mortali.*

Cæterùm an præter Eccleſiæ neceſſitatem & utilitatem, & honeſtam vitæ ſuſtentationem, ſubeſſe poſſit aliqua alia cauſa juſta, & rationabilis, ob quam diſpenſatio ſuper pluralitate beneficiorum compatibilium licitè poſtulari & validè impetrari queat, Doctorum judicio diſcutiendum relinquentes, hoc ſolùm obſervamus, huic beneficiorum pluralitati abſque ullâ legitima cauſâ, minimè ſuffragari conſuetudinem & uſum à multis introductum: cùm (ut rectè monuit Bellarminus in admonitione ad Clement. VIII.) uſus ille tanquam pravus, & abuſivus à Concilio Tridentino ſit abrogatus.

QUÆSTIUNCULA V.

Qualiter ſe beneficiarij gerere debeant in expendendis beneficiorum ſuorum reditibus.

1. TRia ſunt genera bonorum, quæ beneficiarij poſſidere poſſunt: *Patrimonialia*, quæ ipſi hæreditate, vel induſtriâ, vel donatione, vel alio modo, quo laici ſolent, ſibi acquirunt: *Quaſi patrimonialia*, quæ ipſis tanquam Clericis obveniunt, ob functiones aliquas Eccleſiaſticas, v. g. ob Miſſæ celebrationem, concionem, cantum Eccleſiaſticum, &c. *Merè Eccleſiaſtica*, quæ ratione beneficij alicujus, v. g. Canonicatûs, Decanatûs, &c. percipiuntur. Et de bonis quidem patrimonialibus certum eſt beneficiarios (ſecundùm doctrinam S. Th. 2. 2. q. 158. a. 7. Leſ. lib. 2. ca. 4. dub. 6. Laym. c. 3. de benef. & aliorum communiter Theologorum) liberè diſponere poſſe; cùm ejuſmodi bonorum verum habeant dominium, perinde ac laici: neque enim per Clericatûs

aut Ordinis ſuſceptionem fiunt dominij incapaces, neque ſe de bonorum dominio abdicant, proindéque bona patrimonialia pro libito expendere poſſunt, dummodò tamen in eis expendendis nihil ab ipſis fiat, quòd juſtitiæ vel charitati repugnet. Idem quoque de bonis quaſi patrimonialibus dici poſſe cenſent Joannes Major, Covarruvias, Navarrus, Leſſius, & alij, quos citat & ſequitur Laymannus ſup. & etiam de bonis merè Eccleſiaſticis, ſeu de reditibus beneficiorum, quoad eam partem tantùm quæ congruæ cujuſque ſuſtentationi neceſſaria eſt.

2. Difficultas igitur præcipua eſt de ea parte redituum & proventuum Eccleſiaſticorum, quæ congruæ & honeſtæ ſuſtentationi minimè neceſſaria eſt, ac proinde ipſis beneficiariis ſuperflua: de quâ quæritur qualiter ab ipſis expendi debeat. Cujus quidem difficultatis reſolutio pendere videtur ex altera quæſtione, num ſcilicet beneficiarij habeant verum & proprium dominium illius partis fructuum & redituum ſuorum, quæ congruæ & honeſtæ illorum ſuſtentationi neceſſaria non eſt; de qua re duæ ſunt celebres Doctorum ſententiæ.

Prior eſt Majoris, Paludani, Navarri, & aliorum apud Leſſium ſuprà, qui cenſent beneficiarios non eſſe dominos illius partis redundantis, ſed tantùm diſpenſatores; proindéque obligari ex juſtitia ad partem illam in pios uſus expendendam; aliàs ſi ſecùs fecerint, non modò peccare mortaliter, ſed etiam ad reſtitutionem obligari, id eſt teneri tantumdem ex aliis bonis in pia opera impendere. Poſterior ſententia eſt eorum, qui docent poſt erecta beneficia, cæteróſque proventus ſingulis titulis aſſignatos, beneficiarios effici abſolutè dominos omnium proventuum, ita ut quamvis partem ſuperfluam in profanos uſus expendendo mortaliter peccent, non tamen ad ullam reſtitutionem faciendam obligentur. Ita Sotus, Covarruvias, Franciſcus Sarmiento, & alij quos citat & ſequitur idem Leſſius ſuprà.

3. Quamvis autem ambæ illæ ſententiæ propter authoritatem gravium & inſignium Theologorum qui eas propugnant, & rationes quibus fulciuntur, ſint valdè probabiles: prior tamen, ut ipſemet Leſſius fatetur, tutior eſt, & in praxi conſulenda; licet damnari non debeat is, nec à Sacramento Pœnitentiæ arceri, qui poſteriorem amplecteretur, nec ab illâ recedere vellet.

Cæterùm ſive beneficiarij cenſeantur eſſe domini redituum ſuorum, ſive ſolummodò diſpenſatores, certum eſt & apud omnes in confeſſo, peccaturos illos, ſi portionem illam redundantem profanis uſibus, aut propinquis ditandis impendant: quod apertè conſtat ex Concilio Tridentino ſeſſ. 25. cap. 1. de reformat. quod quidem caput quoniam multa ſuper quæſtione quam tractamus, continet obſervatu digniſſima, quæ quivis in beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis conſtitutus maximè ob oculos habere deberet, integrum hìc ſubjicimus; ſic igitur Concilium: *Optandum eſt*, inquit, *ut ij, qui Epiſcopale miniſterium ſuſcipiunt* (ea verò quæ de Epiſcopis, de quibuſcunque etiam aliis beneficiariis intelligenda eſſe intrà declarat) *quæ ſuæ ſint partes agnoſcant, ac ſe non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum; ſed ad labores & ſollicitudines pro Dei gloriâ vocatos eſſe intelligant. Nec enim dubitandum eſt, & fideles reliquos ad religionem innocentiamque faciliùs inflammandos, ſi præpoſitos ſuos viderint, non ea quæ mundi ſunt, ſed animarum ſalutem, ac cæleſtem patriam cogitantes. Hæc cùm ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam præcipua eſſe ſancta Synodus animadvertat, admonet Epiſcopos omnes ut ſecum ea ſæpe meditantes, factis etiam ipſis ac vitæ actionibus, quod eſt veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, ſe muneri ſuo conformes oſtendant: in primis verò, ita mores ſuos omnes componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, ac quæ nos tantoperè commendat Deo, ſanctæ humilitatis exempla petere poſſint. Quapropter exemplo Patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi, non ſolùm jubet ut Epiſcopi modeſtâ ſupellectili & menſa ac, frugali victu contenti ſint; verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant ne quid appareat quod à ſancto hoc inſtituto ſit alienum; quodque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ ſe ferat. Omninò verò eis interdicit, ne ex reditibus Eccleſiæ conſanguineos familiareſve ſuos augere ſtudeant: cùm & Apoſtolorum Canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed ſi pauperes ſint, iis ut pauperibus diſtribuant, eas autem non diſtrahant, nec diſſipent illorum causâ: imò quàm maximè poteſt, eos Sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquoſque carnis affectum, unde multorum malorum in Eccleſiâ ſeminarium extat, penitùs deponant. Quæ verò de Epiſcopis dicta ſunt, eadem non ſolùm in quibuſcunque beneficia Eccleſiaſtica, tam ſæcularia quam regularia obtinentibus pro gradûs ſui conditione obſervari, ſed & ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales pertinere decrevit: quorum conſilio apud Sanctiſſimum Romanum Pontificem, cùm univerſalis Eccleſiæ adminiſtratio nitatur, nefas videri poteſt, non iis etiam virtutum inſignibus & vivendi diſciplinâ eos fulgere, quæ meritò omnium in ſe oculos convertant?*

QUÆSTIUNCULA VI.

Quæ ſit obligatio Beneficiariorum ad reſidentiam.

1. Reſidentiæ nomine intelligitur aſſiduitas commorationis in loco beneficij, ad obſequia Eccleſiaſtica perſonaliter reddenda: unde

colligi

colligitur, ut rectè obſervat Sylveſter, verbo *Reſidentia*, illum qui in loco beneficij cõmoraretur, ſed nullum unquam per ſe præſtaret officiũ, cùm poſſet, & deberet, non cenſendum eſſe reſidere.

Ad reſidentiam igitur perſonalem eo modo intellectam, obligantur in primis omnes habentes beneficia, quibus animarum cura incumbit, ut expreſsè declaratur in Concilio Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. de reform. his verbis: *Cum præcepto divino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere, &c. quæ omnia ab iis nequaquam præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non invigilant & aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt, &c. declarat Sancta Synodus omnes Cathedralibus Eccleſiis præfectos obligari ad perſonalem in ſuâ Eccleſiâ vel diœceſi reſidentiam, ubi injuncto ſibi officio defungi teneantur, &c.* & infrà: *eadem omninò etiam quoad culpam, amiſſionem fructuum & pœnas de Curatis inferioribus, & aliis quibuſcunque, beneficium aliquod Eccleſiaſticum curam animarum habens obtinent, ſacroſancta Synodus declarat & decernit*. In illo tamen capite permittitur Epiſcopis ſingulis annis, ſive continuè, ſive interruptè, à ſuis Eccleſiis, ſive diœceſibus, ex juſtâ aliquâ cauſâ abeſſe per duos, aut ad ſummum tres menſes.

2. Ex eodem etiam capite colligunt Doctores Curatos ſeu Parochos, & quoſvis alios beneficium Eccleſiaſticum curam animarum habens obtinentes, ab Eccleſiis ſeu parochiis, per duos tantummodò menſes ſive continuè, ſive interruptè quotannis abeſſe poſſe, idque nonniſi juſtâ aliquâ ex cauſâ, & dummodò idoneos vicarios ab Ordinariis approbatos ſubſtituant; ita ut grex ipſorum curæ commiſſus nihil ex ejuſmodi abſentiâ detrimenti patiatur.

Utrùm autem hujus bimeſtris abſentiæ cauſa per Epiſcopum approbari debeat, illiuſque licentia obtineri, non ſatis expreſsè declaravit Concilium: Leſſius approbationem illam & licentiam Epiſcopi requiri affirmat loco ſuprà citato; Navarrus verò cap. 25. numero 121. negat: videtur autem probabiliſſima ſententia Laymanni, qui hâc in re tutiſſimum eſſe dicit, cujuſque diœceſis conſuetudinem & ſtatuta Epiſcopalia ſequi.

Qui autem ſive Epiſcopi; ſive Curati, ultra præfatum tempus, à jure conceſſum non reſident: præter culpam mortalem quam incurrunt, etiam fructus pro tempore abſentiæ ſuos non faciunt, ut habetur ex citato decreto Concilij: quod tamen Laymannus intelligi poſſe exiſtimat eo ſolùm caſu, quo ex paſtoris abſentia damnum aliquod notabile illatum Eccleſiæ foret.

3. Quòd ſpectat ad alios beneficiarios, qui officium aliquod in Eccleſiis quibus adſcripti ſunt, perſonaliter præſtare debent, quales ſunt ij, qui obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas vel portiones & in cathedralibus vel collegiatis Eccleſiis; decrevit Concilium ſeſſ. 24. cap. 12. de ref. ut illis non liceat vigore cujuſlibet ſtatuti, aut conſuetudinis, ultra tres menſes ab iis Eccleſiis quolibet anno abeſſe, ſalvis nihilominùs earumdem Eccleſiarum conſtitutionibus, quæ longius ſervitium acquirunt, alioquin pro tempore abſentiæ privandos eſſe fructibus decernit; ſuper quâ re legitima cujuſque Eccleſiæ conſuetudo conſulenda eſt & ſervanda.

Sunt autem quædam cauſæ, ob quas diuturnior abſentia quorumcunque beneficiorum etiam curam animarum habentium licita reddi poteſt, quales ſunt (ut loquitur Concilium ſeſſ. 23. c. 1.) *Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia, ac evidens Eccleſiæ vel reipublicæ utilitas*: quæ tamen cauſæ ut legitimæ cenſeantur, à Superioribus probari debent, niſi quandò abſentia contingit ob aliquod munus & reipublicæ officium Epiſcopatibus aut aliis beneficiis adjunctum.

QUÆSTIUNCULA VII.

Quænam requirantur diſpoſitiones, ut quis cenſeatur idoneus ad beneficium aliquod Eccleſiaſticum.

1. PRima eſt, ut ſit ex legitimo thoro procreatus: illegitimus enim cujuſcunque beneficij incapax eſt, niſi cum eo diſpenſetur: diſpenſatio autem illa in Epiſcopatibus & aliis beneficiis curam animarum habentibus nonniſi per Summum Pontificem dari poteſt; in aliis autem beneficiis ſimplicibus etiam per Epiſcopum. Ita habetur ex cap. 1. de filiis preſbyterorum in 6.

Secunda eſt, ut ſit ſaltem prima clericali tonſurâ initiatus, aliàs inhabilis cenſetur ad quodvis beneficium: id conſtat ex capite *Cum Deo* 17. de reſcriptis, & cap. *Ex literis in* 6. de tranſactionibus. Requiritur, præterea ut is qui Eccleſiam parochialem adeptus eſt, promoveatur ad Ordinem Preſbyteratûs intra annum à tempore pacificæ poſſeſſionis, aliàs ipſo jure beneficio illo privatus cenſebitur. Ita capite *Liceat Canon.* 14. & cap. *Commiſſa* 35. de electione in 6. qui autem dignitatem, perſonatum, præbendam, portionem, & aliud ſimile beneficium in Eccleſiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinet, tenetur infra annum ordinem officio ſibi proprio convenientem ſuſcipere, verb. gr. ſi ad Evangelium cantandum ratione officij ſui deputatus eſt, Diaconatum ſuſcipere debet; ſi ad Miſſam celebrandam, preſbyteratum: In Eccleſiis tamen Cathedralibus tenentur Canonici intra annum ad Ordinem ſacrum preſbyteratûs aut diaconatûs, vel ſaltem ſubdiaconatûs, promoveri, ut ſtatutum eſt in Concilio Tridentino, ſeſſ. 22. cap. cap. 4. & ſeſſ. 24. cap. 12. qui verò Epiſcopatum adeptus eſt, niſi munus conſecrationis intra tres menſes ſuſceperit, ad

fructuum perceptorum reſtitutionem tenetur : & ſi totidem poſtea menſes neglexerint, Epiſcopatu ipſo jure privatus eſt,ex eodem Concilio Tridentino ſeſſ. 23. cap. 2.

2. Tertia eſt, ut non ſit conjugio copulatus, ut habetur cap. 1. 2. & 8. de Clericis conjugatis & in Tridētino ſeſſ.22.cap.4.Unde quis Clericus beneficium habens,& nondum ſacro Ordine initiatus Matrimonium contrahat, ipſo jure illud amittit, ut ex communi Doctorum conſenſu & Eccleſiæ praxi conſtat.

Quarta eſt, ut nulla ſit cenſurâ irretitus aut irregularitate affectus;collatio enim beneficij facta excommunicato excommunicatione majori, ſuſpenſo,interdicto, vel irregulari,nulla eſt, & ipſo facto irrita;ut habetur ex c. *Poſtulatis* 7. de Clerico excommunicato capite *Cum dilectus* 8. de conſuetudine, cap. 1. de poſtulatione Prælatorum, & cap. *Tanta* 18. de exceſſibus Prælatorum.

Quinta eſt ut probis moribus, & doctrinâ ſufficienti præditus ſit, id habetur ex capite *Cum in cunctis*, de electione,& ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 12.

3. Sexta denique eſt,ut habeat determinatam intentionem ſtatus Eccleſiaſtici,Ordiniſque muneri ſuo neceſſarij,nec non in ſuſcepto beneficio ſincerè & bonâ fide Deo inſerviendi : id conſtat ex capite *Super inordinatâ* & cap. *Gravi*,de præbendis & ex communi Theologorum conſenſu docet Leſſius cap. 34.dub.26.unde ſequitur illum peccare mortaliter qui acceptat beneficium aliquod abſque rectâ & Deo gratâ intentione, ſed ſolummodò ut fructus per aliquod tempus percipiat v. g. donec ſtudiorum curſum abſolverit, vel opulentam uxorem invenerit, ut ex Navarro & aliis probat Leſſius ſup. qui etiam docet eundem teneri ad reſtitutionem fructuum perceptorum, nec poſſe beneficium illud licitè retinere.

ARTICULUS IV.

De Horarum Canonicarum recitatione.

HOrarum canonicarum nomine intelliguntur publicæ quædam ac determinatæ preces horis diurnis nocturniſque ab Eccleſiaſticis perſonis ex ſacrorum Canonum decreto, Eccleſiæ nomine, ad Deum perſolvendæ, quæ etiam interdùm officij divini vel Eccleſiaſtici nomine ſignificantur.

Quatuor autem præſertim de Horarum Canonicarum recitatione quæri ſolent. Primum eſt, quinam ad horas illas recitandas obligentur. Secundum, quomodo horæ illæ recitari debeant, ut obligationi illi ſatisfiat. Tertium, quibus pœnis ſubjaceant illi qui recitare omittunt. Quartum, denique, quæ ſint cauſæ ab hâc horarum recitatione excuſantes.

QUÆSTIUNCULA I.

Quanam perſonæ obligentur ad recitandas Horas Canonicas.

HOrarum Canonicarum recitandarum obligatio ex triplici capite oritur, nimirùm ex ſuſceptione Ordinis ſacri, ex beneficio Eccleſiaſtico, & ex religioſi ſtatus profeſſione : ac proinde tria ſunt genera perſonarum quæ ad recitationem illam obligantur : initiati ſacris Ordinibus, beneficium aliquod obtinentes, ac Religioſi.

Atque in primis certum eſt omnes & quoſcunque Clericos in ſacro aliquo Ordine conſtitutos, ad Horas Canonicas privatim recitandas,ſub culpa mortali obligari, etiamſi nullum Eccleſiaſticum beneficium obtineant : Ita communiter Doctores, ac præſertim Angelus,Sylveſter,Azor, Covarruvias, Medina, Sotus, Suares, Toletus,& alij apud Laymannum tract. 1. de Horis Canonicis capite 4. & apertè conſtat tùm ex capite *Dolentes*, de celebratione Miſſarum, tùm maximè ex generali totius Eccleſiæ praxi & conſuetudine, quæ vim legis obtinere meritò cenſetur, ut rectè obſervat Navarrus cap.7.num.2.

Certum eſt prætereà, omnes ac quoſcunque Clericos beneficium aliquod Eccleſiaſticum obtinentes, licet nullo ſacro Ordine inſignitos, ad eaſdem Horas Canonicas recitandas ſimiliter obligari,ut habetur ex cap. *Quia per ambitioſam* de reſcriptis in 6. & ex Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9. in Bullâ reformationis : §. *Statuimus*; quam conſtitutionem poſteà renovavit & explicavit Pius V. Bullâ ſuâ 138. quæ refertur apud Navarrum cap. 26. num. 122.

2. Quod verò ſpectat ad Religioſos,quamvis quidam Doctores exiſtiment illos ad Horarum Canonicarum recitationem minimè teneri, niſi vel ſacrum aliquem Ordinem ſuſceperint, vel ſpeciali aliquo regulæ ſuæ ſtatuto ad id obligentur;vera nihilominùs & in praxi tenenda eſt contraria ſententia, quæ aſſerit Religioſos omnes,ac ſingulos (exceptis novitiis, ac laicis converſis) qui profitentur religionem Choro addictam,non minus quàm Clericos majoribus Ordinibus initiatos ſub mortali peccato ad Horas Canonicas recitandas obligatos eſſe, idque vi generalis conſuetudinis, quæ in omnibus Religionibus choro addictis recepta eſt. Ita S. Antoninus, Bartholomæus, Medina, Emanuel, Rodrigues, Suares, Azorius, Valentia, Bellarminus, Leſſius, & alij quos citat & ſequitur Laymann. cap. 4. de Horis Canonicis. Toletus etiam lib. 2. cap. 12. non modo Religioſos, ſed etiam Moniales profeſſas ad eaſdem Horas recitandas obligari;quod

tamen.

tamen cum duplici limitatione intelligendum videtur. Prima eſt, ut illæ tantùm ad id obligentur quæ religionem Choro addictam profeſſæ ſunt : unde Religioſæ illæ quæ ſe ad infirmorum obſequium totas devoverunt, ab hujuſmodi recitatione ut plurimùm cenſentur immunes. Secunda eſt, ut ex inſtituto Ordinis ſui, aliæ preces loco Canonicarum recitandæ, illis præſcriptæ non ſint; quâ ratione Moniales illæ, quæ ex inſtituto ſuo ad recitandum Officium parvum B.M.V. ſolummodò tenentur, ad majus Officium perſolvendum non cenſentur obligatæ.

QUÆSTIUNCULA II.

Quomodò Canonicæ Horæ recitari debeant?

1. QUatuor in recitatione Horarum Canonicarum præſertim obſervanda ſunt, qualitas ſcilicet illarum, ac integritas, & in iis recitandis aptum tempus, & modus debitus.

Quod ſpectat ad primum, omnes qui ad Horas Canonicas obligantur, tenentur eas recitare juxtà præſcriptum Breviarij Romani à Pio V. editi, & à Clemente VIII. reformati, exceptis Eccleſiis & Conventibus, qui jam à ducentis annis, antè illius editionem, alio Breviario uſi fuerint, quibus permittitur ut illud deinceps retineant, niſi malint cum Epiſcopi ſeu Prælati & Capituli conſenſu Romanum Breviarium acceptare. Ita expreſsè habetur in Bulla Pij V. ipſi Breviario Romano præfixa. Addit Suares tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 11. num. 4. poſtquam dictæ Eccleſiæ Breviarium ſuum cum Romano ſemel commutarunt, non poſſe deinceps, hoc relicto, ſuum antiquum accipere, eò quòd Pontificiæ conceſſionis antiquum ritum retinendi, renunciaſſe cenſentur.

Quamvis autem in publica recitatione officij quæ fit in choro, uſus proprius cujuſque Eccleſiæ ſervari debeat; & maximè deceat Clericos in privatâ ejuſdem Officij recitatione, Eccleſiæ ſuæ ritum ſequi; multi tamen Doctores probabiliter exiſtimant, cuivis extrà chorum, licitum eſſe, poſthabito Eccleſiæ ſuæ breviario, Romanum recitare. Ita Navarrus, Rodrigues, Emanuel Sa, Leſſius, & alij quos citat & ſequitur Layman. c. 5. de Hor. Can.

2. Quod ſi (ut interdùm contingere poteſt) ex inadvertentiâ; quis Officium mutet, v.g. Officium de feriâ, pro Officio alicujus feſti proprio recitet, quamvis laudabile ſit ut poſtquàm id adverterit, Officium prætermiſſum repetat, ad id tamen ſub peccato non obligatur; quia dummodò ſeptem Horæ Canonicæ integræ recitentur, præceptum Eccleſiaſticum quoad ſubſtantiam ſervari cenſetur. Ita Sylveſter, Cajetanus, Azorius, Leſſius, & alij apud eundem Laymann. ſupr. qui tamen addit ex Suáre, ſi Officium utrumque ſit æquivalens, conſultum eſſe ea ſubjungere, ſi commodè fieri poſſit, quæ intermiſſo officio propria ſunt : ſi autem officium, quod per errorem recitatum eſt multo brevius ſit, v.g. de Sancto, cùm de Dominica fieri debuiſſet, compenſationem aliquam eſſe faciendam, dicendo, v.g. novem Pſalmos ex primo Dominicæ nocturno, ne tam notabilis pars Officij intermiſſa maneat. Similiter ſi quis ex oblivione, vel ex aliquâ causâ Ordinem horarum inverterit, ſi v.g. Veſperas recitaverit ante Sextam, aut Nonam, ſufficit ut omiſſas horas repetat; nec enim ullum peccatum eſt, ſaltem mortiferum, ordinem horarum invertere, cùm ejuſmodi ordo extra Chorum non ſit ſub præcepto niſi ſecundariò, & tanquam circumſtantia minoris momenti, ut docet Leſſius cap. 37. dub. 12.

3. Quod ſpectat ad ſecundum, ſeptem ſunt Horæ Canonicæ ſcilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ & Completorium, quæ ſingulæ integrè recitari debent, idque continuè & ſine notabili interruptione, ut habetur capite *Nihil* 7. quæſt. 1. capite *Nullus*, de conſecrat. diſt. 1. & in Concilio Baſileenſi ſeſſ. 21. cap. *Qualiter horæ*. Sed difficultas eſt, quale ſit peccatum, cùm quis horarum recitationem interrumpit. Reſpondetur nullum eſſe peccatum, ſi hæc interruptio fiat ex causâ aliquâ juſtâ, v. g. ſi vocetur quis à Superiore, vel ſi ex charitate vel neceſſitate aliquid faciendum occurrat, quod differri commodè non poſſit : ſi verò nulla ejuſmodi causa ſubſit, Navarrus cap. 16. tract. de or. exiſtimat interruptionem illam ſine peccato mortali fieri deliberatè non poſſe: alij tamen communiter cenſent, quantacunque ſit interruptio illa, ſecluſo contemptu, non incurri niſi peccatum veniale, neque ullam eſſe obligationem officium aut horam inchoatam repetendi, quæ nullam ut plurimùm inter ſe connexionem habeat, cùm ſinguli Pſalmi, imò ſinguli penè verſiculi, per ſe ſuam ſignificationem completam retineant. Ita Peltanus, Zechius, Cajetanus, Suares, Leſſius, & alij, quos citat Laymann. ſup. cap. 5. Monet tamen Comitolus lib. 1. reſp. quæſt. 66. ſi interruptio quamvis juſta, diuturna tamen fuerit, conſultum eſſe repetitionem facere ſaltem ab initio nocturni vel Pſalmi, ſi id commodè fieri poſſit.

4. Quod ſpectat ad tertium, in recitatione quidem publicâ horarum tempus à legitimâ conſuetudine præſcriptum ſervari debet : in privatâ autem, etſi laudabile ſit, ut ſingulæ horæ ſuis temporibus & intervallis recitentur, ad vitandum tamen peccatum mortale, ſufficit, ut recitentur eo intervallo quod eſt inter medium noctis præcedentis & ſequentis : qui enim intra illud tempus Horas recitaverit ſive initio, ſive in medio, ſive in fine, ſatisfacit ſubſtantiæ præcepti, ut docet

Hh 3, Tolea-

Tolet. lib. 2. c. 13. Leſſius ſuprà, & alij communiter. Quamvis autem id citrà peccatum mortale fieri poſſit, nihilominùs qui ex culpabili negligentiâ tempus Horis recitandis præſcriptum notabiliter inverteret, peccati venialis reatum haud dubiè incurret, v. g. ſi abſque ullâ causâ summo mane Horas omnes etiam Veſpertinas & Completorium aut poſt meridiem Matutinum illius diei recitaret.

Obſervat autem Leſſius ſup. ex conſuetudine licitum eſſe Matutinum & Laudes recitare pridie, poſt Solis occaſum, ut Cajetanus, Navarrus, & alij dicunt; imò etiam ante Solis occaſum, poſt tempus Veſperarum, & Completorij, ut docet S. Thomas quodlib. 5. art. 8. unde ubi hæc abſolvi ſolent in Eccleſiis horâ quartâ pomeridianâ, licitum erit privatim nocturnum Officium ſequentis diei inchoare, cui Laudes adjungi vel ab illo disjungi poſſunt, & in ſequentem diem differri: parvæ autem horæ non poſſunt dici pridie, ſed ſolùm poſt mediam noctem; poſſunt tamen omnes uſque ad Veſperas excluſivè ob aliquam honeſtam cauſam recitari manè, teſte Navarro ſuprà: imò ſi cauſa juſta ſubſit, etiam Veſperæ adjungi poſſunt, ut cenſet idem Leſſius & ut ſatis apertè colligitur ex cap. 1. de celebratione Miſſarum: eſt autem juſta cauſa, ſi quis perſpiciat ſe majori cum devotione aut animi tranquillitate horas mane recitare; vel ſi vereatur ne in aliis temporibus occurrant occupationes aut interpellationes quæ animum diſtrahant: Optimè & appoſitè Hugo de Sancto Victore dixit, ut refert Paludanus in 4. diſt. 15. quæſt. 5. *Ante horam orare, providentia eſſe; poſt horam, negligentia; in horâ, obedientia.*

5. Quod denique ad 4. ſpectat; in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. *Dolentes*, diſtinctè præcipitur *ut Divinum Officiũ nocturnum pariter & diurnum ſtudioſè ac devotè celebretur.*

Studioſè *quod officium oris*, ut Gloſſa interpretatur: id eſt, ut verba debitè proferantur, ut habetur in Concilio Baſileenſi ſeſſ. 21. cap. *Qualiter hora Canonica: ut non gutture, vel inter dentes, ſeu deglutiendo, & ſyncopando dictiones, vel verba, ſed reverenter, verbis diſtinctis officium perſolvatur.* Quamvis autem ſi id ex inadvertentiâ, aut infirmitate aliquâ, ſeu balbutie linguæ proveniat, nullum ſit peccatum: ſi tamen ex negligentiâ aut culpabili præcipitatione, erit peccatum veniale quidem, ſi non ſit magnus exceſſus: mortale verò ſi hæc omiſſio & ſyncopatio ſyllabarum ad notabilem aliquam partem Officij pertingat: quo caſu recitans tenebitur, id quod indebitè prolatum eſt, repetere, ut docet Leſſius cap. 37. dub. 10.

6. Devotè *quod officium cordis*: quod quidem requirit ut attentè & reverenter Officium recitetur. Cùm autem multiplex eſſe poſſit attentio, vel ad ſola verba ut rectè proferantur; vel ad verborum ſenſum, ut mente & corde percipiatur: vel ad Deum, quem ut præſentem recitans intuetur, ad eúmque petitiones ſuas & affectus dirigit, aut circa quem occupatur, veritates aliquas aut Myſteria fidei conſiderando, ut ſic ſe ad ejus amorem excitet; quæritur quænam attentio neceſſaria ſit ad hoc ut quis Horarum recitandarum obligationi ſatisfaciat. Quidam Doctores, quos citat Leſſius dub. 11. docent primam attentionem, quæ eſt ad ſola verba rectè proferenda, eſſe ſufficientem: quibus etiam ſubſcribit Toletus lib. 2. cap. 12. Alij tamen probabiliùs exiſtimant attentionem illam eſſe quidem neceſſariam; non tamen ſolam ſufficere, niſi adſit quoque attentio ad ſenſum verborum, aut ſaltem generalis aliqua attentio ad Deum, aut ad ea quæ Dei ſunt. Ita Joannes Gerſon, Major, Sotus, Navarrus, Cajetanus, Suares, Leſſius, & plures alij quos citat Laymannus cap. 5. de Hor. Can. quibus accedit authoritas S. Doctoris in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 2. quæſt. 4. ad 2. & hæc ſententia videtur magis tuta & in praxi tenenda: quis enim dixerit eum ſatisfacere præcepto recitandi Officium divinum, qui animo ſponte & deliberatè vanis cogitationibus diſtracto, labiis ſolummodò verba illius Officij protulerit? Eccleſia certè præceptum illud imponendo, Miniſtris ſuis, intendit, ut ab illis nomine totius populi Chriſtiani Deus laudetur, exoretur, &c. quomodò verò Deus laudari, vel exorari poterit ab iis quibus ipſe exprobrat: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt à me?* Unde etiam ſupradicti Doctores & nominatim Sanctus Thomas, cenſent diſtractiones illas voluntarias & deliberatas eſſe peccatum mortale, quandò notabiliter durant; ſeu cum quis in parte aliquâ notabili Officij, voluntariè & deliberatè diſtrahitur; aut quandò advertens ſe diſtractionibus implicari, eas à ſe non abjicit: quamvis enim in Orationibus, ad quas nulla eſt obligatio, diſtractio quævis, licet voluntaria, excluſo contemptu, non ſit niſi peccatum veniale, ut docet Cajetanus, Sotus, Leſſius, & alij apud Laymannum ſuprà, in iis tamen precibus, ad quas ſub peccato mortali obligamur, diſtractio notabilis, abſque peccato mortali admitti deliberatè non poteſt.

7. Neque dicas, Eccleſiam judicare non poſſe de internis actibus, ergo nec illos præcipere; quia, ut rectè docet Leſſius ſuprà. Eccleſia poteſt præcipere actus internos, quandò neceſſarij ſunt, ut actus externi ab eâ imperati, ſint actus virtutis: aliàs Eccleſiæ præceptis poſſet ſatisfieri per meram hypocriſim & ſimulationem; quod, quàm abſurdum ſit, nemo non videt.

Ex his patet ad debitam attentionem, in recitando

citando Officio, requiri ut verba Officij debitè proferantur, animo orandi & laudandi Deum; nec interim quidquam profanum ſponte volvatur animo: ſponte inquam: qui enim invitus diſtraheretur, non peccaret; & in ejus oratione ſemper reperiretur attentio, ſi non actualis, ſaltem virtualis, ratione primi propoſiti quod habuit inchoando Officium, & hæc virtualis attentio, ſicut in aliis actibus virtutis, ſic etiam in oratione ſufficit.

8. Porrò ad attentionem illam debitam non minimùm confert reverentia, tùm interior quam excitat fides, tùm exterior quæ ex illâ interiori procedit, conſiſtitque in electione prudenti temporis, loci & externæ compoſitionis idoneæ ad orandum; quamvis enim exteriores illæ circumſtantiæ ex liberâ cujuſque electione pendeant, tamen maximè decet, ut is religionis actus cum tali geſtu & habitu corporis fiat, quo debitum noſtræ erga divinam Majeſtatem ſubmiſſionis affectum proteſtemur; neque ullus eſt qui ſe non fateatur peccaſſe, ſi minùs modeſtè & reverenter Officium illud perſolverit.

Eſt autem præſertim cavendum ne dum quis Horas recitat, aliquas actiones ſimul exerceat, quæ cum oratione cenſentur omninò incompatibiles, quale eſt, v.g. ſcribere, aut quid ſimile facere; fieri enim non poteſt, teſte ipſâ experientia, ut quis ſimul & orationi & ſcriptioni attendat, imò tunc ab aliis quibuſcunque actionibus exterioribus abſtinere conſultiſſimum eſt, quæ vel attentionem minuere, vel reverentiæ debitæ minùs congruere cenſentur.

QUÆSTIUNCULA III.

Quibus pœnis ſubjaceant ij, qui Horas Canonicas recitare omittunt.

1. Certum eſt ex communi Doctorum conſenſu, obligationem ad Horas Canonicas recitandas, gravem eſſe, & ſub peccato mortali ex ſuo genere, cum ſit ex virtute religionis, & in beneficiariis, etiam ex virtute juſtitiæ. Ita S. Antoninus, Medina, Suares, & alij apud Laymann. cap.4. de ho. c.7. de orat. in 6. Requiritur tamen omiſſio materiæ notabilis, cujuſmodi eſt integrum unius diei Officium, vel integra aliqua hora; imò Navarrus capite 7. de orat. n.6. exiſtimat omiſſionem tertiæ partis unius parvæ horæ, v. g. unius Pſalmi cum Hymno, eſſe peccatum mortale: quod tamen Leſſio capite 34. dub.9. nimis durum videtur.

Jam præter peccati mortalis reatum, quem incurrit is, qui totum unius diei Officium, vel aliquem notabilem illius partem recitare omittit, Concilium Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ.9. ſpeciali Conſtitutione, quæ poſtmodum à Pio V. renovata fuit & explicata, ut ſuprà, initio hujus articuli dictum eſt, decrevit ut quivis beneficiarius, qui elapſis ſex menſibus à conſecutione beneficij, ſine legitimo impedimento officium divinum recitare omiſerit, pro tempore illius omiſſionis teneatur ad fructuum reſtitutionem.

2. Ex quâ quidem conſtitutione colligitur eum, qui primis ſex menſibus poſt adeptam beneficij poſſeſſionem, officium non recitaverit, peccare quidem graviter; non tamen ad reſtitutionem teneri, vi illius conſtitutionis: quod ſi poſt illos ſex menſes elapſos adhuc omiſerit, tunc ad faciendam reſtitutionem obligabitur, pro ratâ illius omiſſionis. Unde qui per unum diem officium omiſit, tenetur illius diei fructus reſtituere: qui Matutinum tantùm omiſerit, dimidiam partem; & ſic, ſervatâ proportione de aliis. Quæ quidem reſtitutio facienda eſt fabricæ, vel pauperibus, ſive illius loci, ubi beneficium ſitum eſt, vel alterius.

Quamvis autem Concilium omnes fructus reſtituendos eſſe decreverit; rectè tamen Sotus, Medina, Henriques, Toletus, Leſſius, & alij apud Laymann. cap.5. de Hor. Can. docent, hoc illius decretum intelligi poſſe cum tali moderamine, ut beneficiarij qui præter Horarum alia quoque habent annexa onera, eam ſolummodò fructuum partem reſtituant, quæ judicio viri prudentis Horarum Canonicarum recitationi, ſervatâ debitâ proportione, reſpondere cenſetur: quâ ratione e.g. Toletus exiſtimat Curatum teneri ad reſtituendam tertiam partem fructuum, Medina quartam ſufficere dicit, Henriquez, & Emanuel Sà quintam: Laymannus ſupr. omnium optimè cenſet conſiderandum eſſe tùm quantitatem onerum & officiorum, quæ beneficiarius, ſive Curatus, ſive quilibet alius præter Horarum penſum præſtare tenetur, & reipſa præſtat, quæ quidem officia interdum tam multa & gravia ſunt, ut viri prudentis arbitrio ſextuplo, imò interdum decuplo ſuperent Officium Horarum Canonicarum: tùm etiam quantitatem redituum: fieri enim poteſt ut reditus illi interdum vix æquent juſtum vitæ ſtipendium, quod beneficiario ob aliorum munerum præſtationem naturali jure deberetur: quibus omnibus perpenſis, majori cum æquitate determinari poteſt; quæ reſtitutio ob ſupradictam Horarum omiſſionem injungenda ſit.

QUÆSTIUNCULA IV.

Quænam cauſa ab Horarum Canonicarum recitatione excuſent?

1. Prima eſt gravis infirmitas, quæ talis eſt, ut ſine magna difficultate, aut corporis periculo, Horariæ preces recitari poſſe non videantur: neque enim Eccleſia in ejuſmodi caſu obligare intendit, ut ſumitur ex cap. *Clericus victum*, diſt.91. & docent Azor, Suares, Toletus, &

& alij apud Laymann. cap.6. de Hor. Can. In dubio autem, an talis ſit infirmitas quæ excuſet, judicio Confeſſarij vel Medici, aut alterius Pij & prudentis viri ſtandum eſt.

Secundum eſt gravis & repentina occupatio, quæ ſine ſcandalo vel notabili detrimento proprio vel alieno omitti aut differri nequit, cum qua tamen Officij divini recitatio moraliter loquendo, conſiſtere non poteſt: v. g. ſi populi tumultus ſubitò exortus ſedandus ſit; ſi Confeſſiones infirmorum excipiendæ, quæ nonniſi cum notabili periculo illotum differri poſſunt: ſi tamen recitatio illa intra eundem diem naturalem abſque maxima difficultate anteponi vel poſtponi poſſit, id fieri deberet; Ita citati Authores apud eundem Laymann. ſuprà.

Tertia eſt recitandi impotentia; v. g. ſi quis iter faciens in terris Infidelium, amittat Breviarium, nec aliud reperire poſſit, haud dubiè excuſabitur, cum ad impoſſibilia nemo teneatur.

2. Quæres utrùm qui ob cauſas ſupradictas integrum diei Officium recitare non poteſt, teneatur ſaltem illius partem aliquam recitare, ſi poſſit. Navarrus, Azor, Rodrigues, & alij apud Laymannum exiſtimant ſi quis majorem ſaltem, vel præcipuam Officij partem, v. g. Matutinum cum Laudibus recitare poſſit, obligandum eſſe: non item ſi partem ſolùm minorem vel minùs præcipuam, v. g. parvas Horas, vel etiam Veſperas: quod quamvis probabiliter dici poſſit; probabilior tamen videtur, & in praxi tenenda ſententia Suaris lib. 4. de Horis Canonicis c. 28. n. 27. & Layman. ſupr. qui cenſent eum, qui commodè poteſt integram aliquam Officij Eccleſiaſtici Horam recitare, teneri ad illam recitandam: quod ſi dubitet num poſſit unam horam integram recitare, certus ſit autem ſe non poſſe omnes, præſumere poteſt ſe omninò excuſatum: in his enim caſibus leges Eccleſiæ non obligant cum tanto rigore, ut materiam anxietatis & ſcrupulorum pariant.

3. Quarta denique cauſa excuſans à recitatione Horarum, eſt quando beneficiarius nondum ſacris Ordinibus initiatus, nullos, vel adeò tenues fructus è beneficio percipit, ut æſtimabilem aliquam partem ſuſtentationis non præbeant, quintam, v. aut ſextam. Ita Sotus, Arragonius, Leſſius, & alij, quos citat & ſequitur Laymann. cap. 5. de benef. Quod intelligendum eſt, dummodò non ſtet per beneficiarium illum, quominùs beneficij ſui fructus percipiat, neque illos aliquandò percepturus ſit, ut fuſiùs explicat idem Laymannus. Rectè tamen monet Leſſius lib. 2. c. 34. dub. 31. eos, qui tenues reditus è beneficiis recipiunt, quamvis ad quotidianam Horarum recitationem non obligentur, obligari tamen ad Horas illas aliquoties per annum recitandas, aut ſaltem ad aliquas alias preces, v. g. ad recitandum Officium parvum B. V. ſingulis diebus Dominicis aut feſtivis: quod judicio pij & prudentis Confeſſarij determinari debet.

ARTICULUS V.

Explicantur reliqua juxtà Canonicas ſanctiones ad Clericalis vitæ diſciplinam ſpectantia.

1. CONcilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. de reform. totius diſciplinæ Eccleſiaſticæ Summam paucis complecti volens, hoc decretum ſcitu & obſervatu digniſſimum condidit: quod integrum hîc exſcripſimus, *Nihil eſt*, inquit, *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum aſſiduè inſtruat, quam eorum vita & exemplum, qui ſe divino miniſterio dicarunt. Cum enim à rebus ſæculi in altiorem ſublati locum ſuſpiciantur: in eos tanquam in ſpeculum, reliqui oculos conjiciunt, ex iiſque ſumunt quod imitentur. Quapropter ſic decet omninò Clericos in ſortem Domini vocatos, vitam moreſque ſuos omnes componere, ut habitu, geſtu, inceſſu, ſermone, aliiſque omnibus rebus nihil, niſi grave, moderatum, ac religione plenum præ ſe ferant: levia etiam delicta, quæ in ipſis maxima eſſent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cùm igitur, quò majore in Eccleſia Dei & utilitate & ornamento hæc ſunt, ita etiam diligentiùs ſint obſervanda: ſtatuit ſancta Synodus, ut quæ aliàs à ſummis Pontificibus & à ſacris Conciliis de Clericorum vitâ, honeſtate, cultu, doctrinâque retinenda, ac ſimul de luxu, comeſſationibus, choreis, aleis, luſibus, ac quibuſcunque criminibus, necnon de ſæcularibus negotiis fugiendis copioſè ac ſalubriter ſancita fuerunt, eadem in poſterum iiſdem pœnis vel majoribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obſerventur: nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, ſuſpendat. Si qua verò ex iis in deſuetudinem abiiſſe compererint: ea quamprimum in uſum revocari, & ab omnibus accuratè cuſtodiri ſtudeant, non obſtantibus conſuetudinibus quibuſcunque, ne ſubditorum neglectæ emendationis ipſi condignas, Deo vindice, pœnas perſolvant.*

2. Ex quo quidem decreto illud præ cæteris habetur hanc fuiſſe Concilij mentem, ut quæ olim circa vitam, mores, honeſtatemque Clericorum ſalubriter ſancita fuerant, eadem etiam nunc religiosè obſervarentur; & ſi quæ in deſuetudinem abiiſſent, in priſtinum uſum revocarentur, & ab omnibus accuratè cuſtodirentur: quapropter operæ pretium duximus, præcipuas ipſius Eccleſiæ ſuper reliquis Eccleſiaſticæ diſciplinæ partibus ſanctiones excerpere, eaſque ex univerſo jure Canonico collectas ſub unum veluti aſpectum ponere: ut quivis Chriſti Domini Clero adſcriptus, præ oculis habere poſſit, quid ſecundùm ipſius Eccleſiæ vota & decreta in eo requiratur,

quiratur, ut (ſicut loquitur Apoſtolus Eph.4.) *dignè ambulet, eâ vocatione, quâ vocatus eſt.*

Majoris autem facilitatis & perſpicuitatis gratiâ, quæ dicenda ſuperſunt in breves titulos digeſſimus, & cuique unum aut alterum canonem attexuimus, aliorum præcipuorum decretorum ſi quæ ſint, locis tantùm breviter adnotatis.

Quod ſacris Ordinibus initiati, perpetuam continentiam ſervare teneantur.

MIniſtri *altaris, Presbyteri, ſive Diaconi ad Dominica tales eligantur Officia, qui continentiâ ſervent*, S.Lucius Papæ diſt.81.c.*Miniſtri.*

Nullus Subdiaconorum ad nuptias tranſire aliqua prævaricatione præſumat. Concilium Romanum ſub S. Sylveſtro cap.8.

Cavendum eſt his, Diaconus ſcilicet & Subdiaconus, *ne quandoque ſponſionis ſuæ immemores ad terrenas nuptias aut furtivos concubitus ultrò recurrant, quòd, ſi fortè fecerint, ut ſacrilegij rei ab Eccleſia habeantur extranei.* Concilium Toletanum 2. c. Idem habetur quoque conſtitutum in Concil.Romano ſub Nicolao II. cap.3. in alio Concil.Romano ſub Caliſto II.cap.20.in Conc. Carthaginenſi I.cap.3.& 4.& in pluribus aliis.

Quare S. Gregorius Papa lib.1. Epiſt. 42. ſapienter edixit, *ut nullus ad miniſterium altaris accedat, niſi cujus caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.*

Quoniam verò adeò ſublimis & ardua virtus inter tot hujus vitæ illecebras, nonniſi adhibitâ ſummâ cautelâ ſervari poteſt, ad evitanda pericula, ſapienter ab Eccleſia proviſum eſt.

Ne ſacri Eccleſiæ Miniſtri in eadem domo cum fœminis commorentur.

2. INterdixit *per omnia magna Synodus, non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnium qui in Clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi fortè aut materteram, aut eas tantùm perſonas quæ ſuſpiciones effugiunt* Conc. Nicænum cap. 3.

Idem habetur in Conc. Aquiſgranenſi II. p.3. cap.1.Carthaginenſi III. c.17. Carthaginenſi IV. cap.46.Aurelianenſi III.cap.4.Turonenſi II.c.10. Toletano IV. c.41.Nannetenſi c.3. Metenſi c.3. *Ancillas ab eadem manſione, in quâ Clericus manet placuit removeri:* Agathenſi cap. 11.

Concilium autem Moguntinum (ut habetur capite *Inhibendum eſt*, extra de cohabitatione Clericorum & mulierum) prohibuit, *Ne Sacerdos etiam mulieres illas, quas canones concedunt, matrem, amitam, & ſororem ſecum in eadem domo retineat; quia inſtigante diabolo & in illis ſcelus perpetratũ reperitur, aut etiã in pediſſequis earum.*

Certè S.Gregorius Papa lib.7.Epiſt.36. refert: *quod beatus Auguſtinus nec cum ſorore habitare conſenſerit, dicens quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt. Docti ergo viri cautela, magna nobis debet eſſe inſtructio.*

3. Appoſitè S. Hieronymus Epiſt. ad Nepot. de vita Clericorum *Hoſpitiolum*, inquit, *tuum aut nunquam mulierum pedes terant: omnes puellas & virgines Chriſti, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige: ne ſub eodem tecto manſeris nec in præterita caſtitate confidas, nec Davide ſanctior, nec Salomone ſapientior potes eſſe, &c. ægrotanti tibi ſanctus quilibet frater aſſiſtat, & germana vel mater, &c. periculosè tibi miniſtrat, cujus vultum frequenter attendis, &c. caveto omnes ſuſpiciones: & quidquid probabiliter fingi poteſt, ne fingatur ante devita.* Et in Epiſt. ad Oceanum. *Prima*, inquit, *tentamenta ſunt Clericorum, fœminarum frequentes acceſſus; iſte ſexus reprehenſibiles exhibet Clericos: quid tibi re vera cum fœminis qui ad altare cum Domino fabularis? te in publico cuncti, te in agro ruſtici, aratores, ac vinitores quotidiè lacerabunt, ſi contra depoſitum fidei cum fœminis habitare contendis, &c. mihi crede, non poteſt toto corde habitare cum Domino qui fœminarum acceſſibus copulatur.*

Porrò quanto horrore crimen huic ſacræ continentiæ oppoſitum proſecuti ſint SS. Patres in Sacerdotibus aliiſque altaris miniſtris, hinc patet, quod cum variis Conciliis graves pœnæ depoſitionis, exilij, &c. eâ de causâ impoſitæ fuerint; in Concilio Eliberitano, can. 8. ſummo quidem, ſed tamen juſtiſſimo rigore ſancitum fuerit, ut *ſi quis Epiſcopus, Sacerdos aut Diaconus infandum hoc mœchæ crimen perpetravit, etiam in fine vitæ, Corporis Chriſti communione privetur*: quem rigorem licet poſterioribus ſæculis Eccleſia ob cauſas juſtiſſimas remiſerit, nihil tamen hæc ejus remiſſio de ſacrilegij hujus enormitate diminuit; quod ſemper æquè dignum cenſeri debet, quod pœnâ illâ, imò adhuc longè graviori plectatur, ſi quæ in hâc vitâ reperiri poſſit.

Ne Clerici temperantiæ modum in victu excedant.

4. A Crapula *& ebrietate omnes Clerici diligenter abſtineant, &c. Nec adhibendum quiſpiam incitetur, &c. Si quis autem ſuper ſe culpabilem exhibuerit niſi à Superiore commonitus ſatisfecerit, ab officio ſuſpendatur.* Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. capite 15.

Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix eſt; itaque eum quem ebrium fuiſſe conſtiterit, triginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum. Conc. Agathenſe capite 41.

Ad evitandum exceſſum illum cibi & potûs, maximè conducit ſi tabernæ, cauponæ, & ſimilia loca vitentur, in quibus temperantia omnis & ſobrietas ut plurimum periclitatur; ideò ſæpius prohibitum fuit, ne Clerici ejuſmodi loca edendi & bibendi causâ ingrediantur, niſi causâ neceſ-

ſitatis, quandò ſunt in itinere conſtituti. Ita expreſsè habetur in Conc. Lateranenſi ſub Innocentio III. c. 16. Conc. Carthaginenſi 3. c. 27. Laodicenſi cap. 24. Aquiſgranenſi 2. part. 3. capite 8. Cabilonenſi capite 14. & aliis.

5. Neque ſolùm cauponas & alia ſimilia loca, ſed etiam convivia præſertim nuptialia, Clericis evitanda eſſe cenſuit Concilium Agathenſe cap. 39. & habetur diſt. 34. his verbis, *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non eſt, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus miſceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obſcœni motus corporis, choreis & ſaltationibus efferuntur, ne auditus aut obtutus ſacris Myſteriis deputati, turpium ſpectaculorum atque verborum contagione polluantur.*

Præterea Concilium Toletanum 3. cap. 7. menſam Clericalem lectione ſacrâ condiri voluit. *Pro reverentiâ*, inquit, *Dei Sacerdotum, id univerſa ſancta conſtituit Synodus, ut (quia ſolent crebrò menſis otioſæ fabulæ interponi) in omni Sacerdotali convivio lectio divinarum ſcripturarum miſceatur: per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non neceſſariæ prohibentur.*

Ne Clerici ſæcularium negotiorum procurationibus implicentur.

6. PErvenit *ad ſanctam Synodum, quia de iis qui in Clero connumerantur, quidem propter turpis lucri gratiam, alienarum poſſeſſionum conductiones, & cauſas ſæculares ſuſcipiunt, & à ſacris quidem officiis ſe per deſidiam ſeparant; ad domos autem ſæcularium concurrunt, & ſubſtantiarum eorum gubernationes avaritiæ cauſâ ſuſcipiunt. Decrevit ergo Sancta Synodus nullum Clericum deinceps aut Monachum conducere poſſeſſiones, aut miſceri ſæcularibus procurationibus, niſi fortè qui legibus ad minorum ætatum tutelas, ſive curationes inexcuſabiles attrahitur, aut cui civitatis ipſius Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum commiſerit gubernacula & orphanorum ac viduarum quæ indefenſæ ſunt, & earum perſonarum, quæ maximè Eccleſiaſtico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis verò tranſgreſſus fuerit hæc præcepta, correctioni Eccleſiaſticæ ſubjaceat.* Concilio Calcedonenſe cap. 5. Idem conſtitutum habetur in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. 16. & in Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. cap. 12. & etiam à Melchiade Papa cap. *Decrevit*. diſt. 18. & à Gelaſio cap. *Conſequens eſt*, ibid. & ab Honorio III. cap. *Ex litteris*.

Et in Concilio Carthaginenſi 3. prohibetur Clericis, *Ne fiant conductores vel procuratores*, in Concilio Calcedocenſi cap. 3. *Ne aliena prædia conducant, nec tractent adminiſtrationem rerum ſæcularium*: & in Concilio Cabilonenſi ſub Carolo Magno cap. 12. *Ne fiant villici.*

Ne Clerici aleis, venationibus & hiſtrionum ac jaculatorum ſpectaculis vacent.

7. CLerici *mimis jaculatoribus, & hiſtrionibus non intendant, &c. ad aleas & taxillos non ludant, ne ejuſmodi ludis interſint.* Conc. Lateranenſe ſub Innocentio III. cap. 16.

Idem quoad hiſtriones & mimos conſtitutum habetur in Concilio Laodiceno, cap. 54. Turonenſi ſub Carolo cap. 7. Cabilonenſi cap. 9. Pariſienſi ſub Ludovico & Lothario lib. 1. cap. 36.

Similiter venatio, illa præſertim quæ fit cum ſtrepitu & clamore, prohibetur Clericis in Concilio Romano ſub Eugenio II. cap. 12. Moguntino ſub Carolo cap. 14. Turonenſi cap. 8. Et ne canes ad venandum aut accipitres habeant id Concilio Agathenſi cap. 55. Epaunenſi cap. 2. Vormac. cap. 17.

Appoſitè, S. Hieronymus in cap. 2. Micheæ, & citatur cap. *Quorumdam*, diſt. 34. *Eſau*, inquit, *venator erat; quoniam peccator erat, & penitùs non invenimus in Scripturis ſanctis Sanctum aliquem venatorem.*

Ne Clerici militent, aut criminalibus cauſis ſe immiſceant.

8. S*I quis Clericus relicto officii ſui Ordine, Laicam voluerit agere vitam, vel ſe militiæ tradiderit, excommunicationis pœnâ feriatur.* Concilium Turonenſe cap. 5. Idem etiam conſtitutum habetur in Conc. Meldenſi cap. 37. Pictavienſi cap. 10. Metenſi cap. 3. Claromontano cap. 4.

Quod ſpectat ad cauſas criminales, Innocentius III. in Concilio Lateranenſi cap. 18. prohibuit, *Ne ullus Clericus ſententiam ſanguinis dictet vel proferat; ſed nec ſanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercetur, interſit, &c. Nullus quoque Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos illius Chirurgiæ partem exerceat, quæ aduſtionem vel inciſionem inducit.*

Ne Clerici abſque litteris commendatitiis Epiſcopi ſui diſcedant, neve ab ullo ſuſcipiantur.

9. PEregrinos *Clericos in aliena urbe ſine commendatitiis litteris Epiſcopi, nullo modo miniſtrare oportet*, Concilium Calcedonenſe capite 13.

Presbyteri vel Diaconi, qui de alio Epiſcopo ad alium tranſeunt, vel quicumque Clerici ſine commendatitiis à ſuo Epiſcopo litteris, non recipiantur. Concil. Romanum ſub Gregorio VII. c. 23. Idem habetur quoque in Conc. Milevitano capite 41. Agathenſi cap. 38. Andegavenſi cap. 2. Turonenſi cap. 12. & aliis.

Ne Clerici ſint illiterati.

10. LItteris *carens, ſacris non poteſt aptus eſſe Myſteriis.* Gelaſius in Epiſtolâ ad Epiſcopos Lucaniæ cap. 18.

Presbyteri ſint litterati; aliter enim quomodò

erunt

erunt Magiſtri qui non fuerunt diſcipuli? &c. Iſti ſunt canes muti non valentes latrare. Conc. Romanum ſub Eugenio I. cap. 4. idem habetur ſtrictè conſtitutum à Summis Pontificibus Clemente Epiſt. 1. Leone Epiſt. 23. Item in Concilio Toletano 4. cap. 24. dicitur quòd *Ignorantia mater cunctorum errorum maximè in Sacerdotibus vitanda eſt, qui docendi officium populi ſuſceperunt.*

Porrò circa hanc Sacerdotum ſcientiam conqueritur S. Hieronymus Epiſt. 146. ad Damaſum, *Sacerdotes Dei, omiſſis Evangeliis & Prophetis, Comœdias legere, amatoria bucolicorum verſuum verba canere, Virgilium tenere, & id quod in pueris neceſſitatis eſt, crimen in ſe facere voluptatis.* Et alibi rectè monet in caput 1. Epiſt. ad Tit. *ſi quis artem Grammaticam docuerit, & inter falſa & vera dijudicet, non improbamus, Geometrica quoque & Arithmetica, & Muſica habent in ſuâ ſcientiâ veritatem: ſed non eſt ſcientia illa ſcientia pietatis; ſcientia pietatis eſt noſcere legem, intelligere Prophetas, Evangelio credere, Apoſtolos non ignorare.*

Appoſitè S. Ambroſius ſuper S. Lucam in explanat. Procœmij loquens de multiplicibus libris, qui interdum ob varias cauſas legendi occurrunt: *Legimus*, inquit, *aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non ut teneamus; ſed ut repudiemus.*

Coronidem huic operi idem S. Pater imponet his verbis ex Sacerdotis animo nunquam delendis, in libro de dignitate Sacerdotali capite 3. ubi Sacerdotes omnes ipſe veluti conſacerdos alloquens, *Dignè cognoſcamus*, inquit, *quid ſumus; & quod ſumus profeſſione, actione potiùs quàm nomine demonſtremus; nomen congruat actioni, actio reſpondeat nomini: ne ſit nomen inane & crimen immane! ne ſit honor ſublimis, & vita deformis: ne ſit deifica profeſſio, & illicita actio: ne ſit gradus excelſus, & deformis exceſſus: ne habeatur in Eccleſiâ Cathedra ſublimior, & conſcientia Sacerdotis reperiatur humilior: ne locutionem ſimulemus columbinam, & mentem habeamus caninam: ne profeſſionem monſtremus ovinam, & ferocitatem habeamus lupinam: ne dignè nobis per Prophetam reſpondeatur à Domino: populus hic labiis me honorat; cor autem longè eſt à me.*

Age jam nunc ſanctificus Spiritus, qui nos in hoc opere divinis inſpirationibus adjuviſti, cunctos Sacerdotes adjuva, & præſta ut faciant quæ in hoc opuſculo ipſe eloqui inſpiraſti, ut eis unà mecum tribuas ſæculorum regna, quæ ſanctis in regna ſæculorum dare promiſiſti. Amen.

Sanct. Amb. lib. de dign. Sacer. cap. ult.

AD MAJOREM DEI PRÆPOTENTIS GLORIAM.

[BIBLIO]TECA NAZ. ROMA [VITTORI]O EMANUELE

INDEX

ERRORUM FIDEI VERITATIBUS ADVERſantium qui paſſim in hac ſecunda Medullæ Theologicæ parte referuntur & refutantur.

Circa Sacramenta in genere.

MAſſaliani Hæretici nullam ſacramentis ſanctificandi vim tribuebant, ſed ſolummodò orationi. Tractatu 1. Capite 1. Sectione 4
Calviniſtæ gratiam, quæ in Sacramentorum receptione confertur, non eorum virtuti aut efficaciæ, ſed ſoli ſuſcipientium fidei aſcribunt, ibid.
Iidem Calviniſtæ duo tantum ſacramenta admittunt, ſcilicet Baptiſmum & Euchariſtiam, ſect. 7

Circa Baptiſmum.

PElagiani cenſebant parvulos ſine Baptiſmo poſſe ſalutem æternam conſequi, cap. 2. ſect. 1
Vuicleffus eundem errorem renovavit, ibid.
Anapaptiſtæ contendunt Baptiſmum non niſi adultis conferendum eſſe, ſect. 5

Circa Confirmationem.

Novatus Hæreticus negabat Confirmationem eſſe Sacramentum, cap. 3. ſect. 1
Calvinus eundem errorem renovavit, ibid.
Vvicleffus negabat ſolum Epiſcopum eſſe Miniſtrum Ordinarium Confirmationis, ſect. 5

Circa Euchariſtiam.

LUtherani contendunt Sacramentum Euchariſtiæ non conſiſtere in re aliqua permanente, ſed ſolummodò in actione tranſeunte, cap 4. ſect. 2
Judas Iſcariotes fuit primus hæreticus, qui realem corporis & ſanguinis Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ præſentiam credere noluit: quem poſtea plures alij hæretici ſubſequuti ſunt, ut Simoniani, Menandriani, Berengarius, Albigenſes, Flagellantes, ac demum his noviſſimis temporibus Oecolampadius, Zuinglius, Bullingerus, & alij hæretici recentiores dicti (Sacramentarij) quorum agmen clauſit Calvinus cum ſuis aſſeclis, cap. 4. ſect 5. §. 1
Iidem Calviniſtæ negant in Miſſa vèrum & propriè dictum ſacrificium Deo offerri, ſect. 11. §. 1

Circa Pœnitentiam.

NOvatianus negabat ullam Sacerdotibus novæ legis ad remittenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa traditam eſſe à Chriſto poteſtatem, cap. 5. ſect. 1
Calviniſtæ negant eſſe ullum pœnitentiæ Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, ibid.
Lutherani & Calviniſtæ di unt dolorem de peccatis ex metu gehennæ conceptum eſſe vitioſum & malum, ſect. 10
Novatiani, & aliqui alij hæretici, quibus adjunxerunt ſe Lutherani & Calviniſtæ negabant confeſſionem peccatorum eſſe ex inſtitutione Chriſti neceſſariam ad remiſſionem peccatorum conſequendam ſect. 11
Petrus de Oſma aſſeruit, non niſi peractâ pœnitentiâ confitentes debere abſolvi, ſect. 26.

Circa Indulgentias & Purgatorium.

VValdenſes hæretici negarunt indulgentias à Pontifice Romano aut aliis Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopis poſſe concedi. Quibus in eodem errore adjunxerunt ſe Luterani & Calviniſtæ, cap. 5. in Appendic. de Indulg. & Purgator. §. 1.
Iidem Vualdenſes cum Albigenſibus & aliis hæreticis negarunt Purgatorium, quod etiam fecerunt Lutherani & Calviniſtæ, ibid. §. 4

Circa Extremam unctionem.

Vualdenſes iidem & Albigenſes negarunt Extremam unctionem eſſe Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, quibus poſteà Lutherani & Calviniſtæ ſubſcripſerunt, cap. 6. ſect. 1

Circa Ordinem.

MAſſaliani contendebant nullum eſſe in Eccleſia Sacramentum Ordinis, quorum errorem renovarunt Lutherani & Calviniſtæ, cap. 7. ſect. 1
Collyridiani & Cataphrigæ mulieres ſacris Ordinibus initiabant, ſect. 3

Circa Matrimonium.

LUtherani & Calviniſtæ negant Matrimonium eſſe Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, cap. 8. ſect. 1

Circa peccata.

LUtherani & Calviniſtæ aſſerunt omnia peccata infidelium aut reproborum eſſe mortalia, fidelium verò & prædeſtinatorum tantum eſſe venialia, tract. 2. cap. 2. ſect. 2
Calvinus aſſeruit Deum eſſe authorem peccati, ibid. ſect. 6

Circa Leges.

VVicleffus negabat Superiores Eccleſiaſticos aut politicos authoritatem ullam ſeu poteſtatem habere condendi leges, cap. 3. ſect. 2
Begardi hæretici aſſerebant eos qui perfectionem vitæ Chriſtianæ conſecuti eſſent nullis legibus Eccleſiaſticis aut Civilibus eſſe ſubjectos, ibid. ſect. 3
Marcioniſtæ & Manichæi, Legem Moſaicam inutilem & malam fuiſſe contendebant, ibid. ſect. 8

Obſervabit lector, præter errores hîc recenſitos, alias plurimas veritates fide divina credendas, tùm in hac poſteriori, tùm etiam in priori hujus operis parte paſſim explicari & probari, ex quibus plurimarum aliarum hæreſeon, quarum, in hoc indice nulla mentio fit, refutatio ſatis poterit intelligi.

INDEX

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM QUÆ IN HAC ſecunda Medullæ Theologicæ parte continentur

QUÆ QUIDEM IN EUM ORDINEM DIGESTÆ ſunt,ut quid de unaquaque notatu dignum variis in locis ſparſim continetur, ſub uno veluti aſpectu poſitum reperiatur.

Actus humanus.

QUâ ratione differant actus hominis,& actus humanus ? *tract.2. cap. 1.ſect..1.num.*1
Quis ſit actus humanus , *ibid.*
Quis actus voluntarius,elicitus, imperatus , &c. *ibid.*
Quid ſit volitio, intentio , fruitio , quid electio,conſenſus , uſus ? *ibid.*
An voluntas poſſit uno eodemque actu velle finem & media ? *ibid.*
Undenam actus humanus ſpeciem ſuam deſumat,*ibid. n.*3
Quis actus verè & propriè ſit liber , *ſect.*2 *n.*1
An prima cogitatio indeliberata libera dici debeat , *ibid. n.* 4
An actus humanus bonitatem ſuam vel malitiam deſumat ex objecto, *ſect.* 3. *num.* 1
An bonitatem vel malitiam deſumat ex circunſtantiis vel ex fine , *ibid. num.* 3. & 4
Quænam relatio actus humani in finem aliquem neceſſaria ſit, ut ex eo bonitatem ſuam ;moralem vel malitiam deſumat , *ibid. n.*6
Utrum detur aliquis actus indifferens in ſpecie vel in individuo , *ſect.*4

Aſtrologia.

In quibus caſibus illicitum ſit uti Aſtrologicâ ſcientiâ , *tract.2.cap.4. ſect.* 1.§.5.*num.*1
An licitum ſit per Aſtrologiam inveſtigare ea , quæ à divina voluntate pendent , *ibid.*
An per eandem ſcientiam liceat inveſtigare futura contingentia libera , *ibid.*
An peccaret ille qui Aſtrologicis obſervationibus ita addictus eſſet, ut illis tanquam prima & præcipua regula in ſuis actionibus uteretur , *ibid.*

Attritio.

Quid ſit attritio, & quomodo à contritione perfectâ diſtinguatur, *tract.1.cap.5.ſect.*8.*n.*1
An attritio ſufficienter diſponat ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam , *ſect.* 9
Qualis debeat eſſe attritio ut ſufficienter ad gratiam illam diſponat , *ſect.* 10.

Baptiſmus.

Quid ſit Baptiſmus , *tract.* 1.*cap.*2.*ſect.*1. *a.*1
Quo tempore fuit à Chriſto inſtitutus ; *ibid.*
In quo Baptiſmus Chriſti differat è Baptiſmo Joannis , *ibid.*

Baptiſmi neceſſitas.

An Baptiſmus neceſſarius ſit neceſſitate non ſolum præcepti, ſed etiam medij ? *ibid. n.* 2.
An ſit neceſſarium recipere Baptiſmum in re vel in voto *ibid.*
Quid per votum Baptiſmi intelligi debeat , *ibid.n.* 3
An martyrium poſſit ſupplere vicem Baptiſmi , *ibid.*
Quid intelligatur per Baptiſmum fluminis, flaminis , vel ſanguinis ? *ibid.*

Baptiſmi Materia.

An aqua naturalis ſit materia remota Baptiſmi , *ſect.*2. *n.* 1
An ablutio ſit materia proxima , *ibid. n.*2
Qualis & quanta ablutio ad validitatem Baptiſmi requiratur , *ibid. n.* 3
Quænam corporis pars ablui debeat , *n.*4

Baptiſmi forma.

An Baptiſmi forma conſiſtat his verbis , *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti ? ſect.* 3. *n.* 1
An actio Miniſtri exprimi debeat in forma Baptiſmi, *ibid.*
An perſonæ baptizatæ expreſſio facienda ſit , *ibid.*
An exprimi debeant tres divinæ perſonæ, *ibid.n.*2
An apoſtoli aliquando Baptiſmum contulerint in ſolo nomine Chriſti , *ibid. n.* 3. & 4

Baptiſmi miniſter.

An quilibet fidelis aut infidelis,ſive vir.ſive mulier,validè Baptiſmum conferre poſſit , *ſect* 4 *n.*1
An quilibet non modo validè ſed & licitè in caſu neceſſitatis poſſit Baptiſmum conferre , *ibid n.*2
Quiſnam ſit ordinarius Baptiſmi Miniſter , *ibid.n.*3
An quilibet Sacerdos abſque licentia Epiſcopi vel Pa-

rœci licitè Baptiſmum conferre poſſit, *ibid. n.* 3

An Diaconus poſſit ex commiſſione Epiſcopi vel Parœci ſolemniter Baptiſmum miniſtrare, *ibid.*

Baptiſmi ſubjectum.

An quilibet homo in qualibet ætate ſit capax Baptiſmi ſuſcipiendi, *ſect.* 5. *num.* 1

An infantes infidelium vel hæreticorum ſint invitis parentibus baptizandi, *ibid. n.* 2

Quæ diſpoſitiones requirantur ad Baptiſmum ſuſcipiendum, *ibid. n.* 3

Utrum infans in utero materno baptizari poſſit, *ibid. n.* 4

Utrum monſtra baptizari debeant, *ibid. n.* 5

Utrum adulti ſint baptizandi, *ibi*

Baptiſmi effectus.

An in Baptiſmo remittatur quodvis peccatum ſive originale, ſive actuale. *ſect.* 6. *n.* 1

An tota pœna peccati debita remittatur, *ibd.*

An gratia infundatur, & character imprimatur, *ibid. n.* 2

Quid de illo dici debet qui fictè & ſine ſufficienti diſpoſitione Baptiſmum, ſuſcepit, *ibid.*

Baptiſmi Ceremoniæ.

Quale ſit peccatum ceremonias Baptiſmi contemnere aut omittere, *ſect.* 7. *num.*

Quænam ſit ſignificatio ceremoniarum Baptiſmi, *ibid. n.* 2. 3. 4. & 5

Quomodo ceremoniæ in Baptiſmo omiſſæ ſuppleri debeant, *ibid. n.* 6

Bellum.

Quid nomine Belli intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 4. §. 5. *n.* 4

Quænam conditiones requirantur ut bellum ſit juſtum & licitum, *ibid.*

Quodnam bellum injuſtum cenſeri debeat, *ibid.*

An ſubditi teneantur pro Principe militare, *ibid.*

Blaſphemia.

Quid ſit blaſphemia, *tract.* 2. *cap.* 4 *ſect.* 2. §. 2. *n.* 1

An blaſphemia ſit aliquando cum hæreſi conjuncta, *ibid.*

An peccatum blaſphemiæ in ſanctos committi poſſit, *ibid. n.* 2

Quâ ratione maledictio creaturam ad blaſphemiam reduci cenſeatur, *ibid.*

Beneficium Eccleſiaſticum.

Quid nomine beneficij Eccleſiaſtici intellligatur, *in appendice art.* 3

Quot modis beneficia licitè obtineri poſſint, *ibid. quæſtiuncul.* 1

An beneficia quæcunque ſint ſemper dignioribus conferenda, *ibid. n.* 2

An licitum ſit plura ſimul beneficia poſſidere, *quæſtiunc.* 4

Qualiter ſe gerere debeat Beneficiarius expendendis beneficiorum reditibus, *quæſt.* 5

An Beneficiarij ſuorum redituum verum & proprium dominium habeant, *ibid n.* 2.

Quæ ſit obligatio beneficiariorum ad reſidentiam? *quæſt.* 6.

Quænam requirantur conditiones ſeu diſpoſitiones, ut quis cenſeatur idoneus ad beneficium aliquod Eccleſiaſticum? *quæſtiunc.* 7.

Cenſura Eccleſiaſtica in genere.

In quibus perſonis reſideat ferendarum cenſurarum poteſtas? *tract.* 2. *cap.* 6. *ſect.* 1. §. 1.

In quaſnam perſonas cenſuræ ferri poſſint? §. 2

Ob quam cauſam cenſuræ infligi debeant, §. 3

Quæ forma in ferendis cenſuris ſervanda ſit, §. 4

Quæ ſit differentia inter cenſuras quæ vel à Jure vel ab homine feruntur *ibid.*

Quænam cauſæ ab incurrendis cenſuris excuſent? §. 5

Quis abſolvere poſſit à cenſuris, §. 6. *n.* 1

Quæ diſpoſitiones requirantur in eo qui abſolvitur à cenſuris? *ibid. n.* 2

Quot ſunt cenſuræ Eccleſiaſticæ, §. 7

Ceſſatio à divinis.

Quid ſit ceſſatio à divinis, *ſup. ſeq.* 2. §. 3.

An ſit cenſura, *ibid.*

Ob quam cauſam debeat iniungi, *ibid.*

Charitas ſeu amor Dei.

Quid ſit charitas? *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 4. *n.* 1

An charitas ſit virtutum forma, *ibid. n.* 2.

An charitas ſit amor amicitiæ? *ibid.*

Quinam charitatis actus eliciti aut imperati dicantur? *ibid n.* 3.

An ſit aliquis modus ſeu menſura charitatis, *ibid n.* 4

Quo modo charitatis actus producatur vel augeatur, *ibid n.* 5.

An charitas unico peccato mortali deperdatur, *ibid n.* 6

An extet ſpeciale præceptum de diligendo Deo? *ibid. num.* 7

Quo tempore præceptum illud obliget, *ibid.*

Quæ ſint peccata charitati oppoſita, *ibid. n.* 8

Charitas erga proximum.

Quænam perſonæ ſint ex charitate diligendæ., *tract.* 4. *cap.* 4. *ſect.* 4. §. 1.

An quiſque teneatur ſeipſum ex charitate diligere, *ibid.*

An & quâ ratione inimici ſint diligendi, *ibid. n.* 3.

Quis ordo in charitate ſervandus ſit, §. 2. *n.* 1

Quænam peccata charitati proximi adverſentur, §. 5

Circumciſio.

An Circumciſio in lege Moſaïca vim habuerit conferendi gratiam ſanctificantem ex opere operato, *tract.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 6. *n.* 3.

Circumſtatia.

Quænam ſint præcipuæ circumſtantiæ actûs humani, *tract.* 2. *cap.* 1. *ſect.* 3. *num.* 4.

Quænam ex illis mutent ſpeciem actus, aut illius bonitatem vel malitiam moralem augeant vel minuant, *ibid.*

Quænam circumſtantiæ peccatorum ſint in confeſſione declarandæ, *tract.* 1. *cap.* 5. *ſect.* 14. *num.* 4.

Clericalis ſtatus.

Qualis eſſe debeat primus ad ſtatum Clericalem ingreſſus, *in append. art.* 1 *num.* 2

Quis modus dignoſcendi num quis ad ſtatum Clericalem vocetur, *ibid. num.* 2. & 3

Clerici

Clerici.

Quænam ſit Clericorum ad tonſuram & habitum Clericalem deferendum obligatio, *in append. art.* 1
Quænam circa mores, vitam, honeſtatemque Clericorum Eccleſiaſticis legibus ſancita fuerint, *art.* 5

Concilia.

An Concilia generalia poſſint leges condere pro univerſalis Eccleſiæ regimine? *tract.* 2. *c.* 3. *ſect.* 5. §. 2. *n.* 1
Quænam Concilia generalia pro legitimis habenda ſint, *ibid. n.* 2.
An præter Epiſcopos aliæ quoque perſonæ ex privilegio jus habeant ſuffragij in Conciliis generalibus, & quæ: *ibid. n.* 4.
Quænam ſint Concilia nationalia, provincialia, & diœceſana: *ibid.*
An conſenſus vel approbatio Romani Pontificis requiratur, ut ejuſmodi Concilia particularia, in propriis territoriis obligent: *ibid.*

Concupiſcentia.

An concupiſcentia ſit cauſa peccati. *tract.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 6. *n.* 3.
An concupiſcentia augeat gravitatem peccati, *ibid.*

Confeſſio.

Quid ſit confeſſio Sacramentalis, & an ſit ex inſtitutione Chriſti: *tract.* 1. *cap.* 5. *ſect.* 11.
Quænam perſonæ obligentur ad confeſſionem Sacramentalem, *ſect.* 12. *n.* 1.
An ſit aliquod præceptum divinum obligans ad confeſſionem Sacramentalem peccatorum, & quo tempore obliget: *ibid. n.* 2.
An præceptum Eccleſiaſticum de confeſſione facienda obliget tantum ſemel in anno: *ibid. n.* 3.
Quâ ætate pueri obligentur præcepto illo confeſſionis annuæ, *ibid.*
Quænam ſint conditiones bonæ & fructuoſæ confeſſionis. *ſect.* 13. *n.* 1.
An confeſſio publica peccatorum occultorum Eccleſiaſtica aliqua lege olim præcepta fuerit, aut prudenter præcipi poſſit, *ibid. n.* 2.
Quænam integritas confeſſionis ad ejus fructum requiratur, *ſect.* 14. *n.* 1.
Quænam circumſtantiæ peccatorum in confeſſione declarandæ ſint, *ibid. n.* 4
An ſint aliqui caſus, in quibus non ſit obligatio integrè confitendi, *ſect.* 15
In quibus caſibus confeſſio nulla ſit, & idcirco iteranda, *ſect.* 21.

Confeſſarius.

An ſolus Sacerdos ſit legitimus Sacramenti pœnitentiæ miniſter, *cap.* 5. *ſect.* 16. *num.* 1.
An quilibet Sacerdos quoſlibet pœnitentes validè abſolvere poſſit, *ibid.*
An præter poteſtatem Ordinis, poteſtas etiam Juriſdictionis & approbatio Epiſcopi Confeſſario neceſſaria ſit, *ibid.* n. 2
A quo Epiſcopo approbari debeat Confeſſarius, *ibid. num.* 3
An approbatio illa poſſit limitari vel revocari, *ibid. n.* 4
An quilibet Sacerdos poſſit à quibuſlibet peccatis & cenſuris in articulo mortis abſolvere, *ibid. n.* 5
An quilibet Sacerdos poſſit à peccatis venialibus abſolvere, *ibid.*
Quænam conditiones requirantur in Confeſſario, ut officio ſuo debitè fungatur. *ſect.* 19. *n.* 1
Quænam eſſe debeat Confeſſarij ſcientia, *ibid. n.* 2
An confeſſarius teneatur aliquando interrogare pœnitentem; *ſect.* 20
Quæ prudentia Confeſſario neceſſaria ſit, *ibid.*

Confeſſarij obligatio quoad Sigillum confeſſionis.

Quæ ſit obligatio ſervandi ſigilli ſeu ſecreti in confeſſione, *ſect.* 21. *n.* 1
Undenam obligatio illa oriatur, *ibid.*
An hæc obligatio ſequatur ex qualibet confeſſione, *ibid. n.* 2.
An Confeſſarius extra confeſſionem de peccatis in confeſſione declaratis cum ipſo pœnitente licitè loqui poſſit, *ibid.*
Quænam cadant ſub ſigillum confeſſionis, *ibid. n.* 3
An præter Confeſſarium quædam aliæ perſonæ ad ſervandum ſigillum obligentur, *ibid. n.* 4
An Confeſſarius poſſit de conſenſu pœnitentis peccatum ab eo in confeſſione declaratum alteri patefacere, *ibid.*
An pœnitens quoque teneatur ad ſigillum reſpectu eorum, quæ Confeſſarius illi in confeſſione dixit, *ibid. n.* 5

Confirmatio.

An Confirmatio ſit Sacramentum, *tract.* 1. *cap.* 3. *ſect.* 1. *n.* 1
Quo tempore à Chriſto inſtitutum fuerit confirmationis Sacramentum, *ibid. n.* 2

Confirmationis materia & forma.

An materia remota Confirmationis ſit Chriſma? *ſect.* 2. *n.* 1.
An ad ſubſtantiam Confirmationis requiratur, ut Chriſma compoſitum ſit ex oleo olivarum & balſamo? *ibid.*
An requiratur etiam ut Chriſma ſit ab Epiſcopo benedictum, *ibid. n.* 2
An materia proxima Confirmationis ſit unctio Chriſmatis facta in fronte confirmandi in crucis figura? *ibid n.* 3
An Apoſtoli confirmationis Sacramentum aliquando ſine Chriſmate per ſolam manuum impoſitionem contulerint. *ibid. n.* 4

Confirmationis effectus.

An Confirmationis Sacramentum gratiam conferat? *ſect.* 3. *n.* 1.
An compleat & perficiat gratiam in Baptiſmo perceptam, *ibid.*
An per confirmationem imprimatur character? *ibid. num.* 2
An qui indignè confirmationem recipit, poſſit aliquando ejus gratiam recuperare, *ibid.*

Confirmationis ſubjectum.

Quænam diſpoſitiones requirantur in eo, qui confirmationem recipit? *ſect.* 4. *n.* 1
An omnibus & ſolis baptizatis confirmatio conferri poſſit? *ibid.*

An fides, & gratiæ ſtatus requiratur in adulto ad confirmationem dignè & fructuosè recipiendam, *ibid. num.* 3

An ſit aliqua obligatio recipiendi Sacramentum confirmationis, *ibid. n.* 3

Confirmationis Miniſter.

An ſolus Epiſcopus ſit ordinarius confirmationis Miniſter, *ſect* 5. *n.* 1.

An ex delegatione Romani Pontificis poſſit ſimplex Sacerdos confirmationis Sacramentum miniſtrare, *ibid.*

Quinam ritus requirantur ad debitam hujus Sacramenti collationem? *ibid. n.* 3

An nomen in baptiſmo impoſitum poſſit in confirmatione mutari, *ibid.*

Conſcientia.

Quid nomine conſcientiæ intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 7. *ſect.* 5. §. 1. *n.* 1

Quæ ſit differentia inter conſcientiam & ſynderesim, *ibid.*

Quotuplex ſit conſcientia? *ibid. n.* 2

Quæ ſit conſcientia recta, & quæ obligatio ſequendi dictamen illius, §. 2

Quæ ſit conſcientia errans, & an illius dictamen ſequi oporteat, §. 3

Quid de conſcientia ſcrupuloſa ſentiendum ſit? §. 4.

Quæ ſit conſcientia dubia, & in dubiis quid agendum, §. 5

Conſuetudo.

An conſuetudo aliquando vim legis obtineat, *tract.* 2. *cap.* 3. *ſect.* 7. *n.* 1

Quænam requirantur ad hoc ut conſuetudo habeat vim legis, *ibid.*

An conſuetudo, non modo conſtituendæ, ſed etiam abrogandæ legis vim habeat aliquando, *ibid.*

Quodnam tempus cenſeatur ſufficiens ad hoc ut lex per conſuetudinem contrariam abrogetur, *ibid.*

Contractus.

Quid nomine contractus intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 3. *ſect.* 7. §. 6. *n.* 1

Quinam ſint contractus nominati aut innominati, *ibid.*

An contractus quilibet obliget in foro conſcientiæ, *ibid.*

Quid cenſendum ſit de contractibus, in quibus contigit error vel dolus, *ibid. n.* 2

Quid de illis contractibus, qui vi aut metu fiunt, *ibid.*

Quid de contractibus mutui, commodati, depoſiti & locati, §. 9

Contritio.

Quid ſit contritio, *tract.* 1. *cap.* 5. *ſect.* 7

Quid ſit contritio perfecta, *ſect.* 8

An contritio perfecta poſſit quæcumque peccata delere, *ibid.*

Quo tempore peccator obligetur ad contritionis perfectæ actum eliciendum, *ibid. n* 5

An attritio ſufficiat ad dignè & fructuosè recipiendum pœnitentiæ Sacramentum, *ſect.* 9.

Qualis debeat eſſe illa attritio, *ſect.* 10

In quo differant inter ſe perfecta contritio & attritio, *ibid. n.* 6

Correctio fraterna.

An correctio fraterna ſit in præcepto, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 4 §. 4. *n.* 1. & 2

Quandonam facienda ſit correctio fraterna, *Ibid. n.* 3

Quinam obligentur ad correctionem faciendam, *ibid. n.* 4

Quis ordo in correctione fraterna ſervandus ſit, *ibid.*

An inferiores teneantur correctionem exercere erga ſuperiores, *ibid. n.* 5

An correctio facienda ſit de quibuſcunque peccatis etiam venialibus, *ibid.*

An teneamus admonere & corrigere illum qui ex ignorantia peccat, *Ibid.*

Quale peccatum ſit fraternæ correctionis omiſſio, *ibid.*

Decalogus.

Quid nomine decalogi intelligatur; *tract.* 2. *cap.* 4. *n.* 1

An decalogus ſit omnium legum epitome, *Ibid.*

An decalogus ſit ſufficiens ad actus humanos dirigendos, *ibid.*

An decalogi præcepta à Chriſto Domino tanquam ſummo Legiſlatore fuerint non modò renovata & confirmata, ſed & explicata & ampliata, *ibid. n.* 2

Primum Decalogi præceptum.

Quis ſit ſenſus verborum primi præcepti decalogi, *ſup. ſect.* 1. *n.* 1

An præceptum iſtud ſit affirmativum vel negativum, *ibid.*

Quæ ſit differentia inter præcepta affirmativa & negativa, *ibid.*

Quid præcipiatur aut prohibeatur hoc primo præcepto, *ibid.* §. 1. 2. 3. & 4

Quot modis peccetur in illud, *ibid.* §. 6

Secundum Decalogi præceptum.

Quid hoc ſecundo præcepto prohibeatur, *ſect.* 2

Quot modis in illud peccetur, *ibid.* §. 5

Tertium Decalogi præceptum.

An tertium decalogi præceptum ſit morale vel ceremoniale, *ſect.* 3

Quænam requirantur ad debitam dierum feſtorum ſanctificationem, *ibid.* §. 1

Quot modis peccetur in hoc tertium decalogi præceptum, §. 2

Quartum Decalogi præceptum.

Quæ ſint obligationes & officia filiorum erga parentes, & viciſſim parentum erga filios, *ſect.* 4. §. 6 *n.* 1

Quæ etiam pupillorum erga tutores, & ſervorum & quorumcumque inferiorum erga Dominos & Superiores, & è contra *ibid. n.* 3

Quænam obedientia debeatur ſummo Pontifici, Epiſcopis & Parochis, *ibid.*

Quot modis peccetur in hoc quartum præceptum, §. 7

Quintum Decalogi præceptum.

Quid hoc quinto præcepto prohibeatur; *ſect.* 6. §. 1

An ſint aliqui caſus in quibus licitum ſit ſeipſum occidere vel mutilare, §. 2

An ſint aliquæ cauſæ, ob quas occiſio alterius licita ſit §. 3

Quot modis in hoc præceptum peccetur, §. 4

Quæ reſtitutio facienda ſit ob occiſionem vel mutilationem alterius, §. 5

Sextum Decalogi præceptum.

Quid hoc ſexto præcepto prohibeatur, *ſect.* 6. §. 1

Quot modis in illud peccetur, §. 2

An aliqua interdum reſtitutio facienda ſit ob violationem hujus præcepti §. 3

Septimum Decalogi præceptum.

Quid hoc ſeptimo præcepto prohibeatur, *ſect.* 7. §. 10

Quot modis in illud peccetur, §. 11

Quæ reſtitutio ob illius violationem facienda ſit, §. 14

Octavum Decalogi præceptum.

Quid hoc octavo præcepto prohibeatur, *ſect.* 8

Quot modis peccetur in illud, §. 10

Quæ reſtitutio ob illius violationem facienda ſit, §. 12

Nonum Decalogi præceptum.

Quid duplici illo præcepto prohibetur, *ſect.* 9

Quot

Quot modis peccetur in illa duo ultima Decalogi præcepta, *ibid.*

Delectatio.

Quænam delectatio mala & prohibita cenſeri debeat, *tract 2 cap.2. ſect 5.num.*1.
An delectatio de re aliqua mala ſit peccatum, & quale, *ibid.n.*3.
An delectatio de cogitatione alicujus operis mali ſit ejuſdem ſpeciei cum ipſo opere malo, *ibid.num.*4.

Depoſitio & Degradatio.

Quæ ſit differentia inter depoſitionem & degradationem, *tract.2.cap* 6.*ſect.*2.§.2.
An depoſitionis ſententia ferri poſſit in abſentem.*ibid.*
Ob quæ peccata depoſitionis ſeu degradationis pœna infligi debeat, *ibid.*

Detractio.

Quid ſit detractio, *tract.2.cap.4 ſect.*8.§.7.*n.*1
Quot modis tractio committi poſſit, *ibid. n.* 2
An detractio ſit peccatum mortale, *ibid.n.*3
An licitum ſit aliquando crimen alicujus occultum detegere, §, 8.*num.*1.*&* 2
An licitum ſit ſeipſum infamare, *ibid. n.*4
An audiens detractorem peccet, *ibid.n.*5

Diſcordia.

Quid eſt diſcordia, *tract.2.cap.4.ſect* 4.§.5.*n.*3
An ſit aliquando licitum diſſentire à proximo, *ibid.n,*4
In quibus caſibus diſcordia ſit peccatum *ibid.*

Divinatio.

Quid nomine divinationis intelligitur, *tract. 2. cap.*4. *ſect.*1.§.5.*n.*4
An in divinatione ſit ſemper expreſſa vel tacita dæmonis invocatio, *ibid.*
Quæ ſint ſpecies divinationis in quibus ſit expreſſa invocatio dæmonis, *ibid num.*5
Quæ ſint aliæ ſpecies ejuſdem divinationis in quibus ſit tantum tacita, *ibid.*

Dominium.

Quâ ratione differebant inter ſe dominium juriſdictionis & dominium proprietatis, *tract. 2. cap.* 4. *ſect.* 7.§.3.*n* 1
An dominium ſoli naturæ rationali competat, *ibid.*n.2
Quale ſit dominium Dei in omnes creaturas, *ibid.*
Quorumnam bonorum filijfamilias dominium habeant, *ibid.*
Quænam ſint bona quæ vocantur caſtrenſia aut quaſi caſtrenſia, *ibid.*
Quibuſnam modis acquiratur dominium proprietatis, *ibid.*§.4

Donatio.

An donatio facta inter vivos revocari poſſit, & ob quas cauſas, *tract.2.cap.*4 *ſect.*7 §.7.*n* 4
An donatio facta cauſa mortis, poſſit ad arbitrium donantis revocari, *ibid.num.* 5

Eleemoſyna.

An eleemoſyna ſit in præcepto, *tract 2. cap. 4. ſect.* 4 §. 3
Quinam teneantur ad eleemoſynam faciendam, *ibid.*
De quibus ſuperfluis oporteat facere eleemoſynam? *ibid.n.*3
An perſonæ Eccleſiaſticæ ſtrictiùs obligentur ad eleemoſynam faciendam, *ibid. n.* 4
An & quâ ratione, uxores & filijfamilias eleemoſynam facere poſſint, *ibid n.*5

Emptio & venditio.

Quænam conditiones ſervari debeant, in emptione & venditione, *tract.* 2. *cap.*4.*ſect.* 7.§.8.*n.*1
An vitia occulta rei quæ venditur ſint emptori manifeſtanda, *ibid.*
Quotuplex eſt pretium alicujus rei, *ibid.n.*2
An licitum ſit aliquando rem aliquando pluris vendere aut minori pretio emere quam per ſe valeat, *ibid. n.* 3. *&* 4

Epiſcopi.

An Epiſcopatus ſit ordo diſtinctus à Sacerdotio, *tract.* 1.*cap* 7.*ſect.*1
An Epiſcopi ſint ex divina inſtitutione, *tract.* 2. *cap.* 3.*ſect.*5. §.3.*n.*1
An ex inſtitutione divina Epiſcopi ſint preſbyteris ſuperiores? *ibid.*
Quænam reverentia & obedientia Epiſcopis debeatur? *ibid.n.*2

Eucharistia.

Quænam ſint nomina huic Sacramento à SS. Patribus impoſita, *tract.* 1
In quo propriè conſiſtat Euchariſtiæ Sacramentum *ſect.* 2.*n.* 1.
An Euchariſtia in re aliqua permanenti conſiſtat, *ibid. n.* 2

Euchariſtia materia.

An panis triticeus & vinum de vite ſint materia hujus Sacramenti, *ſect.* 3. *num.* 1
An & quâ ratione panis fermentatus eſſe poſſit materia apta Euchariſtiæ, *ibid. n.*4
An permiſcenda ſit aqua vino, *ibid. n.*5
An materia debeat eſſe præſens Sacerdoti conſecranti, *ibid.*
An debeat determinari per intentionem conſecrantis, *ibid. n.* 6

Euchariſtia forma.

Quænam ſit forma conſecrationis Euchariſtiæ, *ſect.* 4. *n.* 1
Quis ſit verus & proprius ſenſus verborum conſecrationis, *ibid. n.* 2. *&* 3
Quid per verba conſecrationis efficiatur, *ſect.*5
An Chriſti corpus & ſanguis realiter exiſtant ſub ſpeciebus hujus Sacramenti, *ibid* § 1
An per conſecrationem fiat tranſſubſtantiatio, ſeu converſio totius ſubſtantiæ panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, *ibid.*§.2.*n.*1
Quid in tranſſubſtantiatione illa ponitur ſub ſpecie panis & vini, tam vi verborum, quàm per naturalem concomitantiam, §. 3. *n.* 2
Quid de ſpeciebus in hoc Sacramento remanentibus ſentiendum ſit, *ibid. num.* 4
An Chriſti corpus ſub ſpeciebus Sacramentalibus exiſtens videri poſſit ab oculo corporeo, vel ab intellectu creato cognoſci, *ibid. n.* 5
Qui ſentiendum ſit de apparitionibus miraculoſis, quæ aliquando in hoc Sacramento contigerunt, *ibid. n.*6

Euchariſtia effectus.

An Sacramentum Euchariſtiæ gratiæ augmentum conferat, *ſect.* 6.*n.*1
An aliquando conferat primam gratiam, *ibid.*
An conferat aliqua gratiæ actualis auxilia, *ibid.n.*2
An Euchariſtia ſit non ſolum cibus animæ, ſed & ejuſdem medicamentum, *ibid.*
An per hoc Sacramentum peccata venialia deleantur, *ibid.n.*3
An hujus Sacramenti effectus ſit præſervatio à peccatis

catis mortalibus, *ibid.*
An animæ gloria & corporis reſurrectio ſit effectus hujus Sacramenti, *ibid. num.* 4
An hoc Sacramentum ſpecialem Chriſti cum eo qui ſuſcipit illud, unionem operetur, *ibid.*
An ad hos effectus per totam vitam obtinendos expediat frequenter ad ſacram communionem accedere, *ibid. n.* 5

Diſpoſitiones ad Euchariſtiam percipiendam.

An fides ſit diſpoſitio neceſſaria ad Euchariſtiam recipiendam, *ſect.* 7. §. 1. *n.* 1
An munditiees ab omni peccato mortali requiratur, *ibid.*
An Eccleſia aliquando Euchariſtiam conceſſerit peccatoribus nondum per abſolutionem ſacramentalem à mortifero aliquo crimine expiatis, *ibid. num.* 2
An Eccleſiæ prohibitio Euchariſtiæ receptionem impediat, *ibid. n.* 3
An pius aliquis reverentiæ & devotionis affectus ad Euchariſtiam dignè recipiendam requiratur, *ibid. n.* 4
An qui Euchariſtiam recipit debeat eſſe jejunus. §. 2. *n.* 1
In quibus caſibus Euchariſtia à non jejunis percipi poſſit, *ibid. n.* 2
An aliqua immunditia corporalis hujus Sacramenti perceptionem impediat, *ibid.*
An ſatisfactio ſacramentalis ante communionem impleri debeat? §. 3
An ad dignam communionem requiratur excellens aliquis puritatis & ſanctitatis gradus? §. 4

Euchariſtiæ ſumendæ neceſſitas.

An ſumptio Euchariſtiæ ſit ad ſalutem neceſſaria, neceſſitate medij, *ſect.* 8. *num.* 1
An Eccleſia olim parvulis baptizatis ante uſum rationis Euchariſtiam adminiſtraverit, *ibid.*
Quænam fuerunt olim præcepta de Euchariſtia ſumenda, *ibid. n.* 2
Quomodo intelligendum ſit Eccleſiæ præceptum de communione Paſchali, *ibid. n.* 3
Quænam ſint pœnæ latæ contra non communicantes tempore paſchali, *ibid.*
An ſit aliquod præceptum divinum de ſumenda Euchariſtia, & quo tempore obliget, *ibid.* 4
Utrum amentibus baptizatis miniſtranda ſit Euchariſtia, *ſect.* 9. *n.* 1
Quâ ætate pueris conveniat Euchariſtiam miniſtrari? *ibid n.* 2
An reis ad mortem damnatis licitè denegari poſſit Euchariſtia, *ibid. n.* 3
An Laïci ſub utraque ſpecie Euchariſtiam ſumere debeant, *ibid. n.* 4

Euchariſtiæ Miniſter.

An ſolus Sacerdos ſit legitimus Euchariſtiæ conficiendæ Miniſter, *ſect.* 10. *num.* 1
An ſolus Sacerdos ſit ordinarius Euchariſtiæ diſpenſandæ miniſter, *ibid. num.* 2
An Diaconis olim Euchariſtiæ adminiſtratio credita fuerit, *ibid n.* 3
An quivis Sacerdos Euchariſtiam miniſtrare licitè poſſit, *ibid.*

Excommunicatio.

Quid ſit excommunicatio, *tract.* 1. *cap.* 6. *ſect.* 2. §. 1. *n.* 1
Quænam differentia inter excommunicationem majorem & minorem, *ibid.*
Quibus bonis privet excommunicatio, *ibid. n.* 2
Quinam excommunicati evitari debeant, *ibid. n.* 3
An liceat ob quaſdam cauſas cum illis aliquam habere communicationem, *ibid. n.* 4
In quibus caſibus excommunicatio major incurratur, *ibid. n.* 5
An excommunicatio ferri poſſit contra communitatem, *ibid. n.* 8

Extrema-Unctio.

An Extrema unctio ſit Sacramentum, *tract.* 1. *cap.* 6. *ſect.* 1. *n.* 1
Quis ſit miniſter Extremæ-unctionis, *ibid. n.* 3
An oleum olivarum ab Epiſcopo benedictum ſit materia Extremæ-unctionis, *ſect.* 2. *n.* 1
An deficiente oleo benedicto poſſit adhiberi aliud non benedictum, *ibid.*
An unctio per modum crucis ſit materia proxima Extremæ-unctionis. *ibid. n.* 2
In quibus partibus unctio illa fieri debeat, *ibid. n.* 3
Quæ ſit forma Extremæ unctionis; & an debeat eſſe deprecatoria, *ibid. num.* 4
Quinam ſint effectus Extremæ-unctionis, *ſect.* 3. *n.* 1
An remiſſio peccatorum etiam mortalium ſit proprius hujus Sacramenti effectus, *ibid. n.* 2
An per hoc Sacramentum abſtergantur peccatorum reliquiæ, *ibid.*
Quid per reliquias peccatorum intelligi debeat, *ibid.*
An ſanitatis recuperatio ſit effectus Extremæ-unctionis, *ibid. n.* 4
Quis ſuſcipere poſſit aut debeat Extremam-Unctionem, *ſect.* 4 *n.* 1
An pluries recipi poſſit Extrema-unctio, *ibid n.* 2
Quænam diſpoſitiones requirantur in recipiente, *ibid.*
An viaticum ante vel poſt Extremam unctionem recipi debeat, *ibid.*
An ſit aliqua obligatio recipiendæ Extremæ-unctionis, *ibid n.* 3

Fides.

Quænam teneantur adulti credere per fidem, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1 §. 1
Quonam tempore affirmativum fidei præceptum obliget, *ibid*

Habitus Clericalis.

Quæ ſit obligatio clericorum ad deferendum habitum Clericalem, *in append. art.* 2
Qualis debeat eſſe materia vel forma habitus clericalis, *ibid.*
An in itinere liceat Clericis uti veſte contractiore, *ibid.*

Horæ Canonicæ.

Quid horarum canonicarum nomine intelligatur, *in append. art.* 4
Quinam ad recitationem horarum canonicarum teneantur, *ibid. quæſt.* 1
An omnes Clerici in ſacris ordinibus conſtituti ad illarum recitationem obligentur, licet nullum beneficium Eccleſiaſticum obtineant, *ibid. num.* 1
An omnes clerici beneficiati, licet nullo ſacro ordine inſigniti ad eaſdem horas recitandas obligentur, *ibid.*
An Religioſi & etiam moniales ad illam recitationem teneantur, *ibid n.* 2
Quænam obſervanda ſint in recitatione horarum canonicarum, *ibid. quæſt* 2
An teneantur omnes recitare horas juxta ritum Breviarij Romani, *ibid.*

An ſit peccatum interrumpere recitationem horarum *ibid.n.*3
Quo tempore horæ debeant recitari, *ibid.n.*4
Quæ attentio requiratur ad debitam horarum recitationem, *ibid.num.*5.6.7. & 8
Quale ſit peccatum omittere horarum recitationem, *ibid.quæſt.*3
Quibus pœnis ſubjaceant illi, qui horas recitare omittunt, *ibid.n.*2
Quænam cauſæ excuſent ab horarum recitatione, *quæſt.*4

Idololatria.

Quid ſit Idololatria, *tract.*2.*cap.*4.*ſect.*1.§.5
An Idololatria non modo Religioni ſed etiam fidei adverſetur, *ibid.*

Jejunium.

Quid nomine Jejunij intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 5. *ſect.unic.* §. 1 *n.* 1
Quænam requirantur ad debitam Jejunij Eccleſiaſtici obſervationem, *ibid.num.* 2
Quæ ſit obligatio ſervandi Jejunij, §.2.*n.*1
Quænam perſonæ ad ſervandum jejunium obligentur, *ibid.*
Quænam ab obſervatione jejunij excuſentur, *ibid.n.* 2. & 3
Quænam ſint tempora jejuniorum legibus Eccleſiaſticis præſcripta, *ibid. num.*4
Quibus modis violetur præceptum de jejunio ſervando, §. 3

Ignorantia.

An Ignorantia ſit cauſa peccati, vel ab eo excuſet, *tract.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 7. *num.* 1
Quænam dicatur ignorantia juris vel facti, *ibid.*
Quænam ſit ignorantia antecedens, comitans, vel ſubſequens, *ibid.n.*2
Quænam ignorantia vincibilis aut invincibilis cenſeri debeat, *ibid.*
An poſſit eſſe ignorantia aliqua invincibilis juris naturalis, *ibid.n.* 4
An ignorantia vincibilis ſit peccatum, *ibid.n.* 2
An ignorantia invincibilis à peccato ſemper excuſet, *ibid.n.* 3
An ignorantia conſequens & affectata peccati gravitatem augeat, *ibid.*

Indulgentia.

Quid nomine indulgentiæ intelligatur, *in appendice cap.* 5. §.
An extet in Eccleſia Theſaurus aliquis ex meritis Chriſti & ſanctorum, *ibid.*
An diſpenſatio illius Theſauri Eccleſiæ à Chriſto credita ſit, *ibid. num.*2
Quiſnam ſit indulgentiarum valor, *ibid.n.*3
Quotupliciter indulgentiæ concedi ſoleant, *ibid.n.*4
Quis poſſit concedere indulgentias, §.2.*n.* 1
An præter ſummum Pontificem & Epiſcopos aliqui alij poſſint concedere indulgentias, *ibid.n.*2
An cauſa aliqua juſta & rationabilis requiratur ad concedendum indulgentias, *ibid. n.* 4
Quænam conditiones requirantur in eo, qui indulgentiarum fructum percipere intendat, §. 3

Infernus.

An infernus damnatorum ſit locus aliquis realis & corporeus, in ipſis terræ viſceribus ſitus, *tract.*2.*cap.* 2. *in. digreſſ. poſt ſect.* 8.*n.*1
An ignis verus & corporeus in inferno reperiatur? *ibid. n.* 2
An igne illo non corpora ſolum ſed etiam animæ crucientur, *ibid.*

Infidelitas.

An infidelitas ſit peccatum? *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.*1.§.1. *n.* 3
Quæ ſit infidelitas negativa, *ibid.*
An infideles propter illam ſolam damnentur? *ibid.*
Quot ſunt ſpecies infidelitatis, *ibid.*
Quænam requirantur ad rationem hæreſis? *ibid.n.*2

Interdictum.

Quid nomine interdicti intelligatur, *tract.* 2.*cap.*6 *ſect.* 2..§.3.*n.*1
An ſit aliud interdictum loci, & aliud perſonæ? *ibid.*
An tempore interdicti liceat ſacramenta aliqua miniſtrare? *ibid. n.* 3
An liceat officia divina publicè celebrare, *ibid.n.*4
An liceat in ſacro loco ſepelire, *ibid n* 5
In quibus caſibus incurratur interdictum? *ibid.*

Invidia.

An invidia ſit triſtitia de bono proximi? *tract.* 2. *cap.* 4.*ſect.*4.§ 5.*num.*2.& 3
Quot modis triſtari quis poſſit de bono proximi? *ibid.*
An poſſit aliquando quis triſtari de bono proximi abſque peccato? *ibid.*

Irregularitas.

Quid ſit irregularitas? *tract.*2.*cap.*6.*ſect.*3
An aliqua irregularitas oriatur ex defectu, *ibid.*§.1
Ex quibus defectibus oriatur irregularitas, *ibid.n.* 1. 2. 3. & 4
An aliqua irregularitas oriatur ex delicto, §.2
Ex quibus delictis oriatur irregularitas, *ibid.n.*1.2.& 3
Quibus modis tollatur irregularitas? §. 3

Judicialis proceſſus.

Quænam conditiones requirantur ut quis officio Judicis dignè defungatur? *tract.*2.*cap.*4.*ſect.*8.§.2.*n.*1
An Judex teneatur proferre ſententiam ſecundum allegata & probata, *ibid. num.* 2
An Judex teneatur ſervare formam à legibus præſcriptam, *ibid.n.*3. & 4
An pœnam à jure decretam licitè relaxare poſſit, *ibid. n.* 5
Quis teneatur in judicio denuntiare aut accuſare, §.3. *n.* 1
Quæ ſit differentia inter accuſatorem & denuntiatorem, *ibid.*
An correctio fraterna & ſecreta debeat ſemper præcedere accuſationem vel denuntiationem? *ibid.n.* 2. & 3
An liceat in accuſatione vel denuntiatione aperire crimen quod eſt omninò occultum nec ullo modo probari poteſt? *ibid.n.*4
An teſtis legitimè interrogatus obligetur ad ferendum teſtimonium in judicio? § 4 *n.*1.2.& 3
An Clerici licitè poſſint teſtimonium ferre in cauſis criminalibus, *ibid*
Quid facere debet teſtis quando contra juris ordinem à Judice interrogatur & teſtimonium ferre compellitur? *ibid.*
An reus à Judice ſecundum formam juris interrogatus teneatur fateri veritatem? §. 5. *n.* 1
An licitum ſit reo ad ſuperiorem Judicem appellare, *ibid. n.* 2
An reus juſtè condemnatus poſſit per vim impedire ne ſententia in eum lata executioni mandetur? *ibid.*
Quænam ſint conditiones requiſitæ, ut quis Advocati ſeu Procuratoris munere debitè fungatur? §. 6

Judicium temerarium.

An ſit licitum de altero judicare? *tract.*2. *cap.* 4.*ſect.* 8.§.

8. §. 9. *n.* 1
Quænam cauſæ ſeu rationes ſufficiant ad judicium licitè ferendum de altero? *ibid. n.* 2
An judicium temerarium ſit peccatum mortale? *ibid. n.* 3
An liceat aliquid mali ſuſpicari de altero ex levibus indiciis? *ibid.*
Utrum ea de quibus dubitatur quo animo fiant in meliorem partem ſint ſemper interpretanda? *ibid. n.* 4

Juramentum.

Quid nomine juramenti intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 2. §. 1. *n.* 1
Quot modis fiat juramentum, *ibid.*
Quænam requirantur ut licitum ſit juramentum, *ibid.*
In quibus caſibus ceſſat juramenti promiſſorij obligatio, *ibid. n.* 3
Quàm periculoſa ſit jurandi conſuetudo, *ibid. n.* 4

Jus.

Quid nomine juris intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 7. §. 1
Quid ſit jus ad rem, & jus in re? §. 2

Juſtitia.

Quid ſit juſtitia, *tract.* 2. *cap* 4 *ſect.* 7. §. 1
Quo ſenſu juſtitia dicatur eſſe virtus Cardinalis, *ibid. n.* 2
Quid ſit juſtitia commutativa & diſtributiva, *ibid. n.* 3

Lex.

Quid nomine legis intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 3. *ſect.* 1. *n.* 1
Quid ſit lex æterna, & an omnes creaturæ illi ſubdantur, *Ibid. n.* 2
Quid ſit lex naturalis, *ibid. n.* 3
An lex naturalis una ſit apud omnes, *Ibid.*
An omnes homines obliget, *ibid. n.* 4
An illius ſervandæ obligatio aliquando ceſſare poſſit, *ibid. n.* 5

Lex humana.

Quid ſit lex humana, *ibid. ſect.* 2. *n.* 1
Quæ ſit materia legis humanæ, *ibid. n.* 3
An actus interni lege humanâ præcipi vel prohiberi poſſint? *ibid. n.* 4
An materia legis humanæ poſſit aliquam mutationem accipere, *ibid. n.* 5
An lex humana in conſcientia obliget, & quas perſonas? *ſect.* 3. *n.* 1
An Clerici legibus civilibus teneantur, *ibid. n.* 4
An legiſlator propriâ lege teneatur, *ibid.*
An pueri ante uſum rationis legibus teneantur, *ibid.*
An promulgatio legis humanæ neceſſaria ſit, *ibid. n.* 5
An præter promulgationem legis neceſſaria ſit ejus acceptatio? *ibid. n.* 6
Undenam dignoſci poſſit utrum lex humana ſub mortali culpa obliget, *ſect* 4. *num.* 1
An lex humana obliget cum periculo vitæ, *ibid. n.* 4
An ſint aliquæ leges humanæ purè pœnales, *ibid. n.* 5
In quibus perſonis reſideat legum ferendarum poteſtas, *ſect.* 5.
Quibus modis ceſſare poſſit ſervandæ legis humanæ obligatio, *ſect.* 6. *n.* 1
An diſpenſatio conceſſa abſque juſta cauſa ſit valida & licita, *ibid. n.* 3
Quale peccatum ſit abſque juſta cauſa aliquem à ſervanda lege diſpenſare? *ibid.*
An inferior poſſit aliquando diſpenſare in lege Superioris, *ibid. n.* 4
An Superior ſecum ipſe diſpenſare poſſit? *Ibid.*

Lex divina poſitiva.

Quid intelligatur nomine legis divinæ poſitivæ, *tract.* 2. *cap.* 3 *ſect.* 8. *n.* 1
Quotuplex ſit lex divina poſitiva, *ibid.*
An lex vetus fuerit bona & ſancta, *ibid.*
An lex nova melior & perfectior ſit lege veteri? *ibid.*
An lege veteri ſoli Judæi obſtricti fuerint? *ibid. n.* 2
An omnes homines lege novâ obligentur, *ibid.*
An lex vetus omninò defierit? *ibid n.* 3
An lex nova uſque ad conſummationem ſæculi duratura ſit, *ibid.*
An ab inſtanti mortis Chriſti lex vetus obligare deſierit? *ibid n.* 4
Quo præcisè tempore lex vetus non modo mortua ſed & mortifera eſſe cœperit? *ibid n.* 5

Liberum arbitrium.

In quo præcisè & propriè conſiſtat liberum arbitrium? *tract* 2. *cap.* 7. *ſect.* 2
An neceſſitas libertati ſit contraria? *ibid. n.* 2
An indifferentia ſit de eſſentia libertatis? *ibid. n.* 3.

Magia.

Quid ſit Magia? *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1 §. 5 *n.* 3
An Magia ſit aliquando conjuncta hæreſi? *ibid. n.* 4

Maleficium.

Quid ſit maleficium? *tract* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 5. *n.* 11
Quid ſit maleficium veneficum, vel amatorium? *ibid.*
De quibus interrogandi ſint malefici in confeſſione? *ibid. n.* 12
An licitum ſit maleficium unum altero maleficio diſſolvere? *ibid.*

Matrimonium.

Quid ſit Matrimonium, *tract.* 1. *cap.* 8. *ſect.* 1. *n.* 1
Quæ ſit differentia inter Matrimonium legitimum, ratum, & conſummatum, *ibid.*
An Matrimonium ſit Sacramentum? *ibid n.* 2
Quænam ſit illius materia & forma, *ibid. n.* 3
Quis ſit hujus Sacramenti miniſter? *ibid.*
An Matrimonium per Procuratorem contractum ſit Sacramentum? *ibid. num* 4
Quænam conditiones requirantur, ut Matrimonium validè per Procuratorem contrahatur? *ibid.*
Quid de Matrimonio infidelium ſentiendum ſit? *ibid. n.* 5
Quænam requirantur, ad validitatem Matrimonij? *ſect.* 2
Quænam requirantur ad hoc ut Matrimonium non modo validè ſed & licitè contrahatur? *ſect.* 3
Quinam ſint Matrimonij effectus? *ſect.* 4
An Matrimonium ſit omninò indiſſolubile? *ibid. n.* 2.
An Matrimonium ratum, ſed non conſummatum in aliquo caſu ſolvi poſſit *ibid.*

An

An ſint aliqui caſus in quibus conjuges ab invicem ſeparari poſſint, *ibid. num.4*
Quænam ſit obligatio conjugum ſibi mutuò debitum conjugale reddendi, *ibid n.5*
Quænam ſint Matrimonij impedimenta? *ſect.* 5
An ſint aliqua impedimenta Matrimonium dirimentia, & quæ? *ibid.n.5*

Mendacium.

Quid ſit mendacium? *tract.2. cap.4.ſect.8.§.1*
An mendacium poſſit aliquando eſſe licitum? *ibid.*
Quandonam mendacium ſit peccatum mortale vel veniale? *ibid.*

Miſſa Sacrificium.

Undenam derivetur Miſſæ nomen? *tract.1.cap.4.ſect.* 11. §. 1. *n.* 1
An verum & propriè dictum ſacrificium in Miſſa offeratur, *ibid. n.* 3
Quænam partes Miſſæ ad rationem ſacrificij pertineant? § 2
An eſſentia ſacrificij Miſſæ in ſola conſecratione conſiſtat? *ibid.*

Effectus Sacrificij Miſſæ.

An Miſſæ ſacrificium aliquos effectus habeat ex opere operato? §. 2.*n.*1
An ſacrificium Miſſæ ſit non ſolum Latreuticum & Euchariſticum ſed etiam propitiatorium & impetratorium, *ibid n.*2
Quâ ratione remiſſio peccatorum quoad culpam ſive quoad pœnam ſit effectus ſacrificij Miſſæ? *ibid. n.* 3
An liceat offerre ſacrificium Miſſæ ad impetranda bona temporalia? *ibid.num.*4
An Miſſæ ſacrificium effectus ſuos infallibiliter producat? *ibid.*
An Miſſæ ſacrificium ſit æqualis efficaciæ ſive à bono ſive à malo miniſtro offeratur? *ibid.*
Pro quibus Miſſæ ſacrificium offerri poſſit? §.4.*n.*1
An Miſſæ ſacrificium offerri poſſit in honorem Sanctorum? *ibid.*
An Miſſæ ſacrificium proſit ipſi ſacerdoti offerenti, & quâ ratione, *ibid.n.*4

Sacrificij Miſſæ applicatio.

Quænam applicatio requiratur ex parte ſacerdotis celebrantis, ut Miſſæ fructus in alios derivetur? §. 5. *n.* 1.
An applicatio illa præſertim pendeat ex voluntate Chriſti? *ibid.*
An præter applicationem generalem Chriſti & Eccleſiæ ſacerdos poſſit fructus Miſſæ applicare aliquibus perſonis in particulari? *ibid n.*3.
An aliqui alij cum ſacerdote offerentes poſſint ejuſmodi applicationem facere? *ibid.*
An poſſit determinari quantus ex hoc ſacrificio fructus tam ad omnes generatim quàm ad ſingulos ſpecitam derivetur? *ibid.*
Quænam requirantur ex parte Sacerdotis offerentis ut validè & licitè fructum hujus ſacrificij applicet? *ibid. n.* 4
An Miſſæ ſacrificium pro pluribus oblatum tantum proſit ſingulis, quantum ſi pro uno ſolum offerretur; §. 6.
An Sacerdos intentionem illius pro quo celebrat, in omnibus ſequi debeat? *ibid. n.* 3.
Quæ ſit optima praxis applicationis fructuum Miſſæ à Sacerdote faciendæ? § 7.

Circumſtantiæ quædam obſervandæ in celebratione Miſſæ.

Quo tempore ſacrificium Miſſæ celebrari debeat? §. 8. *n.*1
Quo loco debeat celebrari? *ibid.n.*3.
Quot mappæ ſuper altari poni debeant? *ibid.n.6*
Quale debeat eſſe corporale ad Miſſam celebrandam? *ibid.*
Ex qua materia debeat eſſe calix & patena? *ibid.*
An liceat celebrare abſque libro miſſali, *ibid.*
An candelæ cereæ accenſæ neceſſariæ ſint? *ibid.*
An imago crucifixi altari ſuperponi debeat, *ibid.*
Quænam ſacræ veſtes ad celebrandum requirantur, *ibid.n.*7
An Sacerdoti celebranti miniſter neceſſarius ſit, *ibid.n.*9
An fœmina poſſit Sacerdoti Miſſam celebranti inſervire, *ibid.*
Quoties Sacerdos miſſam celebrare teneatur, *ibid.n.* 10

Odium proximi.

Quotuplex ſit odium proximi, *tract* 2.*cap.* 4. *ſect.* 4. § 5
Quomodo differant odium abominationis & odium inimicitiæ, *ibid.*
An ſit peccatum odiſſe peccatorem quatenus peccator eſt, *ibid.*

Opinio probabilis.

Quid nomine opinionis intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 1. *ſect.6.*§.1
Quænam opinio probabilis cenſeri debeat, *ibid.*
Quid requiratur ut quis dicatur operari ex opinione probabili, *ibid.*
An licitum ſit operari ex quacunque opinione probabili, §. 2
Utrum ex duabus opinionibus probabilibus licitum ſit ſequi minus tutam & minus probabilem, §. 3
An in diſpenſatione ſacramentorum opinionem tutiorem ſequi oporteat, *ibid.*
An judices inferendis ſententiis teneantur litem adjudicare illi cujus cauſa rationibus probabilioribus innixa eſt, *ibid.*
An medici in aſſignandis remediis ſequi debeant id quod tutius eſt, *ibid.*
An doctor ſeu Confeſſarius dare poſſit conſilium juxta opinionem probabilem, relicta probabiliori quam ipſe ſequitur, *ibid.*

Oratio.

Quid ſit oratio, & quotuplici modo fiat, *tract.* 2. *cap.* 4 *ſect.* 1.§.3
An oratio neceſſaria ſit ad ſalutem, *ibid.*
Quis orare debeat, & quo tempore, *ibid.*
Ad quem debeat dirigi oratio, & pro quibus, *ibid.*
Quomodo orandum ſit, & quæ in oratione poſtulanda, *ibid.*
Quid ſit ſenſus verborum orationis dominicæ, *ibid.*

Ordo.

An ordo ſit ſacramentum, *tract.1.cap.7.ſect.1.n.1*
An ſint ſeptem Ordines? *ibid.n.2*
An ſubdiaconatus & unuſquiſque minorum Ordinum ſit Sacramentum, *ibid. n. 2*
Quâ ratione omnes ſeptem Ordines dicantur unum Sacramentum? *ibid. n.5*
An Epiſcopatus ſit ordo, *ibid.n.6*
An tonſura Clericalis ſit ordo, *ibid.n. 7*

Sacramenti Ordinis materia & forma.

Quænam ſit Sacramenti ordinis materia remota & proxima, *ſect. 2.n.1*
Quænam ſit ejuſdem ſacramenti forma, *ibid.*
Quæ ſit materia & forma ſingulorum Ordinum minorum, *ibid.*
An materia & forma ſubdiaconatus, diaconatus, & preſbyteratus ſit duplex, & quænam illa ſit, *ibid. n. 2*
An materia & forma Epiſcopatus ſit triplex,& quæ, *ibid. n.4*

Sacramenti Ordinis Miniſter.

An ſolus Epiſcopus ſit ordinarius hujus ſacramenti Miniſter, *ſect.3.n.1*
An ſimplex Sacerdos ex commiſſione ſummi Pontificis, poſſit eſſe hujus ſacramenti miniſter, *ibid. n. 2*
An tres Epiſcopi ad conſecrandum ſeu ordinandum Epiſcopum requirantur, & an ex diſpenſatione ſummi Pontificis, unus id poſſit, *ibid.*

Sacramentum Ordinis ſuſcipiens.

Quis ſacramentum Ordinis ſuſcipere poſſit, *ſect. 3. n. 3*
An mulier ſacramentum Ordinis poſſit ſuſcipere, *ibid.*
Quænam olim fuerint diaconiſſæ, preſbyteræ, &c. *ibid.*
Quæ diſpoſitiones requirantur in eo qui ſuſcipit ordines? *ibid n.4*
Quâ ætate ſinguli Ordines ſuſcipi poſſint? *ibid n 6*
Quo anni tempore Ordines conferri poſſint? *ibid.*
Quænam ſint ordinandorum conditiones & qualitates? *ſect.4*

Sacramenti Ordinis effectus.

Quænam gratia per Sacramentum Ordinis conferatur? *ſect. 5.n.1*
An per Ordinis Sacramentum character imprimatur? *ibid.*
Quænam ſint functiones cujuſque Ordinis propriæ *ibid.n.2.3.& 4*

Patrinus.

Quænam ſint obligationes Patrini & Matrinæ erga infantem, quem ex ſacro fonte ſuſceperunt? *tract. 1. cap.2.ſect.7*

Peccatum.

Quid ſit peccatum? *tract.2.cap.2.ſect.1.n.1.& 2*
Quænam ſit ratio formalis peccati, *ibid.n.3*
An dentur quædam peccata mortalia & quædam venialia? *ſect. 2.n.1*
Unde peti debeat diſcrimen peccati mortalis,& venialis? *ibid. n.2.& 3*
An peccatum ex genere ſuo mortale poſſit fieri veniale, & è contrà? *ſect.3*
Unde petenda ſit ſpecifica vel numerica diſtinctio peccatorum? *ſect.4*
Quid ſit peccatum omiſſionis? *ſect. 5*
Quænam ſint cauſæ peccati? *ſect. 6*
Quinam ſint effectus? *ſect. 8*

Pœnitentia Sacramentum.

Quid nomine pœnitentiæ intelligatur? *tract.2.cap. 5. ſect. 1*
An pœnitentia ſit ſacramentum? *ſect. 2.n.1*
Quis ſit verus & proprius ſenſus verborum Chriſti (*quorum remiſeritis peccata remittuntur eis*? ibid.n.2.
An pœnitentiæ ſacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium? *ibid, n. 4*

Materia Sacramenti pœnitentiæ.

Quænam ſit materia remota ſacramenti pœnitentiæ, *ſect.3.n.1*
Quâ ratione peccata ſint materia remota hujus ſacramenti, *ibid.*
An omnia & quæcumque peccata poſt baptiſmum commiſſa,ſint materia hujus ſacramenti? *ibid.n. 2*
An peccata venialia aut mortalia jam confeſſa & remiſſa ſint materia ſufficiens hujus ſacramenti? *ibid. n. 3*
Quænam ſit materia proxima hujus ſacramenti, *ibid. n. 4*
An contritio & confeſſio ſint partes eſſentiales ſacramenti pœnitentiæ, *ibid.*
An ſatisfactio ſit tantum pars integrans ejuſdem ſacramenti, *ibid.*

Forma Sacramenti pœnitentiæ.

An forma ſacramenti pœnitentiæ conſiſtat in his verbis (*ego te abſolvo à peccatis tuis*) *ſect.4.n.1*
An verba illa debeant proferri voce ſacerdotis,an ſufficiat illa ſcripto tradi, *ibid.*
An hæc ſola verba (*abſolvo te*) ſint eſſentia illius formæ, *ibid.n.2*
An impoſitio manuum ad illam formam pertineat, *ibid.*
An abſolutionis forma deprecatorio modo prolata ſit invalida, *ibid.*
An conditiones aliquæ apponi poſſint abſolutionis formæ, & quæ, *ibid.num.3*
Quis ſit proprius & verus ſenſus verborum illorum (*ego te abſolvo, &c.*) *num.4*

Effectus Sacramenti pœnitentiæ.

An effectus ſacramenti pœnitentiæ ſit remiſſio quorumcumque peccatorum, *ſect. 5.n. 1*
An peccata in Spiritum ſanctum commiſſa per pœnitentiam remitti poſſint, *ibid.*
Quâ ratione peccata venialia per hoc ſacramentum remittantur, *ibid.num.2*
Quomodo remittantur peccata venialia cum quibus juſtus

juſtus ex hac vita decedit, *ibid. n.* 5
An per Sacramentum pœnitentiæ bonorum operum merita reviviſcant, *ſect. 6. n.* 1
An peccata in ſacramento pœnitentiæ remiſſa per ſubſequens peccatum mortale redeant quoad reatum culpæ vel pœnæ, *ibid. n.* 3

Præſcriptio.

Quid nomine præſcriptionis intelligatur, *tract. 2. cap. 4 ſect. 7. §. 1. n.* 1
Quænam conditiones requirantur ut aliquid præſcriptionis titulo acquiratur, *ibid.*
Quantum temporis requiratur ad legitimam præſcriptionem, *ibid. n.* 2. & 3

Promiſſio.

An promiſſio antequam acceptetur, obligationem aliquam pariat, *tract. 2. cap. 4 ſect 7 §. 7. n.* 1
An promiſſio acceptata obliget ſub peccato, *ibid n* 2
An, & quando eſſet obligatio illa promiſſionis acceptatæ, *ibid. n.* 3

Purgatorium.

An ſit aliquis locus purgatorius in quo animæ poſt hanc vitam purgandæ detineantur, *in appendic. poſt cap. 5 § 4 n.* 1
Quænam animæ & ob quas cauſas in purgatorio detineantur, *ibid. n* 3
Quæ, & quantæ ſint pœnæ purgatorij, *ibid.*
Ubinam ſit purgatorium, *ibid. n.* 4
Quanto tempore animæ in purgatorio detineantur, *ibid.*
An animæ in purgatorio detentæ illinc aliquando egrediantur & hominibus appareant, *ibid.*
Quibus modis animæ in purgatorio detentæ juvari & ſublevari poſſint, *ibid.*

Religio.

Quid ſit Religio, *tract. 1. cap. 4. ſect. 1. §. 5. n.* 1
Qui ſint actus proprij virtutis Religionis, *ibid.*
Quænam ſint peccata Religioni oppoſita, *ibid n.* 2

Reſervatio caſuum.

An Pontifex Romanus in tota Eccleſia & unuſquiſque Epiſcopus in propria diœceſi caſus aliquos ſuo peculiari judicio reſervare poſſint? *tract. 1. cap. 5. ſect. 17 n.* 1
An peccata venialia, aut mortalia purè interna reſervari poſſint, *ibid.*
An ſint aliqui caſus de jure Epiſcopo reſervati, *ibid.*
Quinam ſint caſus Romano Pontifici reſervati, *ibid. n.* 2
An reſervatio illa interdum ceſſet & ob quas cauſas, *ibid. n.* 3
Quis poſſit à caſibus reſervatis abſolvere, *ſect.* 18

Reſtitutio.

Quid per reſtitutionem intelligatur, *tract. 2. cap. 4. ſect. 7. §.* 14
Quiſnam reſtituere teneatur, *ibid. quaſtione.* 1
Cui reſtituendum, *quaſtione.* 2
Quid, quando, & quo ordine reſtituendum, *quaſtione.* 3
Quænam cauſæ à reſtitutione excuſent, *quaſt.* 4

Romanus Pontifex.

An inter Legiſlatores Eccleſiaſticos Romanus Pontifex primum & ſupremum locum teneat, *tract. 2. cap. 3. ſect. 5. §. 1. n.* 1
An in materia fidei aliiſque rebus ad mores & diſciplinam Eccleſiaſticam ſpectantibus Romanus Pontifex ſit ſupremus Legiſlator & judex? *ibid. n.* 2
An ad Romanum Pontificem pertineat Concilia generalia convocare, iiſque vel per ſe vel per Legatos præſidere, *§.* 2

Sacramentum.

Quid nomine Sacramenti intelligatur? *tract. 1. cap. 1. ſect. 1. n.* 1
Quid ſit propriè Sacramentum, *ibid.*
Quâ ratione Sacramenta novæ legis à Sacramentis legis Moſaïcæ diſtinguantur, *ibid. n.* 2
Quot ſint Sacramenta novæ legis à Chriſto inſtituta, *ſect.* 7
Quæ ſit neceſſitas Sacramentorum novæ legis, *ibid.*

Sacramentorum materia & forma in genere.

An Sacramenta novæ legis conſtet rebus tanquam materiâ & verbis tanquam formâ, *ſect. 2. n* 1
Quid nomine materiæ remotæ & formæ in Sacramentis intelligatur, *ibid.*
An materia & forma in Sacramentis ſimul exiſtere debeat, *ibid n.* 2
Quid nomine materiæ remotæ & materiæ proximæ in Sacramentis intelligatur, *ibid. n* 3
An ad conficienda Sacramenta determinatæ res & determinata verba requirantur, *ſect* 3
Unde petenda ſit determinatio rerum & verborum in Sacramentis, *ibid num.* 2. & 3
Quænam mutatio in rebus aut in verbis Sacramenti validitatem impediat, *ibid. n.* 4

Sacramentorum effectus.

An Sacramenta novæ legis gratiam conferant, *ſect. 4. n.* 1
An gratiam illam conferant virtute aliquâ & efficacia propriâ, *ibid. n.* 2
An gratiam conferant ex opere operato, & quomodo hoc intelligi debeat, *ibid n.* 3
An gratiam illam producant phyſicè, an moraliter, *ibid. n.* 4
Quam gratiam Sacramenta novæ legis conferant, *ſect. 5. n.* 1
An præter gratiam ſanctificantem habitualem, conferant etiam quædam auxilia gratiæ actualis, & quæ, *ibid. n.* 2
An conferant auxilia illa gratiæ omnibus ſuſcipientibus, *ibid.*
An Sacramenta novæ legis æqualem gratiam conferant, *ibid. n.* 3
An per aliqua Sacramenta imprimatur character, & quid ſit character ille, *ſect 6 n* 1
An character ille ſit indelebilis, *ibid. n.* 2

Quæ

Digitized by Google

Quænam Sacramenta characterem imprimant, *ibid. n.* 3

Sacramentorum miniſter.

An primarius & præcipuus Sacramentorum miniſter ſit Chriſtus, *ſect.* 8. *num.* 1

An præter Chriſtum ſint alij Sacramentorum miniſtri ab ipſo inſtituti, & qui, *ibid.*

An Angeli Sacramenta ſecundùm legem ordinariam miniſtrare poſſint, *ibid.*

An in miniſtro Sacramenti requiratur poteſtas, & quæ, *ibid. n.* 2

An in eodem requiratur intentio, *ibid. n* 3

Quænam intentio ad Sacramenti validitatem neceſſaria ſit, *ibid. n.* 4

Quænam aliæ diſpoſitiones requirantur in miniſtro, ut non modò validè ſed etiam licitè Sacramentum adminiſtret, *ibid. n.* 6

An liceat à malis miniſtris Sacramenta recipere, *ibid. n.* 8

Sacramentalia.

Quid nomine Sacramentalium intelligatur, *tract.* 1. *cap.* 5. *ſect.* 5. *num.* 3. & 4

Quot ſint Sacramentalia, *ibid.*

An & quâ ratione per Sacramentalium uſum peccata venialia remittantur, *ibid.*

Sacrificium.

Quid ſit propriè Sacrificium, *tract.* 1. *cap.* 4. *ſect.* 11. §. 1. *n.* 2

An ſoli Deo Sacrificium offerri debeat, *ibid.*

Quænam ad ſacrificij rationem pertineant, *ibid.*

Sacrilegium.

Quid ſit ſacrilegium, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 5. *n.* 14

Quot ſunt ſpecies ſacrilegij, *ibid.*

Satisfactio.

Quid nomine ſatisfactionis intelligatur, *tract.* 1. *cap.* 5. *ſect.* 23. *n.* 1

Quæ ſit & quotuplex ſatisfactio Sacramentalis, *ibid n.* 2

An remiſſa per abſolutionem ſacramentalem peccati culpa remaneat aliquando pœna aliqua temporalis à pœnitente luenda, *ibid. n.* 3

An per aliqua bona opera Deo ſatisfieri poſſit, *ibid.*

Quibuſnam operibus poſſit ſatisfieri, *ſect.* 21

Quid in ſatisfactione imponenda Confeſſarius obſervare debeat, *ſect.* 24

Quæ ſit obligatio pœnitentis ad ſatisfactionem illam à Confeſſario impoſitam acceptandam & implendam, *ſect.* 25

Scandalum.

Quid per ſcandalum intelligatur, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 4, §. 5. *n* 4

Quid ſit ſcandalum activum vel paſſivum, *ibid. n.* 5

An poſſit ſcandalum activum eſſe ſine paſſivo, & è contra, *ibid.*

An ſcandalum activum ſit ſpeciale peccatum, *ibid.*

An ſpiritualia bona, ad propriam vel proximi ſalutem neceſſaria vel utilia, dimitti debeant, ad evitandum ſcandalum paſſivum aliorum, *ibid. n.* 6

Simonia.

Simoniæ peccatum unde dictum ſit, *in appendic. de ſtatu clerical. art.* 3. *qu.* 2. *num.* 1

Quotuplex ſit ſimonia, *ibid n.* 2

Quid ſit ſimonia mentalis, conventionalis, realis, *ibid.*

An ſit aliqua Simonia jure divino, & aliqua alia jure humano Eccleſiaſtico prohibita, *ibid. n.* 3

Quâ ratione Simoniæ peccatum dignoſci poſſit, *ibid. n.* 4

An ſit Simonia mercedem recipere pro munere docendi ſcientiam aliquam naturali induſtria comparabilem, *ibid.*

An Sacerdotes qui pro celebrationibus Miſſarum, exequiis defunctorum aliiſque ſimilibus miniſteriis ſtipendium ſeu honorarium accipiunt, committant Simoniam, *ibid. n.* 5

An ſit Simonia aliquid dare vel recipere pro dote puellæ vitam religioſam profitentis, *ibid.*

An ſit Simonia vaſa ſacra vendere vel emere, *ibid. n.* 6

An Reſignatio Beneficij in favorem alicujus, vel cum reſervatione penſionis, ſit ſimoniaca, *ibid. n.* 7

An Simonia reperiatur in permutatione beneficiorum, *ibid.*

Quænam ſint pœnæ contra Simoniacos conſtitutæ, *quæſt.* 3

Sortes.

An ſortibus divinatoriis uti ſit illicitum, *tract.* 2. *cap.* 4 *ſect.* 1. §. 5. *n.* 6

An ſit licitum uti ſortibus conſultoriis, *ibid. n.* 8

Sub quibus conditionibus uti liceat ejuſmodi ſortibus, *ibid.*

An & quâ ratione licitum ſit uti ſortibus diviſoriis, *ibid.*

Spes.

Quid ſit ſpes, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 2 *n.* 1

An licitum ſit ſpem in aliqua creatura collocare, *ibid. n.* 3

An extet aliquod præceptum de ſpe in Deum concipienda, *ibid n.* 4

In quibus caſibus præceptum illud obliget, *ibid. n.* 5

Quænam ſint peccata ſpei oppoſita, *ibid.*

Sponſalia.

Quid ſponſaliorum nomine intelligatur, *tract.* 1. *cap.* 8. *ſect.* 6. *n.* 1

Quænam requirantur ad validitatem ſponſaliorum, *ib.*

Quæ ſit ſponſaliorum obligatio, & quibus modis diſſolvantur, *ibid. n* 2

An ad ſolvenda ſponſalia opus ſit authoritate Judicis Eccleſiaſtici, *ibid. n.* 3

Superſtitio.

Quid ſit ſuperſtitio, *tract* 2. *cap.* 4 *ſect.* 1. §. 5 *n.* 2

Quot ſint ſpecies ſuperſtitionis, *ibid. n.* 3

Suſpenſio.

Quid ſit ſuſpenſio *tract.* 2. *cap.* 6. *ſect.* 2. §. 2 *n.* 1

Quotuplex ſit ſuſpenſio, *ibid.*

An qui ſuſpenſionem violat in exercitio ſolemni alicujus Ordinis ſacri, incurrat irregularitatem, *ibid.*

Quænam ſuſpenſiones in jure latæ frequentius incurrantur, *ibid. n.* 2. 3. & 4

Tentatio Dei.

Quid ſit tentatio Dei, & quale peccatum, *tract.* 2. *cap.*

2. *cap*. 4. *ſect*. 1. §. 5. *n*. 13
Quot modis peccatum illud committatur, *ibid.*
An ſit tentare Deum, neceſſitate aliquâ aut cauſâ rationabili urgente auxilium aliquod extraordinarium ab eo poſtulare aut expectare, *ibid.*

Tonſura Clericalis.

An uſus tonſuræ Clericalis ſit à primis Eccleſiæ temporibus, *in append. de ſtatu Clerical. art.* 1
An prohibitum ſit Clericis comam relaxare aut nutrire, *ibid.*
Qualis debeat eſſe tonſura Clericalis, *ibid.*

Vana obſervatio.

Quid ſit vana obſervatio, & in quo differat à divinatione, *tract*. 2. *cap*. 4. *ſect*. 1 §. 5 *n*. 9
An vana obſervatio ſit peccatum mortale, *ibid.*
Quot ſint ſpecies vanæ obſervationis, *ibid*. 10. *&* 11

Votum.

Quid ſit votum, *tract*. 2. *cap*. 4. *ſect*. 2. § 3. *n*. 1
Quotuplex ſit votum, *ibid. n*. 3
Quænam ſint perſonæ voti emittendi capaces, *ibid. n*. 4
Quid de votis impuberum & religioſorum cenſendum ſit, *ibid. n*. 5
Quæ ſit voti obſervandi obligatio, §. 4. n. 6
An executio voti circa peccatum differri poſſit, *ibid. n*. 2
An aliquis poſſit voto alterius obligari, *ibid.*
An aliquando liceat votum interpretari, & quâ ratione *ibid. n*. 3
Quot modis ceſſet voti obligatio, *ibid. n*. 4
Quæ ſit differentia inter irritationem & diſpenſationem voti, *ibid.*
An ſit in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in votis, *ibid. n*. 5
Quibus perſonis poteſtas illa competat, *ibid.*
Quænam vota reſervata ſint ſummo Pontifici, *ibid.*
Quænam ſint juſtæ rationes diſpenſandi in votis, *ibid. n*. 7
An prælatus poſſit ſecum ipſe diſpenſare in propriis votis, *ibid.*
An vovens poſſit propria authoritate commutare votum ſuum, *ibid. n*. 8. *&* 9.

Uſura.

Quid uſuræ nomine intelligatur; *tract*. 2. *cap*. 4. *ſect*. 7. §. 12. *n*. 1.
Quid ſit uſura mentalis, formalis, palliata, &c. *ibid.*
An omnis & quæcumque uſura ſit peccatum; *ibid. n*. 2
An in cenſibus & cambiis uſura reperiatur; *ibid. n*. 4
An ratione damni emergentis aut lucri ceſſantis licitum ſit aliquid exigere in mutuo, ultra principalem ſortem, *ibid. n*. 5
An idem liceat ratione periculi, cui mutuans pecuniam exponit; *ibid. n*. 6
An idem licitum ſit in pœnam dilatæ ſolutionis, §. 13. *n*. 1
An licitum ſit mutuanti pignus frugiferum accipere pro aſſecuratione pecuniæ mutuatæ, *ibid. n*. 2
An licitum ſit inire ſocietatem cum altero, eâ conditione, ut ſalvo capitali lucrum aliquod certum quotannis recipiatur, *ibid. n*. 3. 4. 5. *&* 6

CATECHESIS CHRISTIANA

ex iis, quæ in utraque hujus operis parte continentur, breviter & methodicè concinnata, & ad communiorem Catechiſmi praxim accommodata.

CUm Univerſa Catechiſmi Chriſtiani Doctrina communiter ad quinque capita ſoleat revocari; videlicet ad fidem, ſpem, charitatem, officia juſtitiæ Chriſtianæ, & Sacramenta, quibus continentur omnia quæ à quolibet Chriſtiano ad ſalutem æternam conſequendam credi & præſtari debent: Idcirco breviter hîc adnotabimus ea quæ ſuper unoquoque illorum quinque capitum, in variis hujus Medullæ Theologicæ locis explicata reperiuntur, ut ex iis tanquam ex fontibus uberioribus, quiſque haurire poſſit, quæ vel ad propriam, vel ad aliorum inſtitutionem neceſſaria aut utilia eſſe exiſtimaverit.

CAPUT PRIMUM.

De Fide.

FIdes eſt virtus ſupernaturalis Theologica, qua homo firmiter aſſentitur iis quæ Deus revelavit, & per Eccleſiam credenda propoſuit; ſive illa ſcripta ſint, ſive non ſint.

Vide explicationem illius definitionis. *Part*. 1. *tract*. 1. *cap*. 1. *ſect*. 1.

Quotuplex ſit fides, *ibid.*
Quid ſit fides actualis ? quid habitualis ? quid item explicita vel implicita; formata vel informis, viva vel mortua; *ibid.*
An fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate præcepti vel medij, *ſect.* 2. & 3
An ſit ad ſalutem neceſſarium, aliquorum myſteriorum fidem explicatam habere, & quorum, *ſect.* 4
An, & quâ ratione externa fidei confeſſio ſit ad ſalutem neceſſaria; *ſect.* 5
An fuerit neceſſarium condi ſymbolum aliquod fidei, quod præcipua fidei capita complecteretur, *cap.* 2. *ſect.* 5

Symbolum Apoſtolorum.

Credo,

Quomodo actus fidei ſit in praxim redigendus, *cap.* 3. *ſect.* 9

In Deum,

Quomodo diſtinguantur credere Deum, credere Deo, & credere Deum, *cap.* 1. *ſect.* 1
De unitate, æternitate, immenſitate Dei, aliiſque ejus perfectionibus & attributis. *Vide tractat.* 2. *cap.* 1. 2. 3. & 4

Patrem,

De Myſterio Trinitatis. *Tract.* 3. *de Trinitate, cap.* 1
De Perſona Patris. *cap.* 2. *ſect.* 1
Quomodo loquendum ſit de Myſterio Trinitatis. *ſect.* 8.

Omnipotentem,

De efficacitate Divinæ voluntatis, *tract.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 8

Creatorem.

Qua ratione Deus ſit cauſa efficiens rerum omnium. *tract* 4. *cap.* 1. *ſect.* 1
Quod Solius Dei proprium. *Ibid. ſect.* 2

Cæli & Terræ.

An Mundus Univerſus, vel creatura aliqua fuerit vel eſſe potuerit ab æterno ? Et an omnes Creaturæ initium aliquod ſuæ durationis habuerint; *Ibid. ſect.* 3
Quandonam Angeli creati ſint; *tract.* 4. *cap.* 2. *ſect.* 1
Fuerint ne Angeli Creati in cœlo Empyreo; *Ibid ſect.* 2.
An ſint novem ordines Angelorum. *ſect.* 9
Fuerunt ne Angeli creati in gratiæ ſtatu. *cap.* 3. *ſect.* 1
Quodnam fuerit bonorum Angelorum meritum, & malorum demeritum; *Ibid.*
An ſint aliqui Angeli ad cuſtodiam hominum à Deo deputati. *ſect.* 3
Quænam ſint Officia Angelorum cuſtodum erga homines, *Ibid.*
Quomodo homines à Dæmonibus impugnentur; *ſect.* 6
Quid de Creatione hominis ſentiendum ſit; *cap.* 4. *ſect.* 1
Qua ratione homo dicitur creatus ad imaginem & ſimilitudinem Dei *Ibid.*
Qualis fuerit ſtatus innocentiæ, in quo primus homo conditus eſt; *ſect.* 2. 3, 4. & 5
De lapſu & peccato primi hominis. *cap.* 5. *ſect.* 1.
De peccato originali, & ejus effectibus. *ſect.* 2. 3. 4. & 5

Et in Jeſum Chriſtum.

Quando-nam facta ſit impoſitio nominis Jeſu. *tract.* 5. *cap* 7. *ſect.* 2
Quæ & quanta ſit excellentia nominis Jeſu; *Ibid.*
Quid ſignificet nomen Jeſu; *Ibid.*
Quare Jeſus dictus ſit Chriſtus; *Ibid.*

Filium ejus unicum.

De Perſona Filij, quæ eſt ſecunda in Trinitate. *tract.* 3. *cap.* 2. *ſect.* 2

Dominum noſtrum,

De Regia Chriſti dignitate, & ejus Domino ſupremo in omnes creaturas. *tract.* 5. *cap.* 7. *ſect.* 8
De Adoratione Chriſto debita. *cap.* 8. *ſect.* 1

Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto.

De Veritate Myſterij Incarnationis. *tract.* 5. *cap.* 1. *ſect.* 1. 2. & *ſeq.*
An conveniens fuerit Incarnatio Verbi divini; *ſect.* 5
An fuerit ad reparationem Generis Humani neceſſaria, *ſect.* 6
Quomodo loquendum de Myſterio Incarnationis; *cap.* 3. *ſect.* 1. & *ſeq.*
Qua ratione Chriſtus dicitur conceptus de Spiritu Sancto. *cap.* 7. *ſect.* 1

Natus ex Maria Virgine,

De Nativitatis Chriſti Myſterio. *eodem cap* 7. *ſect.* 1
De perpetua Virginitate Mariæ Virginis. *Ibid.*
De Sanctitate & excellentia ejuſdem Mariæ Virginis. *cap.* 8. *ſect.* 3
Qua ratione Maria Virgo verè & propriè dicatur Mater Dei. *Ibid.*
De Baptiſmo, & Miraculis Chriſti Domini. *cap.* 7. *ſect.* 3

Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus mortuus & Sepultus,

De Paſſione & morte Chriſti. *cap.* 7. *ſect.* 4
Quid Chriſtus per Paſſionem & mortem nobis meruerit; *cap.* 6. *ſect.* 4
An Chriſtus pro omnibus mortuus ſit; *ſect.* 5
Qua ratione Chriſti merita nobis applicentur. *Ibid.*

Deſcendit ad inferos,

De Chriſti Domini ad inferos deſcenſu. *cap.* 7. *ſect.* 5

Tertia die reſurrexit à mortuis,

De Chriſti Domini Reſurrectione. *ſect.* 6

Aſcendit ad Cælos,

De Aſcenſione Chriſti Domini ad Cælos; *ſect.* 7

Sedet

Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis,

De Chriſti Domini ſeſſione ad dexteram patris. *Ibid.*

Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos,

De Judiciaria Chriſti Domini poteſtate *ſect.* 9
An poteſtatem illam Judiciariam in morte cujuſque exerceat; *Ib.*

Credo in Spiritum Sanctum,

De perſona Spiritus Sancti *tract.* 3 *cap.* 2. *ſect.* 6.

Sanctam Eccleſiam Catholicam,

Quænam ſit vera Eccleſia, & quibus notis dignoſcatur. *tract.* 1 *cap.* 2. *ſect* 4
De Romano Pontifice ſummo totius Eccleſiæ Paſtore. *part.* 2. *tract.* 2. *cap.* 3 *ſect.* 5. §. 3
De Conciliis Generalibus quæ Eccleſiam Univerſam repræſentant. *Ibid.* §. 2.
De Epiſcopis aliiſque Eccleſiæ prælatis; *Ibid.* §. 3

Sanctorum Communionem,

Quid per Sanctorum Communionem intelligatur. *part.* 2. *tract.* 2. *cap.* 6. *ſect.* 2. §. 1

Remiſſionem Peccatorum,

De Remiſſione peccatorum per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ percipienda *part.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 6. & *cap.* 5. *ſect.* 5

Carnis Reſurrectionem,

Qua ratione Chriſti Reſurrectio ſit cauſa noſtræ Reſurrectionis. *part.* 1 *tract.* 5 *cap.* 7. *ſect.* 4
De Corporum Reſurrectione & glorificatione. *tract.* 6. *cap.* 5 *ſect.* 6

Vitam æternam,

In quo conſiſtat vita & Beatitudo æterna. *tract.* 6. *cap.* 5. *ſect.* 6
Quæ-nam ſint aureolæ Beatorum; *ibid.*
De clara & intuitiva Divinæ Eſſentiæ Viſione. *tract.* 2. *cap.* 6. *ſect.* 1. 2. & *ſeq.*
An Deus velit omnes homines ſalvos fieri. *tract.* 6. *cap.* 2. *ſect.* 5
De loco inferni, & damnatorum pœnis. *part.* 2. *tract.* 2. *cap.* 2. *in digreſſ. poſt ſect.* 8

CAPUT SECUNDUM.

De Spe.

SPes eſt virtus ſupernaturalis Theologica, quâ homo fidelis in præſenti quidem ſæculo, bona ſalutaria; in futuro verò ipſam æternam beatitudinem, à Deo cum fiducia, per Chriſti merita, expectat.

Vide explicationem illius definitionis, *part.* 2, *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 2
Omnia verò, quæ à Deo ſperare & poſtulare poſſumus, & debemus, continentur in ſeptem petitionibus orationis dominicæ, quæ ſequitur.

Pater noſter qui es in Cælis, &c.

De oratione, *part.* 2. *tract.* 2 *cap.* 4 *ſect.* 1. §. 3
Quid ſit, & quotupliciter fiat oratio, *ibid.*
An oratio neceſſaria ſit ad ſalutem, *ibid.*
Quo tempore fieri debeat oratio, *ibid.*
Quis poſſit & debeat orare, *ibid.*
Ad quem debeat dirigi oratio, ſeu quis debeat orari, *ibid.*
Pro quibus orandum ſit, *ibid.*
Quomodo ſit orandum,
Quænam in oratione ſint poſtulanda, *ibid.*
Quis ſit ſingularum petitionum orationis dominicæ ſenſus, *ibid.*
Orationi dominicæ communi Eccleſiæ uſu ſubjungigitur ſalutatio Angelica, cum precatiuncula quæ ſequitur.

Ave Maria, gratiâ plena, &c.

De cultu ſanctiſſimæ Virgini Mariæ exhibendo, *part.* 1 *tract.* 5. *cap.* 8. *ſect.* 3
Vide explicationem ſingulorum verborum ſalutationis Angelicæ, *ibid.*

CAPUT TERTIUM.

De Charitate.

CHaritas eſt virtus ſupernaturalis Theologica, quâ Deus ſummè ſuper omnia diligitur propter ſeipſum, & proximus propter ipſum Deum.

Vide illius definitionis explicationem. *part.* 2. *tract.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 1. §. 4
An & quâ ratione charitas ſit virtutum forma, *ibid.*
Quâ ratione charitas ſit amor perfectæ amicitiæ, *ibid.*
Quinam ſint actus charitatis eliciti, & qui imperati, *ibid.*
Quomodo intelligi debeat illud dictum S. Bernardi, quod *modus diligendi Deum eſt diligere ſine modo*, ibid.
An charitas unico mortali peccato deperdatur, *ibid.*
Quale ſit præceptum de diligendo Deo, & quo tempore obliget; *ibid.*
Quænam peccata charitati adverſentur; *ibid.*
De charitate proximi, *vide ſect.* 4
Quænam perſonæ ſint ex charitate diligendæ; *ibid.* §. 1
An unuſquiſque teneatur ex charitate diligere ſeipſum, *ibid.*
Quid nomine proximi intelligendum ſit; *ibid.*
Qua ratione diligendi ſint inimici; *ibid.*
Quis ordo in charitate ſervandus ſi[...] §. 2

Quænam concupiſcentia his duobus præceptis prohibeatur; *ibid.*
Quot modis in illa duo ultima decalogi præcepta peccetur; *ibid.*

Præter divina Decalogi præcepta, ſunt etiam alia præcepta Eccleſiæ, quæ à quolibet Chriſtiano cum omni reverentia ſuſcipi, & humiliter ac fideliter ſervari debent; dicente Chriſto, illum, qui Eccleſiam audire, ipſique obedire noluerit, habendum eſſe tanquam ethnicum & publicanum.

Sunt autem quinque præcipua Eccleſiæ præcepta cuique Chriſtiano, & ſcitu, & obſervatu neceſſaria.

I. Statutos ab Eccleſia feſtos dies celebrato.

II. Sacrum Miſſæ officium diebus feſtis reverenter audito.

III. Jejunia certis diebus temporibuſque indicta ſervato.

IV. Peccata tua proprio Sacerdoti tuo annis ſingulis confitetor.

V. Sacroſanctam Euchariſtiam ad minimum ſemel in anno, idque circa feſtum Paſchæ ſumito.

Vide explicationem primi & ſecundi præcepti Eccleſiæ, ſupra in explicatione tertij præcepti decalogi, *part. 2. tract. 2. cap. 4. ſect. 3*
Vide explicationem tertij præcepti quod eſt de Jejunio, *cap. 5. ſect. unic.*
Quid ad debitam jejunij ab Eccleſia præſcripti obſervationem requiratur; *ibid.* §. 1
Quænam perſonæ ad jejunium obligentur. §. 2
Quot modis in hoc tertium Eccleſiæ præceptum peccetur; §. 3
Vide explicationem quarti præcepti Eccleſiæ; *tract. 1. cap. 5. ſect.* 12
Vide explicationem quinti præcepti ejuſdem Eccleſiæ; *cap. 4. ſect.* 8

CAPUT QUARTUM.

De Officiis Juſtitiæ Chriſtianæ.

JUſtitiæ Chriſtianæ nomine nihil aliud intelligitur quàm animæ munditiés & rectitudo: hoc eſt ab omni labe peccati ſaltem mortalis puritas, & verum ac ſincerum pietatis ac bonorum operum ſtudium.

Ex quo infertur, quod etiam ex ſacris litteris diſcimus, duo eſſe præcipua Chriſtianæ juſtitiæ officia;

Primum eſt, declinare à malo, id eſt peccatum quodcumque ſolicitè devitare;

Et ad hoc explicandum eſt,

Quid ſit peccatum; *Vid part. 2. tract. 2. cap. 2. ſect.* 1
Undenam actus Humanus bonitatem vel malitiam moralem deſumat; *cap. 1. ſect. 3.*
Quid ſit conſcientia, quid Synderefis; *ſect.* 5. §. 1
Quæ ſit obligatio ſequi dictamen conſcientiæ; §. 2
Quid de conſcientia ſcrupuloſa ſentiendum ſit; §. 4
In dubiis quid agendum; §. 5
Quænam ſint peccata mortalia aut venialia; *cap. 2. ſect.* 2
Qua ratione peccata mortalia & venialia inter ſe dignoſcantur. *ſec.* 3
De peccatis omiſſionis & commiſſionis, & variis eorum gradibus. *ſect.* 5
Quænam delectatio ſit peccatum; *ibid.*
Quænam ſint cauſæ peccatorum; *ſect.* 6
Qua ratione ignorantia ſit cauſa peccati, vel à peccato excuſet; *ſect.* 8
Quinam ſint effectus peccati; *ſect.* 8.

Secundum Officium Juſtitiæ Chriſtianæ eſt facere bonum, id eſt opera bona, & coram Deo meritoria exercere;

Et ad hoc videndum,

In quo conſiſtat juſtificatio hominis; *part. 1. tr. 6. cap. 4. ſect.* 1
Quænam diſpoſitiones requirantur ad juſtificationem; *ſect.* 5
An aliquis citra revelationem certo ſcire poſſit ſe eſſe juſtificatum; *ſect.* 7
An homo poſſit velle aut facere bonum aliquod ſine gratia; *cap. 1. ſect.* 6
An homo Juſtificatus indigeat aliquo gratiæ actualis auxilio ad operandum bonum, & ad finalem perſeverantiam; *eod. cap. 1. ſect.* 9
An cuilibet homini detur gratia ſufficiens ad ſalutem: *cap. 2. ſect.* 4
An poſſit homo aliquid à Deo mereri: *cap. 5. ſect.* 1
Quænam conditiones requirantur ad meritum; *ſect. 3. & 4*
Quænam res cadant ſub meritum: *ſect.* 5
Quid juſtus ſibi, quid aliis mereri poſſit: *ſect. 6. & 7*

CAPUT QUINTUM.

De Sacramentis.

CUm Sacramenta ſint eo fine divinitùs inſtituta, ut nobis conferant gratiam, ſine qua nec Deo placere, nec opera illi placita exequi poſſumus; ideò poſt virtutum Theologicarum, & Juſtitiæ Chriſtianæ Doctrinam, populus

Chriſtianus de ipſis Sacramentis inſtrui maximè debet, ut noverit quid de illis credere teneatur, & qua ratione ſe ad illa debitè & fructuosè recipienda diſponere poſſit, ut illorum virtute ac efficacia gratias illas obtineat quæ ad juſtificationem conſequendam, & ad virtutes exercendas ſibi neceſſaria eſt, atque in primis de ipſis Sacramentis in genere, tum de iiſdem in particulari agendum eſt.

De Sacramentis in genere.

SAcramentum eſt ſignum aliquod ſenſibile, quod ex inſtitutione Dei, Sanctitatis & Juſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.

Vide explicationem hujus definitionis, *part. 2. tr. 1. cap. 1. ſect. 1.*
Qua ratione Sacramenta novæ legis differant à Sacramentis legis naturæ & Legis Moſaicæ : *ibid.*
An Sacramenta novæ legis conferant gratiam : *ſect.* 4
An præter gratiam Sanctificantem, dona Spiritus ſancti, & virtutes infuſas,
Sacramenta novæ legis conferant quædam gratiæ actualis auxilia, *ſect.* 5
An gratiam illam, & auxilia conferant omnibus ſuſcipientibus, *ibid.*
An Sacramenta novæ legis æqualem gratiam conferant, *ibid.*
An per aliqua Sacramenta character imprimatur, *ſect. 6.*
Quid ſit ille character, & an ſit indelebilis, *ibid.*
Quænam Sacramenta characterem imprimant, *ibid.*
Quot ſint Sacramenta novæ legis, *ſect. 6.*

De Baptiſmo.

BAptiſmus eſt Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aqua naturali factam ſub præſcripta verborum forma, confertur gratia.

Quod Baptiſmus ſit Sacramentum à Chriſto inſtitutum, *vid part. 2. tract. 1. cap. 2. ſect. 1*
Quod tempore à Chriſto inſtitutum ſit, *ibid.*
Quæ differentia inter Baptiſmum Joannis, & Baptiſmum à Chriſto inſtitutum, *ibid.*
An Baptiſmus ad ſalutem neceſſarius ſit, *ibid.*
Quid ſit Baptiſmus in voto ſuſceptus, & an ſufficiat, *ibi.*
Quæ differentia inter Baptiſmum fluminis, flaminis & ſanguinis, *ibid.*
Quæ ſit materia propria Baptiſmi. *ſect.* 2
An aquæ artificiales ſint aptæ ad conferendum Baptiſmum, *ibid.*
Qualis, & quanta ablutio ex aqua naturali ad Baptiſmum requiratur, *ibid.*
Quænam ſit forma Baptiſmi, ſeu ſub quibus verbis Baptiſmus conferri debeat, *ſect,* 3
An expreſſa mentio & invocatio trium perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis neceſſaria ſit ad Baptiſmum validè conferendum, *ibid.*
Quis poſſit Baptiſmum conferre, *ſect.* 4
An in caſu neceſſitatis quilibet ſive fidelis, ſive infidelis, ſive vir ſive mulier Baptiſmum conferre poſſit : *ibid.*
Quis Baptiſmum ſuſcipere poſſit : *ſect.* 5
An licitum ſit baptizare infantes invitis parentibus infidelibus : *ibid.*
Quænam diſpoſitiones requirantur in adultis qui Baptiſmum ſuſcipere volunt : *ibid.*
Utrum infans nondum natus poſſit in utero materno baptizari, *ibid.*
Utrum monſtra baptizari debeant. *ibid.*
Utrum adulti amentes baptizandi : *ibid.*
Quinam ſint effectus Baptiſmi : *ſect.*6
An per Baptiſmum fiat remiſſio non modo culpæ ſed etiam totius pœnæ peccatis debitæ : *ibid.*
An per Baptiſmum character imprimatur : *ibid.*
An per Circumciſionem in veteri lege conferretur remiſſio peccatorum : *ibid.*
Vide explicationem cæremoniarum Baptiſmi : *ſect.*7

De Confirmatione.

COnfirmatio eſt Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum, in quo virtute unctionis Chriſmatis ab Epiſcopo factæ, & verborum ab eo prolatorum, gratia in Baptiſmo accepta augetur, & perficitur; & robur confertur ad fidem Chriſti interius retinendam & exterius profitendam.

Quod Confirmatio ſit Sacramentum à Chriſto inſtitutum : *vid. cap. 3. ſect.* 1
Quonam tempore inſtitutum fuerit ; *ibid.*
An Chriſma ex oleo olivarum & balſamo confectum ſit materia hujus Sacramenti : *ſect.* 2
Cur Chriſma iſtud debeat eſſe ab Epiſcopo benedictum; *ibid.*
An unctio Chriſmatis debeat fieri in fronte : *ibid.*
Ab manu ſeu digito Epiſcopi unctio illa fieri debeat, *ibid.*
Quænam ſit forma hujus Sacramenti, ſeu quænam verba ab Epiſcopo proferri debeant cum illud Sacramentum confert : *ibid.*
Quinam ſint hujus Sacramenti effectus : *ſect.*3
An complementum & perfectio gratiæ Baptiſmalis ſit proprius hujus Sacramenti effectus : *ibid.*
An per hoc Sacramentum imprimatur character: *ibid.*
Quænam diſpoſitiones requirantur ad hoc Sacramentum validè & fructuosè recipiendum : *ſect.*4
Quænam ſit obligatio recipiendi hoc Sacramentum, *ibid*
Vide explicationem cæremoniarum Confirmationis : *ſect.* 5

De Euchariſtia.

EUchariſtia eſt Sacramentum novæ legis nobiliſſimum & excellentiſſimum,

mtum, in quo, ſub ſpeciebus, panis & vini, continetur verum corpus, & verus ſanguis Jeſu Chriſti, & per illius dignam ſumptionem gratia confertur ad ſanctificationem & perfectionem animarum.

Quibus nominibus hoc Sacramentum à ſanctis Patribus frequentiùs nuncupetur, *cap. 4. ſect. 1*
Quare vocetur (Euchariſtia) & quid hoc nomen ſignificet: *ibid.*
An Euchariſtia ſit ſacramentum à Chriſto inſtitutum: *ſect. 2*
In quo propriè conſiſtat ſacramentum Euchariſtiæ; *ibid.*
Quænam ſit materia apta ad conficiendam Euchariſtiam: *ſect. 3*
Quænam ſit forma conſecrationis: *ſect. 4*
Quis ſit verus & proprius ſenſus verborum conſecrationis, *ibid.*
Quid in hoc Sacramento per verba conſecrationis efficiatur, *ſect. 5*
An corpus Chriſti ſit verè & realiter præſens in ſacramento Euchariſtiæ; *ibid.* §. 1
An fiat tranſſubſtantiatio ſeu converſio totius ſubſtantiæ panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, §. 2
An Chriſti corpus ſub ſpeciebus ſacramentalibus exiſtens, videri poſſit ab oculo corporeo; §. 3
Quid cenſendum ſit de apparitionibus miraculoſis, quæ aliquando contingunt in Sacramento Euchariſtiæ, *ibid.*
Quinam ſint effectus Sacramenti Euchariſtiæ, *ſect. 6*
An hoc ſacramentum conferat aliquando primam gratiam à peccato mortali juſtificantem, *ibid.*
Quænam ſint gratiæ ſpeciales quæ per hoc ſacramentum conferuntur, *ibid.*
An peccatorum venialium remiſſio, & à peccatis mortalibus præſervatio ſit hujus ſacramenti effectus, *ibid.*
An corporis reſurrectio, & vita æterna ſit hujus ſacramenti effectus, *ibid.*
An expediat frequenter hoc ſacramentum percipere, *ibid.*
Quænam diſpoſitiones requirantur ad dignam hujus ſacramenti perceptionem ex parte animæ, *ſect. 7. §. 1*
Quænam ex parte corporis, §. 2
Quænam ſit hujus ſacramenti percipiendi neceſſitas & obligatio, *ſect. 8*

De Sacrificio Miſſæ.

MIſſæ nomine ſignificatur actio illa religioſa, divinitùs inſtituta, per quam Chriſti domini corpus & ſanguis, ſub ſpeciebus panis & vini, à Sacerdote, cum ſacris quibuſdam ritibus ab Eccleſia præſcriptis, conſecratur, & in verum ac propriè dictum ſacrificium offertur, & ab ipſo offerente ſumitur.

Quid nomen (Miſſa) ſignificet. *Vid. ſect. 11. §. 1.*
Quid ſit ſacrificium, *ibid.*
An in Miſſa verum & propriè dictum ſacrificium offeratur? *ibid.* §. 1.
Quinam ſint hujus ſacrificij effectus? §. 3
An ſacrificium Miſſæ ſit non modo Latreuticum & Euchariſticum, ſed etiam propitiatorium, & impetratorium? *ibid.*
Qua ratione Miſſæ ſacrificium offerri poſſit etiam pro temporalibus bonis à Deo impetrandis, *ibid.*
An Miſſæ ſacrificium effectus ſuos infallibiliter producat? *ibid.*
An ſit æqualis efficientiæ ſive à bono ſive à malo miniſtro offeratur? *ibid.*
Pro quibus perſonis ſacrificium Miſſæ validè & licitè offerri poſſit, §. 4

De Pœnitentia.

POenitentia eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quoſdam hominis pœnitentis, & Miniſtri abſolventis actus complectens; quo, ab hoc, ille Deo reconciliatur, & à peccatis poſt baptiſmum commiſſis abſolvitur.

Pœnitentiæ nomen ſumitur aliquando pro virtute morali, aliquando pro ſacramento novæ legis; vide utriuſque illius acceptionis differentiam, *cap. 5. ſect. 1*
Pœnitentiæ Sacramentum à Chriſto inſtitutum eſſe probatur. *ibid. ſect. 2*
Quæ ſit neceſſitas Sacramenti Pœnitentiæ? ibid.
Qua ratione peccata actualia poſt Baptiſmum commiſſa dicantur eſſe materia Sacramenti pœnitentiæ? *ſect. 3*
Quinam pœnitentis actus requirantur ad hoc Sacramentum. *ibid.*
Quid ſit contritio in genere? *ſect. 7*
Quid ſit contritio perfecta, & quo pacto ab attritione diſtinguatur? *ſect. 8.*
Utrùm contritio perfecta neceſſaria ſit ad pœnitentiæ Sacramentum fructuosè recipiendum, an vero attritio ad id ſufficiat? *ſect. 9*
Qualis debeat eſſe attritio illa, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ digne recipiendum ſufficiat? *ſect. 10.*
Utrum confeſſio Sacramentalis ad peccatorum remiſſionem conſequendam ex Chriſti Domini inſtitutione neceſſaria ſit? *ſect. 11*
Quid ſit propriè Confeſſio Sacramentalis. *ibid.*
Quænam perſonæ & quo tempore obligentur ad Confeſſionem Sacramentalem faciendam? *ſect. 12*
Quænam conditiones ad Confeſſionem debité faciendam requirantur? *ſect. 13*
Quænam debeat eſſe integritas Confeſſionis? *ſect. 14*
Quænam peccatorum circumſtantiæ in confeſſione declarandæ ſint? *ibid.*
Quis ſit legitimus Miniſter Sacramenti pœnitentiæ? *ſect. 16.*
Quid de caſuum reſervatione cenſendum ſit? *ſect. 17*
Quæ ſit obligatio ſecreti ſervandi in confeſſione? *ſect. 20*
In quibus caſibus confeſſio nulla ſit & ideo iteranda? *ſect. 21*
Quid ſit ſatisfactio Sacramentalis? *ſect. 22*
Quibus operibus Deo ſatisfieri poſſit? *ſect. 23*
Quæ ſit obligatio pœnitentis circa ſatisfactionem acceptandam? *ſect. 25.*

De

De Indulgentiis & Purgatorio.

CUm per Indulgentias condonetur pœna peccatis quoad culpam remiſſis debita, pro qua ſatisfactio eſſet exolvenda, & in purgatorio poſt hanc vitam pœna illa luatur pro qua ſatisfactio in hac vita non eſſet exoluta, ideo Doctrinæ de ſatisfactione rectè ſubjungitur ea, quæ eſt de Indulgentiis & Purgatorio.

Quid per nomen Indulgentiæ intelligatur: *in appendic. poſt. ſect.* 25. §. 1
An in Eccleſia extet Theſaurus ex ſatisfactionibus Chriſti & Sanctorum ſuper abundantibus compoſitus, unde applicandæ fidelibus indulgentiæ proferuntur: *ibid.*
An theſauri illius diſpenſatio Eccleſiæ à Chriſto credita ſit, *ibid.*
Quiſnam ſit indulgentiarum effectus? *ibid.*
Quotuplices ſint indulgentiæ, *ibid.*
Ad quem pertineat concedere indulgentias, §. 2
Quænam diſpoſitiones requirantur in eo, qui indulgentiarum fructum percipere intendit, §. 3
Quid purgatorij nomine intelligatur, §. 4
Undenam conſtet eſſe purgatorium; *ibid.*
Ubinam ſit purgatorij locus; *ibid.*
Quanto tempore illic animæ detineantur; *ibid.*
Quibus modis animæ illic exiſtentes juvari poſſint, *ibid.*

De Extrema-Unctione.

EXtrema-Unctio eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, in quo virtute unctionis ſuper infirmi corpus à Sacerdote factæ, adjunctis certis precibus, gratia ipſi infirmo confertur, ad reſiſtendum tentationibus dæmonis, & ad ægritudinem patienter tolerandam, imo & ad ſanitatem priſtinam ſi ejus ſaluti conducat recuperandam.

Quod Extrema-Unctio ſit Sacramentum à Chriſto inſtitutum, *Vid. cap. 6. ſect.* 1
Quis ſit proprius hujus ſacramenti miniſter, *ibid.*
Quinam ſint effectus Extremæ Unctionis, *ſect.* 3.
Quis ſuſcipere poſſit hoc ſacramentum, & quæ in eo diſpoſitiones requirantur, *ſect.* 4
Quænam ſit obligatio recipiendæ Extremæ Unctionis, *ibid.*

De Ordine.

ORdo eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quo confertur poteſtas, ad exercendas miniſteriorum Eccleſiaſticorum functiones; & gratia, ad eaſdem dignè & fructuosè obeundas.

Quod Ordo ſit ſacramentum à Chriſto inſtitutum. *Vid. cap 6. ſect.* 1
De variis ordinum gradibus. *Vid. ibid.*
De tonſura clericali, *ibid.*
Quis ſacramentum ordinis ſuſcipere, quis illud conferre poſſit, *ſect.* 3
Quænam diſpoſitiones requirantur in iis, qui ſunt promovendi ad ordines, *ſect.* 4
Quinam ſint effectus Sacramenti ordinis, *ſect.* 5
An per ſacramentum ordinis imprimatur caracter, *ibid.*
Quęnam ſint functiones cujuſque ordinis proprię, *ibid.*

De Matrimonio.

MAtrimonium eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quo vir & mulier vinculo indiſſolubili uniuntur, & eiſdem gratia confertur, ut ſtatus conjugalis officia debitè implere, & onera convenienter ferre poſſint.

Quod Matrimonium ſit ſacramentum, *Vid. cap. 8. ſect.* 1
Quænam requirantur ad hoc ut matrimonium validè, & licitè contrahatur, *ſect.* 2. & 3
Quinam ſint matrimonij effectus, & quæ officia conjugum reciproca, *ſect.* 4
Quænam ſint matrimonij impedimenta, *ſect.* 5
De ſponſalibus, & eorum validitate, & diſſolutione *ſect.* 6

FINIS.